

ESSEGI
BIBLICA

161

A

20.

BIBLIOTECA NAZIONALE
NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III

161

A

20

NAPOLI

17

PSALMI

ANNOTATIONE PERPETUA

ILLUSTRATI

AB

ERN. FRID. CAR. ROSENMÜLLERO

THEOL. DOCT. ET LINGG. OO. IN ACADEM. LIPS. P. O.

VOLUMEN TERTIUM.

EDITIO SECUNDA EMENDATIOR ET AUCTIOR.

L I P S I A E

SUMTIBUS IOH. AMBROS. BARTHII

MDCCCXXIII

ERN. FRID. CAR. ROSENMÜLLERI

THEOL. DOCT. ET LINGG. OO. IN ACADEM. LIPS. P. O.

SCHOLIA

IN

VETUS TESTAMENTUM

PARTIS QUARTAE

PSALMOS CONTINENTIS

VOLUMEN TERTIUM.

EDITIO SECUNDA EMENDATIO ET AUCTION.

L I P S I A E

SUMTIBUS IOH. AMBROS. BARTHII

M D C C X X I I I .

PSALMUS QUINQUAGESIMUS QUINTUS.

ARGUMENTUM:

A perditissimis et fallacissimis hominibus, quos inter primos amicos habuerat, se in summam angustiam adductum queritur; optat sibi addi alas, ut in remotissimas terras possit aufugere, et in aliquod desertum se recipere, ubi tutus sit ab hostibus. Dein rogat Deum, ut turbet hostium consilia, simul illorum mores et factionem describens. In quendam praesertim, cum quo fuisset ipsi antea arctissima necessitudo, invehitur (Vs. 13. 14. 15.), queriturque se ab eo injuriam pati, quo ductore usus sit, quicum consilia suaviter contulerit, unaque aedem Dei frequentarit, illi, totique factioni subitam mortem imprecatur, affirmatque numquam cessaturum Deum precari, donec fuerit liberatus, hostes vero everfi, quemadmodum certo sperat, et futurum praedicat. Rursus falsum ac fucatum illum amicum perstringit, et perfidiae accusat.

Tom. IV.

lili.

Deni-

Denique pro epilogo se suosque hortatur, suas omnes curas in Deum exonerent, certoque praedicit hostes perituros, neque medium vitae tempus expleturos.

Chaldaea paraphrasis Psalmum hunc interpretatur de conjuratione Absalom, quod Kimchio quoque aliisque Hebraeorum magistris placuit, qui existimant Davidem hoc carmen edidisse, quum, audita Absalom filii scelerata adversus ipsum conspiratione Hierosolymis excessisset, et ascendenti per clivum Oliveti montis, omnibus circa eum illacrymantibus renunciatum fuisset, Achitophelem quoque inter conjuratos apud Absalomum esse; quo vix aliud tristius illi in hac calamitate accidit. Quam historiam vide 2 Sam. XV., cui et nos hunc Psalmum apte accommodari posse existimamus. Obvertit quidem H. E. G. PAULUS, cui DE WETTO ad stipulatus est, tempori supra indicato adversari Versum nonum, quo poeta se una cum hostibus in eadem urbe versantem describit. Sed nihil obstat, quo minus Psalmum interpretemur de eo tempore, quod praecessit proxime tempus id, quo gliscente seditione Absalonica de fuga jam ab urbe, et regia deferenda, cogitabat David. Alii ad illud discrimen carmen referunt, in quo erat David, quum oraculo didicisset, Saulum, ut ipsum in urbe Ceila comprehenderet, advenire, et cives Ceilae se Saulo tradi-

tradituros, quos tamen Philisthaeorum obsidione, magno suo periculo liberaverat. Ceilae tamen minus conveniunt, quae sunt in Psalmo, quum cives illius urbis non malitia, sed metu fecissent, quae fecerunt.

א. האזינה אלהים תפילתי *Audi, Deus, precationem meam*, promte, benevole et cum effectu, i. e. exaudi; ne denega mihi aequum et rectum roganti, ut Pf LIV, 4. — ואל-תחעלים סחחתי *Et ne occultes te a deprecatione mea*, hoc est, ne averferis preces meas, ne me supplicentem refugias. „Latet in hoc verbo עלים, *occultus fuit*, et in Hithpael, *occultavit se ipsum*, anthropopathia, deducta ab amico vel patrono, qui praevidens ab homine egeno et ad incitas redacto se implorandum; non patitur se reperiri, sed sua quaerit subterfugia. Hoc modo verbum תחעלים tribuitur homini ignavo, inofficioso aut inimico, qui bovem vel agnum alterius errantem videns, *abscondit se ab iis*, i. e. simulat, se illa non videre, deseritque, Dent. XXII, 1. 3. 4. Sic de immifericorde, ab esuriente ac nudo se occultante, Jes. LVIII, 7.“
G E I E R.

3. הקשיבה לי וענני *Attende et responde mihi*, opem ferendo. De verbo הקשיב vid. not. ad Pf. V, 3. — אררי בשיחי ואהימה *Plango in sollicitudine mea et perstrepo*. Longe aliter N. G. SCHROEDERUS in *Observatt. ad Origg. Hebr.* Cap. I. p. 14. nostra verba convertit: *evagabor in exspatiations mea, et aestu vertiginoso circumagor*. Verbo ריר tribuit significationem Arabici رار, quod quum de pecore dicatur, ob graviolem famem per late patentes campos *discurrente et pabulum anxie quaerente*, hoc loco *vagationem illi notare videtur effusiolem*, quae animum arguit vehementius turbatum,

qui vividius adhuc pingatur verbo **הִתְמַח**, ex Arabico **هَمِيم** illustrando, quod adhibetur de *pecore*, ob vehementissimam *sitim*, imo et *morbum*, inde contractum, *aestuante*, et cum *vertigine*, attoniti instar, *palante*. Nomen **הִתְמַח** vero Schroederus post A. SCHULTENSIIUM in *Commentar. ad Proverbia VI, 22. p. 53.* a verbo arabico

سَلَح (pro **سَلَحَ**), *huc illuc obivit per terram, spatiat* est, interpretatur *expatiationem*, quod transferatur tum ad *animum*, quando in rem quandam profundiore meditatione se immittit, et quasi *expatiatur*, tum ad *sermonem*, quo quis vel differendo, vel precando, vel conquerendó, longius *provehitur*, et per ampla quasi *spatia decurrit*. Et hoc quidem loco *expatiationem* et *animi* et *oris* existimat intelligendam, qua Psalter, anxius curis distractus, in querulam orationem excursurus erat. Alio modo I. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx. p. 2242.* convertit: *vagor querulus et dolens, ac deserta pererro*, ex significationibus verborum arabicorum, quae antea indicavimus. Quum tamen incertum sit, Arabici verbi significatio num apud Hebraeos quoque in usu fuerit, mihi tutius omnino videtur, *plangendi lugendique* significatum retinere, quem verbo **רָרַר** in conjugatione Hiphil obtinere dicunt Hebraeorum magistri. Aben-Esra **קָרַר**, *clamo*, Jarchi **אֶחְרַרְנָה**, *lugeo*, interpretatur. Sic et Kimchi declarat per **אֶחְרַרְנָה** או **יִלְלָה**, *dolorem aut ejulatum*. *Plangendi* significatum confirmat etiam nomen deductum **רָרַר**, *planctus*, Thien. I, 7. Nomen **הִתְמַח** vero de *tristi meditatione* manifeste dicitur 1 Sam. I, 18., ubi cum **עָצַב**, *aegritudine animi*, jungitur; nec non de tristitia in verba erumpente, *querela*, Proverb. XXIII, 29. Job. VII, 13. IX, 27. XI, 1. XXIII, 2. Alexandrinus: **ἐλυτήθη ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου**, *contristatus sum in meditatione mea*. Chaldaeus: **אֶחְרַרְנָה בְּמִלִּי**, *murmuro in verbis meis*, id est, querula voce utor in precibus meis.

Ver-

Verbum מְהִימָה Alexandrinus *ἐταράχθη*, *conturbatus sum*, Chaldaeus שִׁמְרִישׁ, *tumultuor, perstrepo*, reddidit. In Niphal significat *conturbari, perstrepere*, fragore quodam confuso et perturbato, quomodo solum perstrepebat, Israelitis, ob arcae adventum vociferantibus, 1 Sam. IV, 5., item quomodo urbs Bethlehem personabat ex rumore advenientis Naëmi, Ruth I, 19., item Hierosolyma, unctio Salomone in regem, 1 Reg. I, 4. 5. In Hiphil praeter hunc locum semel adhuc habetur Mich. II, 12. מְהִימָה *Perstreperunt urbes prae hominum multitudine*. Apte vero vates hisce verbis declarat inconditas voces et ululatus, vi summi doloris ipsi expressos, in quos erumpere pro praesentium hominum simplicitate nec heroibus dedecori erat. Vide exempli causa Iliad. I, 348. XVIII, 22. seqq.

4. מִקוֹל אֹיֵב *Ob vocem inimici me plangentem audi;* dependent enim haec a verbis versiculi prioris hoc modo: *planga et perstrepo propter vocem*, et quae sequuntur. Intelligit vero voces hostium comminantes, consulantes, insultantes, imo jamjam triumphantes. מִפְּנֵי עֵקֶב רָשָׁע *A facie propter pressuram improbi*, propter injurias, quibus me afficiunt improbi mei adversarii, ut instar procumbentis, a plastro onusto supergrediente colliis, aut instar bajuli gravi onere depressi, misere mihi sit pereundum. Sic enim verbum עָב asurpatur de premente plastro Amos II, 13., et nomen מִעֵקֶב de onere humeros aggravante Ps. LXVI, 11.; praeterea non extat. נִי יָמִינוּ עָלַי אֵין *Nam declinare faciunt super me iniquitatem*, id est dolosa adversus me cadunt consilia, iniquissimis me undique obruunt calumniis ac injuriis plenos quasi miseriarum indignissimarum gurgites in me derivant. Alii haec verba ita capiunt: injustitiae me apud populum damnant, atque in invidiam vocant, Absalom scilicet, et qui ab ejus partibus stant. Hac arte usus legitur Absalom, quo sibi populi studia conciliaret, *et furaretur*, ut est 2 Sam. XV, 6., *cor virorum Israelis*. Per singulos dies mane apud viam portae regiae adsabat, ac

si quis juris petendi causa Regem adiiisset, comiter appellato interrogatoque de causa, bonum et aequum habere aiebat, sed qui eum audiret, a Rege quidem esse neminem. *Et in ira odio me persequuntur*, ira accensu maligno in me animo sunt, et cum mihi nocere, meque laedere cupiunt, occasionem opportunitatemque nocendi observant. Verbum *שׂוּף* ut sono, ita significatu convenit cum *שׂוּף*, *odio habuit, aversatus fuit*, reperiturque de Esavo, Jacobum aversante, Genes. XXVII, 41., de Josepho, cujus indignationem metuebant fratres, Cap. L, 15., de sagittariis, Josephum infestantibus, XLIX, 23., de Deo in crudelem se vertente, Job XVI, 9. XXX, 21., et denique h. l. Alexandrinus *ἐνεκότης μοι*, *indignabantur mihi*, reddidit; Vulgatus vero: *et in ira molesti erant mihi*, quasi in Graeco legisset *ἐνεκότης*. Alius interpret vertit: *ἐμνηστιακῶς*, *memoriam offensionis retinebant* Symmachus: *ἐναντιώθησάν μοι*, *aversati sunt mihi*. Chaldaeus: *רְגַמְרוּן*, *recondunt mihi odium*. Haud male Campensis sensum expressit hoc modo: *irati insurgere adversum me conabantur*.

5. *לְבַי נְהִיל בְּקִרְבִּי* *Cor meum contremiscit in medio mei*. Verbum *נהל* proprie de doloribus parturientium dicitur, vid. Ies. XXVI, 17., LXVI, 5. 7., hinc ad quosvis alios refertur dolores, pavorem sibi junctum habentes, veluti Sauli, a sagittariis sibi metuentis, clade jam praesente, 1 Sam. XXXI, 3., 1 Per. X, 3., terrae, Dei adventum extimescentis, Pf. XCVII, 4., populorum, Joel II, 6. — *וְאֵימַת מוֹתָא בְּפִלְי עָלַי* *Et formidines mortis ceciderunt super me*, praesentissimae mortis terroribus percellor, mors instar spectri ante oculos jam mihi obversatur. Quod quidam eo referunt, quod sciret vates, Achitophelem sibi necem minitari; cf. 2 Sam. XVII, 2. Verbo *נָפַל* *cecidit*, utitur, ut significet, de improvviso et derepente formidinem in se irruere, nam repentina mala timorem augent, et sic ab animo lucem consilii auferunt, ut tenebrae ab oculis videndi facultatem, ita ut rigore quo-

quodam stupidum hominem reddant. Itaque Moses quum dixisset in Cantico Exod. XV, 16. *תפל עליהם אימה ופחד Irruat super eos formido et pavor*, deinde effectum formidinis hujus repentini addidit hisce verbis: *ירדמו כאבן, fiant immobiles quasi lapis*. Metu enim oblitusfactus, inquit Psaltes, ac percussus, quid agam, quo me verlam, non habeo.

6. *יראה ורעד יבא בי ותכסני פלצוח Timor tremorque mihi supervenit, et operuit me terror*, horror me totum occupat et perfundit. Verbum פלץ, quod nec apud Arabes nec apud Syros reperitur; Job. IX, 6. de columnis valde commotis atque tremulis usurpatur, unde nomen פלצוח, quod praeter hunc locum ter adhuc occurrit, Job. XXI, 6., Jer. XXI, 4., et Ezech. VII, 18., *trepidationem*, cum quis prae metu omnibus artubus contremiscit, videtur significare. Hinc Chaldaeus Job. XXI, 6. hocce nomen reddidit רהיקא, *tremor*. Nostro loco Hebraeum פלצוח in Chaldaea paraphrasi תבירא, *contritio*, translatum reperitur, cui et alias (veluti Jerem. IV, 6. Thren. III, 47.) רהיקא jungi solet.

7. *ואמר מי יתן לי אבר כיונה Dixi apud me, cogitavi; quis dabit mihi, i. e. utinam haberem pennas instar columbas*, ut possim avolare in locum, quo non queant me assequi hostes. *Pennas columbas* optat, quoniam ejus avis volatus perniciosissimus esse traditur. Ita *PLINIUS Hist. Nat. L. X. Cap. 36.* columbas dicit *soluto volatu esse accipitre in multum velociores*. Plura vide in *BOCHARTI Hieroz. P. II. L. I. Cap. I.* (Tom. II. p. 541. seq. ed. Lips.). *מי יתן Quis dabit*, h. e. utinam haberem! sic namque exprimere solent Hebraei Optativum, ut Exod. XVI, 3. *Quis dabit nos mori in Aegypto*, h. e. utinam mortui fuissetus in Aegypto! Vid. etiam Num. XI, 29. Deut. V, 29. XXVIII, 67. — *ואשכנה Avolabo et habitabo*, hoc est, avolarem, ubi securus habitare possem. Opponitur constans in certo loco commemoratio tot periculosis variisque Davidis vagationibus,

bus, urgentibus hostium insidiis. Hoc modo verbum יָשַׁב, *habitavit*, nude positum, significatione *subsistendi* vel *commorandi in uno loco*, occurrit etiam Nah. III, 18. *Magnates tui יִשְׁבּוּ subsistent.*

8. הָנָה אֶרְחִיק בָּרֵר *En elongabo fugere*, i. e. longissime fugerem. Prius verbum, אֶרְחִיק, adverbialicit, ut Pf. X, 18. יִטִּיךָ לְעָרֶץ *addat contereere*; Pf. XXXIII, 3. et XLI, 9., ubi not. vid. אֶלֶין בְּמִדְבָּר *Pernoctarem in deserto*, abderem me in aliquod desertum. Id quod et fecit paulo post in Absalonico periculo, fugiens ab urbe trans Jordanem in deserta loca ibi. Alii exaggerari putant his verbis miseriae prementis acerbiteratem, quod non tam aegre laturus esset formidabilem *noctis* (nam לַיִן est *pernoctare*) in deserto solitario horrorem, quam lucem diurnam inter tot adversarios, et quidem in urbe et locis cultis.

9. אֶחְזֶק מִפְּלֹט לֵי מְרוּחַ סֶעָה מְסַעֵר *Accelerabo evasione[m] mihi propter ventum currentem, propter turbinem arriperem fugam celeriter, qua effugerem ventorum et tempestatum procellas istas, quibus significari patet seditiosos concursus, hostiumque furorem et impetum, qui est inster venti procelloli omnia disjicientis atque evertentis.* Vocabulum סֶעָה Kimchio est Participium femininum speciei Cal verbi סָעָה, cui significationem verbi נָסַע, *profectus est*, ex conjectura assignat explicatque רָחַץ מְסַעֵר, מהעוררה מְסַעֵר, *ventus a turbine excitatus*. Eodem modo Chaldaeus interpres vocabulum illud videtur accepisse, vertit enim: מִן וְעַמָּא נְטֵלָא מְעַלְעֵלָא *a vento proficiscente e tempestate*. Japhius vocem סֶעָה putat explicandam esse ex significatione speciei Hiphil verbi נָסַע, *proficisci fecit, transtulit, amovit*, quasi ea voce significetur ventus procellosus, qui arbores eradicet. Quod et J. D. MICHAELI placuit in *Supplem.* p. 1649. Graeco Alexandrino interpreti סֶעָה רָחַץ est ὀλιγοπιστία, et hinc Vulgato *puffilanimitas spiritus*; forsitan ex Arabico شَعْبِي, quod est *moestum*,

moestum, sollicitum esse. Hisce conjecturis certiora dedit A. SCHULTENSIVS in *Animadv. Philologg.* ad h. l. Arabicum *شومي*, inquit, „a Lexicographis exponitur *incedere, proficisci*, et *جري*, *currere*, quomodo א צע non multum discedit. Inde expono: *ventus currens*. Venti saepe *currere* dicuntur ab Arabibus. Ita in Alcor. Sur. 38: 35. Et in illo Poetae: *Non semper votis damnatur homo, nam تجري الرياح بما لا تشتهي السفن* *currunt venti aliter, quam volant naves*. Sic in Beidavi Commentar. ad Sur. 51. *رياح هبت وجرت* *venti flantes et currentes*. Praesertim de procellosis dicitur ventis, Alcor. Sur. 21: 81. *Salomoni subegimus* *الرياح عاصفة يجري بامر* *ventos procellosos, qui ad nutum ejus currunt*.“ Praefixum ט ante *רוח* et *סער* J. DRUSIVS in *Miscellann.* Centur. I. Cap. 92. non casualiter sed comparative putat accipiendum, et Versum hunc vertendum ita: „*Maturarem evastonem mihi prae quam ventus tempestatis, quam turbo, aut, quam ventus profectus a turbine, ut hoc dicat: celerius fugerem, quam talis ventus*. Notum illud: *Veniet tanquam turba*, pro eo quod est celerrime, Cui affine: *Transcant ut nubes*, i. e. velocissime. Nubes enim et venti celerrime feruntur: sed nihil celerius vento, e depressa nube contorto. Hinc proverbium: *turbine celerius*, quo rei festinatae summa celeritas significatur, eoque David, mea sententia, nunc respexit.“

10. *פֶּלַע מִרְבֵּי פִּלְג לְשׂוֹנָם* *Absorbe, Domine, divide linguam eorum*. Deum precatur, ut Achitophelis ejusque similibus Abfalomi consiliariorum: consilia turbet atque evertat, faciatque, ne in dicendis sententiis consentiant, sicque illorum conjuratio sit irrita. Nam et in historia (2 Sam. XV, 31.) et in Psalmis aliquot Abfaloniis *ἀμνηχανίας* et consiliorum perturbationem impetratur Achitophel;

pbeli et seditionis, et quod hic Versus imprecatur, id omnino factum fuit, de consilio Achitophelico, ut scinderentur et discreparent sententiae; vid. 2 Sam. XVII. — בָּלַע *Abforbe*, i. e. medio tolle, everte, subintelligas לְשׁוֹנָם *linguam ipsorum*, i. e. consilia linguis communicata. Chaldaeus: כְּלָעַם עֲצָתוֹן *perde consilia eorum*, quemadmodum et Esaj. XIX, 3. dicitur: עֲצָתוֹ אֶבְלַע *perdam consilium ejus*. Verbis לְשׁוֹנָם פָּלַג, *divide linguam eorum*, putant aliqui alludi ad id, quod Deus subito turbavit insanam exstructionem turris Babylonicae. Sic igitur petetur hoc, ut Deus turbet eos intestinis odiis et disensionibus; sicut cum scinditur incertum studia in contraria vulgus. כִּי-רָאִיתִי הָסָס וְרִיב בְּעִיר *Video enim violentiam et rixam in urbe*, video, quod injuriae, certamina et turbae hanc urbem occuparint totam, et talis omnino erat Hierosolyma Abfalónico illo tempore, ideo et fugere inde necesse habuit. Sunt tamen, qui civitate illa Hebronem putent significari, eo namque ierat Abfalom, specie quidem ut vota redderet, re ipsa, ut conjuratos illuc cogeret, et convivii scilicet praetextu ad dapes evocare principes populi liceret.

11. יוֹמָם וְלַיְלָה יִסְבְּבָה עַל-חֻמֹּתֶיהָ *Dies noctesque circumeunt illam* violentia et contentio (id quod ex Versu 10. est repetendum) *super muris ejus*, quasi milites armati in muris excubant. Comparantur injuriae et turbae quae urbem illam occupant, custodibus civitatis, ac stationariis militibus per muros circumeuntibus, quasi diceret, o felicem scilicet urbem, cui tales custodes ad muros positi sunt, et ejusmodi muris septa, ne virtuti et paci pateat aditus: quae adeo indefessis ab pervigilibus custodibus tenetur, ut die ac nocte pervigilent, neque tantillum quieti concedant. וְאֵין יָמָן וְעַסָּל בְּקִרְבָּהָ *Et iniquitas ac molestia in medio ejus*, quibus se et alios conficiunt. Sic igitur tam externa quam interna hujus urbis plena sunt omni genere fraudis et injuriarum.

12. הנה בקרבה ולא ימיש מרחקה חף ומרמה *Pravitate in medio illius, neo recedit a platea ejus oppressio et fraus.* De nomine חף vid. not. ad Pf. X, 7. Vol. I. p. 263. Quod autem poeta dicit, oppressionem et fraudem non recedere a plateis illius civitatis, eo aliqui hoc innui exillimant, non in angulis illa scelera fieri, sed, pudore sublato, palam in publico, et in ipsis latissimis amplissimisque locis admitti, cum nulla verecundia haec moretur, nulla lex coerceat.

13. Hujus rei, inquit, mei eventus documento sunt, qui summam eorum, quos amicos putavi, perfidiam experior. לא אמיץ יחסיני ואשא *Non enim hostis manifestus (ut ex Vs. 14. patet) probris me afficit, tantis me nunc afficit convitiis calumniisque, nam hoc sufferrem, live, alioquin sustinuissem;* quodsi qui me contumeliis persequitur, apertas inimicitias antea mecum exercuisset, ferri ea injuria utcumque poterat. Aliqui אשא exponunt *sustulisse, abstulisse, i. e. repulisse eam injuriam, me defendendo, potuissem opponere aliquam defensionem.* Cavemus enim nobis a professo hoste, quem scimus nobis maxime insidiosum esse; nihil autem facilius, quam decipi praetextu simulatae amicitiae. Posterior tamen haec interpretatio non satis congruit hemistichio alteri, quo sese absconsurum fuisse dicit: לא משכנאי עלי הגדיל *qui non osor meus apertus erat, sese extulit contra me, alioquin abscondissem me ab eo, si qui nunc insolenter adversus me infargit, et vim mihi ostendit, hic igitur si ostendisset mihi, quod odisset me, et apertam injuriam adversus me exercuisset, nimirum cavissem mihi ab ipso, neque me furenti objecissem, aut occasionem mei laedendi praebuissem.* De formula: *efferre se (הגדיל) contra aliquem,* vid. not. ad Pf. XXXV, 26.

14. Peculiariter quempiam compellat, quem habuit inter primarios amicos et secretorum suorum conscium, cujus perfidiam fuerat expertus: ואמה מנוש בערבי מלופי
והרעי

ומירעי *At tu aequalis meus, mihi conjunctus et familiaris.* מְנוּשׁ כְּעַרְבִי ad verbum: homo secundum taxationem mei, i. e. iustar mei, ἰσότητος vel ἰσοτιμὸς μοι, quem ejusdem mecum conditionis, mei loci atque ordinis hominem pro aequali meo habebam. Ita Chaldaeus: *Sed tu, Achitophel, vir similis mihi;* Alii aliter: JARCHI: אִישׁ הַשָּׂדֶה כְּמִנִּי *Vir reputatus sicut ego*, id est, eodem loco habitus atque ego, apud me et omnes aestimatus, quantum ego ipse. Aben-Efra: הַחֲשֹׁב בְּעֵינַי כְּמִנִּי, *qui mihi tanti est, atque ego mihi.* KIMCHI: *quem eodem loco habui, ac si parvis mecum fuisset dignitatis.* Alexandrinus: οὐ δὲ ἄνθρωπος ἰσόψυχος; id est, quem ego tanti quanti me ipsum faciebam, quemadmodam et Deut. XIII, 6. (al. 7.) pro verbis hebraeis: אֲשֶׁר בְּנַפְשִׁי רַעַךְ Græcus interpret hæc posuit: φίλος ἴσος τῆ ψυχῆ σου, *amicus aequalis animas tuas.* Symmachus interpretatus est ἰσότητος, Aquila ἰσότητι μοι (etſi Eusebius Ἀποδείξ. L. X. hoc Symmacho tribuit) id est, *similis studii, animi, voluntatis.* J. LUDOLPHUS in *Lex. Aethiop.* p. 655. nostrum כְּעַרְבִי interpretatur: *quasi amicus meus*, quum עַרְבִי Aethiopice *amicum familiarem* denotet. Quod ad vocem מְנוּשׁ, LUDOV. DE DIEU placet apponere notam: „Verti solet: *dux meus; verto; amicus meus.* ألف apud Arabes est *copulare, conjungere*, hinc apud ipsos أَلْفٌ, أَلْفٌ, أَلِيفٌ, *familiaris, socius, consuetudine junctus*, أَلْفٌ, *familiaritas, consuetudo, amicitia*, ut in Proverbiis Ali: *شَرَطُ الْأَلْفَةِ تَرْكُ الْأَكْلِفَةِ*, *conditio amicitiae est ommissio eoactionis*, id est, imprimis in amicitia cavendum, ne amico molestus sis, eamque cogas. Sunt et alia Scripturae loca, quae eandem significationem fere extor-

torquent, ut Prov. XVI, 28. *Vir perversus suscitāt lites, et susurro* הָלַמְּ מַרְרִי לXX. διαχωρίζεις φίλους, *separat amicos.* Proverb. XVII, 9. *Qui celat delictum, quaerit amicitiam,* הָלַמְּ מַרְרִי מִבְּרֵר בְּרֵנָה וְשׂוֹנֵה Vulgatus optime: *sed qui altero sermone repetit, separat foederatos,* LXX. ὁ δὲ μισεῖ κρύπτειν, δίστησι φίλος καὶ εὐέλους, *vides rursus,* הָלַמְּ esse φίλους καὶ εὐέλους. Mich. VII, 5. *Ne credite sodali, ne confidite* הָלַמְּ *in amico;* non dubito sic vertere, et si LXX. et Vulgatus *duois* significationem ibi retinuerint, sequitur enim: *ab ea, quae dormit in sinu tuo, custodi ostia oris tui.* Sensus itaque est, nemini, ne amicissimo quidem, esse fidentium. Fateor quidem, הָלַמְּ alibi passim *ducem* seu *praefectum* potius denotare, sed et hoc ipsum est ab Arabica copulandi conjungendique significatione; sicut iidem الصاحب est *socius, amicus, idemque etiam praefectus,* quia inter praefectum et subditos arcta est societas et copula. Haec L. de Dieu, quibuscum jungenda sunt, quae de verbi הָלַמְּ significationibus variis, et de ipso nostro הָלַמְּ disputavit A. SCHULTENSIUS in *Animadver. Philologg. ad Prov. II, 17. in Oper. Minorr.* p. 209. seqq. Qui nostro loco *ducis* significationem retinent, non uno modo exponunt. Alii: quem ego aliis praefeceram moderatorem, sive ducem, unus ex principibus et ducibus meis. Ita Kimchi, qui observat, fuisse Achitophelē unum ex principibus, et principem regionum consiliariorum, juxta illud: 1 Paral. XXVII, 33. *Achitophel autem consiliarius Regis et Chusai Arachites amicus regis.* Alii vertunt: *ductor meus,* de cujus consilio scilicet agebam omnia. Nihil suscepisse aut egisse Davidem nisi de Achitophelis sententia, qui fuerit prudentissimus, patet ex 2 Sam. XVI, 23., ubi legitur: *Consilium Achitophelis, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum, instar oraculi divini aestimabatur.* Sunt ex Hebraeis, qui הָלַמְּ hoc loco pro *praeceptore* seu *doctore* accipiant (verbum הָלַמְּ enim in *Piel* est *docuit*),

ac putent, Achitophelem praeceptorem Davidis fuisse. In his Chaldaeus, qui habet: *רַב דַּאֲרַפֵּי לִי*, *praeceptor, qui docuisti me.* *עַיִן עֲרַרְרִי* *Et notus meus, cui omnia cordis arcana patefeci, sicut amico fieri solet.* Sic Participium hoc de amicis Achabi usurpatur 2 Reg. X, 11., item de familiaribus in aerumna alienatis Pl. XXXI, 12. LXXXVIII, 9. 19. Job. XIX, 14., praeter quae loca non occurrit. Chaldaeus, qui interpretatus est: *מְדַבֵּר עִמִּי מִכֶּלֶת הַיָּדָא*, *docens sapientiam me,* videtur aliis punctis legisse, quam quae hodie sunt, nimirum *עַיִן עֲרַרְרִי*, *scire faciens me.*

15. *רַב דַּאֲרַפֵּי לִי* *Qui una dulces reddebamus consilium.* id est, qui sermonibus invicem conferendis dulcia colloquia inter nos habebamus, et magna cum animi voluptate, ut inter amicos fit, de rebus secretis simul solebamus communicare consilia. Bene Symmachius: *οἷτινες κοινολογούμεσθα γλυκείαν ὀμιλίαν;* *qui communicabamus dulce colloquium.* De nomine *רַב* vid. not. ad Pl. XXV, 14. Achitophelis consilio imprimis usum Davidem, patet ex loco ad Verf. praeced. adductum, 2 Sam. XVI, 23. Graecus Alexandrinus interpres haec verba ita vertit: *ὅς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλυκοναῖς μοι τὰ ἰδέσματα,* quod Vulgatus sic reddidit: *qui simul mecum dulces capiebas cibos,* idemque Syrus sequutus: *לֶחֶם דַּאֲרַפֵּי לִי*, *qui simul manducavimus cibum.* L. CAPPELLUS in *Crit. S.* p. 571. ed. Vogel. Scharfenb. illos interpretes pro *רַב* legisse *רַצ* suspicatur, sive *רַצָּ*, id est, *viaticum, venatio ferina.* In quam conjecturam tamen J. BURTONIUS in *Anti-Crit.* p. 635. recte observat: „Ego vero non puto, LXX. hoc spectasse; nam nec *רַב* valde affine est *רַצָּ*, ut errore scribae alterum pro altero potuerit subreperere, nec *רַצָּ* est *ἰδέσματα*. Putarim ego potius, interpretes illos *רַב* accepisse pro *רַבָּ*, vel *רַבָּ*, *רַבָּ* (hoc enim significat *cibum, edulium, ferculum*); gutturali *ע* vel elisa, vel in *ר* mutata. Sic *רַב* et *רַבָּ* significat *visitare*; sic *רַבָּ* et *רַבָּ* significat *bardum, fatuum, stolidum.*

dum. Ita scribit Schindlerus: *Acceperunt pro סָעַר ci-*
bis, ob solum similem. Nisi forsitan Graecus interpres,
 et qui eum sequuti sunt, סָעַר acceperint significatu gene-
 rali pro *conventu* quovis, atque sic etiam pro *conv-*
sio, symposio. Ita conveniret locus noster cum Pf. XLI,
 10., ubi similiter de familiaris alicujus perfidia questus, ad
 eam exaggerandam addit, quod ejus amici defector ac
 proditor extiterit, cujus non modo contribulis et pro-
 pinquus fuerit, verum etiam frequentissime ejusdem men-
 sae particeps. Pergit: גְּבִיחַ מֵאֱלֹהִים נְהַלְקָה בְּרִנֹּשׁ *In domum*
Dei ibamus in turba, quando in maxima populi frequen-
 tia locum Deo sacrum frequentabamus, tu comes mihi ince-
 debas proximus. A verbo רִנֹּשׁ, *tumultuari, strepere* (vid.
 not. ad Pf. II, 1.), nomen רִנֹּשׁ proprie videtur notare
frepitum multitudinis, turbam strepentem, unde in uni-
 versum pro *multitudine, concione* videtur usurpatum esse,
 fere ut רִנֹּשָׁה, cui Pf. LXIV, 3. respondet סָעַר, tanquam
 nomen aequipollens. Aben-Esra h. 1. explicat בחבורה
 אחת *in societate una,* hoc est, ut puto, eodem comitatu.
 Chaldaeus: בְּסִרְהֻבָּא, *cum festinatione.* Unde Judaei ho-
 die hoc loco utuntur, quo probent, festinanter ad Syna-
 gogas currendum esse.

16. יִשְׂי סָרְחָה עֲלֵימֹו *Decipiat s. defraudet eos mors;*
 id est, mors eos obruat subita; mors hostes illos meos
 inopinantes opprimat, et frustretur consiliis. Eleganter
 Symmachus: αἰφνιδίως θάνατος ἐπέλθοι αὐτοῖς. Verbum
 יִשְׂי, quod in Hiphil *decepit* notare constat; aliis locis
 vel cum סָרַח (ut Jerem. XLIX, 16. 2 Paral. XXXII, 15.),
 vel cum לָ (ut Jerem. IV, 10. XXIX, 8.), vel cum בָּ (Pf.
 LXXXIX, 22.) construi solet; hoc vero loco cum עַל jun-
 gitur, ideo, uti videtur; ut significetur *vis* mortis inopi-
 nantibus illis supervenientis, quasi diceret: *super illos*
 adeo elapsus esse adhuc sese altius offerens vis mortis fal-
 laciissima. Alii nostrum יִשְׂי referunt ad יִשְׂי, *mutuum de-*
dit (Deut. XV, 2. XXIV, 10), quod in Hiphil volant esse
exigere, unde vertunt: *mors debitum ab eis exigat.* Ita

J. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx.* pag. 1687. „*Exactorem constituat mortem super illos. Debemus morti nos nostraque et nos Germani dicimus, debitum naturae exsolvere, pro mori.*“ Sed *exigendi* significatio nullo alio exemplo potest probari, sensusque, qui ea adsumta prodit, satis coactus est. Alii, quorum Aben-Elfra mentionem facit, ψ referunt ad ψ , *oblitus fuit*, quod in Hiphil *oblivionem induxit*, denotaret, ut sensus sit: oblivionem illis inducat mors, aut, Deus oblivionem mortis illis injiciat, ut ejus obliti derepente et praeter spem moriantur. Patet tamen, praestare illum sensum, quem primo loco indicavimus. In textu legitur ψ , *desolationes*. Videntur autem verba ψ , *desolationes super eos* scilicet veniant, execrandi formula fuisse. In Affixo poetico ψ (pro ψ) deprehenditur subita numeri mutatio, poetis Hebraeorum perquam familiaris; praeter perfidum illum, de quo Vs. 15. questus erat, etiam alios, sibi adversarios petere videtur. ψ , *Descendant in infernum viventes*, hoc est, morte subita, ut Kimchi aliique exponunt, extinguantur. *Descendere in infernum* est mori; *viventes*, hoc est, non sentientes se mori, sed bene sani et incolomes. Viventes igitur mori dicuntur, qui nullo praecedente morbo subito extinguantur. Locus est Proverb. I, 12. qui hoc doceat: *Deglutiamus vos sicut sepulchrum*, ψ *viventes et integros* (hoc est robustos et bona valetudine utentes), *quasi descendentes in foveam*. Respicere quidam putant vatem ad poenam Corae, Dathani et Abirami, atque ipsorum factioni inflictam, Num. XVI, 33. — ψ *Nam mala in loco commorationis eorum, in medio eorum*, quoniam domus eorum, et ipsi undique circumfluunt nequitii et maleficiis. ψ , *Mala*, hoc loco pro malis artibus et perversis consiliis, quibus alii pessumdentur, accipienda esse, res ipsa docet. Nomen ψ , *commorandi locus* (Genes. XVII, 8. XXVIII, 4. XXXVII, 1. Pf.

CXIX, 54. Job. XVIII, 19.), Aben-Efra accipit pro civitate, cujus mentio facta Vs. 10. בקרבם *In medio eorum*, id est; in media ipsorum habitatione; sic non raro duorum substantivorum unum adjectivi induit vices, ut Genes. I, 26. בצלמנו כדמותנו *in imagine nostra secundum similitudinem nostram*, hoc est, ad imaginem nostram profus. similem; Gen. IV, 4. מבכורות מחלבתן *de primogenitis, de pingui eorum*, h. e. de primogenitis pinguissimis. Alii haec duo nomina ἀσυνδέτως posita existimant, ut subaudienda sit particula copulativa, ו, ut sensus sit: mala sunt in domiciliis, imo in medio, vel, in corde ipsorum, intra ipsos. Sunt, qui sensum faciant hunc in modum: *ubicunque enim sunt, mala consilia animo agitant ab ipsis mox exsequenda*. C. F. SCHNURBERUS in *Animadversf. Philologg.* ad h. l. (in *Dissertatt.* p. 141.) vocabulum בקרבם existimat ad Verbum, qui proxime sequitur, referendum: „queritur enim Davides, se in urbe scele- rum et tumultus plena cinctum undiquaque esse hominibus turbulentis seditiosisque, nec ullam elabendi opportunitatem sibi relictam habere. Hos itaque *medios inter hostes suos* ait se precibus suis ad Deum confugere, et quod antea saepe expertus esset divinum auxilium forti et con- stanti animo expectare.“

17. 18. Dum itaque nihil nisi perniciem ab istis exspectare posset, iique tum rerum potirentur, consequens fuit, ut Dei contra eos opem imploraret, id quod canit se fecisse duobus hisce Verbis: *Ego Deum invocabo, et Jova servabit me: vespere, et mane, et meridie*; hoc est, omni tempore, continuo, *plangam atque perstrepan, et exaudiet clamorem meum*. De verbo שיה vid. not. ad Vs. 3.

19. בַּפָּאָה בְּשָׁלוֹם בְּרָחָה *Redemit; s. redimet, in pace animam meam*, hoc est, liberabit me, pace mihi meoque regno restituta. De verbi בְּרָחָה significatione cf. not. ad Pf. XXV, 22. — בְּשָׁלוֹם, *In pace*, i. e. ut in pace mihi esse liceat; liberavit me a bello, ut pace fruatur. Refertur potest haec phrasia ad classem earum, quas prae-

gnantes vocare solent, cum verbum unum inclusam gestat aliud, ut Pf. XVIII, 46. *Trepidat* (et procedit) *e latebris suis*; vid. et Pf. XLII, 2. XLIV, 4. Alii עִשְׂשָׁן pro עִשְׂשֵׁי, *ad pacem*, dictum existimant. Optime autem facere videntur illi, qui עִשְׂשָׁן per temporum *εναλλαγήν* interpretantur ut futurum, non ut praeteritum; sic enim omnia manent simplicia, et non erit opus violentis ullis explicationibus aliis. In vocibus, quae sequuntur, עִשְׂשָׁן-בְּרָק, explicandis non consentiunt interpretes. Alii, Aben-Efram sequuti, sic vertunt: *ne appropinquent mihi*, ac me attingant hostes. In hunc modum Chaldaeus: מִלִּי עִשְׂשָׁן בְּרָק *ut ne malus appropinquet mihi*. Alii, ut Jarchi et Kimchi, ita interpretantur: *a bello quod mihi*, a praeliantibus contra me; saepe alias enim nomen בְּרָק pro *aggressionis hostili, praelio, conflictu*, positum reperitur, vid. Job. XXXVIII, 23. Pf. LXXVIII, 9. Coh. IX, 18. 2 Sam. XVII, 11., imo in hoc ipso nostro Psalmo ita recurrit Va. 22. Adeoque inter hocce nomen et sequens עִשְׂשָׁן subaudiendum erit relativum רָקַב, *a bello, quod mihi*. Aptè sic opposita erant עִשְׂשָׁן, *pax*, in quam asserendum se sperat, et בְּרָק, *conflictus*, quod sibi esset cum adversariis. Sed multo magis dissentiunt in verbis, quae sequuntur: עִשְׂשָׁן עִי עִשְׂשָׁן-בְּרָק. Ea Alexandrinus reddidit hoc modo: ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί, *quoniam inter multos erant mecum*, ut Vulgatus vertit. Quod aliqui sic interpretantur: quoniam hostes cum multis, in multorum medio et comitatu, erant contra me, (*mecum pro contra*), qui multos sibi adjungebant, ut me facilius et crudelius adoriantur, mihi vero pauci sunt comites, solus Deus me ab illorum potentia liberare potest. Sic et Kimchi, et cum hoc Coccejus: *illi cum multis pugnant mecum*, qua *pugnandi* significatione verbum עִשְׂשָׁן et 2 Sam. XI, 23. Num. XXXI, 3. accipiendum esse observat. Huc referendus quoque Synmachus, qui ita vertit: πολλοῖσι γὰρ ἐγένοντο πρὸς μὲν, quod sequutus Hieronymus: *multi enim fuerunt adversum me*. Campen-

his: *quamvis plurimi sint, qui undique oppugnant me.* Hac ratione particula עמרי praesentiam denotabit hostium, eorum videlicet, qui penes aliquem sunt, eumque cingunt, non assistendi, sed obfistendi animo; ferme sicut Latini quoque dicunt, pugnare cum aliquo. Ita Genes. XXXI, 7. להרע עמרי ad malefaciendum mecum, contra me. Sic similis particula עם exponenda est Pf. XCIV, 16. *Quis stabit apud me עם contra malignos? quis consistet apud me עם contra operarios vanitatis?* Pf. LXXXV, 5. *Solve indignationem tuam עמני contra nos.* Hof. IX, 8. Praefixum ב vero ante רבים vel redundabit, ut Pf. LXVIII, 6. ביה שמו Jah est nomen ejus (cf. not. ad Pf. XXIX, 4.); vel cum reddendum erit, hoc sensu: quia adversarii cum multis copiis sunt contra me. Hoc modo Drusus in *Fragment. Vett. Interpp.* ad h. l. „Est Hypallage ab interpretibus non observata, in multis, i. e. cum multis: cum multis fuerunt in me, i. e. contra me: q. d. Multorum auxilio usi sunt adversum me.“ Aben-Esra, usitatiōri particulae עמרי significatione retenta, ita vertit: *quoniam multi sunt mecum,* quod de praesidio angelorum intelligit, collato loco 2 Reg. VI, 16. *Plures enim, qui nobiscum sunt, quam qui cum illis:* unde sensum nostri loci facit hunc: *etiamsi multi sunt illi; plures tamen et validiores sunt mecum.* Taceo alia aliorum interpretum commenta.

20. ישמע אל ויענם וישב קרם. *Exaudiet Deus vocem meam; et humiliabit eos; quippe qui sedet antiquo,* hoc est; ille, inquam, qui ab aeterno iudex sedet, et potest extollere et rursus deprimere quos vult. Verbo *sedendi* Deum ut iudicem videtur pingere, cf. not. ad Pf. XXIX, 10. Praefixum ו ante ישב vel redundat, ut 2 Sam. XIII, 20. *Et confedit Thamar. ושממה desolata in domo Absalom;* XV, 34. *Servus patris tui ונאני ego jamdiu fui, et nunc ונאני ego servus tuus;* vel vicem explet pronomini relatiivi, quomodo exponi solet Jud. II, 21. ונלמה, *qui mortuus est;* Pf. LXVIII, 10. ונלמה, *quae*

defessa est; Cohel. VI, 12. diebus vitas וַיַּעֲשֶׂם quos trans-
igit. Cl. N. G. SCHROEDERI Institt. L. H. Syntax.
Reg. CIX. a. λ. et STORRII Observatt. ad Anal. et Synt.
*Hebr. p. 293. not. **). אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפָה לָמוֹ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים.*
Quibus non sunt mutationes (quod recte vertit Chaldaeus:
אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפָה לָמוֹ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים non mutant vias suas malas),
nec timent Deum, hoc est: Deus poenis justis suis affliciet
illos (וַיַּעֲשֶׂם), quippe qui neque mutant vitam et mores
suos, neque meliores redduntur, et Deum neque colunt
neque timent. Aben-Esra חֲלִיפָה, mutationes, refert ad
fortunaе vicissitudines, hoc sensu: Deus deprimet istos,
qui profecto nullam fortunaе vicissitudinem experiuntur,
ac nihil in vita mali vident, ideoque putant se perpetuo
beatos futuros, ac securi vivunt, non cogitantes, se Deo
esse obnoxios. Quae sententia et J. D. MICHAELI pla-
cuit in Supplem. p. 790., nec non MUNTINGHIO, qui
et Arabum اختلاف de fortunaе vicissitudinibus usur-
pari observat. Certe et Asaphus Pf. LXXIII, 3. impiis for-
tunam numquam adverteri queritur. Jarchius alio modo:
Eos intelligit impios, qui non cogitant de die חֲלִיפָה,
hoc est, אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפָה לָמוֹ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים qui diem mortis non ti-
ment. Vult ergo per חֲלִיפָה mortem notari, quasi כְּרִיחָה,
excisionem, dicas, nam Kimchi et R. Levi חֲלִיפָה etiam per
כְּרִחָה exponunt. Sic Job. XIV, 14. חֲלִיפָה Aben-Esrae
mors est. Arabice حلف jurare notat, et in Conjug. III.

foedus iniiit, atque nomen حلف foedus, pactum sanciti-
um. Hinc A. SCHULTENSIVS in Operib. minor. p.
118. nostrum חֲלִיפָה interpretatur jura juranda, vel foe-
dera jurejurando sancita; verbaque nostra ita vertit:
quia nihili ipse sunt foedera jurejurando sancita.

21. מִיָּדָיו בְּשֵׁלְמֵי, *Mittit manus suas in pacifi-*
eos suos, nimirum unusquisque impiorum illorum homi-
num; hanc namque distributionem postulat subita numeri
pluralis in singularem mutatio. Exempla vidimus Pf. VII,

2, 3. XXXVII, 31. XLI, 6. seqq. Sunt, qui hisce verbis perstringi putent auctorem et caput conspirationis, Achitophellem. *Mittere autem manum in aliquem*, est, violenter eumprehendere, vim aut plagas ei inferre, ut Latinorum *manus alicui inferre*; vid. 1 Sam. XXVI, 9., Genes. XXXVII, 22. — בשלמי In pacificos suos, id est, in eos, qui pacem et amicitiam cum ipso colunt, in amicos suos; cf. Pf. VII, 5. XLI, 10. Nomen שלום alias *pacem* notare constat; in Plurali praeter hunc locum semel tantummodo reperitur, Pf. LXIX, 23. *Et tranquillis* (שלומים) *in laqueum*, adeoque concrete ponitur pro *is, qui pace fruuntur*. Similis metonymia est Pf. LXVIII, 19. *Captivam duxisti captivitatem* (שבי), id est captorum turbam. Ezech. XLIV, 6. *Dices ad rebellionem* (מרי), id est, populum rebellem, ita et Hof. VIII, 9. *amores pro amatoribus*. Aben-Elra et Kimchi בשלמי dictum putant pro באיש שלמי, *in virum pacium suarum*, aut foederum suorum, quomodo Pf. CIX, 4. dicitur ונאמי הפלה, *ego oratio*, pro *ego vir orationis*. הלל בריחו *Irritum fecit, vel, profanavit foedus suum*, animo profano rumpit foedus amicitiae. Bene Campensis: *amicitiae vinculo turpiter rupto*.

22. הלקי מהמא פיו *Mollia sunt butyracea os ejus*, h. e. figura poetae haud incongrua *verba oris ejus*; os ejus butyro leniora verba loquitur. Pulchre depingit insidiosas pacis et amicitiae simulationes. Alii vertunt: *lenia erant butyrinae ris ejus*. *Butyrinae*, hoc est, verba ejus blanda, et instar butyri mollia. Galli dicunt *paroles emmielles*. Nomen מהמא a המא deductum, per literam praeformentem מ accipit sensum adjectivum, ubi facile licet subaudire Substantivum, quod conveniat cum פיו, *ore ejus*, nimirum, *verba*. Vel foemininum accipitur neutraliter, *butyrum oris*, h. e. id, quod butyro simile ex ore ejus procedit. Verbum הלקי plane convenit cum Arabum

خلق, *laxavit, lenivit*, v. c. orationem, eaque lenius fuit. Alexandrinus: διευπερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προ-

προσώπου αὐτοῦ, quod Vulgatus ita reddidit: *divisi sunt ab ira vultus ejus*. Nec multo aliter Syrus: **כִּנְסוּ אֶת־פְּנֵי** אֵימָה, *turbati sunt ab ira faciei ejus*. Verbum **חָלַק** significatione *dividendi*, qua alias saepe occurrit, acceperunt, **מִתְחַמְּמִים** vero confuderunt cum **מִתְחַמֵּם**, *ab ira*. Ceterum pro **מִתְחַמְּמִים** Dathius in Not. ad Psalter. Syriac. h. l. non dubitat legendum esse **מִתְחַמְּמִים**, *prae butyro*, respondere enim in sequenti membro **תִּשְׂבֹּעַ** **בְּחֵמָה**. Cui conjecturae favet Chaldaeus, qui sic vertit: **מִלֵּי פִי מִלֵּי מִיָּדָיו** **מִלֵּי מִיָּדָיו** **מִלֵּי מִיָּדָיו**, *Molliora sunt pinguedine caseorum verba oris ejus*; nec non Symmachus: **λεϊότερα βουτύρου τὰ στόματτα αὐτῶν**. Cf. MICHAELIS *Supplem.* p. 810. **וְקָרָב לִבּוֹ** *Et bellum est cor ejus*, mens ejus quasi est bellum ipsum, nil nisi mera fovet diffidia ac nocendi libidinem. **רַע דְּבָרָיו מִשֶּׁמֶן** *Mollia sunt verba ejus prae oleo*. Olei collatione adulatitio et omnes blanditiae sermonis declarantur, quia oleum fluit sine omni strepitu, et gustus quoque ejus caret omni acredine et asperitate. Ita Proverb. V, 3, **לֵנִיּוּס הֵלֵךְ מִשֶּׁמֶן חֵמָה** *Lenius est oleo palatum alienae*, h. e. mollissime atque suavissime loquitur. Simili modo Latinis *mollis oratio* et *mollia verba* dicuntur; et Graecis **μαλακὰ ἔτη**, et **μαλακοὶ λόγοι**. **וְהָמָה פְּחֻחִים** *Et ipsi evaginati sunt gladii*. **הָמָה** *Ipsi*, scilicet sermones. Sine causa ad homines hoc refertur a Vatablo, cum optime cohaereat cum **דְּבָרָיו**, *verbis ejus*. Nomen **פְּחֻחִים**, quod hoc tantummodo loco occurrit, a verbo **פָּחַח**, quod de gladio usurpatum valet eundem *evaginare* (vid. ad Pf. XXXVII, 14.), *strictos*, scil. enses notare, res ipsa docet. Chaldaeus: **מִרְבֵּינֵי הַקְּסָלִים** *spiculae*, seu *lanceae occisionis sunt verba illa*. Verbis amorem et lenitatem simulant, cum in corde pessima meditentur et moliantur.

23. **עַל־יְהוָה יִהְיֶה הַשֵּׁלַח** *Projice super Jovam onus tuum*. Sic vulgo vertunt, quum dictionem **יָהֵב** h. l. Hebraeorum magistri plerique per **מָשָׂא**, *onus*, explicent. Tal-

Talmudici in Gemara ad Tractat. Megillah ita tradunt: *Nesciebant quidam Rabbinarum, quid esset יהבך השלך. Dixit Rabba bar Channa: Quodam tempore ambulabam juxta Arabem quendam, et portabam onus. Tum dixit Arabs ille ad me: שקל יהביך ושרי מבטחתי, Accipe onus tuum, et injice camelis illis. Neque tamen in Lexicis Arabicis, neque Syriacis quidquam ejusmodi reperitur. Alexandrinus μέριμνα, Chaldaeus סכרה, spem tuam, Syrus سحر, sollicitudinem tuam, Alexandrino consone interpretatur. KIMCHI in Libro Radicum dicit, posse esse Praeteritum, sive verbum יהב, usitatissimum Syris Arabibusque נסח, وهب, dedit, nostrumque locum sic esse interpretandum: Projice, quod dedit tibi ad hunc diem, et quae tibi amplius necessariae sunt, super eum, et ipse enutriet te. Simili modo J. D. MICHAELIS in Supplem. ad Lexica Hebr. p. 1063. ita vertit: Projice in Jovam id quod dedit tibi [ac si Hebraea sic sonarent לה יהב לך], id est, fata tua prospera et adversa, quae ipse Deus dedit tibi. „Elegans, addit, sententia, quod Deus nobis imposuit, Deo reddendum esse.“ Mihi tamen non tam elegans, quam artificiosa haec sententia videtur, nec praeterea satis idonea, quum sic nimis generaliter et promiscue omnia Dei dona in ipsum dicerentur rejicienda esse. Magis placet alia, a Kimchio proposita, interpretatio: *Omnia donabilia tua*, id est, donanda, quae tibi dari desideras. יהוה יכלכלך Et ipse sustentabit te, necessaria quaeque large tibi suppeditabit. לא יתן לצדיק לעולם טוב Non dabit, non permittet, in aeternum vacillare probo, non perpetuo sine sortem fortunasque ejus debilitatas vacillare, ac ipsum infirma et perpetuo periclitante conditione esse. Cf. de hac figura not. ad Pf. XXXVIII, 17. Verbum נתן, dedit, significatu permittendi vidimus Pf. XVI, 10., non dabis sanctum tuum videre corruptionem; item Genes. XX, 6. לא נתתיהי Non permisi tibi, ut attingeres eam. Quoad con-*

constructionem similem ferme locum habes Num. XX, 21. *Remittit עבר ישראל נהן מן אשראל עבר permittere Iffraeli rō transire.*

24. ואתה אלהים הורדם לבאר שחה. *Tu vero, Deus, deturbabis eos* (quorum facta fuit mentio Vs. 20. sqq.) *in puteum perniciet, i. e. infernum, idem quod supra 15.*

16. שחול. Alias nomen באר plerumque accipitur de *puteo* aquarum, ut Gen. XVI, 14. XXI, 19., hoc vero loco per adjunctum שחה, *perditio*, restringitur ad ejusmodi abyssum, e qua nullus datur reditus, sed certa imminet perniciet. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. *Viri sanguinum et fraudis* (cf. Pf. V, 7.) *non dimidiabunt dies suos*, vix ad mediam vitae alia a Deo praefinitae partem pertingent. Cf. Proverb. X, 7. שנות רשעים תקצרה. *Anni impiorum decurtabuntur.*

PSALMUS QUINQUAGESIMUS SEXTUS.

A R G U M E N T U M.

Implorat auxilium Dei adversus hostes, de quorum vi et injuria graviter conqueritur. Sed erigit se spe et fiducia promissionis divinae, et favoris, quem hactenus expertus sit. Postremo, tanquam perfunctus periculis esset, Deo gratias agit, quod illi est familiare. De tempore et occasione carminis vid. not. ad. Vs. 1.

1. Verba *על-יונה מלם* vulgo ita vertere solent: *super vel de columba obmutescentias*, i. e. columba muta, quo schemate Davidem existimant describere semet ipsum, ut qui ob simplicem ingenuitatem, pacificamque innocentiam, Sauli vel ulli alteri numquam noxiam columbae esset similis; *mutas* autem columbae sese assimilare ob *patientiam*, quod columba, etiamsi jugulandam se videat ab accipitre, nullas tamen edat vociferationes, verum instar ovis, quadrupedum patientissimae, obmutescat. „*Columbum mutam,*“ inquit GRATIUS, „elegantem se vocat, quod et innocens esset adversus populum suum, et tamen hanc suam innocentiam Philistinis prodire non auderet.“ Est enim nomen *מלם*, quod non nisi Ps. LVIII, 2. recurrit, referunt ad verbum *מלם*, quod in Piel significat *ligavit,*
colli-

וְעַל-מַיִלֵּי הַשֵּׁחַר מִלֵּי אֲבִיחַיִם initium esse carminis, ad cuius modulos David hunc Psalmum composuit, quemadmodum in Psalmi XXII. inscriptione verba עַל-מַיִלֵּי הַשֵּׁחַר, de quibus vid. supra Vol. II. p. 581. Verba ipsa tamen nostra Aben-Esra reliquit ἀνεργήγυετα, nec hodie quisquam illorum sensum certo definiaverit. Conferri possunt, quae monuimus ad ΒΟΨHARTI Hieroz. P. II. L. I. Cap. I. T. II. p. 548 ed. Lips. Bochartus pro מִלֵּי conjicit legendum esse, uno puncto mutato, מַלֵּי, quod positum sit pro מַלְיָה, arborum, quum *Jod* nota Pluralis numeri, nonnumquam excidat. *Columbam* autem arborum, seu nemorum existimat esse columbam sylvestrem, id est, palumbum, qui in sylvis degit, et in arboribus nidificat. *Mera* est conjectura, cuiusmodi plures legi possunt in PERRIERI *Dubiis vexatis*, Cent. III. Loco 68. p. 605., atque in CHR. SONNTAGII *Titulis Psalmor.* p. 708. seqq., nec non in J. B. KOEHLERI *Animadversff. Critt.* ad h. l. in *Repertorio Literat. bibl. et oriental.* P. VIII. p. 253. De nomine מַכְתָּם vid. *Prolegomen.* Vol. I. p. XLVIII. seqq. כִּמְחוּ מִחוּ מִלְּשׁוֹנֵי בְנֵי פְלִשְׁתִּים In comprehendere eum, i. e. cum eum comprehenderent *Philisthaei in Gath*, i. e. dum eum, Sauli saevitiem fugientem, comprehensum Philisthaei ad regem suum, Achis, deduxissent, vid. 1 Sam. XXI, 10. seqq. et XXVII, 1. 2. et cf. Argumentum ad Pf. XXXIV. Vol. II. p. 843. seqq. Non solum autem de apertis et violentis hostibus hoc carmine conqueritur vates, verum etiam de eiusmodi adversariis, qui *calumniando* perdere ipsum conarentur (Vs. 6.). Quod quum in Philisthaeos minime quadret, Psalmus non contra illos tantummodo, verum etiam contra hos erit directus, qui obtreccationibus suis apud Saulum Davidem ad fugam illam adegerunt, qua in hostium manus incidit, ut itaque haec verba, כִּמְחוּ מִחוּ מִלְּשׁוֹנֵי בְנֵי פְלִשְׁתִּים ita essent intelligenda, compositum esse Psalmum illo tempore, quo Philisthaei Gathae eum comprehenderent. Cf. HENSLERI *Bemerkungen* p. 98.

2. **אֲנֵחֵל מֵי** *Anhelat me*, i. e. inhiat mihi, quemadmodum fera praedae inhiat, perdere me captat. Verbum **אֲנֵחֵל** (quod cognatum videtur cum Arabum **سوف**, *auram trahere ad vestigandum captandumque*, cf. not. ad Genes. III, 15.), de onagro, prae aestu et siti ventum attrahente, usurpatur Jerem. II, 24. XIV, 6.; porro de homine aperto ore anhelante Pf. CXIX, 131., hinc de eo, qui ad locum aliquem adspirat, cum anhelitu eo festinat, veluti Job. VII, 2. de servo, ad umbram anhelante, cf. Cohel. I, 5. De hostibus imminentibus, qui *inhiant* populo Israelitico, ut fiat possessio alienis gentibus, dicitur Ezech. XXXVI, 3. Et de *persecutore* **אֲנֵחֵל** usurpatur infra LVII, 4. Veteres tamen verbo **אֲנֵחֵל** tam hoc loco, quam mox Vs. 3. et LVII, 4. *conculcandi* notionem tribuerunt. Etenim Alexandrinus **κατεπαύθησέ με**, Vulgatus, atque adeo Hieronymus, *conculcavit me*, Chaldaeus **שִׁפְחֵנִי**, Syrus **مذبذب**. Koehlerus l. l. p. 254. suspicatur, illos **אֲנֵחֵל**, et Vs. sequenti **אֲנֵחֵל** legisse, sine Aleph, quod propterea pro matre lectionis habet, ferius intrusa. Nulla tamen in codicibus hodiernis lectionis varietas. Sed quum **אֲנֵחֵל** et **אֲנֵחֵל** Chaldaice sit *conterere, comminuere*, hanc notionem, nullius praeter Chaldaicam linguae Orientalis periti Judaei aliique interpretes, verbo quoque **אֲנֵחֵל** dederunt. **אֲנֵחֵל** collective ponitur, quippe non unus, sed plures omnino hostes Davidem petierunt, ut patet ex Vs. 3. **אֲנֵחֵל**. De voce **אֲנֵחֵל** *oppugnans*, vid. not. ad Pf. XXXV, 1.

3. De voce **אֲנֵחֵל**, *inimicus*, vid. not. ad Pf. V, 9. Vol. I. p. 126. Particula **כִּי** h. l. non est causalis, eadem namque et aequipollentes sunt ambae hujus versiculi propositiones, adeoque posterior non est causa prioris; sed est *affirmativa*, ac *fane* vertenda; ut 1 Paral. XXIX, 14. Job. VIII, 6. Pf. X, 14. **כִּי-רַבִּים לְחַשְׂמִים לִי**. *Nam multi pugnant mecum cum elatione, cum ani-*

mo elato, insolenterque. Nomen מְרוֹם, *altitudo*; quidam pro Dei epitheto habent, vertuntque in Vocativo, o *Excelsus!* Chaldaeo praeunte, qui sic vertit: מְרֹמָא מְרוֹמָא דִּי כְּוָרְסִיָּהּ בְּמֶלֶךְ *Deus supreme, cujus thronus in excelsis.* Sic et Aquila: ὅτι πολλοὶ πολεμοῦσι με, ὑψίστη. Quod si voluisset, poeta scripserit hand dubie מְרוֹם הִלְהִי ut Mich. VI, 6. habetur. Rectius hand dubie nomen מְרוֹם accipitur per ellipsin praefixi כ pro Adverbio, illorum, qui vatem oppugnarent, affectum exprimente, q. d. oppugnant me מְרוֹם *cum elatione*, h. e. elato animo, insolenter. Ita Mich. II, 3. *No ambuletis* מְרוֹם (pro מְרוֹמָא) *cum elatione, est enim tempus infortunii.* Symmachus: ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ὑψηλότῃροι. Syrus: *multitudo bellantium* מְרוֹמָא *elevata est contra me.* Singularis est Aben-Efra, qui hoc hemistichum sic interpretatur: *שֵׁי יֵי מְרוֹמָא רַבִּים בְּמֶלֶךְ נִלְחָמִים בְּעַבְדִּי* *sunt autem mihi angeli multi in excelsis, in coelo, qui pro me pugnant.* Quae sua interpretatio eo nititur, quod verbum *bellandi*, מְרוֹם, ubi cum ל persona constructur, auxiliarem pugnam, sive propugnationem, cum autem sequatur עִם *cum*, valere *adversari, pugnare contra* observat, adductis locis Exod. XIV, 14. 15. Dent. III, 22. Jos. XXIII, 3. 10. Id ut iis locis se habeat, hic tamen hand bene quadret sententiae. GUSSETIUS in *Commentar. Ling. Hebr.* sub rad. מְרוֹם lit. C. „Fateor“, inquit, „nullam aliud mihi occurrere exemplum, in quo ל cum מְרוֹם, quacunque forma posito, notet hostes, contra quos pugnatur; infervit tamen ל contrarietati notandae cum aliis verbis, ut מְרוֹם, הִצִּיר, הִצִּיר, vid. Buxtorfii *Thef. Grammat.* L. II. Cap. 11. Reg. I. no. 1.“ Adde quod Nah. I, 2. legitur מְרוֹם יְהוָה קָם *ultionem capit Jova de hostibus suis*, quae sententia alias per עִם effertur, ut Ps. XCIX, 8. Et J. H. MICHAELIS ad h. l. notat, ל post alia quoque verba hand raro in diversum et contrarium usum venire. Sic e. c. e. cum verbo מְרוֹם *in bonum* sumitur 1 Sam. XXII, 5.

1 Reg. X; 14. Jesaj. XLIX, 18., at *in contrarium* Jerem. XLVI, 22. XLIX, 9. Obad. Vs. 5. Ita post בַּחַיָּת in bonum significat לְ Proverb. IX, 12. at in malam partem Exod. I, 10.

4. מִיָּמֵי יוֹם אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי מִיָּמֵיךָ, *die, quo timebo*; quocumque tempore timore invaserit me, in te fiduciam ponam. Bene Symmachus: ἐν ᾗ ἂν ἡμέρα φοβηθῶ, σοὶ πισποιθα. In versionis Alexandrinae codicibus magna h. l. perturbatio, de qua vid. Koehleri Notas l. c. p. 255: Arabs et Syrus inferunt particulam negativam: *in die non timebo.*

5. וְרָבִי לְהִלָּלָהּ דֵּי אֱלֹהִים *De Deo glorior*, de verbo i. e. promisso suo, f. propter verbum suum, promissa sua. Ante וְרָבִי vel particula אֲזַיִד videtur esse repetenda; vel particula לְ subaudienda, ut saepius, veluti Levit. XXI, 4. ubi not. vid. Verbum לְהִלָּלָהּ cum אֲזַיִד constructum significare, *in re aliqua gloriarī*, vidimus ad Pf. XXXIV, 3: Promissio autem intelligitur illa, Davidi de tradendo regno facta. Alii vertunt: *cum Deo*, Deo auxiliante, laudabo verbum ejus, i. e. certo confido, fore adhuc tempus, quo Deo juvante celebrare queam promissum ejus, quod fuerit verax, omnique ex parte adimpletum. Ita אֲזַיִד לְהִלָּלָהּ *cum Deo*, i. e. Dei ope, occurrit Pf. LX, 14. CVIII, 14. Hunc sensum expressit Symmachus: διὰ τοῦ Θεοῦ ὑμνήσω τὸν λόγον αὐτοῦ. Alii וְרָבִי, *verbum*, promissionem, accipient pro fide in promissionibus a Deo servata, sensumque faciunt hunc: in Deo fides a me laudanda maxime. Sed *laudandi* significatione ubi verbum לְהִלָּלָהּ occurrit, construi solet mediante אֲזַיִד, ut Joel II, 26.; vel particula לְ, ut 1 Par. XVI, 36. XXIII, 5. XXIX, 13. vel nudo accusativa, sine particula sequente, ut Pf. LIX, 31. CXLVI, 2. CXLVII, 12. CL, 1. Male Alexandrinus: ἐν τῷ Θεῷ ἐκαινέσω τοὺς λόγους μου et Vulgatus: *in Deo laudabo sermones meos*; i. e. mihi factos, ac si וְרָבִי in Hebraeo legisset. Syrus וְרָבִי prorsus omittit. Chaldaeus: מִיָּמֵיךָ אֲזַיִד לְהִלָּלָהּ אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי מִיָּמֵיךָ, *in mensura iudicii Dei lau-*

laudabo verbum ejus, id est, etiam eo tempore, quo Deus me castigat, et mala mihi immittit, eum celebrabo. **וְיַעֲשׂוּהוּ אֲנִי** - *Quid faciet mihi caro, quid homines imbelles contra me efficient?* Infra Vs. 12., ubi eadem fere verba repetuntur, pro **וְיַעֲשׂוּהוּ** ponitur **וְיִמְצְאוּהוּ**. *Caro* praeter propriam significationem cum in genere omnia animalia significat, ut Pf. CXXXVI, 25. CXLV, 10., tum hominem simpliciter totum, ut Jes. XL, 4. Joel III, 1., hinc ob imbecillitatem hominis, omne fragile et debile, ut infra Pf. LXXXVIII, 3g. Jes. XXXI, 3.

6. Quid sit **וְיַעֲשׂוּהוּ אֲנִי** de eo valde dissident interpretes cum veteres tum recentiores. Alexandrinus exque illis Vulgatus: *λόγους μου ἐβδελύσσοντο, verba mea execrantur*, forsitan **וְיַעֲשׂוּהוּ** legentes. Symmachus: *λόγους περὶ ἐμοῦ ἐφρόντιζον, verba de me meditantur*, idem quod Syrus planius dicit, **וְיִמְצְאוּהוּ אֲנִי**, *consilia contra me capiunt*. Chaldaeus: **וְיַעֲשׂוּהוּ אֲנִי**, *laborant contra me*; non quod **וְיַעֲשׂוּהוּ אֲנִי** legerunt, ut Dathius suspicatur, verum quod verbum **וְיַעֲשׂוּהוּ** ad laboris et elaborationis notionem retulerant, sed invita constructione, dicendum enim fuisset: **וְיַעֲשׂוּהוּ אֲנִי**. Hieronymus ex doloris notione: *sermonibus me adfligebant*, sic tamen **וְיַעֲשׂוּהוּ אֲנִי** dicendum fuisset. A verbi Arabici **عصب**, *ligavit*, significatione recentiores nonnulli vertunt: *detorquent verba mea*, ut A. SCHULTERS in libro *de Defectibus hodiernis ling. Hebr.* §. CLVIII: verum aliud est *ligare*, aliud *torquere*, *detorquere*; nec ab illa notione ad hanc transitus fieri tutus sine usu linguarum exemplisque potest, ut recte monet J. D. MICHAELIS in *Suppl.* p. 1940., qui tamen ipse in similem reprehensionem incurrit, dum verbum hebraeum h. l. *ligandi*, i. e. *irretiendi* significatu accipiendum esse dicit, et sic vertit: *omnia verba mea circumdant, vel irretiunt*, i. e. verbis meis imminet, insidiantur, omnia verba mea captant, ex illis accusationes et crimina parantur. Koehlerus post J.

H. MICHAELIS confert Arabicum **عَضِبَ**, quod proprie *secuit, conscidit*, denotat, tum vero, ad probrosa dicta translatum, *proscidit lingua*, unde **عَضِبُ** *acuta et virulenta lingua*. Quod sequutus Dathius vertit: *quotidie dicta et facta mea calumniantur*. In forma Piel verbum **עָצַב** praeter hunc locum bis tantummodo occurrit, Jel. LXIII, 10. *Exacerbarunt* (**עָצְבוּ**), **רוּחַ סְפִירָתוֹ** *spiritum ejus sanctum*, ubi alii *dolor affecerunt* vertant, alii, (adsumta significatione Arabici **غَضِبَ**, *irasci*) *ad iram provocarunt*; et Job. X, 8, ubi cum verbo **עָשָׂה** ita jungitur (*Manus tuae* **וַיַּעֲשֶׂנוּנִי וַיַּעֲשֶׂנוּנִי**), ut contextus prope cogat, *formandi* notionem assumere. Unde Henslerus et nostri Psalmi verba sic vertit: *verba mea formant*, aliam quasi figuram et significationem eidem tribuunt, ea detorquent. Eundem sensum bene expressit Rudingerus hoc modo: *non intermittunt calumniando detorquere in fraudem meam dicta et facta mea universa*. **עָלֵי כָל-מַחְשַׁבְתָּהֶם לְרָע**, *Contra me omnia eorum cogitata in malum*, omnes eorum cogitationes malum meum intendunt.

7. **יִבְרָאוּ** Chaldaeus vertit **יִכְנָשׁוּן**, *congregantur*, quod sequutus Hieronymus Symmachusque, qui hoc verbum cum proximo **יִצְטַיְנוּ** eleganter exprimit: *συνήγογοντο λάτρεται*. Sensus: *collatis invicem sententiis deliberant, quomodo me perdere possent*. Verbum **יִבְרָאוּ**, quod praeter alia etiam *commorari* Hebraeis (vid. Pf. XV, 1.) significat, Arabibus quoque notat in Conjug. III. *vicinus fuit*, et hinc **جَارٌ**, *vicinus, confors*; unde patet, *congregandi* notionem, quae Hebraeo verbo h. l. tribuitur, non esse omni fundamento destitutam, ut pronunciavit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 286., qui vertit *injuste agunt*; constituit namque verbi **יִבְרָאוּ** significationes, dialecti Arabicae ope, hoc modo: 1) *deflectit a via*; 2) *deflectit a justo, injuriam alicui fecit*, quomodo Arabicum

ver-

verbum cum **علي** construi solet, et Hebraicum infra PL LIX, 4., quo tamen loco etiam *congregandi* notio apta est, quae ipsa sane hoc nostro Psalmo sensum multo commodiorem efficit, quum צָנַן proxime sequatur. *Comitorandi* significatione accepit b. l. Alexandrinus, qui vertit: *κατοικήσουσι*, *inhabitabunt*, ut Vulgatus reddit, nec non Syrus: **يَسْكُنُونَ**, *habitabunt*. Eodem modo recentiorum quidam, qui sensum hunc esse dicunt: inimici mei in insidiis mihi struendis pertinaciter sunt constantes. Pro צָנַן Aben-Esra videtur צָנַן (cum Daleth) legisse; sic enim habet in Notis ad b. l.: יָבוּר מְנַרְחָה גֵּרֵר שְׂהָרִי יָבוּר, *est a radice*, צָנַן, *turma*; *quia erant multi*. Hoc vult, voce illa significari: *turmatim in me irruunt*, quasi ad nomen צָנַן sit referenda. Editor Bibliorum Venetorum, cum Rabbiorum Commentariis, ad marginem annotavit: *נראה שהיה צָנַן כֵּן* *Videtur ita legisse*. Similiter Pf. XCIV, 21. צָנַן עַל נַפְשִׁי צָנַן. Sed nostro loco, qui hodie extant codices Hebraei, constanter legunt צָנַן. Cf. Buxtorffii *Anticrit.* p. 83g., qui patet, Aben-Esram non satis attentum vel festinantem ἀβλεψίαν צָנַן legisse. **יִצְמְחוּ** *Delitescunt*, s. abscondunt semetipfos, insidiandi causa, ut patet ex iis quae sequuntur. Quod attinet illud quod in textu scriptum existat (Ketib), notandum, in medio vocis poni *Jed*, ac si esset Hiphil, יִצְמְחוּ, quae forma occurrit quoque Exod. II, 3. Job. XIV, 13. **יְשַׁמְרוּ** *Ipsi calcaneos meos observant*, instar venatorum ad quaevis mea attendunt vestigia, ne forte elabar, sed ut pedes mei tendiculis retibusque eorum confringantur. Eadem similitudo a venatoribus desumpta habetur Jerem. V, 26. XVI, 16. Thren. III, 5. IV, 19. — **קִיּוּ נַפְשִׁי** *Quandoquidem expectant animam meam*, tantopere mihi insidiantur, quia vitam ipsam (*animam*) mihi eripere student.

8. **עַל-מִן פְּלִטָה-לְמִן** *Propter vanitatem evasio illis*, confidunt mendaciis delisque, quod ea ipsis sint praestitu-

ra effugium; spem evadendi collocant in verfatia. Bene BUCERUS sic vertit: *pravitate speraverunt sese mala evafuros*. Quod in notis ita illustrat: „*Propter iniquitatem*“ inquit, „*ereptio illis*, hoc est, ipsi sperarunt, se mala evafuros, et in regno stabiles futuros, si me permiffent innocentem, ita faluti fore foam fibi iniquitatem arbitrati funt.“ עָרַפְתָּ est Infinitivus. Piel nominalis, ut Pf. XXXII, 7. Alii pronomen עָרַפְתָּ referunt ad עָרַפְתָּ, Verfu praeced., vertuntque: *ereptio eveniat illis*, calcanei meis. Aben-Efra עָרַפְתָּ pro Imperativo capit, hoc verborum fenfu: *propter iniquitatem illorum evadere me fac, libera, ab illis*. Verum verbum עָרַפְתָּ alias femper cum praepofitione עַל, nusquam cum לְ conftruitur; vid. Pf. XVII, 13. XVIII, 44. 49. LXXI, 4. Sunt, qui cum interrogatione vertant: *propter iniquitatem evafio ipsis?* h. e. *eritne haec iniquitas impunita illis?* LUDOV. DE DIEU repetendum cenfet ex Vs. 7. Accufativum עָרַפְתָּ, qui respondeat Imperativo עָרַפְתָּ, vertitque hoc modo: *propter iniquitatem eripe ipsis* fcil. animam meam. In alia omnia abeunt veteres, Alexandrinus: *ὑπὲρ τοῦ μηδένος σώσεις αὐτούς*, quod Vulgatus fic reddidit: *pro nihilo falvos facies illos*. Symmachus: *διὰ τὴν ἀδικίαν ῥῦσαι αὐτῶν*. Aquila: *ἐπὶ ἀνομιὰς διάσωσεν αὐτούς*, Chaldaeus: *מִהַרְגֵי יְדֵי יְהוָה יִשְׁלַח בָּם לְעַלְמֵי עוֹלָם* *propter mendacium, quod est in manibus ipsorum, ejicias eos*. Sensus non incommodus, modo *ejiciendi* significatio verbi עָרַפְתָּ probari poffit. Syrus loquentes induci putat poetae adverfarios (addit enim ad finem Verfus praecedentis *וְיִשְׁפְּטוּ*, *et dicunt*), verba *וְיִשְׁפְּטוּ* omittit, et pronomen עָרַפְתָּ in fingulari accipit, vertitque: *non est liberator*. — *וְיִשְׁפְּטוּ* *In ira gentes deturbat Deus*, at Deus est, qui saeve totos populos ob iniquitatem dejicit, nec illis igitur parcat. Videtur enim hoc tanquam generalem sententiam subjeciffe, unde significaret, idem iudicii et fuis hoftibus expectandum, eo-

que

que omnino frustrandos perverſa ſpe ſua, propterea quod Deus, juſtus iudex, totos etiam populos e ſuo faſtigio felicitatis et inſolentiae dejiciat. Cf. Jeſaj. LXIII, 6. Aben-Eſra et Kimchi putant nomine עַמֵּי ſignificari turbas, agmina adverſariorum, cf. et Henſleri Not. ad h. l. Sed nominatim de ſuis hoſtibus canit Verſus decimus. Vocem עַמֵּי A. SCHULTENSIVS in libro de *Defectibus Ling. Hebr.* §. CCL. propria *naſi* ſignificatione ſumit, verbaque noſtra ſic vertit: *in naſum populos deturba, o Deus!*; monetque, locutionem eſſe familiariſſimam Arabum اَرغَم الله اعداءه, *naſum ejus in arenam demerſit Deus*, pro: eum omni dedecore obrutum proſtravit.

9. נָדַדְתָּ מֵמִנְיָי פְּרָתָי אִמָּה *Fugere meum, ſ. vagari meum*, migrationes meas et exilia, *numeras*, fugas et exilia mea, quae perſequentem me Saule ſubire coactus ſum, tu noſſi et curas. Potelt פְּרָתָי etiam in futuro, ſive Imperativo, verti, ut פְּרָתָי, Pf. IV, 2., ubi not. vid. Quare Alexandrinus haec verba τὴν ζῶη μου ἐξήγγειλα σοι, Syrusque *مسيرتي*, *confeſſionem meam tibi indicavi*, reddiderit, dicere non habeo. Symmachus: τὰ ἔνδοξ μου ἐξῆρξμηςας, et Hieronymus: *interiora mea enumeravi*. Tribuerunt forſan voci נָדַדְתָּ notionem proxime ſequentis נָמַדְתָּ. Melius Chaldaeus: *מניתי מניתי מניתי* *diſs fugae meae numeravi*. MICHAELIS noſtrum נָדַדְתָּ, ex Arabico *نَدَد*, *motus, agitated fuit*, interpretatur *motus, agitationes* (in *Supplement.* p. 1612), atque hoc quidem loco *palpitationes cordis* ſignificari conſeſt, et hoc modo vertendum: *palpitationes meas numeravi*; repugnare enim *fugas* ſignificationem titulo Pfalmi, eum ad primam Davidis fugam referenti, *fugas* Davidis Deum non potuiſſe numerare, cum primum fugerēt. Sed verbum נָדַדְתָּ Hebraeis eſſe *vagari* incertis ſedibus, certiffimum eſt; eo ſignificatu uſurpatur de Caino Genef. IV, 12. 14., de avicula Proverb. XXVI, 2. Pf. XI, 1., hinc-

que נור Genes. IV, 16. *divagatio, exsilium.* — שִׁטְנָה
 רָטַעְתִּי בְּנֹחַרְךָ *Pone lachrymas meas in utre tuo*, id est,
 memor esto lachrymarum et calamitatum mearum, sicut
 qui in utre aliquem bonum liquorem vini aut olei repo-
 nunt, vel etiam secum circumferunt, ut juxta eandem
 velut mensuram aliquando gaudia mihi admetiaris. נֹחַר
utrem denotat, quo vinum asservabant; 1 Sam. XVI, 20.
 Jos. IX, 4: 13., idem *lac*, Jud. IV, 19. Hujusmodi utres,
 ex caprinis praecipue pellibus, foris adhuc pilosis, intus
 vero commode purgatis, praeparata hodieque usurpant
 Orientales, vid. JAHNKE *Bibl. Archaeologiae*. P. I. Vol.
 I. p. 230, 265. seqq. Alii ad ampullas s. urnas lachry-
 males, quales apud Romanos in usu erant, alludi existi-
 mant, vid. *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 832. p. 34.
 „Miro consensu (inquit Dathius ad h. l.) omnes interpre-
 tes antiqui, si a Chaldaeo discesseris, Alexandrinus, Sym-
 machus, Syrus, Arabs, Vulgatus, Hieronymus, pro בְּנֹחַרְךָ
 legerunt לְנֹחַרְךָ, *ἐνώπιόν σου, in conspectu tuo*. Quae lec-
 tio quanquam pro genio linguarum occidentalium faci-
 lior videtur, tamen eam receptae praeferre nolim. Ne-
 que ipsa imago ad multitudinem lachrymarum effusarum
 indicandam audacior videri potest, quam ea, qua in no-
 stra lingua utimur, *ganze Ströme von Thränen*.“ הֲלֵא
 בְּסִפְרְךָ *Nonne in libro tuo* scil. sunt consignatae lachry-
 mae? Similis locus est Malach. III, 16. *Scriptus est*
 וְכָרַן וְכָרַן *liber memoriae coram Domino omnibus timen-*
tibus eum, id est; Deus recordatus suorum, eos minime
 negligit. Allusio est ad morem regum et aliorum guber-
 natorum, qui, ne praee multitudine negotiorum obli-
 scantur, curant annotari res agendas, et singulorum etiam
 vel reorum vel bene meritorum bona malave, eaque sibi
 tempessive in memoriam redigi.

10. וְיָשׁוּבוּ אֹיְבֵי אַחֲרַי בַּיּוֹם אֲקָרָא *Tunc conver-*
tentur retrorsum hostes mei die quo invoco, in fugam con-
 vertentur hostes mei ad preces meas. Vocula וְיָשׁוּבוּ respec-
 tit ad sequens בַּיּוֹם, post quod subaudiendum וְיָשׁוּבוּ, ut
 supra Vs. 4.

11. 12. Vid. not. supra ad Vs. 5.

13. *עָלַי מִלְּהֵיִם נִרְרִיךְ Super me, Deus, vota tua, solvenda mihi sunt vota tibi facta, loquitur ita, ac si jam compos factus esset petitionis suae. נִרְרִיךְ, Vota tua, quae tibi nuncupata sunt; affixum enim h. l. non efficien-
tam, uti alias, sed eum cui votum factum, denotat; ita Genes. XVI, 5. Jerem. LI, 35. *יְקַמֵּץ הַמָּסַי injuria mea est, qua ego affectus sum; et עֲלֵי לֹחֹתֶיךָ facinora ipsorum, Ps. XCIX, 8., sunt, quae alii adversus ipsos patrarunt. Cf. N. G. SCHROEDERI Instit. L. H. Syntax Reg. IX, not. Ceterum de נִרְרִיךְ cf. not. ad Ps. XXII, 26. ל, 14. — עָלַי Super me, i. e. mihi incumbunt, me obligatum et obstrictum tenent; ita particula עַל de debito saepius usurpatur, veluti Jud. XIX, 20. *Omnis defectus tuus עָלַי super me, h. e. mihi incumbit defectus tuos implere; ut 1 Paral. IX, 27. וְעֵלֵיהֶם et super eos, janitores, est vigilia, illis excubare incumbit. אֲשַׁלֵּם תְּרוּחָה לְךָ Exsolvam tibi eucharistica, cf. not. ad Ps. L, 14.***

14. *כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת Nam eripuisti animam meam e morte, e letali periculo, ut Jos. II, 13. Ps. XXXIII, 19. — הֲלֹא רַגְלֵי מַדְחֵי Nonne pedes meos eripuisti ab impulsione, i. e. impediisti hostem incurstantem, ne titubantes meos impelleret pedes, meque vacillantem sic prorsus prosterneret; cf. de hac figura not. ad Ps. XXXV, 5. XXXVI, 13. — לְהַחֲהִירָה לְפָנַי מִלְּהֵיִם Ad ambulandum coram Deo, i. e. ut in vita hac conservatus diutius, porro Te colere possim. Verbum הִלְךְ in Hith-pael frequentativam accipit significationem, ut vidimus ad Ps. XXVI, 3. *Ambulare autem coram Deo est, omnia sua dicta et facta ad Dei quasi praesentis voluntatem componere, eumque continuo revereri, vid. Gen. V, 22, 24. VI, 9. XVII, 1. XXIV, 40. — כְּאוֹר הַחַיִּים In luce viventium, inter vivos, in hac vita; lumen viventium opponitur caligini sepulchri et interni.**

PSALMUS QUINQUAGESIMUS SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Conqueritur de periculis, in quibus haereat, sed sperat, quod Deus eum ex illis sit liberaturus. Qua spe fretus pollicetur, se Dei benignitatem et veritatem laudaturum et celebraturum esse. Occasio carminis indicatur Vs. 1.

1. De Verbis *אל-תשהח* vid. Prolegom. Vol. I. p. XXXVI. seq., atque de *מכאם* ibid. p. XLVIII. *בברח סבני* *שמול במערה* *Quum propter Saulum in speluncam fugisset.* Bis David in spelunca latuit propter Sauli persecutiones. Primum in spelunca, *Adullam* dicta, 1 Sam. XXI, 1. Secundo in alia quadam spelunca, in deserto *Engeddi*, e qua Saulum salvum et incolumen dimisit, 1 Sam. XXIV, 1. seqq. Ad posteriorem historiam plerique putant nostrum Psalmum pertinere, quod in Vs. 4. et 7. miram conservationem et defensionem in praesentissimo periculo a Deo praestitam laudat et celebrat. Ad Engeddicum enim specum plus periculi fuit, quam ad Adullamicum, cum illic cum exercitu trium millium venerit Saulus, ad Adollamicum autem nullus hostis yenerit.

2. וְכַל-בְּנֵיהֶם אָחֶסֶת Vid. Pf. XVII, 8. XXXVI, 8.
 — עַד-יַעֲבֹר הָאֶחָד *Dum transeat calamitatum quaeque,*
 hoc modo *distributive* הַנּוֹחַ reddendum esse; indicat numeri inter nomen et verbum diversitas, vid. not. ad Pf. VII, 2. 3. XXXVII, 31.

3. לְאֵל גַּמַּר עָלַי *Ad Deum, perficientem pro me, i. e.*
 omnia mea expedientem et ad optatum finem perducen-
 tem. Simili modo, sed cum גַּמַּר constructum, verbum
 גַּמַּר accipitur Pf. CXXXVIII, 8. *Jova גַּמַּר בְּעַרְיָא pro me*
perficiet, sequitur enim in eodem Versu: *opera manuum*
tuarum ne deserat. Verbum גַּמַּר, quod in Psalmorum
 libro tantummodo, et in eodem quinquies quidem occur-
 rit, ceteris locis tribus (Pf. VII, 10. XII, 2. LXXVII, 9.)
 neutraliter pro *absumtus fuit, cessavit, desit, usurpatur,*
 vid. not. ad Pf. VII, 10. *Perficiendi* notionem habet
 etiam in Chaldaica dialecto, eodemque significato illud
 h. l. adhibuit Chaldaeus interpres, de cujus interpretatio-
 ne, ceterum ridicula vid. BOCHARTI *Hieroz* P. II. L.
 IV, Cap. XXIII. T. III. p. 508. ed. Lips. Ex veteribus
 tam h. l. quam Pf. CXXXVIII, 8. quidam ita verterunt,
 ac si גַּמַּל legissent, ut Pf. XIII, 6. גַּמַּל עָלַי, ubi not.
 vid. Sic h. l. Alexandrinus: *ἐσπερευθησάντά με,* et
 Hieronymus: *ultorem meum;* forsitan huc et Syrus
 referendus, *ad Deum* אֱלֹהֵי מִשְׁכַּנִּי *salvatorem meum.*
 In codicibus tamen, qui hodie extant, neutro loco le-
 ctionis diversitas deprehenditur.

4. יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם *Mittit e caelis scil. manum suam*
ad meum auxilium, cf. not. ad Pf. XVIII, 17. —
 וְרוּשֵׁי עֲבֵי חַרְף־שָׂמַיִ *Et servabit me dum probro me*
afficit persecutor meus, vid. de חַרְף־שָׂמַיִ ad Pf. LVII, 2.
 Potest quoque verti: *ignominia afficiet persecutorem*
meum.

5. בְּפֶשַׁי בְּחַוֵּי לְבָאִים *Anima mea in medio leonum,* vita mea summis exposita est periculis, haud aliter ac inermis homo incurfantibus undique cinctus leonibus famelicis. אֲשַׁכְּבָה לְהַתִּים *Cubo,* prostratus jaceo, *inter homines flammās spirantes.* Ante אֲשַׁכְּבָה subaudiendum est vel בְּחַוֵּי, vel עִם aut עִם, *cum,* quomodo hoc ipsum verbum construitur Ezech. XXXI, 18. XXXII, 19. 20., imo ellipsin eandem, quae h. l. est,prehendimus etiam Ezech. XXXII, 21. *Descenderunt חֲרֵב חֲלָלִי חָרְבַּי jacuerunt inter transfossos gladio.* Nisi cum ΓΕΣΕΜΙΟ *Lehrgeb.* p. 808. sumas, verbis *habitandi, commorandique* jungi nomina eorum, inter quos aliquis commoratur, in Accusativo, ut Pf. V, 5. לֹא יִבְרַךְ רַע *non commoratur apud te malus.* Alexandrinus: ἀκοιμηθῆναι τεταραγμένως, Vulgatus: *dormivi conturbatus.* Ante verba, quae sequuntur, iterum repetendum est אֲשַׁכְּבָה בְּחַוֵּי *jaceo inter homines, quorum dentes sunt lanceae et sagittae, et quorumque lingua gladius acutus, i. e. res valde et plane extremo noxiae.* Videtur velle indicare instrumenta sermonis, et dicere, quod loquendo magis obfint, pluresque laedant ac perdant, quam si ipsis violentissimis armis in quosque obvios grassarentur.

6. הִנֵּמָה עַל-הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים *Exaltars super coelos, Deus,* id est, ostende tuam divinam omnipotentiam me liberando. Cf. Pf. XXI, 14. et ibid. not.

7. רֵשַׁת הַכִּיכָה לְפָעַמִּי *Retes pararunt gressibus meis,* callide me variis suis fraudibus nituntur circumvenire et constringere. *Retes* enim per metaphoram omnis generis fraudes significat, quibus improbi vel vitae vel fortunae piorum insidiantur, vid. Pf. IX, 16. X, 9. XXV, 15. XXXI, 5. — בְּפֶשַׁי *Incurvata est anima mea,* jam constrictus teneo ab hoste, ut similis sim ferae, ab
occul-

occulto quodam laqueo vel tendicula in terram prostratae, ubi jam accurrit venator, eandem jugulaturus. Quamvis enim alias *incurvationis* figura moestitia summa solet significari, ut Pf. XXXVIII, 7. Jud. XI, 35. Jef. LVIII, 5.; hoc tamen loco, illam quam dedimus explanationem, contextus videtur flagitare. Aben-Esra notat, verbum נָפַח esse vel עָוַר, i. e. *intransitivum*, ponique masculinum, sicut נָפַח et alias construitur, veluti Genes. XLVI, 25., vel esse *transitivum*, q. d. *unusquisque incurvat animam meam*, s. incurvavit hostis animam meam, quum transitive et Jef. LVIII, 5. usurpetur. Hinc nostro loco Alexandrinus vertit: *κατέκαμψαν τῆν ψυχῆν μου*, Vulgatus: *incurvarunt animam meam*, Chaldaeus: *נָפַח נְפִישִׁי incurvavit animam meam*. J. D. MICHAELI in *Supplem.* p. 1332, verbum nostrum h. l. est *cepit,prehendit*, denominativum a נָפַח, *manus*; vertitque: *prehendit hostis mens manu*; vel *prehendit constringitque reti memet*. — נָפַח לְפָנַי שִׁיחָה Foderunt ante me fossam, vid. Pf. VII, 16. et ibid. not.

8. נָפַח בְּכֹחַ לִבִּי *Firmatum est cor meum*, i. e. forti ac laeto animo sum, qui in te fiduciam meam pono. Cf. not. ad Pf. X, 7. Hic Versus et quatuor, qui proxime sequuntur, repetiti sunt Pf. CVIII, 2—6, paucis nec magni momenti mutationibus, de quibus vid. G. B. REDDINGII *Observatt. Philologico-Critice, de Psalms bis editis*, Franqu. 1795. p. 71. seqq.

9. עֲוִיגִילָה עֲוִיגִילָה *Evigila, gloria mea!* i. e. anima mea cf. not. ad Pf. VII, 6. XVI, 9. XXX, 13. Alii h. l. per *gloriam* intelligi putant *harpicium* et *citharam*, quae mox sequuntur, propterera quod ea instrumenta Davidi, ut artis musicae perito, magnam conciliabant gloriam, 1 Sam. XVI. Cui sententiae tamen alii loci, in quibus נָפַח apertè de *anima* usurpatur, non favent.

עֲוִיגִילָה

עֲרִיבָה הַנְּבִלִים וְזִמְרָה *Evigila nablium et cithara*, vid. de utroque ad Pf. XXXIII, 2. — אֲעִירָה שָׁחַר *Evigilabo mane*, verbum in Hiphil h. l. intransitive accipitur, ut Pf. XXXV, 23. הָעִירָה *Evigila et expurgare*. Aliter JACHEN: מְעִירָה אֶת הַשָּׁחַר וְאֵין הַשָּׁחַר עֲמִירָהּ: *excitabo auroram, non vero aurora excitabit me*. Artificiose! Placuit tamen Dathio, cui hoc eleganter et perquam poetice dictum videtur.

מִי-בָרַל עַר-שָׁמַיִם חֶסֶדְךָ וְעַר-שָׁחֲקִים אֲמַתְךָ. *Nam ad coelos usque gratia tua magna est, et ad nubes usque veritas tua, id est, immensa et ineffabilis est veritas promissionum tuarum.*

PSALMUS QUINQUAGESIMUS
OCTAVUS.

ARGUMENTUM.

Reprehenduntur iudices iniusti, quorum impietas, quae describitur Vs. 3 — 6., tanta sit, ut vindictam divinam provocet, Vs. 7 — 10. Quo facto pii in virtutis studio confirmentur, Vs. 11. 12.

Plerique Psalmum interpretantur de consiliariis aulae Saulicae, qui regem adversus Davidem exulem calumniis suis irritabant, inter quos eminuit Doegus, Idumaeus; quo accusante et mortis sententiam exsequente immani crudelitate interficiebatur Achimelechus, sacerdos, cum tota familia. Alii de consilio seditiosorum Absalonicorum Psalmum interpretantur. Illi enim non minus, quam Saulici, et odia inflammabant, et caedes suadebant; atque ad innocentem ipsum persequendum et causas ad Absalonem deferebant, et cum ipso ad rem conspirabant, sociosque se ei facinoris adjugebant,

non

non iudicio vero, sed contra conscientiam, in assentatione mera, ut suis et alienis affectibus infervirent.

2. In priore Versus hemistichio difficultatem creavit interpretibus nomen עֲלֵמִים. Sunt, qui ad verbum עֲלֵמִים, *manipulos ligavit* (vid. not. ad Pf. LVI, 1.) referentes illud *manipulum*, indeque *congregationis* existentem denotare, totumque incisum sic reddunt: *an revera, o congregatio justitiae, i. e. vos, quibus provincia iudicandi recte mandata est, loquimini?* Sive: *an revera, congregatio, justitiam loquimini?* Alii עֲלֵמִים *obmutescentiam* interpretantur (vid. not. ad Pf. I, 1.), Chaldaeo praeeunte, qui hanc verborum nostrorum explicationem dedit: עֲלֵמִים אֵינֶם מְדַבְּרִים מִיָּדָם וְעַתָּה יִשְׁמְעוּ מִיָּדָם מִיָּדָם *Num vere quod silent iusti tempore contentionis, videmini vobis justitiam loqui?* Mihi simplicissimum videtur, totum Versum sic reddere: *an revera obmutescentia justitiae? silet iustitia? Proloquamini scil. quod iustum est; ex aequo iudicate, homines!* J. D. MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. XII. p. 160. pro עֲלֵמִים legendum censet עֲלֵמִים, *dii*, i. e. iudices, quos hoc honoris titulo insigniri constat, veluti Exod. XXII, 27. Pf. LXXXII, 1. Alexandrinus forsitan עֲלֵמִים legit, vertit enim: *si ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε*; Ita et Syrus: *si vere justitiam loquimini* (in Polyglottis tamen Anglicanis pro *si* legitur *vers, recte*). Hieronymus: *Si vere utique.* Ceterum עֲלֵמִים positum est pro עֲלֵמִים, ut Pf. IX, 9. habetur. Cf. N. G. SCHROEDER *Instit. L. H. Syntax. Reg. XCIV. a. §.*

3. *Imo vero in corde iniquitates operamini, meditamini, במאריך המס-ידיכם תמלסון*
In terra, per terram, violentiam manum vestrarum appenditis, hinc inde velut bilancibus distributis, ordinatis. Ponderandi verbo videtur exacta et studiosa iniustitiae cura describi, cum pravi consilarii vel iudices omnes quasi technarum attendunt minutias, tum hoc, tum aliud excogitando, tentando, exequendo. Alii librare violentiam interpretantur, prava consilia perficere praetextu iustitiae, eaque exsequi, quasi ad trutinam rectae rationis essent expensa. Eleganter Alexandrinus: συμπλέκουσιν, et Vulgatus concinnant.

4. *Abalienati sunt impii scil. ab omni pietatis et iustitiae cura inde ab utero, male agunt inde a nativitate sua; malitia iis est innata. De ורי pro ורי, ut alias habetur, vid: Buxtorffii Thesaur. Grammat. p. 209., ubi similia afert exempla, veluti בוש, erubuerunt, Jerem. XIV, 3., טובו, boni sunt, Cant. IV, 10. Vid. et Gesenii Lehrgeb. p. 401. — תעו טמון יברו*
Errarunt, i. errare solent, a recto iustitiae et pietatis tramite, inde a ventre scil. matris (quomodo טמון etiam usurpatur Jud. XVI, 17. Pf. XXII, 11. LXXI, 6.) loquentes mendacium, quibus dolosos suos hostes innuit, ob iustitiae vilipendium et iniquas sententias ab ipsis in judiciis prolatas.

5. *Venenum ipsis ut venenum serpentis; forma regiminis תמה per enallagen ponitur pro absoluta תמה, cujusmodi exempla plura collegit Buxtorffius in Thesouro Grammat. Lib. II. Cap. IV. p. 379. seq. — כמו פתן חרש יאמם מוזו*
Instar aspidis surdae scil. venenum ipforum, quae obturat aurem suam, scil. contra incantationes, ut in Versu proximo sequitur.

Arabibus quoque serpens ² *سقم*, *surdus*, dicitur, cum incantatione nihilo magis afficitur, quam si vel surdus esset,
 vel

vel auribus obtusis. Eadem phrasi, qui erga pauperes durus est, et immisericors, *aurem obturare* dicitur a *clamore pauperis* Proverb. XXI, 13. Et vir pius *aurem obturat ne audiat cades*, Jer. XXXIII, 15. id est, a cruentis et sanguinariis consiliis tam alienus est, neque ad ea magis attendit, cum ab impiis proponuntur, quam si aures haberet obturatas. *Surdos* autem ab Arabibus dici serpentes omnes, in quos credunt incantationem nihil valere, multis exemplis probavit BOCHARTUS in *Hieroz.* P. II. L. III. Cap. VI. T. III. p. 173. ed. Lipf. Ejusmodi utem serpentes maxime perniciosi ab Orientalibus habentur; et Avicenna, medicus Arabicus, a Bocharto l. c. adductus, inter plura serpentum genera etiam

mentionem facit *الصم القعدة* *surti*, cito mortem inferentis. Plura dabit *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 833. p. 55. seqq. Aptissime itaque poeta noster homines perniciosissimos et nocentissimos *aspidi surdae* confert, cui venenum acerrimum nulla arte potest adimi. Ceterum de nomine *תק* conferri potest nota nostra ad Bocharti *Kieroz.* T. III. p. 156. ed. Lipf.

6. *אשר לא-ישמע לקול מלהשיים חובר הקרים טהבם*
Quae non audit vocem incantantium, et divini, incantationum periti. A nomine *להק* *serpens* (qui ita dicitur a *lambendo, lingendo*, quae prima radicis *לחס* significatio est, ut multis ostendit N. G. SCHROEDERUS in *Commentar. de vestitu mulier. Hebraear.* p. 171. seqq., quod nullum animal tanta celeritate linguam movet, quam serpens) ortum verbum denominativum *להק*, *carmine magico serpentibus vim nocendi demere, eos incantare*, illarum regionum, in quibus serpentes noxiis sunt, frequens et vetustum artificium, de quo multa Bochartus l. c. p. 162. seqq., et recentiores scriptores, quos ibi not. 2. adduximus. De serpentum incantatione nomen *להק* dicitur Jerem. VIII, 17. Cohel. X, 11. De voce *תבר* veram sententiam primus dixit CHRIST. BENEDE. MICHAEL-

LIS, qui in *Philologem. Medicis* §. X. p. 13. illam explicandam ostendit ex Arabico *خبر*, *scivit*, ut *חִבֵּר* proprie sit *sciens*, tum *magus*, *incantator*, quemadmodum et Chaldaicum *מַחְבֵּר*, atque Syriacum *ܡܚܒܪܐ* *incantatorem* significat. Verba enim, quae *sapiendi*, *sciendique* notionem habent, apud Orientales non solum, verum apud alias etiam gentes, ipsis quoque cesserunt *incantatoribus*, *veneficis* et *magis*, quemadmodum et Exod. VII, 11. *חֲכֵמֵי*, *sapientes*, junguntur *הַמַּכְשָׁפִים*, *praeftigiatoribus*, et *הַחֲרָטְמִים*, *magis* Aegyptiis. Plura vid. in Not. 4. ad Bocharti Hieroz. T. III, p. 167. Pro verbis *חִבֵּר חֲכֵמֵי* Alexandrinus haec posuit: *Φαρμάκων τε Φαρμακιστέων παρὰ σοφῶν*; quod Arabs ita vertit *تَسَاكُرُ سَاكِرٍ أَفْضَلُ مِنَ الْحَكِيمِ*, *ipsa fascinatione melius quam sapiens*. Nec multo aliter Chaldaeus: *יָמֵן רִמְנֵי רִשְׁוֹן הוּא* *incantantibus incantationem ipsa est prudentiar*. Reddiderunt ita, ac si pro *מַחְבֵּר* legissent *מַחְבֵּרִים*. Syrus: *וְלֹא זִמְמֵךְ דָּלָא בְּלִשְׁנָא סִימְבֵּרָא סִימְבֵּרָא* *ut non audias vocem incantatoris, et exorcistas, ac sapientis*. Symmachus: *ἐπαστῶ τε ἐπαυῶν σοσοφισμένον*. Aquila: *ἐκασιδοντος ἐκασιδου σοσοφισμένον*. Vulgatus: *et venefici incantantis sapienter*. Hieronymus totum Versum sic reddidit: *ut non audiat vocem murmurantium, nec incantatoris incantationes callidas*.

7. *אלהים הרס-שנימו כפימו* *Deus evertit dentes eorum in ore eorum*, id est, omnem vim ac potentiam hostilem. Quia enim plerumque ferae sylvestres, et etiam quaedam domesticae, ut canes, potissimum dentibus pugnant ac laedunt, ideo per synecdochen dentes crebro pro omni vi ac potentia hostium ponuntur, vid. Ps. III, 7. 8. VII, 3. Job. XXIX, 17. — *מִלְחֵמוֹת כְּפִירִים נִחָץ* *Dentes caninos leunculorum comminus*, Jova; vid. de hac imagine BOCHARTI Hieroz. P. I. L. III. Cap. II.

II. T. II. p. 33. edit. Lipf. De מוֹתֵי, quod vulgo *dentes molares* vertere solent, sed male, quum molares dentes in leonibus aliis bestiis carnivoris parum sint metuendi, vid. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 1467., ubi docuit, esse *dentes s. acutos et anteriores* intelligendos, terribiles in leonibus, praecantibus interpretibus Orientalibus h. l.

8. מִיִּם כְּמַיִם לִיִּם *Liquidi sicut aquae sunt* liquidae, ita effluant, dissolvantur, ac si essent tam liquidi, quam aqua. מִיִּם pro מַיִם, quemadmodum et Job. VII, 5. מַיִם pro מִיִּם, et מַיִם, *diripunt*, pro מִיִּם, Jes. XVIII, 2., more Aramaeorum, qui verba quiescentia secunda haud raro cum defectivis secunda confundere solent, veluti מִיִּם et מַיִם *humiliari*, et apud ipsos Hebraeos מִיִּם et מַיִם *exaltari*. Sic h. l. מִיִּם pro מַיִם accepit inter veteres Chaldaeus, qui ita vertit: מִיִּם מִיִּם מִיִּם *in peccatis suis colliquefiant ut aqua*. Et sic etiam Symmachus: διαλυθήτωσαν ὡς ὕδωρ, atque Hieronymus: *dissolvantur quasi aqua*. Alii, retenta *spernendi* significatione, quae verbo מִיִּם inest, vertunt: *spernantur*, pro nihilo habeantur, ut aqua, quae prolabitur ac diffluit; conferri volunt locum Pf. XXII, 15. et 2 Sam. XIV, 14. (vid. not. ad illum Psalmor. loc.) Ita Syrus: מִיִּם מִיִּם מִיִּם *reprobabuntur, sicut aquae, quae effunduntur*. Alexandrinus: ἐξουθενώθησονται ὡς ὕδωρ διαπορευόμενον, et Vulgatus: *ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens*. Respexit haud dubie *dissolvendi* significationem, sed sensum tantummodo expressit. J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1470. col-

lato Arabico مائس, 1) *repulit*, 2) *rasit pluvia terram*, verba nostra sic vertit: *radantur*, i. e. *eluantur tanquam aqua*. Quae significatio aliis V. T. locis vix apta fuerit. Ante מִיִּם *decurrent*, subaudiendum pronomen relativum אשר, ut saepe, vid. N. G. SCHROEDERI *Instit.* L. H. Reg. Syntax. XLII.; מִיִּם autem redundat, ut Ezech.

XXXVII, 11. לֹכְנוּ בְּגִירְכֵנוּ לָנוּ *excisi sumus nobis*; vid. Schroeder. Reg. XXXVII. d. Similitudo nostro loco desumpta est ab aquis, ex imbribus forte coortis, magnam concitantibus litrepitum ac horrorem, nec non quaevis obvia proflernentibus, si per montana proruant in valles; brevi tamen per tot rivulos dispersae evanescent, inque terram se infnuant; ut nusquam compareant amplius. יִרְדּוּ יְהַלְלֵי כִסֵּי יְהוָה וְיִרְדּוּ יְהַלְלֵי *Intendant sagittas suas unusquisque adversariorum* Vs. 2. seqq. descriptorum, sed fiant, *ac si succisae essent*, h. e. cuspide careant; obtusae nulliusque pretii sint, careant effectū; cuncta illa tela fiant irrita, liand aliter, ac si in frustula concisa vel minutae essent. Verbum יָרָךְ, *calcavit*, ad arcum quoque adhibetur addactionem, quando pes imponitur vel nervo vel arcui, ad incurvandum eum, telumque eo fortius elidendum, cf. Pf. VII, 13. XI, 3. XXXVII, 14. et ad ea loca not., quibus in locis conjungitur cum nomine עֶשֶׂה, *arcus*. Quandoque tamen etiam cum יָרָךְ et יָרָךְ, *sagittae*, constructum reperitur, ut infra Pf. LXIV, 4. cf. Jerem. IX, 2. J. DRAUSIUS in *Proverb. Class. II. Lib. IV. Prov. 74*: habet: „*Sagittae fractae*. Sic appellantur minae irritae, et quae nullum effectum fortiuntur; aut dirae et maledictae, quae non eveniunt. Pf. LVIII, 8. יִרְדּוּ יְהַלְלֵי כִסֵּי יְהוָה וְיִרְדּוּ יְהַלְלֵי; mens horum verborum: cum aptabit sagittas suas ad arcum, sint ac si fractae essent. Vult dicere: accidat eis, quod jaculature; cui sagittae franguntur; non eveniant, quae mihi dirae minitantur aut imprecantur. Vid. Pf. LXIV, 3. — יִרְדּוּ יְהַלְלֵי *compendium*, dictum pro יִרְדּוּ יְהַלְלֵי קִשְׁתוֹ לִירֵחוֹ *tendat arcum suum, quo jaculetur sagittas suas*; nisi malis יְהַלְלֵי, *sagittas suas*, ad sequentis referre: tum locus ita ordinandus erit: *tendat arcum suum; sint ejus sagittae; ac si succisae essent.*” Hoc modo Heuslerus, cujus not. confer. Ante יְהַלְלֵי subaudiendum יִרְדּוּ, *fiant*. Verbum יְהַלְלֵי MICHAELIS in *Supplementum*. p. 1488. ex Arabico يَسُو, *declinare, deflectere*, vertit: tela ejus deflectant, non perveniunt ad metas.

כַּחֲרִיתִּים וְכַחֲרִיתִּים כַּחֲרִיתִּים *sicut reptils limacis, quod hume-*
scat viam suam. In alia omnia abeunt reliqui interpre-

tes. Alexandrinus: ὡσεὶ κηρὸς ταχεὶς ἀνταναιρεθήσονται,
 unde Vulgatus: *sicut cera, quae fuit, auferentur;*
 et Syrus: *כִּי־כֶרֶס מִן־הַמַּחֲרִיתִּים יִלָּקֵחַ וְיִפֹּט*
כִּי־כֶרֶס, sicuti cera, quae liquescit, et cadit a con-
spectu ignis, destruentur. Nec multo aliter Theodotion,
 uterque Arabs et Aethiops. Verum si de *cera* res esset,
 Psaltes dixisset כַּחֲרִיתִּים, ut Ps. XXII, 15., LXVIII, 3.
 XCVII, 5. Praeterea quorsum dicatur impius *ire*, vel
abire ut cera liquesfacta, quum ea nunquam eat, aut
 certe a loco, in qua fusa est, parum recedat? Aquila:
 ὁμοίως γῆς ἐντέρῳ ταχύν πορεύεται, a qua interpretatione
 Hieronymus parum recedens, Hebraea sic expressit: *quasi*
vermis tabefactus pertransiens. Spectarunt haud dubie
Limacem, quam Hebraici et Arabici scriptores ita descri-
 bunt, ac si sit vermis species, vid. Bochart. l. c. p. 558.
 Symmachus: ὡσπερὶ χόριον διαλυθὲν διαφωνεῖ, *ut secun-*
dinus foetus dissolutus perit; videtur Hebraeum כַּחֲרִיתִּים
 alicubi per כַּחֲרִיתִּים, vocem devertitam pro כַּחֲרִיתִּים, id est,
 σέσιλον *limax*, explicatum reperisse, quam cum כַּחֲרִיתִּים
secundinae, confudit. Alii denique כַּחֲרִיתִּים, geminato
Lamed, idem est, quod כַּחֲרִיתִּים, Ps. LXIX, 3. 16. et Jcf.
 XXVII, 12., aquas scilicet *fluentem*, aut *alveus* (coll.
 Arab. سبيل, in Conjug. IV. *manavit, profusa largius fuit*
pluvia), quasi poeta impiorum vitam effluere velit instar
 alvei aquarum. Cf. 2 Sam. IV, 14. Quae tamen inania
 esset repetitio similitudinis Versu 8. usurpatae. Verba
 quae sequuntur, וְכַחֲרִיתִּים מִן־הַמַּחֲרִיתִּים כַּחֲרִיתִּים, Chaldaeus sic red-
 didit: כַּחֲרִיתִּים מִן־הַמַּחֲרִיתִּים כַּחֲרִיתִּים מִן־הַמַּחֲרִיתִּים כַּחֲרִיתִּים, *ut ab-*
ortivus foetus et talpa, qui caeci sunt, nec vident solem.
 Hebraeum כַּחֲרִיתִּים ejusdem putavit esse significationis atque
 Chaldaicum כַּחֲרִיתִּים, hoc est *talpa*, quod ipsum multi h.
 l. interpretes sequuti sunt. Sed rectius haud dubie Aquila,
 Symmachus, Theodotion et Hieronymus. verba כַּחֲרִיתִּים

נשׂא expofuerunt ἔταραμα γυναικός, abortum mulieris.
נפל, abortivus, a cadendo nomen habet, quemadmodum

Arabibus a verbo *hāw*, cecidit, excidit, *hāw*, vel

hāw, abortum denotat, quia mulieri ex utero excidit

mortuus, inflar immaturi ac decidui fructus. Neque fo-

lum hic extat, fed et Job. III, 16. et Coh. VI, 3. Et

נשׂא pro muliere, in ftatu conftitudo frequentius, fed et

in Abfoluto occurrit. Sic Deut. XXI, 11. Et fi videris

in captivitate אשה יפה-תאר אשה mulierem forma venuftam.

Et 1 Sam. XXVIII, 7. Quaerite mihi אשה בעלה-אוב mulierem Pythoniffam.

Vid. et Jerem. XIII, 21. Ita hic

נפל אשה est abortivus foetus mulieris. Ante נפל repe-

tenda est fimilitudinis nota כמו, ex membro antecedente;

fmile exemplum vid. Coh. VIII, 1. Sensus est: extermin-

entur ex hominum confpectu inflar abortivi, qui ftatim

in terram reconditur, nec folis lucem unquam vidit.

Cf. Job. III, 16. Sicut abortivus latens, non amplius ef-

sem, ut infantes qui non vident lumen. Et Cohel.

VI, 3. 4. 5. Beatior illo est abortivus, quamvis in caffum

venerit, et in tenebras iverit, et tenebris opertum fuerit

nomen ejus, neque folem viderit, neque cognoverit, etc.

Alexandrinus interpres, qui pro verbis נפל אשה pofuit

ἔπεος πῦρ, accepit אשה fignificatione Chaldaei אשׁתא,

ignis, et Pfalten alludere putavit ad everfionem Sodo-

mae, quae fulminibus divinitus immiffis everfa est. Sy-

rus Hebraeum אשה eodem, quo Alexandrinus, ignis ac-

cepit fignificatu, fed verba priora Verfus proximi ad hunc

traxit, unde haec enata est verfo: נפל אשה נפל אשה

נפל אשה נפל אשה: נפל אשה נפל אשה cecidit ignis, et non vide-

runt, et fol, et non intellexerunt.

10. בתרם יבינה סדחיקם אשר כמו-הי כמו-חרון

Prinsquam ollae vestrae perfentifcaut rhamnnum, i.

e. ignem ex rhamno, qui celextime ardefcit et calefacit,

tam

tam vivum, quam adustum, turbine abripiet illum scilicet rhamnum Deus; proverbialis loquutio, cujus sensus videtur hic esse: antequam consilia vestra ad maturitatem, aut effectum pervenerint, improviso omnes vestrae machinationes evertentur. Saepe accidere solet illis, qui per desertam iter facientes cibos parare sibi volunt, ut subita coorta tempestate ignis ad cibos coquendos accensus extinguitur, omnisque epularum apparatus destruitur, ac dissipetur (vid. OEDMANNI *Vermischte Sammlungen aus der Naturkunde zur Erklärung der heiligen Schrift*, P. IV. p. 99.); unde haec similitudo ducta videtur. Verbum כָּךְ, *intelligere*, quod proprium est hominum ratione praedictorum, quandoque ad alia quoque transfertur, veluti ad palati gustum, Job. VI. 30., ad aurem, Job. XIII. 1., atque sic etiam h. l. ad ollas, quibus sensus caloris tribuitur. Nomen feminini generis סִירָה conjungitur cum verbo masculino, enallage generis satis frequens, cujus exempla plura vid. in N. G. SCHROEDERII *Institt. Ling. Hebr. Syntax. Reg. LVI.*, cf. GLASSII *Philol. S. p. 330. 331.* ed. Dath. et GESENII *Lehrgeb.* p. 716. מִן אֵשׁ esse *rhamnum spinis oblongis*, cujus multus est usus apud Orientales ad ignem in foco, quod facile flagrat, ostendit CELSIUS in *Hierobot. T. I. p. 199 — 209.* Cf. MICHAELIS *Supplem.* p. 66. כִּי-חַיִּים כְּמֵתֵי-חַיִּים *Tam vivum* scilicet rhamnum, i. e. virentem adhuc, nec igne satis accensum, *quam ardorem*; i. e. jam ardentem, ita enim metonymice h. l. nomen illud usurpari, patet ex geminata particula כִּי, sive כְּמֵתֵי, qua repetita par et aequalis diversarum rerum conditio significatur, ut Isaj. XXIV. 2. et Hof. IV. 9. כְּעֵץ כַּלְהָדָי, *tam populus, quam sacerdos*; Zach. IX. 15. כְּמִזְבֵּחַ כְּוֵיחַ, *tam cratera, quam angulos altaris.* Sensus est; turbo erit tam vehemens, ut nihil, coquendae ollae necessarium, superfluum sit mansurum. Verbum יָצַר, quod h. l. ut saepe alias idem valet quod יָצַר *procellosus fuit* (cf. not. ad Pf. L. 3.), transitivo significato accipiendum est, ut ad-

ditum

ditum affixum, ad רָמַם referendum, docet; adeoque sicut Zach. VII. 14. dicitur, סָרַעְתִּים turbine disjiciam eos per omnes gentes; item Job. XXVII, 21. אֶרְבֵּי־רָמַם et turbine abripiat eum a loco suo; ita et h. l. אֶרְבֵּי־רָמַם vortendum est turbine abripiet eum rhamnium, scil. Deus, qui Nominativus ex Vs. 7. est repetendus. Multo aliter veteres hunc Versum interpretantur. Alexandrinus: $\text{Πρὸ τοῦ συνίεναι τὰς ἀκανθὰς ὑμῶν τὴν ῥάμνον, ὥστε ζῶντας, ὥστε ἐν ἄργῃ καταπίεται αὐτούς,}$ quae Vulgatus sic reddidit: *Priusquam intelligerent spinae vestrae rhamnium, sicut viventes, sic in ira absorbet eos;* sensus videtur esse hic: ut agricola succrescentes in arvis teneriores adhuc spinas antequam duriores fiant, ac laedere possint, radicibus evellit, et quasi cum ira quadam detestatus abjicit, sic illos nondum satis in improbitate confirmatos Deus vita privabit. Apparet, Graecum interpretem nomen סָרַעְתִּים pro *spinis* habuisse; et certe רָמַם spinam esse non dubium, sed ubi hac significatione sumitur, in Plurali ubique terminatione masculina סָרַעְתִּים dicitur, vid. Jes. XXXIV, 13. Hof. 41, 8. Nah. 1, 10. Ecclef. VII, 6.; feminina autem Pluralis terminatione, סָרַעְתִּים , quae tamen undecies praeter hunc locum in V. T. occurrit, nunquam pro *spinis*, sed semper pro *ollis* usurpari solet hoc nomen. Alexandrinum tamen in falsa hujus vocis interpretatione sequuntur reliqui veteres. Ita Symmachus: $\text{Πρὶν ἢ ἀνέξθῳσιν αἱ ἀκανθὰι ὑμῶν ὥστε γενέσθαι ῥάμνος, ἔτι ζῶντα ὡς ὀλόξῃρον λαίλαψ ἀραι.}$ Eum sequutus Hieronymus, nisi quoad רָמַם cum Alexandrino male irae significatione accepit: *Antequam crescant spinae vestrae in rhamnium, quasi viventes, quasi in ira tempestas rapiet eos.* Verbum רָמַם Jarchius quoque et Kimchius ex usu Talmudico *crescendi* notione accipiunt. Syrus: $\text{סָרַעְתִּים אֶרְבֵּי־רָמַם אֶרְבֵּי־רָמַם,}$ *erunt spinae eorum rhamni, et ira conturbabit eos.* Chaldaeus: $\text{אֶרְבֵּי־רָמַם אֶרְבֵּי־רָמַם אֶרְבֵּי־רָמַם,}$

בבקרָה בעלְעולָה יִשְׁצַנֵּן *Priusquam impii fiant magni, durefcant ficut rhamnus, donec fiant recentes, ut fructus immaturus, turbine destruet illos.* A. SCHULTENSIVS quoque in *Animadverff. Philologg.* סירוף cum veteribus spinas vertit, totumque hunc locum sic interpretatur: „*Antequam intelligant impii, spinas vestrae erunt rhamnus, i. e. spinas vestrae aculeatissimae erunt, quo poena impiorum indicatur, coll. Jud. VIII, 16: uti vivus, f. vividus, est impius, sic ardore uret eum, scil. rhamnus; vel: ardor rhamni uret eum; Arabice سكر, est urere.*“ VENEVA pro סירוףִים divisim censet legendum גם סירוף, vertitque: „*Antequam intellexerint spinas percutiet eos; rhamnum prout vivum, ita aestu aduret, h. e. principem improborum, spinis praeditum pluribus et horrendis, pleno rigore et potentia praeditum, aestu irae quasi fulmine feriet et comburet.*“ VENEVAM sequitur DOEDERLEIN in eo, quod גם סירוףִים legit, sed versionem hoc modo instituit: *Priusquam emicent spinas, demetet eas; et rhamnum, sive recens sit, sive aridus, auferet.* Denique J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 731.

Hebraeo הָי collato cum Arabum ² حى, *tribus, familia,* unde etiam de *densis spinetis*, ac tanquam familiis et gentibus spinarum ponitur, locum nostrum ita interpretatur: *antequam quis ad spinas vestras attendat, rhamnus factas sunt silvas similis, aut si lubeat הָי ad sequentia referre: ubi silva fuerit spinarum, incendiumque ortum, absument illam.* Quibus interpretationibus omnibus סירוףִים significatione *spinarum* sumitur, quod tamen minime recte fieri, antea vidimus.

11. יִשְׂמַח צַדִּיק בְּ-יִזְוֵה גֵבִים בְּעַמִּי יִרְחֵץ בַּדָּם הָרָשָׁע
Laetabitur pius, dum hanc ultionem videt, gressus suos lavabit in sanguine impiorum; videtur allusio esse ad victoriam militarem, ubi victores necessario pedes suos ponunt aut gradiuntur in sanguine hostium, cum passim
 terra

terra sit cruore contacta cumque fugientes persequuntur ac caedunt, quorum sanguine viae passim contaminantur.

12. וַיֹּאמֶר אָדָם אֶת־זָבְרוֹ לַצְדִּיקִים. *Atque dicit homo* quilibet, omnibus tum fatendum erit: *utique fructus est pio*, non absque praemio manet virtus, אֶת־יְשׁוּ-אֱלֹהִים, שֶׁפִּטְסִים בְּאֶרֶץ, *utique Deus iudex in terra*, Deum existere, qui iudicium exerceat. Cum nomine אֱלֹהִים, terminatione plurali, conjungitur et Pluralis שֶׁפִּטְסִים, ut Jos. XXIV, 19. *Non potestis Jovam colere*, כִּי-אֱלֹהִים, קַח־שִׁים הֵימָּה מִלִּ-קְדוֹתָא; *etenim Deus sanctissimus est, Deus aemulus*. Ita et verbis pluralis numeri jungitur Gen. XX, 13. XXXVII, 5. 2 Sam. VII, 23. Alexandrinus, quem sequuti sunt Vulgatus et Syrus, posuit ὁ Θεὸς ἀπὸς αὐτοῦς, ac si שֶׁפִּטְסִים אֱלֹהִים legisset; ut Pf. XLIII, 1. שֶׁפִּטְסִי אֱלֹהִים habetur.

PSALMUS QUINQUAGESIMUS NONUS.

ARGUMENTUM.

Preces continet pro sui conservatione ab hostibus impiis, qui poetam sine causa persequerentur et perdere studerent. His igitur hominibus perditissimis poenas divinas imprecatur, sibi vero defensionem et liberationem ex omnibus periculis fiducia certa in Deum nixus pollicetur. Tempus et occasio carminis indicata est Versu 1., ad quem not. vid.

1. De מְשַׁלְּחֵי בְּיָדָם vid. Prolegg. Vol. I. p. XXXVI, et de מְשַׁלְּחֵי בְּיָדָם ibid. p. XLVIII. seqq. מְשַׁלְּחֵי בְּיָדָם דָּמֵי אֲשֶׁר יִשְׁפָּרוּ *Dum mitteret Saulus* videlicet emissarios, (supplendus Accusativus ex verbo, ut Coh. VI, 3. Pf. XIII, 4. coll. Jerem. LI, 39. 57.), *ut custodirent domum ad eum interficiendum.* Historia legitur 1 Sam. XIX, 11. Furore quodam invidentiae Saulus tranaversus actus, qua jure, quave injuria Davidem e medio tollere decreverat. Quum igitur certo quodam die David esset in Sauli cubiculo, et in ejus conspectu citharam pulsaret; princeps ille, subito quodam et extraordinario veluti oestro percitus, hastam arripuit, et
eam

eam in Davidem magna vi intorsit, sperans, ut eo ictu ad parietem transadactus affigeretur. David ictu, levi corporis inclinatione, devitato, excessit, et in domum suam se recepit, ratus fore, ut omnem de absente Saul cogitationem abjiceret. At illa principis effrati rabies non confederat. Misit ergo ille satellites, qui sub vesperam domum Davidis circumdarent, et ipsum mane exeuntem corripere ac trucidarent. Verum cum Michal, ejus uxor, invidias animadvertisset, easque marito indicasset, convenit inter eos de ineundo consilio, cujus ope ille elaberetur. Demisit ergo se David per fenestram clanculum, adjuvante uxore, quo facto evasit; et ut longius progredi posset, quam ut satellites, eum insequentes, assequerentur, eos Michal mane in domum et in cubiculum Davidis introductos, artificio delusit. Quum igitur David in eo periculo versaretur, hanc precationem, qua Dei opem implorat, concepisse, et postquam in locum tutum pervenit, eam literis consignasse videtur. Sunt quidem qui inscriptionis fidem in dubium vocent, quod Vs. 6. vates Deum orat, ut in כלי-בזים animadvertere velit, quod iis Davidis adversariis, quos inscriptio indicat, minus convenire videatur. Sed cf. not. ad Vs. 6. Syriaca translatio in Polyglottis hanc hujus Psalmi epigraphen exhibet: *אֲנִי־יָדַעְתִּי כִּי־מִלֵּלִי אֶל־יְהוָה* Cecinit David hoc carmen, cum percepisset, Saulum sacerdotes interfecisse. Historiam vide 1 Sam. XXII, 21.

2. *אֲנִי־יָדַעְתִּי כִּי־מִלֵּלִי אֶל־יְהוָה* Prae adversariis meis exaltes me, tutum me ab illis praesta, quasi in loco praesto et inaccessio constitutum, cf. Pl. XX, 2. De מִלֵּלִי vid. not. ad Pl. XVII, 7.

3. De כלי-בזים vid. not. ad Pl. XXVIII, 3, atque de אִישׁ זָמִים ad Pl. V, 7.

4. יָדַעְתִּי

4. יגרו עלי עוים. *Congregantur adversus me robusti, homines feroces et insolentes.* De violentia וי etiam Genes. XLIX, 7. usurpatur. De verbo גיר vid. ad Pf. LVI, 7. J. D. MICHAELIS et h. l. *injuste agunt contra me* vertere mallet, cf. l. c. Syrus: כִּלְמֵי מַלְטָא

וּמַלְטָא et roborarunt contra me malitiam suam. Alexandrinus et Vulgatus: *ἐκείθεν ἐπ' ἐμῆς, irruerunt in me.* Sed Chaldaeus ut Pf. LVI, 7., בְּחַבְבֵּי עָלַי *congregati sunt contra me.* לא למ טעמי *Non ob delictum meum, sine culpa mea.* Subaudienda particula על, quam expressit Chaldaeus: לֹא עַל טוֹרְתָנִי *Non propter peccatum meum.* Ita congruit cum iis, quae proxime sequuntur: גלי עון. Alii subaudiunt verbum substantivum, et vertunt ita: *non delictum meum est, i. e. nullum delictum mihi potest imputari.*

5. גלי עון ירצן ויכנס. *Absque culpa scil. mea, citra meam culpam, currunt, ultro citroque, tanquam occupatissimi in iis, quae ad meam faciunt perniciem, et praeparant instituta, in perniciem meam spectantia.* Alexandrinus et Vulgatus ita vertunt: *ἀνευ ἀνομιῶν ἐδραμον καὶ κατῳκισαί, sine iniquitate cucurri et direxi,* ac si in Hebraeo וְאֵין וְאֵין וְאֵין scriptum esset. Symmachus: *μηδὲν ἀμαρτίας ἐπιτολάχουσιν, ἵνα παράξωσι με, cum iniquitas nulla sit, currunt, ut percutiant me, quasi*

וְאֵין legisset. Sed recte Syrus: אֵין בְּחַבְבֵּי מַלְטָא

כִּלְמֵי מַלְטָא *Sine iniquitatibus meis cucurrerunt contra me, et pararunt sese contra me.* Neque aliter Chaldaeus: עַר לֹא עָנִין קָרְבָּן וְאֵין קָרְבָּן *Antequam adsint iniquitates currunt et parant bellum.* Hieronymus: *Non egi inique, et illi currunt et praeparantur.* עורה, *Evigila!* vid. Pf. VII, 7. XLIV, 24. — לְקִרְוָתִי *In occursum meum, ut amicus obviam solet iraspettasque ferre amico impugnatō aut in fugam dato.*

וַיִּמָּה *Et intuers afflictionem meam*, vid. PL IX, 14, XXV, 18.

6. מֵאֱלֹהִים מֵאֱלֹהִים אֱלֹהִים צְבָאָה pro *pro* צְבָאָה, prius enim מֵאֱלֹהִים accentus dirimit a צְבָאָה, ut regimen statuere non liceat; sed מֵאֱלֹהִים subaudiendum est locis aliis, veluti 2 Sam. V, 10. 1 Reg XIX, 10. 14. Amos III, 13. V, 27. Cf. not. ad Pf. XXIV, 10. הַקִּיצָה *Evigila*, vid. ad PL III, 6. XXXV, 23. XLIV, 24. — לְכָל־הַגּוֹיִם *Ad animadvertendum in omnes gentes*. Qualis precatio tamen haic loco minus convenire videtur. Cum quibus enim sit negotium poetae, mox ipse ostendit, adversus orbem terrarum, nunc quidem, nihil habet quod agat, Quem nodum alii aliter solvere tentarunt. HENSLER'S in *den Bemerkungen* c. 104. Infinitivum לְפָקֵר pro Futuro תִּפְקֵר positum existimat, ut alias haud raro (vid. STORRII *Observatt. ad Anak. et Syntax. Hebr.* p. 421. seqq.), ut hic Versus nostri sensus prodeat: *Expurgiscere! Tu, qui in totas gentes soles animadvertere, nec hisce parcas sceleratis, hostibus meis*. Verum haec interpretatio locum hic habere vix potest, quum Infinitivus לְפָקֵר manifeste de Imperativo הַקִּיצָה pendeat, et ellipsis durior statuenda foret, si לְפָקֵר pro מֵאֲשֶׁר תִּפְקֵר positum esset. H. E. G. PAULUS in *Clavi* ad h. l. pro הַגּוֹיִם vult הַגּוֹיִם legi, i. e. *superbi, fastuosi, insolentes, a גָּוָה elatio, superbia*, Jer. XIII, 17. pro גָּאוֹן, collato גָּאוֹן *fastus eorum*, infra Vs. 13. Verum illam punctorum vocalium mutationem, contra codicum omnium et antiquorum interpretum fidem factam, qui caute criticam exercent vix admittant. DE WETTE inde, quod hic הַגּוֹיִם לְכָל־הַגּוֹיִם memorantur, colligit, hunc Psalmum adnumerandum esse iis, qui contra totius populi Hebraei hostes, gentes exteras, auxilium a Deo petunt, nec rationem habendam esse ejus, quod Psalmi inscriptio indicat, facti, quod Davidem ad haec preces impulerit. Attamen quum plura alia hujus Psalmi, veluti Vs. 3. 4. 5. 7. 8. 15. 16. tempori et causae, quam titulus indicat, bene conveniant, non esse videtur,

videtur, cur illius veritatem in suspicionem vocemus. Nobis quidem recte videtur Kimchius sentire, Davidem vehementiore affectu concitatum, quam consideraret, nihil penitus iustitiae, etiam apud Israelitas, superesse, in haec verba erupisse: *evigila ad visitandum*, i. e. ad animadvertendum *in omnes gentes*, ut pro totius orbis iudicio orarit, quo qui ubivis gentium mali exstant sint extinguendi. Alii per convitium existimant *עוֹלָא* vocari adversarios poetae qui quidem ortu Israelitae essent, barbarorum autem impietatem et in innocuos crudelitatem animo et moribus referebant. Coniuncti usus nominis *עוֹלָא* vix credo alia exempla exstare. De verbo *פָּקַד*, proprie attendere, considerare, observare, hinc, praeter alia, etiam animadvertere in aliquem, ut Jes. XXVI, 14. Jerem. XLVI, 25., vid. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax Hebr.* p. 218. not. *עוֹלָא - בְּגֵרֵי מִן* *Ne misereare, ne parcas, ullius horum hominum pessimorum.* De verbo *בָּגַד* vid. not. ad Pf. XXV, 3. Hoc loco participium nominalis collocatur in regimine, ita ut construatur cum adjuncto *iniquitatis*, *עוֹלָא*; et vertendum sit *praevaricatores iniquitatis*, i. e. iniquissimi, ut supra Vs. 3. *homines sanguinum*, sunt sanguinolenti, crudelissimi. Cf. Jerem. XII, 1.

7. *שׁוֹבֵר לֶסֶרֶב* *Revertantur ab insidiis suis (Vs 4.) ad vespem*, die inaniter consumto, re infecta. Respicere videtur ad sicariorum circa aedes suas praestolationem et insidias, a quibus aedibus altero die revertere et discedere cogebantur ob Davidem fugam elapsam. *דָּמָה כְּלִבְ עֵלֶב* *Fremant ut canis*, scil. fentelicus, cibo diu quaesito destitutus. Verbum *דָּמָה*, quod de quotibet strepitu proprie dicitur, hic ad canum ululatum transferri, res ipsa docet, quare Syrus recte verbo *يعورن* et Arabs *يعورن* ululans est usus. Alexandrinus cum Vulgato: *λιμώξουσιν, famem patientur.* Sed BOCHARTO *Hieros.* P. I. L. II. C. LV. F. h p. 763, ed Lipsi, ubi multis de hoc loco agit, verili-

verisimile est, Graecum interpretem *μυζομαζουσιον, strepens* scripsisse. *Et percurrant urbem*, canum famelicorum instar, qui victum quaerunt. De canibus urbes in terris Orientis magno numero percurrentibus, vid. *das alle u. neue Morgenl.* P. IV. No. 834. p. 76. Sunt qui verbum nostrum reddant in tempore praesenti: *red eunt vespere* scil. ad me quaerendum et occidendum, *frumunt*, etc. Verum eo, quo nos fecimus, modo verba accipienda esse, patet ex Vs. 15. et 16.

8. *Eructant ore suo*, *רעוה פיהם* *Eructant mala, noxia*, quomodo integre haec phrasis habetur Prov XV, 28. (*פי רשעים רביע רעה*); et sic in malam partem verbum *רעוה* (de quo cf. not. ad Pf. XLV, 2.) usurpatum etiam Pf. XCIV, 4. *Eructant loquuntur durum, ferocia*. *רעוה רבוי עקק* *Eructant loquuntur, sermones eorum adeo aculeati sunt et facientes ut famam meam laedant*. Cf. Pf. LV, 22. LVII, 5: — *Nam quis audiens?* h. e. nemo in eiusmodi calumniatores animadvertit, aut mendacia eorum retundit. Interrogatio affirmans negativum infert sensum, ut Pf. XIX, 13. XXXV, 10. Tacite videtur perstringere summi magistratus injustitiam, quod tales calumnias, injurias ac mendacia plane non curet et puniat; cf. Pf. LVIII, 2. Hinc Chaldaeus: *ארום מן די שמע זיהפרע* *Nam quis est, qui audiat et ulciscatur?* Alii haec verba accipiunt *μυζομαζουσιον*, in persona hostium prolata, hoc sensu: propterea tam audacter me calumniantur, et omni injuriarum genere me afficiunt, quia ex ipsorum mente nemo, ne Deus quidem (cf. Vs. 9.) audit, multo minus in eos animadvertet. Quem sensum forsitan spectavit Symmachus: *ὡς οὐδανὸς ἀκούσωντος ἰβόων*, nec non Hieronymus: *quasi nemo audiat*, et Syrus: *et dicunt: quis audit?*

9. Cf. not. ad Pf. II, 4. XXII, 8. XXXVII, 13.

10. *Robur ejus*, scil. cujuslibet hostium, vel regis ipsius, quod attinet (Nominativus absolutus, de quo vid. ad Pf. XXXII, 10. XXXV, 13.), ad

Te

Te attendam, i. e. vim hostilem non metuo, sed tuum exspecto auxilium. Sed infra Vs. 18., ubi eadem sententia repetitur, legitur ita: עני מליך מוטרר, quod ipsum et hoc Versu reponendum putarunt Michaelis, Doederlein, Koehlerus, alii. Consentiant ex parte versiones antiquae, עני enim h. l. expriment omnes ne Chaldaeo quidem excepto, et habent sex Codices Kennicotti, et quatuor de Rossi. Sed מוטרר exhibent tantummodo Syrus et Arabs. Simile repetitionis exemplum vid. Pf. XLII, 6. 12. De מושב vid. not. ad Pf. XLVI, 8.

11. מלתי חסדי יקרמני *Deus gratias meas*, qui beneficus et misericors est erga me, qui tam clementer mecum egit adhuc, *praeveniet me*, cito mihi succurret, ante me sese sistet, tanquam protectorem, ictus declinantem. Secundum *Esthib* legendum est: מלתי חסדו, *Deum meum* quod spectat, *gratia ipsius ante vertit me*. Sic quodammodo Alexandrinus: ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεος αὐτοῦ προφθάσει με. Syrus הקרה (מלתי חסדו) expressit; sed Chaldaeus הקרה; recte, confer infra Vs. 18. et Pf. CXLIV, 2. — מלתיים יראנו בשורי *Deus videre me faciet*, cum voluptate conspiciendos mihi dabit, *osores meos*, debellatos et poena affectos. De verbo רמה, quod cum ב constructum, oblectationem solet inferre, vid. not. ad Pf. XXII, 18., cf. LIV, 9.

12. מן-ישכחו עמי הניעטו גחילך *Ne interficias eos* (*statim* מן; ut Chaldaeus addit), *ne obliviscantur populus meus*, sed *vagari eos fac per virtutem tuam*, i. e. fac potentia tua, ut vagentur paternis sedibus expulsi (מן בתייהן a domibus suis, ut bene Chaldaeus), tanquam infamiae spectaculum, cui iustitia tua ignominiae notam inussit. In miseriis vivi conserventur, ut exillet ad posteritatem etiam exemplum et monumentum in ipsis poenae, qua afficiantur calumniatores et qui opprimere innocentes student. Pro מן-ישכחו עמי Alexandrinus posuit: μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου,

et sic quoque Arabicus interpres. Vulgatus vero: *ne quando obliviscantur populi mei*. KOEHLERUS in *Repert.* P. IX, p. 64. ab Alexandrino τοῦ λαοῦ σου scriptum fuisse, (ut Aquila et Theodotio habent) suspicatur.

Syrus quoque **לֹא יִשְׁכַּח עַם**, *ne obliviscantur populi mei*. **וְיִדְרֹגוּ** *Et deturba eos a felicitatis falligio ad ima miseriae*, cf. Pf. LVI, 8. Interpretantur hoc de dissectione ejusmodi, quae omnibus fortunis omnique dignitate eos exuat, et si et simplex dissipatio intelligi potest, qua dissipati et tanquam exules desinant esse factio. Prius illud tamen magis placet. **מִנֶּנְנוּ** *Clypeus noster*, qui me meosque protegis ab omni periculo, vid. Pf. III, 4. VII, 11. XVIII, 3. 31.

13. [הַטָּמֵה-בִּישׁוֹ דְּבַר-שִׁפְתֵיהֶם] Propositionis partes, live subjectum et praedicatum, per synchysin sunt trajecta, ut sensus sit hic: *verbum labiorum ipsorum, est peccatum oris ipsorum*, quicquid suis proferunt labiis, malum et perversum est. Hujusmodi transpositionis exempla passim obvia vid. Pf. V, 10. IX, 16. XIX, 2. XXXIX, 6. XLV, 7. Sunt, qui haec nectant cum verbo **יִשְׁכַּח** Vs. 12.: *ne obliviscatur populus meus peccati oris eorum*, etc. Quod perquam durum esse, omnes vident. Nec magis facile est, quando alii haec jungunt sequenti **יִסְפְּרוּ**, *peccatum oris sui enarrant*. **וְיִלְכְּדוּ בְּמֵאוֹתָם** *Idoque capiuntur*, confriti tanquam retibus, e quibus nequeant sese extricare (vid. Job. VII, 26.) *in fastu suo*. Convincantur superbae elationis et contemptus Dei et hominum. Chaldaeus ante **הַטָּמֵה-בִּישׁוֹ** particulam על subaudit, ut **וְיִלְכְּדוּ** sit convertivum: **מִסַּל חֹבֶה בְּמֵאוֹת וּמִסַּל** *propter peccatum oris sui*; **וְיִסְפְּרוּ** *et verbum labiorum suorum capiuntur in fastu suo*. **וּמִבְּהַשׁ יִסְפְּרוּ** *Et propter maledictiones in innocentes*, quos immerito diris devovent, et *propter mendacia*, calumnias, quae enarrant, enunciant, spargunt, scil. capiuntur. Ante **יִסְפְּרוּ** prouomen relativum אשר esse subaudiendum, docet

docet res ipsa, cf. Pf. LI, 10. LVIII, 5. 9. Sunt, qui hoc modo vertant: *ut de imprecationibus atque mendaciis suis narrent alii*, s. narretur, ut fiant fabula mundi; quomodo praefixum γ de *sine* aut *eventu*; sicut Vs. 1. Pf. LXXVIII, 44.; α autem de *objecto* accipitur; sicut non solum Alexandrinus et Vulgatus etiam habent: *et de execratione et mendacio annuntiabunt*; sed et NOLDIUS in *Concordant. Particular.* p. 548. plura illius significationis exempla congerere voluit. Sed quum nullus locotum ab illo citatorum significationem istam extra dubium ponat; tutius omnino erit, illud α *causaliter* accipere; atque verba, ita, ut nos supra fecimus, interpretari. DATHIUS: *jactant adeo sese perjuriorum suorum et mendaciorum*; putavit et is, α *objectum* designare. Chaldaeus: $\text{מִן שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִי יִשְׁמְעוּן}$ quoniam ex perjurio et mendacio narrat. Syrus: $\text{لَا يَسْمَعُونَ لِمَا قَالُوا}$ quoniam maledictionem et mendacium confabulantur.

14. כִּלֵּה *consume*, perime, eos, quos adhuc descripti, subaudiendum est מֵהֵמָּה , ex sequenti יִמְנוּ אֲדֵּוֹ , *adeo ut non sint*, ut recte Chaldaeus vertit, adeo ut non superint amplius inter vivos. Ne autem hoc sit contrarium ei; quod dicit initium Versus 12.: *ne interimas eos reli*; ideo *conficere* seu *consumere* (כִּלֵּה) hoc loco aliqui non interpretantur de occisione et interitu; sed de commodorum pristinatorum; bonorum et ornamentorum omnium detractioe et spoliatioe; ut desinant esse, qui fuerint; *ubi autem non sis, qui fueris, non est, cur vivere velis*; ut scribit Cicero. Sic כִּלֵּה in hoc Versu nihil sit aliud; quam quod in Vs. 12. est $\text{הוֹרִיטוּ דֵּיפִיעוּ}$ *dejice eos*; ubi vid. not. Alii vero servant hic simplicem significationem verbi hebraei et de occisione interpretantur. Ne autem sit contrarium imprecationi Versus 12., temporibus rem distinguunt, ut dicatur hoc: *interfice eos, nimirum post illas longas miseras, et longam veluti tabem ipsorum; tandem eos tolle e medio, excruciatos,*

vitae in miseriis productione. Fortassis minus esset inconscientaneum sic existimare, quod, mutata sententia in commotione auferente, simpliciter petat hoc genus prorsus deleri. וַיִּרְעוּ בְּי-אֱלֹהִים מַשַּׁל בַּיַּעֲקֹב *Ut cognoscant, experimento ipso deprehendant, Deum esse imperatorem in Jacobo, in Jacobi posteris.* Opponi hoc quidam putant Saulo, atque adulatorum ejus persuasioni fastuosae, qua se summum opinabatur in hoc populo regem, nullius legibus vel poenis subjectum. וְיָבֹאוּ לְאַחֲרֵי הָאָרֶץ *Usque ad limites terras, h. e. dominium hoc Dei non angustis Palaestinae includitur finibus, sed ad extremos orbis terminos protenditur, ut proinde ditionem Dei nemo possit effugere.*

15. Cf. not. ad Vs. 7.

16. הָיָה יֹרְטֵנוּ לְאֹכֶל *Ipsi vagentur, hinc inde oberrent, ut canes famelici solent, ad edendum, ad quaerendum cibum, quem comedant.* Lectio marginalis (קרי) est וַיִּבְעֲטוּ, *movebunt*; melior tamen est lectio textualis (כתוב) in Kal, quum in Hiphil verbum נָבַע alias semper post se habeat accusativum, qui motionis objectum exprimat, qui tamen hic deest; neutralis autem, seu intransitiva significatio, quae formae Kal est propria, optime quadrat ה. l. וְאִם לֹא יִשְׂבְּעוּ וְלִינֹו *Quando non saturati fuerint, et famelici pernoctaverint, i. e. noctem transigent famelici et palantes.* Cf. Proverb. XIX, 23. *Timens Dei, יִלִּין שָׂבַע satur pernoctabit*; impii itaque hic descripti pernoctabant incoenati: Non multo diversus JARCHI: כֹּאֲשֶׁר עָשׂוּ הַכְּלָבִים *Ut canes, כָּל הַלַּיְלָה אִם אֵינָם שְׂבֻעִים שִׁלְיָנוּ סָחֹר שְׂבֻעָא וַיִּשְׁנֹו Sicuti faciunt canes, tota nocte vagantur, quando non sunt saturi; etenim quiescunt illi et dormiunt propter futuritatem.* Aben-Esra censet לֹא geminandum, hoc sensu: *si non fuerint saturati, non dormient.* Ita Syrus: *quaerent cibum, nec saturabuntur, וְאִם לֹא יִשְׂבְּעוּ וְלִינֹו, nec pernoctabunt, et pernoctandi locum invenient.* KIMCHIUS particulam וְ ante וְלִינֹו pro וְאִם לֹא caput, et sensum facit hunc: *et si vagentur ad cibum quaerendum, non tamen saturabun-*

PSALMUS SEXAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Superioris temporis cladibus atque calamitatibus publicis commemoratis Vs. 3 — 5., precibus suis ad Jovam conversus, petit ab eo, ut reconciliatus populo suo sanare velit vulnera regni, quae in ira sua inflixerit ei, Vs. 6. 7. Hinc, fretus promissionibus divinis, atque animatus victoriis a magna hostium parte jam reportatis, promittit sibi successum similem prioribus adversus hostes adhuc debellandos, oratque Deum, ut sibi auxiliò sit, vanum namque esse sine illius ope auxilium hominum, Vs. 8 — 14. De carminis tempore et occasione vid. not. ad Vs. 2.

1. De לְמַנְצָה vid. Prolegomm. Vol. I. p. LVI, de עָרַם עַל-שׂוֹשָׁן ibid. p. LXIV. seq.; et de מְנַחֵם ibid. p. XLVIII. seqq. Adjicitur לְמַנְצָה *ad docendam*, sive quod hoc carmen composuerit, ut doceret posteros, quae a se recta gesta essent; sive quod cantori praecipuo datus sit hic Psalmus, qui ceteros inferiores doceret. Nam quum in viginti quatuor vices distributi essent cantores, ex iis aliqui

aliqui peritiores erant, aliqui non aequè periti, qui a peritioribus illis docebantur, vid. 1 Chron. XXV, 7. 8.

2. תַּצַּחַח. *In certando ipsum*, i. e. dum certaret, dum bellum gereret. Arabibus a ناصية, *antiae promicantes*, verbum تَضَّحَّحَ notat *antias* alicujus *prehendere*, atque in Co. Jug. III. *Invadere alicujus antias*, et proprie de iis dicitur, qui, *antiis mutuo correptis, decertant*, id quod ex Arabum Philologis docuit N. G. SCHÄFFERUS in *Observatt. Selectt. ad Origines Hebraicas*, Cap. VII. p. 180. Unde elucet vera vis usus Hebraei, etiam Chaldaeis et Syris notissimi, quo תַּצַּחַח et תַּצַּחַח *acriorem contentionem, rixam*, atque *pugnam* dictam inde תַּצַּחַח et תַּצַּחַח, notant. Prius, תַּצַּחַח, formam passivam habens, proprie valet, *antiis correptus est*, posterius תַּצַּחַח, cui forma transitiva est, *instituit antiarum correptionem*. Utrumque potissimum de *rixantibus* usurpatur, qui, inter *mutuas crinium correptiones et vulsiones*, verbera et ictus sibi mutuo infligunt, sic Exod. II. 13. XXI, 22. Deut. XXV, 12. 2 Sam. XIV, 6., quo postremo loco תַּצַּחַח de duorum fratrum inter se pugnantium adeo acri conflictione usurpatur, ut eorum alter ictibus lethalibus occumberet. Non mirum itaque, verbum etiam ad *conferentes manum cum hoste et acie consilientes* transisse, ut nostro loco et Jes. XLI, 12., ubi תַּצַּחַח, *pugna*, quasi *correptis antiis* facta, et תַּלְחַח, *praelium*, proxime conjunguntur. Conferri potest de hoc verbo D. KOCHERUS in *Vindiciis Textus Ebraei Esaiæ Vatis* (Bernae, 1786. 8.) ad Cap. XXXVII, 26. p. 216., atque J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1665. seq. Male h. l. Alexandrinus atque Vulgatus reddiderunt: ὀπὸς ἐνέπυρος, *cum succendit*, ac si esset תַּצַּחַח, אַצַּח, *incendit*, quomodo verba תַּצַּחַח et אַצַּח Alexandrinus et Thren. IV, 15. inter se confudit. תַּצַּחַח אֶרֶם מֵאֶרֶם מֵבָרָה. *Cum Mesopotamia*, vid. de hac appellatione not. ad Genes. X, 22. et XXIV, 10., atque J. D. MICHAELIS *Spicileg. Geograph. Hebraeor. exteras*

T. II. p. 117 — 120. **רַחֵם מֵרַם צֹבֵה** *Et cum Syria Nesibena.* צֹבֵה live, ut nonnumquam Syriaco more scribitur, צֹבֵה, esse *Nisibin*, Syria eodem nomine **נִסְבִּין** dictam, pluribus ostendit J. D. MICHAELIS in *Commentat. de Syria Sobaea* (duodecima earum, quae ab illo in Societ. Scientiar. Goetting. per annos 1763 — 1768. praelectae, junctim prodiera Breae 1769. 4. p. 67. seqq.) Erat autem Nesibis Davidis tempore regis praepotentis sedes, in cujus obsequiis et alia Mesopotamiae regna (2 Sam. X, 16. 19.). Cum rege illo gravia bella gessisse Davidem, constat ex 2 Sam. VIII, 13. seqq. X, 6. seqq. Illorum historiam illustravit J. D. MICHAELIS in singulari Commentatione, superiori de Syria Sobaea subjecta, p. 71. seqq., imprimis §. XII. XIII. p. 82. seqq. **וַיָּשָׁב יוֹאָב בֶּן־נֹחַדָּן מֵרַחֵם מֵרַם** *Et reversus est Joab et percussit Edomatos*, i. e. iterum percussit, vel aliam, praeter Syrorum, obtinuit victoriam. Hujusmodi verbi prioris per adverbium exponendi idiotismus Pf. VI, 11. XLV, 5. LI, 4. Alii, verbis pressius adhaerentes, sic vertunt: *et reversus est Joab scil. ex Syria ad domandam Idumaeam.* Idumaei Nesibenorum in bello contra Davidem focii erant, vid. 2 Sam. VIII, 13. (ubi tamen in libris editis male מֵרַם legitur pro מֵרַחֵם, ut ponendum esse patet ex Vs. 14. atque ex loco parallelo 1 Chron. XVIII, 12., nec non versionibus antiquis), **בְּגִיאֵי מְלַח** *In valle salis.* Sunt quidem in Syria Arabiaque plures valles eo nomine dignae, quod exsiccatae, quae in illis restagnerant, paludes, stratum salis relinquunt; hic vero, ubi de pugna cum Idumaeis, ea vallis intelligenda videtur, quae mare mortuum ambit, salis illa officina naturalis, toti Palaestinae sufficiens, urbs quoque illo in tractu sita proprio nomine עִיר־הַמְּלַח *urbs salis* dicitur, Jos. XV, 62. Cf. YSER. VAN HAMELSYEBB *Bibl. Geographie*, P. I. p. 402. vers. german. „Sic vero“ ait MICHAELIS l. c. p. 87, „res gesta videtur:

tur: quo tempore in Arabia et ad Euphratem cum Damascenis et Netibenis Davides pugnabat, ipsam a tergo Judaeam invaserunt Idumaei, Hierosolymae imminentes, quam magno metu adharunt. Ingens tumultus, ut ex Psalmo LX. intelligitur, sed uno proelio debellatum. Partem enim exercitus, incertum, Joabo an Abisaeo duce, in Palaestinam reverti David jussit, saque Idumaeos, cum vix unius diei aut bidui itinere Hierosolyma abessent, tanta clade affecit, ut totius gentis servitus consequeretur. — — Davidi victoriam tribuit Samuelis liber, Joabo Psalmsi sexagesimi titulus, Paralipomena Abisaeo. Neo inter Samuelis libros et reliquos duo testes pugna: Davidi enim, ut regi, hic haberi honor potest, licet ipse praefens non esset, quod ejus pugnatum est auspiciis; Joabus ergo et Abisaeus de hac laude contendant, vitiosa forte alterutra lectione; aut titulo Psalmsi sexagesimi recentiore, ac per errorem, Joabum, cujus nomen magis nobilitatum erat, pro Abisaeo ponente. In Syriaca certe versione, quaeque ex illa facta est, Arabica Maronitica, titulus Psalmsi omittitur, neque inscriptionibus Psalmsorum certa ubique fides. Quae si excusatio displiceat, titulumque Psalmsi et omnes ejus literas atque apices in clientelam suscipere necesse sit, ductu Joabi pugnatum dixerim, sed Abisaeo, quod ejus maxime virtute parta victoria sit, a Chronicorum scriptore eam tribui. מֵי יוֹבָב דְּבָרֵי יוֹבָב *Duodecim millia.* Sed 2 Sam. VIII, 12. et 1 Paral. XVIII, 12. caesorum numerus dicitur XVIII. millia fuisse; incertum, utrum errore librorum, an varie, ut saepe majoribus in praeliis fieri solet, numeratis caesis, cum his enim, qui in acie ceciderunt, in fuga caesi, prouti lubet, connumerari, aut omitti possunt. Quodsi igitur post illam victoriam est scriptus Psalmsus, nimirum in apparatu belli ad consociendas reliquias hostium scriptus erit. Syriacae quidem victoriae nulla diserta mentio carmini inest; sed paene plus spei et precum habet, quam gratiarum actionis et rei. — Sant, qui huic inscriptioni

ita

ita omnem fidem denegent, ut carmen, quod sequitur, ad alia plane tempora, quam quae in illa sunt indicata, referendum existiment. Et alii quidem, ut Hubigantius, Venema, Dathius, Psalmum ad initia regni Davidici referunt; illumque compositum existimant a Davide, postquam ab omnibus tribubus rex esset electus; alii vero, ut Rudingerus, ad Machabaica tempora referunt, et ad eas quidem historias horum, quae sunt descriptae 1 Macc. IV. V., quando post Eucaenia Judas excurrit in Iudaeam, et contra Ammonitas; ac postea Simo, frater Judae mittitur in Galilaeam, et cum Jonatha fratre transit Jordanem, atque post multas victorias copias suas in Judaeam reducit. Quae conjectura et de Wettio placuit. Mihi quidem minime videtur opus esse, Hebraeam inscriptionem sollicitare, cui certe traditionis a majoribus acceptae autoritas denegari non poterit. Quam bene autem omnia hujus Psalmi Davidi conveniant, ostendentur notata ad Vs. 3. 8. 9. 10.

3. אלהים זנחנו *Deus, qui irato in nos animo fustis, iratum te in nos ostendisti.* Subaudiendum esse post אלהים pronomen relativum אשר, colligitur e contextu, qui hoc verbum et duo, quae proxime sequuntur, ad circumscriptionem numinis invocandi docet adhiberi, hoc sensu: Tu, qui adhuc nos calligasti, nos reficias! Verbum זנח, ut Arabum زناح proprie *rancidum esse*, hinc, ad animam translatum, significat *iram, indignationem, odium*, praesertim grave, diuturnum; et inveteratum. Quae metaphora in aliis quoque pluribus, eandem, vel similem notionem habentibus, verbis, usu recepta est. Ita זנח, *rancescere*, ut زناح Arabum, ad *affectum malignum, odia et iras* translatum esse, observavit A. SCHULTENS in *Comment. ad Proverb. XVIII, 8.*, ubi et produxit حشون, *rancor, de malevolentia, et odio maligno*, et حشبين, *rancescens, de percito iracundia, et acrius*
sue-

succensente. Addit N. G. SCHROEDERUS, qui in *Observat. ad Origg. Hebr.* Cap. V. verbi huius inolem variasque significaciones optime exposuit, §. XVII. pag.

83. seq., *نَجِلٌ rancidus fuit, et hinc male affectus fuit*

animus, item verba أَلَّ, سَجَسَ, أَصَّنَ, quae contra

a corruptionis et foetoris notione ad iram et inimicitiam exprimendam transferri solent. Eodem sensu rancorem usurpari ab HIERONYMO in Epistola 66. ad Rustinum, atque a Franco-Gallis rancœur et rancune, pro ira et odio inveterato, observavit idem Schroederus l. c. Sic igitur et h. l. זָמַח non multum diversum erit ab זָמַחָה, quod proxime sequitur, פָּרַצְתֶּנּוּ. Qui perrupisti nos, h. e. haud leviter concussisti, nosque ut aries murum perrupisti, haud mediocri ruina facta. Sic verbum פָּרַץ (coll.

Arab. *فَرَصَ, secuit, fudit, laceravit*) de mureorum di-

sturbatione usurpatur Pf. LXXX, 13. LXXXIV, 41. Co-

hel. X, 5. Jes. V, 5. quare et h. l. Alexandrinus καὶ ἔσ-

λεσ, *dejecisti*, posuit. De violenta exercitus dissipatione hoc verbum dicitur 2 Sam. V, 20. 1 Paral. XIV, 11.

Notetur h. l. asyndeton, זָמַחָה, פָּרַצְתֶּנּוּ, זָמַחָה, quod emphasi carere non videtur, cujusmodi exemplum Exod.

XV, 9. *Dixit inimicus: persequar, apprehendam, dividam, praedam.* Jud. V, 27. *Incurvavit se, cecidit, jacuit.*

Ex iis, quae hoc et sequentibus Verbis dicuntur, interpretes sese colligunt, Hadadezeris, regis Nesiboni, exercitum insigni aliqua clade, etsi hujus rei in historia non fit mentio, Israelitas affecisse. Sed videntur potius haec referenda ad interna bella, primum per bienne regnum Sauli, qui persequendo Davidem factionibus regnum complerit, donec tandem caesus a Philisthaeis, cum magna strage populi, et ipse sublatu fuit, et multa regni loca hostes occuparent, etiam vacuas civitates multas, ex quibus

bus

bus incolae diffugerant (cf. 1 Sam. XXXI, 7.) Quibus addamus post mortem Sauli septennium totum, quo Hebrone rex Judae fuit David, nam illud ferme totum bellis civilibus cum Sauli filijs consumtum fuit; et dicit historia diferte (2 Sam. III, 1.), longum bellum fuisse inter domum Sauli et Davidem, donec tandem subiato Isbosetho, regnum etiam Israelis ad eum delatum fuit. Neque enim biennio tantum regnasse Isbosethus videtur (2 Sam. II, 10.), sed, ut Hebraei interpretantur, per septennium Hebronicum Davidis (2 Sam. II, 11.), quum mox post mortem Isbosethi David rex Israelis unctus fuerit (2 Sam. V, 1 — 5.). Ita igitur per annos continuos novem aut circiter valde calamitosa fuit terra, et regnum lacernum, donec sub initia occupati universi regni, a Davidis victoriis, rediret tranquillitas. Sicut igitur regnum scissum coaluit sub Davide, ita tribus primis hujus Psalmi Versibus peti videtur, ut vulnera etiam et hiatus ejus coalescant. *אֲשׁוּבָה לָנוּ Reficiis, vel refico, nos,* h. e. nos animi velut deliquium passos, mortisque proximos, in vitam reduc, sana, exhilara. Futurum, *אֲשׁוּבָה*, pro *Imperativo*, ut Vs. sequ., Pf. V, 4. 12. et saepius. De verbo *אָשׁוּב*, *reverti*, in Piel *reducere*, scil. spiritum, *recreare*, vid. not. ad Pf. XXIII, 3. Alii: *converte te ad nos*; sed hujus reciproci significatus nullum extat exemplum.

4. *רָרְעִשְׁתָּהּ מִרַּץ פְּצַמְתָּהּ Intremere faceras terram et dehiscere eam*, imago poetica a magno terrae motu petita, ubi sursum deorsum omnia aguntur, ubi montes corrumpunt, ac terrae labes fiunt. Eadem imago etiam alias ad ingentes motus bellicos adhibetur, vid. Pf. XVIII, 8. Hag. II, 6. 7. Ezech. 16. Verbo *פְּצַמְתָּהּ*, quod hoc tantummodo loco occurrit, Hebraei interpretes tribuunt notionem *בְּקִיעָה*, *diffisionis*. Recte, consonat enim Arabum

فُصِمَ, *fregit sine partium separatione*. Chaldaeis quoque *perfringendi discindendique* notione usitatum est, ponitur-

niturque in Chaldaica versione Jerem. XXII, 14. pro Hebraeo קרע חתה. Chaldaeus h. l. וסדקת חתה *et discidisti eam.* חתה שבריה בן-חמה *Sana fracturas ejus, nam vacillat,* ruinam minatur nostra res publica, restitue igitur ei integritatem. Metaphorice terra tanquam faucius homo fistitur, cui ossa sunt fracta, ut prorsus sit impotens, atque ad fortiter agendum plane ineptus. Nomen שבר de *fractura ossis* usurpari solet, ut constiat ex Levit. XXI, 18. XXIV, 20.; hinc ad afflictionem ruinamque etiam aliam, sive hominis, sive populi, gravem refertur, ut Proverb. XVI, 18. XVIII, 12. Jes. XXX, 26. Jerem. IV, 6. 20.

5. הרמיה עמה קשה *Offendisti populò tuo durum, experiri et perpeti fecilli populum tuum mala multa et gravia,* quomodo verbum הרמה Hebraeis saepius usurpari solet; vid. Pf. IV, 6. XXXIV, 13. Cobel. I, 16. II, 1. חלענו יין השקתנו יין *Potasti nos vino temulentiae.* Tropus Orientalibus perquam familiaris. Dicitur autem *vinum* aut *calix*, e quo bibitur, in utramque partem, ad bona et mala, quae quis suscipit aut patitur, indicanda, veluti Jes. LI, 17. 22. Jerem. XXV, 15. (vid. GLASSII *Philol. S.* ed. Dath. p. 1212.). Significator itaque h. l., Deum populum Israeliticum aerumnis et calamitatibus affecisse, quae cum vehementiores sint, animum obturbant, ut, qui eo vino sit ebrius dolore pressus jaceat, nec quid consilii capiat, expedire possit. Unde Alexandrinus οἶνον κατανύξεως posuit, quod non est *vinum compunctionis*, ut Vulgatus vertit, sed *vinum altum saporem inducens*, ut Aquila habet, οἶνον καρώσεως, *vinum saporis atque gravedinis*, et Hieronymus: *potasti nos vino confopiente.* A verbo חער (Nah. II, 4.) *tremuit*, quae significatio Aramaeis perquam usitata, חער אדם aptè ad *temulentiam* adhibetur. Propriam vocis notionem bene Symmachum expressit: οἶνον σάλου, *vinum agitationis*, quod fluctuare cogit ebrium, atque in orbem rotare, ut rebus agendis plane sit ineptus. Alii vertunt *vinum horroris*, i. e. maximo

nos perculisti horrore. Chaldaeus: חַמְרָא דְלִינָא, *vinum maledictionis*. Ceterum nomen לִינָא positum est in statu absoluto pro constructo לִינָא, aut concise dictum pro לִינָא חַמְרָא *vinum, vinum nimirum tumultentiae*; ut 1 Reg. XXII, 27. לֶחֶם וְיַיִם לְחָץ *cibus oppressionis et aqua oppressionis*.

6. נִחַתָּה לִירֵאִיךָ כֵּס *Da cultoribus tuis vexillum ad elevandum*, h. e. ipsa tuis in bellum proficiscentibus, vexilli instar, i prae, ut a Te ducti imperterrite invadant hostes eosque excidant; milites enim, quamdiu vexillum vident praecire, bono sunt animo, idque impavide atque alacres sequuntur. Praeteritum נִחַתָּה in Imperativo vertendum, ut saepius (vid. not. supra ad LVI, 9.), precantis enim haec verba esse, totus *סֵפֶר* antecedentium, tum consequentium contextus docet. *Quod se se erigeret* et sublatus oculos feriret, sicque eos ad se ipsum vocaret ac recolligeret, praesidio tuo fruturos. Alii *vexillo* Davidem existimant indicari, atque haec verba sic explicant: dedisti me populo tuo regem, ad quem pii, veluti ad vexillum erectum respiciunt, ejusque ductum sequuntur, et contra hostes animose expeditiones suscipiunt feliciterque pugnant. Sed prior ille sensus multo aptior videtur. *Propter veritatem tuam*, ut veritati promissionum tuarum sua semper constaret integritas. Conjungenda haec sunt non cum proximo לְהַחֲנוּטָא, verum cum remotiori נִחַתָּה. *Ob respectum*, h. e. propter, ut Exod. IX, 11, Jerem. VII, 12. XLIV, 23., unde Chaldaeus recte h. l. סֵפֶר בְּגִלְלָא, et Aben-Esra interpretatus est. *אֶמְתָּה קִשְׁטָא, veritatem tuam*, explicat; affixum enim subaudiendum, ut saepius, veluti Ezech. VII, 9. *Cognoscetis, quod ego, Dominus* מַחֵה *percutiens* (vos); et Pf. XCI, 4. *Clypeus tuus ac parma tua*, Nomen קִשְׁטָא, quod semel tantummodo praeter h. l. extat (Prov. XXII, 22.), *veritatem* notare, Chaldaica docet atque Arabica dialectus. Unde et Chaldaeus h. l. סֵפֶר בְּגִלְלָא קִשְׁטָא דְאֶמְתָּה, *propter veritatem*.

ritatem Abrahami posuit, quod tamen non de promissis, Abrahamo datis, sed de Abrahami virtute, illum intellexisse, constat ex Vs. 7.; ubi habet: *propter innocentiam Isaaci*. Alexandrinus vocem אֲרֻסֵי הַחַוִּיטִּים retulit ad verbum אֲרֻסֵי; *fugere*; אֲרֻסֵי vero confudit cum אֲרֻסֵי, *arcus*, (Aramaeis quoque אֲרֻסֵי est *jaculari*, unde אֲרֻסֵי אֲרֻסֵי, *arcus*); unde hanc produxit interpretationem: τοῦ Φυγῆν ἀπὸ προσώπου τοῦ τόξου. Quod sequutus Symmachus: εἰς τὸ ἀφυγῆν ἀπὸ προσώπου τοξόματος; Vulgatus et Hieronymus: *ut fugerent a facie arcus*. Syrus, sensum correcturus, addit particulam negativam, hoc sensu: *ut ne fugiant a facie arcus*. Alexandrini interpretatio placuit Dathio, qui Versum hanc sic vertit: *Tui cultoribus vexillum erexisti, ut eo ab arcibus hostium confugiant*. Sententia, si quid video, parum apta poetae consilio; qui non salvam fugam suis precatur, sed gloriolam victoriam.

7. לְמִצֵּן הַיְדֵיךָ הַיְמִינָה וְיִמִּינָה וְעַנְנִי *Ut eripiantur dilecti tui*, scil. vexillum erigas; *serva dextera tua, et exaudi nos*. Ante יְמִינָה subaudiendum praefixum ב, ut Pl. CVIII, 7. CXXXVIII, 7. Ad הַיְמִינָה vero pronomem suffixum repetendum est ex עַנְנִי, pro quo Keri habet וְעַנְנִי *et exaudi me*, preces fundentem. Alii duo hujus Versus membra hoc modo jungunt: *Ut igitur liberentur*, ideo nunc *serva nos dextera tua*; ut particula לְמִצֵּן a sequentibus pendeat, ut Ezech. XXI, 13. 20.; alias tamen fere semper ad praecedentia respicit, vid. e. c. Pl. IX, 13. LXXVIII, 6. Ceterum iisdem paene verbis hic Versus et proximi repetuntur Pf. CVIII, 7. seqq., ubi not. vid. Cf. G. B. REDDINGII *Observatt. de Psalmis bis edit.* p. 72. 76. seqq.

8. Confirmat animum Davides, aut qui sub ejus persona loquitur, poeta, oraculo, quod olim acceperat, fore, ut non modo regno Hebraeorum potiretur, sed etiam exteris gentes sub imperium suum subjugaret. מִלֵּיהִם בְּנֵי בְּקָרְשׁ

בְּקָרְשׁוֹ *Deus locutus est per sanctitatem suam*, i. e. habete promissit, ut Am. IV, 2. et Pf. LXXXIX, 36. habetur בְּשֵׁבַע בְּקָרְשׁוֹ. Verbum בְּקָרְשׁוֹ h. l. de *promissione* intelligendum, ut Genes. XXI, 1. Deut. IX, 28. Pf. LXXXVII, 3. Verbum בְּקָרְשׁוֹ quoque eodem sensu saepius adhiberi, observavimus ad Jes. XXXVIII, 15. Nomen בְּקָרְשׁוֹ quidam putant elliptice positum pro, *in palatio sanctitatis suae*, ut Pf. V, 8. LXXI, 1. dicitur; vel *in habitaculo sanctitatis suae*, ut Exod. XV, 13. Deut. XXVI, 15. Ita h. l. Chaldaeus בְּבֵית בְּקָרְשׁוֹ *in domo sanctitatis suae*. Eodem modo בְּקָרְשׁוֹ usurpatum volunt Pf. CL, 1.; *sanctuarium* enim alias בְּקָרְשׁוֹ dici constat. In iis, quae jam sequuntur, minime Deus loquens inducitur, ut nonnullis visum est; illa enim non Deo conveniunt, sed personae Davidis, qui quae sibi Deus fecerat, ut et in posterum fiduciam suam alat, gratulabundus memorat. אַחֲרָקָה שְׂכֵם וְעַמֶּס סִכּוֹת אֲמָרָי *Divisi Sichem et metitus sum vallem Succoth*. Haec loca fortis Ephraimi fuerunt, in quibus Abner, princeps exercitus Sauli, regem constituerat Isobethum, filium domini sui (2 Sam. II, 8. 9.), eoque minus quam alia cessura ipsius imperio credebantur. Hinc est, quod nominatim eorum meminit, quo simul ostendere voluit, nulla ratione impediri potuisse quod sibi destinasset Deus. *Dividere* et *metiri* dixit pro possidere jure haereditario, quod eo jure possidenda primum dividantur et dimetiantur. — אַחֲרָקָה Igitur *exulto*; subaudiendum est לָכֵן, ut Thren. III, 42. — שְׂכֵם, *Sichem*, turbs in tribu Ephraim sita, Jos. XVII, 7. XX, 7. XXI, 21. Aliis שְׂכֵם hic est nomen appellativum, *portio* (qua significatione legitur Genes. XLVIII. 22.), quam h. l. de portione praedae intelligunt. Ita Chaldaeus, qui tamen utramque interpretationem jungit: *divisam praedam cum filiis Joseph, habitantibus in Sichem: Vallis Succoth, סִכּוֹת עַמֶּס* five *planities*; ut Chaldaeus h. l. vertit (cf. Gen. XIV, 3. 10. 17.), non amplius sit mentio. *Succoth* autem fuit civitas in tribu Gad, trans Jordanem, non pro-

cul a mari Genesareth sita, Jos. XIII, 27. Jud. VIII, 4. 14. Meminit autem locorum cis et trans Jordanem sitorum, ut dominium totum super Israelem describeret, q. d.: regiones cis et trans Jordanem mihi parent, et pro arbitrio cum eis agere possum. Cf. YARN. VAN HAMELSVELD, *Bibl. Geographie*, P. II. p. 385. vers. germ.

9. מַנַּשֶׁה לִי גִבְעָר לִי *Mihi est, i. paret Gileaditis et mihi Manasse*, trans et citra Jordanem, Jos. XIII, 29. seqq. et XVII, 1 — 18. Mentio tribuum quasdam per synecdochen facta, includuntur etiam reliquas iisdem vicinae. Kimchi eo putat respici, quod Abner Isbofethum regem fecerat terrae Gileaditidis, 2 Sam. II, 9. — וְאֶפְרַיִם קָמַח רֹאשׁוֹ *Et Ephraim robur capitis mei*, i. e. Ephraimi, prae ceteris populosa ac potentis tribus (Jos. XVII, 17.), quae etiam regnum postea sibi affectavit, viribus ac fortitudine bellica non parum confido; instar galeae, caput a telis ictibusque defendentis, munimentum mihi praestat. Alii ad cornuum metaphoram putant respici, q. d. Ephraimo, quasi cornu capitis mei, concutiam hostes; cf. Genes. XLVIII, 19. Deut. XXXIII, 17. Quicquid sit, firmamentum regni praecipuum hac phrasi describitur: imo sub tribu hac populosissima etiam reliquas cis Jordanem habitantes tribus inditari, improbable non est. Potissimum vero ad hunc locum illustrandum facere videtur, quod 1 Par. XII, 30. 31. tribus Manasse et Ephraim, quae sub Sauli et Isbofethi imperio fuerunt, una cum ceteris tribubus ad Davidem Hebronem venisse narrantur et conjunctis cum ceteris sententiis regem eum Israeliticum crearent. Venit autem Ephraim, ut illiq. dicitur, cum viginti millibus et octingentis viris, fortibus et bellicosis, unde hanc tribum recte *robur capitis sui*, i. e. suum, dicere potuit. In verbis וְיִשְׂרָאֵל מִלְּקַיִי explicandis dissentiunt. Plerique sic vertunt: *Juda est legislator meus*, quod hoc modo interpretantur: ex tribu Juda sapientes mihi suppetunt viri, ad regendum populum, qui אֲבֵתֵי דִּעְרֵי

nunt justitiam (Prov. VIII, 15.); vel, per prudentes hoc tribu viros exerceo imperium. Hoc significatu haec vox usurpatur Jof. XXXIII, 22. *Deus judicat nos, Deus est* וַיִּשְׁפֹּט אֱלֹהִים. Alii affixum ך ad ךָ explicandam ceferent per praepositionem separatam ה, ac si ita scriptum esset: ךָּ ךָּ הַיְהוּדָה הַזֶּה; *mihī est Juda tribus legislatri s. princeps*, quae quidem interpretandi ratio mihi magis placet. Videtur hoc dicere: Judam esse totam suam quae inter reliquas tribus emineat; propter stirpem in hac regiam. Forſan alluſum ad Genef. XLIX, 10. Ne ineptum eſſet, ךָּ ךָּ, h. l. pro *praefecto militari* accipere, quemadmodum accipiendum est Jud. V, 14. ubi Machir descendere dicuntur ךָּ ךָּ, *vesillarii*; SCHNURREUS vertit; cujus nota ad locum illud digna est, quae legatur in *Dissertati. Philologico-Critica* p. 34. 35. Eodem significatu ךָּ ךָּ Dent. XXXIII, 21 usurpatur. HENSLERO ad h. l. est *sceptrum ducis* (*de Führerstab*), ut Genef. XLIX, 10. ubi ךָּ ךָּ et ךָּ ךָּ sibi respondent; ut Davides hoc dicat; tribum Judae sibi esse sceptri instar.

16. מִיָּדַי מִיָּדַי מִיָּדַי *Moab olla lotionis meae*, „ac diceret; serviet mihi pro vilissimo mancipio. ךָּ ךָּ *vas in quo sordes eluuntur*, cujusmodi est *pelluvium* Festi vel quod Cato appellat *labrum eluacrum*. Hicabit ut hoc proverbio in eum, quem contempnitus; ita *matula* vocabulo usus est Plautus [*Persa* Act. IV. Scen. 3. V. 64. et *Mostell.* Act. II. Scen. 1. Vs. 40.]. Graeci vertunt: *Μωαβ λείψος τῆς ἐλπίδος μου, Moab olla spei meae* tanquam dicas: mea sperata servitia. Nam ךָּ ךָּ *sperare* in lingua Chaldaeorum. DRUSIUS *Proverb. Class. II. Lib. III. Prov. 65.* Syrus recte: *Moab lotio pedum meorum* Gentem Moabiticam a Davide in servitutum fuisse redactam, dicitur 2 Sam. VIII, 2. 1 Chron. XVIII, 2. ךָּ ךָּ ךָּ ךָּ *Super Edom projicio calcem meum*, mihi Idumaea subjecta est. Uti apud Romano: *manus injectio* jus domini in re capienda et vindicanda

quae

quam agnoscit suam, significabat, ita apud Hebraeos idem jus calcei injectione significatum videtur. Cf. Ruth. IV, 7. et *das a. u. n. Morgenl.* P. III. No. 483. p. 70. seqq. Quo pertinet, quod uxor fratris vidua, si frater superflus recusat eam ducere, eruit ei calceum, in caeremonia veteri Deut. XXV, 9., qua ostendit, se esse liberam a fratre mariti, et nubere ei licere, cui velit. Chaldaens sensum verborum על-ארם משליך בעלי ita expressit: *super juncturam cervicis fortium Idumaeorum injeci, s. imposui calceum meum*, ut victores agere solebant in devictos; vid. Jos. X, 24. et cf. infra Vs. 14. Davidem Idumaeos sibi subjecisse, et in eorum urbibus munitis sua collocasse praesidia, narratur 2 Sam. VIII, 14. 1 Chron. XVIII, 13. Alii: *projiciam Idumaeae calceum meum*, ut eum mihi ferat, vel purget, ut viles servuli solent, conferunt Matth. III, 11. Act. XIII, 25. 1 Reg. XIX, 19. quorum locorum tamen plane alia est ratio. Syrus habet:

حذو صولف آلم صولف, quod Erpeuius vertit: *super Edom projiciam calceos meos*; sed verti etiam potest: *super Edom solvam calceos meos*, tanquam super scabello. Ratione nova hunc locum interpretatus est HENR. SYPKENS in *Observatt. Miscellan. in selecta V. T. loca* (Praef. N. G. SCHROEDER.). Groening. 1761. §. VII. seqq. (in *Sylloge Dissertat. sub praesid. A. et J. J. Schultensii*, atque N. G. Schroederi defensor. Vol. II. p. 942. seqq.). Nomen סין *spinas*, verbum רחץ autem *conculcandi* significatione accipit (coll. Arab. رخص *vilis pretii fuit*), *spinarum* autem figura *hostes* frequenter indigetari ab Arabibus observat. Unde vertit: *Moab est spina conculcationis meae*, i. e. contusa et conculcata; phrasi autem: *in Idumaeam immitto calceum meum*, significari putat, Davidem, uti gentem Moabiticam, ita et Idumaeam, veluti spinam, immisso quasi calce, ita conculcasse, ut non amplius nocere, et suis quasi aculeis Israelitae laedere valeat. Omitto interpretamenta plura alia, quae

collecta atque perpensa legi possunt in ANT. BYNA
de Calceis Hebraeor. L. II. Cap. VIII. p. 351 — 36
 Cf. REDDINGII *Observatt.* p. 79. 80. *הַלְשֵׁה הַהַרְרָעָעִי*
De me, o Philisthaea! clangorem ede! i. e. :
 clama mihi Jo victoriae, ut de qua non dubito, quasi ju-
 victam habeam. Imperativus suadentis et consolentis,
 d. gratulare tibi de novo rege, mihiq; domino tuo a-
 plaude potius, quam ut plintius relucteris, ne duric-
 etiam experiri cogaris. Respici videtur eo, quod Pala-
 stini Israelitis multum pugnae ac negotii facessentes, E-
 vidi tandem se subicere, coacti sunt, 2 Sam. VIII,
 1 Paral. XX, 4. Etli vero non sit certum, num eo te-
 pore, quod Psalmi titulus indicat, Philisthaeos jam
 vicerit duobus magnis praeliis; tamen si quid tum re-
 quum fuerit, de eo tamen bene sperare potuit, id
 paulo post confecturum, sicut et confecit. Alii iron-
 hoc dictum esse volunt: *jubila, si potes, aut lubet.* E-
 quia verbum *הָרִיעַ* non solum de clamoribus laetantis
 ut Jud. XV, 14. Efr. III, 11. Exod. XXXII, 17, veru-
 dolentium etiam dicitur, ut Mich. IV, 9, quidam veru-
 nostra sic capiunt: *clama proas tristitia et dolore, Phi-*
sthaea, a me devicta! Multo tamen aptiorem sensum facit
 quod Pf. CVIII, 10. legitur *עָלֵי הַלְשֵׁה הַהַרְרָעָעִי* *super Philisthaea*
jubilo, quod ipsum in nostro etiam Psalmo Syrus expres-
 Chaldaeus h. l. vertit: *super Philisthaeis jubila, o ci-*
tus Israelis! Legit *עָלֵי* pro *עָלֵי*. Videtur nostro loco
 legendum esse: *עָלֵי הַלְשֵׁה הַהַרְרָעָעִי* *super Philisthaea*,
bilare meum, s. jubilum meum, ut *הַהַרְרָעָעִי* sit Infini-
 tus cum affixo primae personae.

11. Prius hujus Versus homistichium, *וַיִּבְלַגְנִי עִיר*
וַיִּצְדֹּק plures vertunt: *quis deducet me in civitatem m-*
nitam? ut sit Optativus, quem Hebraei ita interro-
 do exprimere solent (vid. Jud. IX, 29. 2 Sam. XV,
 XXIII, 15.); *utinam compos fierem urbe munita!* et
 Rabbam, sedem regiam Moabitarum, indicari puta-
 quam longa obsidione, et multa satie difficultate
 pug-

pugnavit Joab, qui ejus expugnationem tanti fecit, ut regi eam deferret, indignum ratus, ut ipse tantae urbis expugnator haberetur; unde quum illam expugnationi jam proximam reddidisset, ad regem misit, ut ipse adducto populo eam caperet, ejusque victoriae sibi titulum vindicaret, 2 Sam. XII, 26. seqq. coll. XI, 1. seqq. Sed quum in hemistichio altero Praeterito utatur, **מי נהני מירא עיר-ארם quis me deduxit usque ad Idumaeam?** malim et prius hemistichium in praeterito tempore accipere, et **עיר מצור** collective capere, **quis me deduxit in urbes munitas** (subaudito ante **עיר** praefixo **ל**, ut 1 Sam. XIII, 20. Jef. X, 32.)? nonne Deus fuit, qui me tot munitarum urbium expugnatorem reddidit? qui et ipsam Idumaeam mihi subjesit (supra Vs. 10.), ut igitur soli Deo omnes illas victorias sese debere fateatur.

12. Versus hic eleganter respondet carminis initio (Vs. 3.) dum dicit: **הלא-ממה מלהים זכתתנו nonne tu Deus,** qui olim respueras nos? auxilio tuo destitueras, scil. nobis omnes illas victorias concessisti, et hostibus nostris nos superiores effecisti? **ולא-מצא et qui non exiveras** (praecessit Praeteritum **זכתתנו**) ad bellum gerendum; verbum **מצא** enim Hebraeis solenne est de expeditionibus bellicis (vid. 2 Sam. XI, 1. Jef. XLII, 13. Zach. XIV, 3.), ut Arabibus **خرج** *egressus est*, ut in Elmecini Histor. Sarac. p. 16. **خرج** *exiit Abubecrus contra Abstas et Dobianitas*; item p. 22. *Egressus est Omar in Syriam* (**خرج عمر الى الشام**). Et p. 63. *Egressi sunt contra Hagagum* (**خرج علي الحجاج**). Jam vero et porro, uti fecisti, nobis victoriam dabis. Pro hac orat Versu proximo.

13. **הבה-לנו עזרה מצר Da nobis auxilium ab hoste,** praesta nobis auxilium ab hostibus, qui nobis debellandi resant. **עזרה Auxilia**; „feminina Pluralis terminatio inter-

dum est נ, pro מ, ex dialecto Chaldaica: ut מְהִלָּה *laudes*, Pf. IX, 15.; עֲצָה, *consilia*, Jef. XLVII, 13." N. G. SCHROEDERUS in *Instit. Ling. Hebr.* Reg. C. c. II. Ind tamen in dubium vocat GRESSEIUS *Lehrgeb.* p. 527. Not. 1., et p. 467. terminationem ה — potius pro feminini singularis terminatione poetica habet, ut עֲמָרָה *canticum* Jesai. XII, 2., ad quem locum alia exempla attulimus, רָשָׁא מְשַׁחֵם מֵאִם. Nam *vanitas*, vanum est *suus hominis*, quae ab hominibus expectari et praefari potest. Confitetur, praefidia hominum nullius esse momenti, quo ad copias suas respexit, quibus uti quidem volebat, et fidere solo Deo, de quo canit Versu ultimo.

14. מְהִלָּה בְעֲשֵׂה-חַיִל. In f. *cum Deo faciemus virtutem*, fortiter bellum goremus, magnis animis pugnabimus. עֲשֵׂה חַיִל est fortiter et strenue agere, Num. XXIV, 18. Pf. CXVIII, 16.

PSALMUS SEXAGESIMUS
PRIMUS,

A R G U M E N T U M.

Implorat auxilium divinum ut defendat eum adversus hostes suos. Agit tamen simul gratias Deo, qui protexerit eum eo usque, et regem fecerit, petitque, ut conservetur ei regnum, idque diu et feliciter teneat. Ex Versu 3., ubi poeta se *ex finibus terrae* ad Deum clamare dicit, colligunt fere interpretes, composuisse Davidem hoc carmen, dum exul esset ultra Jordanem, quo profugerat Absalomi metu, 2 Sam. XVII, 22. Neque est quidquam in Psalmo, quod illi temporis admodum refragetur, nisi quod propter *aeternitatis* mentionem in voto pro regis vita Vs. 7. 8. alii Davidi Psalmum omnino non convenire, sed ad Messiam referendum existiment *). Huic tamen quum prior carminis pars haud facile aptari queat; dictio םלך Vs. 8. erit de longo vitae spatio intelligenda, ut alias haud raro; vid. not. ad eum locum. Cur autem ad populum referatur

*) Inter hos Chaldaeus, qui Vs. 7. םלך interpretatur
מלך מלך מלך.

tur Psalmus ab aliquibus, non video. Nam etſi Verſus 7. et 8. perſonae enallagen habent, non tamen in tertia perſona decurrit, uti Psalmus XXI., et reliqui Verſus nequaquam populo conveniunt.

3. מַקְצָה הָאָרֶץ *A fine terrae*, i. e. ex ultimis ferme terrae Iſraeliticae partibus, coll. Exod. XVI, 35. Jerem. XII, 12. Alii hanc phraſin intelligunt in oppoſitione ad coelos, q. d. e terra, quae longiſſimo tractu a coelo diſtat, coll. Pf. CXXXV, 7. Jerem. LI, 16. Sed prius praeferrimus. בָּעֵטֶף לִבִּי *Dum languet*, ſ. deficit cor meum, aut triſtitia quaſi obruitur; verba, quae *involvere*, *obſcure* notant, tam apud Hebraeos quam apud Arabes frequenter ad animum anxium, miseria quaſi obvolutum, transferri, docuit ALB. SCHULTENSIVS in *Animadverſſ. philologg. ad Cant. I, 7.* Cf. N. G. SCHROEDERI *Commentar. de veſtitu mulier. Hebr.* p. 252. בְּצַד יְרֵמָה *In rupem*, i. e. ut recte Chaldaeus, *in arcem munitam, quae conſtructa eſt ſuper rupem*, (cf. Pf. XVIII, 3. 34.) quae *altior eſt prae me*, ut Chaldaeus יָרָם מִנִּי (עַל טֵרֵמָה). Ellipſis relativi, ut Pf. LIX, 13. 18. quae altior eſt, quam ut meis viribus ad eam pertingere poſſim. Senſus: ſecurius mihi auxilium praefidiumque praefiſta, quam in meis deprehendo viribus. Sed pro יָרָם veteres omnes, Chaldaeo excepto, בָּצַד יְרֵמָה *exaltas me*, legiſſe, obſervat KOEHLERUS in *Animadverſſ. critt. in Repertor.* P. IX, p. 77. Etiam Pf. XXVII, 5. legitur בָּצַד יְרֵמָה.

5. אֶמְצֵא מְנוּחָה בְּתֵלֵיךָ *Ideo commorabor in tentorio tuo perpetuo*, ſub protectione tua, tanquam domeſticus tuus, cf. Pf. V, 5. XV, 1. XXVII, 5. — וְאֶמְצֵא מְנוּחָה בְּתֵלֵיךָ *Confugium meum quaeram ſub latibulo alarum tuarum*, cf. Pf. XXXVI, 8. et ibi not.

6. *Nam tu, Deus, exaudisti vota mea*, i. e. preces, per synecdochen, quam vota non soleant nuncupari sine precibus, et preces veterum non carere solerent precibus. Recte igitur Alexandrinus: *τῶν προσευχῶν μου*, et Vulgatus *orationem meam*, *נָתַתָּ יְרֵשֶׁת יִרְמִי שְׂמָה* *Dedisti mihi haereditariam possessionem cultorum tuorum*, i. e. quicquid petii dedisti mihi, fecisti ut sub meam potestatem venirent ii, qui vita pia colunt te, peculium et possessio mea sunt timentes Deum. Recordatione praeteritorum beneficiorum a Deo in se collatorum confirmat fidem suam de liberatione futura. Post *נָתַתָּ* sabandiendum est *לִי* ex *בְּקִרְרִי*, quod proxime praecessit. Alexandrinus, Vulgatus et Chaldaeus sabaudierunt *לִי* autē *יִרְמִי*, vertuntque *timentibus nomen tuum*. Sed non apparet, cur David, qui de se tantum loquitur, plures Dei cultores exauditionis precum suarum participes faciat.

7. *Dies diebus regis adjicies*, tu vero, quem regem fecisti ei etiam vitam produces, et regnum conservabis, et restitues exulem. Loco Pronominis ipsum nomen ponitur, ut Gen. IV, 23. XLIX, 2. 26. Exod. XXX, 14. 16. 1 Reg. I, 35. — *שְׁלֹשֵׁי שָׁנִים עָלְיוּ כְּמִן דָּוִד דָּוִד* *Anni vitae ejus erunt secundum generationem et generationem*, per plures generationes. De *דָּוִד* vid. not. ad Pf. XXII, 31.

8. *Sedebit*, i. e. regnet (vid. not. ad Pf. XXI, 10.), *perpetuo* ad finem usque vitae, ut Exod. XXI, 6. Deut. XV, 17. 2 Reg. V, 27. — *לְפָנַי מֵאֲלֹהִים* Vid. not. ad Pf. LVI, 14. — *הַפֶּר וְאִמְתָּה בֵּן וּבְצָרְהוּ* *Gratia et veritas para*, i. e. fac, constitue, ut *sum custodiant*, constitue, ut pietas et veritas custodiant eum, regionum instar satellitum, qui regnum suum stabiliant, ne impiā tyrannide senium deturpet. Sic gratia et veritas regnum stabilire dicitur Prov. XX, 28. XXVIII, 2. cf. Pf. XLV, 5. LXXXV, 11. *בֵּן* Imperativus Piel per apocopen tertiae radicalis pro *בְּנֵה*, sicut *הַפֶּסַח* pro *הִפֶּסַח*, *stle*, Am. VI, 6.;

לֵךְ pro הֵלֵךְ, *relega*, Pf. CXIX, 8. Verbum מָנַח h. l. idem valet, quod נָחַץ, ut Jon. II, 1. IV, 6. LUDOV. DE DIEU in *Critica S.* ad h. l. illud מָן pro particula habet, *vere, profecto*, ex usu Syrisco. Sed defectus similibus exemplorum in lingua Hebraea hanc explicationem dubiam facit. Aliis est pronomen interrogativum *quis*, ut in Chaldaea et Syriaca dialecto. Sic Alexandrinus: *τίς ἐζητήσῃ ἀδῶν*, Vulgatus: *misericordiam et veritatem ejus quis requirit?* Syrus: *מִן מְנַחֵם מִן מְנַחֵם*, *quis custodiat eam?* Sine sensu commodo. Quibus ex versionibus KENNICOTTUS in *Dissertat. generali in V. T.* §. 25. (p. 49. ed. Bruns.) colligit, in codicibus hebraeis, quibus illi interpretes usi fuerunt, scriptum extitisse מִן, compendium scriptionis pro מִיָּהוָה, *à Jova*. Et Chaldaeus sane hoc loco habet מִן מְנַחֵם עֲלֵימָא, *a domino mundi*. Exempla plura nominis divini per Jod expressi, atque lectionis varietatis exinde ortae profert Kennicottus et Bruns in nota l. c. Sed מָן plane non expresserunt Aquila, Symmachus, Hieronymus, quod utique salvo sensu abesse potest. Neque Proverb. XX, 28. legitur, ubi haud dubie ad nostrum locum respicitur. Quinta et Sexta verterunt ἀπὸ σοῦ, ac si legissent מִן.

9. מָן *Ita vero*, quum tu mihi bene et secundum vota mea feceris. בְּיָסֵם יְסֵם יְסֵם בְּיָסֵם Bene Vulgatus: *ut reddam vota mea de die in diem*, quotidie, per singulos dies; Genes. XXXIX, 10. Exod. XVI, 5. Jos. LVIII, 2.

PSALMUS SEXAGESIMUS
SCUNDUS.

ARGUMENTUM.

Profitetur suam in Deo fiduciam et docet hoc facere etiam alios, atque hostium suorum pravitatem describit, quo ingenio, quibus moribus praediti sint, et quam pertinaces in ipso persequendo. Atque ita hac occasione communem doctrinam instituit, ne quis ulla re alia fidat aut nitatur, quam solo Deo, neque hominibus ullis, neque opibus, aut ullis malis artibus, et rebus fluxis aliis. Tales autem intelligi vult eos, qui sunt in factione hostium suorum, et principes horum praecipue, qui rebus humanis talibus et potentia humana freti agant omnia, quibus et propterea everisionem et interitum praedicit. Si Psalmus, ut inscriptio asserit, Davidis est, videtur ad tempora persecutionum Saulicarum referendus.

1. De מַחֲרֵבִי-בָּי vid. Prolegomm. Vol. p. XL —
XLII.

2. **חָ** Certo, utique, quo asseverandi significato haec particula supra Pf. XXXIX, 6. LVIII, 12. aderat, et simili sensu repetitur in hujus Psalmi Vs. 3. 5. 6. 7. 10.

Sic et hoc loco Chaldaeus: **בָּרָם**, et Arabs **أَلَنْ**. Sed Alexandrinus interrogative: **أَلَنْ تَقُولُ يَا رَبُّ إِنَّ سُلْطَانًا يَكُونُ لِي**; et Vulgatus: *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Alii: *Tantummodo* sive *duntaxat* ad Deum etc. Hieronymus: *attamen*; incommodum certe carminis initium. **אֵל-אֱלֹהִים רוֹמֵה נַפְשִׁי** *Ad Deum silentium animas meas* scil. dirigitur. **רוֹמֵה** h. l. silens expectatio auxilii divini, ut supra Pf. XXXVII, 7. **רוֹמֵה לַיהוָה**, ubi not. vid. Nomen absolutum **רוֹמֵה** pro constructo, ut saepius, veluti Exod. XXVIII, 17. **סֹדֵרִים מִבֵּן** *ordines lapidis*; Deut. XVI, 21. **עֵץ-עֵץ** *lucum ullius arboris*. Exempla multo plura vid. in **ΒΥΣΣΑΝΤΙΝΟΙΣ Thesouro Grammatico** l. II. Cap. IV. p. 378. Nisi **רוֹמֵה** locis tribus aliis, Pf. XXII, 3. XXXIX, 3. LXV, 2. manifeste substantivum esset; haberi posset, Aben-Esra praecedente, pro Participio feminei generis, ad formam **רוֹמֵה**, *flens*, Thren. I, 16. Ita et Chaldaeus: **שֶׁהָקָה**, *silens*; Jarchi **סַצְפָּה** *speculans* s. *expectans*.

4. Verba **רוֹמֵה לִי-אֶמֶשׁ רָבָה** Aben-Esra per compendium dicta putat pro: *non movebor*, s. *dimovebor ab asylo meo* **רוֹמֵה לִי-אֶמֶשׁ רָבָה** *ad abyssum magnam*, s. profundam, qua *sepulchrum* indicari censet, coll. Ezech. XXXI, 4. Chaldaeus **רוֹמֵה** explicat: **בַּיּוֹם עָקָם רָבָה** *in die anxietatis magnae*. Jarchius subsaudit nomen verbale (*commotio*); exponit enim: *non dimovebar* **מִטּוֹחַ בְּרוּלָה** *motionibus magnis*. Et Kimchi: **רוֹמֵה**, *טוֹשָׁה רָבָה*, collato, quoad sensum, Pf. XXXVII, 24. Atque hujusmodi ellipsis nominis verbalis e verbo eliciendi, alias etiamprehenditur, veluti Pf. XIII, 4. *Ne dormiam* (*dormitionem*) *mortis* (ex Jerem. LI, 39, 57.); Coh. VI, 3. *Si genuerit* (*gnatos*) *centum*. Sic vertendum erit: *non labascam multo lapsu*. Unde et Lutherus: *dass mich kein Fall stürzen wird, wie große*

er ist. Mihi femininum נאך neutraliter, atque adeo adverbialiter h. l. positum videtur, sicut apud Latinos *multum, plurimum*. Ita namque hoc ipsum נאך in forma constructa adverbialem habere sensum, constat ex Pf. LXV, 10. נאך *multum* locupletas eam; Pf. CXXIX, 1. 2. נאך *multum* anxerunt me a puerita mea; cf. Pf. CXX, 6. CXXIII, 4. Ita כבד tam *circuitum*, quam *circumquaque* significat. Recte h. l. Aquila: οὐ σφαλῆσομαι πολλῶν. Paulo aliter tamen Alexandrinus: οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον, et Vulgatus: *non movebor amplius*. Sensus proinde loci nostri erit hic: utut multis impeter procellis, utut multis me pulsibus hostes ab asylo conentur destrudere, non tamen dimovebor multum; licet vacillare forsitan coepero, non tamen prorsus cadam. Lucem capiet hic locus ex Pf. XXXVII, 24. *Cum ceciderit pius, non succumbet, quia Dominus sustentat manum ejus.*

4. וְהוֹדוּהוּ נֶאֱמָרָהּ Quousque occlamabitis viro innocuo, id enim significare videtur verbum נאך hoc tantummodo loco occurrens, ex Arabico هون et هيت, *clamare*. Alii conferunt Arabum هات (pro هيت) *intulit malum, grassatus est*. Huc referendus Alexandrinus, qui ἐπιθροσε posuit, unde Vulgatus *irruitis*. Potuerat tamen et ille verbum *clamandi* significatione sumere, et in vertendo sensum tantummodo exprimere, quam similitudo petita sit a clamore bellico, quo Orientales etiamnum in pugna in hostes irruere solent. Quod et Chaldaeus spectasse videtur, dum vertit תַּוּמְלִיטִים *tumultuantes* (eritis). Dathio tamen, quoniam illi ipsi Davidis hostes in sequenti Versu dicuntur mentiri atque ore amicitiam simulare, minus aptus videtur ille *clamandi* significatus sermoni contexto. Quare verbum נאך explicandum censet ex cognato Arabico هاب (pro هيب) quod praeter illam significationem *clamandi* in sexta Conjugatione etiam notat *congregari, convenire ad res concinnandas*. Sic Aquila: ἐπιβουλεύετε, et Hieronymus:

insidiamini. Aben-Esra et Kimchi verbum nostrum referunt ad nomen הַחַיִּים, *pravitates*, illudque explicant; הַחַיִּים הַחַשְׁבֹּנִים *pravitates cogitatis.* Quod jam Symmachus expressit: *ματαιοπροηγήσας.* Syrus sensum utcumque expressit: *לֹא תִקְרָא פִגְמָנִים, רִיזָמִינִי.* עַל-אֵינֶיךָ *Contra virum*, scil. innocuum, הַחַיִּים, quod Chaldaeus addit, תִּרְצָחֵנִי *Frangemini*, coll. Arab. *عَصَبٌ confregit, commisit*, qua quidem primaria, ut videtur, significatione, ex qua *occidendi* significatio, Hebraeis usitatio, orta fuerit, verbum h. l. accipiendum esse, recte monuit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 2263., quod *occidendi* significatus huic loco, ubi similitudo de parie inclinato petita est, vix aptus. Atque sic passive in Psal. תִּרְצָחֵנִי legit Rabbi Aaron, Moïsis fil. e tribu *Asher*, qui floruit in Judaea anno p. C. n. 1037., quem sequuntur Judaei occidentales. Orientales vero Judaei, post *Ben-Naphthali*, (qui in Babylonia floruit eodem fere quo *B. Asher* tempore) legunt תִּרְצָחֵנִי, active in Piel, *frangitis*, s. infringere conamini. Quam lectionem interpretes veteres omnes exprimunt, Alexandrinus *Φοβούσας*, Vulgatus *interficitis*; Chaldaeus תִּרְצָחֵנִי קְטוּלֵיךָ *efficiemini homicidae*, nisi hic utramque lectionem conjungere voluit. *בְּלִבְכֶם Vos omnes mei adversarii.* כִּי-בְּמִי תִרְצָחֵנִי *Quasi paries inclinatus*, h. e. brevi facillime *frangemini*, s. conciditis, haud aliter ac paries dissolutus, vel maceria vento aut vetustate quassata et jamjam ruitura. Ita de hostibus exponunt, qui passive praecedens verbum accipiunt. Qui vero active legunt: *infringitis*, s. infringere conamini, si Davidem *parieti inclinato* conferri putant, quod ita esset debilitatus atque afflictus, ut levissimo momento impulsus corruere atque exitio propinquus esse videatur. Tum vertendum erit: *sicut parietem inclinatum*; vel construenda haec erunt cum אֵינֶיךָ, subaudito relativo: *virum*, qui est *tamquam paries inclinatus*. Sunt, qui et תִּרְצָחֵנִי active sumendum esse dicant, ad peculiarem conjugationis formam, *Pohel* dictam,

dictam illud referentes; cujusmodi formae volunt esse *תנאי*, *שורש*, et alia quaedam. Vid. SCHULTENSII *Instit. Grammat. Hebr.* p. 265. et N. G. SCHROEDERI *Instit. L. H. Reg.* LVI, 7. (12.). Sed eorum sententiam refutavit GESSENIUS *Lehrgeb.* p. 251. 2.

5. *אך משאו יצא להרמה* *Utique ex altitudine*, dignitate sua, *deliberant depellere* scilicet eum virum, quem tantopere oderunt prostratumque cupiunt (Vs. 4.). *אמץ*, *excellencia*, *altitudo*, h. l. de regia dignitate intelligenda, de qua deturbare Davidem consultabat Absalon cum Achitophete ceterisque conjuratis. Bene Syrus: *imo etiam de honore ejus cogitant eum deturbare*. Eamque in finem *בזבזו יצא* *diligunt mendacium*, studet vel calumniis de me detrahere, vel dolis et adulationibus me circumvenire. *בפיו יברכו* *Ore suo bene precantur*, unusquisque illorum; suffixum singulare *distributive* accipiendum, ut verbum, quod proxime sequitur, et suffixum plurale probant, cf. *Jes. XXIX*, 13. *Zeph. III*, 13.

6. *לאלהים רומי* Vid. Pf. XXXVII, 7.

7. *שפכו לטביו לבבכם* *Effundite* (vid. not. ad Pf. XLII, 5.) *coram eo cor vestrum*, desideria, curas et sollicitudines animi Deo in precibus exponite; cf. *Thren. II*, 19.

10. *אך הבל בני-אדם זנב בני-איש* *Utique vani sunt homines ignobiles, fallaces sunt nobiles*. De בני-אדם et בני-איש, ubi invicem sibi opponuntur, vid. not. ad Pf. XLIX, 3. Sensus est: saepe non possunt, saepe nollant homines juvare; igitur falluntur, qui in eis spem suam ponunt. *זנב*, *Mendaolum*, saepe dicitur de eo, quod non praestat, quod vel verbis vel externo habitu aliis polliceri videbatur, vid. *Hof. IX*, 2. *Habac. III*, 17; eodem sensu, quo *שקר* usurpatum vidimus supra Pf. XXXIII, 17. — *במאונים לעלות* *In lancibus ad ascendendum* i. e. ascendunt, homines bilanci impositi eam sua gravitate deprimere non possunt, sed cum ea ob summam suam levitatem ascendunt et attolluntur *לעלות*
ad

ad ascendendum scil. parati s. destinati sunt, i. e. ascendere solent. Ita Infinitivus praefixo ל, omisso verbo substantivo, haud raro pro verbo finito ponitur de eo quod fieri solet, ut Prov. XVI, 30. *Comprimens oculos suos* אָשַׁחֵלְהֶם *cogitare perversa*, i. e. perversa excogitare solet. Vid. N. G. SCHRÖDERI *Institt. L. H. Syntax. Reg. LXXXVII. c. I. not. מ. ב. STORRII Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr. p. 422. seq. et GESENII Lehrgeb. p. 786. §, 211. הָמָּה מְהַבֵּל* *Ipsi prae vanitate* scil. leviores sunt, quod ex אֶלְעָלָה, quod proxime praecessit, intelligitur. Tam quidem, inquit, sunt nihili, ut si cum ipsa inanitate appendantur, haec illos momento suo praeponderet, et ipsa inanitate inaniore reperiantur. *יָרִי* *Pariter*, tam nobiles, quam ignobiles.

11. *לֹא-תִבְטְחוּ בְעַשְׂקֵי וּבְגִבּוֹרֵי* *No confidatis oppressione et rapina*, i. e. divitiis oppressione et rapina partia. *לֹא-תִהְיוּ* *No vani stis*, i. e. ablit a vobis ista vanitas. Alii: dispicite, ne fallaci vosmetiplos spe decipiatis, coll. a Reg. XVII, 15. Jerem. II, 5. — *הֲיִל בִּי-יָגֹב* *Divitiae si creverint, ne apponatis cor*, i. e. quodsi non etiam malis artibus quaesitae, aut sua sponte contingant vobis divitiae, sic tamen ne pendeatis ab his animis vestris, neque iis nitamini, sive, uti bene Syrus reddidit: *ne gaudeat de iis cor vestrum*, ne ametis illas. De phrasi *ponere cor ad aliquid*, vid. not. ad Pf. XLVIII, 14. Verba *הֲיִל בִּי-יָגֹב* Alexandrinus vertit: *πλοῦτος ἐὰν βίη*, unde Cappellus alique post eum collegunt, illum *יָגֹב*, legisse, quod *אֵן* *fluere* notat. Sed recte BUXTORFIUS in *Anti-Crit. p. 641.* „Negatur consequentia: אֵן enim idem quoque significat, licet non proprie sed metaphorice, *abundanter affluere*, ut plerique interpretes, non solum LXX. hic accipiunt et exponunt.“

12. *אֶחָד* *Unum*, vel *semel*, saepe designat tale enunciatum, quod non mutatur, irrevocabile, quo sensu haec

vocula occurrit quoque Job. XXXIII, 14. Prov. XXVIII, 18. Pl. LXXXIX, 36. Vid. GLASSII *Philol. S.* p. 389. ed. Dath. *בשתיים Bis*, i. e. aliquoties, pluribus vicibus, numerus certus pro incerto, ut Hof. X, 10. *duo peccata*; Am. IV, 8. *duas et tres urbes*. Huc illud Job. XI, 4. (al. XXXIX, Vs. ult.). *Semel locutus sum et non respondebo; et bis, nec addam*, h. e. semel atque iterum locutus sum, sed nil quidquam in posterum respondebo. Alii hunc Versum cum sequentis hemistichio primo, *וְלֵךְ אֲרֵבֵי הָסֵר* conjungunt hoc sensu: Deus proloquutus est certae sententiae vocem, qua testatur de se haec duo, quod magnae sint vires ejus, et quod sis clemens, o Domine, et misericors. Sed simplicius videtur, ut singuli Versus singulas sententias contineant.

13. *וְלֵךְ אֲרֵבֵי הָסֵר Et tibi, Domine, gratia, tu non solum potens es ad vindicandum pios (Vs. 12), sed benignus quoque erga eos, qui te colunt. וְלֵךְ אֲרֵבֵי הָסֵר Viro, i. e. unicuique, ut Pl. XII, 3. XXXI, 20. XXXIX, 7.*

**PSALMUS SEXAGESIMUS.
TERTIUS.**

ARGUMENTUM.

Exponit desiderium et cupiditatem, quo teneatur cultus sacri, a quo se jam separatam esse dolet. Sed ejus recordatio quoque in illo exilio eum delectat, et fiduciam ejus sustentat, fore, ut hostibus victis regno restitatur. Argumento et sententiis simillimum carmen Psalmo XLII., atque adeo ad idem tempus referendum. Vid. notata ad Vs. 1.

1. בְּהִיטוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה *Dum in deserto Judae commoraretur.* „Quaquam in exilio propter Sauli persecutiones David saepe et diu in deserto Judae viveret [vid. 1 Sam. XXII, 5. XXIII, 14. 15. 26.], tamen ad illa tempora hunc Psalmum referri non posse, jam plures interpretes recte observarunt. Nam in Versu 12. se regem vocat; quod nomen vivente Saulo numquam sibi tribuit. Etli enim a Samuele rex unctus esset, tamen ex eo, non mortuo quidem Saulo, jus in regiam dignitatem sibi vindicabat, sed ex libera tribuum electione regnum accipiebat. Igitur haud dubie inscriptio de exilio propter seditionem Absalomi explicanda est, cum trajecto Jordano in deserto Judae, quod latins, quam vulgo sumitur, patuit, castris fortasse saepe mutatis, degeret.“ **DATIUS.**

2. אֲרִיבֶנִי *Te inquirō studiosissimē.* A אֲרִיב, *aurora* verbum אֲרִיב proprie notat *mane aliquid investigare*, hinc in univēsum; *sedulo quidquam quaerere*, aliquid tanquam unicum, quippe quod quam primum expurgiscimur animum occupat; vid. Prov. I, 29. VII, 15. VIII, 17. Hof. V, 15. — אֲרִיב pro אֲרִיבֶנִי ad te, ut Deut. XXXIII, 46. *Apponitis cor vestram* אֲרִיבֶנִי ad omnia verba. Vocabulo אֲרִיב, ἀπαξ λεγόμενον, desiderandi significatum inesse, docet contextus, et respondet תִּפְּוּ אֲרִיבֶנִי, quod praecessit. Cognatarum tamen dialectorum nulla hanc aut similem notionem servavit. Arabice est *coecutivit*, (ut

Syriace) *caligavit oculus; alteratus colore, et mente debilitatus fuit.* Aquila reddidit ἐπεράθη σοι ἢ σάρξ μου, Symmachus *impetral te*, Hieronymus, *desideravit te*, et sic etiam Chaldaena (ܐܪܒܘܢܐ), atque Syrus *expectans.* Male Alexandrinus ποσαπλως et Theodotion ποσαχως, atque Vulgatus *quam multipliciter*, ac si אֲרִיב scriptum esset. Pro אֲרִיב Syrus atque interpres anonymus Graecus in Hexaplis אֲרִיב *sicut terra siccā videntur legisse*; sensu minime inepto. Et Pf. CXLIII, 6. legitur: *anima mea* אֲרִיב אֲרִיבֶנִי - אֲרִיבֶנִי. אֲרִיב, *Fessum*, de magno deserto usurpatur etiam Jes. XXXII, 2., vel per metonymiam effectus: quod fessum reddit viatori; qualis metonymia est *mors pallida*, et *otium segne*; vel, quod אֲרִיב idem sit quod *siticulosum*, quum fessus et sitiens esse soleat. Ad אֲרִיב enim, non ad אֲרִיבֶנִי, referendum esse אֲרִיב, manifestum est ex loco modo citato Pf. CXLIII, 6. Nec opponi potest generis discrepantia, quum אֲרִיב sit generis utriusque, ut אֲרִיב; unde 1 Reg. XIX, 11. אֲרִיבֶנִי אֲרִיבֶנִי אֲרִיב *ventus magnus et fortis.* Cf. 1 Sam. XV, 9; ubi אֲרִיבֶנִי, *substantiva*, construitur cum feminino אֲרִיבֶנִי, *contemptibilis*, et cum masculino אֲרִיבֶנִי, *tabescens.*

3. Versu hoc et tribus, qui proxime sequuntur, loquitur de felicitate, quam ex observatione cultus religiosi se percepturum esse, in posterum sperat. Difficultatem creat in hoc Versu particula כֵּן . Potiores interpretationes breviter recensebo. Aliqui illam 1) per conjunctionem reddunt: *sic in sanctuario contempler te*, q. d. ideo tantopere te sitio, quia *sic* viderem te quotidie. Alii 2) voculam כֵּן referunt ad autecedens *sitio*, hoc sensu: sicuti terra haec aquam desiderat, ita te in loco sanctitati tuae destinato videre cupio. Sunt 3) qui hanc particulam ad illud כֵּן , quod Vs. 5. extat, referendum putent, ut sit sensus: sicut te vidi in sanctuario; ita benedicam tibi. Alii 4) כֵּן positum putant pro בְּכֵן , *tunc*, quod habetur Esth. IV, 16. Ita sensus emergit hic: *tunc*, cum mihi conceditur id, quod jam tantopere desidero, *contemplabor te, tuumque robur in sanctuario* cum voluptate. 5) LUDOVIC. DE DIEU reddendum censet *utique, profecto* (pro אֲבָן), quomodo sumitur Exod. X, 29. 2 Paral. XXXII, 31. Jef. XVI, 6. 6) Commodissimum videtur, כֵּן *sic*, i. e. in tali conditione s. statu meo; sumere, et verba $\text{כֵּן בְּקִרְשׁ חַוִּיתֶיךָ}$ sic interpretari: *sic*, in hoc meo ardentissimo desiderio *contemplor te* animi mei oculis quasi coram *in sacratio*, עֲדָה וְכְבוֹדָה *videndo magnificentiam tuam et gloriam tuam*, i. e. sedem gloriae tuae, arcam foederis, quae alias $\text{אֲרוֹן כְּבוֹד יְהוָה}$ *arca gloriae Jovae* vocatur, et אֲרוֹן עֲדָה Pl. CXXXII, 8: CL, 1. 2 Chron. VI, 41. Quamvis exul in horrido deserto constitutus, tamen animo praesens adsum conventibus sacris et administrationi cultus tui. Cf. not. ad Pf. XXIV, 8. C. TH. KUINOEL in *Specim. Observatt. in Psalmos* (insunt *Commentatt. Theologg.* Vol. IV. p. 270.) vertit hunc Versum ita: *profecto te in sanctuario videbo; videbo, experiar* (Infinitivus enim praeposita particula בִּי saepius habet vim futuri) *potentiam et majestatem tuam.* „Loquitur vates,” inquit, „de desiderio tuo, Deum in templo adorandi, et firmiter sperat, Deum preces suas

exauditorium esse, ita ut superatis feliciter calamitatibus his, quibus tunc temporis premeretur, sedata Absalomii rebellionem, rursus in sanctuario Deum colere possit.“

4. Causam exponit ardentissimi sui desiderii, quod Vs. 2. expressit: בֵּי-טוֹב חֲסֵדְךָ טַהוֹרִים *Nam melior est bonitas tua, quam vita*, omnibus rebus potior est mihi cultus tui, et sensus misericordiae tuae, etiam quam vita ipsa, malo in sensu hujus mori, quam vivere; malo vita orbari, quam conventibus sacris et commentatione misericordiae tuae. שְׂפתי יְשַׁחֲכֶנּוּ *Labia mea laudabunt te*, celebraret te os meum debitis laudibus, si sacrarium tuum rursus frequentare mihi liceret. Omnia enim referenda videtur ad illam beatitudinem, si conventibus sacris frui ei concedatur iternam.

5. *Sta* i. e. voti mei compos factus; אֲבִרְכֶנּוּ *bene precarer tibi*, i. e. laudes tuas canerem, ut Pf. X; 3. XVI, 7. XXVIII, 9. — בְּשֵׁמֶךָ אֲטָא כָפִי *In nomine tuo* i. e. in laude nominis tui, *attollerem manus meas*, sublatis manibus tibi gratias agerem.

6. Versus hic cum proximo unam sententiam facit; vid. not. ad Vs. 7. כְּמֵ חֶלֶב וְדֶשֶׁן חֲשַׁבַע בְּפִשִׁי *Quasi adipe et pinguedine satiatur anima mea*, rebus optimis et delicatissimis satiari videor. וְשִׁפְתֵי רִנָּוָה יְהַלֵּל-בִּי *Et labiis jubilationum*, i. e. plenis ovationibus, *laudat te os meum*.

7. אִם-זִכְרֹתֶיךָ עַל-יָצְעֵי *Dum tui recordor super frato meo*. Cohaerent haec cum praecedentibus redduntque causam, cur et quando tantopere se oblectet vates laudetque Deum, nempe dum super lecto ejus recordatur, et noctu de eo meditatur. Alii haec ita accipiunt, Davidem exulem in mediis timoribus se subito erigere, pristinisque beneficiis a Deo acceptis, animum suum reficere. בְּמַשְׁמְרָה אֶהְבֶּה-בָּךְ *In vigiliis noctis meditor de te*. אֶשְׁמְרָה designat certam noctis partem, cui peculiaris semper et novus destinatus fuit שְׁמֵרָה; *vigil*, quantum vigiliarum, ex recentiorum Judaeorum placitis fuerant tres, ut quaelibet complecteretur horas quatuor;

sed Marc. XIII, 35. memorantur quatuor, ὁψέ, μεσ-
τιον, ἀλεκτοροΦωνία et προί, sic unaquaeque horis
stabat tribus. Reperitur hoc nomen et Pf. XC, 4. C
148. Thren. II, 19.

10. יִהְיֶה לִּי חַיִּים וְבָקָשׁוּ בְּנַפְשִׁי Sed isti ad ru-
quærun animam meam, ut vitam meam pessum
Alexandrinus חַיִּים confudit cum חַיִּים (ut et Jesaj. 2
11. unde vertit: αὐτοὶ εἰς μάτην ἐζητήσαν τὴν ψυχῆν
Sed recte Hieronymus: *ipsi vero interficere quaerunt
mam meam.* Ceterum ante חַיִּים subaudiendum p
men relativum חַיִּים, hoc sensu: isti, qui me perdere
dent, ad ima terræ migrabunt.

11. יִבְרָחוּ עַל-יְרֵי-הָרֶבֶב Proferunt eum per
num gladii, gladio. Quod Jarchi recte ita exponit:
nient super persecutores meos inimici, interficient
unumquemque eorum; etenim suffixum singularis nu
(ה) distributive positum, ut Pf. XXXV, 8., cf. P.
10. XII, 8. XVII, 12. Tertia vero persona pluralis
impersonaliter dicta, pro eo, quod plene esset וְ
יִבְרָחוּ occident eum occidentes, quicumque illi fue
i. e. occidetur. Sic Job. XVIII, 18. יִבְרָחוּ depel-
eum, i. e. depelletur, et יִבְרָחוּ deturbabitur. Vi
Pf. XXXI, 5. XLIX, 12. (קָרַח). Locutio
עַל-יְרֵי-הָרֶבֶב pro *cadere* extat quoque Jerem. XVIII
Ezech. XXXV, 5. In conjugatione Niphal בָּבַר est *m
vit, lapsus est*, unde Hiphil הִבִּיר *labi fecit, dejecit,
stravit*, ut Mich. I, 6. Cf. HENSLERI *Animadver*
h. I. p. 111. — טָבַח שְׂעִיִּים יִהְיֶה Portio vulpium e
i. e. inhumata eorum cadavera a feris devorabu
erunt quasi demensum ferarum; metaphora a distrib
ne ferculorum in conviviiis petita. שְׂעִיִּים species
pium e genere canino (*Schacul*), de qua vid. BOCCI
TI *Hieroz.* P. I. L. III. Cap. XIV. Tom. II. p. 190.
ed. Lipf. et ibid. not. nostr. 2. p. 192. Solent n
me cadavera appetere, eaque ex ipsa terra, ū invei

runt, erueri. Non dissimile hoc poetae Arabici (in *Excerptis ex Hamasa ad Erpenii Grammat. Arab. et Schulzens. p. 442.*):

تَضْحَكُ الضَّبُّ لِقَتْلِي هُنَيْدٍ
وَتُرِي الدِّيبُ لَهَا يُسْتَهَلُّ

*Rident hyaenae ad occisos Hudsilitas, cornasque lupos,
qui ad eosdem renidescunt.*

12. וְהַמֶּלֶךְ יִשְׁמַח בַּאֱלֹהִים. *Rex vero laetabitur in Deo,
regno recuperato. יִהְיֶה לְךָ הַגִּבּוֹר בְּךָ. Gloriabitur omnis
jurans per eum, scil. Deum. Rex, inquit, et pii
omnes laetabuntur successu hoc, quod recuperet tandem
regnum suum rex populi is, quem Deus unxit. Usurpat
autem de piis hanc notam, ut nominet eos, qui per
Deum jurant, et quidem religiose; sicut Graecis sunt
pii ἑυορκοί. Per Deum aliquem jurare est eum colere,
venerari, perjuria vindicem agnoscere. Col. Jos. XXIII, 7.
Amos VIII, 14. et ad eum loc. not. Plura vid. in L. V. D.
CASP. VALCKENAER Dissertat. de ritibus in jurando
a veteribus Hebraeis maxime, et Graecis, observatis,
(Franeg. 1735.) P. II. Cap. 8. in J. OELRICHI Collect.
Opusculor. T. I. p. 279. seqq. Sunt, qui 12 referunt ad
regem, ut sit, quisquis jurat per eum gloriabitur, per
regem videlicet, quod solent Judaei per vitam regis
jurare; vid. 2 Sam. XV, 21. Hoc si ita interpretemur,
ut dicatur hoc, pios subjectissime agnituros Davidem re-
gem, fortassis non fuerit intolerandum. Alterum tamen
simplicius est, et per solum Deum recte juratur. Lutherus
relinquit ἀμφιβόλως, vertit enim: wer bey ihm
schwöret, wird gerühmet werden (qui per ipsum jurat
celebrabitur). בֵּי יִפְכַּר בֵּי דְבָרַי-שָׁקֶר. Quia s. quando ob-
turbatur os loquentium mendacium, ora mendacia ob-
struentur. Aliqui hoc opponi mentioni ἑυορκίας de piis
existi-*

existimant, ut piis tantum promittatur gaudium et laetitia, qui nimirum religiose jurant, et impiis, id est, mendacibus, vanis, obtrectatoribus, minetur colon hoc interitum, quod sit tanquam *γνώμη γενική*. Possumus tamen mendacium hominum mentionem referre etiam ad hostes Davidis seditiosos, et qui cum Absalone faciebant, qui calumniis suis et odiosissimum fecerunt et infamarunt Davidem. Erit igitur totius Versus sententia haec: pii laetabuntur etiam hoc ipso, quod videbunt refutari mendacia obtrectationum et calumniarum in iis, qui per hæc seditionem Davidi excitarunt.

PSALMUS SEXAGESIMUS QUARTUS.

ARGUMENTUM

Petit a Deo defendi ab adversariorum technis et coitionibus. Linguam illorum virulentam et ingenium subdolum depingit. Promittit vero sibi certo et indubitato, Deum ita illos everfurum, ut exemplo sint omnibus hominibus, sequere tunc ait, et una quotquot rectum colunt, de Dei ope palam gloriaturos, magisque ac magis spem in Deo collocaturos. Videtur compositum hoc carmen a Davide inter Saulicas persecutiones; multa enim sunt in hoc Psalmo similia Psalmo LII, quem contra Doëgum factum docet Hebraeus titulus.

2. ספחתי מים. *A terrare hostis, a terribili hostium mihi insidiantium periculo. Nomen ספחתי, quod communiter neutro-passivum est, hic activum est, s. terrorem designat, ita ut sequens Genitivus non subjectum (ut loquuntur) sed efficientem huiusmodi affectus exprimat; cuiusmodi phrasis est Deuter. XXXII, 19. Sprevit eos בעצב propter indignationem, s. irritationem filiorum suorum;*

rum; et Jef. I, 7. *subversio peregrinorum talis est, peregrini inferunt.*

3. תסתורני *Occultes me*, securum mihi praebelum, ubi delitescere mihi liceat. רגש i. q. רגש Pl 15., ubi not. vid.

4. הרבו הצם *Phrasis est in significatione praegut* ut Pf. LVIII, 8., ubi not. cf. Tendant *arcum et imp sagittas suas.* דבר מר *Verbum amarum* aliqui ut *עו* interpretantur, ut sint: *sagittae res amarae*, i. e. hae sagittae, nam דבר Hebraeis notare constat rem nem, ut mox Vs. 6. Sed nihil obstat, quo minus hic in propria significatione capiamus de eo, quod eo loquitur, ut sit: *verba acerba calumniarum suarum quam sagittas emittunt.* Sunt, qui מר accipiunt pro *vel veneno*, ut *verbum fellis* late significet, quod i fit sagittae venenatae, letaliter sauciant eos, quos Ita Chaldaeus: *unxerunt sagittas suas veneno mortifera amara.*

5. תם *Innocuum*, vid. not. ad Pf. XXVI, 1 פתאם *Subito*, quando minime metuebat periculum. יראם *Nec metuunt* scil. numinis vindictam.

6. יחזקו-למו דבר רע *Obfirmant sibi verbum ma non contenti sunt, mendacia calumniasque se excogit verum summopere etiam laborant in hac impietate timuanda.* יספרו לטמון מוקשים *Narrant ad occultan laqueos*, s. tendiculas, consultant inter se de stru insidiis. מי יראה-למו *Quis videbit eos?* scil. laque

7. יחפש-עולות תסנו המש מהפש *Scrutantur*, se investigant, s. exquirunt (ut Prov. II, 4. XX, 27. TI III, 40.) *pravitates*, prava consilia, quibus me per student (ut Pf. LVIII, 3.); *consummavimus*, inquit *inventum excogitatum!* jam inventum est! Per mit tacitam referantur haec in persona deliberantium in rum, qui sibi gratulantur, quod prava sua consilia umbilicum deduxerunt. Mimeseos ejusmodi exempla Participium *dicens*, vel *dicentes* subaudiendum est,

dimus Pf. II, 3. XXII, 9. XXX, 10. XLVI, 11. I, 7. Ceterum pro מַחְסֵי , quae est regularis primae personae Pluralis Praeteriti Cal forma in verbis defectiva secunda, ponitur מַחְסֵי , Dagesch ejecto Chaldaico more (vid. Gese-
senii *Lehrgeb.* p. 373.), non hic tantummodo, verum ter adhuc in Codice Hebraeo, Num. XVII, 13. Jerem. XLIV, 18. Thren. III, 22., quibus locis tamen passive, *consumimus*, vel *consumti sumus*, vertendum est. Et nostro loco quidam passive reddunt: *consummati*, s. perfecti sumus, *scrutatione scrutata*, seu perfectissime explorata, nil amplius desiderari poterit circa hanc nostram solertiam. Dariusca. Alii sumunt מַחְסֵי pro *tertia* persona Praeteriti ejusdem verbi מַחַס , pro מַחַס , Dagesch forti resoluti in ח , vel pro מַחְסֵי , permutatis ח et כ . Jarchi ח positam putat pro כ , ac si מַחְסֵי , *occultarunt* (Va. 6.) scriptum esset, quod ipsum in codicibus bene multis, a Kennicotto atque de Rossio memoratis, exstat. Sed et sic punctatio est irregularis, quia sic legendum esset מַחְסֵי , per Camex sub ח . Placuit haec legendi ratio LUD. CAPPELLO, qui in *Crit. S. Lib. VI. Cap. IX, p. 1021.* ed. Vogel. Scharfenb. vertit: *occultarunt investigationem*, hoc est, clam et occulte investigarunt omnia exquisitissime. Cf. Buxtorfii *Anti-Crit.* p. 983. et Scharfenbergii notam 342. ad Cappelli l. c. Alias aliorum interpretationes, itidem מַחְסֵי praefertium recensuit et ponderavit C. F. Schnurrerus in *Dissertatt. in Philologico-Critico.* p. 142. seqq. Et ipsi Schnurrero מַחְסֵי praeplacet; sed praeterea litteras מַחְסֵי מַחְסֵי ita censet divellendas, ut *Mem* referatur ad primam vocem, quod LXX. etiam fecisse videantur, ἐξερσυνωυτε , ἐξερσυνωυσι , et deinde Vav ad medium, hac ratione: $\text{מַחְסֵי עוֹלָה מַחְסֵי מַחְסֵי מַחְסֵי קָרַב אִישׁ וְלִב עַם}$. Quae ita explicat: „Tantam esse ait Davides adversariorum suorum malitiam, ut, quam adhibitis omnibus, etiam occultissimis, dolis nihil quidquam in universis ipsius dictis factisque deprehendere possint, quod in vitium verti-

cum quadam veri specie possit, animum tandem clandestinorum scelerum accusent, adeoque jus quasi potestatemque sibi arrogent, de intimis adeo abditissimisque animi cogitatis decernendi." Alexandrinus pro $\alpha\mu\eta$ posuit $\epsilon\beta\epsilon\lambda\iota\pi\omicron\nu$, *defecerunt*, ut Vulgatus vertit; et Syrus $\alpha\omega\omega$, *consumti sunt*. Quod tamen minime arguit, hosce interpretes $\alpha\mu\eta$ legisse; potuerunt enim et $\alpha\mu\eta$ ita accipere; vid. supra. Multo incertius est, quid Symmachus et Chaldaeus spectarint, quorum ille vertit $\sigma\upsilon\mu\pi\alpha\nu\tau\epsilon\varsigma$, hic, $\text{יִנְיִזְי אִמְצָשׁוֹל}$, *ut perdant insontes*. — $\text{וְהָרַב אִישׁ וְלֵב עַמָּו}$ Nomina וְהָרַב *medium*, (pro *corde*, ut Pf. XLIX, 12.), atque לֵב nonnulli in Accusativo accipiunt, et jungunt cum verbo $\alpha\mu\eta$, *consummavimus*, ut sensus sit: absolvimus jam, vel absolutam habemus scrutationem, una cum intimo viri, cordeque profundo, h. e. quicquid modo in hominis intimo, profundisque animi recessibus potest reperiri consilii, id omne jam tentavimus, id ex asse pernovimus. Præstat tamen, utrumque nomen in Nominativo accipere, ut peculiaris conficiatur propositio hæc: *et intimum viri et cor viri, i. e. uniuscujusque hostium meorum, est profundum, i. e. nequitia et dolus adversariorum vix potest a quodam perspici aut pervestigari. Similis sententia Jerem. XVII, 9. Perversum (עָקָב) est cor hominis, quis pernoscet illud?* Illum sensum et Dathius in versione h. L. expressit: *profunda malitia animo cujusque insidet.*

8. וַיִּרְם אֱלֹהִים *Sed feriet eos Deus*, illos, qui sagittas in homines innocuos jaculati sunt, Vs. 4. 5. Verbum וַיִּרְם , quod impiis supra Vs. 5. tribuerat, nunc iudici supremo, paria illis reddenti, tribuitur. Pro וַיִּרְם אֱלֹהִים Alexandrinus posuit: *καὶ ὑψωθήσεται ὁ Θεός*, quocum Syrus consentit, ac si וַיִּרְם in Hebraeo scriptum esset. Ceteri tamen veteres nostram lectionem expresserunt. Verba quae sequuntur, $\text{וְהָרַב אִישׁ וְלֵב עַמָּו}$, quidam connectunt priori Versus membro, hoc sensu: *ejaculabitur*
in

in eos Deus sagittam repente, unde mansurae sunt plagae eorum. Quos forsitan movit accentus Altnach vocabulo מִאֲנַח suppositus. Sed in libris metricis acceptus ille, praecedente Merca composito, vim distinctivam amittit, posteriorique Versus hemilichio vocem suam annectit. Sic ita vertendum erit: *sagitta subita erunt plagae eorum*, i. e. infortunia in eos irruentia erunt tanquam sagitta subito ex alto decidens, atque incautos feriens et permeans.

9. וְכִשְׁחִימָהּ לְשׁוֹנָם *Et impingere, f. corruere, eos facient linguae eorum*, fabricati sunt sibimetipsis infortunium lingua propria; in foveam, quam pararunt, inciderunt ipsi. Nomen singularis numeri וְכִשְׁ, collective h. l. intelligendum esse, docet contextus; quare conjungitur eum verbo pluralis numeri, qui quod additum affixum singulare, *distributive* est explicandum (ut supra Pf. LXIII, 11.), ut *unumquemque* illorum praecipitandum fore intelligatur. וְעֲלֵיהֶם *Super ipsos*, i. e. uniuscujusque lingua unum super alterum praecipitabit. Vel: efficiant linguae, ut וְעֲלֵיהֶם, *propter eas* corruant isti, ut lingua eorum maledica ipsis pernicii causa sit. Alii: *impingere facient in semetipsos ipsam linguam suam*, i. e. facient, ut lingua sua in se ipsos impingat; quae impia in me evomerunt verba in proprium ipsorum revertentur caput. וְכִשְׁחִימָהּ לְשׁוֹנָם *In fugam se conjiciant omnes, qui eos videant*, adeo horrendum illis maledicis imminet supplicium et lapsus, ut spectaculo hoc abigantur quotquot illud videant.

PSALMUS SEXAGESIMI QUINTUS.

A R G U M E N T U M.

Celebrat primo (Vs. 1 — 5.) praestantiam
 tus divini et bona ex eo obtinenda, tum
 6 — 9.) summam Dei potentiam, quae i
 maxime cernitur, quod solus ille terrae fe
 tatem potest concedere, cujus elegans est
 scriptio Vs. 10. seqq. Quia vero in hac p
 riore carminis parte poeta potissimum in
 viae descriptione versatur; verisimile nonn
 visum est, Psalmum compositum esse post
 pestivam pluviam, in summa quadam agro
 siccitate, et forsan apud Arcam, quae tunc
 in Zionis arce, publice decantatum fuisse
 brandi ejus beneficii gratia. Nobis est hym
 qui in universon potiora beneficia celebrat c
 populo suo praestat Deus. Qua vero occasi
 fit factus uti nemo facile ad liquidum perdi
 rit, ita nec si illam exploratam haberemus,
 nos admodum juvaret ad Psalmum melius ir
 ligendum, qui per se satis est planus.

2. תהלה לך רמפה תהלה לך *Tibi silentium*, i. e. tranquilla auxilii expectatio, fiducia (vid. not. ad Pf. LXII, 2.) et laus scilicet debetur; tu es ille, a quo in adversis auxilium expectandum, idemque qui eo praestito laudibus celebrandus. Atyndeton, cujusmodi exempla plura habuimus; vid. e. c. Habac. III. 11. Chaldaeus: *coram te reputatur veluti silentium laus*. Graecus Alexandrinus: *οὐδὲ πρὸς τοὺς οὐρανούς*. Quod recentiorum nonnulli sequuti verterunt: *tibi debetur laus*; sive; *tibi convenit laus*. Alii: *tibi manet laus*. Quae interpretationes tamen *silentii* et *tranquillitatis* notioni, radici רמפה propriae, minus conveniunt. Alii, inter quos Lutherus, subaudito ה' ante רמפה, sic faciunt: *tibi in silentio laus debetur*. Hunc sensum vindicare studuit Jo. Jac. Bosius in Dissertat. de cultu Dei in silentio ad Pf. LXV, 2. illustrandum; Lips. 1756.; et respici putat hisce verbis ad sacrum silentium, quod apud plures gentes antiquas in cultu Deorum observari solebat, imprimis apud Aegyptios, Indos, Persas, Graecos et Romanos, uti compluribus veterum scriptorum testimoniis ostendit §. X, p. 14. seqq. Et apud Judaeos quoque tale sacrum silentium obtinuisse, colligit inde, quod, uti e Talmudè et Maimonide liquet, eo tempore, quo sacerdos suffitum adolevit in Sancto templi, fiebat autem quotidie ad sacrificia מִיָּמֵינוּ *jugia* mactanda; altum ibi rogavit silentium. Simulac enim sacerdos sanctum intravit ad suffitendum, tinniebatur campanula, quae signum erat, nunc esse tempus precandi, qua audita sacerdotes, qui erant in templo, secedebant omnes; et quilibet ad preces sese componebat, quae silentio fundebantur ad Deum. Eo tempore omnis cessare debebat strepitus, mactationes animalium, securium fragores, clamores, alloquutiones, et id genus alii stridores. Nobis tamen ea sententia, quae ex interpretatione supra initio posita prodit, gravior videtur

et elegantior, quam simplex ad certum quendam ritum allusio. מְלֵהִים בְּצִיּוֹן *O Deus*, qui in *Zione*, in templo tibi sacro, sedem quasi habes. Cf. Pf. CXXXII, 13. CXXXII, 3. 4. Alii neclendum putant cum תְּהִלָּה, ut sit: tibi debentur laudes in *Zione*, i. e. in templo tuo canendae. וְלֵךְ יְשָׁלֵם-בְּךָ *Et tibi persolvitur votum*, quod inter calamitates et in auxilii expectatione conceperunt pii tui cultores. Cf. infra LXXVI, 13. 14. et supra LXI, 6.

3. עָדֶיךָ *Ad te*; עָד, *ad*, ut Deut. IV, 11. 30. XXX, 2. *redibis ad Deum*, pro quo Vs. 10. ponitur מְלֵהִים.

4. דְּבָרֵי עֲוֹנָה גְּבַרְוֹ סָפִי *Peccata praevaluerunt mihi*; nomen דְּבָרֵי redundat, uti saepe, veluti Pf. XXXV, 20. דְּבָרֵי טְרָמוֹת *fraudes*; vid. et Pf. XLV, 5. CV, 27. Sic Matth. V, 32. λόγος πορνείας.

5. מְשָׁרֵי הָעַם מִהוּ אֲשֶׁרִי תִבְחַר *elliptice pro מִהוּ אֲשֶׁרִי תִבְחַר* *felicem populum, quem elegisti*, ex aliis populis tanquam tibi proprium. וְהִקְרַב יִשְׁכֵּן הַצְּרִיךְ *Et quem admittis, ut habitet in atris tuis*. Bene KUINOEL in *Specim. Observatt. in Psalmos* (supra ad LXIII, 3. laud.) composit cum hoc loco Pf. XV, 1., monetque, formulas hasce depromptas esse a jure hospitalitatis apud populos Orientis, atque sensum prioris hemistichii esse: *felix, cui tu propitius es*, cujus preces exaudis, quem tua benevolentia amplecteris! Verba autem, quae sequuntur: בְּטוֹב קִדְשׁ בֵּיתְךָ *lic vertit: utinam satiemur bonis domus tuae*, קִדְשׁ בֵּיתְךָ *templi tui sancti!* h. e. sis etiam nobis, qui in templo tuo apparuimus, propitius, beneficiis tuis nos ornes. „Quatenus Deus in templo habitare dicitur, ibi beneficia distribuere, ibi preces exaudire, eatenus ipsa haec beneficia vocantur *dona templi*.“

6. כִּרְאוֹת בְּצָרָה תִּיָּבֵנוּ *Terribilia in justitia exaudis nos*, terribilibus usque justissimis judiciis exaudis nos. כִּרְאוֹת *dicantur facinora Dei, quae maxime edidit in poenam*

im-

impiorum et piorum salutem, ad quae illi obstupescunt, hi vero Deum propterea laudant; vid. Pf. LXVI, 6. CXXXIX, 14. Jof. LXIV, 2. Hic in bono sensu nomen videtur accipiendum esse, ut Deut. X, 21. 2 Sam. VII, 23. בצרָה *In justitia*; i. e. יַשְׁתֵּה. Verbum עָנָה, *exaudit*, construitur cum כּוֹרְאוֹת, quod est Accusativus, quemadmodum Genes. XLI, 6. dicitur: *Deus אֱלֹהִים שָׁלוֹם יַעֲנֵה מֵהַיָּם respondeat*, s. exaudiendo exhibeat salutem Pharaonis. — מִבְּטַח כָּל-קְצוֹי-אֶרֶץ וְיָם רִחֲקִים *Spes omnium terrae et maris extremas oras incolentium*, tu es, ad quem respiciunt, in quo sperant omnes homines, qui terram totam incolunt, usque ad extremos limites hujus, et quorum sedes longinquas mare alluit. רִחֲקִים, *remotorum*, pertinet ad nomen קְצוֹי, *finis*; tu es spes finium remotorum tam terrae, quam maris.

7. מִכִּיִּן הָרִים בְּלֹחֹ *Stabiliens montes robore suo*, tu es, qui stabiles reddis montes, ita ut nullis, tametsi validissimis ventorum flatibus dimoveri possint. Vel: tui tanta est virtus, ut solidum illud montium corpus quasi columnas quasdam stabilias ac flatuas. Animadvertenda personarum variatio; siquidem in secunda dixerat Vs. 6. *exaudis*; nunc in tertia: *robore suo*; brevi post, Vs. 9. ad secundam redit: *ob signa tua*. נִאֲזַר בְּגִבּוֹרָה *Accinctus fortitudine*, s. e. qui undique pollet virtute tum debellandi hostes, tum benefaciendi amicis, praestandique, quicquid vel in coelis, vel terra, vel mari libuerit, Pf. CXV, 3. CXXXV, 6. Metaphora ducta ab heroe, invictis undique cincto armis; cf. Pf. XCIII, 1.

8. מִשְׁבִּיחָה *Compescens, proprie mulcens*, quae est propria verbi שָׁבַח notie, collato Arabico سَبَّحَ, ut multae ostendit A. SCHULTENSIVS de *Defect. Ling. Hebr.* §. CXI. seqq.

9. וַיִּירָאוּ יֹשְׁבֵי קְצוֹת מִמְּחֹלְתֶיהָ *Et pavent incolae finium extremorum terrae propter signa tua*, in coelo, terra

terra marique passim conspicua. Intelligenda omnium opera, quibus insculptae quasi sunt potentiae suae בָּקָר וְעָרָב חֲרָנִין *Egressus mane et vespero ovare*, i. e., uti plures cum GENÉRO interpretantur astra coeli, ceterasque creaturas per vices istas alternatimque progredientes. אֲצַמּוּ notat tum *actum undi; exitum*, ut 2 Sam. III, 25. Ezech. XI tum *locum*, ubi quid exit, ut 2 Paral. XXXI Pf. CVII, 33. Ier. LVIII, 11.; tum illud *quod exegrediens per labia*, Num. XXX, 13. Dent. XXIII quae significatio hoc loco obtinet, ita ut *exitus a mane et vesperi* delignet eas omnes res creatas, quae per diem ac noctis vicissitudines se eant in conspectum publicum, uti vesperi faciunt stellae, luna mane sol; item in terris exeunt vesperi serapapinam, mane homo ad laborem; cf. Pf. CIV, 19. RUDINGERUS verborum *egressiones mane et vesperales eis facis* sensum hunc esse autumat: tu ex animas hominum, ut degant et obversentur in terracata securi et laeti totos dies. „Significat enim, i. e., *egredi et ingredi* Hebraica figura, obversari, et in aliquo loco degete; ut Pf. CXXI, 8. *Dominus dicit introitum tuum et exitum tuum*, id est, custod ubicunque deges et habitabis: Quod autem ad *mane et vesperi* simpliciter interpretor de tota die.“ *egressiones mane et vesperi* ad homines vix referriunt. Parallelismus membrorum suadet, בָּקָר וְעָרָב de orientali et occidentali coeli plaga intelligere, sensum BURKENS bene expressit ita: *facis laetos qui agunt ad solis ortum, qui quo ad occasum*. בָּקָר *egressus mane*, exortum solis indicant, עָרָב vero, *vesper* denotat solis occasum. Vel potest וְעָרָב in Genitive *Sperat* verti, ut per ζῆφυμα et *vesperae* tribuatur qui proprie אֲצַמּוּ בָּקָר tantum competit. Vid. GESI Lehrsgeb. p. 353. חֲרָנִין *Cantare facis*, exhilaras (ut

XXIX, 13. *cor viduae* (מַרְבִּין), cunctis illis das vigorem, ut cum tripudio quasi faciant et exequantur id, ad quod creata sunt. Potest etiam verti: *laudare facis*, ut sensus sit: facis, ut omnes res creatae palam tuas concinant laudes, aliisque materiam te laudandi suggerant.

10. פָּקְדָהּ הָאָרֶץ *Visitas terram, curam ejus geris*, vid. de hoc verbo STORNI *Observat. ab Analog. et Syntax. Hebr.* p. 218. not. וְהַשְׁקָתָהּ „ex forma grammatica a פִּקֹּדֶשׁ esset *appetit eam*, h. e., uti nonnulli explicant, singulari amore eam persequeris. Sed ALEXANDRINUS. καὶ ἐμύθυσας αὐτῆν, *vulgatus et inebriasti eam*. SYMMACHUS: καὶ ποτίσας αὐτὸν. Hieronymus: *et irrigas eam*. Similiter CHALDAEUS: וְהַשְׁקִיתָהּ *irrigasti eam*. Qui omnes haud dubie derivarunt a שָׁקָה, quod tamen lectio recepta non admittit; esse enim deberet תַּשְׁקָה. Sensus vero longe est facilior et aptior quam ex vulgari lectione. Hanc si mutare nolis, dici posset, verbum שָׁקָה permutare h. l. suam significationem cum שׂוּק, cujus permutationis in aliis quoque dantur exempla, v. c. כּוּר et פָּרָה *fodere*, כּוּר et בּוּה *spernere*.“ DATHE. רַבָּה הַעֲשָׂרָנָה *Copiose* (cf. not. ad Pf. LXII, 3.) *ditas eam*, multifaria fructuum quorumvis abundantia. מֵלֵא מַיִם מְלֵא מַיִם *Rivus Dei aquae plenus est*, h. e. pluviam largam demittis. Arabibus *fluvium Dei*, نَهْرُ اللَّهِ, dici *pluvias*, probavit A.

SCHULTENS in *Animadversf. philolog.* ad h. l. תְּכַיֵּן הַגִּבְעִים *Praeparas frumentum eorum*, scil. vel terrae tractuum variorum, vel hominum. Ad affixum in voce הַגִּבְעִים nomen ex contextu est subaudiendum. Cujus formae loquendi exempla habuimus Pf. XXXIX, 7. (ubi not. cf.), et LXIII, וְהָמָה scil. hostes. Ex Graecis et Latinis scriptoribus similia dedit KOEHLERUS in *Repertor. Literat. bibl. et Oriental.* P. X. p. 117. כִּי־כֵן תְּכַיֵּן *Quia, vel, postquam sic*, per irrigationes tuas, *praeparasti eam*,
Tom. IV. Qqqq scil.

soil. terram; h. e. frumenta tu praeparas solus postquam pro frumentis prius praeparasti terram pluviis.

11. **הַלְמִיךָ רְיָה** *Sulcos ejus irriga*, h. e. irrigare soles, vel, irrigabis etiam in posterum. **רְיָה** enim potest accipi vel pro Imperativo, ita ut sit precantis, vel in Infinitivo, qui per enallagen induit naturam temporum antecedentium, pro **רְיָה תְרִיחַ**, ut Exod. XXII, 22. **עַנְהָ תְעַנְהָ**. — **בְּחַח גְּרוּחָהּ** *Descendere faciendo sulcos ejus* per copiose demissas pluvias, ut sulci aquis super iis demissis deficiant. **גְּרוּחָהּ** proprie *caesuras*, ut **גְּרוּחָהּ** Jerem. XLVIII, 37. (coll. verbo Deut. XIV, 1. 1 Reg. XVIII, 28.), sed hoc loco *sulcos* intelligendos esse, contextus docet. Bene Kimchi hoc nomen explicat *profunditates porcam inter et porcam*. Alii **גְּרוּחָהּ** interpretantur *porcam*, coll. Arab.

جَدَّة *linsa seu stria in dorso asini, quae alterius est coloris quam reliquum corpus; item, ejusque tractus, trames, peculiariter in monte, diversi coloris a reliquis partibus* (loca ex *Dsjeuhario* attulit MUNTINGHE in *Animadversf. Philologg.* ad h. l.). Hinc interpretantur: *descendere faciendo*, i. e. deprimendo *pluvia porcas ejus*. Alii **גְּרוּחָהּ** *turmas* vertunt, ut Genes. XLIX, 19., per quas *globarum multitudinem*, quae agrum occupant, intelligunt, quaeque pluviis sint *deprimendae* vel *subigendae*. Ita Chaldaeus: **מְרַסְסָה תְרַסְסָה**, *compescas turmas ejus*. Alexandrinus: **πλύθυσον τὰ γεννήματα αὐτῆς**, Vulgatus: *multiplicata genimina ejus*. Alii minus feliciter Arabicum

جَدْن, *terra dura et plana*, in subsidium vocant. **גְּרוּחָהּ** *Guttis*, i. e. imbribus *liquefcere eam facis*, humiditate eam dissolvit.

12. **תְּרַעַץ** *Coronas, ornas*. Sed Alexandrinus pro nomine **תְּרַעַץ** *corona* accepit, et verbum postremum Verfus 11., **תְּרַעַץ**, ad hunc retulit, unde haec enata est interpretatio: **εὐλογῆσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος**

ἄριστος σου, et Vulgatus: *benedices coronae anni benignitatis tuae*. Praeferendam esse Hebraeam lectionem et Verbum divisionem, quisque intelliget ipse. שנה טובה שנה טובה *Annus bonitatis tuae*, h. e. beneficiis tuis undiquaque refertissimum. Est hic Genitivus adjuncti, ut in illo Genes. XLi, 50. שנה הרעב *annus famis*; Jes. XXXIV, 8. *annus retributionum*; LXI, 2. *annus רצון יהוה beneplaciti Jovae*. Aliis est Genitivus effecti; ut *annus bonitatis divinae* sit, cui Deus beneficiat, vel quo hominibus bonitatem suam exhibet. Itaque vates se loqui innuit non de anno qualicunque, sed de anno, bonitatis divinae monumentis undique conspicuis. וירעפון ירעפון רשון *Et orbitae tuae destillant pinguedinem*, ubicunque modo es praesens, ibi uberrima benignitatis tuae reperiuntur vestigia vel monumenta. Introducitur Deus instar divitis cujusdam domini, cujus vestigia non madent sanguine, nec sterilem reddunt terram, sed quae salutem et foecunditatem destillant. Alii, ut Kimchi, *orbitas* intelligunt *nubes*, coll. Pf. CIV, 3. Jes. XIX, 1. Nab. 1, 3., in quibus *ambulare* haud raro dicitur Deus, et e quibus pluviae foecundantes terramque impinguentes destillant. Quod tamen minus videtur simplex. Idem quod hic dicitur Virgilianis hisce Versibus *Georg. II, 391. 92.*:

*Complentur vallesque cavae fallusque profundi,
 Et quocunque Deus circum caput egit honestum.*

Nisi quod Maro respectui divino hoc tribuit, quod Psalmus ingressui et vestigiis divinis. In utroque autem est figura poetica, qua significatur providentia et munificentia divina.

13. ירעפון נאמה טררר *Stillant pinguedinem (Vs. 12.) mansiones, s. pascua deserti*, herbis virentia loca, qualia passim in Judaeae desertis reperiebantur. De voce נאמה vid. not. ad Pf. XXIII, 2. Pascua deserti, coelitus made-

Q q q q 2 facta,

facta, ipsa quoque pinguedine stillare dicuntur. Alii, cum Kimchio, ante נאזח subaudiunt על, *super*, sensumque faciunt hunc: *stillant* etiam vestigia tua *super mansiones deserti*, ut serae quoque cibum ac potum reperiant. רגילי נבטוח תחברנה *Et exultatione colles sese accingunt*, i. e. instruantur gaudio, suppeditatur iis causa laetitiae, ut rideant. Vel: colles etiam laetum exhibent vultum, dum verficoloribus undique arident floribus.

14. לבש כרים הצאן *Induunt pascua greges* induta sunt prata ovibus, ut prae his solum non appareat. Post terrae foecunditatem descriptam, meminit jam foecunditatis gregum, quae ipsa quidem tanta sit, ut greges per agros dispersi, graninique inhaerescentes, instar vestimenti videantur operuisse nuditatem pratorum viridantium, eademque exornare. *Vestium* vel *indumenti* figura et alias ad indicandam magnam copiam et omnia occupantem adhibetur, veluti Pf. XCIII, 1. CXXXII, 9. Jes. LI, 9. Job. XXIX, 14. Nomen כר *et agnum pascualem* notat, ut Jes. XVI, 1. Deut. XXXII, 14., et *pascua*, ut Jes. XXX, 23. *Depascet pecus tuum* כר *pascuum amplum*. Vid. de hac voce BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. II. Cap. XXXIII. Tom. I. p. 466. Quia vero nomen כר rarius *pascuum* significat; A. SCHULTENS in *Animadverff. philologg.* ad h. l. (*Oper. Minor.* p. 191.) כרים *arietes* interpretatur, verbo לבש vero eorum *coitum cum ovibus* designari censet, quum Arabes non solum ipso verbo لبس, verum et aliis *vestiendi* verbis eodem modo uti solerent; id quod exemplis pluribus probavit. Hinc Malach. II, 16. *uxor vocatur viri* לבש *vestimentum*. Eadem Chaldaei interpretis h. l. fuit mens, qui sic vertit: רעלון רכרמא עלוי יעמ *faliunt arietes in oves*. Cf. Genes. XXXI, 10. 12. Aben-Esra quoque ad h. l. istius explicationis meminit; sed eam rejicit tum ob locum Jes. XXX, 23., qui non nisi coacte de *ariete* accipi potest, cum quod

h. l.

h. l. sequens nomen *vallium* aliam, quam *aristum*, notionem poscere videatur. Alexandrinus: ἐπεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων, et induentur *aristes ovium*, ut Vulgatus reddidit; invita constructione Hebraea et sine completo sensu, ad quem integrandum Arabicus et Aethiopicus interpres addunt *pinguedine*. Syrus: et induent scil. colles (Vs. 14.) *pinguia pecorum*. Hieronymus: *vestientur agnis greges*. יַעֲשֶׂיִם יַעֲשֶׂיִם פָּר Et *valles operiuntur frumento*, abundant, ac si obvoluta amicta frumento essent. יְהַרְצֵעוּ אֶף-יְשִׁירָה *Jubilant etiamque canunt valles et colles*, antea memorati. Pulchra metaphora, qualis et Jesaj. LV, 12., qua sensus inanimitatis tribuitur. Perfonant autem jubilis et canticis arva, aliis pro ipsis et ipsorum causa haec praestantibus.

PSALMUS SEXAGESIMUS SEXTUS.

A R G U M E N T U M.

Hortatur vates omnes mortales ad Dei laudes celebrandas et ad mirifica ejusdem opera pro Hebraeorum salute consideranda, occasione ejus beneficii, quod tempore scripti Psalmi populo suo post multiplices et longi temporis calamitates praestare coeperit, cum cessantibus jam omnium calamitatum miseriis et res bene succedant in praesentia, et felicitatis spes bona se ostendat, et quasi effulgeat in posterum. Hoc nomine et gratias Deo agit, et ad societatem rei invitat et assumit, in amplificatione, omnes gentes, et suam, id est, Hebraeam, inprimis. Peculiariter autem celebrat in Deo hoc, quod semper exaudiverit precantem populum, quem in sua persona vates significat (Vs. 13. seqq.), se nominans, cum populum dicat, et hoc argumentum haberi vult innocentiae suae, nam qui mali quidquam concipiant animo suo, eorum preces non exaudiri (Vs. 18. 19.). Hoc autem omnino apparet, ad certi temporis preces ex-

auditas et ob praesentem statum bonum existisse eam, quam Psalmus spirat, laetitiam in auctore. Pro Davidico nec veteres illi Hebraei carmen hoc videntur habuisse, quum Davidis nomen ei non praescriperint. Et ostendit res etiam per se, Davidico tempore nihil tale factum cum populo. Satis verisimilis est RUDINGERI sententia, scriptum esse in laetitia consecrati templi secundi. Nam initiis aedificationis, quae a reducibus fieri coepit, minus convenit haec jubilatio; captivitati autem, et in exilio adhuc haerentibus multo minus.

2. שִׁמּוֹ כְבוֹד הַהֵלֶלֹו *Ponite gloriam laudem ejus,* quod Aben-Efra explicat: pro summa gloria ducite, Deum laudare. Verbum שִׁמּוֹ, *ponere*, constructum cum gemino Accusativo, exponi solet: *constituere*, vel *facere*, ut hoc sit illud; ut Jes. XXVIII, 15. שָׁמְנוּ כְבוֹד מַחֲסֵנוּ, i. e. constituimus, ut res fallax sit spes vel refugium nostrum. Cf. Ps. XL, 5. XLIV, 14. Ita et hoc loco; *ponite gloriam laudem ejus*, erit; efficite, ut gloria, ÷ve gloriosissima sit laus ejus, splendide Deum concelebrate. Parallelus est locus Jos. XVII, 19. שִׁים-בָּנָא כְבוֹד לַיהוָה.

3. כָּרִב עֲנָה יִכְתָּשׁ-לָהּ אוֹיְבֶיהָ *Propter multitudinem roboris tui mentiuntur tibi hostes tui*, i. e. blandiuntur tibi, et submissis gestibus sese tibi submitunt. Vid. de verbo כָּתַשׁ not. ad Ps. XVIII, 45. (Vol. I. p. 522.), quo loco eadem, qua hic, significatione occurrit.

5. נִרְאָה עֲלֵילָהּ *Formidabilis actione*, venerandus propter facinora. Ante nomen עֲלֵילָהּ subaudiri potest ב, *propter*, vel *quoad*. Sic Jerem. XXXII, 19. Deus dicitur

magnus confilio, עֲלִילָה, וְרַב עֲלִילָה, et *potens opere*. De voce עֲלִילָה, quod saepius de Dei facinoribus dicitur, vid. SCHULTENSII *Origgg, Hebr.* L. I. Cap. VI. praesertim §. XLII. עַל בְּנֵי אָדָם Super homines, quod vel comparative intelligendum, quod opera divina longissime superent omnium hominum molimina, ut Jud. IV, 24. Pf. XCV, 3; vel objective, in vel erga homines, ut Exod. XVIII, 11. 1 Sam. XX, 8. Kimchi: ut faciat cum iis pro libitu suo, ita ut timeant eum.

6. הִפְךָ יָם לְיַבֶּשֶׁתָּה Convertit mare, i. e. mare algae, f. Arabicum, ut recte Chaldaeus posuit, in aridam terram. Innotuit transitum Israelitarum per sinum Arabicum, Exod. XIV 21. seqq. פְּנֵהָרַי Per fluvium Jordanem (ut Chaldaeus interpretatur), qui antonomastice aut eminenter h. l. sic dicitur, utpote parem in Palaestina non habens. A iis enim *Euphratis* illa adpellatio est, ut 1 Reg. V, 1. Pf. LXXX, 12. — יַעֲבִירוּ Transferunt; futurum pro Imperfecto aut Praeterito, ut saepe in narratione. Vid. Pf. LXXVII, 8. LXXX, 9. — בְּרֵגֶל Pedes sicco, sine pontis aut navis subsidio. Vid. Jos. III, 13. seqq. עָשׂוּ תִּשְׂמְחָה בּוֹ Tunc laetabamur eo. Loquitur de gaudio Israelitarum in suis majoribus, quippe et posteri fruebantur adhuc tum eo beneficio, quo ipsorum majoribus per transitum Jordanis contigerat. Cf. Pf. LXXXI, 6.

7. עֲלָם pro עֲלָיִם in aeternum, semper. Chaldaeus, Hieronymus, alii, vertunt *dominatur mundo*. Quo significato nomen עֲלָם a recentioribus scriptoribus Hebraeis usurpari solet; minime vero ab antiquioribus. הַזֹּרְרִים מֵאֵל יְרוּמָה Rebelles ne effertantur. Quod in textu extat יִרְיִם exallent, impersonaliter accipiendum, extollantur, ita ut utraque legendi ratio sensu non differat. לְמִן Sibi pleonasticum, ut Pf. XLIV, 4. LXIV, 6. q. d. in suum honorem aut commodum; vel: pro fastu illo suo.

9. הֵשֵׁם בְּפִשְׁטֵי בְּחַיִּים Qui ponit animam nostram in vita, f. in vivis (utrumque enim חַיִּים denotat) i. e. vi-

vos nos servavit, cf. Pf. XXX, 4. De locutione לַיְהוָה רָגַלְתָּ vid. Pf. XXXVIII, 17. LV, 23.

10. כִּי בַחֲנֻתִי *Nam probasti nos* explorando calamitatum aestu fiduciae nostrae in te constantiam, quomodo metallorum valor igne explorari solet. Eandem figuram vid. Pf. XXVI, 2. ubi cf. not.

11. הִבֵּאתָנוּ בְּמַעֲקֵהָ *Induxisti nos in rete, s. laqueum*, i. e. tradidisti nos in manus hostium, ut irretirent, seu circumretirent nos. שָׂמַתָּ מַעֲקָה בְּמַחְנֵינוּ *Posuisti oppressionem in lumbis nostris*, grave onus nobis imposuisti. Nomen מַעֲקָה, quod hoc tantummodo loco extat, nonnulli, Chaldaeo praeceunte, vertunt *catenam, vincula*. Sed videtur potius *onus premens* et sarcinam molestissimam notare (a verbo עָקַ, quod Amos. II, 13. de *plauastro premente* et prorsus atterente, dicitur), collato nomine עָקָה Pf. XV, 4.; ad formam מַעֲקָה Jef. VIII, 23. et מַעֲקָה Job. XXXVII, 10. Metaphora deprompta ab eo, qui serviliter mancipii vel jumenti instar tractatur, ingente velut quadam humeris imposita sarcina, qua ad terram depressus succumbere tandem cogitur. מַחְנֵינוּ, *Lumbi*, pro *dorso*, ut 1 Reg. XX, 31. Recte Alexandrinus et Vulgatus h. l. *in dorso nostro* verterunt.

12. הִרְבַּתָּ מָנוֹשׁ לְרַאשֵׁינוּ *Equitare fecisti homines capiti nostro*, hostibus nostris nos subjecisti. Locutio ducta ab equis, qui ab equite infidente domantur et libertate privantur. בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם *Intravimus in ignem et in aquam*, in extrema pericula incidimus. Bene Kimchi: afflictio comparatur cum igne et aqua, quae utraque hominem perimunt. Cf. Jef. XLIII, 2. Jerem. VI, 9. XX, 7. Pf. XVIII, 17. — הוֹצִיאָנוּ לְרֵגֶה *Sed eduxisti nos ad irriguum*, sive abundantem locum; h. e. libertatem nobis restituiti, abundeque nos recreasti omnigena felicitate. Ad רֵגֶה (de quo vid. not. ad Pf. XXIII, 5.) subaudiendum אָרֶץ.

13. In sua persona loquitur de universo populo, et sunt haec vota facta ab iis, qui templum aedificaverunt, si absolvatur opus, et instauretur gens et sacerdotium.

14. אֲשֶׁר בָּצִי שְׂפָתַי Quae scilicet vota aperuerunt labia mea, i. e. quae labia mea nuncupaverunt in rebus meis adversis (בְּצָרָה - לִי).

15. Redit ad hostiarum, Versu 13. memoratarum, ulteriorem descriptionem. Verba עִם קֶטְרֶה אֵילִים non sunt vertenda post Vulgatum: cum incenso arisium, quod explicant: cum pinguedine ex arietibus adolenda, quum tamen קֶטְרֶה suffitum denotet, vid. Exod. XXX, 1.; sed: cum suffitu arietes scilicet. אֵילִים-הֶלֶל offeram tibi, quod praecesserat. Cf. Levit. II, 1. 2. 15. de thure cum sacrificio farris adolendo. SCHNURRERUS in *Dissertatt. Philolog.* p. 147. accentibus relictis, dirimendum vult nomen אֵילִים a praecedente serie, jungendumque sequenti hoc modo: holocausta pinguiissimarum ovium offeram tibi et suffimentum; arietes sacrificabo, boves hircosque. Sic quoque Chaldaeus verbo distinxit. אֲשַׁמֵּן Faciam, i. e. praeparabo ad sacrificium, respondet אֵילִים הֶלֶל, quo sensu et Exod. XXIX, 36. 38. 39. 41. Ezech. XLV, 17. XLVI, 2. Similiter apud VIRGILIUM *Ecl.* III, 77. est *facere vitulâ*, pro sacra facere vitulâ, seu sacrificare vitulam, et *facere* simpliciter est sacrificare.

17. וַיִּשָׁבַח Et exaltatus quoque fuit. Non est Praeseritum *Pyal*, ut Aben-Esra et Kimchi volunt (ad formam שִׁבַּח Levit VI, 21.), sed potius Participiale adjectivum forma שִׁבַּח, Jer. LVII, 17. Jerem. III, 14. — וַיִּשָׁבַח תַּחַת לְשׁוֹנִי *Sub lingua mea*, quod explicant: in corde s. animo et pectore meo, tanquam fonte sermonis et orationis. Quomodo et nonnulli eandem phrasin Pf. X, 7. accipiunt (vid. Vol. I. p. 265.). Kimchi: ore clamavi ad ipsam, et corde quoque ipsam exaltavi. J. W. SCHNORRERUS in *Commentar. ad Pf. X.* p. 164. *sub lingua* esse dici putat id, quod ita *tecte subest* et includatur

tur iis, quae ore edisseruntur, ut in ea continuo quasi influat et immisceatur. Unde verborum nostrorum sensum facit hunc: inter invocandum Deum magnificavi, ita ut celebratio Numinis clamoribus simul comprehensa fuerit, iisque perennis quasi influxerit. „Sic illud *sub lingua* sedem quasi et fontem eorum, quae sub sermone latent, repraesentat, unde ea in os et super linguam ascendunt assulantque. Metaphora sancta videtur a deliciis sub lingua asservatis, quarum dulcedo inde perenni affluxu sese per os diffundit. Eo satis clare spectat locus Job. XX, 12. ubi illud לִשְׁוֹן חֶמְדָּה ad *malum*, cum vexatione et rapina conjunctum, applicatur, quod, in ore dulcescens, tanquam bolus delicatus, sub lingua occultetur.“ Potest etiam ea locutio redundantiam quandam verborum et copiam significare, ut parata sibi indicet sub lingua fuisse verba, quae promeret et ore clamaret.

18. מִן אִם-רָאִיתִי בְלִבִּי לֵא יִשְׁמַע אֲרָנִי *Iniquitatem si spectassem in corde meo, quod si concepissem aut instituissem mali aliquid animo meo, et indulgissem pravitati tali, non auditurus me fuisset Dominus.* Testatur in his de innocentia sua populus quod de posteritate abductorum verum est, de majoribus ipsorum non item. Simul vero docet vates, Deum mente pura esse orandum, alioquin frustra esse orationem.

PSALMUS SEXAGESIMUS.
SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Optat poeta totius populi nomine, ut ipsis fa-
veat Deus et benigne faciat; quo nimirum ce-
teri populi ad nominis divini cognitionem ac
praedicationem expergesiant, atque excitentur.
Tandem ait terram jam fructus protulisse abun-
de, atque orat, ut Deus et in posterum suis be-
nigne faciat, eumque ideo universus orbis agni-
tus revereatur. Quo tempore quave occasione
factus sit Psalmus, nemo definiat, quum nihil ei
insit, quod ad verisimilem ea de re conjecturam
adducere nos possit.

2. יָאֵר פְּנֵי אֲמֵנוּ *Illuminet seu lucere faciat vultum
suum nobiscum*, re ipsa declarat, se nobis favere. For-
ma loquendi nata ex communi hominum consuetudine,
qui quem amant et cui favent, cum sereno, sive, ut He-
braei loquuntur, lucido vultu adspiciunt. Pro אֲמֵנוּ Ps.
IV, 7. exstat עֲלֵינוּ, cf. et Ps. XXXI, 17. Sed videtur
constructio esse similis ei, quae praegnans dicitur, ut sen-
sus sit hic: lucere faciat super nobis lumen sereni vul-
tus sui et sit nobiscum.

3. לְרַעַה בְּאֶרֶץ דְּרַכָּהּ *Ut cognoscant in terra viam tuam*, ut intelligant omnes mortales, quomodo te gerere soleas erga tuos cultores, quomodo eos serves et tuearis omniaque iis suppedites, quae ad vitam necessaria sunt. *Via Dei* hic significat modum et rationem, quam persequi in suis cultoribus gubernandis et conservandis solet Deus. Sic *vias* vocabulum sumitur Jes. LV, 8. *Neque vias vestrae, vias meae.*

5. בֵּי-הַשָּׁפֵּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל *Quoniam iudicas populos aequae*, s. iuste, i. e. gaudeant nationes et ovent, quod jus reddas ex aequitate populis.

7. אֶרֶץ נְחֻמָּה יִבְלֶה וְגוֹ' *Terra dedit fructum suum* etc., quod Jarchi bene ita exponit: רַגְמַם עַל הָאֶרֶץ שֶׁנְּחֻמָּה *etiam propter terram*, quae *dat proventum suum*, s. propterea quod terra suum proventum reddit, populi te celebrent, *et propterea quod nobis benedicit Deus noster*, laudes ejus canant gentes! Alii sensum hunc faciunt: jam terra uberes fructus tulit; pergat *Deus nos cumulare beneficiis.*

PSALMUS SEXAGESIMUS OCTAVUS.

A R G U M E N T U M.

Praemissis, exordii instar, iis ipsis verbis, quae Moyses pronuntiari iusserat, cum Arca ex uno loco in alium, mutata statione, transferenda esset, praedicat vates potentiam Dei, qua dissipet et conficiat hostes suos, qui sunt hostes populi sui, et qua beneficiat suis. Utramque ostendit ex antiquitate, repetitis exemplis eorum, quae Jova patribus praesliterit occupantibus terram Cananaeam, et *μμητικῶς*, valdeque poëtice *ἠθροποιῶν* prisca epinicii informat (Vs. 1 — 15.). Deinde celebratur singularis praerogativa, qua Deus montem Zionem, ut sedem suam elegerat (16 — 19.) Tum sequuntur preces pro impetrando auxilio divino adversus hostes adhuc debellandos (Vs. 20 — 31.). Tandem excitantur omnes mortales ad tantam hujus Dei majestatem agnoscendam et reverenter celebrandam (Vs. 32 — 36.).

Satis probabilis est interpretum complurium conjectura, hoc carmen a Davide compositum esse

esse ex occasione illius solennitatis, qua arca sacra ex aedibus Obededomi in arcem Zioniticam ad locum ei paratum transferretur (2 Sam. VI, 12. seqq. 1 Chron. XV.) *).

Quia epistola ad Ephesios (IV, 8.) Versum hujus Psalmi unum (19.) interpretatur de Christi victoria, qua e morte resurrexit, ejusque ascensione in coelum, ideo plures totum Psalmum de Christo, historia et regno ejus inter-

*) Plures haec Oda necta est interpretes, eosque minime vulgares, velut: JO. GOTTL. PFEIFFER (*Commentatio exegetico-theologica Psalmi omnium difficillimi LXVIII.*, P. I. II. Lips. 1723. 24. in quat.); JO. BAPT. LADVOCAT (*Interpretation historique et critique du Pseaume LXVIII.* Ouvrage posthume, Paris 1767. cujus epitome extat in: *Journal de Savans*, Mai, 1782. p. 268. seqq.); JO. AUG. STARCK (in *Sylloge Commentat. et Observat. philologico-criticar.* Vol. I. 1769. p. 119 — 228.); FRANC. VOLKM. REINHARD (*Symbola ad interpretationem Psalmi LXVIII.* Viteberg. 1778. 79. recognita et aucta in *Commentat. Theologg.* Vol. II. p. 1 — 48); Anonymum in *Repertor. Literat. bibl. et Oriental.* ab Eichhornio edito, Vol. I. p. 260. seqq.; CHRIST. FRID. SCHNURRER (in *Dissertat. singulari*, Tubing. 1784., repetita in *Dissertat. philologico-criticis*, Goth. 1790. p. 285. seqq.); denique L. F. ANCILLON (*Tentamen in Psalmo sexagesimo octavo denuc vertendo, cum Dissertatione historica, quam claudit Carmen seculare Horatii cum eodem Psalmo collatum, subjunctis animadversionibus philologico-criticis.* Berolini ex officina G. F. Starkii 1797. 8. Cujus dissertationis potiora capita subjunctis doctis observationibus excerpta reperies in *dem neuen Theolog. Journal* Ann. 1799. p. 479. seqq.).

terpretantur, id quod detortissimarum interpretationum causam afferre debuit. Verissime vero monuit SCHNURRERUS, pendere vim omnem argumentationis, qua Apostolus loco illo utitur, a Graeca versione, qua Paulo locum Psalmi (Vs. 19.) reddere visum est. In qua quum verba καὶ ἔδωκε δέματα τοῖς ἀνθρώποις, recedant plane vero et obvio sensu formulae hebraicae, לְקַחְתָּ מִתְּנוּחַ בְּמַדְרָג, qua Deus acceptor munerum, non auctor dicitur; haud difficulter intelligitur, non ad probandum ab Apostolo usurpatam esse Psalmi sententiam, sed ad rem aliam, de qua ipsi sermo erat, tantummodo accommodatam.

2. Scita est SCHNURRERI observatio, Psalmum ita videri dispositum, ut inter ipsam pompam deducendae arcae posset cantari. „Habet igitur intervalla quaedam sua, at constat ex distinctis partibus, quas omnino haud opus est, arctissimo nexu inter se cohaerere. Et initium quidem ejus cantandi factum esse dixerimus, cum arca e loco ad Zionem proximo, quo antea substitisset, solemniter procedere inciperet. Utitur enim Davides Vs. 2. eadem plane formula, qua Moses olim uti consueverat, quotiescunque arca locum mutaret suum, Num. X, 35. Sed ita utitur Davides, ut eandem jure suo augeat et amplificet Vs. 3. 4.“ Cf. not. ad Numer. loc. laud.

3. כִּהְהָרַף עָשָׂן *Secundum propelli*, i. e. sicut propellitur *fumus*. Infinitivus Conjugationis Niphal irregularis, collato sequentis Passivo כִּהִמָּס, et forma cognata הִנְחִן Jerem. XXXII, 4., et הִתְחַף Ezech. XXII, 22. Alii vertant: *secundum impellere* fumum, forma quasi constata

ex *Kal* et *Hiphil*, quemadmodum יָרַחָהּ, Pl. VII, 6. Sed cf. not. ad eum loc. Vol. I. p. 166. Ad תִּבְרַחָהּ, *propellis*, subaudiendus est Accusativus vel *hostes*, ex אוֹיְבָיו Vs. 2., vel רִשְׁעִים, quod proxime sequitur. Quod ad *Nun schvatum*, similiter illud retinetur Jes. LVIII, 3. in יִבְרַחָהּ, et in יִבְרַחָהּ Jerem. III, 5. — בְּהַמָּסָה *Secundum liquefieri*, vel, *sicut liquefuit*. Eadem forma Infinitivi Niphal 2 Sam. XVII, 10. Expressit eandem imaginem Micha I, 4., ubi advenientem Deum talem fingit, a cujus facie univerfa natura sacro quodam terrore afficiatur: *sub pedibus ejus montes liquefcunt, ut cera coram igne*. רִשְׁעִים h. i. esse, qui bellum cum Davide gerebant, bene jam monuit Aben-Efra. Quam observationem confirmavit J. D. MICHAELIS in *Epimetro ad Lowthii de sacra Poëst. Hebraeor. Praelect. XXVII. p. 57. ed. Gotting. (p. 596. ed. Lipf.)* not. רִשְׁעִים, inquit, „non sunt Hebraeis *impii*, sed injufti, sensu forensi, justis oppositi, i. e. rei, aggressores. Vid. Exod. II, 13. Hic hostes populi Dei sistuntur, ut qui injusto Israelitas bello laceffant, nec possint non causa cadere. Insignis verbi רָשַׁע usus in re bellica, ubi *reus* dicitur: *Quem damnat labor, et quo vergit ponderè lethum*. Vid. 1 Sam. XIV, 47.“ Cf. Michaelis *Supplem. p. 2266.*

4. רִשְׁעֵיהֶם עָדָה ex oppositione צְדִיקֵיהֶם Vs. 3. sunt ii, quorum causa est justa, Israelitae, a Jova in tutelam recepti.

5. Verba בְּצַעֲרֹתָהּ לְיָ לֵךְ לְיָבֵשׁ נַחֲשֵׁיבֵנוֹ nostri interpretes fere sic capiunt: *Viam parate ei, qui vehitur per deserta*, referuntque eo, quod Jova in Arabiae desertis populum suum in columna nubis et ignis praecessit, unde et mox Vs. 8. dicitur: *Deus, cum exires, ante populum tuum cum gradereris per desertum* (בְּצַעֲרֹתָהּ בִּישִׁימוֹן). Ita imaginè verè sublimi altitonans manu sua Israelitas ex Aegypto educens, curtu equisque per deserta Sinaitica vectus pingitur, tanquam heros et dux exercitus, qualem nobis Jovem pingit HOMERUS II. Θ. 41. seqq. Eadem imago iisdem fere verbis expressa existat Jesaj. XL, 3. Sed in alia omnia abit

Chaldaens, quem Hebraei interpretes sequuntur. Ita enim ille hunc locum exposuit: קלסין לתיב על כרסי יקרא בערבות *laudate eum, qui sedet super throno gloriae in caelis.* Videlicet per ערבות Hebraei hoc loco indicari volunt *caelos*, quod sunt lati et expansi instar tractus campestris. Quam interpretationem Aben-Elra confirmari dicit eo quod infra Vs. 34. pro eo quod hic habetur, לרכב בערבות, dicitur קדם שמי שמי *qui insidet caelis caelorum antiquorum.* לך vero hoc Verbu interpretantur *extollite* scil. laudibus. Verum etsi verbum לך in forma *Pilpel* semel, Prov. IV, 8., *offerendi* significatu occurrit, tamen in Cal semper de *via aggeranda* et *terra aggesta complananda* usurpatur. Hinc et Graecus Alexandrinus ὀδοποιήσας hic reddidit, sed ערבות cepit pro *occidente*, vertit enim: τῷ ἀπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν. Et haec quidem explicatio Jovam nobis fingit ab ultimo occidente, sive, si malis, ab Aegypti sinibus Cherubis vectum (cf. Pf. XVIII, 11.) montem Sinai ascendere. Sed quamvis ערבות Jerem. V, 6. de vespertino *tempore* usurpetur, nusquam tamen de occidentali coeli plaga dicitur, de qua Hebraei nomine מערב uti solent. Quae quum ita sint, acquiescimus in ea interpretatione, quam supra dedimus, et qua Jova per Arabiae deserta gradiens pingitur. Sentit praesens Numen totum desertum, et advenienti, ac mox montem Sinai occupaturo iter per deserta paratur. Jah est *nomen ejus.* De nomine יה vid. not. ad Jes. XII, 2. Praefixum autem illi ב h. l. eum usum habet, qui frequentissimus est in Arabica dialecto, quae, si v. g. *Deus potens* esse dicendus sit, dicitur Deus esse *in potente.* Et quanquam illud Beth essentiae, seu qualitatis, ut vocant, plerumque conjungi solet cum praedicato; haud tamen exempla desunt, quae subjecto etiam illud praefigi demonstrant. Vid. MICHAELIS *Oriental u. Exeget. Biblioth.* P. XII. p. 106. et GLASSII *Philolog. Sacr.* p. 586. ed. Dath. GESENIÏ *Lehrgeb.* p. 838. §. 228. No. 1.

6. Bene monet SCHNURER, verba אלהים במעון קרש subjectum propositionis efficere, cui praedicatum, ut alias saepe, praemittitur. J. D. MICHAELIS (ad Lowthum l. c.) sensum horum verborum: *Deus in sanctuario suo*, hunc esse dicit: benignum hoc miseris et humilibus numen in sanctuario suo se Deum gerit, Dei majestatem induit.

7. Verba אלהים משיב יחידים ביהם *Deus habitare facit solitarios domum*, complures interpretes de conjugii foecunditate explicant. Inter quos MICHAELIS quoque (ad Lowthum l. c. p. 359. ed. Gott., 597. ed. Lips.); qui verba nostra sic transtulit: *Deus improles habitare jubens domum*, et in nota haec addidit: „Confer 1 Sam. II, 5. Jes. XLIX, 19. 20. LIV; 2. 3. et maxime Pf. CXIII, 9. Est hic ex locis communibus Hebraeorum, sobolis cupidorum, quam improli tanto dare numero dicitur, ut totam domum, angustam futuram, habitet, in qua antea solus erraverat.“ Verum huic interpretationi, quae potissimum loco Pf. CXIII, 9. (משיבי עקרה הבה) nititur, recte opposuit SCHNURER, esse nostro loco constructionem diversam ab ea, quae illo Psalmi loco conspiciatur; nempe talem, qualem *praegnantem* dicunt Grammatici; etenim ה in voce ביהם notare motum ad locum, adeoque alio verbo subintellecto formulam explendam esse sic: אלהים משיב יחידים ביהם ומשיב אותם ב: *Deus solitarios*, h. e. extorres, *domi facit habitare*; יחידים enim, *solitarios* (vid. Pf. XXV, 16.) esse patria seu domo extorres. מוציא אתירים בנשרה *Qui victos educit in loca omnium rerum abundantia*. בנשרה, nec non quod Syriacus interpres h. l. pro eo ponit, 20, primus J. D. MICHAELIS explicavit ex Arabica lingua, in qua كثر, verbum satis obvium, *multitudinis et abundantiae* significationem habet. Vid. Michaelis *Supplem.* p. 1376. ubi et veterum interpretamenta dijudicata sunt. מוציא אתירים itaque erunt loca rebus omnibus affluentia, quem-

admodum צְהַרִּיָּה (nam ה iterum locale est) in ultimo laticinio, significat proprie *locum glabrum et nudum*, est, solum asperum, torridum, sterile. Cf. *Micl. Supplem.* p. 2081. Bene Schnurrerus vertit: *at libus incolendum sterile solum.* „Haud putaverim, l. communem tractari hoc Versu: est potius haud ob allusio ad nobilem illam rerum conversionem, quo gens Israelitica, summi Dei beneficio, ab Aegyptiaca vitute esset liberata, inque terram bonis omnibus abundantissimam deducta, barbaris incolis partim de partim e patria in loca vasta atque horrida eieci SCHNURRER.

8. „Jam Arca (iterum Schnurreri verbis utor) splendido suo comitatu solemniter procedente, abesse nino haud potuit, quin animo vatis sese offerret cetero pristini illius temporis, quo populos, excusso a ptiorum jugo, duce et auspice Jova, per deserta Arca migrabat. Itaque, nulla transitus formula ad sermone subito ad Deum converso, commemorat legem a Deo latam, deinde beneficia, ab eo in it accepta, porro victorias ab hostibus reportatas, alia. primum illud quod attinet, dubitari nequit, Versu 9. tineri descriptionem horrendae illius tempestatis, conjunctam fuisse cum divinae legis promulgatione Exod. XIX, 16. seqq. intelligitur, quoniam nomi Sinai et quasi digito demonstratur (הַר סִינַי), dicitur et ipse praesente Numine contremuisse. Et quidem vides utitur formulis, a Debora olim Jud. V, 4. sequi hibitis, unde consequitur, nobilissimi hujus carminis ista aetate haud obscurum fuisse.“

9. שָׁמַיִם נָטְפוּ Coeli stillarunt, ingentes imbres cecidendo, quasi liquefacti a numinis praesentia. וְיָרַע Hic Sinai scil. רָעַשׁ contremuit, quod e verbo e feminino facile intelligitur.

10. Dictione הַר הַסִּינַי quid h. l. significetur, dicitur. Sunt, qui montem Sinai cum regione subjectam

telligent, quae Exod. II, 5. *אֶרֶץ מִדְבָּר קָדֵשׁ solum sacrum* dicitur. Ita J. D. MICHAELIS ad Lowthum l. c., Dathius, alii. Atque Michaeli porro *גֶּשֶׁם בְּרֵבֹוּה* sunt pluviae copiosae, beneficio Dei in eam regionem effusae; *animalia Dei* vero (Vs. 11.) domesticae illius regionis ferae, et ipsae sacrae, ac sub tutela Numinis versantes, ut sententia loci sit haec: Daum exultas aestu solis regiones Sinaiticas rigasse largis imbribus, ut et ferae ibi habitare possent, et inops Israelitarum multitudo. Cui sententiae tamen recte, meo iudicio, Schnurrerus opposuit neque loquendi formulam, *בְּהַלְלֵה יְהוָה*, certe haud raro obviam, illo sensu umquam occurrere, neque regionis ipsius, nempe regionis Sinaiticae frequentiore pluvia cultae ac fecundatae, vestigium ullum superesse. J. T. ZACHARIAE, a Schnurrero commemoratus, existimavit, ipsam *terram Canaaniticam* (quae Jerem. II, 7. *Jovae peculium* dicitur) his verbis innui atque a Deo quo acceptior esset ipsius populo (*לְהַרְתֵּהוּ*) ad inhabitandum, prouide rigatam et fecundatam describi. Quam sententiam nuper iterum commendavit KUNINORL in *Specim. Observatt. in Psalmos in Commentatt. Theologg.* Vol. IV, p. 274. Sed monuit jam Schnurrerus, non ferre illam sententiam orationis ordinem et seriem; nam quae deinceps commemorantur, haud paulo ante occupatam Canaanitidem gesta sunt. Ipse denique Schnurrerus *בְּהַלְלֵה יְהוָה* censet esse *populum Israeliticum*, alias etiam hoc nomine nobilitatum, veluti Deut. IX, 29. Pf. XXVIII, 9. XCIV, 5. Deinde *גֶּשֶׁם בְּרֵבֹוּה Mannam* existimat dici, quae non poetice tantum, ut Pf. LXXVIII, 23. seqq. coll. Pf. CV, 40., sed oratione etiam plana ac simplici, Exod. XVI, 4. dicatur cibus coelestis, pluviae instar a Deo effusus. Nos quidem non accedere dubitamus Schnurrero in eo, quod *populum Dei populum Israeliticum* intelligit, quod tamen sensus loquendi, quam orationis series suadet; *imbrem* vero *liberalitatum* de multifariis illis beneficiis, quibus Jova *populum suum* per vassa et horrida deserta iter facien-

tem,

tem, ornavit et sustentavit, accipiendum putamus. que verba: *אמה כוננתה וכלהה וכלהה* sic erunt capie et quod attinet possessionem tuam hereditariam, i. e. pulum tibi proprium, *פססא*, f. laborantem illam *כמאסי*, f. stabiliti, sustentasti *eam*. Particula *ו* ante eodem modo est posita ut Exod. XII, 15. 19. Quocinet omnem, qui comedat fermentatum, *וכלהה* ex datur anima illa. Eadem constructionis formulam Sam. XXV, 27. Proverb. XXIII, 24. Cf. N. SCHROEDERII *Syntax. Reg. CIX, d.* Verbo *כונן* ad primendam providam Dei curam in populo suo sustentado utitur etiam Moses, in carmine nobilissimo De XXXII, 6.

11. *היהה* *Caterva tua, coetus tuus*, poetice pro tatiore *עמך* *populus tuus*. *היהה* non ad radicem *היה*, *xit*, referendum esse, sed ad *היהה* Arabice *حوي*, *col congregavit*, recte monuit J. D. MICHAELIS in *plemm.* p. 729. Hinc *היהה* *פילשתים* 2 Sam. XXIII, 13. est *ti Philisthaeorum*, pro quo in loco parallelo 1 Paral. 15. *מחנה* *פילשתים* *castrum Philisthaeorum* dicitur, *bum* plurale, *ישבו*, conjungitur cum nomine *היהה*, quod *collective* sumitur; similia exempla vid. 1 Pf. LXIV, 9. et LXVI, 1. *בהה*, *In ea*, in terra dei Pronomen suffixum femininum referendum est ad *ne* ne expressum quidem, sed facile intelligendum tam omni serie orationis, quam ex *ישבו*, supra Vs. 8. *gam* exemplorum copiam, pronominum affixorum *inentium* ad nomen diserte non expressum, sed ex *texto sermone cognoscendum*, dabunt GLASSIUS *Philol.* 8. p. 158. seq. ed. Dath. et STÖRR in *Obse ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 399. not. nec non I. SCHROEDERII *Syntax. Reg. XXXIX. a.* *בטובוהה לעני* *Parasii per bonitatem tuam egeno* populo scil. *מחנה* *ctum*, quod et alias in hac phrasi est subaudiendum Exemplum luculentum extat 1 Chron. XII, 36. *M*

runt apud Davidem per triduum et epulabantur, בִּיהֲבִינוּ לָרֶם מִחֵרֶם, praeparaverunt enim illis cognati eorum, i. e. suppeditarunt eis victum. Quae ipsa locutio elliptica recurrit 2 Chron. XXXV, 14. 15. Plene dicitur infra Pf. LXXVIII, 20. אִם-יָבִין שָׂאֵר לְעַנּוֹ Num carnem suppeditare poterit populo suo? Cf. GLASSII Philol. S. p. 612. Totus Versus itaque sic capiendus: Coetus tuus in deserto commoratus; per bonitatem tuam egeno populo victum suppeditasti.

12. מְרִנֵי יִתְּן-אֱמֶר הַמְּבֹשְׂרוֹת צָבָא רָב. Dominus fecit, ut vox audiretur feminarum, laeta nuntiantium magno numero. „Quae sequuntur Vs. 12. et 13. ad victorias referenda sunt, potissimum a Sihone atque Ogo regibus reportatas Numer. XXI, 21. seqq. Certe quidem non id agit vates, ut rem gestam omnem ex ordine multis exponat, quod historici erat, non poëtae: choros tantum videt auribusque percipit feminarum ovantium, carminibusque celebrantium victorias modo ex hostibus relatas. Feminarum enim permagnas partes fuisse in eiusmodi laetitia publica, intelligitur ex locis Exod. XV, 20. Jud. XI, 34. 1 Sam. XVIII, 6. 7. 2 Sam. I, 20. Nomen אֱמֶר, simpliciter positum, late patet, nec videtur jure posse ad laetum nuntium restringi. Sed cogitatione repetendum est hoc nomen, atque enunciatum, quo monocolon esse videtur, et est, si solam sententiam spectes, in duo distribuendum (cf. LAWTH. de S. poësi Hebraeorum p. 388.), quorum prius posteriore demum legitime circumscribatur definiaturque.“ SCHUMMNER. Alii, inter quos Dathius, verba מְרִנֵי יִתְּן-אֱמֶר ita convertunt: dominus praestat promissum, quoniam in iis, quae sequuntur, sermo sit de initijs promissae victoriae a divino auxilio expectandae. Verbum אֱמֶר non raro promittens vertendum, veluti Deut. VI, 3. Jerem. XVIII, 20. Num. XXIII, 19. Jes. XXXVIII, 15.

13. Sequitur jam carmen illud triumphale feminarum Israeliticarum. מְלִכֵי צָבָאוֹת יִרְדּוּ יִרְדּוּ יִרְדּוּ יִרְדּוּ יִרְדּוּ יִרְדּוּ מִלְּפָנֵי צִבְיָה חַרְדָּק

שָׁלַל רְגֵלָם *Reges exercituum fugerunt! Fugerunt! et habitatrix domus partitur spolia.* Verbum הָרָוּ Syrus reddidit *congregabuntur*, Hieronymus *confoederabuntur*, Symmachus ἡγαπήθησαν, Vulgatus cum Alexandrino *dilecti, dilecti*. Qui omnes illud derivarunt a רוּר, *amicus*, atque interpretati sunt *amici inuicem sunt*. Sed nusquam alias tale verbum extat. Referendum potius ad בָּרַד, *fugit*, Jerem. IV, 25. Nah. III, 7. Pf. LV, 8. Nomen femininum constructum בָּרָה h. l. est *adjectivum* a masculino בָּרָה, *habitans*, ut יָפָה *pulchra* (Gen. XII, 11. Deut. XXI, 11.) a masculino יָפָה. Alias enim בָּרָה substantive est *habitationis*, ut Job. VIII, 7. Alexandrinus et Vulgatus, qui ὠψιότης, *species domus*, vertunt, et Syrus, qui *pulchritudo domus* ponit, deduxerunt a בָּרָה. בָּרָה בָּרָה positice dictum est pro בָּרָה, quoniam moris erat, atque adhucdum est, in istis regionibus, ut domi sese contineant feminae, nec in celebritate hominum versentur, quo etiam respicit illud Jud. V, 24. תְּבַרְכֶּה יְעֵל בְּאֵהָלָהּ. Feminis, non viris, quod tribuitur praedae partitio; elegantissimum est, atque ad rem ipsam accommodatissimum. Nempe viris satis est, hostes prostravisse, praelioque vicisse: praedam vero, ipsorum virtute partam, ejusque sequabilem partitionem non admodum curare sinit animi elatio atque liberalitas. SCHNURER.

14. Vexatissimus locus; nec solum circa totius versiculi sententiam, sed etiam singulas ejusdem voces valde ambigitur. Et primo quidem incertum est, ad victores Israelitas, an vero ad dissipatos hostes directa sit oratio? Tum particulam אִם alii vertunt *si*, alii *interrogative* sumunt, Pf. LXXVII, 10. XCIV, 9. al. Maximum vero negotium facessit nomen שְׁפָתַי, quod quidem et Ezech. XL, 43. recurrit, et cognatum מִשְׁפָּתַי Genes. XLIX, 14. et Jud. V, 16. (quemadmodum שְׁפָתַי et מִשְׁפָּתַי, *judicia*, significatione non differunt). Qui tamen omnes loci ita sunt comparati, ut et ipsi plures utriusque nominis notiones ferant. Plerique nostrae aetatis interpretes utrum-

utrumque nomen *canales* significare, pro certo habent, J. D. MICHAELM sequuti, qui in Epimetro ad *Lowthii Praelect.* XXVII. p. 563. ed Gott. (p. 599. ed Lips.) not. primus illam significationem commendavit. Argumenta petiit tum ex eo, quod *canalium* notio omnibus iis locis, quibus sive שפפס sive שפפס occurrit, maxime sit accommodata; tum ex verbo Arabico ستن, bibit. Qua *canalium* sumta significatione Michaelis loci nostri sensum fecit hunc: *Nolite cubare inter canales, sub alis columbarum argento obductarum, pennisque sarum, auro flavis.* Particulam כמ h. l. vetandi tanquam per adjurationem formulae indicem habet, ellipsi aliqua supplendae: *ita vos feriat Deus, si hoc vel illud feceritis.* Ante כנפי autem repetit particulam בני; atque *alas columbarum* ad descriptionem otii pastoralis existimat pertinere, inter cujus voluptates locum non ultimum habent columbae. Cui sententiae recte opposuit SCHMURRER, in delineanda vita rustica canalibus minus accommodatam esse *columbarum*, quam gregum balantium mentionem, ut Jud. V, 16; aut, si columbis uti voluisset auctor, iisque colorum varietate conspicuis, dicendum fere fuisse לראות בנפי יונה, ad spectandas columbas. Quare Schmurrerus columbam h. l. imaginem esse putat ipsius agminis Israelitici, quod, ut columba longo volatu fessa confidet quiescitque, longis itineribus exagitatam, requireret hunc locum, ubi suam tandem sedem et domicilium habere posset. *Canalium* tamen significationem, voci שפפס a Michaeli tributam, et praestantissimus ille nostri carminis enarrator adsumit, et versum integrum sic vertit: *Rocubandumus erat inter canales, vos alae columbae, obduetas argento, penis flavissimo auro obductis?* Ad illas potissimum tribus, quae, in potestatem redacta ditione Basanitica, sedes optarunt trans Jordanem, vitae pastoritiae aptas (Num. XXXII.), imo ad totum populum, conversum putat sermonem, cujus sententia huc redeat: amoenam

nam quidem, et montibus quoque, qui ad regiam sedem Numinis apti essent (Vs. 16. 17.) conspicuam fuisse eam regionem, nec tamen ibi subsistere licuisse, sed post novis demum victorias, post alia regna occupata arma ponere, optatoque otio frui Israelitas debuisse. Sed contra Schnurreri sententiam, columbae imagine repraesentari agmen Israeliticum, DATHIUS hoc dubium movit, quod, si poeta his verbis illas tribus, quae regionem Basaniticam sibi expetierant, reprehendere voluisset, columbam, quae imago debebat esse populi, non tam pulchris coloribus depinxisset, sed addidisset haud dubie epitheton aliquod, intempestivo isti quietis desiderio, quod in populo reprehendere volebat, aptum. Ipse autem Dathius epinicion illud Versu 13. inchoatum, hoc Versu continuari censet, atque nunc quidem mulieres cantatrices commendare et depingere commoda et gaudia, quae victores expectarent terram ab hostibus desertam occupaturos. Integrum versiculum reddidit ita: *Profecto recumbetis inter aquarum canales, inter alas columbarum argento obductarum, earumque pennas ex auro flavo rutilantes. Canalicium* significationem itaque et Dathius, Michaellem sequutus, nomini דַּתְּיָא tribuit. Attamen MUNTINGHE (in *Animadverss. philologg.* ad h. l.) illam notionem merito in dubium vocavit, a N. G. SCHROEDERO per litteras edoctus ex Arabum Philologia, verbum Arabicum سنت de cibo et potu dici insalubri, et in quo nihil est alimenti. Sic *Abul-Ola* usurpat phrasin ثرا مسفوت , opulentia insalubris, de opibus, quae nihil proficiunt. Unde apparet, *canalicium* significatum ex Arabico سنت sine ratione idonea derivari. Plerique ante Michaellem interpretes tam nostrum דַּתְּיָא , quam cognatum דַּתְּיָא , *elytropodes* notare exillimarunt, sive ollae sustentaculum tum lapideum tum ferreum, cui imponitur olla, ut commodius subdi et conservari possit ignis, a verbo נָשַׁף , *disposuit*

posuit ollam ad ignem (vid. not. ad Pf. XXII, 16. pag. 609.) utrumque illud nomen deducentes. Aliis autem inter *chytropodes recubare* imago visa est *lautae firmaeque quietis*, qua circa ollas suas quis tuto adfideat. Intex quos JAC. ROBERTSON, qui in *Clavi Pentateuchi* (Edinburgi, 1770. 8.) p. 269 not. nostrum locum sic explicat: *Profecto recubabitis inter duas focarias strues, i. e. quiete et laute.* „Prosperus enim (addit) status populi tempore Davidis, instar columbae in columbario suo se tenentis, pingitur.“ Simili sensu et loca Genes. XLIX, 14. et Jud. V, 16. accipit. Aliis vero in *chytropodibus* h. l. metaphora est a calonibus et hixis castrensis petita, qui ab aëris injuria utcumque se defendunt, delitescendo inter fuliginosas ollas et lapides focarias. Sic loci nostri sensus erit talis: etiam si tam atri et sordidi sitis, quam qui fuliginosas inter ollas et chytropodes, ut in castris sit, versantur et dormiunt, futurum tamen est, ut evadatis nitentes instar argenteae atque aureae columbae. Qua figura putant significari a mulierum cantantium turba: bellatores Israeliticos ex omnibus angustiis et periculis, quantumvis ingentibus, emer- suros exiturosque salvos et incolumes. *Chytropodum* no- tione Chaldaeus quoque nomen כַּחְתָּוּדִים accepisse videtur, dum pro eo כַּחְתָּוּדִים *sterquilinia* posuit. Sed sermo- nem ad Israelitarum adversarios directum putat, hoc sensu: si vos inter sordes prostrati jacetis, Israeliti- cus populus (*columba*) aliter se habet; ejus alae sunt argenteae et pennae aureae. Alexandrinus verba nostra sic transtulit: εἰν κοιμηθῆτε ἀναμύσον τῶν κλήρων, πτέ- ρυγες περισσεῶς περιηργυρωμένοι, καὶ τὰ μετὰφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσοῦ. Quae Vulgatus ita reddidit: *si dormialis inter medios clericos, pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Qua in versione hoc est observatu dignum, quod non solum no- stro loco pro כַּחְתָּוּדִים Alexandrinus κλήρους, posuit, verum etiam Genes. XLIX, 14. et Jud. V, 16. pro cognata כַּחְתָּוּדִים.

Et

Et Aquila eadem voce κλήρων utitur utroque hoc loco. Solent autem illi interpretes κλήρων nomine non *fortes* modo, sed etiam *agri portiones* vocare, uti patet ex Num. XVIII, 24. 26. atque Jerem. XII, 13., ubi pro Hebraeo הַחֲבִילִים ponitur. Eandem notionem spectavit haud dubie Onkelos, qui Genes. XLIX, 14. אַרְבָּנִים, et alius Chaldaeus interpres, qui Jud. V, 16. אַרְבָּנִים, *terminos*, pro Hebraeo אַרְבָּנִים usurpavit. Quorum interpretum auctoritatem, si tuto sequi liceret, conjici possit, a אַרְבָּנִים, *posuit*, אַרְבָּנִים dictos fuisse *binos terminos*, quibus una agri portio a confinibus utrinque disterminatür. Quae significatio tum locis Genes. XLIX, 14. et Jud. V, 16., tum huic loco accommodata erit. Et noster quidem versiculus illa adsumta sic transferendus: *si recubetis inter medios agrorum vestrorum terminos, eritis sicut alas columbae argento obductae, et pennae ejus pallore auri; hoc est: e bello domum reduces facti, et agris colendis vacantes, praeda auri et argenti, ex hostium clade, abundabitis.* Usus vero est poeta ambiguo nomine אֲרָבָה, utpote quod et *columbam* notat, et *opprimentem*, vid. Jerem. XLVI, 16. Zeph. III, 1. In qua vocabulorum ambiguitate quantopere sibi placeant Orientales scriptores, inter omnes constat. אֲרָבָה אֲרָבָה *Alas columbae argento obductae*, i. e. argenti instar summe albae et cum splendore quodam candidae. וְאֲרָבָהּ בִּירְקָקָה *Et pennae ejus pallore auri*, subaudi, *obductae*, quod repetendum ex prioris hemistichio. אֲרָבָה esse aurum *effissum* non arte sed sua sponte, quod auri genus est lectissimum, multis ostendit A. SCHULTENS in *Commentar. ad Proverb. Cap. XXJ. 5. p. 252.* Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 950., qui tamen eorum, quae Schultens l. c. de hoc vocabulo disputavit, nullam rationem habuit. *Pallorem*, בִּירְקָקָה, verum esse auri colorem, notum est. Hinc Aethiopicis אֲרָבָה notat *aurum*. Pluribus hunc locum illustravit BOCHARTEUS in *Hieroz. P. II. L. I. C. II. Tom. II. pag. 533. ed. Lips.* Ceterum et nos hunc Versum ad vetus illud epi-

epiniciam, quod Versu 13. inceperat, pertinere existimamus.

15. בְּפָרֵשׁ שְׂדֵי מַלְכִים בְּהַ חֲשִׁלֵּג צִלְמוֹן. Et in his verbis explicandis haud minor, quam in his, quae praecesserunt, difficultas et sententiarum diversitas. Nos potiores tantummodo quasdam asseremus. LUDOVIC. DE DIEU nostrum versiculum hoc modo explicavit: „*Quum dispergeret Omnipotens reges in ea* (aut *propter eam*), *nivebas in Zalmon*; mutata tertia persona in secundam, quod familiare Hebraeis. Aut sine tali mutatione: *Quum dispergeres, o Omnipotens, reges in ea, nivebas in Salmon*. פָּרֵשׁ enim quum Infinitivus sit, omnes personas admittit. Sensus esse posset: quum dispergeres in terra Canaan, omnia ipsis refugia adimebas: nam altissimos etiam montes, qualis Zalmon, nive tegebas, nec ubi vitae consulere possent. Praestat vertere: *quum dispergeret Deus reges in ea, albebat nive Zalmon*. בְּ Nominativo inservit, ut saepe. Atque sic comparatio inter praeclarissimos terrae sanctae montes, tam cis, quam ultra Jordanem, et inter montem Zionis: cis Jordanem excellebat mons Zalmon, qui nive tectus albedinem suam quaquaverfum diffundebat; ultra Jordanem erat mons Basan, quem Versu sequenti ait fuisse הַר מְלֵהִים *montem Dei*, id est, altissimum, et הַר גִּבְבֹּנִים *montem gibbosum*, multis collibus eminentem: frustra tamen, inquit Vs. 17., exultatis, montes superbissimi, tu Zalmon tuis nivibus, tu Basan tuis collibus et gibbis, nam hunc montem concupivit Deus in habitationem suam.“ צִלְמוֹן semel tantummodo praeter hunc locum occurrit, Jud. IX, 48., ubi nomen est montis siti in Samaritide, unde ramos arborum petiit Abimelech, quibus uteretur adversus Sichemitas. Eiusdem montis nomen צִלְמוֹן et h. l. esse, non sine aliqua veri specie conjicitur inde, quod alii montes memorantur in iisque sequuntur. Ex veteribus pro montis nomine habuerunt צִלְמוֹן h. l. Alexandrinus eam Vulgato, Arabico et Aethiopico interprete, nec non Syrus. Sed

Sed Theodotioni et Chaldaeo appellativum visum est nomen. Atque hic quidem, qui sic reddidit: אִתָּן הַלֵּב מִצָּרָה וְהַמָּוֶת מִלְּפָנָיו תַּנְקִימָה *tanquam nivem liberavit eam ex umbra mortis*, accepit צָלֵמֶן pro הַצֵּלֶם, de quo nomine vid. not. ad Pf. XXIII, 4.; ille vero צָלֵמֶן transtulit ἐν σκιά. Quod ipsum SCHNURRERO etiam placuit, qui, „non est,” inquit, „cur צָלֵמֶן nomen proprium montis, ejusque plane ignobilis, esse debeat: habere vero potest, colato verbo צָלַם, significationem *obscuritatis* seu *umbræ*.” Porro quoniam quod hebraico verbo respondet, arabicum ظَلَجَ, proprie quidem de coelo *ningente* dicitur, sed translate etiam de eo, qui *tranquillo, laeto est animo*, et in Conjug. IV. اَتَلَجَ est, *laetitia aliquem affecit*, quasi refrigeravit, quemadmodum etiam verbum قَرَفَ primo est *friguit*, deinde *laetus evasit*; verba nostra, הַצֵּלֶם mutato in הַשֵּׁלֶם, ita reddit: *refrigerabitur* seu *recreabitur in umbra*, scil. populus Israeliticus, de quo, ex Schnurreri sententia et in priore hemistichio dicitur: *quando disperferit Omnipotens reges pro eo*, sive, ut in Hebraeo est, הָאָהָה *pro ea*, etenim suffixum femininum refert ad יִנְהָה (Versu 14.) *columba*, qua populum Israeliticum significari censet. Nec longe a Schnurrero discedit DATHIUS, qui versiculum nostrum hoc modo interpretatur: *Quando omnipotens fuderit reges istos, in illis tenebris omnia exhilarabuntur*. Illud הָאָהָה vero pro צָלֵמֶן dictum putat, quam ellipsin in abrupto hujus carminis dicendi genere minime duram esse arbitratur. „Ceterum nexus, ait, hujus Versus cum sequentibus difficilis videtur. Tenebrarum discussio in illis regionibus ab Israelitis occupatis, facta est, dum Jova in eis sedem suam et domicilium constituebat, quod ipsum sequentes Versus celebrant.” KUINOELIUS denique in *Specim. Observatt.* (in *Commentatt. Theologg.* P. IV. p. 275.) hunc locum

sedes factus est, non inferior montanis Basaniticis, regione fertilissima ac amoenissima (vid. Jes. II, 13. Ezech. XXVII, 6. Zachar. XI, 2.). Sensus coactus, quem tamen Alexandrinus et Symmachus jam expresserunt, quorum alter habet ὄρος πῶν, h. e. λιπαρὸν ἢ πλούσιον, ut habet margo libri Vaticani (vid. *Repertor. Literat. bibl. et orient.* P. XIV. p. 194.), alter ὄρος σὺρροφίας, quod putarent, Basanem montem per metaphoram significare montes pingues et fertiles univcrse. Sed recte monuit Schnurrerus, formulam הַר-הַאֲלֵהִים h. l. intelligendam esse ex consuetudine Hebraeorum, qua quicquid in suo genere praestans est atque eximium, *Dei esse* dicere solent, ut Pf. XXXVI, 7. הַרְרֵי אֵל הַר בְּבִנְיָם *Mons gibborum* s. *eminentiarum* (cf. A. SCHULTENSII *Clav. Dialector.* p. 196.), i. e. pluribus jugis et collibus constans. Kimchi pro adjectivo habet propterea, quod Vs. sequ. cum הַרְרֵים jungitur; atque per discrepantiam numeri construi hic putat substantivum singulare cum adjectivo plurali, q. d. *montes alti*, collata simili constructione Prov. XXVIII, 1. et Esth. IX, 23. Sed minime necesse est, ut הַרְרֵים pro adjectivo habeamus, cf. not. ad Vs. sequ. Quia synonymum Hebraeo בָּבֵן Arabicum verbum جَبِنَ proprie significat *coagulari, concresecere*, J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 256. formulam nostram reddi posse opinatur *mons coagulationum*, i. e. glaciei, sive, *mons aeterna glacie rigens*. Fatetur tamen ipse, opponi huic interpretationi posse; quod בָּבֵן de concrecente lacte usitatum, de glacie poni nondum observatum est. Quare alias quasdam conjecturas profert, quae apud ipsum legi possunt, una cum veterum interpretamentis.

17. לָמָּה הִרְצִינוּ? *Quare invidiose observatis?* Hanc enim esse verbi הִרְצִינוּ, hoc tantummodo loco extantis, significationem, collato Arabico عَصَفَ, observarunt jam doctiores Rabbiorum, et pluribus probavit A. SCHULTENS in *Animadversf. philologg.* ad h. l. הַרְרֵים בְּבִנְיָם est vel *afyndeton*, o *montes et colles!* ut Pf. LXV, 2.

Habac.

Habac. III, 11.; vel praecedens הרים repetendum est in statu constructo, pro הרים הרי גבננים *montes, montes eminentiarum, i. collium* (vid. ad Vs. 16.), simili formula, quae Pf. LX, 4., ubi not. vid. הרי *Hunc ipsum montem Zionem intellige. ה h. l. vero est δαριδαιώσ.*
 „Nimirum, ait Schaurrerus, ad montes eminentiores univervos convertitur oratio, quos vates elegantissime fingit invidere Zioni honorem illum eximium, quod dignus habitus esset, quo arcam, adeoque sedem suam regiam collocaret Deus. Haud quidem nominatim commemoratur Zion mons, sed potius digito quasi monstratur: quid enim opus erat nominare montem, qui nunc, inter canendum hoc carmen, omnium obversaretur animis oculisque? Tandem id quam maxime observari velim, quare commode atque apte ad rem nunc redeat vates, unde digressio ab ipso satis longe facta est.“

18. *Currus Dei duas myriades, millia iterationis, i. e. millia multoties iterata.* Sicut magni olim reges suam ostentare potentiam solebant magna currum bellicorum copia, veluti Pharao, qui currus eduxit sexcentos, Exod. XIV, 7.; Jabin, qui nongentes, Jud. IV, 13. (vid. et 1 Sam. XIII, 5. 1 Paral. XIX, 7.); ita noster regem supremum Israelitici populi, Jovam, inducit tanquam victorem triumphantem, spirituum coelestium exercitu infinito stipatum, in Zionem, locum, quem sedem sibi elegit (Va. 17.), ascendentem. *Currus* tribuantur coelesti exercitui, quo Jova utitur, etiam Habac. III, 8. 2 Reg. II, 10. 11. VI, 17. Nomen singularis numeri רכב h. l. poni collective, ut in locis paulo superius memoratis, vix monitu opus. רבבים, non est referendum ad nomen רבבה, *myrias*, cujus pluralis est רבבות (1 Sap. XVIII, 8. Num. X, 36.); verum ad formam רבות Efr. II, 64. sive רב 1 Paral. XXIX, 7. Jon. IV, 11., cujus pluralis est רבמת Efr. II, 69. Dan. XI, 12., et רבות Nehem. VII, 71. unde dualis *Tomus IV.* *Sess* *רבבים*

עֲרֵבָה, qui praeter h. l. nusquam alias occurrit. Ponitur vero per synecdochen hic numerus certus pro incerto vel longe maximo, sicut *millia* Coh. VII, 28., *bis millia* VI, 6., *decem millia* Pf. III, 6. XCI, 7. Nomen מְרַבֵּשׁ אֲרָזִים λεγόμενον, sunt qui referant ad מְרַבֵּשׁ, *acuit*, exponantque de curribus falcatis. Alii acceperunt pro מְרַבֵּשׁ, a מְרַבֵּשׁ, *tranquillus fuit*, intelliguntque *Angelos*, ut sic dicantur, quasi *tranquilli boati*. Quod Alexandrinus haud dubie spectavit, qui εὐθουούτων *abundantium* (bonis omnibus) vertit, quemadmodum et Job. III, 17. pro מְרַבֵּשׁ εὐθουούτων, et Pf. CXXIII, 4. pro מְרַבֵּשׁ מְרַבֵּשׁ τοῖς εὐθουούτοις posuit. Symmachus, qui habet χιλιάδας ἄρχουόντων, videtur de verbo מְרַבֵּשׁ cogitasse. Sed rectissime Aben-Esra nostrum vocabulum videtur explicasse, qui, quemadmodum a מְרַבֵּשׁ deducitur מְרַבֵּשׁ, *aedificium*, ita a מְרַבֵּשׁ, *iteravit*, deductum מְרַבֵּשׁ observat, pro quo, mutato, ob euphoniā, *Jod* nominis, vel *He* radice, in *Aleph*, מְרַבֵּשׁ dictum, sicut etiam Jer. XXX, 21. מְרַבֵּשׁ pro מְרַבֵּשׁ legimus. בְּרַבֵּשׁ *Dominus inter eos*; particula ב h. l. valet *inter*, ut Pf. XXXV, 16. LX, 12. Coh. III, 12. — מְרַבֵּשׁ מְרַבֵּשׁ per compendium pro מְרַבֵּשׁ עַל מְרַבֵּשׁ *sicut sit per Sinai cum majestate*, sicut olim in Sinai monte majestatem suam exhibuit. Comparatur solennis illa arcae deductio in Zionem montem, quem Jova sedem tunc occupavit, solenni ejus in Sinai monte apparitioni, ne minus solennis quam haec esse videatur. Particulam comparativam frequenter omitti, notum est, vid. e. c. Pf. CXXV, 2. Nec mala ΛΥΔΟΥ. ΔΕ ΔΙΕΥ interpretatio: *Sinai est in sanctuario*, i. e. non opus est ad montem Sinai recurrere, ut ibi Deus inter myriadas Angelorum reperiat, sicut quum legem in monte Sinai daret; Sinai jam est in Sanctuario, in sacrario tabernaculi in monte Zion, ubi Jova inter Cherubos sedebat supra arcam, quae tabulas legis continebat. Tunc sensus huc redibit: Zion non minori pollet dignitate, quam Sinai, imo est alius quasi novus mons sanctus. Eadem Schnurreri est

est sententia, verba $\psi\eta\eta\delta \iota\eta\delta$ ita reddentis: *in sacrario nunc est Sinai*: „etenim Sinai mons dicitur hic per synecdochē univēse pro sede domicilioque Numinis, estque loquendi modus, qualis obtinet in illo loco Martialis Lib. IV. Ep. 60. *in medio Tibure Sardinia est*. Vel apud Themistium Orat. 31. *μετεληλύθειν ὁ Ἑλλήνων εἰς τὸν Βόσπορον, Helicon in Bosporum transit*. Sentus itaque est: Qui in Sinai monte olim praesentem se demonstravit Deus, jam in hocce sacrario sedem suam habebit.“

19. Hunc Versum, partim feliciter a superioris aetatis interpretibus tractatum, quorum comments, ne fatietatem lectori creemus, praetermittimus, primus recte explicavit Schnurrerus, qui illum hoc modo transtulit: *Conscendisti altum, captivos ducens victos hostes, accipiens munera inter homines, rebelles etiam, ut habites hic, Jah, Deus*. „Apostrophe sit ad eundem, de quo proxime sermo erat, Jovam. Montem nunc conscendit pompa: itaque dicit vates $\psi\eta\eta\delta \eta\eta\eta$, utiturque eodem verbo, quod etiam alias hac de re usurpatum videmus, ut Ps. XLVII, 6. 1 Chron. XV, 28. 2 Sam. VI, 15. Quae vero de captivis dicta sunt, muneribusque acceptis, non sunt ad vivum refecanda, sed pertinent ad amplificandam pompae magnificentiam. Tribuuntur Deo, quae solebant apud reges, bello feliciter gesto, locum habere, ut victos ad servitutem deprimerent, et munera acciperent obsequii et observantiae causa oblata. Et victoria persona vere tribuitur Jovae, qui brevi antea Sionem montem, quem nunc ipse occupabat, vi armisque expugnasset, ejectionis veteribus incolis. Ad vocem $\psi\eta\eta\delta$ repetendum est praefixum δ , nam $\eta\eta\eta$ remotius est, ut trahi hoc possit. Quod vero ab infensis etiam hominibus munera oblata esse dicuntur, iterum pertinet ad declarandam triumphantis regis dignitatem et potentiam. $\eta\eta\eta$ conjungendum esse putamus cum $\eta\eta\eta$, ut verbum eadem significatione veniat, qua ante adfuit Vs. 17.

20. Sequitur nunc laus Dei interposita usque ad 24. *Celebrandus Deus quotidie! Si quis onus imponit bis, nos premit, Deus ille salus nostra.* Verba לִבְנֵי-ס recte observante LUDOV. DE DIEU, subaudito non שׂוֹמֵר, impersonaliter accipienda sunt, hoc sensu: si pressi ab hoste fuerimus, hic Deus nobis fert opem.

21. „Verba לְמַנְהוּגַת מִלְחָמָה אֲרָבֵי וְלִיהוּדָה plerumque intelliguntur: Jova multiplices habet vias modosque, quibus suos possit morti subducere. Enimvero מִנְהוּגַת מִלְחָמָה non possunt dici *exitus ex morte*. Recte vero Symmachus καὶ τοῦ Κυρίου τοῦ δεσπότου αὐτοῦ οὕτως ἰσχυρῶν ἔξοδοι. Est quidem parallelismus, nec vero similitum, sed oppositum. Etenim vox מִנְהוּגַת usu militari sumenda, ut v. 13. Habac. III, 13, significatque *ex Dei seu impetus in hostes*, cum strage ac internecio ipsorum conjunctos. Eadem res sequenti Versu aliis v. 14. describitur.“ SCHNURER. Quare verba hoc modo reddidit: *Jovae Domini sunt impetus in hostis pleni.*

22. אֶת-מַלְחָמָתָם יִמְחֵךְ רֵאשׁ אֲוִיבָיו. *Certe Deus percussit capita hostium suorum.* Verbum יִמְחֵךְ illustravit SCHULTENSIVS in Libro de *Defectibus Ling. Hebr.* §. LXXVI. seqq. ex Arabico *Yascha*, cui inest vis *contundendi* (quomodo paulo post Vs. 24. usurpatur), et *vehementius concutiendi*, veluti fit, quando utrem agit butyri cogendi ergo, vel cum situla in puteum immitte huc illuc agitur. Secundario hoc *feriendi, percutiendi* significatu, quo h. l. accipiendum est, occurrit quoque Deut. XXXIII, 11. Pf. XVIII, 39. Habac. III, 11. In posteriore hemistichio, בְּאֵשׁוֹ מִתְהַלֵּךְ בְּאֵשׁוֹ מִתְהַלֵּךְ *in culpa sua*, scilicet percussio manifestum est, בְּאֵשׁוֹ מִתְהַלֵּךְ poeticè dictum esse pro *in culpa sua* et בְּאֵשׁוֹ מִתְהַלֵּךְ pro *in culpa sua* in hemistichio priori.

23. אָמַר אֲדֹנָי מִבְּשַׁן אֲשִׁיב אֲשִׁיב מִצְפֹּנֹתָיִם. *Pronuntiavit Dominus: ex Basanitide reducam, reducam ex partibus suis.*

lingetur a canibus. Posset etiam, parum mutato sensu, referri ad דם, *sanguis*. J. SIMONIS in *Lexico-Hebr.* sub voce מן nostrum מנהי ad hoc ipsam מן, *portio* retulit, et verba nostra hoc modo reddidit: *ad linguam canum tuorum quod attinet, de hostibus fit portio ejus scilicet linguae.* Sed feminei generis est וןשן, ad quod suffixum masculinum referri vix poterit. Recte vero Schnurrerus monuit, pertinere quae hic dicuntur ad illam pristini temporis ferociam, qua prostratorum hostium cadavera solebant nonnumquam inhumata relinqui, avibus, canibus, aliisque bestiis voranda, vid. Jerem. XV, 3.

25. Qui bellum aliquod Davidis, ad quod arcam secum duxisset, occasionem hujus carminis scribendi dedisse conjectant, pompam procedentem in iis, quae nunc sequuntur describi existimant. Sed qui carmen compositum putant propter solennem arcae deductionem in arcam Zionis; explicant haec de pompae illis solemnitate peracta atque absoluta, quod jam sedem suam occupasset arca, unde ratio intelligitur, cur verba nunc adhibita sint temporis praeteriti. ראו הליכותיה *Viderunt*, i. e. visi sunt *incessus tui*. Tertia pluralis persona ראו, expresso carens nominativo, ponitur impersonaliter, ut Esth. II, 2, רבקהו. Nomen הליכות *incessus* Dei, spectat pompam illatae in Sionem arcae. הליכות עלי מלכי בקרש *Incessus Dei mei, regis mei, in sanctitate*, i. e. sanctos, vel sancta cum majestate factos. Cf. Vs. 18. Alii vertunt *in sacrario*, quod nomine קרש appellatur Exod. XXVIII, 43. XXIX, 30. Pf. LXXIV, 3. Schnurrerus vertit: *visi sunt incessus tui ad sanctuarium.*

26. קראו שרים *Præcesserunt cantores*. Pro שרים Alexandrinus Syrusque interpretes posuerunt *principes*, quasi שרים legissent, quod ipsum hodiernum in libris nonnullis et manu et typis exaratis (vid. DE ROSSII *Varr. Lect.* h. l.) apparet; nec repudiandum est prorsus, coll. Vs. 28. Verba קראו שרים quidam ita reddunt: *post fideles*, ut hi omnium primi fuerint, קראו accipientes ut

Præ-

Praepositionem, ut *Jes. LXVI, 17.* et saepius. Sed recte omnino Kimchius monuit, esse h. l. *Adverbium*, atque per *Afyndeton* sic explicandum: *et postea* sequenti sunt *pulsantes* s. *fidicines*, instrumentis nimirum, ut illi voce, cantantes. De verbo *פָּצְצוּ* vid. *Prolegomm. Vol. I. p. LIII. seq.* *פָּצְצוּ בְּתוֹכָן* *In medio virginum.* Male quidam transferunt: *in medio virgines*, ac si harum turba deducta esset a fidicinibus. Sed ita si verba hebraea accipienda essent, extare deberet *פָּצְצוּ*, in statu absoluto, non vero in statu constructo *פָּצְצוּ*. Ceterum puellarum apud Hebraeos in solennitatibus publicis permagnas partes fuisse, supra ad *Vs. 12.* observatum est. *פָּצְצוּ תוֹמְנָן* *Pulsantes tympana*, publicae laetitiae instrumenta, vid. *Ps. LXXXI, 3.* De instrumento musico *תֹּמְנָן* cf. not. ad *Exod. XV, 20.*, et *PFEIFFER de Musica Hebraeor. p. 50. seqq.*

27. Ante hujus Versus initium subaudiendum videtur *פָּצְצוּ*, *dicendo*, vel: *cantantes: in coetibus laudibus extollite Deum* etc. Possit tamen etiam esse a vate interjecta apostrophe ad Israelitas. Ante *פָּצְצוּ תוֹמְנָן* subaudiendum *אֲמַר*, *qui ex fonte Israelis estis oriundi*, qui stirpis estis Israeliticae. Auctores gentis ab Hebraeis comparari cum fontibus, gentes cum aqua inde profluente, apparet ex locis *Jes. XLVIII, 1.* *Prov. V, 18.*

28. *בְּמַי* *Ibi*, in solenni illa pompa, *Vs. 25. 26.* „Commemorat vates tribus Israeliticas, quae laetitiae huic publicae intererant. Ex *1 Chron. XV, 3.* quidem intelligitur, ex universo populo convocatam a rege multitudinem fuisse, sed omnes tribus longo ordine recensere, historici erat, non poetae. Itaque nonnullas tantum nominat, et quidem duas, quae in proximo habitarent [*Benjamin et Juda*], adeoque primarias in hac celebritate partes haberent, duasque alias, quae longissime quidem abessent a loco solennitatis [*Sebulon et Naphthali*, in sinibus terrae degentes], nec tamen frequentes adesse recusassent.“ *שְׁחַטְמַנְהָא*. Appellat autem Benjaminem *רָעוּר*, *parvum*, quod natu inter fratres ceteros minimus esset;

esset; quemadmodum Jacobus dicitur צַעֲרִי relatione: natu majorem Esavum, Genes. XXV, 23., item Ephraï respectu Manassis, XLVIII, 14. Quod vero nonnumquam *parvus* et *contemptus* fere pro synonymis ponuntur, Pf. CXIX, 41. Jud. VI, 15. Jes. LX, 22.; ideo quida Benjaminem h. l. *parvum* vocari existimant, quod ha tribus per stragem Gibeoniticam fere tota consumpta ess. Jud. XX, 44. seqq. Quae explicatio argutior videtur דָּוִד *Dominans*, i. e. princeps *eorum*; pro דָּוִד בָּם, quod verbum דָּוִד alias plerumque sequenti Beth constructi f. leat, ut Levit. XXVI, 17. Jes. XIV, 2. 1 Reg. IV, 24 cum affixo autem eodem modo, quo h. l. Participium, 1 peritur verbum hoc constructum Levit. XXV, 53. נִדְּבַנְתָּ *dominabitur ei (servo) dure*, nec non Thren. I, 1 נִדְּבַנְתָּ. Affixum vero non per *Cametz* est additum, alias, sed per *Tzeru*, ut itaque דָּוִד sit pro דָּוִד, quod admodum Jes. LXIII, 11. extat הַמְעֵלִים, *educens eos*. Tribum Benjaminiticam vero דָּוִד, *imperium gerentem*, vocari existimant propter Saulum, e tribu hac oriundum, qui prius toti populo imperasset. Sed rectius ante דָּוִד su audiunt alii copulam *et* (plura asyndeta in hoc Versu. quantur), ut sensus sit: *ibi Benjamin et dominans eis*, e. tribus adest una cum principe suo; quemadmodum in hemistichio altero mentio fit שָׂרֵי, *principum*, una cu tribubus ipsorum. Alexandrinus, qui vertit ἐν ἄκρατι quod Vulgatus *in mentis excessu* reddidit, nostrum דָּוִד retulit ad verbum דָּוִד, unde דָּוִדָּה, *sopor altus*, Gen II, 21. XV, 12., quod Alexandrinus utroque loco ἐκσ sic transtulit. Ita et Syrus: qui حَفَلًا, *in tranquillitate*, posuit, quasi *dormiens, sopore obrutus*. S recte Aquila: ἀπαρῶν αὐτῶν. Ad דָּוִד, *dominatus* retulit quoque vocem nostram Chaldaeus, quantum quidem ex paraphrasi ejus satis obscura cognosci potest: *cepit regnum ab initio*. שָׂרֵי יְהוּדָה *Et principes Judaeorum* Dependunt haec a שָׂרֵי, *illic erant etiam principes Judaeorum*

רְגָמָה plerique non male *costum eorum* interpretantur, a verbo רָגַם, *lapides in tumulum* aut *acervum coniecit* (unde מְרָגְמָה Proverb. XXVI, 8. *locus, quo lapides prajiciuntur*, cf. A. SCHULTENSII *Commentar.* p. 359.), ut nomen רְגָמָה a lapidum acervo ad hominum multitudinem et catervam translatum sit. Accedit quod verbum Arabicum رَجَمَ *lapidavit*, in Conjug. VIII. de *accumulando* et *congerendo* dicitur. Alii, qui רְגָמָה, vel cum voce similis sonus רָקַמָה, *acupicta eorum*, Ezech. XXVI, 26. convenire existimant, vel ad מְרָגְמָה, *purpura*, referunt, interpretantur *ornatissimos*, vel *purpuratos eorum*, quo *duces* et *principes* significari arbitrantur. Alii vertunt *lapis eorum*, quod prae ceteris placet; quum enim nomen illud nonnisi hoc loco occurrat, tutius omnino est retinere eam significationem, quae cum verbo, unde derivatur, convenit. Est autem non inusitatum Hebraeis, *lapidem* tribui personae, quae aliorum fulcrum et firmamentum est, ut Genes. XLIX, 24: de Josepho, ex cujus posteris reges potissimum orti sunt, qui decem tribubus praesueverant, dicit Jacobus, מִן יִשְׂרָאֵל *inde pastor et lapis Israel*. Ita et hoc loco רְגָמָה sensu videtur convenire cum רָגַם et שָׂרִים. Alexandrinus quoque ἡγεμόνες αὐτῶν reddidit: nec non Syrus:

29. Sequitur brevis ad Deum supplicatio pro confirmanda atque augenda Israelitarum republica: צַוָּה אֱלֹהִים עִנִּי *Præcepit*, i. e. decrevit, ordinavit (ut Pf. XLII, 9.) *Deus tuus robur tuum*, i. e. firmum et validum tuum regnum. Antiqui interpretes omnes mirabili fere consensu lectionem exprimunt hanc: צַוָּה אֱלֹהִים עִנִּי, *praecipe, o Deus, potentiae tuae*, nec desunt hebraici codices, qui et ipsi exhibent lectionem אֱלֹהִים. Sed recte observavit Schnurrerus, posse receptam lectionem recte defendi, si verbis hisce sermonem vel vatis, vel singulorum civium ad rempublicam conversam contineri dixeris,

xeris, hoc sensu: *decrevit, o Israel, Deus tuus firmandum atque amplificandam esse tuam rempublicam.* עוֹרָה רוֹבֹּסְטוּם לְּךָ פְּעֻלָּה לְּכֹנֵן אֱלֹהִים וְיִצְלַח לְּכֹנֵן *Robustum te praesta, validum te demonstra, quoad id quod nobis fecisti, in salutem nostram, quod nostri causa jam fecisti.*

30. עֹרָה יִבְיִלְךָ הַיְּהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-יְרֻשָׁתְּךָ לְּבֵיתֵךָ מִלְּכִים שָׂא *Ob palatium tuum super Hierosolymis afferent tibi reges munita.* Particulam לְּבֵיתֵךָ complures interpretes pro לְּבֵיתֵךָ positam accipiunt, ut sic transferendam sit: *propter templum tuum Hierosolymam afferent etc.* Sed potest usitatus illius particulae significatus bene retineri, ut et a Symmacho factum, qui ita reddidit: *διὰ τὸν ναὸν σου τὸν ἐκάνω τῆς Ἱερουσαλήμ,* atque a Schnurrero, qui vim illius vocis sic expressit: *quod imminet Hierosolymis, monuitque, sensum esse hunc: orando tuo, quod Hierosolymis imminet, palatio a regibus etiam barbaris donaria contingant; cujus rei illustre exemplum memoratum est 2 Sam. VIII, 6. 11. Nomen לְּבֵיתֵךָ, quod de tabernaculi sacri adyto 1 Sam. III, 3. usurpatur, in univ. de sacrario Jovae dicitur, non tantum de templo lapidibus exstructo.*

31. עֹרָה *Increpa, i. e. severe cohibe, et compece, quemadmodum regis aut domini tremendi increpatione tota cohorescit familia aut regium satellitium. Sic increpare, i. e. cohibere Deus dicitur mare, Pf. CVII, 10., et hostes Pf. LXXX, 17. Jes. XVII, 13. — De עֹרָה קַנָּה, Fera arundinis, plures sunt interpretum conjecturae, quas diligenter recensuit AURIVILLIUS in Dissertat. singulari in hunc Versum, p. 414. seqq. Dissertat. a Michaele edita. Alii existimant aprum illa appellatione significari, propterea quod apri cubilia in arundinetis solent habere (vid. BOCHARTI Hieroz. P. I. L. III. Cap. XXIX. Tom. II. p. 385. edit. Lipf.), et עֹרָה הַיְּדֵי פֹרְקוֹ sylvia, s. sylvestri, h. e. apro, Israelitici populi hostes etiam Pf. LXXX, 14. comparantur. Alii Aegyptum, seu regem Aegypti innui putarunt; imagine ducta a crocodilo, incolae Nilī, arundinibus confiti (Jes. XIX, 6.). Quod ipsum animal*

animal etiam ab Ezechiele Cap. XLIX, 3. 4. XXXII, 2. 3. pro Aegypti imagine usurpatur. Sed observavit Schnurrerus, tempore, quo hocce carmen editum esse verisimile, infenso erga Israëliticam rempublicam animo fuisse Aegyptum plane non constare; et Versu 32. Aegyptii etiam ut cultores et admiratores Jovae memorantur. Et ipse quidem Schnurrerus *leonem* censet intelligendum esse, auctore LOWTHO, qui in Praelect. VI. de *sacra Ebraeorum Poesi* p. 110. ed. Goetting. f. p. 66. edit. Lips. Ammiani Marcellini locum quendam (ex Lib. XVIII. Cap. 7.) protulit, in quo expresse dicitur inter arundineta *Mesopotamias* fluminum et fructecta leones vagari innumeros. Leonem autem Syriae regis imaginem putant. Praetermitto conjecturas plures alias. Rectissime, meo iudicio, Aurivillius l. c., „quae demum cunq̄ue, ait, ponatur fera, dubio saltem caret, metaphorica locutione significari hostem divini regiminis (i. e. reipublicae Israëliticae). Si qui porro, qualem speciatim David respexerit, investigare laborent, vix quidquam ultra fluctuantis opinionis conatum promoverint.“ עֲרֵה אַבְיָרִים בְּעֵבְרֵי עֲמִים *Coetum taurorum cum vitulis populorum* (scil. *increpa*). *Tauris*, אַבְיָרִים (de quo nomine vid. not. ad Pf. XXII, 13.) plerique volunt significari populos, qui vi atque opibus pollent: *vitulis* autem gentes minus validas et numerosas. Mihi per *tauros* potius duces, per *vitulos* milites, qui eos sequuntur, videntur intelligendi. מִתְרַחֵם בְּרֵצֵי-כֶסֶף *Qui prostrat sese cum fragminibus argenti*, i. e. increpa eos ita, ut facti supplices veniant cum massulis argenti ad pendendum tributa. Optaverat vates (Vs. 30.), ut reges exteri templo Jovae ornando donaria afferrent; jam votum subjicit, ut etiam ferocissimae gentes, tanti Numinis objurgatione perterritae, mox domatae et supplices factae ad pedes illius provolvantur, atque tributa eidem pendere cupiant. Propria per catachresin miscentur tropicis, ut proximo antea *vituli* junguntur *populis*. Verbi רָצַע, *conculcavit*, species Hithpaël praeter hunc locum semel tantum-

tummodo occurrit, Proverb. VI, 3., quo loco manifeste significat *prosternere se ipsum*, velut ipedibus conculcandum sese praebere. Qui significatus et huic loco optime congruit. Significatur *προσκυνήσεως* ritus, qui Pf. LXXII, 9. formula *pulverem lingendi* exprimitur; vid. not. ad eum loc. Singularis vero מְהַרְבֵּת distributive est accipiendus, atque ad unamquamque istarum belluarum referendus, cuiusmodi enallages exempla plura extant, veluti Pf. CXIX, 137. *Rectum iudicia tua*, h. e. unumquodque iudiciorum tuorum. Plerique interpretes מְהַרְבֵּת *conculcantem* transtulerunt, unde, dici vix potest, quantum sese torserint in sensu horum verborum constituendo, in quo tamen parum aut nihil est difficultatis, si speciei Hithpael vis reciproca in illo vocabulo recte attendatur. Quare aliarum interpretationum commemoratione supersedeo. Eas tamen qui scire cupit, evolvat Aurivillii Dissertatt. I. c. atque DE-ROSSII *Varr. Lect.* ad h. l. גֵּר עַמִּים קָרְבוֹה יִהְיֶה *Disperfit populos, qui bella diligunt!* Nulla etenim gens superest, quae Iovae imperio sese submittere recuset; omnes sunt fractae domataeque; omnes tributariae factae. Alexandrinus cum Vulgato et Arabico interprete, nec non Syrus Imperativum expresserunt: *disperge*, non quod בָּרַר legerunt, sed quod Praeteritum pro Imperativo per enallagen usurpatum putarunt, ut Pf. LVI, 9. et LX, 6. Sine necessitate. Vividior enim et magis poetica sententia prodit retento Praeterito.

32. יִמְחִיזוּ הַשָּׂמַיִם מִנִּי מִצְרַיִם *Veniant magnates ex Aegypto.* הַשָּׂמַיִם esse *praeceles multo satellitio stipatos*, coll. Arabico حُشَمٌ, *multi famulitii fuit*, unde Infinitivus nominascens حَشَا *magni famulitii dominum esse*, et حَشِيْمٌ *magnus multique famulitii vir*, recte observavit AUG. PFEIFFERUS in *Dubiis vexatis* p. 608. Nun heemanticum hebraico vocabulo additum copiam nolare

notare solet, ut in צִמְצִי, 'pecorofus', Mich. I, 11., צִמְצִי, perquam amoenus, propr. multis amoenitatibus praeditus, Jes. XVII, 10. Veterum interpretationes recentiorumque conjecturas recensuit Pfeifferus l. c. et J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 972. seqq. Parum tamen placebit sententia a Michaele commendata, מִשְׁמֹנִים esse nomen proprium ejus regionis in Aegypto superiore, quae Arabice أشمونين, *Ashmunein*, dicitur. בָּשׂוּ מְרִיץ מְרִיץ לְאֵלֵהֶם *Aethiopia currere faciet*, s. accelerabit, manus suas Deo, quod alii explicant, manus suas extendet celerime, submissae orationis, vel veniae impetrandae causa, Chaldaeo interprete autore, qui sic transtulit: *Cuschitas accurrent, ut expandant manus suas in precibus coram Deo*, cf. Ps. XXVIII, 2. LIV, 21. LXIII, 5. Alii ad confederationis ritum respici existimantes ita verba intelligunt: festinabunt porrigere manus suas Deo, et foedus inire cupient cum eo. Melius placet eorum sententia, qui manus per synecdochen dici putant pro donariis, quae manibus tenentur, ut ita sit transferendum: *Aethiopes festinabunt adferre dona Deo*. Verbum מְרִיץ, quod ad בָּשׂוּ pertinet, feminei generis est; etenim nomina propria populorum construi modo ut singularia masculina, modo ut feminina, observavit atque exemplis probavit N. G. SCHROEDERUS in *Institt. Ling. Hebr. Syntax.* Sect. I. Reg. XXVIII.; cf. GESSENI *Lehrgeb.* p. 469. seqq.

34. לִרְכֹב גַּשְׁמֵי שָׁמַיִם-קָדִים (Psallite) *Festo in coelis coelorum antiquitatis*, i. e. in coelis supremis atque antiquis. „*Antiquum dicitur coelum ad significandum, illud inde ab omni aevō occupatum a Jova fuisse atque ab eodem conditum. Et quod apud gentes pristinas valeret opinio, tonitrua cum fulminibus pertinere ad jus majestatemque hujus summi numinis, additur: vocem, i. e. tonitru edis* (coll. Ps. XLVI, 7.) *et quidem validissime.*“
SCHMURRER.

35. „In formula עו תנו עו idem valet quod כבוד, ex significatione arabicae عزّة. Sensus est, summam Jehovah magnificentiam atque potestatem non minus elacescere ex gubernatione reipublicae Israeliticae, quam e tempestatibus, pendentibus ex ipsius arbitrio.“ СНИХУ РЕР. על-ישראל גאוןו Super *Israel excellentia ejus*, i. e. in populo Israelitico ostendit majestatem suam atque potentiam, conspicuam fecit.

36. נורא מלהים ממקדשיך Formidabilis, venerandus es o Deus! e sanctuario tuo, ex iis, quae facis de Sacrario tuo; inde terret hostes suos, inde protegit populum suum. Nomen מקדש tam in singulari, quam in plurali usurpatur de sacrario Jehovah, ut constat ex Ezech. XXI, 2. 7. Pf. LXXIII, 17. Jerem. LI, 51. De tabernaculo sacro usurpatur pluralis et Levit. XXI, 23., quod e pluribus partibus illud, uti postea templum, constabat.

PSALMUS SEXAGESIMUS NONUS.

ARGUMENTUM.

Queritur se innocentem a malis et impiis hostibus suis opprimi, et implorat ardentem opem et misericordiam Dei, qua fretus pollicetur sibi certam liberationem, atque imprecatur gravissima inimicis et persecutoribus suis. Multa habet hoc carmen similia Psalmis VI. et XXXVIII. Qui quidem Psalmi, quum totius populi exilii miseriis afflicti querelas contineant, non dubitamus adstipulari iis interpretibus, qui et hunc Psalmum ex persona Judaeorum, qui in Babylonem fuerant abducti, dictum putant, praesertim quum Vs. 34. et seqq. *captivorum, urbiumque Judaeae dirutarum* disertam fiat mentio. J. GURLITTO *) hoc carmen cecinisse videtur poeta captivus a Syris e patria abductus, ab iisque patriorum, quae prodere volebat, sacrorum causa pessime habitus.

1. 102

*) In *Animadversf. ad auctores veteres*, Magdeb. 1800. Repetitae sunt in *Sylloge Commentat. Theologicar. edita a D. J. POTT* (Helmstad.), Vol. I. p. 314. seqq. vid. p. 330. seqq.

2. מים ער-נפש *Venerunt aquae ad animam*, i. e. os subeunt et intrant, ut periculum sit a suffocatione, et animam elidant. Sensus: ne differ tuam opem diutius, neque enim potero sustinere amplius.

3. ואין מעמר *Nec statio*, quod recte Chaldaeus translit: *non est מקום אחר למקום locus ad consistendum*; haereo in limo fundi experte, ubi non reperiunt pedes quo nitantur. Cf. Pf. XL, 3.

4. נחר גרוגי *Adustum*, s. exsiccatum est guttur meum, irraui arecente gutture. *כלי עיני מוחל לאלהי* *Consuisti sunt oculi mei expectans Deum meum*, obtenebrescunt oculi mei, deficientibus viribus, desiderio opis divinae, quam expertus sum toties. Cf. Thren. IV, 17. *תכליתנו אל-עורחנו* *Consumebantur oculi nostri ad auxilium nostrum*, ad hebetudinem usque oculorum auxilium circumspeimus.

5. *Immerito*; ut Pf. XXXV, 7. ubi not. vid. Cui in hemistichio altero respondet שקר, quomodo Pf. XXXVIII, 20. שכתי שקר. — מצמיתי *Perditores mei*, i. e. qui hoc agunt, ut perdant me. Non de actu sed conatu accipiendum, ut Pf. LVI, 2. שאפני *deglutire me conatur*; Proverb. XI, 9. ישחיה, *perdere conatur*. — אשר לא *Quod non rapui, tamen restituiam*. Proverbium videtur fuisse Hebraeis de innocente: rependit, seu luit, quod non rapuit. Sensus: plectuntur in me innocente, ea quae non admisi. Particula *אם* vel *tamen* reddi potest; ut Job. IX, 31.; vel redundat, ut Cohel. II, 15. Pf. CXIX, 92. Job. XXXVIII, 21. Verbum *רשיב restituendi* significatu dicitur quoque Exod. XXII, 26; Levit. VI, 4. Deut. XXIV, 13.

6. *Tu, Deus, nosti insipientiam*, seu fatuitatem meam, i. e. an quid per stultitiam admiserim et dignum iis, quae mihi accidunt; tu nosti innocentiam meam, et me nihil tale meritum esse. *אלהי insipientia*, Hebraeis etiam *delictum* significat, ut
supra

supra Pl. XXXVIII, 7., quomodo et Plato virtutem esse sapientiam differit, et vitium stultitiam. Et h. l. in altero hemistichio *אשמתה*, ut aequipollens ponitur. Haec vero innocentiae professio populo exilii miseris afflictio eatenus competit, quatenus inter medias persecutiones et contumelias, quas a barbaris ob cultum Jovae perpeffus est, tamen ab eo non desecivit. Verbum *עץ* nusquam, praeter hunc locum, cum *ל* construitur; nec tamen raro Accusativi potestatem, pendentem ex significatione propria particulae illius, quod attinet ad, respectu habito ad rem, nomen cum *ל* obtinere, ostendit STORRIUS in *Observatt. ad analog. et Syntax. Hebr.* p. 284. seqq.

7. אל-יבשו בי קריה *Ne erubescant propter me sperantes in te, i. e. ne finas, ut, me a te neglecto, propter meum exemplum, poenitere aut pudere quenuquam possit spei fuae, quam in te collocavit.*

8. בי-עליה נשאתי חרפה בסתה בלמה בני *Nam propter te tuli opprobrium, operuit ignominia vultum meum; hinc ignominia mihi existit tanta. Propter te, quod in Te spem meam posui. Oclamant mihi mei adversarii: ubi est Deus, quo niti et fidere gloriaris? de quo pelliceris tibi omnium? Vid. Pl. XXII, 9. XLII, 4.*

9. מדר היתה לאחי *Alienus factus sum fratribus meis. Non se agnosci amplius queritur, ne a suis quidem, quod ita sit mutata species oris ejus ex dolore et moerore; quae deformata species ejus multo et evidentius et magis pathetice descripta Pl. XXII, 15. 16. Ex eo, quod in altero hemistichio dicitur, ונקרי לבני אמי et peregrinus factus sum filius matris meae; collegerant nonnulli, fratrum nomine hoc loco significari non cognatos, aut propinquos in genere, sed eos, qui proprie fratres sunt et uterini. Quod tamen minime est necesse: convenit enim posterior illa appellatio cum priore fratrum titulo, qui non proprie sumi debet de eo, qui eundem cum altero habet patrem vel matrem, sed metapho-*

rice de eo, qui fratri uterino est similis, aut pro eo se adhuc gessit. Cf. Pf. XXXVIII, 12.

10. *כי-קנאח ביהך אמלחתי* *Nam zelus domus tuas consumpsit me*, ingens me studium tenet et ardor cultus tui, et ne tibi obtrechetur, tantus quidem omnino, ut totus consumar affectu hoc. *Domus Jovae*, cultus ejus domicilium et sedes, pro ipso hoc cultu dicitur. Mentem suam satis ipse explicat, dum addit: *והרפוח והרפידה נפלו עלי* *Et probra probris afficientium te super me cadunt*, probra et contumelias, quibus te afficiunt obtrectatores tui, non afficiunt me aliter, quam quae mihi fiunt. *Obtrectatoribus Dei* significat illos, qui poetam desiderent, quod spem suam in Jova poneret, qui tamen cultores suos in maximis miseriis esse sinat, neque eos juvare possit. Cf. not. ad V. 8. Cujusmodi vocibus timet, ne decedat gloriae Jovae, ut minus colatur.

11. *והאבכה בצום נפשי ותהי להרפוח לי* *Et quum flevi et in jejunio anima mea est; est in opprobria mihi*, i. e. dum lacrymis me do et jejuno, in hoc dolore meo, illi rident haec in me, et fiunt probro mihi. Particula *ו* h. l. *quum* significat, ut Pf. XXXVII, 10. Ante *בצום* vero copula *ו* est subaudienda. Male quidam transferunt: *flevi in jejunio animae meae*; nomen enim *צום* in regimine collocatum non est, quippe alias abesset *ה* emphaticum, cujus character Patach sub praefixo *ב*. Sensus est: quando me per jejunium affligo; coll. Pf. XXXV, 13. *נפשי* enim pro *אני*, ut saepissime.

12. *והאבנה לבושי שק* *Feci vestimentum meum saccum*, vid. not. ad Pf. XXXV, 13. — *והיה להם למשל* *Et factus illis sum in proverbium*, fabula et exemplum irrisionis; cf. Deut. XXVIII, 37. et 1 Reg. IX, 7.

13. *ישבי שער* *Meditantur*, fabulantur et colloquuntur *de me sedentes ad portam*, sub quibus plerique h. l. proceres intelligunt, vel eos, qui in loco judicii publici assidere consueverunt; in *portis* enim fuisse quasi curiam priscorum, et Hebraeorum, et exterorum, notum, vid.

vid. Jof. XX, 4. Ruth. IV, 1. Amos. V, 15. Malim tamen h. l. intelligere homines otiosos et leves, qui in portis confabulabantur, res novas spectabant et audiebant, et praetereuntes taxabant (*porta enim erat locus, in quo homines convenire solebant, vid. Gen. XIX, 1. Job. XXIX, 7.*); quod omnino magis congruit et rei praesenti, et hemistichio sequenti: *וַיִּבְנוּ שְׂחֵי שֶׁכֶר* *Et cantilena factus sum potantium fioeram*; quod Chaldaeus bene sic reddit: *eorum, qui abeunt ad bibendam in domo cauponaria.* De שֶׁכֶר vid. not. ad Levit. X, 9. Ceterum בְּיָמֵינוּ pro בְּיָמֵינוּ הַיְיָחִי, ut Job. XXX, 9. plenius dicitur. Cf. Thren. III, 14. Ezech. XXXIII, 32., quibus locis eadem querelae.

14. *וַיֵּאמֶר הַחֵלֶם-לִּי יְהוָה עַם רָצוֹן* *Et ad me quod attinet, oratio mea ad te, Jova, directa est, in tempore bene placiti, i. e. oro et exspecto tempus id, quo tibi libeat liberare me. Quod eo spectare videtur, quod frustrationem precum in ipso riderent hostes. Ante עַם subaudienda particula ב, ex Jof. XLIX, 8: ubi haec ipsa formula occurrit. Symmachus reddidit καιρὸς διαλλαγῆς, tempus reconciliationis scil. exspecto, q. d. satis est poenarum et calamitatum. עֲבָנִי בְּאֵמֶת יְשׁוּעָה* *Exaudi me pro veritate salutis tuae, pro fide tua, qua salutem te allatum pollicitus es.*

16. *וַיֵּאמֶר-עָלַי בְּאֵר פִּיהַּ* *Neque claudat super me puteus os suum; ne margo foveae collabens me absorptum obruat. Alii respici putant ad putei operculum, quo obducto spes demerso plane omnis abscinditur.*

19. *קָרְבָה אֵל-בְּשָׁפִי* *Appropinqua ad animam meam, adsis mihi auxilio tuo. וַיִּבְלֶה* *Vindica eam, animam meam, a violentia hostium mihi insultantium. Proprie verbo וַיִּבְלֶה indicatur vindicatio injuriae, confanguineo illatae, vel confanguinei captivi aut depauperati in statum pristinum restitutio, intercedente לִטְרָו, tum ad cujuscunque injuriae vindicationem transfertur, haud aliter, quam verbum בָּרָה, quod noller proxime usurpat, de quo vid. not.*

ad Pf. XXV, 22. לַמֵּצוֹן אֵיבֵי *Propter hostes meos*, h
propter injurias inimicorum meorum, quas non sul
possum amplius; vel: libera me, ne inimici de me
rientur, et confirmentur animis in impietate et sc
fi videant me deseri, ut sit sententia eadem, quae Ve
Chaldaeus: *ut ne efferant se super me inimici mei.*

20. נִגְדָה בְּלִי-צוּרֵי. *Coram te omnes inimici*
patent tibi omnia adversariorum meorum, neque
gere potest oculos tuos quicquam eorum, quae p
trant.

21. הֲרַצָה שִׁבְרָה לְבִי. *Opprobrium frangit cor*
ad mortem usque me exeruciat probrorum turpitud
Jerem. XXIII, 9. Pf. XXII, 15. XLII, 21. — ה
Aegritudine affectus sum. Descendit haec prima
Cal a radice nusquam alias occurrente נִישׁ, quae ve
שׁ *aeger, debilis, afflictus fuit*, communem habet
ficatum; vel explicanda est ex Syriaco نَمَس, et

עֲקָה לְנוֹר. *ultro citroque agitalus fuit.* נִישׁ
spectavi ad condolendum scil. venientes.

22. נִיחַנּוּ בְּבִרְתִי רֹאשׁ וְלִצְמֵאֵי יִשְׁקִיבֵי הֶמֶץ. *Et*
runt in cibum meum herbam venenatam, et fiti mea
tinguendae bibendum dederunt mihi omphacium; i. e.
tantum abest, ut praesent mihi talia pietatis et hu
tatis officia (ut consolentur me, Vs. 21.), ut insupe
geant mihi dolores, et magis me crucient, insultant
lamitati et dolori meo, non secus, quam si esuriet
sitiendi, pro cibo et potu, venenata herba et omphi
apponerentur. רֹאשׁ, vel ut etiam scribitur, רֹשׁ, n
veneni esse ex regno vegetabili, manifestam ex
XXIX, 18. XXXII, 32. Hof. X, 4. Thren. III, 15
(unde de *veneno* in genere Deut. XXXII, 33.), sed
lis sit planta? nemo facila definiiverit, quum nec i
gnatis dialectis vox reperiat, nec in locis ipsis, q
occurrit, certis notis sit insignita. O. CELSIO (L

bot. T. II. p. 46—52.) est *cicuta virofa* (*Wasserschirling*); J. D. MICHAELI (*Supplem.* p. 2220. seqq.) *lolium temulentum*, s. *solanum*; S. OEDMANNO (*Vermischte Sammlungen aus der Naturkunde*, Fasc. IV. Cap. X, p. 83. vers. teuton.) *cucumis colocynthis* Linnaei (*Coloquinthe*). Veteres quoque dissentiunt in hoc nomine transferendo. Illorum conjecturas recensuit et dijudicavit Michaelis I. c. חֶמֶץ *acetum* significare locis Num. VI, 3. Ruth. II, 14., Proverb. XXV, 20. vix in dubium vocari recte potest. Sed hoc loco acetum locum non habere posse, scite monuit Michaelis in *Supplem.* p. 828. Nihil enim melius promptiusque sitim restinguit aceto. Neque igitur improbabilis conjectura illius; h. l. *vinum acerbum*, ex omphacibus factum, ideoque noxium, intelligendum esse.

23. $\text{יְהִי־שִׁלְחָנְכֶם לְפָנֵיהֶם לַחֶם}$ *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum*, quoniam in pascent venenato cibo et acerbis potibus, ipsis omnis copia victus et fortunarum in exitium vertat, cujus figura h. l. est *laqueus*, quemadmodum *mensa* omnia bona et commoda significatur. Paulo aliter Chaldaeus: *sit mensa eorum, quam paraverunt coram me, ut comederem, eis in laqueum.* $\text{וְלִשְׁלוֹמֵם לְמִשְׁקָם}$ *Et tranquillis in tendiculum*, i. e. cum pacata et tuta ipsis omnia videntur, fac ut epulae eorum ipsis convertantur in exitium. שִׁלְחָנֵם *qui pace fruuntur*, vid. Pf. LV, 21. Alii accipiunt pro plurali nominis שְׁלֵמָה , *pax*, redduntque hoc modo: *et quoad paces, vel; ubi paces sperant, illic impingant.* Alii: *et paces s. felicitates in laqueum*, i. e. id quod debebat cedere in illorum prosperitates, omne illud sit in rete. Alexandrinus, et reliqui interpretes veteres, Chaldaeo excepto, translulerunt: *in retributiones*; שִׁלְחָנֵם pro שִׁלְחָנֵם (Jes. XXXIV, 8.) acceperunt, a שָׁלַח , *repedit*. Quod ipsum et compluribus nostrae aetatis interpretibus placuit, J. D. MICHAELI etiam, qui in *Supplem.* p. 2329. verba nostra sic explicavit: *inque retributionem mensa illorum illis*

illis fiat *laqueus*. Chaldaeus, qui sic vertit: *sacrificia ipsorum fiant eis in offendiculum*, nostrum שלומים confudit cum שלמים, *sacrificia pacifica*, Exod. XXIV, 5.

24. תהשכנה עיניהם מראות *Obscurentur oculi eorum a videndo*, i. e. ne videant, ne intelligant quicquam eorum, quae faciant, atque ita in exitium certum praecipitent. ומתניהם ממיר המער *Et lumbos eorum perpetuo fac nutare*, nihil relinquatur eis firmitatis, roboris aut potentiae, ut et nihil intelligant, animo occoecato, et nihil possint, viribus omnibus subtractis, sicut elumbes sunt, qui ingredi non possunt amplius; tum autem jacent in homine omnia.

25. תהרוז אפה ישיגם *Et ardor iras tuae, severissima tua ira, apprehendat eos*, nusquam ab ultione tua tuti sint.

26. תהי-טירתם בשמה באהליהם אל-יהי ישב *Fiat habitatio eorum desolata, in tentoriis eorum non fit habitans*, nemo superfit in familia qui succedat incolendo sedes avitas. De nomine טירה, quod proprie *domos pastoritias, in quibus est stabulum*, videtur significasse, ut Syrorum ܫܝܪܝܘܬܐ, ut Genes. XXV, 16. Num. XXXI, 10., tum *pagos, et castella*, denique in universum *habitationes*, quomodo et Chaldaeus h. l. vertit, vid. MICHAELIS *Supplem.* p. 1011 - 1013.

27. בני-אתה אשר-הכית רדפו *Nam quem tu percussisti, illi persequuntur*. Aliqui haec ad excusationem referunt eorum, qui vatem, aut eos, quorum personam sustinet, persequuntur, hoc sensu; hoc praetexunt culpae suae, quod Deus eum percusserit, quem ipsi exagitant, et magis exercent, ut hoc faciant, quod Deus ostendat sibi cum ipso fieri gratum esse. Sed potest etiam simpliciter sententia haec esse: extirpetur prorsus (Vs. 26.) pessimum hoc genus hominum; qui enim te percussiente miseri sunt, ex eorum dolore voluptatem capiunt, eos magis adhuc affligunt. Hemistichium alterum: ומל-מכאוב הלליך יספרו com-

complures sic transferunt: *de dolore confessorum tuorum narrant*, quod ita explicant, gravitatem vulnerum, quibus tu vulneraveras me, aliis cum voluptate narrant. Sed verbum סָפַר *narrandi* significatu cum מֵאֵל construi nec solet, nec potest. Nec recte affertur locus Pf. II, 7., cujus plane alia est ratio (vid. not. ad eum loc.). Sed rectam verborum nostrorum interpretationem monstravit jam Alexandrinus et Vulgatus, qui προσέθηκα, *addiderunt* habent, non quod יָסַפְרוּ legerunt (quae fuit nonnullorum conjectura), sed quod verbum סָפַר *numerandi* significatu accipiendum esse intellexerunt, ut transferendum sit hoc modo: *ad dolorem eorum, qui a te sunt sauciati, annumerant* scil. plures alios, dolorem dolore cumulant, persequendo et exercendo gravius eos quos tu sauciasti.

28. תָּחֵה-עוֹן עַל-עוֹנֶיךָ *Da culpam super culpam verbum, i. e. finito eos accumulare peccata, ruendo ex uno in alterum, ut maturescant ad destinatas poenas, וְאֵל-יָבֹאוּ בְצִדְקָתְךָ nec veniant in justitiam tuam, ne mereantur, ejus gratiae tuae, qua delinquentes absolvis poena, fieri participes.*

29. יִחַוּ סִפְפָר הַיּוֹם וְעַם צְדִיקִים מֵאֵל-יִבְחָבוּ *Deleantur ex libro viventium, et cum justis non scribantur, ne sit locus eis in catalogo justorum tuorum. Deleri autem e libro s. catalogo viventium, idem esse, ac morti destinatum esse, et capitis damnatum, res ipsa docet. Cf. not. ad Jesaj. IV, 3. et Ezech. XIII, 9.*

30. יִשְׁעֶהָהּ תְּשׁוּבָתִי *Salus tua exaltet me, h. e. in tuto collocet, tanquam in arce et propugnaculo, quod hoc loco magis placet, quam ad honores elatio, ut carminis finis respondeat initio, quo petiit se de aquis et limo extrahi.*

32. וְהֵיטֵב לִיהֵנָּה מְשׁוֹר *Et bonum erit, i. e. placebit scil. celebratio illa, שִׁיר וְהוֹדָה, de quibus in Versu 31., praes bove, פֶּר מִקָּרְנוֹ מִפְּרִי (ט) praes bove juveni cornuto et ungulato, qui scil. adducatur ei ad sacrificandum. Describitur bos vitulus aetate et robore integer, qualis*

ad

ad victimam requirebatur. Aliqui distinguunt haec, ut sit hic Versus sic; quae res gratior erit Jovae, quam bos, quam juvenens, quam cornua aut unguam lissam habens ulla bestia, quae ad sacrificium tibi adducitur. Sensus: carmina, quibus liberatus Jovam celebrabo, eique gratiasque agam, gratiora ei erunt quam victimae.

33. Praeteritum וַיִּרְאוּ poëtice pro futuro: laetae spei plenus jam praesentes videt calamitosos, qui de hoc spectaculo opis a Jova sibi praestitae laetentur, et hoc recreati, in miseriis reviviscant animis suis, $\text{וַיִּרְאוּ אֶת־יְהוָה}$ *Quaerentes Deum* scilicet וַיִּרְאוּ , *videbunt*, quod e praecedentibus debet refumi. Ceterum cf. not. ad Ps. XIV, 2.

34. $\text{וַיִּבְרְכוּ אֱלֹהִים}$ *pauperibus*, uti $\text{וַיִּבְרְכוּ אֱלֹהִים}$ *afflictis* Vs. 33. saepe in Psalmis Hebraei exilii miseriis oppressi designantur, vid. e. g. Ps. XXII, 25. 27. XXXIV, 3. $\text{וַיִּבְרְכוּ אֱלֹהִים}$ *Vinctis suis* scil. Dei intelligendi qui sui sunt, vincti vero ab aliis.

 PSALMUS SEPTUAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Αποσπασμάτιον Psalmi XL., Vs. 14. seqq., ad hoc, uti videtur, destinatum, ut certis quibusdam temporis aut occasionibus in templo inter sacra decantaretur. Neque enim credibile est, incuria illorum, qui hoc carminum syntagma colligerent, factum esse, ut hæc cœ Psalmi quadragesimi particula hoc loco repeteretur. Alii alias comminiscuntur hujus revulsionis causas, quas recensere operæ non est pretium. Illas tamen qui scire cupit, legat G. B. REDDINGII *Observatt. Philologico-Criticas de Psalmis bis editis* p. 61.

PSALMUS PRIMUS ET SEPTUAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Petit vates se liberari a magnis periculis, et subveniri sibi a Deo, a quo semper dependerit omnis spes et fiducia ipsius, a primis annis usque, et inferitur querela de contumeliis et infectationibus hostilibus. Contra has igitur invocat opem Dei, quam cum per omnem aetatem suam expertus sit benignissimam; petit, ne subtrahatur etiam senescenti. Promittit autem laudes a se et gratiarum actionem, ut fere semper precibus vota conjungi tum consueverunt. Et si Psalmus titulum nullum habet, qui auctorem vel tempus ejus indicaret, interpretes tamen plerique a Davide illum factum statuunt in seditione Absalonica, quae in senectutem ejus incidit, ut senex tum exularit, et major sexagenario. Nos malumus carmen iis annumerare, quae totius populi querelas et preces sub hominis afflicti et miseri persona continent. Id innuunt Pronomina suffixa primae Pluralis personae in Versu 20., a Masorethis imprudenter in nota marginali (קרי) in suffixa

fixa primae Singularis personae mutata (cf. not. ad illum Versum). Nec obstat, quod qui hoc carmine loquens inducitur, *senem* sese dicit Vs. 9. 18. Nam sicut populo Hebraeo sua erat *pueritia*, cum ex Aegypto egressus populus fieri coepit (Vid. Pf. CXXI, 1. Jerem. II, 2. Ezech. XXIII, 3. seqq. Hos. II, 5. 17. XI, 1.); ita eidem illi malorum asperitate afflicto, omnique robore exhausto, *senectus* tribuitur Jesaj. XLVI, 4. Hos. VII, 9.

1. De verbis מְבוֹשָׁה לְעוֹלָם אֵל-מִי-מְבוֹשָׁה vid. ad Pf. XXXI, 2.

3. הָיָה לִי לְצִפּוֹר מְכוּן *Esto mihi in petram domicilii*, i. e. in qua tuto commorari et habitare possim. Chaldaeus convertit: *in rupe valde fortem*, ac si legisset לְצִפּוֹר מְכוּן, quomodo in loco parallelo Pf. XXXI, 3., et hoc ipso loco in codicibus bene multis scriptum reperitur. Vid. DE ROSSII *Varr. Lectt.* h. l. Sed מְכוּן defendit BUXTORFIUS in *Anti-Critt.* p. 380. לְבוֹא תָמִיד *Ad veniendum* scil. שָׁמָּה, *illuc* (ut Deut. XXX, 18.) *semper*, ad quam (arcem) *semper* possim confugere, et quae mihi pateat, quotiescunque necessitas id postulaverit. צִפּוֹר לְהוֹשִׁיעַנִי *Qui saepius antehac mandasti servare me*, qui praeslitisti mihi jam toties opem tuam in rebus difficilibus meis. *Mandare salutem* est curare et perficere, ut praesto sit, vid. Pf. XLIV, 5. LXVIII, 29. CXXXIII, 3. Alii Praeteritum pro Imperativo positum accipiunt, Syro auctore, qui transtulit: *praecipe ad servandum me*, s. *manda ut servet*.

4. מִכַּף מַעְגָּל הַחֹמֶץ *E manu perversae agentis et oppressoris*, quod collective capiendum. Verbum הַחֹמֶץ h. l. ut et Jes. I, 17. significatione convenit cum similiter sonante

nante וְהָיָה, *vi et injuria oppressit*. Cf. MICHAELIS *Supplem.* p. 826.

6. Verba וְהָיָה מִמֵּנִי מִמֵּנִי מִמֵּנִי vulgo ita vertunt: *e visceribus matris meae tu eductor meus fuisti*, וְהָיָה accipientes pro Participio verbi וְהָיָה *transire*, (coll. Arab. جاز, et vid. Num. XI, 31.), quod h. l. transitiva significatione sumi existimant, ut proprie sit *transire me faciens*, scil. novum hujus mundi colonum, ex matris meae utero. Hinc Chaldaeus: מִמֵּנִי, *egredi me fecisti*. Anomaliae autem Participii verbi mediae radicalis Van formae (pro וְהָיָה) simile exemplum afferunt וְהָיָה, Pf. XXII, 10., ubi not. cf. Sed recte vidit A. SCHULTENS in *Animadversiff. Philologg.* in h. l. vocabulum nostrum ad verbum וְהָיָה esse referendum, quod, ut Arabum جزي, *retribuit, pensavit*, significat. Quare transferendum erit: *retributor meus*, i. e. qui beneficiis me cumulas, quemadmodum et verbum synonymum וְהָיָה de *beneficiorum retributione* dicitur Pf. XIII, 6. Quia vero verbum Arabicum etiam *sufficit* denotat, nec improbanda J. D. MICHAELIS sententia, qui in *Supplem.* p. 289. verba nostra sic interpretatur: *ab utero inde matris meae tu sufficiens mihi fuisti*, i. e. te solo adjutore et benefactore contentus fui. Sic quidem verbo كفي, *sufficit*, Arabes uti solent, quibus frequentissima formula: كفي الله, *sufficit Deus*. Forasan idem respexit Alexandrinus cum Vulgato: *συνασθης, protector meus*, et Syrus: *fiducia mea*. De te laus mea; ב de objecto, ut 1 Sam. XIX, 3. *Alloquar, ב de te patrem meum*; et Pf. LXIX, 12. Sensus: *quamdiu vixi, uberrimam semper laudandi te praebuisti mihi materiam, beneficia in me cumulando*.

7. כְּמוֹפֵא הָיִיתִי לְרַבִּים. *Quasi prodigium fui multis*; haesi in calamitatibus insolitis et tantis, ut portenti instar haberer a multis. וְהָיָה מִמֵּנִי מִמֵּנִי *Tu vero refugium meum, refugium roboris*, i. e. robustum; repetendum est prius

prius nomen absque affixo, nomenque posterius pro more vices gerit adjectivi. Exempla hujus constructionis sunt Thren. IV, 17. עֲזָרָתֵנוּ הַבֵּל *auxilium nostrum auxilium vanitatis*, i. e. *vanum*. Levit. VI, 3. צִדְדוֹ בָר *Vestis ejus vestis lini*, i. e. *lintea*. Jef. XXXI, 7. יָרִיכֶם הָטָא *Manus vestrae manus sceleris*, i. e. *scelestae*.

9. אֶל־תִּשְׁלִיכֵנִי לְעַתָּה וְקֶנֶה *Ne projicias me tempore senectutis meae*, s. *in senecta mea*, quem a pueritia usque conservasti. בְּכִלּוֹתַי כְּחַי *Secundum consummari robor meum*, i. e. *cum consumptae sunt vires meae*. כ *ante Infinitivum nota temporis*, ut notum.

10. כִּי־אֶמְרֶוּ־אֹיְבֵי לִי *Nam loquuntur inimici mei de me*, subaudiunt aliqui, Chaldaeo auctore, *malum*, sine necessitate; exponitur enim dictum illorum Versu sequ. לִי *De me*, ut Pf. XLI, 6., ubi not. vid. Eodem modo utuntur Arabes suo ج, exempla attulit A. SCHULTENS in *Animadversf.* ad h. l.

15. כִּי לֹא יִרְעָתִי סִפְרָה *Non enim novi numerationes*, h. e. *quotidie recensendo tua facta*, non tamen destituar materia, quia summam eorum inire nequeo, innumera sunt tua beneficia. Nomen סִפְרָה, quod hoc tantummodo loco reperitur, ejusdem cum מִסְפָּר (Pf. XL, 13.) significationis esse sumitur.

16. [אֲבֹאָה בְּגִבְרוֹתַי מִיְהוָה] Haec verba aliqui sic interpretantur: *introibo in potentias Domini Jovae*, i. e. *aggrediar fortia Jovae facta commemorare*. Arbitrario; nusquam enim *ingredi in aliquid* Hebraeis denotat, illud commemorare. Alii, auctore LUDOVICO DE DIXT, eundem sensum verbis haec tribuunt, sed auxilio petito ex Arabum dialecto, in qua verba *veniendi* sequente כ significant *adducere, adferre, proferre*, ut ita sit transferendum: *proferam fortia Jovae facinora*. Sed quamvis nec Hebraeis haec formula sit inusitata (vid. supra Pf. LXVI, 13. 1 Reg. XIII, 1.); dubito tamen, *afferre facinora* satis apposite dici pro *commemorare* eadem. Alii in-

incedam per fortitudines Jovae, quod sic explicant: Jovae solius potentia fretus *incedam*, hujus fiducia degam vitam meam. Melius placet eorum sententia, qui מְבוֹמָא hoc modo interpretantur: *Ingridiar* scil. aedem Jovae, laudes ibidem potentiae illius celebraturus. Sic enim Davides in simili discrimine constitutus ingressu in templum Jovae tum se ipsum animare, tum Deo gratitudinem polliceri consuevit, veluti Pf. V, 8. Pf. LXVI, 3. Atque verbum מְבוֹמָא nude de ingressu in locum Deo sanctum manifeste ponitur Pf. XLII, 3. — כְּבִירוֹת אֱלֹהֵי Per fortitudines Domini, i. e. virtute Jovae adjutus, atque e tot angustiis ereptus. Eadem plane sententia, quae Pf. V, 8. plenius exprimitur; וְאֵינִי בְּלִבְ הַסִּדָּה מְבוֹמָא בִּיהָהּ.

17. אֱלֹהִים לְמַדְרַחֵי מַנְעֵרַי וְעַד-הַגָּה אֲמִיר כְּפִלְאוֹתֶיהָ Deus, docuisti me inde a juventute mea; et huc usque annuncio admiranda tua, i. e. ita gubernasti a primis annis vitam meam, ut doceres me agnoscere et experiri potentiam et fidem tuam, quem ductum tuum nunc etiam celeberr. Ductum illum vitae suae mirificum, quo per tot calamitates et miseras vita sua ducta et conservata fuerit, appellat *mirabilia Dei*; id est, admirabilis consilii et potentiae Dei opus.

18. לְכֹל-אֲשֶׁר-יָבֹא לְכֹל-יָבֹא *Omni qui venturus est*, scil. in mandum hunc.

19. עַד-מְרוֹם Usque in excelsum; i. e. amplitudine sua omnem excedit numerum et mensuram; cf. Pf. XXXVI, 6. 7. LVII, 11.

20. אֲשֶׁר הִרְאִיתֵנוּ צָרוֹת רַבּוֹת *Qui ostendisti nobis i. e. sivisti nos experiri calamitates et magnas et multas.* Pro suffixo pluralis numeri, ad populum referendi, et a Chaldaeo quoque expressi; Masorethae ad marginem legi praecipiant cum suffixo singularis numeri הִרְאִיתֵנוּ, uti mox in eodem hoc Versu הִרְאִיתֵנוּ et הִשְׁלֵכֵנוּ pro הִרְאִיתֵנוּ et הִשְׁלֵכֵנוּ. Primae personae suffixa exprimunt quoque Graecus Alexandrinus, Vulgatus et Syrus. Nos vero haud dubitamus, illam suffixorum pluralium in singularis mu-

tatio-

tationem factam esse a criticis male sedulis, qui, quod in reliquo carmine unus tantum de se loquens inducitur, minus congruens existimarunt, ut hoc solo Versu plures loquantur. Nec perspexisse videntur, totum populum Hebraeum sub unius persona hoc Psalmo fitti, id quod poëtam suffixis pluralibus hoc Versu innuere voluisse credibile est. *השׁוּב חַיִּינִי*, *Revertaris vivos nos facies*, i. e. paene extinctos in lucem revocabis. De qua loquendi formula, qua prius verbum adverbii vicem explere solet, ut Pf. LI, 4. LXIX, 18.; cf. N. G. SCHRÖDERI *Syntax. Verbor.* Reg. LXIII. a. α. *וּמִתְהַסֵּחַ דְּמַרְץ מְשׁוּב* *Et de abyssis terras iterum ascendere nos facies*, ex profundissimis malis nos retractum evehes.

21. *גָּדַלְתִּי מְרִבַּת* *Auges magnitudinem meam*, amplificabis res meas. Sive: *ad dignitatem meam me iterum evehes*, nam de *dignitate* nomen illud usurpatur etiam 2 Sam. VII, 21. 23. 1 Paral. XVII, 19. Esth. I, 4. — *יִחַסֵּב תְּנַחֲמֵנִי* *Inverteris consolaberis me*, i. e. versa vice me consolaberis. Iterum prius verbum adverbialicit, ut Vs. 20., ubi not. vid.

24. *בְּמִלִּשְׁוֹנֵי כָּל-הַיּוֹם תִּהְיֶה צְרֻקָהָ* *Etiam lingua mea quotidie meditabitur justitiam tuam*, i. e. etiam extra modos et fides (vid. Vs. 23.), simplicique oratione, praedicabo quotidie fidelem tuam defensionem et bonitatem.

PSALMUS SECUNDUS ET SEPTUAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Exorsus vates precibus ad Deum, velit populo suo regem constituere sapientem et justum, qui afflictos vindicet, oppressores vero proterat, et sub cujus administratione regnum laete floreat (Vs. 1 — 4.), transit ad describendum talem regem, qualem populo dari sperat, et vaticinatur de regni illius amplitudine, felicitate, et diuturnitate. Verisimile nobis antehac visum erat, Psalmum hunc continere vota, quae novo cuidam regi Hebraeo oblata fuerint, nec inscriptioni fidem denegandam putavimus, quae *pro Salomone* hoc carmen factum esse dicat. Quamvis enim Praepositio ל, quae nomini שלמה in titulo hujus Psalmi praefixa est, in aliis Psalmis, ubi nomini *David* est adjuncta, perpetuo denotat, hymnum esse a Davide compositum; hoc tamen loco non credibile esse, particulam ל auctorem carminis indicare. Nam Psalmi argumentum ita est comparatum, ut civem potius audias, qui maximam spem et expectationem de hoc novo rege

con-

conceperat, quam regem ipsum, qui tantum regni sui splendorem, inter alias gentes gloriam et admirationem, subditorum per suam prudentiam et virtutem felicitatem praeferre ipse sine summa vanitate non potuisset. Jam vero de nullo omnino regum eorum, qui unquam in Hebraeos regnauerunt, magnifica illa expectari potuisse, quae vates sperat de eo rege, quem hoc carmine canit, est nobis persuasissimum. Sed non nisi regi illi, omni alio humano majori, quem e stirpe Davidica quondam exoriturum esse, Hebraei omni aetate sperabant, Messiae, convenit regni aeternitas (Vs. 5.), pax alta et perpetua dum hic mundus durabit (Vs. 7.), dominium in hunc terrarum orbem quam late patet (Vs. 8.), omnium regum et gentium veneratio (Vs. 9 — 11.), denique quod omnes gentes salutaribus ejus beneficiis fruuntur eumque celebrabunt (Vs. 17.) *). Parum verisimilis est Kimchii aliorumque Hebraeorum conjectura, Davidem

*) Messiam hoc Psalmo cani, vidit et Chaldaeus paraphrastes, qui prima statim illius verba sic exposuit: אלהא הלבח דיקח למלכא משיחא דב לשלמה *Deus sententias iudiciorum tuorum regi Messiae dato.* Dictionem על ידוהי vero, in fronte carminis, sic interpretatur: *per Salomonem dictus est prophetic.* Ad Messiam hunc Psalmum refert et R. Saadiah Hagganon ad Dan. VII, 13. 14. Jarochi quoque ad Vs. 16. ait, veteres doctores verba, quae illic habentur, לימור המשיח *de temporibus Messiae*, וכל המשיח במלך המסור *imo totum Psalmum de rege Messiae* expicare.

videm edidisse hunc Psalmum, cum paul mortem Salomonem filium successorum reg clarasset. Quam sententiam bene refellit LERUS in den Bemerkungen über Stellen Psalmen und in der Genesis, p. 126. seq.

1. אלהים משפטיך למלך און *Deus, judicia t da, i. e. fac, ut rex ad praecepta tua regnum adm*
Alias judicia Dei dicuntur ea, quae Deus ipse ex
defendendo pios, puniendo impios, ut Pf. XX
Quandoque tamen etiam ita dicuntur statuta, a D
mulgata, secundum quae ab hominibus aut stat
ant agendum, ut vocabulo legis aequiparet, ut Pf
20. 30. 39. 52. 75. Bene JARCHI nostram di
explicavit scientiam judiciorum, s. jurium, quae
praecepisti; et KIMCHI: ne erret in sententiis di
dis, da ipsi scientiam et intelligentiam ad judi
cum judicio et justitia. Quae ipsa sententia verb
nymis repetitur in hemistichio altero, in quo rex
filius regis, appellatur, quemadmodum hodie in
Turcicis Osmanorum imperator ان بن السلطان
rex, regis filius dicitur.

2. עבדיך, *Afflicti tui, pro עבדיך, misse*
populum tuum.

3. ישאו הרים שלום לעם *Proferent montes*
populo, i. e., translatione desumpta a terrae foecu
quemadmodum terra producit fruges, ita montes
ubique extabunt copiae bonae rerumque omninm
tiae monumenta Similiter Pf. LXXXV, 12. s
terra progerminare dicitur. Montium vero licuti
gna regionis alicujus devastatione describenda me
ri solet, veluti Jes. V. 25. seqq.; ita vicissim i
describendam terrae felicitatem insignem adhiber

Jes. LV, 12. Pf. XCVIII, 8., utpote maxime conspicuae terrae partes. יִבְנֶעוּהוּ בְּצִדְקָה *Et colles scil. pacem proforent cum justitia*, s. *propter justitiam*. *Justitia et pax* conjunguntur, ut causa et effectus; ubi iniquitas, omnia pessum eunt; contra, ubi justitia, ibi felicitas. Sensus: ubique regnabit felicitas; nam populus juste gubernabitur. Sunt, qui ב redundare putent, sive Accusativi notam habeant, ut vertendum sit: *et colles ferent justitiam*. Sed locorum, quos ut exempla hujusmodi constructionis afferunt (vid. NOLDII *Concordant. Particular.* p. 159. ed. Tymptii, Jen. 1784. 4.), plane alia est ratio.

4. יִשְׁפֹּט עַבְדֵי-עַם *Judicabit afflictos populi*, i. e. eosdem vindicabit, quemadmodum verbum שָׁפַט etiam Pf. XXVI, 1. dicitur; vid. ibid. not. יוֹשִׁיעַ לְבָנֵי-אֲבוֹתָיו *Opem praestabit filiis egeni*. Redundat בָּנִים; quomodo Coh. X, 17. *filius nobilium* ponitur pro *nobili*; Pf. XVIII, 45: *filiis peregrini* pro *peregrinis*, et locis pluribus *filiis hominum* pro *hominibus*. וַיִּרְבֹּא נַפְשָׁם *Et conteret oppressores*, violentos injuriarum auctores proteret.

5. וַיִּרְאוּהוּ עַם-שָׁמַיִם וְלִפְנֵי יְרֵחַ *Venerabuntur te cum sole et coram luna*, i. e. quamdiu sol iste lucebit, et quoad subliterit luna; sive, dum sol et luna lucebunt, h. e. perpetuo. Cf. iusfra Vs. 7., ubi paulo aliter haec sententia exprimitur: *usque dum non sit luna*. Et Pf. LXXXIX, 57: *Thronus ejus sicut sol coram me; sicut luna stabilietur in perpetuum*. לִפְנֵי h. l. eodem modo est accipiendum ut Gen. XI, 28. *Mortuus est Haran על-פְּנֵי עֵל-פְּנֵי coram facie Tarah*; h. e. eodem superflite. Hinc et Alexandrinus Pf. CII, 29. pro לִפְנֵי ה' *coram te* (Deo) posuit: *אלֹהֵינוּ*. Et nostro loco statim sequitur expositio: וְדוֹרֵי דוֹר *generatio generationum* scil. venerabuntur te, per cunctas generationes; sive per continuam seriem annorum celebrabunt felix tuum et gloriosum regnum homines. Simile illud OVIDII *Amor.* L. I. 15. 16.

*Nulla Sophocleo veniet jactura cothurno,
Cum Sole et Luna semper Aratus erit.*

Nec abfimilem ΤΗΡΟΟΝΙΔΙΣ locum attulit
in *Observatt. Critt.* (*Repertor. Literat. bibl. et*
XIII. p. 148.) ad li. 1.

Πᾶσι γὰρ, οἷσι μὲν γλε καὶ ἐσσομένοισιν
Ἔσση ὄμως, ὄφρ' ἂν γῆ τε καὶ ἡέλιος.

ג. וַיִּבֶן עֵיבָר וְיָרַד דֶּשֶׁתָּא דְּבִרְיָא *Descendet quasi pluvia
tonsum* scil. gramen, vel pratum, quae bene l
explicavit: *hic rex in bonum ac salutem popu
niet instar pluvias, quas super herbam resectam e
quo recrefcere facit.* א וַיִּבֶן totondit nomen וַיִּבֶן
pratum detonsum, patet ex Amos. VII, 1. *He
na succreserat* וְהָיָה כְּמַיִם אַחֲרָיִךְ *post foenifscia re
daeus vertit: Descendet sicut pluvia oblect
מַיִם אַחֲרָיִךְ מַשְׁבֵּעַ super herbam arrosam a locust
praelacuit ΜΙΟΧΑΣΛΙ in Supplemm. p. 285
enim,* inquit, „detonsa virent, nec imaginet
magnae calamitatis, ex qua recreari terram la
necesse sit. Mibi ergo verisimillimum est, q
Chaldaeus. — — — Ager intelligitur, in qu
rum agmen nihil reliquit virens, omnibus ad
que resectis (quod quidem de locustis sensu me
prio dici possit), sed qui recreatus pluvia
Nobis tamen *pratum detonsum* minime videtur
epta; nam inter medios calores aestatis, ubi
rint prata, etiam ipsae radices arescerent, nisi
pluvia. Quia וַיִּבֶן Job. XXXI, 20. de *vellere gre
Alexandrinus* et nostro loco id nomen hebrae
vellus, reddidit, quod mirum est placere potui
aetatis quibusdam interpretibus, qui ad historis
Gideonis Jud. VI, 37. respici existimarunt.
וְיָרַד וְיָרַד *Sicut guttae irrigationis terrae.*
tantummodo loco occurrens, recte explicant
درف, *manavit*, et Syriaco ܡܢܘܨܐ, *pluvia*,

hemens, nimbus, unde et Talmudicis scriptoribus מַטְרַת מַטְרַת dicuntur *asperisiones aquae*. Consentiant veteres. Alexandrinus *στάζουσαι ἐπὶ τῆν γῆν*, Vulgatus *stillantis super terram*; Chaldaeus: sicut guttae pluviae ferotinae מַטְרַת מַטְרַת *quae destillans super terram*. Syrus: *quasi guttas מַטְרַת מַטְרַת, quae descendunt in terram*. Alii ex Chaldaico מַטְרַת, *scidit, incidit*, transferunt: *super fissuram terrae*, aestu exhaustae et ruptae, pluviis rigata erit rursus et sanatur. Ubi particula על erit subaudienda. Sed praeplacet prior interpretatio, dialectorum cognatarum unanimique veterum consensu confirmata.

7. יִפְרַח-בְּיָמָיו צְדִיק וְרַב שְׁלוֹם. *Florebit in diebus suis iustus et multitudo pacis*, probis tum bene erit, florebunt tempore regni ejus, florebunt pax et tranquillitas in terris et maxima quidem, durabitque עַד-בְּלֵי יָרֵחַ *usque dum non luna*, dum luna esse desinat, usque ad finem mundi, perpetuo. Cf. supra Vs. 5.

8. וַיִּרְדּוּ מֵיַם עַד-יָם וּמִנְהַר עַד-אֲפְסַי-אֲרָץ. *Et dominabitur ab uno mari usque ad alterum, a fluvio usque ad limites terras*. Verba מֵיַם עַד-יָם *a mari ad mare*, hoc sibi volunt: tam longe lateque, quam quousque mari-bus et aquis concluditur terra, s. orbis terrarum; cf. Amos. VIII, 12. *Errabunt a mari ad mare; a septentrione ad orientem usque*. Chaldaeus: מִסְּטְרָא דִּימָא רְבָא *ab ora maris magni usque ad oram maris oceanis*, i. e. maris oppositi. Sunt quidem ex hodiernis interpretibus plures, qui ob mentionem *fluminis*, i. e. Euphratis (vid. Genes. XV, 18. XXXI, 21. et Drueri *Animadversf.* L. I. Cap. XXIX.) in altero hemistichio haec de Palaestinensis terrae limitibus intelligenda existiment, a mari rubro usque ad Syriacum, quod Philisthaeum et mare magnum vocant, et ab Euphrate, usque ad solitudinem magnam, inter Palaestinam et Aegyptum. Hi autem sunt limites terrae Israeliticae, illi quidem a meridie ad occa-

sum,

sum, hi vero a Septentrione usque ad Oriente XV, 18. Sed hoc loco vix dubium est, *fluvio* f. indicari extremum orbis terrarum limitem orientis. Profecto in magnifica, qualem hoc carmen regis super reliquos omnes elati (vid. Vs. 9. descriptione, nihil jejunius cogitari potest et tertione limitum Palaestinae, intra quos magni imperium sit inclusam. Praeterea terrae huius limites multo angustiores finiuntur Exod. XX *mari Suph*, i. e. sinu Arabico, *ad mare Ph* (mediterraneum), *et a deserto usque ad fluvium tem*). Cf. Deuter. XI, 24.

9. לַפְּנֵי יִכְרַעוּ צִיּוֹם *Coram eo incurvabuntur* barbari. A nomine צִיּוֹם *stecitas* (Pf. *regio sicca et torrida, desertum*, צִיּוֹם videntur deserta loca, vastas et ignoratas terras, incolunt, b significatus tam huic loco, quam Pf. LXXIV, minus videtur. Hinc de animalibus dictum Jer. XXXIV, 14. Jerem. L, 39. *feras sylvestres et las significat.* וְאֹיְבָיו עָפָר וְלֶחֶם *Et hostes ej pulverem*, in veneratione coram ipso procedunt buntur terram, more ab antiquissimis inde t apud Asiaticos populos recepto, ut procedentem rege humum seriant. Minus probandi videntur de clade et oppressione hoc interpretantur, ut bunt in pulvere abjecti et caesi. Priori sententia favet Versus, qui sequitur.

10. מְלִכֵי תְּרַסִּישׁ וְאַיִים תְּנַחֵה וְשִׁבּוֹ *Reges et regionum transmarinarum munera ferent.* quam demumcunque regionem significet, hoc co synecdochice regiones remotissimas eadem demas in genere indicare, res ipsa docet. אַיִים prie in universum *regiones* denotat (vid. not. X, 5.), h. l. *oras remotissimas* significat, ut יָם XI, 11., ubi not. vid. Cf. J. D. MICHAELI

gium Geographias Hebraeorum exteras, P. I. p. 142. *ישיבו* *Reddent*, s. repetent, quod Kimchi non male interpretatur: vice post vicem, s. constanter adferent. *Reges* namque *tributarii* respici videntur, qui singulis annis dona sua *repetere* coguntur. De rege tributario verbum hoc ipsum cum *תנחה* junctum usurpatur 2 Reg. XVII, 3. coll. Vs. 4. — *תלכי שבא ושבא משכר יקריכו* *Reges Schabas et Sabas dona adferent.* *שבא* interioris Africae videtur regio esse, vid. not. ad Genes. X, 6.; *שבא* vero Arabiae felicitis regio, vid. ad Genes. X, 28. Nomen *משכר*, quod praeter hunc locum semel tantummodo, Ezech. XXVII, 15., occurrit, *donum* significare, docet contextus et membrorum parallelismus tam hoc, quam Ezechielis loco. Explicandum est ex Arabum

شكر, *gratias egit, laudibus celebravit ob beneficia accepta; mercede aut praemio donavit.* Unde *משכר* proprie notare videtur *εὐχαριστήριον*, *munus, quod gratitudinis testandas causa ab aliquo offertur*; tum in universum quodvis munus.

12. Hoc Versu, et duobus, qui proxime sequuntur, A. F. PFEIFFER (in *Præteritis* in hunc Psalmum, Erlang. 1803. fol.) non tam justum et lenem imperium, quo suum ipsius populum rex ille moderatur, quam potius aequitatem et clementiam, qua erga alios populos utitur, describi existimat. „Sunt gentes exterae (inquit), et regna finitima, disturbata forte ab aliis potentioribus et protrita, quibus auxilium obtulisse regem, et servitutum eorum depulisse, plus quam probabile est. Non permittit, ut exiles nationes a pinguioribus, minores a majoribus subjogentur.“ Quod utique amplius est, quam ut ab illius aetatis rege aliquo, etiam sapientissimo, jure expectari possit. Rectissime praeterea observavit Pfeifferus, minime necessarium esse, lectionem textus hebraei, *משעי*, post Cappellum (*Crit. S. T. II. p. 526.*) et alios, in *משע* mutare. „Quamvis enim Alexandrinus ἀπο

δυναστων, et Syrus ab eo, qui fortior eo habeat, eosque Vulgata et Hieronymi interpretatio sequatur; magis tamen ex loco parallelo Job. XXIX, 12. dijudicanda est ennucciatio. Quin nec parallelismus לו גמון עור id vult, et durissime dives, seu nobilis, שוע, pro tyranno poneretur.“

14. כמות יחזקס יגמל נפשות. *Ex oppressione et violentia redimet animam eorum*, a yi improborum vindicabit eos, nihil accidere eis patietur. De כמות vid. not. ad Pf. X, 7. — ויקר דמם בעיניו. *Et pretiosus erit sanguis eorum in oculis ejus*, in magno pretio habebit vitam horum, neque feret ut eorum sanguine quisquam impune se polluat. Non sinet illos temere occidi, et effusum ipsorum sanguinem severe ulciscetur. Eadem loquendi formula infra Pf. CXVI, 15. 1 Sam. XXVI, 21. 2 Reg. I, 14.

15. ויהי נחמן לו סנהב שבא ויחפול בערו חמיר. *Et vivet ille*, quem rex tuetur, prospere et ab omni metu securus: cives, quorum salutem atque vitam sua benevolentia, praesidio, custodiaque talis rex tegit, vitam prosperam agent: *et dabit ei de auro Sabae*, tributi aut gratitudinis causa, *atque orabit pro ipso perpetuo*; pro regis sui incolumitate preces ad Deum fundent, ipsique optima quaeque precabuntur. Sunt, qui illud ויהי de rege accipiant, cetera vero verba hujus Versus impersonaliter sumant, hoc modo: vivet rex ille aetatem longam, beneque ei erit; et donabitur ei aurum Sabae, et preces votaque pro salute ejus fient sedulo. Nostra tamen interpretandi ratio, qua ויהי ad מביין illum refertur, de quo Versu 12. 13. in Singulari, commendatur eo, quod reliqua indubitato ad cives sunt referenda. Parum enim placebit LUDOVIC. DE DIEU sententia, qui, „non puto,“ ait, „designari honorem, quo populus regem, sed beneficia, quibus rex populum sit affecturus. לו refero ad ומביין, כל ויחפול, quae singulari numero extant. Sensus est, non

non frustra victurum istum regem, sed ut pauperes ditet optimo auro, proque iis perpetuo intercedat, ac jugiter benedicat. Quare et וְיִרְיֶה וְיִתֵּן וְיִתֵּן vertere posses: *et vivet ut det.*"

16. וְיִרְיֶה וְיִתֵּן - בְּרֵי בְּמֵרָז] Negotium in his verbis explicandis facessit interpretibus nomen בְּמֵרָז, quod hoc tantummodo loco reperitur. Atque plerique quidem, quod Chaldaeus interpret 1 Reg. XVII, 44. pro Hebraeo בְּמֵרָז, *quasi vola viri*, posuit בְּמֵרָז, quod propriè sonat, *quasi particula manus* (Vid. et Dun. V, 24.); nostrum בְּרֵי - בְּמֵרָז interpretantur *portionculam frumenti*, quantum quis vola manus suae vel pugillo potest comprehendere. Unde, subaudita sub Versus initio particula conditionali מֵ, verborum illorum cum iis quae proxime sequuntur: בְּרֵי אֵשׁ הָרִים יִרְעַשׁ בְּלִבְנוֹן סִרִּי, hunc faciunt sensum: *si fuerit pugillum frumenti in terra*, imo *in vertice montium* (ineptiore alioquin ad sationem loco); *fructus tamen istius frumenti exigui terrae commissi adeo prodibit copiosus, ut contremisceat strepitumque edat ad instar Libani*, arboribus vento motis late sonum dantis. Ex paucis granis, in terram projectis, etiamsi in cacumine montium satio fiat, maxima proveniet messis; et excrecet frumentum illud in eam altitudinem, ut, si vento agitetur, strepitum excitent aristae plerae, qualem altissimae cedri in Libano solent. Commodius alii nominis בְּמֵרָז significationem eandem existimant cum פְּסִיחַ, *diffusio, ubertas*, a מֵרָז, quod Chaldaeis pariter ut Arabibus *vis, expandit, diffudit se*, denotat. Quod ipsum Syriacus haud dubie respexit interpret, qui מֵרָז, *multitudinem frumenti* transtulit. Qua quidem adoptata interpretatione nihil erit extrinsecus arcessendum, ut in priorè illa. Nec obstat Dagesch forte literae ם impositum, quod innuit, nomen a radice secundae geminatae מֵרָז derivari. Quis enim nescit, verba tertiae radicalis מ aut ה et geminatae secundae, quae communes habent duas primas radi-

radicales, et communes habere significationes, exempla vid. in Gesehii *Lehrgeb.* p. 455. Et Arabicum قُنْش

eandem, quam قُنْش, diffundendi se significationem obtinet; vid. CASTELLI *Lexic. heptagl.* col. 3090. Chaldaeis מִנְּבּ est panis, quo significatu tributo Hebraeo עֵסָה nos hunc locum olim ita interpretati sumus: *erit*, futurum est, ut panis tritici sit in terra, quem ipsum sensum Chaldaicus interpres exhibuit: יהי סעיר להטא בארעא *erit fulcimentum panis in terra*; q. d. tantum abest, ut cibi penuria sub talis principis regno unquam sit timenda, ut potius panis triticus in terra numquam sit defuturus. Verbum יהי tum vel absolute erit accipiendum, *futurum est*, ut etc.; vel יהי פֶּסַח-בֵּר generis est enallage, non adeo rara apud Hebraeos, vid. BUSTORFII *Theaur. Grammat.* L. VI. Cap. X. p. 437. Sed elegantior est *abundantia frumenti*, quam *panis tritici* mentio, et sensu superiore adscito reliqua hujus Versus facile procedent: *in cacumine montium commovendo strepet fructus ejus (tritici) sicut Libanus*, h. e. tanta erit terrae fertilitas atque tritici copia, ut montium etiam cacumina maximam prolatura sint messem; in eam frumentum excreset altitudinem, ut agitati vento culmi hujus resonent ac perstrepan, perinde atque Libanus ventis concutitur, tum enim cedri et arbores ejus strepunt. יִצְיִצּוּ מֵעִיר כַּעֲשֵׂב הָאָרֶץ *Et effloresbunt ex urbe* (s. collective, *ex uribus*) *sicut herba terrae*, crescet et augetur soboles populi in civitatibus sicut gramina campi. Fertilitati fructuum terrae commode subnectitur foecunditas etiam hominum; ut hoc Versu vates praedicat, principe novo regnante, et fertilitatem agrorum fore magnam, et populum ipsum foecunditate auctum iri, q. d. florebit terrae frumento et viris. Sic scribitur 1 Reg. IV, 20., quod Salomonis tempore *Juda et Israel fuerit tanquam arena maris, edentes, et bibentes et saetantes*, quibus et multitudo hominum

minum et omnium rerum copia a proventu bono significatur. Verbum פָּצַח, *emicare, promicare* (vid. N. G. SCHMÖDERER *Observatt. ad Origg. Hebr.* Cap. VII. 7. XXXIII. p. 153. seqq.), et de plantis aut herbis dicitur, quae *emicant*, quando, ex suo femine enatae et pululantes, cum grato nitore ex terra prodeunt (cf. Numer. XVII, 8. 23.), et ad hominum foecunditatem et prosperos successus etiam Jes. XXVII, 6. adhibetur. Eodem modo Latini suo *emicare* utuntur. LUCANUS *Pharsal.* IV, 549.

— — Sic femine Cadmi
Emicuit Dircea cohors.

Et VI, 395.

Hac tellure feri micuerunt semina Martis.

In nomine פְּעִיר vero latet omiffus verbi antecedentis Nominativus; q. d. *ex civitatibus* singulis cives *efflorescent*, fere ut Pf. LXVIII, 27. *de fonte Israelis* dicuntur ii, qui ex Israële suam habent originem. Cui tamen haec non placeant, is possit cum J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1899. פְּעִיר collato cum Arabico ^{sc} , *vallis, terra depressior, planities*, nostra verba sic reddere: *efflorescent ex vallibus* (scil. *fructus*, פְּרִי, sensu colectivo subaudito), *ut herba terrae*, valles erunt fertiles Coelefryiae valles, Libano, paullo ante memoratio, subjectae. Pfeifferus (l. c.) pro פְּעִיר פְּעִירָא legit פְּעִירָא, et פְּרִי, *fructus ejus* scil. principis, opera ejus et facta interpretatur, unde hujus locis sensum facit hunc: *seges ejus ut cedri Libani floreat, prodiens ut gramen campi*: „exinde, addit, pendet explicatio vocabuli פְּעִיר, quod an de segetis et graminis ex terra germinatione usurpari possit, mihi non liquet; de homine vero, claris factis se ostentante, adhiberi, patet vel ex Jes. LXI, 2. 25. etc.“

17. *לפני שמש* *In conspectu solis*, i. e. quamdiu sol lucebit, coll. Va. 5. et PL. LXXXIX, 37. *שבוֹלֵפֶט שְׁמוֹ* *Sobolefset nomen ejus*, i. e. propagabitur, quamdiu sol est duraturus: continua erit regni successio in posteris ejus. Neque sensu differt lectio textualis, *שְׁבוֹלֵפֶט*, Hiphil, pro Niphil. Verbum *שְׁבַל*, quod hoc tantummodo loco occurrit, ex nomine *שְׁבַל* (Genes. XXI, 23. Job. XVIII, 19. Jesh. XIV, 22.) est explicandum: illud vero quum locis memoratis manifeste *sobolis* habeat significationem, et a Chaldaicis etiam interpretibus constanter *בְּרַ*, *filius*, reddatur, satis certe sumi potest, *שְׁבַל* *sobolam procreare* denotare; nec erat, cur J. D. MICHAELIS eam significationem in dubium vocaret in *Supplem.* p. 1614., quamvis in ceteris linguis, quae cum Hebraea sunt cognatae, neque verbum, neque nomen ejusmodi significationis extat. Nam quod Vir *ἀποκρίωτατος* in *Anti-Critica in locos quosdam Psalmorum* P. I. p. 210. docet, *שְׁבַל* Arabibus esse *augere*, est commentum; neque in Lexico Goliano, quod antestatur, tale quidquam reperies. Memorabile autem est illud, quod Chaldaeus nostra verba transtulit: *יָקָדַם שְׁמוֹ וְיָקָדַם שְׁמוֹ לְפָנֵי שֶׁמֶשׁ*, *et antequam esset sol, praepraesatum erat nomen ejus*. Jam vero, quum Chaldaeus suo *שְׁבַל* haud raro utatur pro Hebraeo *כֶּן* (vid. e. c. Exod. XIX, 15. XXXIV, 2.), conjectura est nequaquam improbanda, interpretem illum in suo codice *שְׁבוֹלֵפֶט* legisse, praesertim quum hoc ipsum in uno codice (quem numero 879 signavit, et antiquum bonaeque notae esse asserit) a prima manu deprehenderit DE ROSSU. Accedit, quod Alexandrinus *διὰ πνεύματος*, h. i. habet, neque secus Vulgatus et Hieronymus, qui sic transtulit: *perseverabit nomen ejus*; quamvis hunc sensum etiam habere potest lectio *שְׁבוֹלֵפֶט*, ut BUXTORFIVS ollendit in *Anti-Critica* p. 612. *וְיִתְפָּאֲרוּ בְּיִשְׁרָאֵל* *Et beatos se praedicabunt in eo*, i. e. exemplo erit et formula quasi faustae precationis apud omnes populos; quoties volent sibi vel aliis bene precari, sument illud nomen: *beneficus sit tibi Deus et liberalis,*
quem-

quemadmodum se erga regem illum praestitit. Quod clarus explicat, dum subdit: $\text{וְכָל־עַמֵּי־הָאָרֶץ}$ *omnes populi felicem praedicabunt eum*. Dictio עַמֵּי־הָאָרֶץ accentuatione quidem cohaeret cum $\text{וְכָל־עַמֵּי־הָאָרֶץ}$, sensu tamen respicit final verbum, quod praecedit $\text{וְכָל־עַמֵּי־הָאָרֶץ}$.

18. Versu 17. definit carmen. Hic vero cum 19. continet δοξολογίαν , qualis est addita sub finem libri primi hujus carminum sylloges, Pf. XLI, 14. ubi not. vid.

20. Vid. Prolegomm. Cap. III. Vol. I. p. XXII.

PSALMUS TERTIUS ET SEPTUAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Argumentum Psalmi idem prorsus est, quod trigesimali septimi, undequadragesimali et undequinquagesimi. Hortatur vates, ne invidemus rebus secundis et prosperis impiorum, neque ex praesenti eorum statu aut conditione iudicemus, sed ut exitum expectemus, in quo iustitia Dei cum in puniendis impiis, tum in servandis et tuendis piis sese clare ostendet *).

Hic et qui proxime sequuntur decem Psalmi *Asapho* adscribuntur; de quibus vid. Prolegomm. Vol. I. p. XVI. Et sane genus dicendi obscurius et sublimius, quod in hisce carminibus regnat, alium, quam Davidem, arguit auctorem; illius enim oratio planior esse solet.

1. Particulam $\eta\mu$ complures interpretes *perfecto* transferunt, ut Pl. LXII, 2. (ubi itidem Psalmum inchoat);
ego

*) Hunc Psalmum vernacule transtulit, subjectis annotationibus, J. G. HASSE in libro, cui titulus: *Biblisch-Orientalische Aufsätze*. Königsb: 1793. p. 20. seqq.

ego tamen ad stipulor iis, qui *adversative* illam accipiunt. Apparet enim ex Versu 2., poetam aliquantis per addubitasse, num Dens rerum humanarum procuracionem suscipiat, et, essetne aliquod propositum praemium cultui Dei, quandoquidem improbis omnia prospere succedebant, boni vero multis aerumnis adstrictabantur. Hinc ita hoc carmen inchoat, ut manifestum sit, eum veluti emergere ex profunda aliqua meditatione, in qua mens ejus inter minus pias cogitationes jactata, aliquandiu aestuaverat, donec tandem meliores animi sensus praevaluerant, ut in haec verba eruperit: *Veruntamen benignus est Deus et propitius Israelitis suis, quicquid sis accidas; modo colant eum corde recto et sincera.*

2. וַיִּמְנֵי בְּטַעַם נְטִייוֹ רַגְלָיו *Me vero quod attinet, pedes declinarunt pedes mei*, a recti verique judicii linea. Literae נטוי, quae in textu scriptae sunt, referunt Participium Paul (נטוי), *inclinatus*, quod distributive positum: *uterque pedum meorum nutans*. Sed lectio marginalis exhibet tertiam Pluralibus Praeteriti Cal, quod multo est commodius. נָמִין שָׁכַחוּ אֲשֶׁרֵי *Quasi nihilum*, i. e. nihil fere abfuit, quin *effusi fuissent gressus mei*; figura, ut putant, deprompta ab aqua, quae, dum effanditur, locum mutat, et incerta ratione dispergitur. Sed videtur respici ad loca lubrica, aquis perfusa, ubi facile effluunt quoque vel eliduntur gressus. Iterum lectionis varietas, ita ut tam tertia Singularis feminina, שָׁכַחָה, quam tertia Pluralis Pyhel legi possit. Similis lectionis varietas in eodem verbo reperitur Deut. XXI, 7. Sensus: parum abfuit, quin in cogitationes impias incidissem, atque a veritate ac fide erga Deum defecissem.

3. קָמַתִּי בְּהוֹלֵלִים לִי *Nam invadebam infans*; vid. Pf. XXXVII, 1., et de voce הוֹלֵל not. ad Pf. V, 6. — שָׁלוֹם רָשָׁעִים אֲרָאָה, *Cum pacem impiorum intuerer*, quando videbam peccata esse impiis omnia, fortuna optima illos uti.

4. לֹא יִמְרָצוּ לְמוֹתָם *Nam non sunt con-*
usque ad mori ipsos, i. e. non premuntur com-
 aliorum hominum miseriis, per totam vitam i
 מְרָצוּ, quod praeter hunc locum semel tanto
 Jes. LVIII, 6., occurrit, *constrictiones* proprie fi
 coll. Arab. ^{حَضْرِي} *حَضْرِي*, *valide constrinxit contorfi-*
vinculorum notionem flagitat locus Jesaiæ laudati
 modo et veteres omnes ibi interpretantur. Nost
 bene ^{הַרְרִין וְעַצְבֵין} *הַרְרִין וְעַצְבֵין* *terrores et dolores e*
 מְרָצוּ Aben-Esra recte מְרָצוּ *usque ad mortem*
 ita praefixum לֹא usurpatur etiam Jes. VII, 15. *in*
que ad agnoscere eum reprobare malum etc. Pa
 ter, neque tamen male, Chaldaeus: *non terrentur e*
turbantur propter diem mortis. Alii de *עֲבָרָא*
 verba intelligunt, quae ita transferenda putant: *n*
vincula morti eorum, i. e. neque graves morbos
 alia, quibus diu excrucientur, illi sentiant, sed
 cum vitae terminus adest, veluti placida morte ex
 Cf. Job. XXI, 13. Prior tamen sententia simpl
 huic loco aptior videtur; sequitur enim מְרָצוּ
pingue s. lacinatum est corpus eorum, corporibus
 ad mortem usque firmis et valentibus. Nomen מְרָצוּ
 Esra ejusdem monnit esse significationis cum מְרָצוּ
 XXII, 20. et מְרָצוּ *robur, fortitudo*; Pf. LXXX
 Quam ipsam notionem spectasse videtur Chaldaeu
cor eorum transtulit, quod de vi vitali haud dubi
 ligendum. Commodius tamen nostrum מְרָצוּ explic
 Arabico ^{أَل} *أَل* (pro ^{أَل} *أَل* et ^{أَل} *أَل*) *corpus.*

5. לֹא יִמְרָצוּ לְמוֹתָם *In labore, s. molestia*
non sunt illi, non exercentur miseriis et calam
 sicut ceteri homines. *Et cum*
nibus ceteris non percutiuntur, s. affliguntur, qu
 immittuntur ipsos non attingunt.

6. *Ideo cinxit eos*, torquis instar (quem nomen עֲנָקָה significat Prov. I, 9. Cant. IV, 9.), *elatio*, *obtegit amictum violentia* s. insolentia *eis*; sicut torques collum, sicut vestis corpus, ita superbiae elatio et insolentia habet totos involutos illos, totos illos occupat. Alias minus probabiles interpretationes vid. in MICHAELIS *Supplm.* p. 1886.

7. *Prodit prae adipse oculus eorum* uterque (hanc enim distributionem exigit differentia numeri, quum nomen sit duale, verbum autem, quod praecessit, singulare; alia exempla vid. Genes. XLIX, 22. Exod. XVII, 12.), i. e. turgēt prae obesitate vultus eorum; prae nimia felicitate turgent. Ita Job. XV, 27. is qui antebac vitam lascivam et voluptatibus deditam egit, dicitur *textisse faciem suam adipse suo*, כָּסָה פָּנָיו בְּחֵלְבוֹ. — עֵינַיִם h. l. per synecdochen ponuntur pro פָּנִים *vultu*, vel pro *facie* et figura tota; huic oppositum עֵין *oculus*, facies, *contabuit*, Pf. LXXXVIII, 10. Chaldaeus sensum hōc modo expressit: *mutata est ob pinguedinem* פְּרָצוּתָהוּן (πρόσωπον) *facies eorum*. Nec male Lutherus: *ihrs Person brüftet sich*. Offenderunt aliqui in eo, quod nomen עֵינַיִם cum verbo masculini generis, יָצָא, conjungitur. Sed notum est, עֵין non minus quam יָד et זְרֻעַ generis esse communis. Alexandrinus pro עֵינַיִם posuit ἡ ἀδικία αὐτῶν, *iniquitas eorum*, ut Vulgatus translulit. Neque aliter Syrus, qui ܥܘܢܘܬܐ, *perverfitas eorum* posuit. Videntur hi עֵינַיִם suis in codicibus legisse, quod praeplacuit SCHNURBAKERO, qui in *Dissertatt.* p. 154. verba nostra sic interpretatur: *prodit ex corde iniquitas eorum*; nam חֵלֶב h. l. *prae cordia* existimat significare, ut Pf. XVII, 10. (vid. Vol. I. p. 424). Vidimus tamen, et vulgata lectione usitataque nominis חֵלֶב notione retenta, sensum oriri sat facilem, et perquam commodum. Describuntur enim homines bene saginati omni copia atque rerum affluentia, qui simul fastu tur-

gent et insolentia, quod significat, dum addit: צברוּ מַשְׁפּוֹת לִבָּבָה Transgrediuntur cogitationibus cordis scilicet omnes recti et aequi fines, omnem modum excedunt, audacissima quaeque et insolentissima in animo moliantur. Significatur idem h. l. hominum genus, quod Pf. Cl, 5. et Proverb. XXI, 4. צְבָה-הַיְיָנוּם זָרָח לִבָּבָה vocatur. Alii verba nostra ita exponunt: *transgrediuntur* bona quae eis obveniunt, *cogitationes cordis*, i. e. plura accipiunt, quam cogitarunt; meliore utantur fortuna, quam sperare aut optare possunt.

8. וְיַמְיָקוּ vulgo reddunt vel: *tabescere faciunt*, subaudi *alios*, i. e. multis modis alios excruciant, ac veluti tabem iisdem inducunt; vel: *diffuunt*, quod exponunt: *dissoluti sunt*, lasciviant vitiis. Scilicet verbum נָקָה significatione cum מָקָם convenire sumunt. Sed utraque interpretandi ratione textui nimium infertur. Recte LUBOV. DE DIEB vertit *subsannant*, ex Chaldaico Syriacoque נָקָה *irridere*. Petulantia sua omnibus illudunt; omnes indubrio suo laedunt. In uno de Rossii codice וְיַמְיָקוּ, *fatui sunt*, legitur. Sed patet, illud huic loco melius convenire. וְיִדְבְּרוּ בְרָעַ עִשָׂה *Loquuntur in malitia*, i. e. malevole *oppressionem*, meras injurias. Confer Jes. LIX, 13. *Locuti sumus עִשָׂה et rebellionem*. מִמְרוֹם יִדְבְּרוּ *Ex alto loquuntur*, sermones eorum sunt elati, inflati, contumeliosi in alios. Cf. Pf. LVI, 3.

9. Verba וְשָׂמוּ בְּשָׁמַיִם פִּיהֶם *ponunt in caelis os suum*, i. e. irrefragabilem sibi arrogunt auctoritatem, ac si Dei instar de coelo loquerentur. Ita ΑΒΞΝ-ΕΣΑΑ: arbitrantur verba oris sui esse tanquam decreta in coelo facta, quae nemo retractare potest. Cui interpretationi favet quidem usus s. constructio verbi וְשָׂמוּ s. שָׂמוּ cum sequente ב, ut Pf. XII, 6. XIII, 3. LXXXVIII, 7., atque analogia praecedentis in Vs. 8. *ex alto loquuntur*. Sed ob alterum hujus Versus hemistichium magis placet eorum ratio, qui, praefixo ב ante וְשָׂמוּ pro *contra* accepto (ut Genes. XVI, 12. Proverb.

23. Pf. XVII, 7. et vid. Vol. I. p. 417.) sic transferunt, *os suum contra coelum ponunt*, i. e. coelum petit maledicentia oris ipsorum. וְלִשְׁנָם מְתַלְתֵּל בְּאָרְץ *Et lingua eorum ambulat per terram* ad profcindendos alios, in terris grassantur contumeliis et infectationibus, linguis suis. Verbum תִּלְתֵּל h. l. per synecdochen generis pro specie dicitur pro *grassari*, depopulandi causa proficisci, ut Prov. VI, 11. XXIV, 34. Cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 10. Ita integri versiculi sensus erit hic: nemini parcent maledicendo, neque coelo, neque terris, neque Deo, neque hominibus.

10. לְכֹן *Propterea*, quod tam prospere huic hominum generi omnia succedunt, וְשָׁב עִמּוֹ *revertitur populus ejus*, quod complures sic intelligunt: affeculae et turba clientum illorum improborum, ut affixum ad unumquemque illorum sit referendum, qualem nominis et pronomini in numero disparitatem habuimus Pf. V, 10. XVII, 12. LXIII, 11. Rectius vero illi facere videntur, qui suffixum nominis עִמּוֹ ad *Deum* referant; populum enim Dei et pios indicari, sequentia convincunt. Hinc sensus erit, etiam pios Jovae cultores vehementer hac impiorum felicitate offendi, adeo ut deserto Deo ad malos hos declinent. הֲלֵם, *huc*, ad haec illorum studia et mores, ut recte Jarchi explicat. וְיַי מְלֵא *Et aquae pleni* subaudi *calicis, vel rivi*. Adjectiva enim et participia per saepe includunt omissum substantivum atque ita vim quasi substantivam accipiunt, ut יְדֵי *dexter*, pro *dextero latere* (Exod. XXIX, 22.), מֵת, *mortuus* scil. homo (Gen. XXIII, 3.), מְצֹן, *reconditus*, scil. thesaurus (Pf. XVII, 14.). Cujusmodi plura exempla suppeditat GLASSIUS in *Philol. S.* p. 36. ed. Dath. et N. G. SCHROEDERUS in *Syntaxi Nomin.* Reg. XVII. a. Potest etiam dici, Adjectivum poni neutraliter, vel pro abstracto: *aquae plenitudinis*, i. e. largae. Quum vero *aquarum* sive *potus* figura Hebraei tam in malam, quam in bonam partem utantur, discedunt h. l. interpretes. Aliqui, respectu

habito ad Pf. LXXV, 9. (*Calix in manu Domini plenus misto, et effundit ex hoc etc.*), item Pf. LXXX, 6. (*Bibendum eis praebes de lachrymis triental*), exponunt haec verba de calice lachrymarum et miseriarum pleno, piis ad bibendum porrecto, hoc sensu: convertuntur ad eadem illorum studia, propterea quod propinentur ipsis pleni calices aerumnarum, et vitam degere cogantur miseram et calamitosam. Ad horum classem referendus LUDOV. DE DIÉU, qui hunc Versum cum proxime sequentis initio sic explicat: *Ideoque cedit populus ejus huc at aquas plenas mensuras*, (i. e. copiosissimae) *exprimantur ipsis, et dicant: quomodo cognosceret Deus?* ut sensus sit, piis gravissima illi tentatione eo interdum adigi, ut copiosissimae lachrymarum aquae ipsis exprimantur, atque eo deveniant, ut de divina providentia dubitent. Verum quam tota haec orationis series in prosperitate impiorum versetur, et mox Versu 11. et seqq. subjiciantur verba eorum, qui sese illis aggregarint; convenientius fuerit, מֵי מַלְאָה h. l. in bonam partem accipere, pro rerum omnium affluentia. Verba מֵי מַלְאָה plerique transferunt, *reperiuntur iis*, i. e. ab hacce turba, impiis felicibus adhaerescente, percipiuntur aquae largae, מַלְאָה referentes ad verbum מַצָּא, *invenit*, ita ut מֵי tanquam הֵא sit abjecta, quomodo hoc ipsum verbum Num. XI, 11. defective extat: מַצָּאתִי, *inveni*, et facta formarum alternatione הֵא מַצָּאתִי, *tradidi te*, 2 Sam. III, 8. (cf. וַיִּרְפְּאוּ וַיִּרְפְּאוּ et *sanati sunt*, 2 Reg. II, 22.); adeoque sicut Deut. XXI, 17. dicitur: *ex omni, quod לֵי מַצָּאתִי reperitur ei*, i. e. quod ipse habet; 1 Paral. XXVIII, 9. *Si quaesiveris eum (Dominum) הֵא מַצָּאתִי invenietur a te*; ita et hic simili cum הֵא sequente constructione dicitur: *aquae largae reperiuntur ab iis*. Ad verbum מַצָּא retulit nostrum מַצָּא Alexandrinus etiam, cum Vulgato, nisi quod ille מֵי pro מַיִי accepit, unde talis prodiit translatio: *dies pleni invenientur in iis*. Sed A. SCHULTENSIVS in *Animadversf. philologg.* ad h. l. illud refert ad verbum מַצָּא

יִמְצָא *exfugit* (Jes. LXVI, 11.), et sic interpretatur: *aquae plena pocula exfuguntur eis.* „Arabice verbum illud notat *fugere* et *bibere fugendo*, atque etiam *generatim bibere*. Collatio Pf. LXXV, 9. hanc versionem confirmabit: יִמְצָא יִשְׁתָּא, et Esai. LI, 17. שְׁתִּיחַ מְצִיחַ. Quod quidem interpretationibus reliquis omnibus praefendum, modo יִמְצָא referas ad radicem מְצָא, communem cum יִמְצָא significationem habentem; cf. quae supra ad LXXII, 16. de מְצָא notavimus. Nec igitur est, ut pro יִמְצָא scriptum sit יִמְצָא, quod in Codice Cassellano extat, teste J. D. MICHAËLE in *Biblioth. Orient.* P. III. p. 240.

11. וְאָמְרוּ אֵיכָה יִדְע־אל וְיֵשׁ דָּעָה בְּעֵלְיוֹן. *Et dicunt, quomodo sciret Deus? et quomodo existeret scientia in Altissimo?* Non dubitant perturbati illi, qui impiorum turbae sese aggregant, in hujus sententiae voces erumpere: an putatis Deum de coelo respicere ad ea, quae in terra sunt? et horum quidquam nosse aut intelligere, multo magis gubernare aut his afflicti?

12. הִנֵּה חַבְהָ אֱלֹהִים רְשָׁעִים וְשִׁלְוֵי עוֹלָם. *Ecce! illi impii! et tranquilli s. felices seculi, i. e. aspice, illi sunt homines impii: et tamen videtis his omnia continenter succedere ex animi sententia, et tranquille beateque eos vivere.* שִׁלְוֵי עוֹלָם aliqui reddunt *tranquillos s. felices mundi*, ut significantur *felicissimi*, solet enim superlativus haud raro ita exprimi per adjectivum cum substantivo vel loci vel personarum, in quo, vel supra quas aliquis eminet, constructum, veluti Pf. XXXV, 20. רִגְעֵי-אֶרֶץ, ubi vid. not. Sed quum nomen עוֹלָם significatione *mundi* apud seriores tantummodo Ebraeos reperitur; praestat, illud h. l. de *perennitate* accipere. Nomine שִׁלְוֵי, *tranquillus*, designatur hujusmodi homo, qui in bona securaque pace omnigenis fruitur opibus, ueminem habens, quem magnopere extimesceret, sibi adversantem, quomodo de se id usurpat vocabulum Jobus, pristinam describens prosperitatem Job. XVI, 12., item de prosperitate loquens impii

XXI, 23. השגה-היל *Qui augent opes*, de quibus nomen היל dicitur etiam Pf. XXXIII, 16., ubi not. vid.

13. ומה-ריק זכיתי לבבי *Profecto frustra mundavi cor meum*, frustra operam dedi, ut conscientiam ab omni scelere aut delicto intemeratam retinerem, cum interea pressus fuerim penuria, nec ad opes, ad exemplum aliorum, emergere potuerim. Cf. Proverb. XX, 9. — ומה-ריק זכיתי לבבי *Et lavi in innocentia manus meas*, ab omni scelere immaculatas eas servavi. Eadem locutio aderat supra Pf. XXVI, ubi cf. not.

14. ומה-ריק זכיתי לבבי *Et tamen sum percussus omni die*, variis aerumnis, tum corpori, tum animo varios gravesque dolores ac ignominiam concitantibus. Opponit vates fortunam suam adversam prosperitati impiorum, de qua supra Vs. 5., quod cum mortalibus ceteris non ריב-זכיתי *percussantur*. ומה-ריק זכיתי לבבי *Et castigatio mea ad matutina singula*, scil. adest, vel mihi infertur. Pluralis זכיתי cum praefixo ל distributive accipiendus, ut Job. VII, 18. Pf. CI, 8. Jer. XXXIII, 2. Adeoque sensus est: singulis diebus, una cum luce, venit mihi nova calamitas, qua castigor.

15. אם-אמרתי *Si dixero*, i. e. si cogitarem, vel proponerem mihi; ita namque verbum אמר tam de λόγος προφορικῶς, quam ἐνδιαθέτω usurpari solet, ut Pf. XIV, 1. XXXIX, 2. אם-אמרתי *Narrabo*, i. e. pronuntiabo, vel, similes agitabo sermones. Respicit hac voce ad Vs. 11, ubi de his, qui impiorum turbae se sociarunt: אם-אמרתי *dixerunt: quomodo cognosceret Deus?* כמו aliqui nude transferunt sic, Alexandrinum sequuti, qui οὕτως posuit. Sed molto convenientius Chaldaeus Syrusque reddiderunt *sicut illi*, ut illud מו non sit syllaba expletiva, sed affixum poëticum pro הוה, ut supra Vs. 5. 6. — הנה-דור *En! in generationem filiorum tuorum*, in familiam tuam, adversus pios tui cultores *perfidus fuisset*, i. e. pios homines magna certe injuria affecissem, quippe quos ob fortunam adversam judicalem a Deo prorsus

ius neglectos, vel, quod magis placet: prodita piorum causa, quam teneor defendere, impiorum causam adjuvassem, dum scilicet affirmassem, pietatis studium esse inutile, quod melius cum verbi בָּנִי usu convenit, vid. Thren. I, 2. Job. VI, 15. Mal. II, 20., ex quibus aliisque locis subaudiendum est praefixum כ' ante nomen דָּרַר, quippe quod ad constructionem hujus verbi pertinet. Alexandrinus pro בְּנֵיהֶם posuit ἡσυχία, et Vulgatus *reprobavi*, i. e. hoc tantumdem erit, ac si ab eis, qui te colunt, defecerim et discefferim, cum illi aliud credant, nempe te curare res humanas, omnia scire, justis et piis hominibus pro benefactis digna praemia reddere.

16. וְחַשְׁבָּה לְרֵעָה וְאֵל עֵקֶל הִיא בְּעֵינַי *Et cogitabo ad sciendum hoc, labor s. molestia erit in oculis meis*, i. e. in animum induxi, accuratius eam quaestionem investigare, ut quid in ea re causae sit intelligerem, id vero meo judicio maximus labor videbatur, et difficillimum opus rem tantam evolvere et invenire posse. בְּעֵינַי *In oculis meis*, h. e. ita apparebat menti meae; *oculum* pro iudicio, ut Pf. XV, 4. Proverb. III, 7. XII, 15.

17. עַד-אֲכֹאֵל אֶל-מִקְדָּשֵׁי-אֵל אֲבִינָה לְאַחֲרֵיהֶם. *Donec Dei sanctuarium ingrediebar, atque ad eorum exitum attendebam.* Fingit vates se hujus quaestionis declarationem a Deo ipso petiisse, a quo edoctus fuerit, non praesentia esse spectanda, sed novissima et extrema hujusmodi hominum, qui cum impii sint, beati videntur; nam facies hujus felicitatis arridet et speciosa videtur, at vero extrema pars foedissime desinit. Quia in plurali מִקְדָּשִׁים dicitur, complures existimant notari et templum et scholas, ubi conciones de rebus divinis haberentur. At *scholas*, vel *synagogas*, si tales antiquis illis temporibus jam extiterint, vix crediderim *sacraria Dei* appellatas fuisse. Et vidimus supra Pf. LXVIII, 36. etiam pluralem מִקְדָּשִׁים de sanctuario Zionio s. tabernaculo sacro usurpari.

18. *וְהִנֵּחְתָּם בְּלִבְיַחְתָּם וְהִנֵּחְתָּם בְּלִבְיַחְתָּם* *Profecto in lubricis locis ponis eos, cadere eos facis in loca fallacia, q. d. vere enim, sicut animadverto, collocas eos in lubrico, ut inde eos praecipites in interitum: initia felicitatis eorum laevia et blanda ponis, ut specie illa decepti et lubricum iter aggressi, postremo ruant et in praecipua eant.* Nomen *וְהִנֵּחְתָּם* significatione cum *וְהִנֵּחְתָּם* et *וְהִנֵּחְתָּם* *devastatio, ruina* (Job. XXX, 3.) a verbo *וְהִנֵּחְתָּם* existimant convenire, quomodo et Chaldaeus transtulit: *וְהִנֵּחְתָּם בְּלִבְיַחְתָּם* *projecisti eos in vastitates, s. ruinas, ut ruinae instar collabantur.* Quod non repudiandum foret, si *וְהִנֵּחְתָּם* (sine Dagesch in littera *Schin*) scriptum esset, et forsitan ita in suo codice legit Chaldaeus. Sed quod nunc in codicibus, quotquot inspecti sunt, omnibus extat, *וְהִנֵּחְתָּם*, ad verbum *וְהִנֵּחְתָּם*, *decepit*, referendum esse, arguit Dagesch in littera *w*. Quare videntur h. l. talia significari loca, quibus *decipiatur* viator, ut ex improvviso praecipua datus misere pereat, qualia sunt praecipitia, aut occultae cavernae et voragine, quae sub terra longa vetustate in altum cavatae jacent. Olim vero codices extitisse, in quibus *וְהִנֵּחְתָּם* (cum *Sin*) scriptum esset, a verba *וְהִנֵּחְתָּם*, *extulit, in altum sustulit*, colligi potest tam ex Alexandrina translatione in qua verba nostra sic reddita sunt: *καταβλεψας αυτους εν τω εκπροθηναι, dejecisti eos, dum elevarentur*, ut Vulgatus transtulit, quam ex Syriaca interpretatione, ubi haec ita sonant: *וְהִנֵּחְתָּם בְּלִבְיַחְתָּם* *et dejicias eos, cum elevabuntur.* Sensus profecto ita aptus, ut dabitari possit, utra lectio sit praeferrenda.

19. Admiratur novum et inopinatum impiorum illorum casum, et subitam incertae felicitatis commutationem: *וְהִנֵּחְתָּם בְּלִבְיַחְתָּם* *Quomodo fuerunt in desolationem*

nam

nem subito! quam subito, quaeso, inversa est omnis prior prosperitas! *Esse in desolationem* est misere vastari, adeoque ipsam quasi desolationem esse, ut Jerem. XXV, 37. XLIV, 12. Syrus ita reddidit: *quomodo fuerunt,*

ⲓⲛⲥⲟⲗⲁⲛⲓⲛ *in stuporem subito!* Scilicet שׁוּמָה non raro et stuporem et rem stupendam notat, ut Jerem. VIII, 21. V, 30. XIX, 8. et בְּלִהּוֹת מִן-כֶּפֶז חֲמֹר מִן-בְּלִהּוֹת *Consumuntur, destitunt ex improviso;* etenim nomen בְּלִהּוֹת non tantum terrorem denotat

(coll. Syriaco כְּלִיִּים *terrui*), unde et h. l. vulgo *prae terroribus* transferunt; verum etiam *casum improvisum,* malum imprudentem derepente opprimens, collato Arabico

دُولِيٌّ *stultus, socors mali et incuriosus fuit.* Qua ipsa *mali improvisi* significatione et Job. XXVII, 19. nomen nostrum occurrit. *Terroris* notio secundaria videtur. Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 179.

20. בְּחִלּוֹם *Sicut somnium est prosperitas illorum;* similis extat imago Jer. XXIX, 7. אֲבָ עֵינַי אֲבָ עֵינַי *Ab evigilando,* s. postquam aliquis evigilaverit, quomodo particula מִן et 1 Chron. VIII, 8. usurpatur: מִן שְׁלַחֵן *post ejicere suum eas,* postquam eas ejicisset. Verba עֵינַי אֲבָ עֵינַי חֲבֹהָ *plurimi ita transferunt: Domine, in civitate imaginem eorum spernes,* quod hoc modo explicant: palam, inter cives suos, contemptos illos reddes. Alii אֲבָ עֵינַי pro אֲבָ עֵינַי, *in excitando,* accipiunt (quemadmodum verba אֲבָ עֵינַי et אֲבָ עֵינַי etiam Pf. XXXV, 23. conjunguntur), ut hic prodeat sensus: *sicut somnium post evigilationem evanescit, ita, o Domine, in excitando* s. te excitante ipsos atque exagitantem, *imaginem illorum contemptim abolebis.* Ita ad אֲבָ עֵינַי pronomen allixum ex אֲבָ עֵינַי erit subaudiendum. Quum verbum אֲבָ עֵינַי etiam de *aestu et fervore irae* dicatur, ut ostendit N. G. SCHROEDERUS in *Observatt. Selectis ad Origines Hebraicas,* Cap. II. p. 24. seqq.; nostrum locum idem ille Philologus praeclantissimus non incommode ita

ita interpretatus est: *Domine, in fervore, i. tua esservescet, imaginem eorum spernes, vel proprietatem verbi בְּזוּה, ignominiose tractabis; illam felicitatis et gloriae speciem, qua super detrahes, mera ignominia cumulandis. Eodem n daens nostra verba accepit: בְּזוּהוֹן חֲבָרָהוֹן imaginem eorum spernes. Nescio tamen, annor notio dictioni בְּעִיר tributa praesenti loco magi צֶלֶם, imaginem, apte nuncupat imaginariam illorum felicitatem, quam proxime antea somni comparaverat. Alii צֶלֶם interpretantur splendorum universum, vel quicquid modo homines spectabiles reddebat, ut cum צֶלֶם notio specietus sit conjuncta, quum idem nomen de artificum statuis et imaginibus dicatur, Num. X. Ezech. VII, 20. XV, 17. Am. V, 26.*

21. בִּי Nam, priusquam a Deo edoctus citius cognoscerem (Vs. 17.), *exasperabatur* etc. ut Kimchi monet. „Sed, inquit ΓΕΙΣΑΥ ratione sequentium versiculorum melius erit, licipere pro adverbio temporis *quando, cum* (ut 4. XXXII, 3. XLI, 12.) ut cohaerentia sit ta ita zelo indulgerem (Vs. 21.), tunc brutus eram *mansi tamen tecum, neque lapsus sum profusus* dei mei nutarent lapsuque essent vicinissimi quia manu tua apprehendisti me (Vs. 23., me i Vs. 17.); quapropter tibi unice adhaerebo (Vs. : בְּבִיחָהוֹן לְבָבִי] Verbi חֲמָה conjugatio Hithpael alias occurrit, in *Cal* tamen est *fermentari*, ut 34., nam nomen חֲמָה est *fermentum*, et חֲמָה adeoque sensus erit: *cor meum veluti acri fermentis inficiebat, i. exacerbabatur*, ita ut intumesceret turbaretur motibus importunissimis, dum indigno propter impios indulgeret (Vs. 3.) eorumque

aegerrimo ferret animo, praesertim innocentiae suae valde metuens ne fuerit frustranea (Vs. 13.), infimulque quotidianas plagas perlentiscens (Vs. 14.) Lutherus olim non male: *mein Herz ist durchbittert*. Campensis: *interim velut acore quodam macerabat se cor meum*. Convenit verbum illud hebraicum cum Graeco *παροξύναςθαι*, quomodo de Paulo Actor. XVII, 16. scribitur: *παροξύετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ*: et sic in Chaldaica paraphrasi *ܦܪܟܝܢܐ*, *fermentare*, saepe est *aerbitatem, dolorem, tristitiam afferre*, ut Proverb. X. 1. *ܦܪܟܝܢܐ ܡܬܪܝܢܐ ܡܬܪܝܢܐ ܡܬܪܝܢܐ* *matrem suam*; XXV, 1. *ܕܘܡ ܬܦܪܟܝܢܐ ܕܦܘܪܝܢܐ* *exacerbaverit socius tuus*; XXVIII, 7. *ܩܘܝ ܦܥܫܝܐ ܡܬܪܝܢܐ ܕܦܘܪܝܢܐ* *patrem suum*. *ܐܬܝܢ ܕܠܝܘܚܝ ܡܝܢܝܢܐ* *Et in renibus meis exacui memetipsum*, h. e. acutos mihimetipsi dolores concitavi in ipsiis nimirum curiosis meis disceptationibus ac invidiosa inquietudine. Verbi *ܐܬܝܢ*, *exacuit*, conjugatio Hithpael non nisi hic extat, et pro ratione verbi antecedentis *exacerbavit se*, recte de doloris pungentis concitatione exponitur. *ܐܬܝܢ ܕܠܝܘܚܝ* *Et in renibus meis*, (subaudiendum enim est praefixum *ܕ*, ut saepius, veluti Pf. XXIV, 6. Amos. II, 8.), i. e. in intimis meis sensibus; notum namque est, *renibus* ab Hebraeis tribui tam cogitationes, quam affectus, vid. Pf. VII, 10. XXVI, 2.

22. *ܕܘܡ ܐܝܢܐ* *Tunc ego*, litera *ܘ* est quasi *ἀποδοτικῆς*, vel respiciens ad *ܕܘܡ*, *cum*, et reddenda *tunc*, ut Pf. XXXIX, 12. Pf. XLV, 12. — *ܕܘܡ ܕܦܘܪܝܢܐ* *Brutus vel stupidus eram*, ineptus meis cogitationibus indulgens. Sic Pf. XCII, 7. dicitur: *ܘܝܪ ܕܦܘܪܝܢܐ* *non intelligit istud*. Et Pf. XLIX, 11. conjunguntur *ܕܘܡ ܕܦܘܪܝܢܐ*. Item Jerem. LI, 17. *ܕܘܡ ܕܦܘܪܝܢܐ* *Brutus factus est omnis homo* *ܕܦܘܪܝܢܐ*. — *ܕܘܡ ܕܦܘܪܝܢܐ* *Neque intelligebam rem quaesitam* (Vs. 16.), quod tuum sit in hoc fortunae impiorum moderamine consilium. *ܕܘܡ ܕܦܘܪܝܢܐ* *Inlar bestiarum sui tecum*, i. coram te, ut recte Chaldaeus: *reputatus sum apud te*, conf. particulae

בְּהַמּוֹחַ similem usum 1 Sam. II, 26. Pf. XVIII, 20. Ante בְּהַמּוֹחַ similitudinis particula est subaudienda.

23. וְאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ. *Ego tamen semper tecum mansi,* utut paene a te deflexissem, tamen constanter servatus sum pius tui cultor, nam tu בְּיַד יְמִינִי אִחְזָקָה apprehendisti dexteram meam nutantem, meque adjuvisti et sustentasti, ne a te deficerem. Praefixum כְּ infertur constructioni verbi, facitque in Latino Accusativum, ut 1 Reg. I, 51. *Apprehendit בְּאִזְנוֹהָ cornua altaris;* item Cohel. VII, 20. Jud. XVI, 3. 2 Sam. VI, 6. Nomen יָמִין, quod tam adjective, quam substantivè occurrit, affixum solet accipere, si contrahitur cum יָד, manus, quum illud alias substantivè apponi soleat; sic Jerem. XXII, 24. *Sigillum עַל יַד יְמִינִי*. Pl. CXXI, 5. *Dominus umbra tua עַל-יַד יְמִינֶךָ*. Vid. etiam Ezech. XXXIX, 3. Gen. XLVIII, 17.

24. בְּעֶצְתְּךָ חֲנִינִי. *Pro tuo consilio duces me,* tu duces et diriges me etiam deinceps consilio tuo, וְאַחֲרַי בְּבוֹר, et postea, s. *postremo, cum gloria me suscipies,* tandem ad decus et gloriam perduces me. בְּבִכּוֹר pro בְּבִכּוֹר, *glorioso, vel splendide,* quomodo plene cum כְּ extat Pf. CXII, 9. *Cornu ejus exaltatur בְּבִכּוֹר glorioso.* Vid. et Pf. CXLIX, 5. Vel subaudiri potest ל, ut designetur terminus ad quem: *suscipis me et evelis ad gloriam;* quemadmodum Proverb. XV, 33. XVIII, 12. dicitur: *ante בְּבוֹר gloriam afflictio.*

25. מִי-לִי בְּשָׂמַיִם. *Quis mihi in coelis?* ad quae, sensus explendi causa, ex altero hemistichio haec trahunt: עִמָּךְ הַפְּצָתִי, hoc sensu: *quis mihi in coelis, quo delectarer mecum?* i. e. quem tibi, meis deliciis, associarem? Fundunt tamen verba illa sola jam per se satis aptam sententiam, si לִי transferamus *pro me*, quomodo accipiendum est etiam Pl. LVI, 20. CXVIII, 6. CXXIV, 1. 2. Atque sic sensus emerget hic: *quis pro me in coelis? quemnam in coelis menum dicam opitulatorem?* בְּמַרְץ
Et

qui illo relicto Deos alienos colunt, de quibus Verfa 27.— פָּנֵי יְהוָה בְּמַדְבָּרָא פָּנֵי יְהוָה Pono. *refugium meum in Domino Jova*, eum agnosco pro unico meo refugio, quod nimirum spem facit, tutum fore, quem receperit. Cf. Pf. XIV, 6. LXII, 8. — הַיְהוָה בְּלִבֵּי הַיָּם, *Ad enarrandum universa opera tua*, ut conservatus ab ipso celebrare possim facinora gloriosissima bonitatis et providentiae ipsius. Est hic personarum enallage, saepius jam observata, veluti Pf. LIV, 7. LXVII, 2. 3. Bene transtulit Alexandrinus: τοῦ ἐξαγγελῆσαι πᾶσας τὰς αἰνέσεις σου, non quod pro הַיְהוָה בְּלִבֵּי הַיָּם legit aliquid aliud, ut Cappellus coniecit, verum *opera Dei* per metonymiam pro *laudibus operum ejus* dictum vidit. Cf. BUCHTORFII *Anti-Critic.* p. 661.

PSALMUS QUARTUS ET SEPTUAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Preces reipublicae Judaicae afflictissimae, cum miserabili querela, qua exponuntur mala, quibus oppressa jaceat, in his ardentissime invocat opem Dei, freta potentia, quam ante ea tempora, et ab antiquo exhibuit populo suo, et quam fabrica hujus universi, ejusdemque gubernatio ostendit; itemque freta affectione erga hunc ipsius populum, et foedere eo, quod fecit cum patribus ipsorum. Haec omnia quasi revocando ei in memoriam, et indignitatem rei, tam nefandorum facinorum, quam insanae insolentiae hostium, ob oculos ponendo, ita nihil omittit omnium, quae impetrare misericordiam Dei possint.

Hoc carmen disertè queritur de profanatione et direptione templi, et urbis vastatione, quorum utrumque factum est Antiochi Epiphani tempore, quod ipsum tempus etiam manifestè produnt Versus 4. et 9. Fuerunt, qui ad vastitatem a Chaldaeis terrae illatam Psalmum referrent.

rent. Cui sententiae repugnat potissimum Ver-
sus *nonus*, ubi queruntur, se nullos amplius ha-
bere prophetas, qui doceant, quando finis futu-
rus sit hujus miseriae. Chaldaicum autem ex-
cidium, qui praediceret, habuerunt Jeremiam,
in cujus Prophetiae Cap. XXV, Vs. 11. diserte
de septuaginta annorum captivitate docetur.
Antiochicis vero temporibus non habuerunt pro-
phetas, qui praedicerent de hujus calamitatis
duratione. Cf. et not. ad Vs. 2. Ad Antiochi
Epiphaniis furorem nostrum carmen jam Chaldai-
cus interpretes retulit; vid. not. ad Vs. 22. Ex qui-
bus omnibus simul sponte intelligitur hoc, Afa-
phum, qui in carminis inscriptione nominatur,
Davidicum illum cantorem esse non posse, sed
longe recentiore aliquem, forsitan tamen ex hac
ipsa familia oriundum, significari.

1. למה ונתת? *Quare indignaris?* Ita enim verbum
נתת potius interpretandum esse, quam *rejecisti*, vidimus
ad Pf. LX, 3. Eodem modo dicitur Thren. III, 31. לא
ל יונת לעולם ארבי *Non indignabitur in aeternum Dominus.*
Cf. et Pf. LXXVII, 8. LXXXIX, 39. לנצח *In sempiter-
num? tam diu?* Ita namque נצח a נצח, *vicit; supera-
vit*, sumi de longinquo et diu permanente tempore alias
diuturnitates veluti superante, cognoscitur ex Pf. IX, 7.
19. XLIX, 19. — יעשן אמה בצאן ארעיהה *Quare fumat
ira tua contra gregem pascui tui?* contra populum,
quem instar pastoris adhuc curasti et defendisti? Eodem
nomine populus Israeliticus insignitur etiam Pf. C, 3.
XCV, 7. LXXIX, 13. Verbum עשן de ira, quae com-
paratur

paratur cum igne, circa interiora hominis praecordia lucens, magnumque proinde fumum per nares spirante, dicitur etiam Dent. XXIX, 20. Pf. LXXX, 5.

2. זכר ערתה *Recordare coetus tui*, opere ipso palam demonstra, te populi tui non esse oblitum, quomodo adhuc nobis visum fuit te curam nostri profus abjecisse. קנית *Quam acquisivisti*, peculiari redemptione, dum ex Aegypto illam educeres, in deserto aleres certisque legibus instrueres, in terram promissam introduceres, adeoque reliquis nationibus omnibus separares. Cf. Exod. XV, 16. Deuter. XXXII, 6. — קדם *Olim*; nomen hebraeum adverbialicit, vid. SCHROEDERI *Institt. L. H. Syntax. Reg. XCIV, a. a.* — גמלת שבט נהלתה *Quam congregationem redemisti in virgam haereditatis tuae*, ut esset tibi veluti peculium haereditarium, quodque aequae tibi curae est, ac homini portio haereditaria. Nomen שבט, quod proprie *baculum* notat, e stipite enatum, tum per metonymiam et *sceptrum*, et *virgam menforiam*, h. l. ponitur pro *portione*, per virgam menforiam vel decempedam dimensa, inque portionem possessionis alicui data; quo ipso nomine Israëliticus populus etiam vocatur Jerem. X, 16. LI, 19. Cf. Deut. XXXII, 9. *Nam portio Iovae est populus ejus*, געקב הבל נהלתו — הר ציון זה שכנתו — *Montis Zion* (scil. זכר, *recordare*), *illius in quo habitasti*, quem delegisti sedem tibi ad incolendum. Pronomen demonstrativum זה, ut et זו, non raro vices gerit relativi אשר, vel illud saltem includit, ut Job. XIX, 19. זה *Et ille quem dilexi, inversus est contra me.* Vid. et Pf. XXXI, 5. XXXII, 8. Est vero haec Zionii mentio argumentum, non esse Psalium interpretandum de tempore incensi a Chaldaeis templi, quum hoc tempore Psalms, ex hoc loco, salvum adhuc fuisse videatur. Salvo autem templo Zionio persecutiones maximae populi fuere Antiochico tempore. Etsi autem montem tantum Zionium nominat, clausula tamen carminis ostendit, non

fuisse tempore hujus prorsus abductum populum, sed aliquem adhuc ejus statum fuisse.

3. *הָרִיִּסָה פָּעַמִּיהָ לְמַשְׁאוֹת נָצָח* *Eleva gressus tuos ad ruinas seculi*, recognitionem institue, instar regis, devastatam ab hoste arcem suam lustrantis deque ejusdem instauratione solliciti. Non vero simpliciter dicit: *gressus tuos dirige*, sed *exalta*, ut ostendat, celerem alacremque expeti accessum, ubi non lente adrepitur, sed magnis pergitur passibus, omniumque oculi in hunc convertuntur festinanter adventantem. *לְמַשְׁאוֹת נָצָח* *Ad ruinas seculi*, h. e. ad loca, annos quam plurimos in vastitate sua derelicta atque horrida. Pro *מַשְׁאוֹת* in Lexicis, quae inspexi omnibus, scriptum extat *מַשְׁאוֹת* (cum *Schin*) et non diversum esse dicitur a *מַשְׁאוֹת* Pf. LXXIII, 18. Quod tamen non *ruinas* significare, sed *loca fallacia*, vel *præcipitia*, vidimus in nota ad illum locum. Recte vero in editione, qua nos utimur, a Jos. Athia curata (*Biblia Sacra correcta et collata cum antiquissimis et accuratissimis exemplaribus manuscriptis et hactenus impressis, Amstelodami, typis et sumtibus Josephi Athiae, Anno 1661.* 8.) scribitur *מַשְׁאוֹת* ut nomen referendum sit ad verbum *נָצָח*, significatione *auferendi*, s. *abolendi*, quomodo de arbore radicitus evellenda hoc ipsum verbum usurpatur Ezech. XVII, 9. (*הִסְרֵם מַשְׁאוֹתָם*). *Tollere* aliquid pro *sublatum dejicere et prosternere*, aliis quoque linguis usitatum. Ita Graecis *ἀναστῆναι* significat tam *erigere*, quam *evertere, subvertere*. Miror, neque Kennicottum, neque de Rossium illam scriptionis discrepantiam h. l. indicasse. *מַשְׁאוֹת* tamen jam legit in suo codice Alexandrinus interpres, qui *ἐπὶ ὑπερηφάνιας αὐτῶν* posuit, *in superbiis eorum*, ut Vulgatus transtulit. Neque aliter Syrus, quamvis hic sensum plane alienum expresserit: *eleva seruos tuos super illos, qui offeruntur super eos in robore*. Plerique transferunt *vastitates*; ac si *מַשְׁאוֹת* sive *מַשְׁאוֹת* (cum *Schin*, et sine *Dagesch*) scriptum esset, a verbo *נָצָח*. Alii haec verba de excidendis hostibus accipiunt, hoc

hoc modo: malis illos afficias numquam finiendis. Quem sensunt Chaldaeus hand dubie spectavit: *attolle gressus tuos ad humiliandum s. ad devastandum nationes in perpetuum* (neque tamen quale vocabulum pro hebraeo למשנה in sua versione Chaldaeus usurpaverit, certum est; nam in editione Veneta, Basileensi et Anglicana legitur למשוק, ignotae significationis verbum, Elias in ההה legit למשנה, ad vastandum. Regia et Nebiense Pfalterium למשנה, quod reddunt ad humiliandum. Meminit et Elias hujus lectionis, sed putat esse mendosam. Buxtorfius in *Lexico Chaldaico et Talmud.* p. 2353. conjicit, legi posse vel למשנה, ad desolationes, vel למשנה, ex Hebraeo למשנה). Eadem mens est Kimchii, qui nomen למשנה pro Infinitivo positum censet, et vertendum: ad devastandum. Verum quum in tota orationis serie vates in mera versetur miseriae descriptione, non imprecatione, praeferenda videtur prior illa sententia, ita ut precetur Dei accessum ad loca sua sancta adeo diu devastationem passa. Quare et Aben-Elra ל exponit propter ruinas, in sanctuario tuo conspicuas. בל-הרע אויב בקרש *Omne malefecit hostis in sancto*, h. e. nihil reliquerunt in locis sanctis tuis violenti illi hostes integrum aut inviolatum. בל *Omne*, s. totam universitatem, quicquid modo ad sacrum pertinet cultum. הרע *Malefecit*, h. e. integritate ac ornatu suo privavit; verbum הרע significat *damnum alicui inferre*, ut Pf. XLIV, 3. — בקרש *In sancto*, h. e. in loco sancto, in templo, vid. Pf. LXIII, 3. CL, 1. Dan. IX, 26. Sunt, qui verba hujus Versus transposita, et hoc modo ordinanda existiment: *ad devastandum s. ad auferendum in perpetuum inimicum omnem, qui in sanctuario datum fecit.* Simile exemplum asserunt ex Hof. XIV, 3, בל-השם עון *omnem iniquitatem aufer.* Verum hunc sensum poeta si exprimere voluisset, scripisset hand dubie נצח סק לנצח.

4. רוגיעו צוריה בקרב מוערה *Rugierunt adversarii*

Yyy 2

tus

tui in medio conventuum tuorum, h. e. quae loca cultui tuo et conventibus sacris consecrata sunt, in quibus antea accinebantur laudes tuae, in iis mediis exauditi sunt rugitus et clamores barbari irruentium hostium tuorum. Nomen מצערא (a מצערא *indixit* certum tempus atque locum) accipitur alias tum de personis congregatis vel coetibus, ut Jof. XV, 4. (*Nons erit solitarius במצערא in coetibus ejus*), tum de tempore certo, ubi convenitur ut sunt dies festi solennes atque annui (Ezech. XLVI, 9. 11. Zach. VIII, 19. Levit. XXIII, 2.); hic vero de loco conventuum sacrorum dici docet res ipsa. פשוטו פשוטו פשוטו *Posuerunt ipsorum in signa*, h. e. cultus Jovani, in conventibus sacris celebrari consueti, ritibus abolitis, introduxerunt cultus alieni sacra et ritus. *Signa hostium* haud pauci interpretantur *signa militaria* (quo significato nomen פשוטו Num. II, 2. dicitur), siquidem manu armata irruerunt in sacra aedificia hostes, signa ducum suorum sequentes. Sed infra Vs. 9. פשוטו manifeste de *signis* s. *insignibus religionis* dicitur, et hoc ipso loco membrorum parallelismus vocem illam eadem notione accipiendam esse innuit; praecesserat enim *concionum sacrarum* mentio. Ita et circumcisio vocatur פשוטו, *signum foederis* Genes. XVII, 4., item Sabbathum *signum* Deum inter et populum Israeliticum Exod. XXXI, 13. 17. Ezech. XX, 12. 20. Planissime vero hoc versu et iis, qui sequuntur, describitur insania illa, qua Antiochus Epiphanes in Judaeos eorumque sacra saevit. Is enim anno 145. Seleucidarum secunda vice Hierosolymorum urbem ingressus, Sabbatho cum militibus per templum urbemque vagatus, non solum magnam multitudinis lanienam fecit urbemque diripuit et incendit; verum etiam sub poena supplicii *sacra summo numini fieri; filios circumcidi, sabbatha et festa celebrari*, legemque Mosaicam observari vetuit; contra ea idolis in suscitatis per totam Judaeam aris sacra facere jussit. Quid? quod ab Aegyptiaca expeditione re-
dux Jovis Olympii statuam templi altari imponi jussit,
ipsique

ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἰουβινοῦ Ὀλυμπίου τὸ ὄνομα ἔλαβεν. Vid. 1 Maccab. V, 1, 30 — 67. 2 Maccab. V, 24 — 27. VI, 1 — 7. JOSEPHI *Archaeolog.* Lib. XII. Cap. 7.

5. Pergit ad descriptionem devastationis templi. יָרַע *Cognoscitur*; tertia Passivi persona vel ponitur impersonaliter, ut Genes. XLI, 21. Exod. XXI, 36. XXXIII, 16.; vel referri potest ad צֹרְרֵיהֶם (Vs. 4.) *adversariorum tuorum* unusquisque, aut ad אֹיֵב, Vs. 3. — כָּמֵבֵא לְמַעַל בְּסֶבֶק-עַץ כְּרָמֹחַ *Sicut adducens desuper in perplexa ligni secures*, ita quoque cognoscitur vel conspicitur hostis sanctuaria tua devastans. Trajecta quodammodo videtur constructio, quae tamen facile hoc modo ordinari potest. Significatur, hostes, deposita omni reverentia, loca sacra non aliter tractasse, quam silvam forte vel loca spinosa purgaturi, quibus inducuntur secures ad paranda inde ligna caduca. Eadem similitudo Jerem. XLVI, 22. 23. *Cum exercitu purgent, cum securibus venient ad eam, tanquam caesores lignorum succident silvam ejus.* Particula לְמַעַל, *desuper*, vel *valde*, *vehementer*, ut 2 Paral. I, 1. XVI, 12. XX, 19., indicantur graves securium ictus, qui ex alto repetiti infliguntur. Aliqui referunt ad tabulata templi superiora, auro ornata securibusque decussa. Verum structuram hanc vates vix respexerit; imo accentuum ratio quodammodo evincit, adverbium hoc connectendum esse cum Participio כָּמֵבֵא, *sicut adducens vehementer*. עַץ-בְּסֶבֶק *In perplexitatem ligni*, h. e. in ligna perplexa, ubi dumeta vel arbuta adeo arcte innexa sibi sunt, ut separari citra ictus alte petitos nequeant. De densitate dumeti vox סֶבֶק propria est, vid. Genes. XXII, 13. Ier. X, 34. IX, 17. Et alia forma סֶבֶק Jerem. IV, 7., item סֶבֶק, quod est h. I. Chaldaeus hujus Versus sensum ita expressit: *Contundit malleo, sicut vir, qui manum suam levat adversus perplexitatem lignorum, ut eam incidat securibus.*

6. כְּמִצְבֵּי סֻלְתָּיהָ *Sculpturas ejus*, h. e. lapides ac ligna aëre exsculpta, variisque figuris exornata. Ita namque hoc

hoc ipsum **כַּתְּוִתָּהּ** usurpatur de *sculptura* lapidis Zach. III, 9., annuli, Exod. XXVIII, 11. 21. 36. XXXIX, 6. 14. 30., et tabularum parietes tegentium, quomodo 1 Reg. VI, 29. Salomo parietes templi sculpsit **כַּתְּוִתָּהּ caelaturis sculpturarum** Cherubim et palmarum, et caelaturis florum etc. Affixum femininum **ה**, Kimohi recte refert ad vocem subaudiendam **הַבַּיִת הַזֶּה מְלִמְלֵהוּ structura templi**; quemadmodum saepius pronomen affixum ad nomen diferte non expressum, sed ex sermonis contextu intelligendum pertinet, cuiusmodi exempla plura collegit Buxtorfius in *Thesauro Grammat.* p. 413. seq. GLASSIUS in *Philolog.* S. p. 158. ed. Dath. Alexandrinus et Vulgatus **τὰς θύρας αὐτῆς, januas ejus**, reddidit, quod nostrum nomen cum **כַּתְּוִתָּהּ** confudit. J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 2054. affixum femininum hujus nominis ad urbem Hierosolymae referendum opinatur, illudque nomen *rupturas murorum (les brèches)* significare; prorsus contra vocis **כַּתְּוִתָּהּ** constantem usum, et contra orationis seriem. **וְהֵי** Una omnes, Vs. 8. Pf. XIV, 3. XLI, 8. — **לְיָמֵי Securi**, **καλέσει**, ut Alexandrinus reddit. Nomen hoc, quod non nisi hic reperitur, haud dubie tale indicatur instrumentum, quo aliquid impetitur, ut corruat, vel a verbo **לָפַד** corruit, lapsus fuit, vel a Syriaco **ܟܘܨܐ**, quod, teste Bar Bahlul, Syrorum Lexicographo, etiam *scissus est*, significat. Pro hebraeo **כַּתְּוִתָּהּ**, *securis*, hoc ipsum nomen Chaldaeus interpres usurpavit Jerem. XLVI, 22., eodemque modo per **כַּתְּוִתָּהּ** declaratur in Tractatus *Baba-Kama* Cap. ult. **כַּתְּוִתָּהּ** Alexandrinus interpretatur *λαξευτήρια, instrumenta, quibus lapides caeduntur*, exque hoc Vulgatus *ascia*, Hieronymus *dolatoria*, Chaldaeus **ܟܬܘܬܐܢܐ ܢܚܠܐܢܐ ascia duorum laterum**, i. e. utrinque scindente, bipenni (falsus est J. D. MICHAELIS, qui in *Supplem.* p. 1192. Chaldaicum in Buxtorfii editione dicit pro nostro **כַּתְּוִתָּהּ** posuisse **ܟܬܘܬܐܢܐ**; nam pro **כַּתְּוִתָּהּ** Vs. 5. usurpavit id nominis ille interpres);

Syrus

Syrus **לִבְנֵי**, *lignes, bipennes*, qui huic loco optime videntur congruere. Alias de hac voce conjecturas retulit et dijudicavit Michaelis l. c. Cf. et BARTHOL. MAYERI *Philol. S. P. I. p. 105.* **נִכְרְתִי** *Contundunt* f. *comminuunt*, ut tollant omnem aedium sacrarum reverentiam, una cum ornatu hoc modo pessundato. Verbi **נִכְרְתִי** quae demum cuoque significatio propria sit, quae ignota est, hoc certam, locis, quibus illud occurrit, longe plerisque, praesertim Jud. V, 26. Jes. XLI, 7., *contudendi; percutiendique* significationem fere unice aptam esse, quae et veterum interpretum auctoritate confirmatur. Perquam incerta vero et plerisque locis inepta prorsus *ultra eundi, nutandique* notio, quam MICHAELIS in *Supplem.* p. 540. seqq. huic verbo assignare conatus est. Quod ad locum Jud. V, 26., legenda sunt, quae contra Michaelisianam interpretationem monuit SCHNURKERUS in *Dissertatt.* p. 84. Ceterum hisce, quae vates hic queritur, bene congruit descriptio vastitatis templo Hierosolymitano ab Antiocho Epiphane illatae, 1 Maccab. I, 22. 39. Neque enim thesauros solum et vasa sacra diripuit, verum etiam *τὸν κόσμον τὸν χρυσοῦν τὸν κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐλέπισε πάντα* (*desquamavit omnia*).

7. **נִשְׂרַף מִן הַשָּׁמַיִם** *Miserunt in ignem sanctuarium tuum*, h. e. ignem sanctuario tuo immiserunt. Eadem hypallage, eademque plane verba, quae etiam Jud. I, 8. **נִשְׂרַף מִן הַשָּׁמַיִם** *Urbi ignem immiserunt*; Exempla plura consignavit GLASSIUS *Philol. S. p. 652.* ed. Dath. Aben-Esra hac locutione inversa angeri putat emphasin, quod representetur urbs, ut in igne versa. Hoc tamen loco non tam penitus concrematum fuisse templum, quam ambustum tantum incendio, hyperbolè poetica, significari videtur. Certe ex Maccab. I, 31. et IV, 38. colligitur, flammam quidem injectas fuisse urbi Antiochi jussu, non vero totam deletam illam esse. Et JOSEPHUS *Archäolog.*

log. I. XII. Cap. VII. diferte dicit, *pulcherrima tantummodo urbis aedificia illum incendisse* (ἐνέπρησε δ' αὐτῆς τὰ κάλλιστα). ארצך וצפונך יהיהך ארצך *Ad terram usque profanarunt habitationem nominis tui*, i. e. ad extremum, vel infimum usque profanationis gradum dejecerunt cultus tui domicilium, quemadmodum opposita phrasis est: *in coelum elevarē*. Sic Pf, LXXXIX, 40. ורצך ארצך יהיהך *Profanasti in terram usque diadema ejus*. Nam in terram conjicimus, cum ea, quae alii magnificiunt, profanare est animus. His comparanda, quae 1 Maccab. II, 12. Eleazar queritur: Καὶ ἰδοὺ, τὰ ἅγια ὑμῶν, καὶ ἡ κάλλονη ἡμῶν, καὶ ἡ δόξα ἡμῶν ἡρημώθη, καὶ ἐβεβήλωσαν αὐτὰ τὰ ἔθνη.

8. ארצך ארצך *Dixerunt in corde suo*, cogitarunt et sibi proposuerunt, in animo suo, ut Pf. X, 6. XIV, 1. — ארצך *Opprimemus*, vel: *agite, opprimamus eos*, universam tum terrae, tum incolis, tam sanctuariis; quam eorundem cultoribus, inducemus ruinam, quod ipsum sequens vocula אחת, *una*, vel *pariter, ex aequo*, intendere videtur. Vocem ארצך Alexandrinus cumque eo Vulgatus, atque Chaldaeus, nec non Hieronymus, pro nomine ארצך, *soboles, profapia* (cf. ad Pf. LXXII, 17.) cum affixo habuerunt (ἡ συγγένεια αὐτῶν, *cognatio eorum*, ארצך, *posterii eorum*). Quod tamen sensum minime commodum parit. Nam si veritas: *dixit totum eorum genus unanimiter* (possit enim collectivum ארצך cum verbo plurali ארצך junctum esse), non sequi debuisset, quod in Hebraeo legimus: *combusserunt omnes synagogas dei*, sed aliquod dictum hostium, ut recte observavit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1093. Si vero haec verba אחת ארצך hostium verba esse sumas, hortantium sese ad gentem totam excoindendam, hostes hoc dixerint: *soboles eorum simul s. una*; sensus prodibit aut nullus, aut certe perquam jejunus. Quod quum bene intellexisset Alexandrinus, fecit hemistichium hujus Versus alterum enunciatum hostium, repugnante tamen textu Hebraeo. Recte vero intere-

interpretes ex Hebraeis plerique nostrum נִיבָה monuerunt referendum esse ad verbum יָבָה, *oppressit, affixit*; inde prima futuri Cal נִיבָה, *affligemus, cum affixo (ם)*, נִיבָה, posito Camez loco Zere, ut saepius, veluti in וְנִיבָה *et jaculis conficiemus illos*, Num. XXI, 30., et in יִשְׁיָבָה, *ponet eos*. Exempla multo plura attulit J. Buxtorpius in *Thesauro Grammat.* p. 526. (ubi nostrum נִיבָה recte resolvit per נִיבָה מוֹתָם, *vim inferamus eis*), et JAC. ALTINO in *Fundamm. Punctatt. Ling. S.* p. 304. Veterum omnium optime Syrus: **بمظ ائبم** *perdamus eos universos!* Sensu cum nostro loco convenit Ps. LXXXIII, 5. **אָמְרוּ לְכֹי וְנִכְחָדְתֶם מִבְּוִי** *Dixerunt: agite, perdamus eos, ne sint gens amplius.* Consultationem statim sequitur executio: **שָׂרְפוּ שָׂרְפוּ כָל-מוֹעֲדֵי-יְהוָה בְּאֶרֶץ** *Combusserunt omnia loca conventuum Dei in terra*, quod bene Aquila reddidit: *πάσας συναγωγάς, festa enim interpretari* (quae dictio illa nonnunquam significat, vid. supra ad Vs. 4.) vix licet ob praecedens verbum שָׂרְפוּ. Reliqui tamen veteres omnes de *festis* vocabulum acceperunt, aliud verbum, festis aptum substituentes, veluti Alexandrinus *κατακαύσωμεν* (pro quo tamen *κατακαύσωμεν* legendum esse, conjecit Hieronymus in Epistola ad Suniam), exque illo Vulgatus: *quiescere faciamus.* Fuerunt, qui *templum* Hierosolymitanum nomine **מוֹעֲדֵי-יְהוָה** signari existimarent, quam sententiam etiam magnopere commendavit CAMP. VITRINGA *de Synagoga vetere* Ll. P. H. Cap. X. p. 403. Verum si etiam concedamus, templum **מוֹעֲדֵי-יְהוָה** *loci conventus Dei* dici, quamvis incongrui aliquid est in eo, quod Pluralis numerus de uno templo usurpetur, neque loco ullo alio haec sententia firmari potest; praemissum tamen vocabulum **בְּ** et additum **בְּאֶרֶץ** prorsus vetat, de *templo* cogitare, contra manifeste jubet, *omnes συναγωγάς Dei in terra* Judae et Israelis intelligere, quae jam per se simplicissima est interpretatio. Quam ipsam tamen VITRINGA l. c. et J. D. MICHAEL-

LII in *Supplem.* p. 1111. impugnant hoc maxime argumentum, quod ante Babylonici exilii tempora nullae extiterint synagogae; quare Michaelis alia conventus sacri non loca solum, sed et aedificia intelligenda existimat, ut sacella in locis, ubi Deus olim adparuerat, aut et scholas prophetarum. Quae objectio tamen ultro evanescit, si carmen nostrum Maccabaicis temporibus factum sit, quod sumimus. Leve enim est, quod huic sententiae Michaelis l. c. opposuit: *Maccabaeorum tempore factum Psalmum nemo dixerit, memor in ipso Maccabaeorum libro Psalmum LXXIX. citari.* Quibus verbis respexit locum 1 Maccab. VII, 17. Qui vero inde consequatur, non potuisse hoc carmen Maccabaicis temporibus factum esse, ego quidem non video (Cf. Argument. Pf. LXXIX.). Insunt sane V. T. libris, quos vocant, canonicis plura loca, quae hisce deum temporibus sunt consignata, quorum exemplum satis luculentum habemus in Dan. VII. VIII. IX. Synagogas vero, quamvis earum ne in Maccabaeorum quidem libris ulla extet mentio, repetendas tamen esse ex ipso exilio Babylonico, satis verisimile fecit Vi-tringa l. c. Cap. XII. p. 423.

9. אֲחֻזֵּיכֶם לֹא-רָאִינוּ *Signa nostra non vidimus*, cultus nostri insignia, ceremoniae, vel solennitates nostrae sacrae, sacrificia, sustitus, circumcisio, abrogata sunt. Quod enim aliqui אֲחֻזֵּיכֶם h. l. de mirandis facinoribus accipiunt, qualia olim contra hostes edidit Jova, jam non edantur; id non congruit cum Versu 4., ubi inter signa populi Israelitici abrogata, inque eorum locum signa hostium substituta manifesta est oppositio. Illustrationem vero harum querelarum historiae Maccabaeorum liber supeditabit, ubi de interdictis circumcilionis, festorum, librorum sacrorum lectionis, ceremoniarumque aliarum signis satis multa extant. Vid. etiam not. supra ad Vs. 4. — מִן עַד נָבִיא *Nullus, amplius Propheia*, a quo de futuro eventu aut modo rerum gerendarum edoceremur. Quod vix de aliis temporibus dici potuit, nisi de Antiochicis

chicis. Recte ΚΙΜΟΝΙ: *Post mortem Haggaei, Zachariae et Malachiae nullus extitit Propheta, qui futura indicasset.* Opponunt aliqui loca Thren. II, 9. et Ezech. VII, 26., ut probent, eadem de exilii Babylonicis temporibus queri aliquem potuisse. Sed utroque loco de eo tantummodo queritur uterque vates, quod nulli prophetae amplius visio ulla contingat; minime vero, quod nullus plane extet propheta. *לֹא-אִמְנָנוּ יוֹרֵעַ עַד-מָה* *Nec est apud nos qui sciat quousque, i.* quamdiu duratura sit haec calamitas. Sunt, qui *עַד-מָה* transferant *quicquam*, ut querantur, destitui se viris sapientibus, quemadmodum comminatus fuerat Jesaias III, 2. seqq. *Auferet Deus judicem, et prophetam, et divinantem, et senem, et principem.* Ita particula *עַד* removebitur a sciente etiam *מָה*, *quicquam*, vel minima rerum illarum, unde *scientes* vel eruditi alias denominari solent; cujusmodi fere phrasia est Prov. IX, 13. *גַּב־ל-יָדְעָה-מָה*. Praeplacet tamen ratio illa prior, qua *עַד-מָה* *usquequo* interpretamur, quomodo ea ipsa dictio Pf. LXXIX, 5. accipienda. Chaldaens etiam h. l. *עַד אִימְתִּי*, *usquequo*, transtulit.

10. *עַד-מָתַי אֱלֹהִים יִחַרְף צַר*, *Quousque, Deus, conviciabitur hostis?* quamdiu feres contumelias et opprobria, quae ingerunt inimici nostri? *וְיִמָּח אִרְבַּ שְׁמִי לְנֶצַח* *Et num irritabit hostis nomen tuum, te ipsum (ut Va. 7.) perpetuo?* Num impune semper cedit hostibus una cum populo devicto, etiam populi Deum conviciari?

11. *לָמָּה תִּשֵּׁב יָדְךָ* *Quare retrahis manum tuam?* Subaudi *אֶל-חִיקְךָ*, quod nomen repetendum est ex altero hemistichio; plena locutio extat Exod. IV, 7. *וְשָׁב יָדְךָ אֶל-חִיקְךָ*. Quasi proverbialiter, *manus in sinum condere*, hoc loco est otiosum esse, et non repugnare violentiae, aut pro se vel aliis propugnare. *וְיִמְיִנָּה* *Et dextram tuam*, quod redundat, quum *dextra* jam inclusa fuerit voci *יָד*. Sed alias etiam *manum* et *dextram* conjungi videmus, veluti Pf. LXXXIX, 14. CXXXVIII, 7. CXXXIX, 10., cujusmodi *ταυτολογία* etiam est Pf. XXII, 24. *Semen*
Israel,

Israel, et semen Jacob; nec non Coh. X, 20. עוף, avis, et בעל כנפים, ales. Potest tamen nomen וימין ad alterum hemistichium trahi, hoc modo: et dextra tua מקרב בלה היקה e medio sinus tui consume, h. e. exerendo e sinu tuo dextram, consume ea hostes. Chaldaeus sensum ita expressit: וימין למפרוק מן גו עטפה מפיך ושיצי עקמא. Et dextram tuam e medio sinu tuo educ, et consume, tolle, angustiam. Verbum בלה, consumsit, sensu praegnante h. l. dicitur, cujusmodi loquendi formulam habuimus supra LXXIII, 27., ad quem loc. cf. not. Cum nostra dictione comparanda similis Pf. LIX, 14. בלה ויאנימו בהמה בלה ואנימו. Minus commode aliqui בלה adverbialiter accipiunt, et profus, omnino, interpretantur. Alii perfice, scil. promissa tua, subaudito דברך, ex Ruth. III, 18. 2 Paral. XXXVI, 22. Nominis חיק varians lectio in Keri et Chetib indicio est, illud olim nunc cum media litera Jod, nunc sine ea scriptum fuisse, similia exempla vid. 2 Reg. XXIV, 15. (מילי et מלי), Jerem. XXV, 7. Pf. CXL, 10. A. SCHULTENSIVS in Animadverff. philologg. literas טו כתיב efferendas existimat חוקך, decretum tuum, ut verba hujus versiculi duo postrema ita sint transferenda: decretum tuum perfice, imple. Quae phrasis tamen alias non occurrit.

12. ואלהים מלכי מקום Attamen Deus, etsi retraxisse nunc manum videatur, rex tamen et defensor meus est, cui confidendum, inde ab antiquo. Quapropter et nunc confidimus, te hostium crudelitati nos non permittiturum. פעל ישועה Operans salutes, pluralis numerus emphasi quadam non videtur carere, ut sensus hic sit: multiplicem salutem consuevisti illis conferre semper qui in te confidunt. בקרב הארץ In medio terrae, i. e. coram orbe terrarum, palam, ante oculos omnium hominum et terrarum. Neque enim de sola Israelitica terra illam dictionem h. l. accipiendam esse, cognoscitur ex his, quae sequuntur.

13. Probare jam incipit, quod dixerat, Deum ab antiquissimis inde temporibus populi hujus fuisse regem, utpote

utpotè quod in eductione ex Aegypto praecipue ostenderat. **אַתָּה פִּרְרַתְּ בַּעֲדָה יָם** *Tu dirupisti mare fortitudine tua.* Manifestum est, celebrari transitum per mare rubrum, ut primum prodigium in conservando populo suo; Exod. XIV, 16. Pro פִּרְרַתְּ Alexandrinus *ἐκραταλώσας, confirmasti*, posuit; videtur hebraeum verbum pro פִּרְרַתְּ, *constrinxisti*, accepisse, ut significetur alterum illud miraculum, quo Deus ita continuit utrinque aquas marinas, ut muri instar essent. Contulit forsan Job. XXVI, 8. et Prov. XXX, 4., ubi verbum פִּרְרַתְּ itidem de aquis conclusis et rotentis usurpatur. Sed recte Symmachus: *σὺ διέσπασσας*, et Theodotion: *σὺ διέστρησας*. שִׁבְרַתְּ רֵאשֵׁי הַתַּיִמִּים *Fregisti capita belluarum in aquis*, quibus haud dubie Pharaeo cum proceribus significatur. Nomine תַּיִמִּים denotari *belluas* quasque magnas et terribiles, vidimus ad Pf. XLIV, 20., et hoc quidem loco *belluas aquatiles* intelligendas esse, indicat additum *עַל-הַמַּיִם*. *Belluis* vero *aquatilibus* hoc loco, ubi de Aegypto est sermo, *crocodili* insigniri videntur, quod ipsum Jes. XXVII, 1. תַּיִם הַחַיִּין אֲשֶׁר בַּיָּם vocatur; et Ezech. XXIX, 3. *Ea, ego contra te Pharaeo, rex Aegypti הַתַּיִם, qui es bellua magna, cubans in medio rivi sui*, etc. Chaldaeus explicationem addidit: *יִשְׁבַּקְתָּ מִצְרַיִם עַל יַמָּא, et suffocasti Aegyptios super mari.*

14. **אַתָּה רָצַצְתָּ רֵאשֵׁי לַיִתָּן** *Tu conquassasti capita crocodilorum*, quos nomine לַיִתָּן denotari cognoscitur ex descriptione hujus animalis Job. XL, 20. seqq. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. II. L. V. Cap. XVI. T. III. p. 738. not. edit. Lips. Chaldaeus sensum verbis propriis expressit: *tu confregisti רֵאשֵׁי נְבָרֵי פִּרְעֹה capita fortium*, s. *ducum Pharaonis*. Cf. Jes. XXVII, 1. Pf. CIV, 26. — תַּתַּנְנוּ מִמָּכֶל לַעַם לְצִיּוֹן *Dedisti illum in cibum populo deserticulis*, quibus vel *barbari*, aut feri homines, qui deserti incolunt, intelliguntur, quod Alexandrino placuit, qui ita transtulit: *ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθιοψί, unde Vulgatus: dedisti eum escam populis Aethiopum;*

pum; et Syrus **לַחֲמַיִם לְחַמְיָא**, *populo forti*; vel, quod praetulerim, ferae bestiae, ut significetur, corpora Aegyptiorum ad ripam ejecta praedam et pastum fuisse bestiarum et avium. **לַחֲמַיִם** enim et de hominibus feris usurpatur, ut *Jes. XXIII, 13. Pf. LXXII, 9.* (ubi not. vid.), et de bestiis, ut *Jes. XIII, 21. Jerem. L, 39.* Nec obstat huic explicationi vox **עַם**, *populus*, nam haec ipsa *Proverb. XXX, 25. 26.* de formicis et cuniculis usurpatur. Ceterum **לַחֲמַיִם לְעַם** appositio est, ut *Genes. XXXII, 18.* **לְעַבְרָה לְיַעֲקֹב**. **КІМЧИ** haec verba sic interpretatur: *populo ad deserta*, subaudi *proficiscenti*, h. e. Israelitis, qui relicta Aegypto semper in desertis solitudinibus fuerunt. Porro Israelitis in escam datos Aegyptios cum ait, intelligit Israelitas appulsa ad littus Aegyptiorum cadavera spoliasse. **BOCHARTUS** in *Phaleg. lp. 318.* **לְעַם לַחֲמַיִם** de Aethiopibus ichthyophagis intelligit, qui e cetis in litus ejectis victum sibi comparabant, notante Agatharchide et Diodoro. Verum sicuti *conquassatio capitum* non proprie est accipienda, ita nec *esca*. Chaldaeus nomine **עַם** *Israeliticum populum*, **לַחֲמַיִם** vero *belluas* significari existimavit; sic enim alterum hemistichium transtulit: **וְהִבְחֵנּוּ לְנַמְרָא לְעַם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְגוֹשְׁמֵיהֶן לִירוּדֵי** *dedisti eos ad internecionem populo domus Israel, et corpora s. cadavera eorum draconibus.* Quasi **לְעַם לַחֲמַיִם** *ἀσυνδέτως* positum esset pro: *populo et feris deserticulis.*

15. **אַתָּה בָּקַעְתָּ מַעַן וְנָחַל** *Tu scidisti fontem et torrentem*, i. e. petras rumpens, quarum inde scaturigines aperuisti et produxisti, quae torrentis instar fluerent. De percussis petris in Horeb, *Exod. XVII, 6.*, et in deserto Cades, *Numer. XX, 8.* haec dici, manifestum. **בָּקַעְתָּ** sensu praegruante, *disrumpendo produxisti*, ut supra *Vs. 11.* **כְּנָחַל**, est accipiendum. Pro **וְנָחַל** Chaldaeus recte posuit **וְנָחַל לְנַחַל** *ut factus sit (fons) in flumen.* Eductis e petra torrentibus eleganter opponit in altero hemistichio exsiccata flumina: **אַתָּה הוֹבֵשֶׁת בְּקֶרֶחַ מֵיָתָן** *Tu exsiccasti fluvios*

*fluvios cursus perennis, et contra, magni fluminis aquas ruentes coercuisti exsiccando. Innuitur prodigiosa Jordani exsiccatio, de qua Jos. III, 13. 16. Pluralis כְּהָרִירָה de Jordane dicitur, non tam ideo, quod plures in illum fluvii effunderentur, ut Kimchi putat; quam quod maximus tunc esset, quum Israelitae transirent, Jos. III, 15., quemadmodum idem pluralis Nab. II, 6. de magno flumine Tigride, et בְּהַמָּוֶה Job. XL, 15. de immani fera s. bellua usurpatur. Cf. GEBENII *Lehrgeb.* p. 664. No. 2. מֵיִן proprie *perenniter fluens* (cf. not. ad Deut. XXI, 4. et J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 1189.); hinc de fluvio aquis copiosis validisque dicitur, opponiturque torrentibus exiguis, quos facilis exsiccat aestus, ut Amos. V, 24.; unde מֵיִן de ipso *aestu maris* usurpatur Exod. XIV, 17., ad quem loc. cf. not. Vim vocis expressit Aquila per στεφφους, *validos*, et Symmachus per ἀρχσλους, *antiquos*, puto *perennitatis* notionem respexisse: Syrus , *fortes*. Chaldaeus alterum Versus hemistichium ita exposuit: מִנְהָּ יִבְשֶׁה מַצִּיחַ פְּהֵלִי מֵרְנוֹנָא מִנְהָּ יִבְשֶׁה מַצִּיחַ פְּהֵלִי מֵרְנוֹנָא דְהוּן תְּקִיפִין *Tu exsiccasti vadum rivorum Arnonis, et vadum Jabboki et Jordani, qui sunt validi.* Jordani addit fluvios Arnon et Jabbok, de quibus vid. Num. XXI, 14. Deut. II, 37. Sed hos fluvios prodigiose exsiccatos esse in libris V. T. non traditur: junguntur tamen Num. XXI, 14. *quod Deus facit ad mare rubrum et in torrentibus Arnon*, unde aliquid simile ibi factum innuitur. Pro nomine proprio accepit מֵיִן Alexandrinus, quem Vulgatus sequutus.*

16. לְךָ יוֹם אֶת-לֵךְ לֵילָה *Tibi est dies, etiam tibi nox*, tuum opus est, ut sit perpetua successio tenebrarum et lucis. מִנְהָּ הִכִּינֹחַ מִאֲזַר וְשִׁמַּשׁ *Tu firmasti, vel parasti, praeparatum ordinasti* (quomodo verbum כִּן in Hiphil accipi solet, vid. Pf. VII, 14. LVII, 7. LXV, 7. 10. LXVIII, 11.) *luminare*, h. e. collective, astra (מִאֲזַר, Gen. I, 14. et cf. Ezech. XXXII, 8.), quorum praecipuum sub-

19. אל-תתן *Ne tradas*, permittas, ut Pf. XXVII, 12. — להנה *Bestiae*, subaudiendum vel ex Aben-Esrae sententia, האגרה *agri*, או הארץ, *terrae*; vel, ut vult Kimchius, qui הנה *coelum* significare ait, ut Pf. LXVIII, 31., ארבים s. צרים, *inimicorum*. Prior tamen expositio, utpote recepto nominis הנה significatui, nec non sequenti *turturis* metaphoraе accommodatior, praeferenda videtur. In הנה est enallage formae constructae pro absoluta, vel potius omissum est nomen posterius, ut in illo Jes. LI, 21. *Afflicta ושכרה et ebria sed non ex vino*, pro ושכרה *ebria afflictionibus*, או רעה *malis*, vel simile. Cf. et Jes. XIV, 6. ac 2 Reg. IX, 17., et vide plura hujusmodi exempla in BUXTORFII *Thesouro Grammat.* Lib. II. Cap. IV. p. 376. seq. et 379., N. G. SCHROEDERI *Syntax.* Reg. XII., et GESENII *Lehrgeb.* p. 680. In codicibus XVII. de Rossianis הנה (cum Camez) scribitur; nec male; est enim vel feminina Pluralis terminatione ה, pro ה, ex Chaldaea mutuata dialecto, vel stylo poetico. priva singularis feminini terminatio, vid. not. supra ad LX, 13. LUDOVICO DE DIEU censet, vel praefixum ה accipi posse tanquam Accusativi notam, more Syris Arabicisque solenni, hoc modo: *ne tradas vitam animae turturis tui*; vel alio nexu: *ne tradas bestiae animatae turturum tuum*; utrumque insolens, et quod linguae usui plane repugnat. Chaldaeus: אל תתן רמתך לנפשות בני אדם *Ne tradas gentibus, quae similes sunt ferae bestiae.* נפש *Animam*, i. q. הנה, quod proxime sequitur, *vitam*, cf. Pf. VII, 3. 6. LXX, 3. — תורתך *Turturis tui*, i. e. populi tui afflicti, qui, ut recte observavit Kimchi, turturi comparatur, quod hoc avium genus infirmum est, et diripitur, nec ipsum diripit. Forsan simplicitatem quoque atque innocentiam columbarum respexit. Mirum tamen, veterum interpretum, quotquot extant, nullum *turturis* meminisse in versione hujus loci. Alexandrinus enim sic habet: μη παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξουμολογούμεχην σοι, *ne tradas bestiis animam consistentem tibi*,
Tom. IV. Z z z z ut

scilicet et directoribus. Alii $\gamma\eta\mu\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta$ transferunt *te-
nebras* s. *caligines terrae*, quas interpretantur miseriis
maximas et calamitosissimas, coll. Jef. XLII, 16. LXXXVIII,
7.; porro adjuncto *terrae* nomine designari putant cali-
ginem crassissimam, qualis sit in media terra, ubi nec ri-
mula, per quam lux illaberetur; denique $\epsilon\sigma\eta\eta\text{-}\epsilon\tau\alpha\mu\lambda$ *ha-
bitationes violentiae*, explicant, per Genitivum adjuncti,
habitationes, quae variis ab hostibus injuriis violentiaeque
affectae fuerint, ceterum $\gamma\eta\mu\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta$ accipiunt pro Ablati-
vo, ut haec sit integri hemistichii sententia, habitationes
injuriis hostium expositas repletas esse luctu et miseriis.
Priori tamen interpretationi favet similia verborum ordo
et constructio locis aliis, quibus verbum $\epsilon\lambda\eta\eta$ usurpatur;
veluti Jef. XXVIII, 8. $\eta\mu\lambda\text{-}\mu\eta\eta\text{-}\epsilon\lambda\eta\eta\text{-}\eta\mu\lambda\text{-}\eta\mu\lambda$, *omnes
mensae repletas sunt foedo vomitu*; Mich. VI, 12. $\epsilon\psi\eta\eta$
 $\epsilon\sigma\eta\eta\text{-}\epsilon\lambda\eta\eta\text{-}\eta\eta\eta\text{-}\epsilon\psi\eta\eta$ *cujus divites pleni sunt violentia*; Gen.
VI, 11. 13. $\epsilon\sigma\eta\eta\text{-}\gamma\eta\mu\eta\text{-}\eta\epsilon\lambda\eta\eta$ *plena est terra violentio*; cf.
Jef. XI, 9. XXVIII, 8. Jerem. LI, 5. Ezech. VII, 23. Pf.
XXVI, 10. CIV, 24. quibus locis omnibus locus, qui
aliqua re repletus dicitur, primo, res autem illa, quae
replet, secundo loco ponitur. Veteres in nostro hemi-
stichio reddendo discrepant. Alexandrinus: $\delta\tau\iota\text{-}\epsilon\pi\lambda\eta\sigma\theta\eta\sigma\alpha\mu\epsilon\lambda$
 $\delta\eta\sigma\alpha\mu\epsilon\lambda\text{-}\epsilon\sigma\kappa\omicron\tau\omega\mu\epsilon\lambda\epsilon\iota\text{-}\tau\eta\varsigma\text{-}\gamma\eta\varsigma\text{-}\epsilon\iota\kappa\omega\upsilon\text{-}\alpha\nu\omicron\mu\iota\lambda\omega\upsilon$, *quia repleti
sunt, qui obscurati sunt terrae, domibus iniquitatis*, ut
Vulgatus reddidit, quorum verborum aut nullus est sen-
sus, aut hic: homines viles ac ignobiles repleti sunt pa-
latis per violentiam et injuriam partis. $\epsilon\psi\eta\eta\eta$ Grae-
cus interpres eodem credidit, qui Prov. XXII, 29. $\epsilon\psi\eta\eta$
vocantur, quibus homines obscuros et ignobiles significari
existimant. Symmachus: $\delta\tau\iota\text{-}\epsilon\pi\lambda\eta\sigma\theta\eta\sigma\alpha\mu\epsilon\lambda\text{-}\epsilon\sigma\kappa\omicron\tau\omega\mu\epsilon\lambda\epsilon\iota\text{-}\tau\eta\varsigma$
 $\gamma\eta\varsigma\text{-}\omega\pi\alpha\iota\omicron\tau\eta\tau\omega\upsilon\text{-}\alpha\delta\iota\kappa\iota\alpha\varsigma$. Patet, eum nomen $\epsilon\tau\alpha\mu\lambda$ retulisse
ad $\eta\mu\lambda$, *pulcher, decorus* fuit. Chaldaeus: $\epsilon\psi\eta\eta\eta$
 $\epsilon\psi\eta\eta\eta\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta\text{-}\epsilon\psi\eta\eta\eta$ *quoniam pleni sunt filii eorum* (Israelitae, posteri Patriar-
charum, quorum in prioris hemistichii translatione me-
minerat Chaldaeus interpres, vid. supra) *obscuritate, sese*

diffundente super terram, violentia et rapinis. Ellipsis nimirum explere voluit; vel etiam impersonaliter s. absolute accepit verbum, hoc modo: *plena s. completas sunt* (Thren. IV, 18.), pleno numero et nimiae sunt (ut Nah. I, 10. Gen. XXIII, 9.) *obscuritates terrae et habitacula violentiae.* Syrus: [אֲחֻזֵּי הַיָּמִים הַשְּׂמֵרָה מִלְּפָנֵי הַיָּדָיִם]

[מִלְּפָנֵי הַיָּדָיִם] *repleta sunt habitacula terrae tenebris et iniquitate.* Transposuit verba hebraea, ut sensum facilem et commodum efficerent.

21. [אֵל-יְשֻׁבֵי דָךְ בְּכֶלֶם] *Ne revertatur attritus ignominia affectus,* tanquam repulsam passus: ne frustre preces afflictorum; ne hac etiam calamitate affice jam ante calamitosissimos, ut dimittas eos cum turpi repulsa vacuos et non exauditos. [עֲנֵי דְמִבִּיזוֹן יִהְיֶה לְךָ שִׂמְחָה] *Oppressus et pauper laudent nomen tuum,* exaudi et opem fer oppressis et miseris, ut celebrent te.

22. [קוּמָה] *Exsurge!* postquam instar otiosi aut aliud agentis nostri curam visus es adhuc abjecisse, atque ad tot hostium insultus tranquille prorsus tacuisse aut adsedisse. [לִיבָה לִיבָה רִיבָה] *Litiga litem tuam;* age causam tuam, cf. Pf. XLIII, 1. XXXV, 1. — [זְכֹר הָרַחֲמָה מִנֵּי-בְבֹל] *Recordare ignominiae tuae ab insipiente quotidie,* memento contumeliarum, quibus quotidie a profanis hominibus afficeris. Chaldaeus: [מְזַכֵּר קִלְבָּא רַחֲמָה מִן מַלְכָּא מִן מַלְכָּא מִן מַלְכָּא] *Memento ignominiae populi tui a rege insipiente;* intellexit haud dubie Antiochum Epiphanem, qui per contemptum *ἄσιμωτος insanus,* cognominatus fuit.

23. [אֵל-תִּשְׁמָעָה קוֹל צַרְרֵיךָ] *Ne obliviscaris vocis hostium tuorum,* quae tum populo tuo, tum ipsimet tuae majestati insultant. [שָׂמוֹן קָמְיָה עוֹלָה הַמַּיִר] *Tumultus insurgentium contra te ascendit continuo.* [קָמְיָה] *pro* קָמְיָה *pro* קָמְיָה *pro* קָמְיָה. Poterunt haec etiam connecti cum verbo [אֵל-תִּשְׁמָעָה], hoc modo: ne obliviscaris vociferationis hostiam tuorum, quae ascendit continuo.

PSALMUS QUINTUS ET SEPTUAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Variae sunt interpretum sententiae de hujus carminis argumento et structura. Aliqui illud compositum existimant in gratiam principis alicujus, a quo reipublicae penitus collapsae restitutio expectata fuerit; ipsum vero illum loquentem introduci volunt, et ea verba facientem, quae virtute ipsius digna sint, et quibus populo suo justam et legitimam regni sui administrationem polliceatur, impiis autem et seditiosis severam animadversionem minetur. Quem quidem principem alii *Davidem* esse opinantur *), alii

Soro-

*) Quae **RUDINCEKI** est sententia; *Esi*, inquit, de *Macchabaeo* tempore alicui in montem venire posset, quo scriptus *Psalmus* esset, et, mutato tempore primi versus in praesens, spinicium esse posset *Judae*, post victoriam ejus aliquam *Antiochicorum*, *Lysiae* aut *Gorgiae*, post quam polliceatur ea Deo et populo per sui temporis *Asaphum* aliquem; tamen et *Davidi* et *Asapho* *Davidico* hunc *Psalmum* relinquo. Et cum aliqui initis regni *Israelitici* eum tribuant, quando tandem promissum totius populi regnum, sublato *Saulo* et *Isbosetho*, ad eum pervenit, *Abnari* potissimum bene-

Sorobabelem, qui restitutionem ordinis politici in republica Israelitica, postquam in patriam reversus populus esset, in animo suo designaret. Alii a secundo Versu omnia Deo tribuunt loquenti, ut fiat Psalmus celebratio sapientiae et iustitiae divinae in gubernatione rerum humanarum, qua, suo tempore, iusto iudicio sit persecuturus insolentiam et injurias impiorum. Omnium tamen optime carminis hujus rationem singularumque ejus partium inter se nexum explicasse nobis videtur SCHNURRER *). „Vates,“ inquit, „si quidem titulo, Psalmum ad Asaphum referenti, fides habenda sit, de quo jure dubitari potest, non sui ipsius nomine verba facit, sed populum inducit, ex calamitatibus, ut videtur, ab exteris ipsi inflicis emergentem. Hic igitur in gaudia erumpit laudesque Dei Sospitatoris Vs. 2. Causa statim gaudii subjicitur Vs. 3., quae in eo posita sit, quod oraculum a Jova editum fuerit, quo se omnia recte moderaturum, et labantem perturbatumque reipublicae Judaicae statum confirmaturum esse declaravit, Vs.

beneficio; vel etiam Jerosolyma et Sione capta; male ad Absalonici temporis exilium Psalmum referre, et ego ad id quidem tempus hujus, quando emisit copias contra Absalonem ex oppido Mahanaim, et in primo versu futurum retinere, ut contra consilium seditiosorum procerum Absalonicorum, et ceteros principes conjunctionis haec fecerit Davides.

*) In *Dissertat. philologico-critt.* p. 158.

Vs. 4. Nunc animosius in barbaras gentes invehitur populus, Vs. 5 — 9., vetatque gloriari rerum suarum successibus prosperis, cum jam parata ipsis sint gravissima supplicia, a Deo mox exequenda. Denique Vs. 10. 11. spem proficitur melioris fortunae certissimam. Quam rationem et nos in carminis interpretatione sequemur, nisi quod singula quaedam loca, maxime versum tertium paulo aliter accipienda putemus. In tempus et auctorem carminis inquirere, inanis opera fuerit, quum certa utriusque indicia profus desint.

2. הַרְיֵנוּ לְךָ אֱלֹהִים הַרְיֵנוּ וְקָרַב שְׁמֶךָ *Culebramus te laudibus, o Deus! celebramus, et propinquum nomen tuum, quod aliqui ita intelligunt: quia praesto es nobis auxilio tuo; ut particula ו pro causali accipiatur, et שְׁמֶךָ, nomen Dei, pro Deo ipso, ut Pf. LXXIV, 7. 21. Prope autem esse hominibus Deus dicitur, cum potentia auxilii sui praesto eis est, vid. Pf. XXXIV, 19. CXLV, 18. קָרַב וְקָרַב לְךָ - לְכָל הָאָדָם propinquus est Deus omnibus, qui eum invocant. Nostri tamen loci paullo alia est ratio, quum non dicatur, Deum propinquum esse alicui. Quare alii, post Raschiam, nominis divini propinquitatem h. l. interpretantur de nominis divini laudati repetitione, q. d. prope, ante oculos obversatur nobis nomen tuum, vel, proximum est labiis nostris, scil. ut laudemus ipsum et celebremus, quomodo Jerem. XII, 2. dicitur: קָרַב אִמָּה בְּפִיהֶם propinquus tu es in ore ipsorum, sed longe a renibus eorum. Cf. Jes. XXIX, 13. Pf. CXIX, 151. Eadem Alexandrini videtur mens fuisse, dum transtulit: καὶ ἐπικαλεσόμεθα τὸ ὄνομά σου, et invocabimus nomen tuum, ut Vulgatus reddidit, quod ipsam et Syrus sequutus. Nisi inter-*

interpretationis illius causa haec potius fuerit, quod Graecus interpres Hebraea praelegentis verba sinistre intelligendo, pro קראו בשמח acceperit. Sed optime nostram phrasin explicavit A. SCHULTENSIUS in *Animadversf. philologg.* ad h. l. hoc modo: quia notum est nomen tuum (ut Pl. LXXVI. 2. נודע ביהודיה שמו), ex linguae Arabicae proprietate, in qua قَرِب, *propinquus fuit*, dicitur de rebus bene notis, et contra *remotum* de eo quod *parum notum* est, aut minus intelligitur (cf. Deut. XXX, 11. Proverb. XXIV, 7.). Cui interpretationi favet, quod statim subjicitur, quomodo notum aut celebre sit nomen Dei: ספרו בפלאותיה *enarrantur*, praedicantur, *mirifica tua*; ספרו impersonaliter positum, ut קראו, Pl. LXVIII, 25., וישבו Pl. LXIX, 35. SCHNURRERUS verba nostra brevius dicta putat pro מְחַיְיבֵנו סִפְרוֹ-לֵנו Pl. XLIV, 2., et versiculum reddit ita: *celebramus te, o Deus, nam notum est nobis nomen tuum; nota sunt nobis ex narratione patrum facta tua mirifica.* Sunt etiam, qui verba nostra ita transferant: *propinquum esse nomen tuum enarrant*, s. praedicant *mirifica tua facinora.*

3. Causam subdit, cur celebrandus sit Deus: vindex et sospitator noster est. Quam sententiam enuntiat ita, ut introducat Deum ipsum verba facientem, hostibusque severa supplicia minitantem: בִּי מָקוֹם מוֹעֵד אֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל *Cum accepero tempus, recte judicabo*, i. e. tempore suo iudicis iusti exsequar partes, deque hostibus vestris supplicium sumam, ut par est. Nomen מוֹעֵד interpretes post LUDOV. DE DIRU atque ALB. SCHULTENSIUM (in *Animadversf. philologg.* ad h. l.) tantum non omnes *promissi* acceperunt significatione, ex Arabica Syriacaeque dialectis, quibus יָעַד a יָעַר *condixit, promisit*, quicquid promissum, condictum et constitutum est, denotat. Quum vero plerique haec verba Davidi assignent; *promisso* intelligunt promissum illi a Deo regnum, ut sensus prodeat hic: ubi regnum mihi pro-

promissum nactus fuero, recte administrabo res ejus, et exercebo jus et justitiam integerrime. Promissi significatione nomen illud capit quidem etiam ΣΕΚΝΟΥΡΕΒΕΥΣ, sed quum verba haec existimet esse populi; nostrum verficulum ita interpretatur: *promissum obtinui divinum; dixisti: justam ego sententiam feram.* Verum quum nomen מוֹעֵד nullo alio V. T. loco *promissi* significatione usurpatum reperitur; tutius fuerit et h. l. usitatam *temporis* retinere notionem, quam manifeste obtinet Hof. II, 11. Pf. CII, 14., quo utroque loco מוֹעֵד cum הַעֲ, ut aequipollens, conjungitur. Verborum vero מוֹעֵד הָאֵתָּה לִי sensus per se clarus est: *ubi nactus fuero tempus*, scil. opportunum; sive: cum otium nanciscar; quasi nunc disteptus sit aliis curis et negotiis. Bene Chaldaeus: מוֹעֵד מִיָּדָי וְאֵתָּה אֲנִי אֲרִיבֶנָּה *Si scivero tempus*, i. e. ubi sciam tempus adesse opportunum, *recta judicabo.* Alexandrinus de verbo ad verbum reddidit: ὅταν λάβω καιρόν, et sic etiam Vulgatus et Syrus. Aquila apud Eusebium (Agellio referente): ὅταν λάβω συνταγὰς. At Theodoretus Aquilam et Symmachum ait sic transtulisse: ὅτ' ἂν λάβω τὴν συναγωγὴν, quod ipse sic exponit: cum redierimus (verba namque Israelitarum Babylone captivorum esse putat), et in sacrum tuum templum convenerimus, tunc beneficia tua celebrabimus. — מוֹעֵד מִיָּדָי pro מוֹעֵד מִיָּדָי, *aequitas*, i. e. aequissime, ut Pf. IX, 9.

4. נִבְגַּיִם-אֶרֶץ וְכָל-יֹשְׁבֵיהָ אֲנִי תִפְנֹתִי עִמּוֹדֶיהָ
Dissoluta sunt terra et incolae ipsius, ego disposui columnas ejus, quod bifariam accipi potest, vel sic; prorsus est dissoluta res publica, et incolae paene defecerunt in calamitatibus, ego tamen has ruinas instaurabo; quomodo תִּפְנֹתִי per enallagen pro futuro positum accipiendum erit; vel hoc modo: tunc, ubi judicium exercebo (Va. 3.), praepavore veluti dissolventur omnes gentes, nam is ego sum, qui terram basibus et columnis fulciverim, atque adeo eam, ejusque incolas, quum libitum erit, nullo negotio commovere possim. Cf. Job. IX, 6. Ita Aben-Ef-

ra, qui per *terras columnas* intelligi vult montes, quibus, quasi fulcris et columnis, terrae moles sustinetur. Jam, interposito הָבָה, live Diapsalmate, ad aliam personam fit transitus, et vates incipit loqui.

5. הַלְהִיחֵהוּ דַבְרֵי דִּי אֲנִי *Dixi insanientibus, h. e. ecce vero annon illud est, quod ego semper ad hostium, insanorum more furentium, rabiem compescendam dixi? —* וְלֹא תִשְׁבְּחוּ אֶת-קַרְנֵי אֱלֹהֵי הַלְוָיָהּ לֵאמֹר־לֹא *Ne insanitatis; et impiis: ne exaltetis cornu, ne insolescite virium vestrarum fiducia. Metaphora a cornutis animalibus desumpta, quae dum cornua elato in altum capite ostentant, minitantur incurSIONem ac prostrationem. Cf. Deut. XXXIII, 17. Pf. XCII, 11.*

6. Ante וְרַבְרַב vel repetenda est ex versiculi initio particula הֵא, ut Alexandrinus fecit (*μη λαλειτε*); vel subaudiendum pronomem relativum וְשֵׁי, quod Chaldaeo placuit: וְיִלְבַּטְכֶם יְהוָה בְּדַבְרֵי אֱלֹהֵי הַלְוָיָהּ, *vos, qui loquimini, nec non Symmacho: λαλοῦντες. רַבְרַב. Cum collo, scil. erecto aut superbo, i. e. arroganter, falluose, ut Job. XV, 26. (רַבְרַב וְיִלְבַטְכֶם יְהוָה); cf. Jel. III, 16. Sunt, qui proximum דַבְרֵי cum רַבְרַב conjungant, hoc modo: ne loquamini collo duro; sed transferendum potius esse ita: ne loquamini cum collo, i. e. falluose, durum, s. insolens, ferox, apparet ex locis 1 Sam. II, 3. Pf. XXXI, 19. XCIV, 4. Id quod bene intellexit Symmachus, qui Versum nostrum sic reddidit: *μη ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρασ ὑμῶν λαλοῦντες τραχήλω ἀνομίαν. Alexandrinus posterius hemistichium ita fecit: μη λαλειτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ac si רַבְרַב, adversus petram, pro רַבְרַב legisset. Chaldaeus: Vos, qui loquimini וְיִלְבַטְכֶם בְּדַבְרֵי אֱלֹהֵי הַלְוָיָהּ cum ferocia et contumeliis.**

7. הַלְהִיחֵהוּ דַבְרֵי דִּי אֲנִי בְּרַבְרַב אֲרִיבֵי אֶת-אֶרֶץ הַלְוָיָהּ *Aliqui haec accipiunt tanquam verba vatis, calligantis fastum hostium, hoc sensu: at non ex ortu, occasu aut meridie τὸ exaltare, s. exaltatio, eminentia, quatuor autem plagis significari κατὰ μερισμὸν terras, ut dicatur hoc: non a*

ter-

terris, aut hominibus, sed a Deo solo omnis potestas est; hic regna confert et adimit, elevat et deprimit. Commodius tamen haec *μικροῦς* tribuuntur hostibus, insolenter sese jactantibus, a se prostratos numquam iterum se erigere posse; sic namque כִּי praemitti solet sermonibus in persona aliorum prolatis, ut 1 Reg. I, 13. *Jurasti, dicens: כִּי filius tuus regnaturus est post me.* Quare cum Versu sexto noster hoc modo est connectendus: ne insolenter ferocia verba jactetis (quae jam ipsa adferuntur); ut ut undique miselli hi circumspiciant, nusquam tamen, neque ab ortu, nec ab occasu, vel meridie aderit aut comparebit eis elevatio; nos enim prostravimus illos, ut praeter nos nemo eos poterit elevare. Quod ipsum eleganter infringitur Versu, qui proxime sequitur. Mentione praecipuarum terrae plagarum praeccludi volunt omnem auxilii aditum, ita ut soli illi jactabundi emineant, ac pro sua undique ferociant libidine. מצא locus, ubi exoritur, et quasi egreditur sol, vid. Ps. XIX, 7. LXV, 9. Hof. VI, 3. Per מצוקר, *desertum*, tam meridionalis quam septentrionalis plaga videtur significari, utrinque enim deserta loca habet Palaestina, ad aquilonem Syriacum desertum, ad meridiem Judaicum; quo et alias meridionalis plaga indicatur, veluti Deut. XI, 24. Jos. I, 4. Infinitivus הררים, *elevare*, nominis induit naturam h. l., ut apud Latinos *Scire tuum nihil est*; cf. Ps. XX, 10. *In die קראנו vocare nos*, i. e. invocationis nostrae; Ps. XXXII, 6. *Tempore מצא רוב invenire*, i. e. inventionis. Veteres quidem הררים pro nominis הר, *mons*, plurali habuerunt; atque plerique illorum, Alexandrinus, Vulgatus et Syrus, cum antecedente סרבר conjunxerunt, hoc sensu: *a deserto montium*; i. e. a deserto australi montium Idumaeorum. Ita Aben-Elra: *Nec putetis, quod in Oriente aut Occidente; aut in montoso deserto sit, qui servare vos possit*; hoc postremum enim, aut tale quidquam erit subaudiendum, si הררים pro-montibus accipiamus, ne imperfecta maneat sententia. Ceterum illos, qui *desertum*

tum montium vertunt, מַדְבָּר pro מַדְבָּר legere necesse est. Et certe מַדְבָּר (cum *Patach* sub כ), in statu regimini- nis, et hodie extat in libris longe plerisque, tam manu- scriptis, quam editis. КИМЧНІІІ tamen tempore, id est seculo p. C. n. duodecimo exeunte, in codicibus pleris- que aut certe melioris notae, מַדְבָּר extitisse, ex hisce illius verbis in Commentario ad h. l. colligi potest: הָרִים a verbo רוּם significat exaltationem et magnitudinem; sen- susque est hic: non ab oriente, neque ex occasu, neque ex deserto, h. e. quantocunque studio et cura laboret ho- mo, et quantumvis hinc illinc discurrat, nullam tamen adipiscitur magnitudinem, nisi a Deo, quomodo Versu octavo subjicit: nam Deus hunc exsultat, et illum depri- mit. וְמֵה שִׁיעוּר הַפִּירוּשׁ הַזֶּה כִּי הָרִים לְשׁוֹן הַרְמָה כִּי מַדְבָּר וְכִי קִמְּוֹן וְאִינוּ סִמּוֹן וְכִן בְּמִדְרַשׁ וְכִי *Et quod confirmat hanc interpretationem, ex qua הָרִים notione elevationis sumi- tur, est hoc quod מַדְבָּר (cum *Camez*) scribitur, neque igitur in regimini est positum; et sic etiam in Midrasch (Commentario allegorico) etc.* Addit tamen: וְכַמְּקָדָה הַסְּפָרִים מַדְבָּר פָּחָה וְאִם כֵּן יִהְיֶה הָרִים מְגֹרֶת הָרַר וְאִף עַל פִּי הָרַר הַרְרִים הָרִים *In quibusdam libris (cum *Patach*) scribitur; et tunc erit הָרִים Pluralis nominis; hoc tamen non obstante, rectum est prius.* Magnum codi- cum et editionum numerum, in quibus מַדְבָּר extat, recenset ז. Rossa in *Varr. Lects.* ad h. l. Atque hoc eodem modo (מַדְבָּר in statu absoluto) etiam Chaldaeam legisse, ex hac illius interpretatione intelligitur: לִיה זָר בְּגִי מַעֲרָמָה וְזָר מַעֲרָמָה וְלֹא מִן צְפוֹנָה וְדִבְרֵי מַחַר טוֹרָה *Quia non est praeter me (scil. Deus et servator, coll. Jes. XLIV, 6 — 8.) ab Oriente usque ad Occidentem, neque a Septentrione desertorum, neque ab Austro loco montium.* Patet, illum, ut quatuor mundi plagas significaret, מַדְבָּר de Syriaco deserto accepisse, quod Palaestinae ad aquilonem est, הָרִים vero, montes, de montanis Idumaeae, quae Palaestinae ad au- strum erant.

8. *כי-אלהים שפט Sed Deus est iudex.* *כי* adversative accipiendum, ut Pf. XLIV, 4. 8., ita ut cohaereat hic Versus cum praecedente. Alii cum Versu sexto connectunt, hoc modo: ne tollatis cornu, aut fastuose loquamini, quia Deus iudex est. A nobis prius illud praeferi, significavimus in not. ad Vs. 7. Sententia haec erit: non vestrum est imperium, neque vos superiore caretis domino, sicut stulte vobis arrogatis; verum supremus adhuc restat regum dominorumque iudex in coelis, Deus, cf. Pf. VII, 12. IX, 8. — *היה ישמעיל וזה ירים Hic, non vos, deprimit, et hic elevat, solius Dei est, elatos de sede deturbare, et oppressos ad fastigium evehere.* Cf. eandem sententiam Pf. CXLVII, 6. Pronomen *הו* veteres in Accusativo transtulerunt: *hunc deprimit, et hunc evehit.*

9: *כי-בוס ביר יהנה Nam calix in manu Jovae. Calyx, scyphus, בוס, quia ex eo cuilibet, in convivio, bibendum distribuebatur (cf. Jerem. XVI, 7. Luc. XXII, 17.), et quia tam jucundi, quam amari potus recipiendi vas atque organum est, metaphorice, sortem tam faustam, quam adversam, et ita tum beneficia Dei, tum poenas et supplicia, significat. Prioris exempla sunt Pf. XVI, 5. XXIII, 5. CXVI, 13. Posterioris exempla sunt Pf. XI, 6. Jes. LI, 17. 22. Thren. IV, 21. Jerem. XXV, 15. LI, 7. Ezech. XXIII, 33. 34. Nostro loco, ubi poculum simpliciter est positum, ambigitur, in bonam, an vero in malam partem sit accipiendum. Posterioris elegit Chaldaeus, qui כס דלינת poculum dirarum, posuit, altero haud dubie permotus versiculi hemistichio. Nobis tamen in utramque partem imago illa usurpata videtur, ut inducatur Deus tanquam convivii praeses, ex una parte suis vinum liquidius et metum e poculo suo propinans, ex altera vero parte impios ad epotandas exfugasque faeces non sine horrore adigens. Ita hoc Versu magis amplificabitur, quod Vs. 8. brevius dictum fuerat. In verbis, quae sequuntur, *וינין קמר*, explicandis difficultatem creat verbum *קמר*, quod*

quod interpretationem non unam recipit. Aliqui *rubet* interpretantur, ΚΙΜΧΙΟ auctore, qui observat, רִיחַ , *rubrum*, Arabice رُبْرِي (أحمر) dici, qui dolor habetur vini praeslantissimi, ex Proverb. XXIII, 32. *Non adspicias vinum* $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$ *cum rutilaverit.* Unde et *sanguinis* nomen *vinu* datum Jacobo Genes. XLIX, 11., et Moſi, Deuter. XXXII, 14. Hoc Homerus passim, $\alpha\iota\theta\omicron\pi\alpha \epsilon\iota\upsilon\omicron\nu\omicron\nu$, quod Eustathius exponit $\text{θερμὸν, λαμπερὸν, πυρρὸν, μέλανα}$. ipsum רִיחַ usurpavit poeta a ΔΙΣΣΥΝΗΑΡΙΟ excitatus (in *Theſauri Ling. Arab.* Particula I. ex edit. Everardi Scheidii, p. 110.) qui vinum generosum his verbis laudat:

$\text{صِرْفًا كَيْتًا حَمْرًا صَافِيَةً}$
 $\text{يُغْلَوُ بِأَيْدِي التَّجَارِ مَسْبُوهًا}$

Merum, subnigrum, rubrum, defaecatum; cuius oenopolarum in manibus cari constet sentio. Huc pertinet, quod Judaeorum magistri in libro rituali $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$ ad Pascha celebrandum $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$, *vinum rubrum* conquirendum praecipiunt, addita ratione hac, $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$ $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$ $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$ $\text{רִיחַ} \text{כִּי}$ *quia illud generosius esse solet, quam album.* Vid. BUXTORFII Fil. *Exercitationem in Historiam Institutionis S. Coenae*, §. XX. Plura alia ex eorum, qui regiones Orientis invisere commentariis, attulit HARMER in *Observat. super Oriente*, P. I. p. 344. translata. Neque improbabilis plane est eorum sententia; qui putent vinum rubrum a poeta nostro ideo memoratum, quod validissimum existat, et quod caput vehementissime feriat. Unde ATHENAEUS L. I. Ἐποινῶν $\text{Ὀμηρος τὸν μέλανα εἶνον πολλάκις αὐτὸν αἰθροπα καλεῖ, δυναμικώτατος γὰρ ἐστὶ, ὁ δὲ λευκὸς ἀσθενής. Homerus vinum nigrum laudando αἰθροπα, sive fervidum saepe vocat;$

est enim id validissimum, quum album imbecillius sit. Quod ipsum spectasse videtur Chaldaeus, dum transtulit חמר עשין *vinum forte*, s. validum. Contra Aben-Esra nostrum חמר per עכור, *turbidum, faeculentum* declarat, חומר, quod *lutum, crassamentum* significat, quasi *lutulentum* dixeris. In quam mentem LUDOVICUS DE DIEU, qui nostrum חמר ad Arabicum (per Cha) fermentavit, unde Syriacum , *fermentum*, existimat referendum, et locum hunc ita transferendum: *calix est in manu Domini, in quo vinum fermentavit*, turbida limpidis immixta fuere, ut Pf. XLVI, 4. *Tumultuantur*, יחמר מים *lutosae sunt aquae*. Ita Syrus: *vinum* *turbidum*. Sed recte monuit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 830., *fervendi* significationem huic loco plane non aptam esse, quum de vino sermo sit, non in torculari, sed in poculo; in quo minime fervet. Quod quum intellexisset haud dubie Coccejus, ipse verba חמר יין interpretatus est *vinum quod defervuit*, cujus faeces subsederunt; at *vinum, quod defervuit*, absonam phrasin esse; merito opposuit Michaelis loco laud., nisi enim defervuit, vinum non est, sed mustum. Retinenda igitur illa primo loco posita interpretatio, *vinum est rubidum*, pro *generoso*, praesertim quum חמר nusquam alias nisi in *generositatis* sensu de vino usurpatum reperitur. Deuter. XXXII, 14. in Moysi carmine celeberrimo illo, dicitur Deus populum suum potasse *uvae sanguine חמר rubente*, et Jes. XXVII, 2. *Vinea Jovae חמר נרם vinea vini rubentis*, sive nobilissimi et generosissimi; ubi neque *turbidi*, neque *meri* significatio quadrabit. Alexandrinus Symmachusque οἶνος ἀπαυτος, atque ex his Hieronymus *vinum meracum* reddiderunt. מלא מכה *Plenum est poculum in manu Jovae mitione*, i. e. vino infuso; nomine מכה enim significatur illud, quod calici jam infusum est, et ex eodem bibendum propinatur. Scilicet verbum מכה, ex quo nostrum מכה, nusquam praeterea occurrens, de-

fecn-

scendit, significat non tantum *miscere*, v. e. potum cum lachrymis, Pf. CII, 10., verum etiam rem potentiam poculis *infundere*; ut Prov. IX, 2. *Sapientia vinum suum* מִסְכָּח מִסְכָּח *miscuit*, i. e. paravit, et crateribus infudit, atque Vs. 5. *bibite vinum*, quod מִסְכָּח *infudit*. Qua ipsa ratione Graeci non tantum κερᾶν, live κερᾶσαι, licet *miscere* proprie significet, usurpant tamen simpliciter ἀντὶ τοῦ ἐκχέειν, καὶ δίδουσι πίνεσιν, pro *infundere* in calicem, et *bibendum porrigere*; verum verbo μίσγειν quoque in eandem mentem utuntur, ubi nulla liquoris peregrini intervenit mistio, neque aliter Latini suo *miscere*, ut multis iisque clarissimis exemplis probavit Th. GATACKER in *Adversarr. Miscellaneor. posthum.* Cap. V, p. 451. seqq. Operr. (Trajecti ad Rhen. 1698. fol.), quo nemo melius de hac locutione, Hebraeis, Graecis Latinisque communi egit; inque ejus rationem inquisivit. Refellit simul eorum sententiam, qui nostro loco מִסְכָּח intelligunt de vino medicato, admixtis, ut fortius fiat, rebus inebriantibus, aut vero noxiis vel ingratis. Chaldaeus מִסְכָּח מִסְכָּח מִסְכָּח interpretatus est, quod non *plenum mixture fellis* est transferendum, ut quidem fecerunt, inter quos et ipse Gatacker, verum: *plenum mixture amaritudinis*, id est, plene infusum potu amaro, nam Chaldaicum מִסְכָּח non *mixture* tantummodo significat, verum etiam *id quod poculo infunditur*; vid. Buxtorfii *Lexic. Chaldaic.* p. 1182. seq. Addit Chaldaeus praeterea: מִסְכָּח מִסְכָּח מִסְכָּח *ad auferendam scientiam impiorum.* — מִסְכָּח *Et effundit*, vel *effluere facit*; *ex eo*, pro lubitu suo dispensat. Chaldaeus: מִסְכָּח מִסְכָּח מִסְכָּח *et id quod effundit ex eo, durius* s. *acerbius* est, *quam priora.* Alexandrinus: καὶ ἐκλίπειν ἐκ τούτου εἰς τούτο, quod Vulgatus sequutus: *inclinavit ex hoc in hoc*, nec aliter Syrus. *Inclinare* autem *poculum* non aliud est, quam efficere, ut defluat, propinare. Symmachus verba, quae proxime praecedunt, cum his sic reddidit: καὶ οἶνος ἄκρατος πληρῶν ἐκχυθεῖς, ὥστε ἔλκειν

ἄναυ ἀπ' αἰρόσ. — פָּרַח-עַי-רָשָׁע לִבּוֹ וְשָׁרֵי אֲרָצוֹתֵיהֶם יִשְׁתְּבוּ
Sed fasces ejus forbebunt et bibent omnes impii terrae.
 Cf. Jes. LI, 17. Ezech. XXIII, 34. Suffixum ad פָּרַחֵיהֶם
 spectat ad nomen שָׁרֵי, quod plerumque est femininum, ra-
 rius masculinum, ut Aben-Esra et Kimchi monent, adeo-
 que cum utroque genere h. l. construitur; vide similem
 constructionem 1 Reg. XIX, 11. item Jes. XIX, 9. XXXV,
 8. Hof. IV, 19. Ceterum eandem plane imaginem usur-
 pavit vetus poeta Arabicus in Anthologia nomine *Ha-*
māsa insignita, cujus excerpta dedit A. SCHULTENS ad
Erpenii Grammat. Arab. a se editam (Lugd. Bat. 1748.),
 ubi p. 440. hic versiculus legitur:

فُسْتَيْنَا كَأْسُ حَتْفِ هُدَيْلًا
 فِيهَا خَزِي وَعَارٌ وَدَلٌ

*Propinavimus poculum mortis Hudeilitis, cujus fasces
 confusio, dedecus, opprobriumque.* Cf. *das a. u. n. Mor-*
gent. P. IV. No. 845. p. 86. seqq.

10. אֲנִי אֲנִי *Et ego annuntiabo illa Dei judicis, ju-*
dicisque in illis justitiam. Chaldaeus: מִרְאֵי מִרְאֵי מִרְאֵי
et ego annuntiabo mira facinora Dei, subaudit מִרְאֵי מִרְאֵי
 ex Versu 2. et Pf. LXXI, 17. Similem Accusativi aliunde
 arcessendi defectum deprehendimus Pf. XI, 2. *Incli-*
navit scil. aurem; cf. Vs. 13. ejusd. Pf. et III, 7. Ale-
 xandrinus pro אֲנִי ἀγαλλιάσομαι, *exultabo*, posuit, quod,
 similitudine literarum א et ה deceptus, אֲנִי pro אֲנִי
 legit. Immerito tamen CAFFELLUS אֲנִי praesferendum
 censet; quum אֲנִי, in altero hemistichio, quod, ex
 parallelismi membrorum legibus, verbo aequipollenti in
 priore hemistichio respondere debet, multo melius cum
 אֲנִי congruat, quam cum אֲנִי. Sic aliae verbo אֲנִי
 dicuntur pii *annuntiare* Dei potentiam, justitiam, judi-
 cia, opera, Pf. IX, 12. Jes. LVII, 32. Pf. CXLV, 4. Sic

dicitur *Jes XLVIII, 20.* וְקָמַל רַחֵם הַיְיָ, *cum*
tus annuntiate, divulgate hoc. Cf. *Buxton*
eritt. p. 574. Vulgatus praeter morem h. l
 cum Hebraeo-textu: *annunciabo in seculum.*
 pretatio Graeca, quae in Hexaplis *quintae* no
 juxta Hebraeum habet ἀπαγγελάω. Singularis
 qui אֲנִי חַלְלָהּ אֲנִי, *et ego vivam in secu*
didit.

11. Iterum, ut supra Vs. 3., ipsa Dei vert
 tur, quibus animum piis addit, dum impiorum
 se destructurum promittit; hoc enim significa
 כָּל-קַרְנֵי רִשְׁעִים אֲנִי, *omnia impiorum cori*
dam, quae manifeste respiciunt Vs. 5. *D.*
 אֵל-קְרִיטֵי קַרְוֹ

PSALMUS SEXTUS ET SEPTUAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Epinicium atque gratiarum actio propter victorias concessas adversus hostes potentes. Petit, ut reliquos quoque hostes Deus conficiat, et hortatur ad pia vota et munera offerenda. Non est dissimilis hic Psalmus sexto et quadragesimo et duodequadragesimo, unde tamen non tuto colligitur, uno eodemque tempore tria haec carmina scripta fuisse. Fieri enim potuit, ut ad veteris alicujus poetae Versus recentior quisquam se exerceret, aut priscum carmen ad sui temporis rationem accommodaret. Victoriā in Assyrios nostro carmine celebrari, vetus est opinio, utpote quae jam in multis translationis Graecae Alexandrinae ¹⁾ atque Vulgatae codicibus reperitur, atque a JARCHIO quoque editur, qui nominatim de prostrato Sanheribi exercitu ²⁾ Psalmum agere existimat, quod nullum aliud

1) Ὡδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον.

2) 2 Reg. XIX, 35. Is. XXXVI, 36.

aliud hostis in Judaea prope Hierosolymam ita delati exemplum sibi in historia occurrat. Syriacae hujus carminis translationi hoc praescriptum legitur: *Quum vastata fuit Rabbah Ammonitarum* ³⁾; praeterea indicat ultionem judicii Christi adversus impios. Quod ex parte amplexus est GROTIUS, ita ut Psalmum victis Ammonitis scriptum, sed eo postea Ezechiam, liberatum ab Assyriis usum esse censeat. Denique ad Antiochica tempora carmen refert RUDINGIUS ⁴⁾. Certa tamen atque indubitata temporis indicia nos quidem in hoc carmine deprehendimus nulla.

2. בַּיהוָה אֱלֹהִים נֹרֵץ נֹרֵץ בַּיהוָה אֱלֹהִים *Noscitur in Juda Deus, qualis sit et quid possit; ostendit potentiam suam in defendendis suis.* Cf. Pl. IX, 17. Jes. XIX, 20. 21. LXVI, 14.
— בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ *In Israele magnum est nomen ejus,*

3) 2 Sam. XII, 26. seqq.

4) Facio Psalmum hunc Asaphi non Davidici, neque Josaphatici, sed Antiochici. Josaphaticas enim victoriae, qua ipsi hostes se consecerunt, non congruit Psalmus, sed victoriae ei, quam Judas contra Gorgiam obtinuit, per omnia; 1 Maccab. IV.; itemque contra Lysiam, Cap. V. et de toto cursu sexennii ejus. De tempore Psalmi idem sensisse existimo eum, qui titulum fecit Psalmi eum, quem Graeci interpretantur, nimirum esse Odam factam πρὸς τὸν Ἀσσυρίων. Fuit enim Gorgias Syrus, qui et Assyrii, et potest fieri, ut non per enallagen numeri, figura communi, fecerit Ἀσσυρίων, et non Ἀσσυρίων, sed ut hoc modo Gorgias indicaretur. Est autem factus Psalmus ad exemplum Psalmi XLVI. et XLVIII. quorum et ἀπὸδοχὰς habet aliquas.

ejus, longe lateque in terra Israelitica Yama ejus celebratur.

3. Pro ויהי בליל שבת Alexandrinus καὶ ἐγενήθη ἐν αἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ posuit, quod et Vulgatus sequutus, ac si בליל שבת nomen appellativum esset. Syrus tamen et Chaldaeus recte *Jerusalem* reddiderunt. Nam, ut bene BOCHARTUS observavit in *Phaleg*. Lib. II. Cap. XXIV. atque in *Hieros.* P. I. L. II. C. XV. (Tom. I. p. 173. ed. Lips.), in locorum nominibus compositis apud Hebraeos, compendii causa, pars prior saepe omittitur. Ita *Jemini* pro *Ben-Jemini*, *Esih.* II, 5.; et *Seba* pro *Beer-Seba* *Jos.* XIX, 2.; et *Sittim* pro *Abel-Sittim*, *Nun.* XXV, 1., et pro *El-Tholad*, *Tholad*, 1 *Paral.* IV, 29. Quia nomen ליו Pf. X, 9. et aliis locis de Iustro leonis, et *Jerem.* XXV, 58. de Jova dicitur: *deseruit tanquam leo* ליו, cum nimirum ut leo ad praedam paratus et in hostes irrupturus illic antea defedisset; Kimchius et hoc loco Deum existimat tanquam leonem fisci, qui e latibulo in hostes profiliat (Vs. 5.), praesertim quum et מיון in altero hemistichio de antro leonis usurpetur *Amos* III, 9. Nomen tamen utrumque et de tabernaculo sacro aut templo dicitur, vid. Pf. XXV, 7. XXVI, 8. LXVIII, 6. Bene Chaldaeus: ויהי בירושלם ביה מקדשיה וצדור ביה שכינת קדשיה בציון *Est Hierosolymis domus sanctitatis ejus, et habitaculum domus praesentiae majestatis suae in Sione*, monte arcis Davidicae, ad quem delatam fuisse arcam, tanquam praesentiae divinae symbolum constat ex 2 *Sam.* VI, 12.

4. רשפי-קשה alli aliter interpretantur. Alexandrinus τὰ κράτη τῶν τόξεων, hincque Vulgatus *potentias arcuum*, nec non Syrus: الذراعون؟ القوس؟ *brachia arcuum*, sensu quidem h. l. satis apto, sed qui ceteris locis, quibus רשף occurrit, *Deut.* XXXII, 24. *Habac.* III, 5.; Pf. LXXVIII, 48. *Job.* V, 7; *Cant.* VIII, 6. minime congruit. Nonnulli tamen translationis Graecae Alexandri-

drinae codices habent, Agellio observante: τὰ κλέματα τῶν τόξων, „ut Vaticanus codex habet vetustiore scriptura, et Romanum Pfalterium, et Ambrosius sic legit: *ibi confregit cornua arcuum.*“ Sensum utcumque expressit Chaldaeus, dum גרריו וקשתיו, *sagittas et arcus* posuit. Recentiorum aliqui *scintillas arcus* reddunt, i. e. sagittas, instar scintillarum celerrime ab arcu avolantes, aut in aëre veluti scintillantes et coruscas; *scintillarum* significationem praesertim locis Cant. VIII, 6. et Pf. LXXXVIII, 48. aptam putant. JARCHI nomen רשף negat idem significare hic, quod Cant. VIII, 6., *scintillas* nimirum aut *prunas*, quae significatio in arcum non possit cadere; siquidem hoc loco sit ἢ lene, illic forte ac dagellatum. Vult igitur significari h. l. *aves*, vel potius sagittas, avium instar volantes, quo sensu et Pf. XCI, 5. mentio sit *sagittas volantis*. Probat hanc significationem tribus ex locis Deut. XXXII, 24., Job. V, 7. et Pf. LXXXVIII, 48. Jarchium sequutus J. D. MICHAELIS, tam in libro, quem inscripsit: *Beurtheilung der Mittel, die ausgestorbene Hebr. Sprache zu verstehen*, ubi p. 298 — 307. multis de hac voce disputavit, quam in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* p. 2268. seq., nomini רשף omnibus quibus aperitur locis, *alitis* significationem aptam esse probare studuit. Nec sane inepta aut inelegans figura: *alites arcus* pro *sagittis*. Similem figuram a Ferdusio, celebri Persarum poeta, in laudatissimo illo carmine epico, quod شاه نامه, *Schach nameh*, i. e. regum liber inscribitur, usurpatum reperimus (apud JONES in *Poes. Astat. Commentarr.* p. 246. ed Lips.). Narrat Samus, nobilissimus heros, se arcum regium cepisse, cum sagitta populea, cuspidem habente ferream:

عنان دلاور بر انکیمانتم
جو آتش بر او تیس میر پختتم

Aquilas strenuas exaltavi, i. e. sagittas aquilis similes volare feci, sagittas, flammis similes, in illum effudi. At tamen ardoris, flammæ significatum flagitat locus Cant. VIII, 6., ubi verba שְׁפִיָּה רֶשְׁפִי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתָּהּ vix aliter verti possunt quam ita: ardores ejus (amoris) sunt ardores ignis, flamma Jovæ. Et infra LXXVIII, 48., ubi de ea plaga Aegyptiis inflictæ agitur, qua eorum greges grandine et fulminibus occisi sunt (Exod. IX, 23. 24.), id his verbis exprimitur: וַיִּסַּר לְבַרְדַּי בְּעֵינֵיהֶם וַיִּמְקְנִיחֵם לְרֶשְׁפִיִּים et pecudes eorum fulminibus, sic enim postremam Versus vocem reddendam esse, docet res ipsa, qua agitur. Hoc igitur loco קֶשֶׁף רֶשְׁפִי קֶשֶׁף fulmina arcus eleganti imagine dicantur sagittæ. Et בְּלִחְמָה Et bellum, scilicet frangit i. e. omnia bellica instrumenta. Chaldaeus Versum nostrum ita explicavit: כִּד שִׁבְדוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל רַעֲוִיחָהּ אֲשֶׁרֶי שְׂכִינָתָהּ בִּיבְהוֹן חֲמֹן חֲבַר גִּרְרוֹ וְהִשְׁתִּין דַּעֲמָא Quum domus Israel voluntatem ejus fecerit; habitare fecit majestatem suam inter eos; tunc fregit sagittas et arcus populorum, prodeuntium ad bellum; scutum et acies militares abolevit.

5. נֹרָא Splendidus, i. e. illustris, gloriosus, ut et alia Participia passiva naturam induunt adjectivorum, ut נִפְלְאָה mirabile, Pf. XL, 6.; נֹרָא, terribilis Pf. XLVII, 3. מְהֻלָּל, laudabilis, Pf. XLVIII, 2. In verborum, quæ sequuntur: אֵייר מְהֻרְרֵי-קָרָה, interpretatione magna sentiarum varietas. Alexandrinus hunc versiculum ita translit: Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὕψους αἰωνίου, hincque Vulgatus: *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*, quos vel coelos intelligere licet, vel montem Sionem, in quo tanquam loco et domo sua habitare dicitur; hunc certe intellixit Syrus, qui hæc habet: נִיטְרָא אֵייר מְהֻרְרֵי-קָרָה illustris es et laudatus ex monte tuo potente, vel, ut Erpenius meliùt: *præ monte tuo potente.* Theodotion: Φωτίζεις εἰ θαυ-

μαστός ἀπό ὀρέων καρπίμων, η̄רר *folium*, h. l. significare existimavit, ut Ezech. XVII, 9. Sed reliqui interpretes nomen illud usitatiore *praedae* significatione acceperunt. Aquila: Φωτισμός σὺ ὑπερμαγέθης ἀπὸ ὀρέων ἀλώσεως, et Symmachus: ἐπιφανής εἰ ὑπερμαγέθης ἀπὸ ὀρέων θήρας. Atque hos quidem omnes particulam ור (ante η̄רר) ex accepisse patet. Ita sensus erit vel hic: tu, potentissime, perinde ac leo, qui cum in montium cavernis ac iustis habitat, ad praedam rapiendam decurrit, non aliter ex monte tuo sancto, in quo habitas, in exercitum hostium irruens, omnes interemisti; vel comparatur Deus, hostium victoria potitus, leoni e praeda redeunti atque exultanti, hoc modo: tu totus nunc emicas et fulges, licenti quum leo praedae satur e montibus redit jubar hinc inde superbe quassans. Alii praefixum illud ו reddendum putant *prae, magis*, atque *montes praedae* intelligunt, ut latronum praedonumque sedes, ut sensus sit talis: es illustrior et formidabilior quam montes praedatorii, id est, quam potentes et violenti illi reges in terris universi, qui regna et populos praedantur. Cujus interpretationis, ceteris omnibus haud dubie praeferrandae, auctor est Chaldaeus, qui integram Versum ita explicavit: כהיר ההיל אמ מלהא משבח מן ביה מקרשה קדמך מלכא דיחבין בכרבו מורא מחר ביה יועון מן קדמך מלכא דיחבין בכרבו מורא מחר ביה בנשוח בנהון *Splendidus, formidabilis tu, Deus, laudandus, ex habitatione sanctitatis tuae; contremiscunt coram te reges, qui habitant in arcibus montanis, loco collectionis praedae eorum.* JARCHI per montes praedae homines giganteos intelligit et montium inliar altos praedaeque assuetos, quorum potentia nihil sit ad Deum. Mitto alias minus probabiles loci hujus interpretationes, quarum quidem opē Arabici طرف¹⁵⁰, *sex* novas excogitavit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1036.

6. מורא מחר ביה, *Praeda facti sunt*, respicit ad illud, quod Versu praeced. dictum erat de violentis alios infirmiores depraedantibus, ut sensus sit, Deum merito cunctis

stulte et coeco impetu sese periculis obijciunt; vel, quae Agellii est conjectura, gratiam inspergere sermoni voluit, ut τὸ παρ' ὑπόνοιαν subjungeret: „nam cum expectaretur ex consequentia sermonis: *turbati sunt fortes corde*, subjunxit similem vocem [in Hebraeo puta, יָרִיבִימָה pro יָרִיבִימָה substituendo] sed contrarium significantem, *perditos corde*; simili figura, ac si apud Latinos cum dicturus putetur aliquis *praeditos corde*, praeter opinionem dicat *perditos corde*.” מְרִיבִימָה לְהִיבִימָה - כִּי אֵלֶיךָ מְרִיבִימָה Nec invenerunt omnes viri fortes manus suas, i. e. qui urbes, qui regna vicisse gloriabantur, eos vires ipsas manusque suas delicerunt. *Manus* pro *viribus*, ut 2 Sam. IV, 1. 2 Reg. XIX, 26. Ezech. VII, 27. Veteres ante מְרִיבִימָה subaudierunt praefixum כִּי, unde Alexandrinus: καὶ οὐκ εὔρον οὐδὲν πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλεόντος ταῖς χερσὶν αὐτῶν, exque hoc Vulgatus: *nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*; nomen לְהִיבִימָה pro *opibus* accepit, quomodo saepius occurrit, et מְרִיבִימָה substantive, *nihil*; ita sensus erit hic: qui vel suis opibus et divitiis confidentes ac freti bellum Israelitis intulerunt, vel ad praedas faciendas strenui, nihil viribus suis acquirere potuerunt. Chaldaeus: מְרִיבִימָה כִּי אֵלֶיךָ מְרִיבִימָה nec potuerunt omnes viri fortes prehendere arma sua manibus suis.

7. מְרִיבִימָה לְהִיבִימָה אֵלֶיךָ מְרִיבִימָה Ab increpatione tua somno obrutus fuit et currus et equus, i. e. tam illi, qui curribus, quam qui equis vehebantur. Synecdoche, qualis 1 Reg. X, 28. *equus* pro rebus equo vectis, et Jer. XXIII, 1. *navis* pro iis, quae navi insunt. De curribus bellicis vid. Exod. XIV, 7. Jud. IV, 13. Pf. XX, 8. Duplex ו ante מְרִיבִימָה et מְרִיבִימָה distributionem importat, ut Genes. XXXVI, 24. Alexandrinus hebraea מְרִיבִימָה לְהִיבִימָה non satis accurate ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβηκότες τοὺς ἵππους reddidit, quod sequutus Vulgatus: *dormitaverunt, qui ascenderunt equos, nec non Syrus*. Chaldaeus:

daeus: *obdormiverunt oculus, et enervati s. subverli sunt equites.*

8. *Tu terribilis tu*, i. e. es, posterius pronomen vices gerit verbi substantivi. Sensus: tu solus terribilis es. *Et quis stabit coram te?* quis tam intrepidus est ac fortis, ut te sustinere possit, vel increpantem (Vs. 7.), non modo adversus pugnantem? Quo eodem sensu verbum *stare* Jos. VII. 12. Dan. VIII. 4. — *Ex tunc iras tuas*, i. e. inde ubi ira tua exarserit semel. Chaldaeus: *מעון דיתקוף ריגוד, ex tempore quo invaluerit ira tua.* DATHIUS post A. SCHULTENS (in *Commentar. ad Job. III, 13.*) *propterea fervorem iras tuas reddidit*, ut *אף* h. l. sit nomen substantivum ab *אף*, *bullire, evervescere.*

9. *E coelis audire fecisti iudicium*, de coelo, tanquam de sella iudicis promulgasti severam sententiam, *Terra timuit et quiescit.* *Timuit Deum terra gentium, et quiescit ab oppugnatione Israelis.* Quod haustum ex hac Chaldaei interpretatione: *ארתא דעממי דחילה, ארתא דעממי דארעא ישראל שרובת, terra gentium timuit, et terra Israelis quiescit.*

10. Dependet hic Versus ab eo, qui proxime praecessit, hoc sensu: terra tremuit et quiescit, postquam Deus tandem exsurrexit, ut poenas ab hostibus iudicio persequeretur, contra vero Israelitis salutem afferret. Chaldaeus: *אמרין צדקתא יקום לדינא עם רשיעא אלהא למפרק, מן דדיהון כל ענותני ארתא, Dicunt pii: exsurgat ad iudicandum cum impiis Deus, ut salvos faceret ex manibus eorum omnes mansuetos terras.*

11. *Nam furor hostium laudabit te*, i. e. dum iudicium ita exerces, evenit, ut enascatur tibi laus maxima ex ipso hostium furore; vel: furor hostium a te domatus materiam te celebrandi praebet.

bet. Verba, quae actionem seu effectum notant, de occasione ejus haud raro intelligenda sunt, ut Genes. XLII, 38. XLIII, 6. Exod. XXIII, 8. Vid. GLASSII *Philol. S.* ed. Dath. p. 204. seq. Alii iram hominis accipiunt pro homine irato, abstracto posito pro concreto, sensumque faciunt hunc: reliqui mortales tunc tremperunt et quieverunt (Vs. 10.), quoniam necesse est, ubi vis, omnes homines, quantumvis feroces et furentes, tibi cedere, tuam potentiam agnoscere et celebrare. רָאָהוּ חַמַּת אִרְאַם
Residuum irarum accingis. Irae humanae opponit iras Dei graves atque multas, et quidem tales, quas adhuc nondum exseruit, sed in suis quasi armamentariis refer-
 vavit, unde nomen אִרְאַם, *residuum*, usurpat. Sensus igitur erit hic, vanum hominum furorem irae Dei praebere tum ansam, tum celebrationis materiam, quando nimirum iste hominum furor efficit, ut Deus instar herois ira succensi, residuum irarum apparatus, tanquam arma, producat, eodemque se gladio et pharetra accingat. Verbum enim רָאָהוּ de armorum bellicorum apparatu dicitur, vid. 1 Reg. XX, 11. Jud. XVIII, 11. 16. 17. Pf. XLV, 4. JARCHI *constringendi, cohibendi* notione accipiendum putat, ex usu linguae Mischnicae, ut sensus integri Versus sit hic: *quum ira hominis confitebitur tibi, i. e. quum hostis, qui ira et furore armatus in populum tuum et sancta tua tanquam infans ferebatur, victus atque prostratus se merito poenas dedisse cognoverit, tunc reliquias irarum tuarum succinges et supplicium, si quod reliquum erat, eique debebatur, praecinges ac ligabis, non omnem poenam irrogabis.* Veterum solus Symmachus verba hebraea accurate expressit: ὅτι θυμὸς ἀνθρώπου ἐξομολογήσει σοι, κελύφανον θυμοῦ περιζώσεν. Sed longius ab Hebraeo discedit Alexandrinus: ὅτι ἐν θυμῷ ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοι, καὶ ἐγκατάλειμμα ἐν θυμῷ σου ἔσται σοι. Quae Vulgatus ita reddidit: *quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiae cogitationis diem festum agent tibi.* חַמַּת nomen a verbo חָמַת, *pro-*

nos circuitus ejus afferant munus numini, quae adhortatio spectare videtur ad populos limitimos, quod qui terrae Judaeae circumpositi habitabant, in circuitu Jovae esse dicuntur, ΚΙΜΑΧΙΟ observante; quum enim, inquit, habitet Deus in terra Israelitica, ejus regionis vicini sunt et Dei. Hos itaque monet, ut donis ac muneribus iram Dei placent, et si quid de illius honore cultuque detraxerint, his officiis cultuque restituant. Nomen כפיכיו non esse conjungendum cum verbis, quae praecesserunt, כררו, ושלמו, verum cum יובילו, docet accentus *Merea compositum* in מלהיבם, quippe quod sequenti Athnach suam adimit distinguendi potestatem, Versumque fecit in duas partes. „מורא למורא, vertunt *terribili*; non repugno; sed sciendum, idem hic esse מורא, quod Genes. XXXI, 53. est פהר, quum dicitur Jacob jurasse בפהר מאבי יצחק, quod nescio an recte verti queat: *per terribilem patris sui Isaaci*, sed: *per pavorem aut timorem patris sui*. Est id ipsum, quod Apostolus 2 Thessal. II, 4. vocavit *εβασμα*, ubi Syrus: *esseret se super omne*, quod vocatur אלו סגנון, *Deus et timor*, id est, Deus, et numen. Apud Hebraeos enim ירא et פהר, ut et apud Syros ירא וירא, *timuit*, quum ad Deum referuntur, significant *colere Deum*, quod Graeci dicunt *σεβάζειν*, atque ita substantiva מורא, פהר, ירא, quae alioquin *timorem* simpliciter denotant, quum de Deo dicuntur, significant illud ipsum, quod timetur ac colitur, τὸ εβασμα. Sensus ergo est: *adserte munus numini.*“ LUDOV. DE DIEU. Chaldaeus Versum hunc sic est interpretatus: כררו כררו ושלמו קדם יי מלהכח כל דיתבין חזר חזר למוקדשיה למוקדשיה יוחון קורבנא לביח מוקדש החיל *Vovete vota et persolvite coram Domino Deo vestro, omnes qui circum-*
circa sanctuarium ejus habitant, afferant munera ad domum sanctuarii Venerandi.

13. יבצר רוח בנירים *Vindemiat spiritum principum.*
 Coherent haec cum iis, quae praecesserunt, hoc modo:
afferant munera numini, quod cernunt principum fastum
et superbiam, ubi visum est, vinitoris instar amputare.
 Alexandrinus: καὶ ἀφαιρουμένων πνεύματα ἀρχόντων. Ver-
 bum בצר proprium est vindemiatorum, valetque *uas a*
vitibus succidere, vindemiare, ut constat ex Jerem. VI, 9.
 XLIX, 9. Obad. Vs. 5. Levit. XXV, 5. 11. Similis me-
 taphora est Jud. XX, 46. וַיִּעַלְלֵהוּ, *et racemaverunt eum*
 (Benjamin). Cf. Apoc. XIV, 18. 19. רוח, *Spiritum*, alii
vitam interpretantur; quali diceretur: suorum causa, ubi
 est opus, principibus ipsis vitam adimit; alii vero, re-
 ctius, fastum et superbiam; ut Job. XV, 13. Prov. XVI,
 28. Ita Chaldaeus: יַדְמִינֵהוּ בְּסוּחַ רִחְהוֹן דְּרַבְרַבְנִימָא *diminuet*
elationem spiritus principum. כִּרְא לְמַלְכֵי-אָרֶץ *Formida-*
bilis ipsis etiam regibus terras.

PSALMUS SEPTIMUS ET SEPTUAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Prior carminis pars gravem continet querelam de calamitate, ut videtur, publica, altera vero parte contestatur vates; nihil sibi efficacius fuisse ad confirmandum trepidum et dubitantem animum, quam memoria temporum antiquorum, quibus populum suum Deus in summis periculis conservavit. Subito autem abrumpitur carmen, in media commemoratione rerum mirabilium, quas Deus olim in populi sui gratiam fecerat, nulla ad praesentia accommodatione diserta facta, ut in aliis hujusmodi Psalmis observatur. Id quod in hanc adducere nos posset suspicionem, hunc Psalmum esse longioris carminis particulam. Temporis quo editus sit Psalmus, indicia apparent nulla *).

2. 517

*) J. H. PAREAU in *Institut. interpretis P. T.* (Traj. ad Rhen. 1822.) p. 330. judicat, Psalmi hujus, abruptius desinentis, Versum ultimum Psalmi LXXX. initio aptissime jungi, et ex utriusque Psalmi conjunctione unum quoddam oriri carmen omnibus partibus cohaerens et absolutum. Psalmo LXXX. autem, postquam separatum carmen habere coeptus esset, titu-

2. קוֹלִי אֶל-אֱלֹהִים. *Vox mea ad Deum directa est.*
 וְהִמְצִינִי אֱלֹהִים. *Et audire ad me, i. e. exaudiet me;* Infinitivus per enallagen pro futuro positus; ut Prov. XII, 7. 2 Sam. III, 18. Jerem. VI, 11. Cf. N. G. SCHROEDERII *Syntax. Reg. LIV;* et GRESNII *Lehrgeb. p. 783.*

3. בַּיּוֹם צָרָתִי אֶרְגֵּי דְרַשְׁתִּי. *In die angustiae meae quasivi Dominum, i. e. opem ejus rogavi.* Vid. AURIVILLII *Dissertat. de verbo דָּרַשׁ*, p. 433. seqq. וְרָגַל לַיְלָה נָגְרָה. *Manus mea per noctem effusa*, quod, observante Ludov. de Dieu, amplius est, quam simpliciter extensa, significat enim, se tanta vi extendisse, ut coelum versus quasi effunderit; sicut aquae effusae dicuntur נָגְרָה 2 Sam. XIV, 14. Alii sic reddunt: *manus mea noctu perfusa*, referuntque ad copiam lachrymarum, quibus inter precandam manus perfundebatur. Ita Chaldaeus: וְלִנְגָה עֵינַי דְּמַעְתָּא *stillat oculus meus lachrymis.* Videtur ejus menti obversatus esse locus similis Thren. III, 49. נָגְרָה. *Deflavit oculus meus* אֶמְצִין הַצְנוּחַ *absque requie.* Sunt, qui *manum* pro *plaga* h. l. accipiant, ut JARCHI, et Coccejus, qui tamen נָגְרָה *protractam* existimat significare (notione mutuata a נָגַר, et cf. MICHAELIS *Supplem. 1595.*); hoc sensu: *plaga mea ipsa nocte, qua somnus solet lenimen dolorum afferre, protrahitur, afficere me pergit.* Alexandrinus: ταῖς χερσὶ μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, quod Vulgatus sequutus: *manibus meis nocte contra eum.* Legit נָגְרָה pro נָגְרָה. Syrus quoque pro Resch legit Daleth, sed alio omnino sensu: אִמְרָה חֲלָלָה לַיְלָה, *manus ejus noctu me flagellavit*, ac si scriptum fuisset: וְרָגַל לַיְלָה נָגְרָה, et apud Hebraeos idem significaret נָגַר quod apud Syros, nempe *flagellare.* Recte vero Symmachus: ἡ χεὶρ μου ἐκτεταμένη διηνεκῶς. De verbo נָגַר vid:

titulum adjectum esse, in quo eidem Asapho adscriptus est auctori, quod forsitan ob summam et dictionis poeticae et argumenti similitudinem factum sit.

vid. not. ad Pf. XXXVIII, 9. *נָשַׁח נַפְשִׁי הַנְּחִים רֵנִית* *Renuit consolationem admittens anima mea*, prae angustiarum vehementia, aditus solatio omnes veluti praeccludente. Eadem verba dicuntur de Jacobi dolore, qui vix levari potuit, Gen. XXXVII, 35., nec non de Rahele Jerem. XXXI, 15.

4. *זָכַרְתִּי מִיְהוָה הַיְשׁוּבָה* *Recordor Dei, gratiae, quam mihi praeslitit, dum mihi faveret, ut recte Jarchi.* *הַיְשׁוּבָה*, *Et perstrepo*, pro *הִשְׁבָּה*, ut *הִשְׁבָּה*, *venite*, pro *הִשְׁבָּה*, Jof. XXI, 12. et ibid. *הִשְׁבָּה* pro *הִשְׁבָּה*, *quasrite*; tertia radicalis He ante paragogen in Jod mutatur, et vocalis terminalis Camex pro Patach substituitur; vid. N. G. SCHROEDER-PI Infiti: *Ling. Hebr. Reg. CLXXVI. β.* et GESENII *Lehrgeb. p. 429. No. 5.* *הִשְׁבָּה הַיְשׁוּבָה*, *Et deficit spiritus meus*, cf. Pf. LXI, 3. Chaldaeus: *הִשְׁבָּה הַיְשׁוּבָה* *et fatigatus est spiritus meus.*

5. In verbis *עֵינַי נִרְמְשׁוּ בַּלַּיְלָה* interpretationis discrepantiam creat nomen *נִרְמְשׁוּ*, quod alii significatione cum *נִרְמְשׁוּ*, *vigiliae*, (Pf. LXIII, 7. CXIX, 148.), existimant convenire, et hinc, subaudito praefixo *נ*, ita sensum faciunt: *tenuisti oculos meos in vigiliis nocturnis, ne somno frui potuerim.* Alii vero *נִרְמְשׁוּ* interpretantur *palpebras*, quod eae veluti oculorum sunt *custodias* (a verbo *נִרְמַשׁ*, *custodivit.*). Ita Chaldaeus: *נִרְמְשׁוּ מִנְרְמְשׁוּ* *tenuisti palpebras oculorum meorum, apertas intellige, ne clauderentur in dulcem somnum.* Sic Aquila quoque: *κατέσχεες Φυλακὰς ὀφθαλμῶν μου*, et Theodotion: *ἐκράτησας Φυλακὰς ὀφθαλμῶν μου*, nec non Aben-Esra. Alexandrinus in codice Vaticano: *προκατελάβοντο Φυλακὰς πάντες οἱ ἔχθροί μου*, sed in Complutensi atque Aldina: *προκατελάβοντο Φυλακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου*, et sic Vulgatus quoque: *anticipaverunt vigiliis oculi mei*, ex Pf. CXIX, 148., hoc sensu: tantis curis et molestiis angebar, ut si maxime vellem somnum capere, nullo modo possem, neque ulla vigiliarum pars accederet, quin oculos apertos atque pervigiles inveniret. *נִרְמְשׁוּ* Alexandrinus *ἐταράχθην*, Vulgatus *turbatus sum*, et Chaldaeus

זענען אנטרען, *conturbatus* sum, reddidit, atque eodem modo iidem interpretes reddiderunt Genes. XLI, 8. ubi de Pharaone post somnium evigilante dicitur וַתִּפְּעֶם רוּחוֹ, et in Hithpael eadem quoque locutio de Nebucadnezare usurpatur Dan. II, 11. Videtur esse verbum denominativum a פָּעַם, *gressus*, quo animi irrequieti motus indicatur, placidae mentis tranquillitati oppositus. J. D. MICHAELIS in *Supplemento*, p. 2032. collato Arabico فَعِمَ, *plenus fuit*, verbum nostrum sic interpretatur: *plenus eram querelis et ira. Ut loqui s. effari satis aerumnas meas nequeam.* Particula *Fau* ut reddenda, quemadmodum Pf. LIX, 1. 14.

6. חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שָׁנוֹה עוֹלָמִים *Cogito s. supputo dies ab antiquitate*, i. e. dies antiquos, *annos seculorum*, temporum pristinorum. Bene Chaldaeus: מְנִיחֵי יָמִין נִמְנִיחֵי יָמִין *Numeravi dies bonos inde ab antiquis temporibus, annos bonos inde a seculis.* Misericordia mea tanto gravius accumulatur, quanto crebrius revolvo tempora pristina meliora. Cf. Pf. CXLIII, 5. Deut. XXXII, 7.

7. אֶזְכְּרָה נִבְיָהָי *Recordor pulsationis meae*, carminum meorum pristinorum, quibus divina beneficia celebravi. Chaldaeus: חֲשַׁבְתִּי, *laudis s. cantus mei.* בְּלֵילָה עִם-לִבִּי אֶשִׁיחָה *Noctis cum corde meo meditor*, Chaldaeus: עִם הַרְהוּרֵי לִבִּי אֶמְלֵל *cum cogitationibus cordis mei colloquor.* וַיִּחְפֹּשׂ רוּחִי *Et scrutatur spiritus meus*, Chaldaeus subaudit נִסְפֵי, *res mirandas*, s. priora Dei facinora mirifica. Sed rectius Aben-Elra: *scrutatur*, eo nimirum modo, qui Vs. 8 — 11. sequitur.

8. הֲלִעוֹלָמִים יִזְנֶה אֲרֵנִי *Num perpetuo indignabitur Dominus?* Vid. de verbo יִזְנֶה ad Pf. LX, 3. Chaldaeus: הֲיִעֲשֶׂה לְעוֹלָמִים יִזְנֶה אֲרֵנִי *Num potest fieri, ut perpetuo recedat Dominus?*

9. הֲמִפְּסֵי לִנְצַח חֲסִדוֹ אֶמַר אֲמַר לִרְרֵי *Num desit in perpetuum gratia sua?* num (repetendum הֲ ex hemillithio priore, ut Pf. LXXXV, 6.) *fnitum est verbum a*

generatione in generationem? num irrita facta sunt promissa sua? אמר h. l. de *promisso* intelligendum videtur, ut Pf. LXVIII, 12. Plane aliter Chaldaeus de *minis* accepit, hoc modo: אַמְשַׁר הַי שְׁלִים פָּחַם הַבִּישׁ עַל כָּל דָּר וָדָר נִרְרָה, num possibile est, ut completum fuerit verbum malum super omnes generationes?

10. אִם קָפַץ בְּאֵף רַחֲמָיו. Num praeceluit in ira miserationes suas? Chaldaeus: אִין סְלִיחַ בְּרַחֲמֵיהּ מִן לְמַכְמָר. An cessavit in ira sua commoveri misericordia sua?

11. Versus obscurus ob verborum הַלֹּחֵת et שְׂנוֹה ambiguitatem. Plerique הַלֹּחֵת *vulnerari meum* (אֶלְל *vulnerari*, (Pf. CIX, 22.) i. e. plaga, dolor meus, interpretantur, vel etiam *infirmare me* (Infinitiv. Piel verbi הָלָה; Deut. XXIX, 21.), i. e. infirmitas mei, s. quod aegrum et infirmum tantum me reddit; שְׂנוֹה autem verbi שָׁנָה *mutavit*, Infinitivum existimant, utrumque Chaldaeo auctore, qui hunc Versum sic reddidit: וְאִמְרִיהּ מְרַעֲוֵתִי הִיא. Et dixi: infirmitas mea haec; mutari s. mutatio ejus potentia dexteram excelsae. Sensus est: mea plaga, quod istis cogitationibus inhaereo, et anxia praesentium calamitatum meditatione me discrucio, quam tristem rerum faciem nemo, praeter Deum, mutare poterit. Alii, iisdem verborum significationibus retentis, sensum faciunt hunc: dolor meus non aliunde venit, nisi quod mutata est dextera excelsi; quae enim prius confringebat inimicos, nunc conversa retro est ab illis expugnandis atque cohibita. Cum verbis הַלֹּחֵת הִיא comparant haec Jeremiae verba X, 19. *Vae mihi super contritione mea! dolorosa est plaga mea, et ego dixi: אִם זֶה הִלִּי, profecto haec infirmitas mea est.* Alii: *precari meum hoc est: mutari dextram Altissimi.* Cui interpretationi, ab alio quodam Chaldaeo interprete exhibitae, qui הַלֹּחֵת *precatio mea*, pro הַלֹּחֵת posuit, jam obvertit Abon-Elra, verbum הָלָה in Piel *precandi* notionem habere, non nisi ubi cum פָּנִים conjungatur, vid. Exod. XXXII, 11. 1 Sam. XIII, 12. 1 Reg. XIII, 6. Ob-

servavit tamen LUDOVICUS DE DIZU, nihil impedire, quominus et sine nomine illo חלול idem significet, sicut חרה pro irasci plerumque adjunctum habet nomen מ, interdum tamen et sine eo idem significat. Aben-Esra חלול interpretatur *occidere meum*, i. *mors mea*, coll. Deut. XXI, 1, ubi חלל de *cadavers occisi* dicitur, שנה vero pro nomine, *annos* significante, accipit, ante quod *recordandi* verbum e Versu proximo subaudit, unde hic enascitur sensus; *dixi, mors mea*, i. e. actum est de me; succumbam sub hac calamitate; sed recordabar *annorum dexterarum excelsi*, i. e. in tanta desperatione recordabar temporis prioris, quo Deus manum suam fortem exeruit succurrendo suis, ubi maxima patravit facinora. Quae interpretandi ratio durior videtur.

12. 13. Doloris sui optimum remedium statuit hoc, ut recordetur pristinorum Dei operum, unde constare queat, posse omnino Deum miserum suum statum convertere in meliorem, quod quidem remedium quam placeret, sequitur Vs. 13. והביתי, *meditatus igitur sum* etc. Pertinet ergo מוכיר ad ea, quae Vs. 11. cooperat secum dicere.

14. אלהים בקדש דרכך *Deus in sanctitate est via tua*, i. e. sancta est, vel potius ipsa quasi sanctitas, sancta sunt et iusta, quae facis, omnia. Emphatica construendi ratio, qua praedicatum suo subjecto non nude jungitur, sed praemissa particula ב, in, quae interiorem rei aut personae naturam et conditionem clarius significet, ut Exod. XXXII, 22. *Nosti hunc populum*, כי ברע הוא, *quod in malo est*, i. e. malus, vel, in conditione mali. Prov. III, 26. יהוה יהיה בקבלך *Jova erit in fiducia tua*, i. e. ipsa tua fiducia. Cf. Prov. XVI, 6. Jes. XL, 10. Chaldaeus: קדושים אורחותך *sanctas sunt vias tuas*. Alii *sanctum* h. l. arcantum interpretantur, et captum humanum superans. Alii, veram significationem hebraei retinentes, *sanctuarium* intelligunt, ex quibus aliqui de tabernaculo, aliqui de caelo cogitant, coll. Pf. LXVIII, 18. 25. —

15. **Quis Deus magnus sicut Deus?** i. e. sicut tu, posterius nomen positum est loco. pronominis. Chaldaeus: **כַּמֶּלֶךְ הַיִּשְׂרָאֵל**, *sicut Deus Israelis*, non male, nam **כַּמֶּלֶךְ** non nisi de Deo vero, quem Israeliticus populus colit, usurpatur.

16. **Redemisti brachio scil. בְּיָדְךָ, exerto f. robusto, ut habetur Exod. VI, 6. Pf. CXXXVI, 12., h. e. robore insigniter conspicuo, quale est bellatorum vel heroum. Quando robore potentiae tuae liberaisti populum tuum educendo ex Aegypto, ut mox dicitur, tum igitur ostendisti potentiam tuam omnibus populis (Vs. 15.).** **עַמְּךָ בְּנֵי-יַעֲקֹב וְיוֹסֵף** *Populum tuum, filios Jacobi et Josephi.* Chaldaeus; **בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף**, *filios, quos genuit Jacobus, et nutriti Josephus, is enim sustentavit Israelitas in Aegypto, Gen. XLV, 10. 11. Quum igitur Aegyptiacam historiam et vindicias celebret, quibus ex illa terra suos vindicavit Jova, ideo ex auctoribus generis sui Jacobum et Josephum nominat solos, quod per hos in Aegypto collecti sint. Alii ex Jacobitis reliquis omnibus solius Josephi mentionem factam existimant ideo, quod is instar primogeniti (1 Paral. V, 6.) duplicem portionem hereditatis accepit, duasque in populo tribus constituit, Genes. XLVIII, 5. 6. Certe tota Jacobi familia hoc Josephi, tanquam primogeniti, nomine et alias venit, ut Pf. LXXX, 2. LXXXI, 6.*

17. **Viderunt te aquae, Deus, tuam praesentiam potentiamque senserunt. Significantur stупenda illa, populi sui ex Aegypto vindicandi atque in Cananaeam introducendi gratia a Jova patrata, tam in maris rubri, quam in Jordanis fluvii aquis; quae utraque simili figura conjunguntur Pf. CXIV, 3: *Mare vidit, et fugit; Jordanes retro se vertit.* Et ibid. Vs. 5. *Quid tibi erat, o mare, ut fugeres? Cur tu, Jordanes, vertisti te retrorsum?***

18. Verba וְרָטוּ מִיָּם עֲבוֹת Chaldaeus bene sic reddidit: *descendero fecerunt aquas nubes caeli*. וְרָטוּ est Piel pro וְרָטָה, ut שָׂרַשׁ, *radices egit*, pro שָׂרַשׁ, *Jef. XL, 24.*; et לְמִשְׁפָּטֵי, *judicanti me*, pro מִשְׁפָּטֵי, *Job. IX, 15.* Alii Pyl putant, redduntque: *effusae sunt aquae e nubibus*; subaudito עָבוֹת ante מִיָּם. — וְרָטוּ הַצְּצִיָּה *etiam sagittae tuae discurrebant*, quibus *fulmina* significari, docet res ipsa, quum praecesserit, intonuisse aethera. At Kimchius *lapides grandinis* intelligit, coll. Thren. III, 16. Proverb. XX, 17. quibus, locis הַצְּצִיָּה de *lapillis* dicitur, ut spectet poeta historiam *Jof. X, 11.* narratam. Sed nostrum הַצְּצִיָּה h. l. idem valere quod הַצְּצִיָּה cognoscitur non tantum ex serie orationis, verum etiam e locis parallelis Habac. III, 11. Pl. XVIII, 15. Bene Chaldaeus: *בְּפִי גִרְרָה אֲוִלִּין וּמִשְׁתַּלְּהֵבִין Manipuli sagittarum tuarum discurrebant et flagebant.* Referuntur haec ad *Exod. XIV, 24. 25.*, ubi narratur, *prospexisse Jovem e nube ignea ad Aegyptiorum exercitum*, quod accipiunt de horrenda tempestate, qua Deus Aegyptios in mari perterrefecerit atque conturbaverit. Cf. not. ad *laud. Exodi* loc.

19. קוֹל רֶעֶמָה בְּבָהַבִּים *Fox rugitus tui in turbine scil. audita est*, ut Chaldaeus addit. Nomen בְּבָהַבִּים alias de *rota* dicitur, vid. *Jerem. XLVII, 3. Ezech. X, 2. 6. 13. XXIII, 24. XXVI, 10. Dan. VII, 9.* Quam significationem et h. l. Alexandrinus expressit: *Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ*, *vox tonitru tui in rota*, ut *Vulgatus* reddidit. Quod nec sensu caret, si *rotam* per synecdochen pro *curru* dictam accipias. Nam ita vates depinget Deum curru insidentem, tantoque impetu in Aegyptios invectum, ut de rotis divini currus ad terrendos Aegyptios quasi tonitrus ederentur. Nostro vero loco, quod in altero hemistichio בְּבָהַבִּים et הַצְּצִיָּה memorantur, voluerunt quidam vel *orbem caelestem* sive *asthera*, vel omnem rerum creaturarum ambitum et universitatem significari, quam et *Jacobus III, 6.* τὸν τροχὸν τῆς γένεσεως vocat,

vocat, et nominis hebraei significationem propriam esse orbem, a verba *לָבַל*, circumvolvit, nulla est dubitatio. Sed quum non aliunde constet, Hebraeos hunc orbem terrarum ut sphaeram sibi cogitasse, malim iis accedere, qui *לָבַל* h. J. *turbinem*, circularem, omnia in gyrum agitantem, interpretantur, inter quos J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 308.

20. *בַּיָּם וְרַגְלֵיךָ* In mari via tua, tu fuisti dux populi tui per medium mare. Sic Habac. III, 15. *Viam fecisti in mari equis tuis, in acervo aquarum multarum.* Pro singulari *שְׂבִילֵךְ*, quod Masorethae legendum praecipiant, et Chaldaeus etiam expressit, olim pluralis *שְׂבִילֵיךָ* extitit, quem ipsum Alexandrinus et Syrus exhibent, et praefendum censet Kimchi, ex collatione Pf. CXXXVI, 13., ubi cf. not. Verba *לֹא נֹדְעוּ וְעֵקֶבְוֹתֶיךָ*, et *vestigia tua non sunt cognita*, alii sic interpretantur: omnem captum humanae naturae superant; alii referunt ad aquas maris post transitum Israelitarum statim relapas, ut nullum transitus vestigium relictum esset, Aegyptiique undia obruti submersique. Nos simpliciter invium iter intelligendum arbitramur, quod sine ductu Dei nemo possit ire aut sequi, ideoque et Aegyptii perierunt.

21. *בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן* Duxisti ut gregem populum tuum, tanta cura, quanta pastor gregem, ne ullum pateretur detrimentum. Cf. Pf. XXIII, 6. — *בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן* Per manum Moysi et Aaronis, significatur ministerium et opera utriusque, qua Deus ad hanc rem usus fuerit, cf. Exod. IX, 35. 2 Reg. VIII, 53. XVII, 13. Kimchi hunc Versum accipit de populi per desertum deductione, ex collatione Pf. LXXVIII, 52. Alii *αυτὸθεῖον* faciunt Versus 20., hoc sensu: Aegyptiis obruit iter Deus, Israelitas perduxerunt, Deo favente, salvos, Moses et Aaron.

PSALMUS OCTAVUS ET SEPTUAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Argumentum Psalmi *) potissimum in eo versatur, ut ostendatur, populum, ex quo in fidem et tutelam Jovae receptus sit, subinde temeritate sua atque inconstantia provocasse indignationem Numinis, non sine gravissimo suo incommodo detrimentoque. Exordio facto non nimis brevi (Vs. 1 — 8.) primo exemplo utitur vates sui aevi, omnibus tum familiari atque obvio (Vs. 9 — 11.), dehinc altius descendit atque immitit se in pristinum aevum (Vs. 12. seqq.), populi que historiam inde ab initiis reipublicae usque ad suam fere aetatem persequitur. Consilium videtur duplex habuisse, primo, ut suos ad perseverantiam in fide et religione excitaret, deinde ut pungeret exagigaretque Ephraimitas ob secessionem a gente Davidica, ad quam solam
jus

*) Utitur verbis C. F. SCHNURRERI, felicissimi hujus carminis interpretis, cujus *Dissertatio philologica ad Psalmum LXXVIII.* prodiit Tubing. 1790. 4., deinde repetita est in *Commentat. Theolog. a Velt-husenio atque Kuinoeljo edit.*, Vol. I. p. 76. seqq.

jus summi imperii pertineat ex voluntate et decreto Jovae.

Carminis causam et originem ex domestico illo bello a Judaeis cum Israelitis gesto, Abia Jeroboamoque regibus, cujus historia 2 Chron. XIII. habetur, esse repetendam, primus vidit SCHNURRERUS, Qua de re pluribus ad Vers. 9. differendum erit.

1. תורה h. l. *doctrinam meam, non legem meam*, reddendum esse, docet res ipsa. Significat nomen תורה in genere omnem doctrinam, quaecunque illa sit, atque ita hoc loco etiam praesentem, id est, hujus Psalmi doctrinam, quam subjicit Versibus sequentibus Psalmographus. Eandem *doctrinae, disciplinae* notionem obtinet vox hebraea Prov. I, 8. II, 1. XIII, 14.

2. Nominibus תשיל atque תירוח h. l. ut Pf. XLIX, 5. (ubi not. cf.) significantur *dicta singularia et exquisita*, nec non *memorabilia*, in quibus cognoscendis operae pretium fiat. De verbo תבע vid. not. ad Pf. XIX, 3. coll. not. ad XLV, 1. — תני-קרת Ab (Jod paragomicum, ut Vs. 42.) s. *ex antiquitate repetita*, eloquia de rebus antiquis.

3. Pronomen relativum אשר referri potest tam ad תירוח, quam ad ea, quae sequuntur, ita ut sensus absolvatur Vs. 4., hoc modo: *illud quod audivimus, non ce- labimus* etc., quod posterius magis probandum.

4. „Pro תני-קרת dicere poterat auctor תבני-קרת. Sed quod ad patres refert aequalium filios, videtur eo consilio fecisse, ut magis etiam patefieret, ad hos jure pertinere, quod fit ab illis profectum.“ SCHNURRER. לרור מתכונם *Generationsi posterae enarrantes*. scil. מתכונם
nos

nos sumus, יהוה תהלה *laudes Jovae*, i. e. talia, quibus celebrentur laudes Jovae.

5. Hunc Versum recte sic transtulit SCHNURRERUS: *Nam constituit praeceptionem apud Jacobitas, et legem proposuit apud Israelitas, qua jussit majores nota ea facere posteris suis*, hancque subdit observationem: „Haec non putamus intelligenda esse de legibus atque institutis universis ad ordinandam regendamque rempublicam Judaicam a Deo sancitis; neque enim huic sensui favet series et contextus orationis: sed, quod alii ad ערה et תרה referunt, pronomen in להוריעם, nobis ad עונו et נפלותם pertinere videtur, ut sensus sit hic: constituisse Deum, praeclara, inde a primis populi initiis ab se edita, potentiae benevolentiaeque specimina ab his, qui testes ipsi interfuissent, prodenda esse filiis, atque omnino ad posteros transmittenda, ut futurorum etiam hominum proles intelligat, felicissime se agere, si tanto Numini sese committat, atque obsequio et observantia commendare se studeat. Extat locus Dent. IV, 9., ubi gravissime monentur Israelitas, velint memoriam beneficiorum a Deo acceptorum et ipsi sanctam servare, et liberis etiam posterisque commendare diligentissime.“

6. Ante וילרי subaudiendum pronomen relativum אשר, ut Pl. XLIV, 2. XLIX, 13. LI, 10. Ante יקמו repeti potest vel למען, ut, vel denuo subaudiri אשר, ut sit ulterior descriptio posterorum. קום enim, *surgere*, h. l. idem est ac *succerscere, emergere, succedere* aliis, ut Exod. I, 8. Schnurrerus verba ויקמו ויספרי לבניהם sic reddidit: *atque hi deinceps narrarent filiis suis*, inque nota haec observavit: „יקמו ordinem hic, quo alii aliis sint successuri, significat, et cum modum rei describat, explet vicem Adverbii, vid. SCHRÖDBERI *Syntax. Verbor. Reg. LXIII.*“

8. וילרי נאמרום *Nec similes essent patribus eorum*, „significatur illi, qui ex Aegypto profecti in de-
fecto

ferto Arabico diem suum obiere, Num. XIV, 22. seqq.“
 SCHNURRER. Verba לא הכין לבו Schnurrerus interpretatur: *quorum inconstans erat animus*; „לב נכון“ duplici, inquit, sensu dicitur Hebraeis. Modo animum fortem et laetum significat, qui metu vel dolore concussus non est, vesperti Pf. LVII, 8. CXII, 7. X, 17. al., modo eum, a quo abest levitas mutabilitasque consilii atque opinionum; qui usus hoc Versu cernitur, atque iterum Versu 37. Sed ad formulam לא הכין לבו subaudiendum est אל-אלהים, is autem dicitur לא הכין לבו אל-אלהים qui neglectis numinibus fictis Jovam ut suae salutis verum ac certum auctorem unice colit et veneratur, 1 Sam. VII, 8. (והכינו לבבכם אל זרהה) — Recte Chaldaeus nostra verba reddidit: דלא מתכוון לבניה למריה, *nec composuit animum suum ad Dominum suum.* ולא-באמנה אה-אל רוחו, *Cujus animus non firmus fuit cum Deo*, non Deo fuit addictus fideli atque firmo animo, fidem debitam constanter ei non praeslitit, cf. infra Vs. 57.

9. Ab exemplo majarum generaliori descendit vates ad speciale defectionis aut pervicaciae exemplum, ab Ephraimitis praebitum, ut proinde non incommode ex Versu 8. repeti possit particula similitudinis; ut ne essent כגבתי, et כבני *sicut filii Ephraim*, cujusmodi exemplum subaudiendae particulae similitudinis adsoit Pf. LVIII, 9., cf. Coh. VIII, 1. Integri Versus sententia igitur talis est: ne similes sit Ephraimitis, qui quamvis rei militaris peritissimi, instructi armis et arcibus nihil tamen profecerunt, sed praelio commisso in fugam conversi sunt. כושקי-קשה ורומי-קשה נושקי-רומי-קשה. Knappius praecipit, vertendum esse: *Ephraimitas sagittarios in aciem produxere*, sumta significatione verbi arabici *نسق*, *ordinavit, disposuit*; sed hanc significationem haud ferunt loca 1 Chron. XII, 2. et 2 Chron. XVII, 17., ubi נושקי-קשה non possunt non esse *arou instructi*. Alexandrinus נושקי-קשה reddidit *επιστρυγγες*, consentiente,

tiente, praeter Vulgatum, et Arabem, etiam Syro interprete. Nec defaut plane libri, qui scriptionem נקש-נשק in usu posita fuisse apud Hebraeos. SCHNURER. Ceterum haec ad singulare aliquod factum respectum habere, dubium vix esse potest, quum, recte observante Schnurero, causa non intelligatur, cur et Ephraimitae magis, quam alii, et cur hoc maxime loco commemorandi fuerint. Quod ipsum jam antiquissimos interpretes intellexisse, apparet ex Chaldaica hujus loci explicatione, quae haec refert ad ea, quae 1 Paral. VII, 21. 22. narrantur, ante tempora Mosaica exitusque ex Aegypto, tentasse adversus Githaeos aliquid Ephraimitas, et, ut verisimile est, propter promissionem factam patribus de terra Cananaes, non expectato tempore, quo Deus populum ad illam terram occupandam peculiariter evocaret; quae res et propterea infeliciter eis cessit, et fusi fugatique fuere ab hostibus, quorum pecora abegere. Verba Chaldaei interpretis ita sonant: נד הוד ונחבין בני אפרים מתכבדו בני אפרים סני קצא וסעו ונפקו חלחין שבין קדם קצא בויני קרבא ונברין נטלי קשמתא אפיכוי קרל ונחקטלו ביום סררי קרבא *Quum habitarent in Aegypto, superbiaerunt filii Ephraim, terminum (exitus ex Aegypto) statuerunt et errarunt, et egressi sunt triginta annis ante terminum cum armis bellicis; et fortes, gestantes arcum, terga dederunt et occisi sunt in die acierum bellicarum.* Apparet autem ex indicato loco libri Chronicorum, vivente adhuc Ephraimo haec facta esse a filiis et nepotibus ipsius, cum ad eum consolandum convenerint, qui amisisset in eo praelio vel filios vel nepotes novem. Ita igitur citaret hoc Pfalmographus ut exemplum antiquissimum insolentiae tribus Ephraimiticae, atque fiduciae suarum virium, quum profiteatur (Vs. 2.), se ex antiquitate repetiturum, quae dicturus sit; et ordini recensionis, quod de Ephraimitis dicitur, hoc loco praemittitur exitui ex Aegypto. Sed quominus ad illam historiam nostram locum

locum referamus, impedit Versus 11., ubi Ephraimitae illa fecisse dicuntur obliti facinorum, quae Jova patribus ipsorum ediderit in exitu ex Aegypto. Taceo alias conjecturas, satis refutatas a Schnurrero, qui perquam apposite observat, verba nostra ita esse comparata, ut unam aliquam eamque notabilem, et poetae aequalibus bene cognitam, rem gestam innuere debeant. „Atque, quam locus hic carminis spectare possit, pugnam haud frustra requiras in annalibus Judaicis. 2 Chron. XIII. legitur, bello Abiam inter, Judaeorum, et Jerobeamum, Israelitarum regem orto, illum fortissimorum hominum quadringenta millia in aciem eduxisse hunc itidem lectissimorum fortissimorumque militum millia octingenta. Ille ex monte Zemaraim in tractu Ephraimitico verba ad Israelitas facit, Jerobeamo perfidiam in regem a Deo constitutum, populo Sacrorum mutationem et a vero Numine defectionem exprobrat, contra se suosque in pristina religione et antiqua in Jovam fide perstitisse gloriatur; hoc, quem illi deseruerint, se nunc duce et auspice uti, veri nominis sacerdotes, classicum mox canturos, se secum habere, Jovae ipsius sese causam agere; nolint igitur adversus Jovam facere, a majoribus ipsorum cultum, quod non possit non funestum eventum habere. Deinde cum vident Judaei, se insidiis circumventos esse, atque a fronte et a tergo urgeri, Jovae sui fidem implorant, sacerdotibus tubas inslantibus; mox hostes a Deo perculsi in fugam se conjiciunt, et horribilem stragem caedemque patiuntur. Haec clades cum planissime dicatur consecuta esse ex defectione Israelitarum a Jova, habes omnino, quo respexisse putare possis vatem, perhibentem, Ephraimitas in fugam conjectos esse propterea, quod foedus cum Jova factum violarint, inque ejus fide permanere recusaverint. Quod autem *Ephraimitas* dicit poeta Israelitas, difficultatem non habet. Nam et Jerobeamus, auctor conditorque regni Israelitici, Ephraimita ortu fuit (1 Reg. XI, 26.), et copiarum, quas contra Abiam eduxit, potiore partem

ex Ephraimitica tribu, omnium, quibuscum juncta erat, numerosissima, collectam fuisse, credibile est ex eo, quod sedes belli esset in provincia Ephraimitica. Constat praeterea, post secessionem decem tribuum populi que in duas civitates disjunctionem, usu sensim invaluisse, ut novum regnum non Israelis tantum, sed et, maxime in graviore dicendi genere, Ephraimi nomine designaretur, ducto illo ab ea tribu, quae reliquas et hominum multitudine, et vi atque auctoritate antecelleret. Et quod clades ipsa non copiosius fufiusque celebratur, sed paucissimis tantum verbis absolvitur, et quasi significatur magis, quam exponitur; credibile sit, ab illo aevo, quo res omnis, prouti gesta esset, in hominum memoria versaretur, omnibusque nota esset et pervulgata, remotum haud fuisse auctorem carminis."

10. Recte Chaldaeus Syrusque interpretes, ut significarent hunc Versum continere rationem praecedentis versiculi aut belli infelicis, interpretati sunt: *propterea quod non servarunt foedus Dei*, quod in Sinai monte cum Israelitis fecit, Exod. XIX, 5. XXIV, 3. 7.; et postea a Mose Dent. XXIX, 9. seqq. et a Josua Jos. XXIV, 24. est repetitum.

11. אֲשֶׁר הִרְאָם, *Quae eis ostendit*; „non potest hic usitato sensu intelligi: nam, ad quos pronomem pertinet, Ephraimitae, divinis illis factis, quae mox commemorantur, ipsi interfuisse dici non possunt. Sed quid vere velit auctor, ipse declarat, illico subjiciens (Vs. 12.), כְּנֹדֵר מִבְּנֵיהֶם עֵשָׂה בְלֵא, *coram majoribus eorum mira patravit*. Itaque דַּם הִרְאָם dicit, non הִרְאָה אֶת-מִבְּנֵיהֶם, sed hoc insuit: proxime quidem ad majores pertinuisse ea miracula, sed eadem posteris simul proposita esse, tanquam incitamenta religionis et in cultu divino constantiae." SCHMURRAER.

12. בְּתַרְץ סְצֹלִים. Vid. Exod. VII, seqq. שָׂדֵה In agro & territorio, ut Gen. XIV, 7. Ruth I, 6. 1 Sam. VI, 6. Pro צֶעַן Alexandrinus Chaldaeusque interpretes ubi-

ubique *Távris*, תַּאֲרִיס, ponunt, quae urbs antiquissima (Num. XIII, 23.), et regia Pharaonum sedes fuit, vid. Jes. XIX, 11. 13., Ezech. XXX, 14. Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem. ad Lexx. Hebr.* p. 2121. Invenit stupenda illa facta, quibus tunc effecit Deus, ut Phraeo Israelitas tandem dimitteret.

13. Postea, cum eos Phraeo armata manu in servitutem retrahere vellet, בָּקַע יָם, *fidit mare*, scil. sinus Arabici, ut viam Israelitis tutam ac solidam faceret. Chaldaeus addit: בַּחֲזָרָא רַמְסֵה רַבְהוּן, *virga Moysi, praecceptoris eorum*, coll. Exod. XIV, 16. — וַיִּצְבֹּט מַיִם כְּמוֹ בֵּר — *Et consistere fecit aquas maris tanquam cumulum* (de quo nomine vid. not. ad Pf. XXXIII, 7.) cf. Exod. XIV, 22., ubi aqua Israelitis utrinque *instar muri* stetit dicitur.

14. Cf. Exod. XIII, 21.

15. Verba וַיִּשְׂקֵן בְּהַרְוֹמוֹ רַבָּה plerique sic interpretantur: *potavit eos* (subaudito מַתָּה, ut vult Aben-Efra, simili omissione qualis Pf. LIX, 14. CVI, 7. 29.) *quasi voraginibus magnis*, ut per enallagen adjectivum singulare, רַבָּה, construatur cum substantivo plurali, ut Pf. XVIII, 15. בְּרַקִּים רַב, cf. LXVIII, 31. Jerem. LI, 58. Alii adverbialiter accipiunt: *plurimum, copiose*, ut Pf. LXII, 3. Sed rectius Schnurrerus hanc vocem pro nomine habet, quod significet eos, quibus aquatio parabatur, hoc est, populi multitudinem universam. Ita non opus erit, quidquam subaudire. Pro בְּהַרְוֹמוֹ in libris bene multis et scriptis et editis (vid. de Rossium ad h. l.) extat בְּהַאֲמוֹ (quemadmodum Pf. LXXX, 6. וַיִּשְׂקֵנוּ בְּהַאֲמוֹ dicitur), quod praefert Schnurrerus, nam כּ similitudinis, inquit, „nonnihil minuit sensum, quem amplissimum habere vult poeta, hoc dicens: ex rupe adeo eam promanasse aquae copiam, quae sufficeret universae multitudini non minus abundanter, ac si maris ipsius copia ac potestas facta illis esset.“ Legitur tamen et Vs. 16. בְּנַהֲרוֹ מַיִם.

16. Nomine **מים חיים** significantur aquae vivae et limpidae, oppositae aquis stagnantibus et putridis, ex imbribus collectis, quales cisternae in desertis illis continent. Vid. Num. XX, 8. seqq.

18. **וַיִּנְדְּבוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּם** *Tentarunt Deum in animo*, pro quo aliqui ponunt *deliberato animo*. „Sed primo nihil est, quod hunc sensum suadeat, deinde vero etiam est, quod disuadeat: etenim quum mox sequatur **וַיִּנְדְּבוּ בְּמַלְאֲכָיִם**; haud dubie illud intelligendum de animo lancio offensoque, qui primo quidem nonnihil se contineret, mox autem in querelas acerbosque sermones erumperet.“ SCHNURER. **לִמְשָׁלִים** *Petendo*, h. l. format Gerundium in *do*, ut in **רַמַּלְתִּי**, *dicendo*; **וַיַּשְׁלֵם**, *faciendo*, Coh. II, 11. **וַיִּבְקַשׁ**, *querendo*, VIII, 17. **וַיִּשְׁבֹּשֶׁת** *Pro appetitu ipsorum*, h. e. non ad vitam vel necessitatem, cui ad primum illorum petitorum per Mauna satis prospectum fuit, sed ad voluptatem; sic **וַיִּבְקַשׁ** de *appetitu* dicitur Pf. XXVII, 22. XXXV, 25., Cohel VI, 2., quare Kimchi h. l. recte interpretatus est **וַיִּבְקַשׁ**, *pro cupiditate ipsorum*. Cf. Num. XI, 4, 6.

19. Verba **וַיִּנְדְּבוּ אֱלֹהִים** Chaldaeus bene reddidit: **וַיִּנְדְּבוּ אֱלֹהִים** *et infremuerunt coram Domino*. Alexandrinus: *καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ*; Vulgatus: *et male locuti sunt de Deo*. **וַיִּנְדְּבוּ אֱלֹהִים** *Num potest Deus adparare nobis* (ut Syrus addidit) *mensans* scil. gratorum ciborum, Jes. XXI, 5. Pf. XXIII, 5.

20. **וַיִּבְקַשׁ** *Panem et cibum*, qualem volumus, Num. XXI, 5. Aben-Efra et Kimchi tamen h. l. nomine illo significare existimant *carnem*, coll. Num. XXVIII, 2. et XI, 18.

21. **וַיִּנְדְּבוּ אֱלֹהִים** *Atque etiam ira exarsuit in Israelitas*. „Verbum **וַיִּנְדְּבוּ** non solum dicitur de ea re, quae ipsa adscendit, sed metonymice etiam de loco, e quo quid emittitur adscenditque, veluti Jes. V, 6. Prov. XXIV, 31. Itaque idem est ac **וַיִּנְדְּבוּ אֱלֹהִים**, Pf. XVIII,

9, vel עָשָׂן מִצֵּה; Deut. XXIX, 19.; *nafus fumum seu aestum emisit prae ira in Israelitas.* SCHNURRER.

22. כִּי לֹא הִאֱמִינוּ בְּאֱלֹהִים. *Quod non credidissent in Deum, quod ipsos, etiam sine pane, conservare posset, cf. Deut. VIII, 3.*

23. מָנְדָּבֶרֶת, l. *quum tamen mandasset*; recurrit enim poeta ad beneficium mannae; quod marmor illud modo memoratum praecesserat; unde in Plusquamperfecto reddendum esse verbum, agnovere etiam Kimchi et Aben-Efra, quorum hic exempla similia affert Genes. II, 7. *Et formaverat Deus*; et Exod. XIX, 2. *Profecti autem erant de Rephidim.* „נִבְרָשׁ, *nubes*, commemorat poeta, non quod nubium hac in re aliquae partes fuerint, sed, quae coelo inhaerent, nubes, pro coelo ipso dicuntur. De coelo autem delapsam dum perhibet Mannam, sequitur ipse vulgarem opinionem, quae Mannam, ut rorem, ferebat ex coelo descendere; siquidem non Hebraeis modo, in plana etiam simplicique oratione, Exod. XVI, 4. dicitur מִן הַשָּׁמַיִם; sed et

Arabicis adeo rerum naturalium scriptoribus audit مَن سَلَّ السَّمَاءَ, *Manna coeli.* SCHNURRER, qui et attulit loca ipsa scriptorum Arabicorum, quae hoc confirmant; cf. not. ad Exod. XVI, 4. וַיִּלְחֵי שָׁמַיִם בָּהָה. *Et janas coeli operuit.* Kimchi: hoc indicat multitudinem Mannae quae descendit; coll. Gen. VII, 11. 2 Reg. VII, 2. 19. Mal. III, 10.

24. מִן-שָׁמַיִם. *Fruentum* l. *triticum coeli* vocat Manna, quod instar granorum colligebatur, nec a terra natum sed coelitus datum, et divina virtute in aëre paratum erat; Exod. XVI, 4. Num. XI, 7.

25. Verba חֲסֵי אֱמֹרִיִּים מְכַל שָׁמַיִם Chaldaeus sic reddidit: מִן הַבַּיִת שֶׁלְּאַנְגֵּלֵי הַשָּׁמַיִם נָפְלָה בְּנֵי אֱנוֹשׁ. *Nutritimentum, quod descendit de habitaculo angelorum, comederunt homines* (cf. Sap. XVI, 20. ἀγγέλων τροφήν ἐψώμισας

τὸν λαόν σου). Sed אַנְגֵּלִים nusquam de *Angelis*, verum semper de praecipuis primariisque hominibus usurpari, multis ostendit ARN. BOOTIUS *Animadverff. Sacr.* L. III. c. 1. 2. Bene SCHNURRERUS: „אֲנֵלִים non, quod veteribus placuit, de *angelis* intelligendum; quamquam et hoc ferri possit in poetico dicendi genere, sed de viris illustribus praepotentibusque, qui, cum exquisitiorē, quam alii, cibo uti soleant; אֲנֵלִים לֶחֶם dicitur pro cibo eximio et plane honorifico, ut sensus sit: cibum minime vulgarem ita communem factum esse, ut omnes omnium ordinum homines eodem sint potiti.“ — צִירָה quidam accipiunt de *coturnicibus*, quod ex צִיר, *venando*, caperentur. Sed recte monuit Aben-Efra, nomen illud generatim de *viatico* usurpari, vid. Gen. XLII, 25. XLV, 21. Exod. XII, 39. Chaldaeus quoque ב. י. זָרִין, *commensatum*, reddidit.

26. Nec panem tantum, sed et carnen (Vs. 20) facile, pro omnipotentia sua, illis dedit. Ideoque ad cogendas et advehendas volucres זָרַע קָרִים בְּשָׁמַיִם *Excitavit in coelo ventum* vehementem et impetuofum, de quo nomen קָרִים h. l. ut Pf. XLVIII, 8. (ubi cf. not.) dici, recte observavit Schnurrerus. Eum ventum autem *Africanum* s. Austrum in altero hemistichio distinctius designat. „Est enim genus parallelorum, quo primum aliquid univēse dicitur et generatim, deinde vero delignatur distinctius, veluti Versu 43. Quum ederet *in Aegypto* miracula sua, et prodigia sua *in regione Tanis*. Atque sic Syrus etiam interpres locum intellexisse videtur, qui vertit: אֲבִי

זָרַע קָרִים בְּשָׁמַיִם flare fecit ventos in coelo, nisi malis enuntiare זָרַע, *ventum*. Austrum vero, seu Africanum, dici ventum, quo advectae sint coturnices, est rei accommodatissimum. Etenim, Austro spirante volant difficilior: et facilius capiuntur; quod docet BOCHARTUS *Hieroz.* P. II. L. I. Cap. XV. (T. II. p. 665. ed. Lips.).

Et Michaelis refert in Notis ad Num. XI, 31., a Forskalia se accepisse, coturnices a trajecto mari fessas viribusque exhaustas in terram concidere. Hemistichium prius Alexandrinus ἀπῆρεν νότον ἐξ οὐρανοῦ reddidit, quod sequutus Hieronymus: *abstulit Eurum de caelo*, verbo נָסַע *transferendi, auferendi* significatione accepta, qua aliquoties occurrit, veluti Pf. LXXX, 9. 2 Reg. IV, 4. Ecclef. X, 9. Nec defuerunt ex recentioribus interpretibus, quibus idem placuit, inter quos RUDINGERUS, qui sensum hunc fecit: *repressis per aërem ab oriente ventis, a meridie potentia sua excitavit austrum*. Quam interpretationem tamen satis refutavit Bochartos l. c. p. 662. Et sane *ducendi* s. *adducendi* significatione verbum illud h. l. accipiendum esse, apparet ex eo, quod illi in altero hemistichio נָהַג respondet, atque eodem plane modo utrumque verbum infra Vs. 52. usurpatur, quo quidem loco verbum נָסַע *auferendi* notione nequaquam potest sumi. Recte h. l. Chaldaeus reddit: אַמַּל רוּחַ קְדוּמָא, *proficisci fecit ventum Orientalem*.

27. Intenditur novo simili coturnicum copia, quod sicuti ventus in arenosis desertis pulverem concitat, ut omnem rerum obviarum superficiem plane contegat, ita et coturnicum vento adventarum ingenti multitudine castrorum superficies plane obtegebatur; vid. Num. XI, 31.

29. וַיִּשְׂבְּעוּ מֵאֵר Et valde saturati fuerunt; respicit ad Exod., XVI, 12. Num. XI, 19. 20.; cf. Deut. VIII, 12. — וַחֲמֹתָם יָבִיא לָהֶם Et desiderium eorum i. e. rem desideratam (ut Pf. XXI, 3.) attulit eis, optatis eorum satisfecit.

30. לֹא-זָרִי מִחֲמֹתָם Non remoti erant a desiderio ipforum, h. e. cum nondum absumta esset caro, cum adhuc rei tam desiderate inhaerent, ecce ira Dei in eos erupit (Vs. 31.). עוֹר מֵאֲכָלָם בְּפִיהֶם Adhuc cibus eorum in ore ipforum fuit, quam formulam ejusdem plane potestatis esse cum Mosaica illa Num. XI, 33. הַבָּשָׂר עֹרְבָה בֵּינוֹ שְׂבִיהֶם, adhuc caro desiderata erat in dentibus ipforum,

recte

recte monuit Schenurrerus. „Igitur sensus est: diurnam haud foille laetitiam, sed cibo novo gratoque etiamnum cupide utentibus diras et funestam luem supervenisse.“

31. וַיִּהְיוּ בְּמִשְׁמָנֵיהֶם. *Et occidit pinguedines eorum,* „quibus non principes vel nobiles intelligendi, ut videtur interpretibus, sed homines pingues, nitidi, ab omni imbecillitate valetudinis immunes, quo sensu dicitur quoque Jud. III, 29. בָּל-אִישׁ שָׁמֶן וְכָל-אִישׁ חָיִל.“ SCHENURER. Chaldaeus h. l. בְּגִבֵּיהֶוּ, *fortes eorum,* reddidit. ב ante משמניהם inseruit constructioni verbi, faciens h. l. Accusativum, ut 2 Reg. XVII, 25. *Et immisit contra eos leones,* et fuerunt הַרְגִים בָּהֶם, *interficiendo ipsos;* cf. Esth. IX, 16. Versus verba postrema Chaldaeus sic translulit: וְעַל-מֵי יִשְׂרָאֵל אֲחָמִים, *juvenes Israelis prostravit.*

32. בְּכָל-זֶמַן. *In omni tamen hoc,* i. e. hoc nihil obstante, nihilominus tamen (cf. Jes. V, 25. IX, 11. 16. 20. X, 4.), vel poenis vel beneficiis divini non facti sunt cautiores sed עוֹר הַטָּאֵי *peccarunt amplius,* nempe, ut Aben-Esra et Kimchi monent, in negotio exploratorum Num. XIII. XIV, item Corachi, Num. XVI. XVII. et aquarum contentione Num. XX. Quod comprobat SCHENURERUS: „Respicitur maxime ad aegritudinem populi ortam ex renunciatione exploratorum, quae vim habebat, ut de expugnanda terra Israelitica prorsus desperaret, immemor rerum a Deo gestarum omnium, quibus et potentiam suam et fidem ipsis jamjam comproballet luculentissime. Formula בְּכָל-זֶמַן לֹא רָאִיתִי כִּנְפֵלֵאֲתָיִי simillima est illi, qua apud Moſen Num. XIV, 11. Deus dicit: עַד-אֲנִי לֹא-רָאִיתִי כִּי יִשְׂרָאֵל, quando tandem multis meis miraculis id efficiam, ut salutem suam mihi rectissime committere se posse intelligit populus?“

33. וַיִּבְלֶה בְּרֵבֶל יְמֵיהֶם. *Et consumpsit in vanitate dies eorum,* „quae verba Michaelis vertit ac si scriptum esset בְּרֵבֶל. Et Aquila quidem habet: καὶ συνετέλεσαν ὡς ἀτμόν τὰς ἡμέρας αὐτῶν sed reliqui veteros omnes consentiunt

tiunt in lectione edita, quam omnino requirit sequens בַּהֲהִלָּה, et scripti etiam libri omnes servarunt. Sensus: effecisse Deum, ut et frustra aetatem consumerent, exclusi a novae patriae aditu, et incertam multoque metu perturbatam.“ SCHNURER.

34. אִם-הִרְגִּים וּדְרָשׁוּהָ Quum sive quando (ut Pf. L, 18. Num. XXXVI, 4. Prov. III, 24.) interfecit eos, immilla eis plaga (Vs. 31.), quae plurimos eorum absumsit, tum reliqui, vitae suae metuentes, quae siverunt quidem eum, de gratia ipsius recuperanda erant solliciti.

36. וַיִּפְתְּחוּהוּ בְּפִיהֶם Et lactaverunt eum ore ipsorum, q. d. verum haec ab animo eorum non proficiscebantur, sed ore tantum blandiebantur.

37. וְלִבָּם לֹא נָכוֹן Sed animus eorum non firmus erat, cf. not. ad Vs. 8. — עִמּוֹ, ut sincere et candide cum eo agerent, cf. Jud. XVI, 15. 1 Reg. VIII, 61. XV, 14. — וְלֹא נִאֲמְנוּ בְּבְרִיתוֹ Nec fidi et constantes erant in foedere ipsius, ut facerent, quae illud requirebat, et ipsi toties repromiserant, vid. Vs. 10., coll. Jerem. XXXI, 32.

38. וְהִרְצָה לְהָשִׁיב אִמּוֹ Multiplicavit retrahere iram suam, i. e. multoties retraxit iram suam, s. eandem cohibuit, verbum prius cum sequenti Infinitivo adverbialis, ut supra Vs. 17., cf. Pf. LI, 4. Jef. LV, 7. — וְלֹא-יַעֲזִיר כָּל-הַמַּחַד Nec concitavit omnem iram suam, si etiam in eos animadverteret, quod Thren. IV, 11. et Ezech. VI, 12. sic exprimitur: כָּל־הַמַּחַד. Chaldaeus: וְלֹא יַחֲזִי בְהוֹן כָּל הַמַּחַתִּיהָ iram suam. Alexandrinus: καὶ οὐκ ἐκκινῶσιν πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, non quod יַעֲזִיר legit, ut Cappellus coniecit, sed vel per transmutationem literarum gutturalium, ע et א accepit יַעֲזִיר pro יַחֲזִיר, vel sensum tantummodo respexit. Cf. БУХТОРЪ И Анти-Critt. p. 653.

39. נַי-נֶאֱשָׂר הָמָּה דִּיחַ הוֹלָה וְלֹא יָשׁוּב Nam caro, i. e. homines sunt (Chaldaeus בְּנֵי בְּסָרְא), spiritus abiens, habitus,

litus, qui, si abiierit, non revertitur. „Hoc non-existimaverim eo consilio dictum esse, ut sit quasi quaedam excusatio levitatis illius inconstantiaeque, ducta ex imbecillitate vel pravitate mentis humanae, quae tanta sit, ut moderatio adhibenda Deo visa fuerit in animadvertendo. Sensus potius videtur esse hic: in humano corpore tam parum firmitatis inesse et roboris, ut vix dignum Deo sit, impetum facere in talem aliquem, qui nullo certamine proliquis spiritum emittat, nullo modo eum recuperaturus. Cf. Job. VII, 7. seqq.“ SCHNURRER.

40. בָּמָה Quot scilicet vicibus, i. e. quoties, cf. 2 Paral. XVIII, 15. Job. XXI, 17. — יִצְרְרוּהוּ Exacerbarunt eum, rebellionem suam ipsum ad iram provocando, cf. Va. 17. Num. XIV, 11. XVII, 10. seqq. XXI, 6. Deut. I, 26. 43.

41. Hunc Versum optime sic transtulit SCHNURRERUS: *Subinde tentarunt Deum, fecerunt, ut ipsum taederet Numen Israelis, atque in nota haec subdidit: „Mirum, esse etiamnum interpretes, qui הִתְרִיחוּ reddant circumscripserunt, certis limitibus descripserunt, cum rectior certiorque interpretatio in promptu sit apud SIMONIS in Lexico sub h. v. Syriace ܐܘܠܐܢܐ est poenituit, unde הִתְרִיחוּ est, fecit, ut eum poeniteret. Sic fere Alexandrinus: παράξιναν , Vulgatus *exacerbarunt*, Syrus ܩܘܝܢܐ irritarunt.“ Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 2364.*

42. $\text{לֹא זָכְרוּ אֶת יְדֵי}$ Non recordati sunt, i. in animum sibi revocarunt manum ipsius, quae tam mirifica facinora patraverat; recte Chaldaeus: *miraacula manus ejus*; cf. Exod. VII, 5. XIII, 9. — $\text{יְוֹם אֲשֶׁר פָּדָה מִן־יַד יְיָ}$ Diei, temporis scilicet non recordati sunt, quo redemit, liberavit, eos ab hoste.

45. עֲרִב alii infectorum omnis generis colluviem interpretantur, alii *musram*, alii post Oedmanum
(Ver-

(*Vermischte Sammlungen aus der Naturkunde* Falc. II. Cap. VII.), *blattam orientalem*. Tutillimum tamen fuerit, cum Graeco Alexandrino interprete *κυσόμυσιαν muscam caninam* intelligere; cf. not. ad Exod. VIII, 17. Pluribus de hoc nomine egimus ad BOCHARTI *Hieros.* P. II. L. IV. Cap. XV. Tom. III. p. 434. not. 4. edit. Lips. Chaldaeus nostro loco habet: *יִגְרִי בְהוֹן עֲרֻבוֹי הַיָּזָה בְּרָא*, *immisit in eos mixturam s. turbam bestiarum ferarum*, de qua sententia vid. Bochartum l. c. p. 430. Quidquid adfuerit, hoc certum est, verbum *יִמְאֵכֶלֶם* non referendum esse ad Deum, verum ad *עֲרֵב*, quemadmodum in altero hemistichio dicitur: *וַיִּצְרְרָע וַתִּשְׁחַתְּהֶם*, *et ranas, quas perderent eos*, fordibus suis omnia commaculando; et deinde foetore suo aërem inficiendo, vid. Exod. VIII. 2. 10. 20. Cf. BOCHARTI *Hieros.* T. III. p. 584. ed. Lips.

46. De *מִרְבָּה* et *הַסִּיל*, quibus nominibus certae *locustarum* species designantur, vid. BOCHARTI *Hieros.* T. III. p. 252. not. et p. 256. edit. Lips. *עֲלֵי עֲרֻבוֹת* *Et laborem eorum*, h. e. quae magno ipsi labore plantaverant, severant, atque coluerant, Deut. XXVIII, 33.

47. Hunc Versum Chaldaeus bene reddidit his verbis: *דִּעֲרִיתִי דִּעֲרִיתִי בְּרָא גִיפְנֵיהוֹן וְשִׁקְמֵהוֹן בְּכִרְוֹבָא*, *decortica vitis grandine eorum; et sycomoros grandine majori*; neque enim nomine hebraeo *הַנְּמֵל* *locustas* speciem quandam significari, ut quibusdam visum est, sed aliquid *grandini*, *בְּרָא*, analogum, hemistichiorum suadet parallelismus. Plura de voce illa vide in BOCHARTI *Hieros.* T. III. p. 255. ed. Lips. Verbum *הָרַג* poëtice de grandine vitis et sycomoros laedente et percussante dictum, similem tropum vid. 2 Reg. III, 19. Job. XIV, 8, Historiam ipsam lege Exod. IX, 23.

48. „Pro *בְּרָא* Symmachus, qui vertit: *τοῦ ἐκδόντος λοιμῶν τὰ κτήνη αὐτῶν καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν οὐανοῖς*, lectione usus esse videtur *בְּרָא*, quam refert quoque cod. Kennic,

Kennic. 201. (h. e. Norimbergensis 4, antiquissimis praesentissimisque accensendus), nec non, primae scriptio-
 נבכר mutatione facta, cod. 224. (h. e. Regiomont. 2.),
 duobus libris de-Rossii, 879., qui antiquus et bonae no-
 tae, et 645., qui seculo XII. vel ineunte XIII. scriptus
 ipsi dicitur, exhibentibus נבכר. Et apta quidem sit le-
 ctio לנבכר ad notandam luem, quam omnis generis pecu-
 des passae essent Exod. IX, 1 — 7. Sed quum nonnisi
 paucissimorum testium auctoritatem habeat, tenenda erit
 לנבכר, ut sensus sit: eodem illo grandine tantam et pe-
 coris copiam periisse, ut largissimam inde praedam nan-
 ciscerentur aves carnivorae." SCHNURRER. De רשעים
 vid. not. ad Pf. LXXVI, 4. Chaldaeus h. l. reddidit
 נבכר רשעים רשעים רשעים *tela ignis*, i. e. fulmina, quod congruit eis,
 quae Exod. IX, 23. 24. leguntur.

49. Pro מלאכי רעים Chaldaeus posuit
 מלאכי רעים, דמשפלתו בעון ביהוה דאזרין בישין
quas immissa sunt eo
tempore per nuntios malos, quasi forma regiminis
 מלאכי per enallagen posita esset pro absoluta מלאכי, ut sae-
 pius, veluti Pf. LVIII, 5. מלאכי, et מלאכי, Pf. LXXIV,
 19., ubi not. vid. Alii explicant *angeli malorum*, i. e.
 angelorum pessimi, ut Num. V, 19. 23. 24. מי המרים
aquas amararum aquarum, s. *amaritudinum* interpretan-
 tur amarissimas. Rectius haud dubie Schnurrerus trans-
 tulit *missis ministris malorum*, ad quae haec adnotavit:
 „מלאכי רעים formula est ut מלאכי-מלאכי, Prov. XVI, 14.
 Sed difficile fuerit dictu, propriene Yates usus sit nomine
 מלאכי, ut in vexandis Aegyptiis coelestium ministrorum
 operam adhibitam fuisse innuat, an translatio sit, quae
 Dei jussu et voluntate eveniunt, mala, veluti pestis, fa-
 mes, al., divinatorum ministrorum officio fungi haud in-
 epte fingi dicique possint, coll. Pf. CIV, 4. *Ventia uti-*
tur, ut nuntiis, flammis, ut ministris suis. Simili rati-
 one mox, Versu proximo, morti persona inducitur, dum
 inhiasse Aegyptios ipsos, nec jam amplius a Deo repressa
 esse

esse fingitur, quo minus in eisdem irrueret, et cunctis viribus saeviret.“

50. Verba חָיִב לָבוֹן יָפֵלֵס Chaldaeus non male reddidit חָיִב לָבוֹן יָפֵלֵס *ambulare fecit in via strata iram suam*, et חָיִב in altero hemilichio interpretatus est בְּעִדְיָהוֹן, *jumenta eorum*, quod convenit cum Exod. IX, 3. Kimchius tamen nomen חָיִב *vitae* significatione accipiendum putat; in quo consentientem habet Schnurterum, qui, חָיִב, inquit, „*vitam* vertimus, non *pecus*, maxime ob membrorum parallelismum, qui regnat in hoc carmine. Accedit, quod consilium vatis videtur esse hoc, ut significet Versu 49. seqq., eo tandem rem pervenisse, ut non potuerit non Deus, postquam alia omnia frustra a se tentata essent, quasi ultima experiri, et hominum ipsorum, quibus adhuc temperasset, vitam nunc telis suis petere et ferire, coll. Exod. IX, 14. 15. Quae si vere ita se habeant, sponte consequitur, de pecudibus sermonem nunc non posse intervenire.“

51. חָיִב לָבוֹן, *Primitias virium*, appellari *primogenitos*, non tantum docet h. l. res ipsa; atque parallelum בְּכוֹר, verum cognoscitur quoque ex locis Genes. XLIV, 3. Deut. XXI, 17. Pf. CV, 36. — חָיִב לָבוֹן *In tentoriis Cham*, i. e. in Aegypto; nomen חָיִב h. l. nec non Pf. CV, 23. 27. CVI, 22. nomen Aegypti poëticum, non ductum a Chamo, Noachi filio, cujus nepos Mizraim, tot aliorum populorum communi progenitore, sed sumtum ex ipsa Aegyptiorum lingua, qua terrae Aegypti nomen proprium et usitatum est *Chami*, vid. P. E. JABLONSKII *Opusco. T. I. p. 404. seqq.* CHRIST. SCHOLZ, *Expositio, vocabulor. Copticor. in scriptorib. hebr. et graec.*, in *Reperitor. Literat. bibl. et orientale. P. XIII. p. 27. 28.*; JO. REINH. FORSTERI *Epistolas ad Joan. Dav. Michaslis, hujus Spicilegium Geograph. Hebrator. exterae jam confirmanes jam castigantes* (Gœtt. 1772. 4.) p. 36—38., et J. D. MICHAELIS *Supplem. p. 804. seq.*

54. *ויביאם אל-גבול קדשו* *Perduxit eos ad terminum sanctitatis ejus*, i. e. ad terram suam sanctam, quippe per synecdochen partis *terminus* vel *limes* ponitur pro tota regione, limitibus certis comprehensa, ut Exod. X, 14. 19. 1 Reg. 1, 3., ferme sicut per *murum* intelligitur tota civitas, Amos. I, 7. 10. 14.; per *portam* urbs, Gen. XXII, 17. Pf. LXXXVII, 2. Nomen *קדשו*, *sanctitatis suae*, pro adjectivo *sanctus* positum, ut saepius, affixum vero tertiae personae masculinae pertinet ad nomen prius *גבול*, hoc modo: *ad terminum suum sanctum*, ut Pf. II, 6. dicitur *הר קדשי* *mons meus sanctus*, nec non Pf. XV, 1. LI, 11. *Sanctam* appellat terram Cananaeam, quod a Jova destinata erat sedes populi sibi peculiaris, cultusque sui publici. *הר-יה קנחה ימינו* *Ad montem hunc, quem adquisivit dextera sua*; „dubium, utrum הר־יה terram Cananaeam, a montibus, mediam eam pervadentibus, *montanam* dictam, Exod. XV, 17. Deut. III, 25., an montem eumque primarium, *Zionem*, significet. Nos tamen illud malumus, non quod, quae Venemae est sententia, Dei dextra acquisitus dici commode nequeat mons Zion, ut qui a Davide iusto bello occupatus sit: sed quod, cum primum occuparetur terra, et per tribus distribueretur, mons ille cum arce ipsi imposta immunitatis maneret, et sero demum in potestatem Israelitarum transiret.“ SCHNURRER.

55. *ויגרש מפניהם גוים* *Ejecit coram illis gentes*, septem illas, ut Aben-Esra notat, quae Exod. XXXIII, 2. Deut. VII, 1. recensentur. „*ויפילם*, *distribuit eas* scil. gentes, dictum pro *אח-ארצם להם* *ויפיל להם*, ut Jos. XIII, 6. *הפיל אח-ארצם* pro *הפיל להם*, et XXIII, 4. itidem *הפילתי להם* *הפילתי להם אח-ארץ הגוים*, ut extat Ezech. XLV, 1. Ellipticum vero esse hunc usum verbi *הפיל*, ex multa frequentatione formulae *הפיל גורל* [*sortem jecit*, 1 Paral. XXVI, 14. Nehem. XI, 1.] ortum, vix est, quod moneamus.“ SCHNURRER. Sensus igitur: gentium illarum sedes Jova distribuit suis. *גורל*
נחלה

בְּנֶחְלֶה, *Fune hereditatis*, h. e. juxta funem, quo dimittiri solebant fundos hereditarios, aequaliter distribuendos, cf. Numer. XXXIV, 2. *Terra haec* בְּנֶחְלֶה לְכֶם, et Deut. XXXII, 9. 1 Paral. XVI, 18. Pf. CV, 11. Chaldaeus verba nostra, sic transtulit: וְאֲשֵׁרֵי יִתְחַזְּקוּ בְּעֵרֶב et habitare eos fecit in sorte hereditatis suae. — בְּאֹהֲלֵיהֶם *In tentoriis eorum* populorum, h. e. in domiciliis, tam urbicis, quam paganis; nimirum antiquo more domus appellabantur *tentoria*, quia in tentoriis portatilibus habitare olim consueverant; cf. 1 Paral. V, 10.

56. עֲדוּתָיו *Testimonia*, h. e. statuta ejus, tam solentiter, cunctis illis testibus adstantibus, promulgata, vid. de hoc nomine not. ad Pf. XXV, 10.

57. נִהְפְּכוּ בְּקֶשֶׁחַ רִמְיָהוּ *Conversis* h. e. mutati in pejus sunt (cf. Pf. XXXII, 4. Job. XXVIII, 5.) *ut arcus remissus*. Alii interpretantur ut *arcus dolosus*, quod tamen iustis de causis improbat Schnurreus: „*Dolosum arcum* si veritas, haud facile intelligitur, in quo consistere possit comparatio. Certe quod interpretes dicunt, dolosum esse arcum, qui non recta scopum petat, sed alio se vertens vel jaculatorem ipsum, vel alium, quem non debebat, feriat, aptam ad Deum accommodationem vix patitur. At potest רִמְיָהוּ esse *remissio*, ut certe רִמְיָהוּ בְּךָ, Prov. X, 4. manum remissam

languidamque significat. *Gieuharius*: رَمِيْتُ الشَّيْءَ مِنْ يَدَيَّ أَيْ الْقَيْنَدِ, h. e. *aliquid e manu mea, est: emisi, abjeci illud*. *Remissus* itaque *arcus* est, qui *sagittas excutit*, ut reddit Chaldaeus, hoc est, laxus, intendi nescius, verbo: inutilis. Similem Arabum locutionem ex Gieuhario refert SCHULTENSIS in *Commentar. ad Prov. X, 4.*, qua mulier dicitur alienata esse ut arcus, a rore medidus, cujus nervus laxatus est.“

58. וַיִּבְעִסוּהָ בְּכַמְחָתָם *Indignationem ejus provocabant excelsis suis*, extruendo sibi passim contra expressum

Dei

Dei interdictum fana aut facella, vel plantando lucos in collibus ac montibus; aliarum gentium exemplo. Colebatur autem in *Excelsis* illis vel Baal, aut alius fictitious Deus; vel Jova quidem, sed non eo modo, prout ipse instituerat, unde tam crebro in libris Regum dicitur, pium quidem fuisse hunc illumve regem, *excelsa tamen non abrogasse ipsum*, ut 1 Reg. XV, 14. XXII, 24. Cf. Levit. XXVI, 30. Deut. XII, 2.

60. וַיַּעַשׂ מִשְׁכַּן שָׁלוֹ *Dereliquit habitaculum Silo*, s. Silanticum, i. e. tabernaculum sacrum, 'Silante, urbe in tribus Ephraim ditione sita, collocatum, Jos. XVIII, 1. 1 Sam. I, 3. IV, 4. 11. — אֹהֶל שֶׁבֶן בְּמָרְם *Tentorium*, quod *habitare fecerat inter homines*; „שֶׁבֶן, etli minus commoda quam שֶׁבֶן, ferri tamen potest et defendi. Nam quemadmodum dicere mos erat הָאָרֶץ זָשָׁב *terra incolit*, pro: habet, qui ipsam incolant; vel עֵלָה הַשָּׂדֶה, *succrevit ager*, pro, erat in agro, quod inde succresceret; eadem ratione dici etiam poterat: שֶׁבֶן הָאֹהֶל, *tentorium inhabitavit*, pro: habuit, a quo habitaretur, unde אֹהֶל מִשְׁכַּן שָׁלוֹ est tentorium, quod voluit (se) habere habitatorem. Ceterum, ne quidquam suspicionis suboriretar, defendendae ab hostibus sedi suae imparem fuisse Jehovam, caute et judiciose dicitur excessisse tentorio, antequam in barbarorum potestatem illud veniret.“
SCHNURRER.

61. וַיִּתֵּן לְשָׁבִי עֲוֹן „*Et permittit captivitati gloriam suam*. Suffixum nominis עֲוֹן non est referendum ad יִשְׂרָאֵל, sed ad eum, quem suffixum nominis עֲוֹן respicit, Jehovam. Est vero עוֹן יְהוָה idem quod 2 Chron. VI, 41. עוֹן אֲרֹן יְהוָה. At nomen עוֹן, accommodatius ad parallelismum, redditur *gloria*, ex usu arabici nominis 2

عِزٌّ.“ SCHNURRER.

62. בְּחֹרֵי־יָוָן *Juvenes ejus*, militiae aptos, fortissimos et lectissimos, qui adversus Philisthaeos exiverant. אֲכָלָהּ *Comedit ignis*, qua alii, post Jarchium, *iram divi-*
nam

nam significari existimant, alii, Aben-Efram et Kimchium sequenti, *gladios hostium*, sive bellum, quod et alias igni confertur, ut Num. XXI, 28. Jerem. XLVIII, 44. Jef. XXXVI, 11. — „Verba *וְכַחֲוִיָּהוּ לֹא הָיוּ* vertunt: *et virgines populi non laudatas, celebratae, sunt* [Chaldaicum sequenti, posteriorem dictionem *וְכַחֲוִיָּהוּ לֹא* reddentem] epithalamiis, h. e. innuptae manserunt. Sed si inhaereas formae *וְכַחֲוִיָּהוּ*, alia ratio quaerenda est. Nempe ut Ezech. XVI, 4. Infinitivus foemiu. Hophal, *בָּיִתְּ הַחַיִּים* *קָרְמָה*, *cum facta es nasci*, i. e. cum nata es, aequè postulat Praeteritum *וְכַחֲוִיָּהוּ*, ac ibid. Vs. 5. *וְכַחֲוִיָּהוּ*, requirit Praeteritum *וְכַחֲוִיָּהוּ* utrumque dictum pro *וְכַחֲוִיָּהוּ* a verbo *וְכַחֲוִיָּהוּ* (SCHROEDER *Instit.* Sect. VI, de Verbis Reg. LXXII.), ita et *וְכַחֲוִיָּהוּ* dicendum est a *וְכַחֲוִיָּהוּ*, pro quo usu invaluit *וְכַחֲוִיָּהוּ* et vertendum: *ejulare factae sunt*, i. e. ejularunt. Sic plane Alexandrinus: *καὶ αἱ παρθέναι αὐτῶν οὐκ ἐπενθήσαν*, (altera lectio, *οὐκ ἐπενθήθησαν*, videtur ad similitudinem sequentis formulae, *καὶ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται*, conformata esse), Vulgatus, *et virgines eorum non sunt lamentatae*; Arabs *وَعَذَارَهُمْ*

لَمْ يَنْحَن. Et gravissimo sensu negantur virgines deflevisse obitum juvenum, non quod ipse luctuosus non esset, sed quod alia jactura facta esset, multo gravior atque ad omnes pertinens, quae una lacrymas planctumque omnium deposceret, arcae sacrae a barbaris captae atque ex patria asportatae. Eodem modo et viduae negantur plorasse ob sacerdotes ab hoste caesos (Vs. 64.), quod et ipsis adeo arcae jactura multo deberet esse luctuosior, quam viduitas.“ SCHNURER.

64. Hujus Versus duplex servata est interpretatio Chaldaica, altera verbis Hebraeis adstricta, nisi quod pro simplici *לֹא חֲבַבְתֶּן* habet *לֹא חֲבַבְתֶּן דְּחַבְבְּתֶן*, *non poterant flere*; altera uberior: *בְּעֵדֶן דְּשָׁבוּ בְּלִישְׁתָּאֵי אַרְזֵי דְּנִי בְּחַרְבָּא נִפְלוּ בְּהַבֵּי שִׁילֵי חַפְנֵי וְנִפְתְּחוּ וּבְעֵדֶן דְּכַשְׂרֵי נִשְׁוִיָּהוּ לֹא בְּבִין אַרְזֵם פִּיחוּ אִם אֲנִי בְּחַרְבָּא יִשְׁוִיָּהוּ* *Quum captivam abdu-*

abducerent Philisthæsi arcam Jovæ, gladio ceciderunt sacerdotes Siluntis, Hophni et Pinehas (1 Sam. IV, 11. 17.); nec uxores, uti decebat, eos desolebant, mortuas enim sunt et illas uno die; quod quidem de uxore Pinehasi narratur 1 Sam. IV, 19. 20. Sed redi ad not. ad Vs. 63.

65. *וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עֵינָיו* Sed *evigilavit Dominus instar dormientis*, i. e. instar ejus, qui e somno evigilat, cf. PL XXXV, 23. XLIV, 24. — Hemistichii alterius, *וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עֵינָיו מִן הַמֶּלֶךְ מִן הַמֶּלֶךְ* sensum Chaldaeus recte expressit: *מִן הַמֶּלֶךְ מִן הַמֶּלֶךְ* sicut *vir, qui aperitur a vino*, i. e. cui oculi aperiuntur, qui evigilat a vino. „Qui vertunt: a vino jubilans, vereor ut parallelismo satisfaciant membrorum. Nam qui somno satius tandem expurgatur, vino si gravatus fuerit, liber nunc a vino, nec ad multam vociferationem proclivis reputandus est. Sequimur nos SCHULTENSIUM, qui in *Commentar. ad Proverb. XXXIX, 6.* usus formula Arabica *رانت عليه الخمر*, *subegit eum vinum*, et auctoritate Alexandrini, qui vertit, *ὡς θνατός κεκρασιπαληκώς ἐξ οἴνου*, efficit *וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עֵינָיו* eum esse, qui se a vino subigi obruique passus sit. Imago itaque ducta est inde, quod vir fortis et animosus, somno si gravatus fuerit vinoque, aliis nonnihil opportunitatis faciat, efferendi sese insolentius, at ubi ad se redierit, mox illos reprimat et compescat; quæ ad Deum translata, audacior quidem est, nec vero a prisci ævi ingenio aliena.“ SCHNURRER.

66. *וַיִּדְרֹם וַיִּדְרֹם* Et *percussit hostes suos retro*, quod aliqui ad illam Philisthæcorum plagam referunt, de qua 1 Sam. V, 6. seqq., Chaldaeo auctore, qui hæc verba sic est interpretatus: *וַיִּדְרֹם וַיִּדְרֹם* *et percussit oppressores eorum mariscis in posterioribus*. Sed rectius Alexandrinus hebraicum *וַיִּדְרֹם* *εἰς τὰ ὀπίσω*, *retrosum* reddidit, quomodo vocula illa fore semper usurpatur, vid. PL IX, 4. XXXV, 4. XLIV, 11. LVI, 10. LXX, 3. Significatur igitur, ita percussos esse Philisthæcos,

sthaeos, ut in fugam sese verterent ac terga darent; nam in praeliis a tergo percutiuntur, qui sunt fugaces, quum viri fortes adverso pectore vulnera omnia excipiant. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* T. I. p. 383. edit. Lips. הרפה עולם גתן למו *Opprobrium aeternum eis reddidit pro insolentia illorum* (1 Sam. IV, 9.), per dejectum et mutilatum illorum Deum et plagam in obscuro locis, vid. 1 Sam. V, 5. 7. VI, 4. 17.

67. Ita populum suum liberavit quidem ab hostibus, in poenam tamen eorum, qui tanti mali praecipua causa fuerant, וַיִּמָּאס בְּמַהֲלֵי יוֹסֵף, *repudiavit Josephi tentorium*, quod vel collective intelligi potest, *tentoria Josephi*, ut Thren. II, 4., vel, ut Chaldaeus habet, וַיִּרְחַק בְּמִשְׁכְּנָא, וַיִּרְחַק בְּמִשְׁכְּנָא וַיִּפְרֹט עַל חוֹמֵי מִיּוֹסֵף *rejecit tentorium, quod tetendit in termino Josephi*, noluit arcam suam in Silo reduci, quae urbs ad Josephi filium, Ephraimum, seu posteros ejusdem, ut mox subjicitur, pertinebat. וַיִּבְשֹׁבֶט אֶפְרַיִם, *Et tribum Ephraim*, cujus urbs erat Silo, Jos. XVI, 6.; XVIII, 1., *non iterum elegit*, ut ad eam arca reduceretur, aut everfa urbe Silo (Jerem. VII, 12. 14.) tentorium illic refrigeretur, hoc enim postea Noben, arca vero Ciriath-Jearimum in tribum Judae venit, 1 Sam. VII, 1. XXI, 1. 2.

68. וַיִּבְחַר אֶם-שֹׁבֶט יְהוּדָה *Elegit tribum Judae*, in qua habitaculum suum figeret, et in tribu Judae אֶם-הַר צִיּוֹן *montem Zion*, in quem tempore Davidis deferebatur arca, 2 Sam. VI.

69. In verborum וַיִּבְנֵן בְּמִזְרְמֵי מִקְדָּשׁוֹ interpretatone dissentiant propter nominis רָמִים *colusculum*. Etenim quum saepe usurpetur de iis, qui in dignitate summa sunt conspicui, adeoque רָמִים opponantur egenis ac depressis, ut 2 Sam. XXII, 28., Job. XXI, 22.; sunt qui verba nostra sic reddant: *aedificavit sanctuarium suum sicut excelsi*, s. reges et principes, subaudiendo: sibi magna palatia exstruere solent. Aben-Esra Kimchius-que

que voce עֵלְיוֹן *excelsa palatia* significari existimant. Alii: licet munitae arces in montibus exstruuntur. Aquilā וְיִשְׁלַחֲכֶם , Symmachus ὡς τὰ ὑψηλὰ , Syrus et Arabs: *super excelfo*. Sed veram sententiam dixit haud dubie יְהוָה עֵלְיוֹן , *coelos excelfos* significari, quod ipsam et Schnurrenus comprobavit, transtulit enim: *exstruxit ut coelum, sanctuarium suum*, atque in nota haec addidit: „Parallelismum membrorum si sequaris, עֵלְיוֹן non potest esse nisi adjectivum poeticum, dictum pro עֵלְיוֹן , ut עֵלְיוֹן , *lactantes*, Vs. 71., pro ovibus. Coelum autem, quod numquam loco movetur, et terra, firmissimis fundamentis superstructa (Pf. CIV, 5.), similitudinem hic exhibent constantiae et stabilitatis, ut sensus sit, voluisse Deum, ut, quod antea subinde migrasset, tabernaculum suum, dehinc stabilem locum in Zionē haberet, cum nullo alio commutandum.“ — $\text{כַּמֶּנְחָה הָרֶגֶל יְרֵמְיָהוּ$ *Instar terrae, quam fundavit*; ellipsin hic iterum esse pronominis יְרֵמְיָהוּ , ut supra Vs. 60., docet affixum femininum הָ , quod sane non ad יְרֵמְיָהוּ , utpote *masculinum*, sed ad femininum יְרֵמְיָהוּ est referendum. Plenus esset sermo hoc modo: *sicut terram (exstruxit suum sanctuarium), הָרֶגֶל יְרֵמְיָהוּ quam fundavit in aeternum*, ne loco suo moveretur, licet de terra idem hoc יְרֵמְיָהוּ dicitur Pf. XXIV, 2. LXXXIX, 12. Jef. XLVIII, 13. „Pro יְרֵמְיָהוּ haud exigui libri, et manu scripti et editi, referunt יְרֵמְיָהוּ , Alexandrinus quoque vertit: $\text{ἐν τῇ γῆ ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα}$, et Syrus יְרֵמְיָהוּ , nisi reponendum sit יְרֵמְיָהוּ . Sed sensum probabilem non admittit ista lectio, orta haud dubie ex permutatione literarum similium.“ SCHNURREN. Recte Chaldaeus: $\text{יְרֵמְיָהוּ עֵלְיוֹן הָרֶגֶל יְרֵמְיָהוּ הָרֶגֶל יְרֵמְיָהוּ}$, *paratum ē permanens sicut terra, quam fundavit in secula seculorum*.

70. $\text{יָבֵר דָּוִד מִן הַבְּרֵשֶׁת וְיָבֵר מִן הַבְּרֵשֶׁת וְיָבֵר מִן הַבְּרֵשֶׁת}$ *Elegit Davidem servum suum, eumque adscivit de caulis ovium, quibus custodiendis a patre erat praefectus.* „Aliud

exemplum, perquam memorabile, exhibet Orientalis historia viri, e vita pastoritia in summum potestatis fastigium eVecti, Omari, Chalifae, quem ABULPEDA, *Annal. Moslemm.* Tom. I. p. 253., ut, quam divinorum beneficiorum memor et gratus fuerit, fidem faceret, refert, in itinere quodam suo ad sacra loca, transientem vallem Dahan, ad comites haec profatum esse: „Deus unicus est et potentissimus, qui quicquid vult cuicumque largitur. Olim ego hac in valle lanca in subucula camelos pavi patris, viri duri ac saevi. — Jam vero illuc evasi, ut Deum meque nemo dirimat medius.“ SCHNURRER.

71. מִמָּחֵר עָלוּ Prop. a post lactantes, a tergo lactantium ovium vaccarumque, de quibus עָלוּ dicitur Gen. XXXIII, 13. 1 Sam. VI, 7. 10. Vid. de hoc nomine BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. II. C. XXX. T. I. p. 299. seqq. edit. Lips.

72. מִלֵּךְ עָלֵיהֶן (וַיִּרְעֵם כְּהֵם לִבָּו) *Et pavit eos* (regnavit super eos, ut Chaldaeus reddidit) *secundum integritatem cordis sui*, animo recto et integro, cf. not. ad Pf. XXVI, 1. „Permulti libri, nec non veteres praeter Aquilam et Symmachum, omnes referunt כְּהֵם. Nihil fere momenti quidem est in hac varietate lectionis, nec tamen possumus non probare sententiam DE ROSSII, qui ex contextu, inquit, ubi sequitur וַיִּבְחַבְנוֹתָּ, per ב, meliorem hanc lectionem judicat Habigantius; quae sane tantam habet praeterea in mss. codicibus, in antiquis editionibus, in veteribus interpretibus auctoritatem, ut non immerito communi anteponatur.“ SCHNURRER. כְּהֵם כִּפְיֵי *Cum intelligentis manuum suarum*, consiliorum et actionum prudentia. *Manuum* meminit, quod pastor baculo et pedo oves regat et ducat. Prudentiam *manibus* tribuit, quae animi est, quod manus prudenter quodammodo agere videntur, dum animi iudicium sequuntur; similiter Genes. XLVIII, 14. dicitur שָׂעֵל מֵהֶ-יָדָיו

PSALMUS NONUS ET SEPTUAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Deflet templi profanationem et civitatis ruinam, oratque Jovam, ut iram suam a populo suo ad hostes convertat. Est hoc carmen in multis similis Psalmo LXXIV., unde, sicut illum, ita et nostrum alii ad vastationem urbis et templi per Nebucadnezareem referunt, alii ad funestas clades, quas insana Antiochi Epiphanis crudelitas Israelitis intulit; cui sententiae minime obstat, quod auctor libri 1 Maccabaeorum Cap. VII, 17. carminis nostri Versum 3. citat, atque ad Alcimi crudelitatem et perfidiam accommodat, quando ille una die sexaginta sacerdotes occidit. Quod ipsum tamen octo annis, aut pluribus, post incensam urbem, atque mortem etiam Antiochi, et Demetrio regnante, factum est. Quare quum Psalmi nostri auctor priores illas Antiochicas (non Alcimicas) vexationes describere videatur, liber primus vero Maccabaeorum longe post ea tempora, quibus ea, quae in illo narrata sunt, gesta fuerunt, consignatus sit, nihil impedit, quo

Dddd a minus

minus historiae ejus scriptor, carminis ipsis Antiochicis temporibus editi verba adducere posset. „Omnia, inquit RUDINGERUS, in hoc Psalmo congruunt Antiochicae vastationi, Babylonicae nihil. In illa tantum est profanatum enim templum, et vastum jacuit, et portae solae fuere exustae; quid enim habuisset Judas, quod expiaret innovando, et unde encaenia celebraret? Item quod aliquem adhuc solum, quantumvis miserum, et aliquod adhuc quasi corpus esse populi ex Psalmo apparet, et non esse ἐρήμωσιν, ut nullus cultor terrae sit reliquus.“ Cf. not. ad Vs. 1.

1. קָהָנוּ בְּיָמֶיךָ וְנָחָלְךָ *Venerunt gentes in haereditatem tuam, irruerunt gentes exterae in terram tuam, s. peculium tuum, Exod. XV, 17. Pf. LXXIV, 2. Cf. 1 Maccab. I, 38. Καὶ ἐγένετο (Ἱερουσαλήμ) κατοικία ἀλλοτρίων, et III, 45. υἱοὶ ἀλλογενῶν ἐν τῇ ἀκρῷ. הִשְׁחִיחוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּזְבֵּחַ פִּלְלִימוֹת פִּלְלִימוֹת *Polluerunt palatium sanctitatis tuas, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου, ut Alexandrinus reddidit. Diserte autem profanationis tantum meminit, ut de Antiochicis temporibus accipienda haec intelligantur, quae requirebat secutam ἐγκαίνωσιν, et non aedificationem novam. Primum autem spoliavit templum Antiochus, direpto omni auro et argento ejus; biennio post, idola etiam in hoc intulit, Jovis Olympii, et alia, et ut in altari iis sacrificaretur mandavit. Vid. 1 Macc. I, 21 — 29. 37. 39. 46. III, 51. 2 Macc. VIII, 12. — הִשְׁחִיחוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּזְבֵּחַ פִּלְלִימוֹת *Redegerunt Hierosolyma in rudera. Antiochus urbem incendit, et domos ac moenia diruit, vid. 1 Macc. I, 31. 2 Macc. IX, 14.***

2. **דדערנט** *Dederunt cadavera* (nomen hebraeum collective accipiendum, ut infra Vs. 11. **דדערנט**) *cultorum tuorum escam velucribus coeli*, **בשר הסידיה התיחזו-ארא**, *carnes dilectorum tuorum feris bestiis terrae*; † in **התיחזו** paragogicum, ut Pf. L, 10. ubi not. vid. Similiter Ezech. XXXIII, 27. **אני-על פני השדה להקה להקה** Possumus autem haec generaliter de caede magna interpretari, sicut in bellis non possunt omnia cadavera sepeliri; quomodo Homerus canit de Trojanis, quod Achilles fecerit eos *ἐλαίρια κυνέσσιον οἰωνοῖσι τε πᾶσι*, possumus et de crudelitate hostium interpretari, qui non passi fuerint eos sepeliri.

3. **נאני קובר** *Nec fuit, qui occisos sepeliret* (cf. 2. Reg. IX, 10.), vid. 1 Maccab. VII, 17. 2 Maccab. IX, 15. Significatur multitudo cadaverum et penuria eorum, qui sepelire possent propter vastitatem factam.

6. Hic Versus cum sequenti defunctus est ex Jerem. X, 25., nulla alia facta mutatione, nisi quod pro **על-גויות** nollet **על-גויות**, et pro **על הגוים**, *super gentes*, quod est apud Jeremiam, nollet **על המלכות**, *super regna*, posuit, denique pro **על-מלכות** Jeremiae, Psaltes **על מלכות**. Verba **אני לא יקרא עלי השם אשר** Alexandrinus *αὐτὸ ἑνομά σου οὐκ ἐπεκαλέσαστο* reddidit, nec aliter Vulgatus. *quae nomen tuum non invocant*, et Chaldaeus: **אני לא יקרא עלי השם אשר**, ut Gen. XII, 8. XIII, 4. Pf. XIV, 4. Alii: *quae de nomine tuo se non nominant, aut nominantur*, neque hoc contra linguae usum; vid. Gen. IV, 26. Jef. XLIV, 5. XLVIII, 1., et cf. not. ad Pf. XLIX, 12.

7. **על-מלכות** *Quia devoravit unaquaeque istarum gentium vel regnorum* (Vs. 6.), eadem figura Jerem. L, 17. LI, 34. Verbum singulare h. l. collective sive distributive accipiendum esse docet res ipsa, et locus parallelus Jerem. X, 25., ubi pluralis **על-מלכות** extat, quem ipsum hoc Psalms

Psalmi loco et veteres interpretes expresserunt, et codices quidam a Kennicotto inspecti exhibent. חמך-חנה Chaldaeus interpretatus est בית מקדשיה חנה, *et domum sanctuarii ejus* (forſan ex collatione Exod. XV, 13. חנה חקדשה); sed rectius, haud dubie Alexandrinus τὸν τόπον αὐτοῦ, *locum, s. domicilium, vel caulam ejus, Jacobi, inſtar ovis ab hoſtibus devorati, ut pergat in allegoria.* Cf. de nomine חנה not. ad Pf. XXIII, 2. Alii: *pulchram manſionem ejus*, coll. Hof. IX, 13. — חפצו, *Vaſtaverunt*; coll. 1 Marc. III, 45. Καὶ Ἰερουσαλὴμ ἦν ἀόικητος ὡς ἔρημος.

8. חמך-חנה *Ne memineras nobis, ut in nobis animadvertas et punias*, cf. Ezech. XVIII, 22. Pf. XXV, 7. — חמך-חנה Alexandrinus ἀνομιῶν ἀρχαίων, *Vulgatus peccatorum noſtrorum antiquorum*, Chaldaeus חמך-חנה *peccatorum a principio*, i. e. antiquorum, reddidit; ut nomen femininum חנה conſtruatur cum adjectivo maſculino חמך, quemadmodum illud ipſum cum adjectivo maſculino חמך-חנה conjungitur Jeſ. LIX, 2., atque cum verbo maſculino חמך-חנה Prov. V, 22. At Aben-Eſra et Kimchius *iniquitas veterum ſubaudito vel חמך, dierum* (ut Jeſ. LXI, 4. חמך-חנה *vaſtitates priorum* ſcil. dierum, coll. Jeſ. XXVII, 6. XXXIX, 6.), vel חמך-חנה *patrum* (ut Exod. XX, 5. חמך-חנה i. e. majorum noſtrorum, interpretandum cenſent. In verbis חמך-חנה *feſtina, praeveniens*, i. e. occurrant, contingant nobis (Deut. XXIII, 5. Pf. XXI, 4., LIX, 11.) prius verbum adverbii vicem ſuſtinet, quod recte Chaldaeus expreſſit, dum בחמך-חנה, *feſtinanter*, poſuit. חמך-חנה *Nam exhausti, i. attenuati ſumus, vehementer*, Chaldaeus חמך-חנה, *miferabiles facti ſumus*; ſic Jud. VI, 6. חמך-חנה; cf. etiam Pf. Pf. CXVI, 6. Aben-Eſra: Sensus eſt, quia in nobis non ſunt vires aut facultas, ideo miſericordiam tuam imploramus.

9. על-דבר *Propter verbum, i. rationem, pleonas-*
mus, ut Genes. XII, 17. Num. XVII, 14. גבור-שםך
Gloriam nominis tui, quo Deus et salvator Israelis praed-
dicaris; Pf. XXIX, 2. LXXVI, 2. וכפר על-הטאתינו. Es
expiationem praesta peccatis nostris, eorum poenam tol-
lendo. Vid. de hac loquendi formula Excurs. II. ad Levi-
tic. Vol. II. p. 154.

10. Verbum masculini generis יודע construitur cum
 nomine feminino גמטה, *ultio, cujus generis exempla*
 plura recensuit Buxtorpius in *Theaur. Grammat.*
 L. II. Cap. X. p. 437., cf. Gesenius *Lehrgeb.* p. 720.
 Sic Cobel. VII, 7. גמטה יאמר, item Cap. X, 15. XI, 2.
 Sensus: demonstra publice (לעינינו) *coram oculis nostris*
 nobis videntibus gentibus illis vindictam tuam ob profu-
 sum ab ipsi sanguinem famulorum tuorum; ne patiaris
 eum esse inultum. Cf. eandem locutionem Deut-
 XXXII, 42.

11. תבוא למניה מנקה מסיר *Veniat in conspectum*
tuum gemitus captivorum, eorum, qui duro imperio pa-
rent (singularis collective accipiendus, ut supra Va. 2. et
in hac ipsa dictione Pf. CII, 21.). Sifitur Deus tanquam
rex aliquis, qui, arduis occupatus, non curat, quid ge-
mant vincti in carcere; proinde orat vates, ut paulisper
ab aliis vacare, auremque ad flebiles captivorum voces
arrigere velit. כנול דומה Secundum magnitudinem bra-
chii tui, i. e. uti decet potentiam tuam. חתר בני המותה
Residuos fac, superlites conserva, filios mortis, eos, qui
morti jam sunt mancipati ac destinati; cf. Pf. CII, 21.
 I Sam. XX, 31. XXVI, 16. Chaldaeus: רמחמסרן
 למיחממא *qui traditi sunt internecioni.* Vid. de hac figura
 GLASSII *Philol. S.* p. 95. ed. Dath. STORRII *Observat.*
ad Anal. et Syntax. Hebr. p. 243. seqq. Verbum חתר
 JARCHI, Chaldaeo Syroque auctoribus, *solve* interpre-
 tatus est, a verbo חתר, coll. Pf. CV, 20. CXLVI, 7. sed
 repugnante Grammatica.

12. וְהִשָּׁב לְשִׂכְנֵינוּ שְׂכָנֵינוּ *Et repende vicinis nostris*, qui malis nostris laetantur, uobisque illudunt (Vs. 4.), cf. 1. Macc. V, 1. seqq., *septuplum*, multipliciter, numerus certus pro incerto, et Pf. XII, 7. Prov. VI, 31. — אֶל-הֵיָקָם *In sinum ipsorum*, i. e. plena mensura; significatur poenarum abundantia, ubi non vola manus excipi, aut comprehendi potest, quod porrigitur, verum exporrigendus est *sinus*, in quem large profundantur res tradendae. Sic in bonam partem Luc. VI, 38. *Mensuram refertam dabunt in sinum vestrum*; in malam vero Jes. LXV, 6. Jerem. XXXII, 18.

 PSALMUS OCTOGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Continet preces ardentis pro populo Judaico, quum graviter premeretur atque etiam vastaretur ab externis hostibus. Commemorat autem beneficia, collata genti ab initio, in allegoria vitis, atque ita petit, ut conservet Jova opus suum, et perficiat benignitate opis suae id, quod tam praeclare coepit in illo populo, neque perire sinat illa ab antiquo collata beneficia. Interpretes bene multi hunc etiam Psalmum ad Antiochica tempora referunt. Alii hoc carmen habent pro precibus decem tribuum, ab Assyriis in captivitate abductarum; Psalmum vero LXXIX. accommodant Judaeis in exilio Babylonico degentibus. Sed in nostro carmine Vs. 3. etiam *Benjamin* nominatur, quae tribus semper Judaici regni fuit. DOEDERLEIN coniecit, Psalmum vel ad bellum Josaphati cum Ammonitis et Moabitis pertinere (2 Chron. XX, 6.), vel ad direptiones atque vexationes, quas Philisthaei sub Joramo terrae intulerunt, 2 Chron. XX, 16. 17. Davidicis temporibus carmen vindicare.

dicare studuit HENSLERUS *), argumento maxime usus Vs. 18., quem de Davide accipiendum putat. Certa tamen temporis, quo editum sit carmen, indicia frustra quaeras. Cf. etiam BOCHARTI *Hieroz.* Tom. II. p. 384. not. 5. edit. Lips.

2. כָּהֵן בְּצֵאן יִסְפֵךְ, *Tu qui ducis, instar gregis, Josephum*, respondet אֲרֵעָה יִשְׂרָאֵל תָּעֵד in priori hemistichio, cujus generis parallelismus, quo voci communi vel generaliori subjungitur speciale, quod in illo genere prae reliquis eminet, saepius occurrit, veluti Jos. II, 1. *Inspicite terram istam et (potissimum) Jericho*; Hof. VII, 2. *Ephraim et Samaria*; Joel. IV, 1. *Juda et Jerusalem*; Pf. XVIII, 1. *E manu omnium inimicorum, et e manu Sauli*. Cf. Pf. LXXVII, 16. — יִשָּׁב הַכְּרִיבִים *Qui Cherubis infides*, cf. not. ad Pf. XVIII, 11. — הַזְּפִיעָה *Splende*, i. e. splendide te manifesta, opem illustrem ferendo, cf. Pf. L, 2.

3. לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִין וּמְנַשֶּׁה עֹרְרָה אֶחָד-בְּבוֹרְחָה *Coram Ephraim, Benjamin et Manasse exere potentiam tuam*; universum populum Judaicum illarem tribuum mentione significari, res ipsa docet, non aliter, quam cum Josephidae, Jacobidae, Israelitae, Abrahamitae appellantur; *Benjamin* vero h. l. una cum Ephraimo et Manasse memoratur, quod horum patrem, *Josephum*, solum ex omnibus fratribus habet ὁμομητριον, seu uterinum; nam Joseph et Benjamin soli sunt e Rachele, dilectissima Jacobi uxore, nati, ceteri ex Lea, Silpa et Bilha. לְטוֹ לִישׁוּעָתָה לָנוּ *Ita ad salutem nobis*, succarro auxilio

*) *Bemerkungen über Stellen in den Psalmen und der Genes.* p. 139.

xilio tuo. Sunt, qui לכה pro לה positum existimant (cum ה paragogico, ut Jef. III, 6. et ירהה pro ירה Exod. XIII, 16.), ut sensus sit: *tuum est, nos salvare*, auctore Chaldaeo, qui עלה מן הינא למפרוק לנא reddidit. Sed recte Aben-Esra observat, ה לכה h. l. esse Imperativum verbi הלה, ut 1 Sam. XXIII, 27. Num. XXII, 17. XXIII, 7., durior enim est illa dicendi formula, nec Hebraeis usitata.

4. אהיב יתנא מבלחנא Chaldaeus *reducito nos ex exilio nostro* interpretatus est, quomodo verbum hebraeum Jerem. XII, 15. XVI, 15. XXX, 3. dicitur. Alii *recrea nos*, ut Pf. XXIII, 3., ubi not. vid. Alii: *reduc* s. *restitu* nos. Eadem verba recurrunt infra Vs. 8. et 20. Videntur a choro aut universo populo decantata fuisse. De formula האר פניך vid. not. ad Pf. XXXI. 17.

5. Ante צבאות subaudiendum est nomen constructum אלהי, quod habes 2 Sam. V, 10. 1 Reg. XIX, 10. 14. collata simili ellipsi constructi post absolutum Jos. III, 14. Pf. LIX, 6. 2 Paral. XV, 8. — עדמהי עשנת בהפליה עמה Quam diu sumabis contra preces populi tui? i. e. quam diu ardere sines incitatum et fumantem adversus nos iram tuam, quae non sinat preces nostras esse efficaces. *Tumus* scil. naris pro *ira*, vid. not. ad Pf. XVIII, 9. Cf. LXXIV, 1.

6. האכלתם לחם המצה Cibasti eos, i. e. populum tuum, *pane lacrymarum*, i. e. lacrymis loco panis et cibi, vid. Pf. XLII, 4. CII, 10., et cf. Job. III, 24. — שלישי pro שלישי *triplici mensura*, multiplici demenso, quemadmodum Prov. XXII, 20. שלישי *tripliciter* significat multis vicibus.

7. השימנו מדון לשכנינו *Ponis nos contentionem vicinis nostris*, contentionis objectum et materiam, rixantur inter se hostes nostri de spoliis nostris. Alii: exposuisti nos vicinis nostris, quos certatim potant et vexent.

ראיבנו

ואיבינו ילעגנו-למו *Et hostes nostri derident sibi, invicem, ludibrio nos eis sumus.*

9. *Chaldaeus recte interpretatus est ביה ישראל, gentem Israëliticam viti similem, qua eadem figura populum Judaicum et Jesaias inducit V, 1—7. Nostri loci elegantias enucleavit LOWTH de sacra Poesi Hebraeor. Praelect. X. p. 217. edit. Goetting. sec. f. p. 111. edit. Lipf. מִן אֲרָצוֹת עֲרָבִים Expulisti gentes מִן אֲרָצוֹת עֲרָבִים, e terra Israel, ut Chaldaeus addidit. Cf. Exod. XXIII, 28. Pf. LXXVIII, 55. וַתִּצְמַח עֵץ Et plantasti eam, Vs. 16. Cf. Exod. XV, 17.*

10. *בְּנִיתָ לְפָנֶיהָ Expurgasti coram ea, i. ante eam (vitem), i. e. ad vel juxta scrobem singularum vitium, terram ibi repastinando, ut locus fiat in novella vinea palmitibus, unde excresecant, qua cultura perficitur, ut radix terrae accrescat, וַתִּשְׁרַשׁ, ut apud nostrum sequitur, quod est radicare Plinio. Veteres non hunc figuratum, sed proprium sensum expresserunt. Alexandrinus ἀποστοιγ-σας ἐμπροσθεν αὐτῆς, viam ante ipsam parasti, impedimenta quaevis removendo, ut Mal. III, 1. Vulgatus: dux itineris fuisti. Chaldaeus: מִן קִרְבֵּיהֶן בְּנִיעָמַי amovisti a conspectu eorum Cananaeos. Verbum בְּנָה, quod*

proprie *vacuum facere* (coll. Arab. *قنى, evanuit*) significat, quae notio Chaldaeis etiam usitata est, hinc de *expurgatione domus* (Genes. XXIV, 31. Levit. XIV, 36.), nec non *vias* (Mal. III, 1.) dicitur, tum in univ. *removendi* sensu usurpatur, ut Zeph. III, 15., hoc loco ad repastinationem vinearum adhibetur, qua fit terra rarior, et aperitur malleolis vitium, quod ipsam et vinitores nostrates *raeymen* vocant.

11. *בְּסֹד הַרִים צִלָּה Tecti, cooperti sunt montes umbra sua, subaudito ב ante צִלָּה, ut 2 Reg. XVI, 8. Ezech. XVIII, 7. 16. — וַעֲנַפֵּיהָ אֲרוֹזֵי אֵל Et rami palmitum ejus fuerunt vel facti sunt instar cedrorum Dei, cedrorum procerissimarum instar in altum excreverunt, subaudiendum*

ante

ante מְרִי particula כ, ut Nah. III, 12. *Cedri Dei* sunt tales, quales Deus plantavit et provida cura sua in maximam proceritatem excrefcere fecit, cf. Pf. XXXVI, 7. et ibid. not. Chaldaeus Verſum noſtrum hoc modo explicavit: חֲפֵן טִרְמָה הִירֹשְׁלָם טוֹל בֵּית מִקְדָּשָׁא גְבַחֵי מִרְשָׁמָה הִרְבְּנִין מִטְרִין אֲלִימִין הַגְּמִלִין לְאֲרִיזִין תְּקִיפִין *Cooperti sunt montes Hierosolymae umbra domus sanctuarii et scholis doctorum sermocinantium praeslantissimorum similibus cedris fortissimis.*

12. חֲשֵׁלָה קִצְרִיָה עַד-גֵּם. *Emisit vitis palmites suos usque ad mare*, i. e. ut Chaldaeus posuit, עַד יָמָא רְבָמָה, *ad mare magnum*, s. mediterraneum, qui terminus erat occidentalis, vid. Exod. XXIII, 31. Deut. XI, 24. — וְאֶל-נְהַר *Et ad fluvium* scil. פְּרָחַ, *Euphratem*, (ut Chaldaeus addidit), qui אַרְזֵי עֲצָצְיָהוּ sic dici solet, et terrae Israeliticae terminus euroseptentrionalis erat, vid. Gen. XV, 18. Deut. XI, 24. Jos. I, 4. — יִזְבְּקוּתֶיהָ *Surculos et germina sua*, Hof. XIV, 7. Job. VIII, 16.

13. לָמָּה פָּרַצְתָּ גְרִיבָהּ *Quare igitur nunc rupisti et destruxisti maceries et sepimenta ejus?* Kimchi: custodiam et protectionem tuam subtrahendo. וְאֲרֹהָ בָל-עֲבָרֵי *Ut decerpant eam vindemiando quicumque transeunt in via publica*, Pf. LXXXIX, 42. Thren. II, 15.

14. יִכְרַסְמָה הַזִּיר מְנַעַר *Arrodit eam porcus e sylva*, h. e. sylvestris, aper. Copiose de hoc loco egit BO-CHARTUS in *Hieroz.* P. I. L. III. C. XXIX. Tom. II. p. 372. seqq. edit. Lipsi, qui et p. 378. seq. varias verbi יִכְרַסַּם interpretationes recensuit et perpenderit: veram autem illius interpretationem ex Arabico كرسم, *toto ore valide momordit*, (vid. GOLIIB *Lexic. Append.* p. 2905.) petendam esse vidit. Cognatum est Chaldaicum קְרַסַּם (permutatis ק et כ, ut in קוֹבַע et קוֹבַע, *galea*),

telligunt vineam, quam Jova manu sua confecit, figura Hebraeis usitata, de qua vid. GLASSII *Philol. S.* p. 95: ed. Dath. Ego nihil causae esse puto, cur hic יָא in communi significatione filii non accipiatur; filius enim collective intelligendus est de *Israelitis*, de quibus Deus Exod. IV, 22. *Filius meus, primogenitus meus Israel;* et Hof. XI, 1. *Et ex Aegypto vocavi filium meum.* Explicat allegoriam, et quid per vineam et plantam intellexerit. Chaldaeus hunc locum ad Messiam retulit: יָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנִי וְאַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ *et super regem unctum* (scil. מֶלֶךְ), *quem firmasti tibi.* יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, *Quem corroborasti tibi*, i. e. quem adoptatum tot nexibus tibi obstrinxisti, atque afferuisti multis retro seculis. Mirandam, J. H. PARRAU in *Institut. interpret. V. T.* p. 326. posterius Versus hemistichium, יָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנִי וְאַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, ita impedita visum esse, ut tolerabili modo explicari non posse pronunciaret. „At, inquit, „eadem plane verba leguntur Vs. 18., ubi omnino conveniunt; quae enim inter utrumque locum est receptae lectionis diversitas, hoc in multis codd. et in antiquis versionibus nulla est. Quocirca, quum in medio Versu utroque occurrat יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, verba interjecta facile praeteriisse librarium arbitramur; quem errorem quum transcripta altera Vs. 18. parte animadverteret, id, quod male scripisset, non deleverit, sed continuo adjecerit, quae omisisset, apposita fortassis aliqua erroris sui nota, quam tempus detriverit, aut cuius iusta deinceps ratio habitu non sit. Abjecta autem illa pericope e Versu 16., prius ejus hemistichium apte petendum est ex Versu 15. membro tertio, sive ejus postremis verbis, ut hic etiam Versus, aequae ac plerique in hoc Psalmo, non nisi duobus membris constet.“ Nobis quidem minus necessaria videtur artificiosa ista textum, ab interpretibus antiquis omnibus eodem modo expressum, immutandi ratio.

17. כְּסִתָּהּ vulgo *excisam* interpretantur ex significatione Chaldaei כְּסַח, *amputavit, succidit*, quo ipso verbo Chaldaeus interpretes supra Vs. 13. hebraicum אֲרִיָּה expressit, hoc vero loco מִפְּרִכָּא usurpavit a verbo פָּרַף, quod et Jef. XXIV, 7. a Chaldaeo de vitibus fractis et dirutis dicitur. De spinis succifis, quae igne comburuntur, nostrum כְּסִתָּהּ occurrit Jef. XXXIII, 12. *Succidendi* tamen notio huic loco inepta videtur J. D. MICHAELI in *Supplem.* p. 1318. „Quis enim, inquit, inverfo rei ordine, dixerit: *combusta igne et amputata?* Igne postquam combusta, amputari non potest.“ Collato igitur Arabico كَسَح (pro quo et كَسَح dicunt) *verrit domum, et ventus pulvere detracto terram*, nostrum locum hoc modo existimat transferendum: *igne comburitur et everritur*, a vento nempe; cinerem combustae vitis evergit et absportat ventus, ut nihil ejus reliquum sit. Nihil tamen opus, voci כְּסִתָּהּ aliam significationem loco Jef. XXXIII, 12., aliam hoc loco assignare. Potest et h. l. *excisa* reddi; est enim ὑστέρωσις, Hebraeis non infrequens, cujus figurae exempla complura collegit GLASSIUS in *Philolog.* S. p. 659. ed. Dath. יִמְבְּרֵי *Pereunt* palmites et propagines, i. e. ut Kimchius dicit, Israelitae per vitem significati. Alii in Optativo: *pereant* hostes, qui hanc vineam vastarunt.

18. תָּהִי יָדְךָ עַל-אִישׁ יְמִינְךָ. *Sit manus tua ad protegendum super virum dexteræ tuæ*, Israeliticum populum intellige, quippe quem potentia sua redemit ac vindicavit olim Jova ex servitute Aegyptiorum, quique est planta illa Jovæ dexterâ confita, Vs. 16. Paulo aliter MICHAELIS ad Lowthum (p. 219. edit. Goetting. sec., p. 511. edit. Lips.) „*Virum foedere tibi junctum*; jurabant Orientales per dextram. Sic Muhammedi Gabriel Sur. XLVIII, 10. *Qui tibi jurant fidem, Deo jurant; manus Dei est supra manum ipsorum.* Hinc et Arabibus יָמִין est

est *jusjurandum*“ Jarchi verba nostra sic interpretatur: *fit manus tua contra virum, de quo ultio sumat dextera tua, ellipsi perquam dura. Obstat praeterea huic interpretationi etiam hoc, quod יך in malam partem semper cum ב construitur, ut Dent. II, 15. Exod. IX, 3., cum aliis autem particulis in meliorem partem accipiendum est, ut Pf. CXIX, 173. Ezech. III, 14. XXXVII, 1. In altero hemistichio dictionem יך מִן אֲמָרָה לֵךְ collective interpretandam esse homines quibus vires et auxilium consulisti, atque de Israelitis accipiendam, res ipsa docet. Cf. et Vs. 16.*

19. יְלֵא-בְסוּג סִמְךָ *Tum non recedemus a Te, a cultu tuo.* תְּחַיֵּינוּ *Vivos nos reddas, restitue nos ex miseris nostris, conserva nos, cf. not. ad Pf. XXXIII, 19;*

PSALMUS PRIMUS ET OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Hortatur ad obedientiam legibus et institutis divinis praestandam, praesertim in rite celebrandis festis diebus in memoriam beneficiorum divinorum, quorum populus saepe immemor fuerit. Carmen videtur solennitatibus mensis septimi (*Tisri*), festi tubarum atque tabernaculorum, destinatum, vid. not. ad Vs. 4.

2. Pro עֲוֹנֵי אֲנִי Alexandrinus τῶν βουθῶν ἡμῶν posuit, unde Cappellus conjecit, illum in suo codice עֲוֹנֵי legisse. Sed ostendit Buxtorpius in *Anti-Crit.* p. 653., Alexandrinos et in pluribus aliis locis verbum עָוָן et nomina inde derivata per βουθῶν, βουθῶσαν, et βουθῶν transtulisse, vid. e. c. Eceles. VII. 19. Exod. XV, 2. XXVIII, 7. Jer. XVII, 10.

3. Verbis הִתְנַחֵם-הַתְּנִי, *date tympanum*, alloquitur vates Levitas, instrumentorum musicorum custodes, ut expromere et apparare properent omnia, quae ad solennitatem gaudiumque facere quocumque modo possint. Cf. Pl. LXVIII, 26. CXLIX, 5. 1 Sam. VI, 5. — צִיִּתְרָא נְעִימָה *Citharam amoenam*, i. e. pulchre sonantem.

4. חֲקַעוּ בַחֲרֹשׁ חֲקַעִי *Clangite buccina in mense, vel calendis mense, scil. septimi, ut disertè Chaldaeus addit, Tifri,* juxta Levit. XXIII, 24., qui mensis prae reliquis totius anni plurimas comprehendebat festivitates, ita ut in diem primum incideret festum *tubarum, in decimum expiationis, in decimum quintum festum tabernaculorum.* „Verborum חֲקַעִי לַיּוֹם חֲקַעִי varia est interpretatio. Alii חֲקַעִי referunt ad radicem חֲקַע, *numeravit, ut significet statum et numeratum tempus.* Eo sensu plerique accipiunt, sequenti Kimchium, qui interpretatur זמן ומעור. At sic deberet esse Dagesch in ס. Alii volunt esse a radice חֲקַע, *textit, ut significetur interlunium, quo luna adhuc tecta est; hinc Targum vertit בִּירְחָא רְמֻחָא, in luna abscondita.* At tempus absconditae Lunae non erat festum, sed apparentia; simulac enim Luna esset *ἡ Φάσσι,* initium erat festi: non in interlunio, sed in novilunio. Fortasse lucem hic dabit lingua Syriaca, ubi, teste Ferrario, חֲקַעִי significat *decimum quartum diem lunae, plenilunium.* Sic Glossarium Syro-Arabicum חֲקַעִי vertit الأعيان التي في نصف الشهر عيد تكامل القمر, *festiva quae sunt in medio mense, festum perfectionis lunae.* Vult ergo poeta cani Deo, in novilunio et plenilunio, in initio mensis et medio, et potest hic specialiter per חֲקַעִי לַיּוֹם חֲקַעִי, qui incidebat חֲקַעִי in plenilunium, intelligi festum Paschatis, quod in 14. mensis Nisan incidebat, vel tabernaculorum intelligi festum, quippe quod passim absolute et *חֲקַעִי עֲלֵי עֲלֵי עֲלֵי* Hebraeis dicitur, ut in Praecepto affirmativo 205. להקריב קרבן מוסף *singulis septem diebus festi addere oportet oblationem ad quotidianum sacrificium; intelligi festum Tabernaculorum patet ex antecedentibus et sequentibus.* Liquet etiam e libro precum Judaicarum, Versum hunc Psalmi recitari לראש השנה, *primo die anni, id est, Calendis Tifri, quia eo pertinet חֲקַעִי בַחֲרֹשׁ שׁוֹמֵר, clangite*

in *Novilunio tuba*; erat enim initium anni festum Tubarum, cui statim recte subjungitur *מִבְּרֵחַ*, medium ejusdem mensis, in quod incidebat solemne illud festum Tabernaculorum." LUDOVIC. DE DIEU. Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem. ad Lexx. Hebr.* p. 1315 — 17.

5. *מִשְׁפָּט* *Ritus, consuetudo*, ut Jerem. XLIX, 12. Vel *מִשְׁפָּט* ponitur pro *lege sancita*, quomodo Pf. XVIII, 23. *כִּי* et *מִשְׁפָּט* pariter, ut licet, conjunguntur. לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב *Deo Jacobi*, i. e. in honorem Dei Jacobitarum; Dativi enim, non Genitivi nota est ב.

6. *עֲרֹחַ בְּיְהוֹסֵף שְׁמוֹ* *Testimonium* nempe illud facinororum suorum mirandorum atque beneficiorum suorum in *Josepho posuit illud festum. Josepho* universum populum Israeliticum, ut Pf. LXXVII, 16, LXXVIII, 60. et LXXX, 2. significari, recte Aben-Elra et Kimchi monent. *יְהוֹסֵף* pro *יֹסֵף*, ut *יְהוֹנָדָב* et *יְהוֹנָדָב*, *יְהוֹנָדָב* et *יְהוֹנָדָב* scribi solet. — *בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם* *Cum exiret contra terram Aegypti* scil. Deus ad Israelem liberandum, tanquam iudex et vindex, coll. Exod. XI, 4. Habac. III, 13. „Videri posset legendum esse *עַל אֶרֶץ* (*quum exiret e terra Aegypti*) pro *עַל-אֶרֶץ*, ita ut de populo Israelitico sermo sit. Sic quoque Alexandrinus, Syrus et Vulgatus vel legerunt, vel intellexerunt. Sed potest recepta lectio defendi. Sermo enim est de institutione paschatos. Quod festum Deus instituit, cum Aegyptiorum primogenitos occideret." DATH. *וְיָבִיב לִי אֶת-לִבְיָם* *Ubi labium*, sermonem, linguam (ut Genes. XI, 1.), *quam non noveram, audiebam*, periphrasis pro: ubi eram peregrinus, apud gentem scilicet extraneam, cujus linguam ignorabam, et quum nullum mihi erat linguae commercium, quod praecipuum est humanae societatis vinculum. Cf. Pf. CXIV, 1. *בְּצֵאתוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם* *Gentes barbarae et hostiles* describuntur ut homines, quorum linguam ignoramus, vid. Deut. XXVIII, 49. *יֵשׁוּב* XXXIII, 19. Ante *יֵשׁוּב* subaudiendum est *אֶת-יֵשׁוּב*, *ubi* (Exod. XX, 18.), coll. simili ellipsi Proverb. XIV, 7. Pf. XLIX,

6., et post שָׁנָה pronomen relativum אֲשֶׁר, quare forma constructa שָׁנָה posita est; nomina enim haud raro in forma statui regiminis propria ponuntur, ubi nomen rectum implicite continetur, eoque vel expresso, vel omisso, ut 1 Sam. III, 13, בְּצֵן אֲשֶׁר יָרַע, *ob crimen ejus rei, quod noverit.* Jerem. XLVIII, 36. יִהְרַח עֵשָׂה אֲבָרֵי, *residuum ejus, quod adquisiverat, interiit;* vid. et Thren. I, 14. Ita et nostra verba explicanda sunt: *labium ejus, quem non noveram, audiebam.* Sermo a tertia persona mutatur in primam, ut Pf. LXVI, 6., per *κοινοποιῶν*. Aben-Efra: „ita dicit Psalter in persona totius populi.“ LUDOV. DE DIEU Versum nostrum hoc modo transferendum existimat: *Testimonium in Joseph posuit illud (scilicet); quum exiret contra terram Aegypti, sermonem, quem non noveram, audivi, Dei scilicet, cujus verba Versu sequenti referuntur.* „Probat celebrandum esse Deum, ipse hoc pro testimonio posuit in Joseph, et hoc ita factum probat ex sermone Dei, quem quum judicia sua in Aegyptios exerceret, audiverat.“ Similiter DOZDERLEIN: „Linguam ignotam audio. Subitanea et digna poetico impetu digressio, cum vates sese divino afflatu subito percussam sentit, et oraculum audire sibi persuadet. Nam in sequentibus Deus loquitur.“ Sed quam supra dedimus interpretationem commendat usus loquendi, ex quo *labium ignotum* semper de lingua ignota dicitur. Oraculum divinum sibi oblatum vates si indicare voluisset, vix dubium, cum קוֹל, non שָׁנָה usurpasse. Quod Aegyptii describuntur tanquam ii, quorum linguam ignorabant Hebraei, referendum est ad pristinam suam inter illos servitutem, cum ad operas duriter adeo ab Aegyptiis alienae linguae hominibus urgerentur.

7. הִסִּירוֹתַי מִסָּבֵל שְׂכָמוֹ *Removi ab oneribus bajulandis humerum ejus Israelis, liberavi humeros eorum oneribus.* בְּפִי מַדְרֵי הַעֲבָרָה *Manus ejus a cophino luto lateribusve portandis aptato transverunt, relictis illis servitii instrumentis liberae fiebant.* Nomen יָדָּא significat

vas concavum, quo excipitur aliquid vel coquendum (ubi *olla* est intelligenda, ut 1 Sam II, 14. - 2 Paral. XXXV, 13.), vel portandum, ut h. l. et Reg. X, 7. Jerem. XXIV, 1. 2. Cf. de hoc nomine J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 408. seqq. Lateres et figulinae praecipuae Israelitarum operae in Aegypto (Exod. I, 14.), ad quas pertinet etiam corbium et luti gestatio. Alii nomen *ויר* *ollae* significatione accipientes, *ollarum confectionem* s. figulinas, ad quas Israelitae adacti fuerunt, innui putant.

8. Pro *בצרה*, *in angustia*, Chaldaeus recte *in tempore afflictionis Aegypti* posuit. *מענה בסתר רעם Exaudi te in latibulo tonitru*, i. e. latens in tonitru, quando tempestas obruit hostes tuos. Referenda enim haec sunt ad historiam transitus per mare rubrum, quae praecedentibus jam est consequens, quando et maxime trepidarunt Israelitae, cum viderent insequentes Aegyptios mare jam ingressos esse, et tum etiam maxime ostendit eis potentiam suam Deus, quando excitata tempestate mari eos obruit, de qua et Pf. LXXVII, 17. Per *סתר רעם* *latibulum tonitru*, significatur nubes illa obscura, in qua latens Jova pro Israelitis pugnabat, eiaculando fulmina cum tonitruis in Aegyptios; vid. Exod. XIV, 24. Chaldaeus: *in loco abscondito majestatis meae, personantibus coram me rotis igneis*. Minus probandi sunt, qui *in latibulo tonitru* sic interpretantur: ubi tutus eras a tonitru illo et horribili tempestate, collata simili constructione Jes. XXVIII, 17. (*סתר מים*, *latebra aquarum*), et Jes. XXXII, 2. (*סתר ירם*, pro *מסחור מירם*, ut IV, 6. habetur). *אבהק* Deinde *probabam, explorabam te* (de quo verbo vid. ad Pf. XI, 4.), utrum post evidentissimum illud potentiae meae documentum in fide mea perseveraturus esses. *על מי מריבה* *Ad aquas contradictionis* s. rixae, in Rephidim, vid. Exod. XVII, 7. coll. Num. XX, 13.

9. *וּמַעֲיָרָה גֵּה* Vid. not. ad Pf. L, 7. — *אם* *Utinam, o si!* ut Pf. CXXXIX, 19. *Quam optandi vim praefertim*

tim apud Aethiopas haec particula frequenter habet cum verbis conjuncta, cf. infra Va. 14., ubi pro אם aequipollens אִל ponitur, et Graecorum *et*, Luc. XIX, 42. Alii cum sequentibus nectunt conditionaliter, ut Vulgatus: *ſi audieris me, non erit in te* etc.

10. $\text{לא-יִהְיֶה בְּךָ אֵל זָר}$ *Non erit, agnosci et coli debet in te, ſ. inter vos*, ut recte Chaldaeus reddidit, *Deus alienus*, Kimchi: ita ut non ponas fiduciam tuam, niſi in me ſolo.

11. Verbis $\text{פִּתְחֵי פִּיךָ בְּחֻקֵּי אֲדֹנָיִךָ וְאִמְלֵךְ יְהוָה מִכָּל טְבָהָא}$, *aperi os tuum et implebo illud*, interpretes longe plerique contineri exiſtunt ſponſionem Jovae de populo ſuo omnibus univerſe bonis, quibus opus illi eſſe poſſit, explendo ſatiandoque. Sed Chaldaeus verba noſtra ſenſu figurato accepit, hoc modo: $\text{אִמְלֵךְ יְהוָה מִכָּל טְבָהָא וְאִמְלֵךְ יְהוָה מִכָּל טְבָהָא}$, *aperi os tuum ad verba legis, tum implebo illud omni bono*. Quod ipſum SCHEURERUS comprobavit in *Diſſertt. philologico-critt.* p. 158. ſeqq., collato loco Pf. CXIX, 151. *Diſtendo os meum atque anheſo, quod praecepta tua deſidero*, ubi os apertum nihil aliud ſignificare, quam animum diſcendae voluntatis divinae cupidum, res ipſa docet. Aliis etiam locis mandata atque praecepta, quae Deus dat homini, comparantur cum cibo, quem Deus edendum illi porrigat, ut Ezech. II, 8. Jerem. XV, 16. „Et videtur omnino hic ſenſus ad reliquam orationem h. I. eſſe aptiſſimus. Eſt enim ſermo de ſolemni foederis Sinaitici inſtitutione, commemoratque Jova, ſe populo ex ſervitute Aegyptiaca a ſe exempto hanc legem propoſuiſſe, ut ipſum ſolum pro Deo ſuo haberent colerentque. Qua conditione accepta cum necelle fuerit, omnem illius religionis modum ac rationem legibus deſignare, intelligis, vix quicquam aptius et cohaerentius in oratione ſubſequi poſſe illa ipſa ad audiendas leges divinas invitatione.“

13. $\text{וְאִמְלֵךְ יְהוָה מִכָּל טְבָהָא}$ *Ideo dimiſi eum* velut animal ſine frenis, indomitum, ut Job. XXXIX, 3. verbum hebraicum uſur-

usurpatur. KIMCHI: custodiam meam ab iis abstuli et publici quasi juris eos hostibus feci. בְּשָׂרֵירוּחַ לִבָּם Aben-Efra et Kimchi interpretantur *in obstinatione cordis eorum*, ex Aramaeo שָׂרַר, *firmavit*, et שָׂרִיר, *firmum*; Hieronymus: *in malitia cordis eorum*, ex Arab. شَرٌّ, *malus et improbus fuit*. Sed Chaldaeus: בְּהִרְהוּרֵי לִבָּהוּן, *in cogitationibus cordis sui*, a *speculandi* significatione, quam verbum שָׂרַר cum שָׂרָר communem videtur habuisse, cf. not. ad Pf. V, 9. Quam *cogitationum* significationem commendat membrorum parallelismus h. l., quum in altero hemistichio בְּמוֹצְאוֹתֵיהֶם respondeat. Aptā quoque est locis Deut. XXIX, 18. Jerem. III, 17. Certum est, sensu malo tantummodo illud nomen usurpari. Pro בְּמוֹצְאוֹתֵיהֶם Chaldaeus recte בְּמַלְכַת רְשָׁעֵיהֶוּן, *in consiliis impietatum suarum* posuit.

15. בְּזוֹעַר *Brevi*, ut Pf. II, 12. XCIV, 17. ut Chaldaeus habet. מְכַנִּיעַ *Humiliarem* est reddendum, coll. Vs. 14. Vulgatus, qui Vs. praeced. transtulit: *utinam audivisset* etc., nostra verba *humiliassent* etc. reddit. וְעַל-צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדֵי מִיָּמִי *Et adversus hostes eorum manum meam*, plagas meas (vid. Pf. XXX, 4.) *converterem*, i. *convertissem*.

16. Etiam hic Versus pendet ab illo Vs. 14: *Si populus meus audiret me*. וְשָׂנְאֵי יְהוָה *Ofores*, inimici *Jovae*. Hostes sui populi hostes suos Deus vocat, ac de se loquitur in tertia persona: nisi forte quis velit haec dicta a poëta, quasi Dei verbis haec subjiceret. יִכְחָשׁוּ-לִי *Mentirentur ei*, populo meo, hoc est, praes timore negarent se quicquam adversum illum molitos; vel, bello domiti simularent benevolentiam et voluntariam servitutum. Cf. not. ad Pf. XVIII, 45. — וְיִהְיֶה עִתָּם לְעוֹלָם *Effsetque tempus eorum*, Israelitarum *in aeternum*. *Tempus pro tempore*, flatuque *felici* intelligendam, coll. Jes. XXXII, 6., quemadmodum *vita pro vita beata* Pf. XXXIV, 13. Chaldaeus בְּחִזְקָהוּן, *fortitudo eorum*, reddidit. Kimchius: „sensus

„sensus est, statum illorum feliciter inchoatum aeternum duraret, nec unquam cessaret, aut interrumperetur, si obtemperarent.“ Sed Jarchi et Aben-Esra hoc ad hostes referunt, *tempus* accipientes pro tempore ultionis et calamitatum, quas Jovae hostibus praenuntiari existimant, coll. Jes. XIII, 22, ut *diei* nomen sumitur Pf. XXXVII, 13.

17. וַיִּמְכֵּלֶהּ *Ei cibaret eum* scil. Jova (Vs. 16.) populum suum. סַחֵלֵב הַחֶמֶה *Ex adipe frumenti*, Chaldaeus: מֵן טוֹב לֶחֶם חֲמִין *ex optimo pane tritico*, cf. not. ad Deut. XXXII, 14. — וַיִּצְוֶה רַב־שׂוֹשֵׁבָהּ *Et e petra melle satiarem te*, ego Jova; sermo a tertia persona ut supra Vs. 7. in primam, ita hic in secundam mutatur, ut Pf. XLI, 3. Quod autem *mellis e petra* mentionem facit, eo pertinet, quod in Palaestina terrisque finitimis apes sylvestres in cavernis petrarum mellificare solent, unde postmodum, sole ceratas liquefaciente cellulas, mel ex illis profluit, vid. not. 5. 6. ad BOCHARTI *Hieroz.* T. III. p. 379. ed. Lips. Cf. Deut. XXXII, 13. 1 Sam. XIV, 25. 26.

PSALMUS SECUNDUS ET OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Reprehenduntur iudices iniusti, muneris sui immemores et negligentes. Loquens introducitur Deus ut summus iudex, qui iudices inferiores, quibus munus suum commiserit, visitet. Et hac occasione admonet eosdem graviter et luculente officii sui, ut iudicia iusta exercent, et jus recte dicant et administrent; Deum etiam ipsum praesentem interesse iudicum populi sui jurisdictioni et administrationi, et videre et cognoscere omnia. Additur (Vs. 7.) comminatio, moriendum eis esse non minus, quam ceteris hominibus, atque ita neque diuturnam esse potentiam ipsorum.

Nova ratione hunc Psalmum interpretatus est FRID. BLEEK *), qui non contra homines, qui iudicia iniuste exercent, sed contra spiritus coelestes, sive angelos, in quorum medio tanquam in concilio versari Deus sinitur Vs. i., carmen directum putat. Eos igitur, praefectos a Deo rebus humanis administrandis, coargui ab illo negligentiae et incuriae

in

*) In sylloge Commentat. a nobis edita hac epigraphae:
Biblisches-exegetisches Repertorium, P. I. p. 88.

in obeundo munere illo ipsis injuncto, addita comminatione, eos, nisi justitiae studeant, mortalium sortem subituros esse. Carmen claudi epiphonemate vatis, quo Deum invocet, ut ipse surgat, et terram judicet, gubernaculis humani generis sibi vindicatis. Sed quamvis minime negari possit, Hebraeos in hac opinione fuisse, uti Deum in regendis rebus humanis spirituum coelestium ministerio, atque esse singulis populis certos suos angelos, tanquam illorum protectores praefectos (Dan. X, 13.); tamen eosdem judicia exercere, ut homines, ab Hebraeis unquam creditum fuisse, nobis quidem haud verisimile videtur. Sane quae Vs. 2. 4. hujus carminis leguntur, ejusmodi sunt, ut ad alios quam judices, qui homines inter homines versantur, nonnisi coacte referri posse videantur.

Tempus carminis scripti prorsus incertum est, neque de eo quaerere quidquam attinet, quum absque hoc plana sit sententia. Sine ratione idonea Kimchi Psalmum ad Josaphatica tempora refert, coll. 2 Paral. XIX, 1. 4 — 7., ubi Josaphatus narratur novos magistratus constituisse, iisque ut recte et aequè jus dicerent, injunxisse.

1. מֵהַיּוֹם בָּצַב בְּעֵרֶחַ-אֵל *Deus constitutus est* (cf. Jes. III, 13. et GATACKERI *Adversaria Miscell. posthumum*. Cap. XXV. p. 702.) *in coetu Dei*, i. e. suo, loco pronominiis repetitur nomen ipsum, ex priscae linguae simplicitate, ut Gen. IV, 23. Num. XXVII, 11.

1 Reg. IX, 1. Cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 106. 405. et GESENIJ *Lehrgeb.* p. 741. *Coetu Dei* vero significatur populus Israeliticus, quem Jova in peculium sibi ex omnibus gentibus elegerat, ut Num. XXVII, 17. XXXI, 16. Jos. XXII, 16. 17. Pf. LXXIV, 2: Alexandrinus cum Vulgato, Arabico et Aethiopico interpretibus in *congregatione Deorum*, Syrus in *coetu angelorum* reddidit, singulari numero sancto collective, et coll. Pf. XXIX, 1. (ubi not. vid.) et LXXXIX, 7. Exod. XV, 11. Id si adscifcas, de concilio coelestium, quale Job. I, 6. II, 1. 1 Reg. XXII, 19. commemoratur, cui praesidet Deus, cogitandum erit. — אלהים יושב In medio deorum jus dicit. Diis, אלהים, Syrus iterum angelos intelligit, qui nonnumquam, veluti infra XCVII, 7. hoc nomine veniunt; sed h. l. rectius *judices* et *magistratus* intelliguntur, ut Exod. XXI, 6. XXII, 7. 8. 27., quibus locis Onkelos recte דייקא, *judices*, reddidit. Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 88. Chaldaeus Versum hoc modo transtulit: אלהים שכינתיה שרוא בכנישת צדיקיו החקים באורחא במצע בנין הקשט הן *Dei majestas habitat in concione justorum, praevalentium in lege, in medio judicum, ut aequae jus dicat.* Inter hunc autem et sequentem Versum subaudiendum אל אמר, *dicando*, ut Pf. II, 2. 3. XXX, 9. 10. XXXII, 7. 8. Sequuntur enim verba, quibus Deus, judicum confessibus adflans et interveniens, ut, quid faciant, examinet, illos increpat et compellat. Ita et Aben-Efra: ענה יוכיח *nunc coarguit judices, qui sunt dii.*

2. אר-תחי השפטי-עול Quousque judicabitis iniquitatem, i. e., ut recte Aben-Efra notat, *judicium iniquitatis* (כי כח השם במעלים) *nam vis Nominis inest Verbis*, ut idem addit), h. e. quousque exercebitis injusta judicia? Cf. Levit. XIX, 15. Chaldaeus: עד אימתי רשיעיה, *quousque, o impii!* foil. *judices.* ופני רשעים תשאו *Et faciem impiorum accipietis*, i. e. iis gratificabimini, *habita personarum, non causae ratione.*

tionem. *Accipere faciem alicujus* pro acceptam et gratum habere, aestimare aliquem, nullo causae ejus respectu habito, notum, cf. Levit. XIX, 15. Prov. XVIII, 5. Job. XXXII, 21.

3. *Judicate pauperem et orphanum*, administrate jus et justitiam egentibus et qui parentibus orbi sunt. *Miserum et pauperem justificare*, h. e. compotem juris sui facite, et quam justitia causae suae id poscit, justum pronunciate.

5. Chaldaeus non male explicavit: *non intelligunt bonum facere nec intelligunt legem*. Possit tamen hoc dirigi ad clausulam Versus hujus, de fundamentis terrae nutantibus, quod hoc scilicet non cogitent, neque intelligant, terram scilicet se evertere perveritate et incuria sua. *In tenebris inscitiae, incuriae et scordiae suae ambulant*, Prov. II, 13. — *Nutant*, concutiuntur omnia fundamenta terrae, scil. Israeliticae, de hujus enim judicibus h. l. agitur. Sensus est: ob injustitiam magistratuum ruinam minatur respublica universa, vacillantibus quippe legibus, quibus inniti solet. Chaldaeus recte, *idcirco*, hisce verbis praemisit.

6. *Ego dixi*, solenniter promulgavi in publica magistratuum inauguratione, e. c. Exod. XXII, 27. coll. Proverb. VIII, 15. 16. Chaldaeus hunc Versum sic reddidit: *hi sicut angeli*. *en, veluti angeli reputati estis, et tanquam angeli Excelsi vos omnes*. Similiter Aben-Esra ad *אלהים* notat: *sedem s. locum Dei tenetis*, atque *sicut angeli*. Sed quemadmodum ipsi magistratus *אלהים* dicuntur (vid. Vs. 1.), ita iidem *filiorum Dei* titulo insigniuntur, quo significatur, dignitatem eis a Deo collatam esse. Ne vero quid turbet dignatio haec nominis divini, ut homo *Deus* appelletur, statim cavetur Versu sequenti, qui dicit, eos esse

esse mortales Deos, atque ita nomine esse deos, non et quod tanquam iudices et magistratus munus div gerant in terra, sic appellari.

7. Chaldaeus: בְּקוֹשֶׁטָא הִיךְ בְּנֵי נֶשָׂא תְּמוּחֹן
 וְהִיךְ חַר מִן רִבְרֻבְנֵי חַבְלֵן *Attamen in veritate sicut l
 nes moriemini, et sicut unus principum cadetis.* א
 bulo אָדָם h. l. *plebejus* quivis designatur, ut Pf. :
 9. Jes. II. 9., opponitur enim in hemistichio א
 בְּמֵחָר הַשָּׂרִים, *sicut unus principum.* GATACKERU
 Cinno, f. *Adversarr. Miscellan.* Lib. II. Cap. X, p.
 70 במֵחָר אָדָם adverbialiter hic sumi postulat, *pariter, e
 quo*, ut Ecelef. XI, 6. Efr. II, 64. III, 9. VI, 20. et
 pius, ut Versus hoc modo sit transferendus: *Verunta
 sicut homo plebejus quivis, moriemini; et pariter,
 aequo cum illis, casuri estis, principes.* Quae inter
 tatio tamen minus probabilis. Nam primum בְּמֵחָר
 dem valet *ex aequo*, sed במֵחָר non item. Deinde
 paratio, quae praecedit, *moriemini* אָדָם *sicut homo
 vis vulgaris*, satis probat, quae sequuntur; הַשָּׂרִים
 itidem comparative esse capienda et sic exponenda
cut unus principum, i. e. ut unusquisque alius pr
 pum, qui quae ceteros mortales manet sorte non
 exemti. Non est necesse, ut cum Aben-Elra שָׂרִים
 malo sumamus (כַּמֵּחָר הַשָּׂרִים עוֹשִׂים חֵמָס) de princij
 violentis, qui se ipsos per vim et injuriam, quibus
 ditos oppresserunt, in perniciem detraferunt.

8. Nomine הָאָרֶץ *universam terram*, (הַבְּנֵי אֶרֶץ)
omnes incolas terrae, ut Chaldaeus reddidit) non *Isti
 ticam* tantummodo, ut nonnulli voluerunt, intelligi
 esse, cognoscitur ex altero hemistichio: וְהָאָרֶץ כֻּלָּהּ
 בְּכֹל הַיּוֹמִים, *nam tu jus haereditatis et domini habes
 omnes populos*; tuae jurisdictioni subjecti sunt uni
 terrae populi; *haereditatis* nomine enim saepissime
culium significari, notum. Verbum כֻּלָּהּ cum כּ con
 ctum, ut Num. XVIII, 20. XXXIV, 29. Jud. XI, 2.

PSALMUS TERTIUS ET OCTOGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Preces continet afflictæ, vel graviter saltem periclitantis reipublicæ, quæ omnibus a partibus petitur ab hostibus, qui ad eam extirpandam conjurant, et omnes opes suas ad hoc conferunt ac conjungunt. Recenset autem exempla ex veteribus historiis, opis ejus, quam Jova tulit suis, quibus et confirmat animos precantium ad similes eventus concipiendos in presentibus periculis, et imprecatur similem exitum et eandem fortunam ejus temporis hostibus, quam experti sint veteres illi antiquis temporibus. Tempus carminis compositi incertum est. GROTIUS ad Davidica tempora ea, quæ a Sam. VIII. describuntur, sive ad primum bellum Nesibenum, J. D. MICHAELIS *) vero ad bellum Nesibenum alterum, de quo a Sam. X. et I Paral. XIX., Psalmum hunc refert. Utrique tamen sen-

*) In *Historia belli Nesibeni* (in *Commentatt. Soc. Reg. Goett. per annos 1763 — 1768. oblatæ*) §. XV.

sententiae obstat, quod potentissimorum in illis bellis Davidis adversariorum, regis Nesibeni atque Damasceni, inter hostes Israelitarum a vate commemoratos, nulla fit mentio. Alii, Kimchio auctore, carmen pertinere putant ad bellum illud regnante Josaphato Judaeis illato ab Ammonitis et Moabitis, cujus historia legitur 2 Chron. XX, 1. 10., ubi tamen inter hostes populi Hebraei non mentio fit *Affyriorum*, qui Versu 9. a vate nostro nominantur. Illorum commemoratio movit Chaldaeum interpretem (vid. not. ad Vs. 9.), ut ad Sanheribi tempus carmen referret. E. GÖTTL. BENDEL *) hunc Psalmum Maccabaicis temporibus adsignat, quod hostium foederi, contra Judaeos inito, eas gentes annumerat, quae 1 Macc. V. et a Josepho in bellorum Maccabaicorum narratione (*Antiqq. L. XII. Cap. 8.*) recensitas videmus omnes ac singulas, quum eosdem superiori tempore populo Hebraeo commune bellum intulisse, annales sileant. Nec huic tamen tempori convenit *Affyriorum* mentio, quorum regnum tunc longe antea desierat.

2. הַיְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם *Deus, ne silentium tibi sit,*
 quasi conniventi ad nostras vexationes, Jes. LXII, 6. 7.
 Sic Aben-Efra, collato verbo cognato Levit. X, 3. Sed
 Alexandrinus, eumque sequuntur Vulgatus: ὁ Θεὸς τῆς
 οὐρα-

*) In Dissertat. *Supplementa quaedam ad Introductiones in Psalmos exhib.* (Tubing. 1806.) p. 16. not.

ὁμοιωθήσῃ σοι; quis est, qui similis sit tibi? Nomen **כְּמִי** ille de similitudine et **לֹא** pro negativo accepisse videntur, atque ex negativa propositione interrogativam fecerunt. At recte Chaldaeus: **לֹא תִשְׁמָעוּ** *ne files*, qui ipse et pro **לֹא תִשְׁמָעוּ** *ne surdus sit* ad preces nostras (cf. Pf. XXVIII, 1. XXXV, 22. L, 21.) non male **לֹא תִשְׁמָעוּ** *ne sit remissus*, posuit. **וְלֹא תִשְׁקָט** *Neque quietus sit*, quominus nobis succurras.

4. Chaldaeus: **עַל עַמְּךָ נִכְיָלָה רָצוֹן וְתַחְבֵּלִין עַל הַתְּחַשְׁבֵּיין בְּאִזְרֵיךָ** *Contra populum tuum machinantur secretum consilium, secretas fraudes, et consultant adversus eos, qui reconditi sunt in thesauris tuis*, quibus significari apparet illos, quos peculiariter dilectos atque sub sua protectione tutos esse Jova voluit, unde Alexandrinus pro **עַל צַדִּיקֶיךָ** *para tōw ἀγαθῶν σου* habet. Cf. Pf. XVII, 8. XXVII, 5. XXXI, 21. Ezech. VII, 22. Forma illa loquendi de prompta videtur ex jure hospitii orientali.

5. Chaldaeus: **נִכְסְמוּ מִלְּמַחֲרֵי עִם** *Confabimur eos, ita ut non sint amplius gens*, quemadmodum Jerem. XLVIII, 2. eodem sensu **וְנִכְרַתְהָ מִגּוֹי** legitur.

6. **וְנִצְצוּ לֵב** *Consilia inter se insunt corde*, i. e. non obiter aut perfunctorie, sed summo studio, **בְּכָל לֵב**, *et tota corde*; ut Chaldaeus reddidit. **עַלֶיךָ**, *et contra te ipsum*; tanquam hostes tui (Vs. 3.), cujus cultum et rempublicam extinguere volunt. **בְּרִית יִכְרְתוּ** *Foedus pangunt*; vid. de solemnī ritu in pangendo foedere; unde phrasī desumpta not. ad Genes. XV, 16.

7. **וְהָיָה** *Tentoria*, h. e. metonymice; ut Zachar. XII, 7. *incolas tentoriorum*; sive Idumaei et Israelitae, in tentoriis vel belli (ut Jud. VI, 5. VII, 13. 2 Reg. VII, 7.), vel pacis tempore degentes. Imo pro *habitaculis* ordinariis et aedibus etiam, ex vetusto usu, *tentoria* saepe adhibentur, veluti Jud. VII, 8. 1 Reg. XII, 16. Pf. LXXXVIII, 55. — **וְיִשְׁמְעוּלֵיךָ** *Et Ismaelitarum*, Genes. XXXVII, 25. Jdd. VIII, 24.; ab *Ismaele*, Abrahami 22

Hagare filio descendentes, vid. Genes. XVI, 10 — 12: XXV, 12 — 18. Chaldaeus עַרְבָּאֵי, Arabum reddidit, qui et ipsi originem suam ad Ismaelem referunt. „הַגָּרִים, populi nomen est ad orientem Gileaditidis, cum quo tribus transjordanenses Sauli tempore bellum gesserunt, ob pascua, ut videtur, quibus ad Euphratem usque potiti sunt, 1 Paral. V, 10. 19. 20. Vix dubium, quin idem

sit, qui Arabico nomine iisdem literis هجر, scribitur, ad sinum Persicum, ubi in d'Anvilliana Asiae delineatione gradum inter longitudinis 65 et 69 invenies Heger, ou Baharain. Nempe et tota regio Baharein alio nomine

هجر (Hegr) dicitur, eodemque et nomine urbem habet primariam. Vid. Geograph. Nubiens. p. 122. Vers. lat. Qualis nunc sit status urbis, satis florentis et regionis هجر, discas ex Niebuhrii Descriptione Arabiae, pag. 339 — 342. Haec J. D. MICHAELIS in Supplem. ad Lexx. Hebr. p. 498. seqq., qui et de aliis veterum et recentiorum sententiis de hoc nomine disputavit. Quod autem in versione Chaldaica et hoc loco, et 1 Paral. V, 10. 19. 20., pro Hagarenis Hungarorum (הַגָּרִים) nomen legitur, videtur recentioris aevi interpretamentum esse, interpolatoris alicujus manu insertum.

8. גְּבַל alii pro Gebalitis, s. incolis urbis aut regionis Gebal in Phoenice et vicinia Tyri habent, ubi Gebale promontorium apud PLESIUM Hist. Nat. Lib. V. Cap. 20., alii Gebalenen, s. e. montana trans Jordanem, RELANDO in Palaest. Cap. XV. p. 82 — 85. descripta, intelligunt, cui sententiae favet vicinitas ceterorum populorum h. l. memoratorum, qui cuncti Judaeae ad austrum et euronotum siti erant. Cf. J. D. MICHAELIS in Supplem. p. 253. seq., qui de hac regione ex Arabum Geographis retulit. עַם-יִשְׂבֵּי צִיָּר Cum incolis Tyri, qui Davidis atque Salomonis temporibus amicitiam cum

Israe-

Israelitis coluerunt, unde quidam collegerunt, carmen nostrum Davide ferius esse. Sed distingui poterunt tempora Davidis prima et ultima, et Hiramus, amicus Davidis et Salomonis, ab ejus antecessoribus.

9. Chaldaeus: להוד סנחריב מלכא דאשור אחחבר עמהון הוון לסעיד לכני לזם *Etiam Sancherib, rex Assyriae, cum illis sese confociavit, sunt auxilio filii Lot, i. e. Ammonitis et Moabitis, Vs. 7.*

10. Chaldaeus: עבד להון חיה עשה להם כמדון עבדתא למדון *fac illis sicut fecisti Midianitis per Gideonem, Jud. VII. VIII. כסיסרא קיבין Sicut Siferas duci cum exercitu, et sicut Jabino, Regi Cananaeorum, qui per Baracum et Deborah delati fuerunt, Jud. IV. et V. בנחל קישון In valle, s. ad torrentem Kischon, vid. Jud. V, 21.*

11. Deleti sunt; Aben-Efra et Kimchi ad *Midianitas, versiculi 10. hemistichio priori commemoratos referunt, alii vero rectius ad Siferam et Cananaeos, nam עין-דאר; En-Dor, quod noster statim nominat, in tribu Manassis (Jof. XVII, 11.) situm erat, non procul a Taanach et Megiddo (Jud. V, 19. coll. I, 27. et Jof. XVII, 11.), quae loca viciniora fuerunt borealibus Cananaeis, quam australibus Midianitis. Chaldaeus: הוון הוון היה רעי דרמים לארשא *facti fuerunt sicut sterens conculcatum ad terram.**

12. פונש נריבנז *Pons, fac (ut Pf. XXI, 7. 10.) eos, nimirum principes eorum, pleonasmus, qualis Exod. II, 6. בתראה אה-הילד. Alii: fac eos scil. hostes nostros Vs. 10. commemoratos, et principes eorum. כערב וכואב Sicut Orebum et Zeebum, duces Midianitarum, Jud. VII, 25. וכובח וכצלמש *Et sicut Zebach et Tsalmana, Midianitarum reges, Jud. VIII, 5 — 10. 12. 18 — 21. כל-בלין Omnes praefectos s. duces eorum, hostium nostrorum. Chaldaeus: כל מלכיהון omnes reges eorum.**

13. *Haereditate occubinus nobis habitacula* (Pf. LXXIV, 20.) *Del*, non ctuarium tantummodo, et, secundum Syrum, *civis Dei*, Hierosolyma, sed et reliqua omnia loca terrae I liticae, quibus Deus colebatur. Ita Kimchi, coll. 2 ral. XX, 10. 11. Sed Chaldaeus, qui ציהיה אלהים *omnem ornatum Dei*, transtulit, quo pulcherrimum templum intellexit, nomen נאום ad verbum נאָה, *pu fuit*, retulit, ut Pf. LXXIV, 20. Alexandrinus (vid not.), qui hoc loco *Ἐπισημασμένον τοῦ Θεοῦ* posuit.

14. *veteres omnes sicut rotam*; (cf. mol Pf. LXXVII, 19.) transtulerunt, atque Chaldaeus modo exposuit: *הַלְגָּלָהּ הַמַּהְלֵבֶלֶת וְאוֹלָהּ וְלֹא נִיחָה בְּמַדְרֵן, sicut rotam, quae volvitur, et movetur, nec scit in loco declivi*. Alii, post Kimchium, *rotationem, stipulae pulverisque vorticem*, intelligunt, collata I imagine Jef. XVII, 13. Cf. J. D. MICHAELIS *Suppl* p. 307. seq. Pro *לְפָנַי רוח* Chaldaeus recte *וְנִפְתָּא coram turbine*, posuit.

15. Post nomina *אִם* et *לְהַבָּה* pronomen relat *אֲשֶׁר* est subaudiendum. *וְרוּחֵי מִטְרָתָא* Chaldaeus *cturas montium*, reddidit, i. e. secundum Kimchium bores et frutices in montibus, respondet enim *רֶעֶד* priore hemistichio.

19. „Variis in hunc locum interpretationibus praefero, quae transfert: *Et scient, quod tu solus, va, es nomen tuum, altissimus supra omnem terram. men*, *שָׁם*, enim absolute quandoque ponitur pro *De* Levit. XXIV, 11. 16. Ita hic: *scient te solum esse men tuum*, id est, verum Deum, talem, qualis n naris. Expendant autem eruditi, annon et haec possit interpretatio: *Et sciant te esse, nomen tuum excelsissimum supra omnem terram*. Post *אִתָּה* subinte *הוּא*, quod pronomen, valens verbum substantivum, discrimine aut exprimitur, aut omittitur. Ut Pf. X 8. *מִי זֶה מַלְךְ הַמְּבוּר* non exprimitur; at Vs. 10. *יָא*

וְיָדְעוּ בִּי אֵתָה הוּא exprimitur. Itá et hoc loco plena esset
 phrasis: וְיָדְעוּ בִּי אֵתָה הוּא, *et scient te esse*, quod plu-
 num extat Pf. CII, 28. Quae sequuntur, etiam sic for-
 tasse exponi possent: *nomen tuum, o Jova, tui solius
 esse excelsissimum super terram*. Addo aliam, אֵתָה esse
 nominativum absolutum, qualem saepe in initio senten-
 tiarum adhibent Hebraei, ut Pf. LXXXIII, 28. וְאֵתָה קָרְבָּה
 וְאֵתָה לִי טוֹב *Et ego, i. e. ad me quod attinet, appro-
 pinquare Deo mihi bonum est*. Passim occurrunt talia in
 Hebraismo, etiam in N. T., ut Apoc. VI, 8. Luc. XXI, 6. Joan.
 VI, 39. Ita et hoc loco verto: *Et scient, ad Te quod atti-
 net, nomen tuum, o Jova, tui solius esse excelsissimum
 super terram*. Hoc fateor mihi maxime arridere, sic
 enim nec ellipsis hic est, nec pleonasmus, et insignem
 habemus Hebraismum. Quod si Athnach in אֵתָה negli-
 gere velimus, quod passim, et praesertim in libris poëti-
 cis faciendum esse omnes fatentur, sic verterem: *Et
 scient, ad Te quod attinet, nomen tuum esse Jovam, te
 solum excelsissimum esse super terram*. Sed retineo Ath-
 nach, et Belgice sic verto: *Ende sy sullen weten, dat,
 soo vaele u aengaet, uwen Name, uwe alleens, o Heere,
 is de hoogste op aerden.* LUDOV. DE DIEU. Sed sim-
 plicissimum videtur, cum Aben-Efra, subaudito ante
 אֵתָה Pronomine relativo וְאֵתָה, Versum sic interpretari:
scient, te solum, cujus nomen est Jova, altissimum esse.

PSALMUS QUARTUS I OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Describitur flagrantissimum pii hominis delirium veniendi in sacrum coetum, et felicitatem eorum, qui cultui divino vacare possunt, atque voluptas, quam ipsi ex eo percipiunt. Carminissimum Psalmo XLII., itidem Coraitico, atque sicut ille, Davidis, ob turbas civiles ab Abimeo concitatus, profugi, nomine, ut videtur compositus. Cf. supra p. 980. *)

2.

*) RUDINGERUS hunc Psalmum scriptum arbitratore eo tempore, quo illud magnum Pascha suum celebrare instituit rex optimus *Josaphat*. Scribere hunc videtur: *Josias*, is enim rex pius celestis solenne illud Pascha; de quo 2 Reg. XXIII, 21. 2 Chron. XXXV, 1. seqq. Nam de *Josaphat* tale referunt annalium libri. NIC. NONNEN, theologus quondam Bremensis, in Dissertat. de *Tzetz et Deror*, symbolis profelytorum sub *Josaphati* conversorum ad Ps. LXXXIV. Vs. 4., Brem. in quat. hoc Psalmo introduci existimat *Israelit* X tribubus, ad Deum reversum ex apostasia. „Per hoc hoc carmine loquens,“ inquit p. 14., „1) cultui Dei, ut in templo Hierosolymitano illi offerret addicta fuit. 2) Vixit in gente impia et iniqua, Vs. 11. תִּשָּׁע אֶת־אֵלֵינוּ tentoria iniquitatis ostendit.“

3.

2. Nomen $\text{מִשְׁכַּן הַקֹּדֶשׁ}$ in plurali numero positum, alii credunt propterea, quod plures essent tabernaculi partes, aedytum, sanctum, sive atrium Sacerdotum, et atrium populi; alii quod tabernaculum unum Moïsis cum aeneo altari esset Gibeone; alterum cum arca foederis in monte Sion, coll. 2 Paral. I, 3 — 6. Argutiae! Est numeri enallage saepius obvia, ut Pf. XLVI. 5. CXXXII, 5. Nam

3) Impedita fuit ab adscensu Hierosolymam versus et coercita a templo, quod intensum desiderium ad-eundi templum, quo antea fere absumta erat, Vs. 3. revelat. 4) Praesens erat in templo, unde habitantes in illo celebrat Vs. 5. Quodsi autem cum his personae loquentis indiciis comparemus historiam rerum sub Josaphato rege, ad quas Psalmus alludit (ut Vs. 7. coll. 2 Chron. XX, 19. 26. 28., et 2 Reg. III, 16. 17.), liquet, subditos regni Judae talia eloqui non potuisse, quandoquidem istiusmodi impedimenta eis tunc temporis, neque etiam sub patre illius, rege Asa, non fuere objecta. Cantans igitur fuit ex alia tribu, regno Israelitico subdita, cui integrum nunc erat, verum Deum ad placita Moïsis Hierosolymis, post diuturna impedimenta, colere. Notatu dignum est, historiam gestorum Josaphati hic lucem accendere. Memoratur enim 2 Chron. XVIII, 2., illum politiam ordinasse etiam *in urbibus Ephraim*, quas pater ejus Asa expugnaverat. Sed clarius XIX, 4. *Et rursus profectus est per gentem a Bersaba usque ad montem Ephraim, et reduxit illam ad Joram, Deum patrum eorum.* Accessit adeoque ingens profelytorum numerus ex apostatis sub regno Israelis.⁴ Sed quis non videt, referri in hac interpretatione sine idonea ratione et plane pro arbitrio sententias nonnullas generales ad certas quasdam res gestas? Nec felicior HENK. BRUNINGSIJ videtur conjectura, in *Miscellann. Groningania* T. II. Fasc. I. p. 89. seqq. hunc Psalmum ad vastationem templi sub Antiocho Epiphane applicantis.

Nam Pf. LXXXIV, 7. Exod. XXV, 9. Ezech. XXXVII, 27. de eodem tabernaculo sacro singularis numerus usurpatur.

3. Chaldaeus: וַיִּשְׂמַח לְפָנָיו לַיהוָה וְלִבּוֹ וְגַם לְבָרְכָהּ לְפָנָיו לַיהוָה *Concupiscit, atque etiam expetit anima mea atria Domini* (quae Vs. 2. *habitaacula* ejus nominaverat), *cor meum et caro mea, totus ego, anima et corpore, jubillant Deo vivo, de qua appellatione vid. not. ad Pf. XLII, 3.*

4. *Etiam avis, s. passer, invenit domum, et turtur, s. hirundo, nidum sibi, ubi reponat pullos suos, altaria tua, Domine, etc.* „Sortem suam,“ inquit BOCHARTUS (*Hieroz. P. II. Lib. I. Cap. VIII. Tom. II. p. 592. ed. Lips.*) „confert Psaltes cum vilissimis avibus, passere puts, et palumbo, quibus ad altare Dei non modo liber accessus, sed et ibi nidificare, et pullos excludere concessum; dum ipse vagus erat, et extorris et ab aede sacra remotus. In *altaris* nomine figuram esse oportet. Neque enim in tanta hominum et sacrificiorum frequentia tuta fuisset avibus in ipso altari commoratio. Itaque *altare* pro *tabernaculo* ponitur, vel pro *templo*. Pro *tabernaculo*, si David loquitur in hoc Psalmo; pro *templo*, si quis alius post Davidem. Utut sit, tam tabernaculum, quam templum nitebatur magnis trabibus cedrinis, et ἀρκευθίναις, in quibus palumbum libenter nidificare, docet THEOCRITUS *Idyll. V.* Sed et liviam columbam in templis nidificare, asserunt *Albertus* et *Turnerus*. Et ex *Herodoto* (Lib. I. Cap. 159.) notam, quid Aristodico acciderit, cum ἐξαίρε τους στρουθούς, και ἄλλα ὅσα ἦν νεοσσομένης ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ γηῶ, *passeres exemit, aliasque avium genera, quae in templo nidulabantur.* Hebraei quidem ulla aves templo Hierosolymitano infedisse negant, quia aves id abigebat, quod כלה עורב vocabant, in summo tecti fastigio positum. Sed libro primo Regum, ubi Salomonis templum accurate describitur, nihil tale reperias. Pone tamen, etiam Salomonis templum in te-

oti

cti vertice hujusmodi veribus inhorruisse: hoc quidem aves a summo, non tamen a toto tecto, aut ab aliis templi partibus arcuisset." Alii verba nostra concise dicta existimant, pro eo quod plena esset: *etiam aviculis locus suus et nidus datur; concedas itaque et mihi tutum refugium, nempe altaria tua, Domine.* Sed simplicissimum videtur, verbum אָרְזֵי, quod Versus initio in tertia feminina aderat, in posteriore Versus parte in persona prima repetere, ut hoc modo Versus sit interpretandus: *etiam passer reperit domum, id est, ubi habitat, et herundo nidum sibi, quo reponat pullos suos; altaria tua scilicet mihi reperio, quae sint mea domus, mea sedes, ubi ego acquiesco.* Vel possint cum G. T. ZACHARIAE subaudiri verba אָרְזֵי אֵימָה אֵימָה hoc sensu: *aves adeo ad nidos suos redeunt, nonne mihi etiam tandem ad tua altaria redire licuerit?* Alias hujus Versus interpretationes recensuit perpenditque SCHNURRERUS in *Dissertat.* p. 161. seqq. Atque ipse quidem praestantissimus hic interpretres difficultatem omnem in hoc Versu interpretando optime sic tolli posse existimat, si verba אֵימָה אֵימָה et quae sequuntur referantur ad Versum subsequenter, sumanturque pro Nominativo absolute posito hac ratione: *altaria tua quod attinet, o quam beati sunt in tua aede qui habitant, teque continuo celebrant.* Sed praeterea quod vix aliud exemplum reperiatur duorum Versuum, hoc modo conjunctorum; illi interpretationi et hoc obesse videtur, quod duae sententiae, quae ex ea prodeunt, non satis apte invicem cohaerere videntur. Nihil huc pertinet, quod quidam afferunt de moré, inter veteres populos recepto, quo animalia, in sacra quadam aede commorantia, praesertim volueria, in ejus muris aut altarium lateribus nidulantia, habebantur tanquam Numinis in tutelam admissa, quae violare aut ex sua sede exturbare nefas fuit. Vid. not. ad Bocharti loc. cit. p. 593. De אָרְזֵי, et *quoniam aves*, et spectatum *passerem* notante, vid. BOCHARTI *Hieroz.* P. II. Lib. I. Cap. XXI. et Tom. II. p. 729. ed. Lips.

Lipl. לחור יונתא אשבה ביהא ושפנינא שרבתא ליה די Etiam columba invenit domum, atque turtur nidum sibi, quod legitimi sint pulli ejus, ut offerantur super altari tuo.

5. *Beati domestici tui*, Jerem. XX, 6. Hoc perperam aliqui tantum de sacerdotibus et Levitis interpretantur, quum de omnibus Israelitis piis dicatur. עוד *Adhuc*, i. e. assidue et constanter, seu, ut Kimchi scribit, *omnibus diebus suis, et in perpetuum*, coll. Gen. VIII, 22. Pf. XLIX, 19.

6. *Felicitis hominis, cujus robur in te, in quorum corde semitae.* Quae Chaldaeus sic explicavit: טוביה דגבר העשנא ליה *Beatitudo viri*, i. e. beatus ille, *cui robur in verbo tuo, in quorum animis fiducia* (nom in Chaldaeo, sicut in Hebraeo, subaudiendum est relativum אשר). Is igitur interpres מסלח, *vias munitas*, accepit de *firmitate et fiducia animi*, apposite ad prius hemistichium, in quo עו respondet, neque similitudine incongrua, quum מסלח, *via exaggerata et munita*, lapidibus strata, opposita sit tramiti lubrico atque incerto, ut hoc dicat: quorum hominum corda sunt confirmata, viarum munitarum instar, nimirum te nitendo et tibi fidento. Aben-Esrae *habere in corde vias* est: habere animum et studium iter ad domum Dei, sive sanctuarium, suscipiendi. Recentiores interpretes cogitant de *vias Dei*, s. a Deo praescriptis, hoc sensu: qui toto animo id agunt, ut in viis tuis, s. secundum praecepta tua iter instituant; sine ratione idonea, quum Dei nomen non sit adjunctum. In corde eorum, pro בלבבו, *in corde ejus*, praecesserunt enim singularia, sed tamen collective accipiende, ideoque haud incongrua est haec epallage numeri.

7. *Transcuntes per vallem flatus*, per vallem aliquam luctuosam, fontem ponent eam, reddent eam riguam. עמק הנבא aliqui (veluti J. E. FABER in not. ad HARMERI *Beobachtungen über den Orient*, P. I. p. 400.) *vallem mori* interpretantur, cujus et 2 Sam. V, 2. 3. 1 Chron. XIV, (al. XV.), 14. 15. mentionem factam esse volunt. Illis vero locis nihil de עמק הנבא; legitur tantum de *moris*, בנבאי, in vicinia vallis Rephaim. Neque veterum ullus h. l. עמק הנבא pro nomine proprio habuit; omnes contra nomen נבא significatione *flatus*, i. *luctus*, acceperunt, idque semel ita per מ scriptum occurrere, notat Masora, quum aliqui per ה in fine scribendum fuisset, ad formam שנה. Et notum est, מ et ה saepe permutari. Sic נה 2 Sam. XXI, 16. 22. per He, in parallelo autem loco 1 Paral. XX, 4. 6. 8. נה, per Aleph, scribitur. *Vallis flatus* vero est aspera et arida, qualis viatori est tristis. Loquitur vates de coetu euntium Hierosolymam, ad sedem arcae stans festivitibus; his nihil defaturum dicit in tali itinere, quantumvis aspera sit via. *Fontem ponent* i. *facient eam* scil. vallem, id est, efficiunt, ut ea irrigua fiat fontibus, quos propter ipsos Deus excitabit, et hoc sensu viatoribus illis tribuitur, quod Dei est proprium, ut de effolis puteis aquae scaturient. Graecus Alexandrinus interpres verba illa hebraea reddidit εις τον τον εν εδρω, quasi ישחתו מעין legisset, quae legendi ratio, si מעין sumatur pro למען, et ante ישחתו subaudiatur אשר, SCHNEIDERUS l. l. p. 164. sensum mirifice congruum habere videtur: *transeunt vallem Baca ad habitaculum, quod constituit sibi Jova*. Quae sententia tamen h. l. languida videtur. נבא-ברכות ועשה Imo, etiam *beneficiis amicit* vallem illam *pluvia tempestiva* i. *autumnalis*, quae h. l. nomine מורה (alias יורה), significatur, ut Joel. II, 23., מעין מוטו, *scaturigo*, praecedat. Cf. CHRIST MULLER *Satura Observatt. philo-*

philologicar. Cap. XI. p. 174. seqq., qui יַעֲטֶה hic signifi-
 ficatu Arabici **طع** (ultima *Vau*) dedit, largitus est,
 capiendum censet, ut vertendum sit: imo etiam beneficia
 dabit pluvia tempestiva. Graecus, Alexandrinus posuit:
 δώσει, dabit. Veteres interpretes מַרְעָה frequentiore do-
 ctoris significatione acceperunt, quo sensus minus aptus
 efficitur, nisi quis, post Chaldaenm, nomen illud de eo,
 qui legis divinae studio operam dat, intelligere, et in
 Accusativo positum sumere velit. Chaldaica vero Versus
 integri interpretatio est talis: רְשִׁיעֵימָה דַּעְבְּרִין עֲוֹנֵי בְּהֵם
 בְּכֵן בְּיַחַם הַיָּם מַעֲיָנָה יִשְׁוֹנִיָּה לְחֹר בְּרָבֵן יַעֲטֶף לְרַחֲבִין
 לְמַלְפָּן מִזְרֵחֵיהָ Improbi, qui transeunt per profundum
 Gehennas, stentes fistu, sicut fontem ponent illud; atqui
 beneficiis operiet Deus eos, qui immorantur in doctrina
 legis suae. Quod sequutus Jarchi: „Illi, qui transgre-
 diuntur legem tuam, in valle Gehennae flebunt et ejula-
 bunt, eamque fontem s. scaturiginem reddent lachrymis
 suis; celebrabunt vero Deum dicentque: justissime ille
 (Deus) nobiscum agit, et benedictionibus operitur illo,
 qui docuit nos, ut institueremus viam rectam, sed non
 auscultavimus ei.“ Interpretationes loci nostri plures
 alias, sed minus probandas, recensuit confutavitque R.
 JAENISCH in Notis ad Ysbr. VAN HAMELSVELD
Geographiam biblic. germanice a se translata, P. I.
 p. 391.

8. יִלְכוּ מִחַיִל מֵ-חַיִל *Ibunt illi, qui iter Hierosoly-*
nam suscipiunt (Vs. 7.), a robore ad robur, non fatiga-
buntur ambulando, sed valentiores semper et fortiores
ipso itinere fient. Praepositiones מִן et מֵ sibi invicem
subiunctae, et quidem ante idem nomen repetitum, indi-
care solent rei augmentum et continuationem, ut Jerem.
IX, 2. (3.) Quia מֵרַעָה מֵל רַעָה a malo ad malum pro-
deunt, i. e. pejores fiant, vid. et Ps. CXLIV, 13. Lo-
cus hemistichio posteriori Versus praecedentis et primo
 hu-

VII, 1. Gen. XV, 1. Pro Accusativo nomen מַבְנֵי ha-
 buit etiam Chaldaeus, sed sensu plane alieno accepit:
 וְכִנָּה אֲבֹתָם חַמֵי אֱלֹהִים, *merita patrum nostrorum adspice,*
Deus. Jarchi: *chlypeus noster* est domus Sanctuarii, prote-
 gens nos, ut ad festum tuto commere liceat.“ Verba
 וְכִנָּה אֲבֹתָם חַמֵי אֱלֹהִים Jarchi non male sic explicavit: „*intuere*
faciem Davidis, uncti tui, et respice ad benignitates ejus,
 et ad illius laborem, quem infumit in templi constructio-
 ne.“ Cf. 2 Paral. VI, 42. (al. 43.).

21. מִן plerique *nam* transferunt, ut vates rationem
 reddat desideriorum suorum Vs. 9. 10., sive, secundum
 Aben-Esram, ab initio quoque Psalmi Vs. 2. seqq. ex-
 pressorum. Alii vero prius hoc hemistichium nectunt
 sequentibus hoc modo: *quia* una dies melior — — ideo
elegi etc. מִן אֶלֶף *Pras mille* aliis diebus, cf. similem sen-
 tentiam Pf. XXVII, 4. LXXIII, 28: בְּחַרְתִּי *Elegi*, malo
 omnino, Pf. CXIX, 30. 2 Sam. XIX, 39. Verbum
 הִסְתַּוֵּף, *in limine versari*, Alexandrinus παραβδίκαιος εἶμι,
exque eo Vulgatus *abjectus esse*, Chaldaeus vero אֲדַבְּקָא,
adhaerere, reddidit. Jarchi *ad limen sacrarii vigilare*
 explicavit, Aben-Esra vero et Kimchi *ad limen portae*
mansere, quod הִסְתַּוֵּף *commorari*, quod subjicitur, oppo-
 natur. Alias explanationes congeffit T. H. GATACKER in
Cinno, s. *Adversarr. Miscell.* L. II. Cap. XI. p. 330.
 seqq. Ex illis Calvinii adducere lubet interpretationem,
 quae Alexandrini mentem explicata: „Quia solis sacerdo-
 tibus fas erat Templum ingredi, diserte exprimit, mo-
 do subsidere in atrio liceat, hac se forte contentum fore.
 Malle se dicit in ipsis Templi foribus subsistere, ac limen
 tenere, quam occupare tabernacula impietatis; q. d. se
 in vulgarem et ignobilem locum malle rejici, modo cen-
 setur in Dei populo, quam primarium gradum tenere
 inter impios.“ Verum sicuti הִסְתַּוֵּף, *limen*, per synecdochen
 etiam pro *domo* dici potest, ita et verbum inde dedu-
 ctum

ctam h. l. simpliciter *in domo versari* significare videtur, ut respondeat רַר רָר , sine notione aliqua adjuncta, de qua nec Chaldaeus cogitavit.

12. שָׁמַשׁ Chaldaeus רַר שִׁיר , *instar muri alti*, reddidit, ex collatione Jef. LIV, 12., ubi שָׁמַשׁ שִׁיר *pinnas suas* interpretantur; praetulit h. l. hanc significationem usitatae *solis*, quod שָׁמַשׁ , *scutum*, subjicitur. *Solis* tamen nomine Deus et Jef. LX, 19. 20. insignitur. $\text{לֹא יִמְנַע-מוֹד לְהִלְבִּים בְּחַסְמֵיהֶם}$ *Non prohibet bonum ambulantes in integritate*. Phrasis haud absumilis latinae figurae huic: *non patitur in se claudi eis ullum bonum* (vid. TERENTI ANDR. III, 3. 41. Eun. I, 2. 84. CICERO *de Offic.* II, 15.) i. e. non patitur eos egere ullo tempore.

PSALMUS QUINTUS OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Gratulatur Jovae, quod populum de ex duxerit, petitque ab eo pacem adeo tranqu imperturbatam, ut pristinae irae Dei null quiae supersint. Postremo firmiter se exa iri sperat, et de spe illa sua, tanquam certissima, magnifice loquitur, dum q statum felicem reipublicae pertinent, figu chris et suavis describit. Carmen a tempus referendum, quod reditum ex Ba to exilio proxime est consequutum: enim isto tempore vicinarum gentium assiduis incursionibus instauratae reipubli licitas saepe turbata est, nec modo cultur tum, sed etiam templi et urbis structu semel est impedita.

ב. רצית יהוה ארצך. *Propitius fuisti, o Jova tuas, quam Abrahamo ejusque posteris dedisti, populi et cultus tui sedem esse voluisti.* נה יעקב
Reduxisti captivitatem i. e. captivos (ut Ps. LIII)

Jerem. XXX, 18.) *Jacobi*, i. e. ut Chaldaeus reddidit, *familias*, i. posterorum Jacobi, ut Pf. LXXVIII, 5. 21. 71. שְׁבִיחַ ejusdem cum שְׁבִיחַ significationis, Num. XXI, 29., et cum eo frequenter in Kri et Chethibh permutatum, ut Jerem. XXIX, 14. XLIX, 20. Ezech. XVI, 53.

3. כְּסִיף לֹא-הִשְׁמַחֵם Operuisti omnia peccata eorum, a conspectu tuo removisti; ne ad ea patienda compelleris. Cf. Nehem. III, 37.

4. מְסַמָּךְ Collegisti; et simul omnem abstulisti, quomodo verbum hoc et Jerem. X, 17. Gen. XXX, 23. Jes. IV, 1. usurpatur. Cf. STORRII *Observat. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 36: הִשְׁבִּיחוּךָ *Convertisti te*, sic intransitive in Hiphil Ezech. XIV, 6. XVIII, 30. 32., ut הִרְחִיבוּ Pf. XXV, 17. accipiunt:

5. שְׁבִיחַ Chaldaeus recte לְהִתְמַם, *converte ad nos*, reddidit, cf. Jes. LXIII, 17. Alexandrinus: ἐπιστρέφον ἡμᾶς, *converte*, i. e. restitue nos. וְהָתַר בְּעַמְּךָ עָמָנוּ, Chaldaeus: וּבְתֵל רִיבֹנָה בְּנָמָא, *et irram fac iram tuam a nobis*. Alexandrinus sensum magis expressit: ἀπώστρεφον τὸν θυμὸν σου ἀπ' ἡμῶν, nec non Hieronymus: *et solve iram tuam adversum nos*. עָמָנוּ *Nobiscum*, tibi adversus, exercitum:

6. Chaldaeus: הֲיִשְׁמַחֵנוּ הַיְהוָה לְעַלְמָיִם תְּחַקֹּף בְּנָמָא תְּנַתָּר *Num possibile est, ut in perpetuum nobis irascaris? ut serves vehementem iram in generationem et generationem?*

7. הֲלֹא תִשׁוּב תְּחִיבוּ אֲנִי *Annon iterum nos vivificabis, i. e. pristinam nobis felicitatem reddes?* Eadem imago Jes. XXVI, 19. Hof. VI, 2., atque eadem cum verbo תִּשׁוּב constructio Pf. LXXI, 20.

9. Fingit poeta se audire vocem Dei respondentis, et aperte testificantis, precationem populi sui sibi acceptam extitisse: auscultabo igitur, inquit, quid loquatur

Deus: אל-ישׁוּבוּ לִכְסֶלֶחַ Ne vertant se retro ad stultitiam, i. e. modo, salutis suae restituti, nihil deinceps per stultitiam committant iterum, neque in peccata relabantur, quae et alias *stultitia* nuncupantur, veluti Coh. II, 14 VII, 25. Pf. XXXVIII, 6.

10. Nomine כְּבוֹד, *glorias*, b. l. significatur *arca saera*, symbolum illud majestatis divinae, ut Pf. LXIII, 3, et 1 Sam. IV, 21. 22., integrique versicali sensus est talis: certo praesto erit timentibus ipsum ope sua, ut recuperato statu pristino, et instaurato cultu vero, vetus gloria, veteraque ornamenta redeant terrae nostrae.

11. Chaldaeus: שִׁבְנוּ יָקָשׁוּם מֵרַעִיּוֹן צְדָקָה וְשִׁלְמוֹת אֱמֻנָה, *benignitates et veritas invidiosam sibi occurrunt, justitia et pax conjunctae sunt.* Virtutes inter nos vetusabuntur et colentur conjunctim univervae.

12. Loco haec prorsus similis est Jes. XLV, 3. Pro eo, quod ibi est: יָרֵעוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וְשִׁבְנוּ מִיָּדֵינוּ יָדֵינוּ צְדָקָה, *stillent coeli desuper, et nubes fluant justitia*, noster צְדָקָה, *justitia de coelo prospiciet*, dixit; recte itaque *prospectans e coelo* de pluvia interpretantur, quae inde decidens videndam se exhibet.

13. Imo etiam Dominus dabit bonum, quod Hebraei de pluvia intelligunt, coll. Deut. XXVIII, 12, et sequitur in altero hemistichio de provenitu terrae. Alii in universum de hominibus omnino bonis, a Deo profectis, coll. Pf. LXVIII, 10.

14. צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה *Justitia ambulabit coram eo*, scil. Deo, cujus Verius 13. meminit, licet enim proxime praecesserit צְדָקָה, ad eam tamen, ut feminei generis referri nequit affixum masculinum י, sed ad remotius יְהוָה, adeoque sic transferendum: *in conspectu Dei ambulabit justitia*, i. e. palam exercebitur, ita ut homines justitiae studeant non tantum coram hominibus, verum etiam coram

ram Deo ipso. Aliqui suffixum collective s. distributive accipiunt, hoc modo: unusquisque piorum justitiae cultorum ambulare faciet ante se justitiam, id est, praestabit a se justitiam. וַיֵּשֶׁם לְרַגְלֵהּ פָּעָמָיו *Et ponet ad viam s. in via gressus suos*; i. e. justitia gressu libero et expedito incidet; non inhibetur ipsius cursus, non amplius pressa jacebit in terra, quomodo Jel. LIX, 14. opposita habetur phrasis: *concidit in platea veritas, et aequitas non potuit ingredi*; item Amos. V, 7. *Justitiam in terram reponunt, vel proculcant*. Hic contra justitia instar reginae libere obambulantis cunctaque pro arbitrio ordinantia introducitur. Chaldaeus: וַיֵּשֶׁם לְרַגְלֵהּ פָּעָמָיו *et ponet in via bona gressus suos*, quod vel ad Deum referri potest, qui justitiae studiosam statui prospero reddat, vel ad ipsam justitiae cultorem, qui omnia sua recte instituat.

PSALMUS SEXTUS ET OCTOGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Orat defensionem et victoriam adversus potentes hostes, cum quibus precatori sit pugnandum. Ad exsuscitandam autem fiduciam suam praemit- tit precibus suis persuasionem certam, quod Deus sit eum exauditurus; quibus postea addit celebrationem potentiae, fidelitatis et bonitatis Dei, quam saepe jam expertus sit, et experturus deinceps. Titulus Davidis has preces esse perhibet, neque est in iis quicquam a Davidica formula alienum. Videntur fusae esse quum a Saulo profugus vitam inopem vagamque atque periculosam persequeretur. Accuratius tempus editi carminis nequit finiri.

ב. כִּי-הָסִיר מִנִּי *Quia pius sum, i. e. quia te colo et veneror, quia sum inter eos, qui tibi sunt consecrati, unde et statim subjungit: conserva fanulum tuum.* Aliqui sic interpretantur, ut sit sententia: quia expertus sum omnis culpae et prorsus innocens; vel: deditus sum innocentiae et pietati, his studeo, sicut Pf. XXVI, 6.

4. אֱלֹהֵי נַפְשִׁי אֲשָׁא *Ad te animam meam attollo, te, auxiliūque a te profectum cupidissime exspecto, cf. not. ad Ps. XXV, 1.*

5. Chaldaeus: אֲרֻם אַתָּה יְיָ טוֹב לְצַדִּיקִים וְשֹׁבֵק לְרֹחֲבֵי־יָדַי *Quoniam tu, Josa, bonus es erga justos, et parcens iis, qui convertuntur ad legem, atque multiplicans bonitatem omnibus orantibus coram te.*

8. Nomine אֱלֹהִים Chaldaeus angelos, (אֲמַנְלֵי שְׂמַיָא) intelligit, alii aliarum gentium deos, ut haec sit poetae mens: inania sunt nomina eorum omnium, qui Dii nominantur ab aliis; non est ex hoc genere ullus tibi similis, qui possit facere quae tu praestas cultoribus tuis.

11. יָחַד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמָךְ *Uni cor meum ad timendum nomen tuum, i. e. collige dissipatos et distractos motus animi mei, ut in te et cultum tui solum uniantur; dirige omnes meas cogitationes eo, ut te timeam. Alexandrinus, qui transtulit: εὐφρανεθήτω ἡ καρδία μου, יָחַד ad verbum יָחַד, gavisus est, retulit. לִירְאָה est Infinitivus cum הַ paragonico, ut Deut. IV, 10.*

13. מִשְׁמַל חַתְּמָה *Ex imo inferno, quasi dicat, ex penetralibus mortis, ut significetur magnitudo periculi, et perturbationes animi maximae et mortiferae, quae eum tantum non exanimarint.*

14. וְלֹא שָׁמְרָה לְכַנְהֵם *Nec posuerunt te coram se, non curant te. Syrus: nec recordati sunt tui, Cf. Ps. LIV, 5.*

16. וְהוֹשִׁיעָה לְבִן-אִמְתְּךָ *Salutem praesta filio ancillae tuae, i. e. vernae familiae tuae; coll. Ps. CXVI, 16. אֲנִי עַבְדְּךָ בֶן-אִמְתְּךָ.*

17. עֲשֵׂה-עִמִּי אוֹת לְמוֹכָה *Fac mecum s. erga me (ut Gen. XXIV, 12. Ps. CXIX, 124.) signum, argumentum, specimen, in bonum, ut bene mihi sit, i. e. documentum ede favoris tui in me eximium, ut cognoscant hostes mei, me tibi carum esse, et pudeat eos frustratorum conatum suorum.*

PSALMUS SEPTIMUS ET OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Laudes urbis Hierosolymitanae, sedis deliciarum-que Jovae, quae ipsa communis quasi patria futura sit etiam aliis gentibus potentibus et opulenti, ut fiant cives ejusdem civitatis, vel etiam coloni ejusdem metropolis. Non improbabilis est CHRIST. MULLERI *) conjectura, carmen Hiskiae regis aetate scriptum esse, quod commemorantur in eo gentes exterae eae, quibuscum illis ipsis temporibus Israelitis vel societates vel bella intercedebant, Praeter Aegyptios et Babylonios recensentur (Vs. 4.) *Philisthaei*, qui regnante patre Hiskiae, Achaso, Judaeam hostiliter invaserant, sed ab Hiskia iterum in fines suos redacti, firmam ex eo tempore amicitiam cum populo Judaico coluisse videntur (2 Chron. XXVIII, 18. 2 Reg. XVIII, 8.); *Philisthaeis* junguntur *Cuschaei*, quorum rex **TARACON**

*) *Satura Observationum philologicarum maximam partem sacrarum* (Lugd. Batav. 1752. 8.) p. 80, seqq.

racōn Aegyptiis et Judaeis auxilium contra Sennacheribum tulit. Inprimis huc facit quod Chronicorum scriptor (2 Chron. XXXII, 23.) tradit, missa a vicinis gentibus munera esse Jovae Hierosolymorum urbem, postquam grave illud bellum extinctum fuerat. Eadem, quae in hoc Psalmo regnat, sententia, reperitur quoque Jes. XIX, 25., aliisque pluribus Jesaianorum oraculorum locis.

1. Magnopere inter se discrepant interpretes in verborum יסודו בחררי-קיש explicacione. Sunt, qui ex alteram partem inscriptionis Psalms putent. Hi יסודו *fundamentum ejus*, i. e. argumentum ejus, *carminis*, שיר, interpretantur, ut sensus sit hic: carmen ejus argumentum versatur in montibus sacris. Qui vero verbis illis carmen ipsam existimant ordiri, et ipsi a se invicem discedunt, primo quidem ratione ipsius dictionis יסודו, quam plerique pro nomine substantivo accipiunt, et *fundationem* s. *fundamentum* exponunt, ad formam ישועה, *salus*, צליכה, *regnum*, alii vero pro participio feminino, Chaldaeo auctore, qui דמתסר posuit; tum ratione *Casus*, quem alii Vocativum, alii Accusativum (*fundationem suam*, subaudi הרה ex Vs. 2.) esse volunt; ratione denique *Suffixi*, quod alii ad *Zionem* (ex Vs. 2.), nomen, etsi significacione femineum, terminatione tamen masculinum (cf. 2 Reg. XV, 16. Hof. X, 7. Mich. V, 1.), alii vero rectius ad *Domum* (ex Vs. 3.) referunt; pronomen relativum enim nonnumquam non antecedens, sed consequens spectat, ut Cant. I, 2. Proverb. VII, 8. Amos. I, 4. seq. (cf. STORRII *Observat. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 400. not. et 434., et N. G. SCHROEDERI *Instit. L. H. Syntax. Reg. XXXIX, c.*) Hinc vertimus; *fundatio ejus*,

Lipf. רורר alii *hirundinem*, alii *columbae feras* sive *palumbum* esse putant, quam posteriorem se Bochartus firmare studuit P. II. L. I. Cap. VIII et veteres omnes fiant. Chaldaeus Versum red. modo: זא אַשְׁבַּחַח בֵּיתָא וְשַׁעֲבִינָא שְׂרָבְמָא לִיהּ דִּי עַל מִרְבַּחְתָּא *Etiā columba domum, atque turtur nidum sibi, quod legitimi ejus, ut offerantur super altari tuo.*

5. אֲשֵׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ *Beati domestici tui*, XX, 6. Hoc perperam aliqui tantum de sacerdotibus Levitis interpretantur, quum de omnibus Israe dicatur. עוֹר *Adhuc*, i. e. assidue et constant ut Kimchi scribit, *omnibus diebus suis, et in per coll. Gen. VIII, 22. Pf. XLIX, 19.*

6. אֲשֵׁרֵי מָרֹם עוֹר - לוֹ בַּךְ מְסֻלָּה בְּלִבָּבְכֶם *hominis, cujus robur in te, in quorum corde* Quae Chaldaeus sic explicavit: זְבַר דְּעוֹשְׁמָא לִיהּ *Beatitudo viri*, i. e. *beati cui robur in verbo tuo, in quorum animis fiducia* in Chaldaeo, sicut in Hebraeo, subaudiendum est *(אֲשֵׁרֵי מָרֹם)*. Is igitur interpres מְסֻלָּה, *vias munitarum*, cepit de *firmitate et fiducia animi*, apposite ad *per miltichium*, in quo עוֹר respondet, neque similitudine congrua, quum מְסֻלָּה, *via exaggerata et munita*, bus strata, opposita sit tramiti lubrico atque in hoc dicat: quorum hominum corda sunt confirmatarum munitarum instar, nimirum te nitendo et tibi do. Aben-Esrae *habere in corde vias* est: *habe munitarum et studium iter ad domum Dei, sive sancti suscipiendi*. Recentiores interpretes cogitant de *per f. a Deo praescriptis*, hoc sensu: qui toto animo in *ut in viis tuis, s. secundum praecepta tua iter in sine ratione idonea*, quum Dei nomen non sit *adj* *in corde eorum*, pro בְּלִבָּבְכֶם, *in corde ejus* cesserunt enim singularia, sed tamen collective ad *da*, ideoque haud incongrua est haec epallage nu

7. *Transeuntes per vallem flatus*, per vallem aliquam luctuosam, fontem ponent eam, reddent eam rignam. עמק הבקמ aliqui (veluti J. E. FABER in not. ad HARMERI *Beobachtungen über den Orient*, P. I. p. 400.) *vallem mori* interpretantur, cujus et 2 Sam. V, 2. 3. 1 Chron. XIV, (al. XV.), 14. 15. mentionem factam esse volunt. Illis vero locis nihil de עמק הבקמ; legitur tantum de *moris*, בקמים, in vicinia vallis Rephaim. Neque veterum ullus h. l. עמק הבקמ pro nomine proprio habuit; omnes contra nomen בקמ significatione *flatus*, i. *luctus*, acceperunt, idque semel ita per מ scriptum occurrere, notat Masora, quum aliqui per ה in fine scribendum fuisset, ad formam שקה. Et notum est, מ et ה saepe permutari. Sic ג רפה 2 Sam. XXI, 16. 22. per *He*, in parallelo autem loco 1 Paral. XX, 4. 6. 8. רפה, per *Aleph*, scribitur. *Vallis flatus* vero est aspera et arida, qualis viatori est tristis. Loquitur vates de coetu euntium Hierosolymam, ad sedem arcae stans festivitibus; his nihil defuturum dicit in tali itinere, quantumvis aspera sit via. *Fontem ponent* i. *facient eam* scil. vallem, id est, efficiunt, ut ea irrigua fiat fontibus, quos propter ipsos Deus excitabit, et hoc sensu viatoribus illis tribuitur, quod Dei est proprium, ut de effolis puteis aquae scaturient. Graecus Alexandrinus interpret verba illa hebraea reddidit *εἰς τὸν τόπον ἐν ἔβρο*, quasi ישיהו מעין legisset, quae legendi ratio, si למעין sumatur pro למעין, et ante ישיהו subaudiatur אשר, SCHNURER *אורח* l. I. p. 164. sensum mirifice congruum habere videtur: *transeunt vallem Becca ad habitaculum, quod constituit sibi Jova*. Quae sententia tamen h. l. languida videtur. גמ-גרכוח בעמק Imo *etiam beneficiis amicit vallem illam pluvia tempestiva* i. *autumnalis*, quae h. l. nomine סורה (alias יורה), significatur, ut Joel. II, 23., quum מעין, *scaturigo*, praecedat. Cf. CHRIST MULLER *Satura Observatt. philo-*

philologicar. Cap. XI. p. 174. seqq., qui יַעֲטֶה hic signi-
ficatu Arabici *Ubc* (ultima *Vau*) dedit, largitus est,
capiendum censet, ut vertendum sit: imo etiam *beneficia*
dabit pluvia tempestiva. Graecus, Alexandrinus posuit:
δῶσει, dabit. Veteres interpretes מַרְהָ frequentiore do-
ctoris significatione acceperunt, quo sensus minus aptus
efficitur, nisi quis, post Chaldaenam, nomen illud de eo,
qui legis divinae studio operam dat, intelligere, et in
Accusativo positum sumere velit. Chaldaica vero Versus
integri interpretatio est talis: רְשִׁיעָם הַעֲבִירִין עֲמָקֵי גְהֵנָם
בְּכֵן בְּנִחָם הִיךְ מַעֲנָם יִשְׁוִיָה לְחֹד פְּרָכֹן יַעֲטֶף לְרִחְבֵּין
לְאֵלְפֹן אֲרִיחָה *Improbi, qui transeunt per profundum*
Gehennae, stantes flutu, sicut fontem ponent illud; atqui
beneficiis operiet Deus eos, qui immorantur in doctrina
legis suae. Quod sequutus Jarchi: „Illi, qui transgre-
diuntur legem tuam, in valle Gehennae stebunt et ejula-
bunt, eamque fontem s. scaturiginem reddent lachrymis
suis; celebrabunt vero Deum dicentque: justissimo ille
(Deus) nobiscum agit, et benedictionibus operitur ille,
qui docuit nos, ut institueremus viam rectam, sed non
auscultavimus ei.“ Interpretationes loci nostri plures
alias, sed minus probandas, recensuit consultavitque R.
JAENISCH in Notis ad YSR. VAN HAMELSVELD
Geographiam biblic. germanice a se translata, P. I.
p. 391.

8. יִלְכוּ מִחַיִל מֵ-חַיִל *Ibunt illi, qui iter Hierosoly-*
mam suscipiunt (Vs. 7.), a robore ad robur, non fatiga-
buntur ambulando, sed valentiores semper et fortiores
ipso itinere fient. Praepositiones מִן et מֵ לִיבִי invicem
subjunctae, et quidem ante idem nomen repetitum, indi-
care solent rei augmentum et continuationem, ut Jerem.
IX, 2. (3.) *Quia מֵרָעָה מֵלִי רָעָה a malo ad malum pro-*
deunt, i. e. pejores fiant, vid. et Pf. CXLIV, 13. Lo-
cus hemistichio posteriori Versus praecedentis et primo
hu-

hujus Versus similis est in Corano Sur. XI, Vs. 54. 55. ed. Hinckelm. *O popule! veniam petite a Domino ven-*

stra, tum convertimini ad eum, ^{وَيُرْسِلُ السَّيْلَ عَلَيْكُمْ}

^{مِدْرَارًا} *mittet coelum super*

vos pluviam copiose effundens, et augebit vobis robur ad robur vestrum. Quum היל quandoque metonymice de exercitu dicatur, ut Obad. Vs. 11. Jef. XLIII, 17., Zach. IV, 6., et h. l. Hebraeorum quidam nomini illi *turmae, cohortis* notionem tribuunt, ut verba ita sint transferenda: *ibunt de turma ad turmam*, i. e. *turmae euntium Sionem, et ad sedem Jovae, magis magisque augebuntur, et confluentibus undique populis agglomerabuntur.* Chaldaeus היל, *robur*, figurate accepit, hoc modo: ^{וְיָבִיאוּ מִבְּיַת הַמִּקְדָּשׁ אֶל-בְּיַת הַסֵּלֶה} *eunt prohi e domo sanctuarii ad domum scholae.* — ^{וְיִרְאוּ אֶל-אֱלֹהִים} *Conspicietur, f. donec conspicendus compareat quisque illorum, iter facientium coram Deo,* alludit ad loca Exod. XXIII, 15. XXXIV, 23. Dent. XVI, 16. Similem constructionem vide Exod. IV, 1. 5. Levit. IX, 4. 6. ^{בְּצִיּוֹן} *בְּצִיּוֹן*, ubi arca facta et peculiari modo praefens Jova, 2 Sam. VI, 12. 17.

10. ^{מִגִּבּוֹרֵי} Alexandrinus, reliquique, qui eum sequi solent, veteres, recte in Vocativo, ^{ὄψρασπιστὰ ἡμῶν} *propugnator noster*, reddiderunt. Sic etiam Kimchi: *O Deus, qui clypeus es pro nobis.* Alii vero, quorum Aben-Esra mentionem facit, nomen illud pro Accusativo habent, et *clypeo* regem opinantur intelligi, de quo in altero hemistichio, ut ita transferendum sit: *clypeum nostrum adspice*, i. e. *regem nostrum salvum fac*, coll. Pf. XLVII, 10. ubi reges principesve *clypei terrae* appellantur. Addit tamen Aben-Esra: ^{כִּי הַמֶּלֶךְ בְּאֵמַתּוֹ הוּא הַדֵּיּוֹס} *כי המלך באמת הוא הדיוס* *sed clypeus revera est solus Deus.* Cf. Vs. 12. Pf.

VII, 1. Gen. XV, 1. Pro Accusativo nomen מַנְנֵנִי habuit etiam Chaldaeus, sed sensu plane alieno accepit: וְכִנֹּחַ אֲמַרְתֶּם אֵלֵינוּ מֵרֵי אֲבוֹתֵינוּ, *merita patrum nostrorum adspice, Deus.* Jarchi: *clypeus noster* est domus Sanctuarii, protegens nos, ut ad festum tuto commeare liceat.“ Verba מְשִׁיחָהּ יַרְחִי אֶת־פְּנֵי דָוִד וְרַחֵם אֶת־עַמּוֹתָיִךְ Jarchi non male sic explicavit: „*intuere faciem Davidis, uncti tui*, et respice ad benignitates ejus, et ad illius laborem, quem insumit in templi exstructione.“ Cf. 2 Paral. VI, 42. (al. 43.).

11. מִי plerique *nam* transferunt, ut vates rationem reddat desideriorum suorum Vs. 9. 10., sive, secundum Aben-Efram, ab initio quoque Psalmi Vs. 2. seqq. expressorum. Alii vero prius hoc hemistichium neunt sequentibus hoc modo: *quia* una dies melior — — *ideo elegi* etc. מֵאֶלֶף *Pras* mille aliis diebus, cf. similem sententiam Pf. XXVII, 4. LXXIII, 28. עֲלֵי *Elegi*, malo omnino, Pf. CXIX, 30. 2 Sam. XIX, 39. Verbum הִלַּחְתִּים, *in limine versari*, Alexandrinus παραβῆπτεῖσθαι, exque eo Vulgatus *abjactus esse*, Chaldaeus vero אֲדַבְּרָהּ, *adhaerere*, reddidit. Jarchi *ad limen sacrarii vigilare* explicavit, Aben-Esra vero et Kimchi *ad limen portas manere*, quod יָרַח *commorari*, quod subjicitur, opponatur. Alias explicationes congeffit TH. GATACKER in *Cinno*, s. *Adversarr. Miscell.* L. II. Cap. XI. p. 330. seqq. Ex illis Calvinii adducere lubet interpretationem, quae Alexandrini mentem explicata: „*Quia* solis sacerdotibus fas erat Templum ingredi, diserte exprimit, modo subsidere in atrio liceat, hac se forte contentum fore. Malle se dicit iu ipsa Templi foribus subsistere, ac limen tenere, quam occupare tabernacula impietatis; q. d. se in vulgarem et ignobilem locum malle rejici, modo censetur in Dei populo, quam primum gradum tenere inter impios.“ Verum sicutי *limen*, per synecdochen etiam pro *domo* dici potest, ita et verbum inde deductum

ctum h. l. simpliciter *in domo versari* significare videtur, ut respondeat *דָּוָר רָוִי*, sine notione aliqua adjuncta, de qua nec Chaldaeus cogitavit.

12. *שָׁמַשׁ* Chaldaeus *רָם שׁוּר*, *instar muri alti*, reddidit, ex collatione *Jes. LIV, 12.*, ubi *שְׁמֹשֶׁתֶּיךָ* *pinnae tuas* interpretantur; praetulit h. l. hanc significationem usitatae *solis*, quod *מָגֵן*, *scutum*, subjicitur. *Solis* tamen nomine *Deus* et *Jes. LX, 19. 20.* insignitur. *לֹא יִמְנַע-שׁוּב לִהְיוֹתִים בְּחַמִּים* *Non prohibet bonum ambulantes in integritate.* Phrasis haud absimilis latinae figurae huic: *non patitur in se claudi eis ullum bonum* (vid. *TERTIUS ANDR. III, 3. 41. Eun. I, 2. 84. CICERO de Offic. II, 15.*) i. e. non patitur eos egere ullo tempore.

rem. XXX, 18.) *Jacobi*, i. e. ut Chaldaeus reddidit, *familias*, i. posterorum Jacobi, ut Pf. LXXVIII, 5. 21. 71. *שְׁבִיתָ* ejusdem cum *שְׁבִיתָ* significationis, Num. XXI, 29., et cum eo frequenter in Kri et Chethibh permutatum, ut Jerem. XXIX, 14. XLIX, 20. Ezech. XVI, 53.

3. *כָּסִיתָ לִּי כָּל-חַטֹּאתַי* Operuisti omnia peccata eorum, a conspectu tuo remouisti; ne ad ea punienda compelleris. Cf. Nehem. III, 37.

4. *חָסַפְתָּ* Collegisti, et simul omnem abstulisti, quomodo verbum hoc et Jerem. X, 17. Gen. XXX, 23. Jes. IV, 1. usurpatur. Cf. STORRII *Observat. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 36: *הִשְׁבִּיתָ* Convertisti te, sic intransitive in Hiphil Ezech. XIV, 6. XVIII, 30. 32., ut *הִרְחִיב* Pf. XXV, 17. accipiunt.

5. *שׁוּבוּ* Chaldaeus recte *לְהִתְנָה*, *converte ad nos*, reddidit, cf. Jes. LXIII, 17. Alexandrinus: *ἐπιστρέφον ἡμᾶς*, *converte*, i. e. restitue nos. *וְהָרַחַק בְּעֵינֶיךָ עָמָנוּ*, Chaldaeus: *וְכַתַּל דְּרוֹגָהּ מִנָּבִיא*, *et irritam fac iram tuam a nobis*. Alexandrinus sensum magis expressit: *ἀπιστρέφον τὸν θυμὸν σου ἀφ' ἡμῶν*, nec non Hieronymus: *et solue iram tuam adversum nos*. *עָמָנוּ* Nobiscum, tibi adversis, exercitam.

6. Chaldaeus: *הֲאֵינֶנּוּ לְעַלְמָא תְּחַקֵּי גְנָא תְּנַרְרָא* *Num possibile est, ut in perpetuum nobis irascaris?* ut *servee vehementem iram in generationem et generationem?*

7. *הֲלֹא תִשְׂבֹּב חַיֵּינוּ* *Annou iterum nos vivificabis*, i. e. pristinam nobis felicitatem reddes? Eadem imago Jes. XXVI, 19. Hof. VI, 2., atque eadem cum verbo *תִּשְׂבֹּב* constructio Pf. LXXI, 20.

9. Fingit poeta se audire vocem Dei respondentis, et aperte testificantis, precationem populi sui sibi acceptam extitisse: *auscultabo igitur*, inquit, *quid loquatur*

Deus: מל-ישוקו לכסלה. *Ne vertant se retro ad stultitiam, i. e. modo, salutis suae restituti, nihil deinceps per stultitiam committant iterum, neque in peccata relabuntur, quae et alias stultitia nuncupantur, veluti Coh. II, 14 VII, 25. PE XXXVIII, 6.*

10. Nomine כבוד, *glorias*, h. l. significatur *acta facta*, symbolum illud majestatis divinae, ut PE LXIII, 3, et 1 Sam. IV, 21. 22., integrique verticali scopus est talis: certo praesto erit timentibus ipsum ope sua, ut recuperato statu pristino, et instaurato cultu vero, vetus gloria, veteraque ornamenta redeant terrae nostrae.

11. Chaldaeus: ארעין צדקת ושלמה אהבה, *benignitates et veritas invicem sibi occurrunt, justitia et pax conjunctae sunt. Virtutes inter nos versantur et coluntur conjunctim universae.*

12. Loco haec profus similis est Jes. XLV, 8. *Pro eo, quod ibi est ארעין צדקת ושלמה אהבה, stillent coeli desuper, et nubes fluant justitia, noster צדקת ושלמה, justitia de coelo prospicit, dixit; recte itaque prospectus e coelo de pluvia interpretantur, quae inde decidens videndam se exhibet.*

13. גם-יהיה ימן הטוב. *Imo etiam Dominus dabit bonum, quod Hebraei de pluvia intelligunt, coll. Deut. XXVIII, 12., et sequitur in altero hemistichio de proveni-tu terrae. Alii in universam de hominibus omnino bunis, a Deo profectis, coll. Ps. LXVIII, 10.*

14. צדק לפני יהוה. *Justitia ambulabit coram eo, scil. Deo, cujus Versus 13. meminit, licet enim proxime praecellerit צדק, ad eam tamen, ut seminei generis referri nequit affixum masculinum, sed ad remotius יהוה, adeoque sic transferendum: in conspectu Dei ambulabit justitia, i. e. palam exercebitur, ita ut homines justitiae studeant non tantum coram hominibus, verum etiam co-*

iam

ram Deo ipso. Aliqui suffixum collective s. distributive accipiunt, hoc modo: unusquisque piorum justitiae cultorum ambulare faciet ante se justitiam, id est, praestabit a se justitiam. *וַיִּשֶׂם לְרַגְלֵי בְּעֵצָיו* Et ponet ad viam s. in via gressus suos; i. e. justitia gressu libero et expedito incedet; non inhibetur ipsius cursus, non amplius pressa jacebit in terra, quomodo Jel. LIX, 14. opposita habetur phrasit: *concidit in platea veritas, et aequitas non potuit ingredi*; item Amos. V, 7. *Justitiam in terram reponunt, vel proculcant*. Hic contra justitia instar reginae libere obambulantis cunctaque pro arbitrio ordinantia introducitur. Chaldaeus: *וַיִּשֶׂם לְרַגְלֵי לְמַדְרֵגָה טַב אֶמְתַּרְוּי*, et ponet in via bona gressus suos, quod vel ad Deum referri potest, qui justitiae studiosam statui prospero reddat, vel ad ipsam justitiae cultorem, qui omnia sua recte instituat.

PSALMUS SEXTUS ET OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Orat defensionem et victoriam adversus potentes hostes, cum quibus precatori sit pugnandum. Ad excuscitandam autem fiduciam suam praemit- tit precibus suis persuasionem certam, quod Deus sit eum exauditurus; quibus postea addit celebrationem potentiae, fidelitatis et bonitatis Dei, quam saepe jam expertus sit, et experturus deinceps. Titulus Davidis has preces esse perhibet, neque est in iis quicquam a Davidica formula alienum. Videntur susae esse quum a Saulo profugus vitam inopem vagamque atque periculosam persequeretur. Accuratius tempus editi carminis nequit finiri.

2. כִּי־הִסִּיר אֲנִי *Quia pius sum, i. e. quia te colo et veneror, quia sum infer eos, qui tibi sunt consecrati, unde et statim subjungit: conserva sanulum tuum.* Aliqui sic interpretantur, ut sit sententia: quia expertus sum omnis culpa et prorsus innocens; vel: deditus sum innocentiae et pietati, his studeo, sicut Pf. XXVI, 6.

4. אֲלֵיךָ נַפְשִׁי אֶמָּא *Ad te animam meam attollo, te, auxiliūque a te profectum cupidissime exspecto, cf. not. ad Pf. XXV, 1.*

5. Chaldaeus: אֲרִיזִים אִם יִי טַב לְצַדִּיקִים וְשֶׁבַע לְרִשְׁוֵיָם *Quoniam tu, Jova, bonus es erga justos, et parcens iis, qui convertuntur ad legem, atque multiplicans benignitatem omnibus orantibus coram te.*

8. Nomine אֱלֹהִים Chaldaeus *angelos* (אַנְגְּלֵי שָׁמַיָא) intelligit, alii aliarum gentium *deas*, ut haec sit poetae mens: inania sunt nomina eorum omnium, qui Dii nominantur ab aliis; non est ex hoc genere ullus tibi similis, qui possit facere quae tu praestas cultoribus tuis.

11. יָחַד לִבִּי לִירְאָה שְׁמָךְ *Uni cor meum ad timendum nomen tuum, i. e. collige dissipatos et distractos motus animi mei, ut in te et cultum tui solum uniantur; dirige omnes meas cogitationes eo, ut te timeam.* Alexandrinus, qui transtulit: *ἀσφραγίσθη ἡ καρδία μου*, יָחַד ad verbum יָחַד, *gavissus est*, retulit. לִירְאָה est Infinitivus cum ה paragogico, ut Deut. IV, 10.

13. מִשְׁמַל חַתְּמָה *Ex imo inferno*, quasi dicat, ex penetralibus mortis, ut significetur magnitudo periculi, et perturbationes animi maximae et mortiferae, quae eum tantum non exanimarint.

14. וְלֹא שָׁמְרָה לְנַפְשָׁם *Nec posuerunt te coram se*, non curant te. Syrus: *nec recordati sunt tui.* Cf. Pf. LIV, 5.

16. וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן-אִמְתָּךְ *Salutem praesta filio anovillae tuae*, i. e. vernae familiae tuae; coll. Pf. CXVI, 16. אֲנִי עֲבָדְךָ בֶן-אִמְתָּךְ.

17. עֲשֵׂה-עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה *Fac mecum i. erga me* (ut Gen. XXIV, 12. Pf. CXIX, 124.) *signum*, argumentum, specimen, *in bonum*, ut bene mihi fit, i. e. documentum ede favoris tui in me eximium, ut cognoscant hostes mei, me tibi carum esse, et pudeat eos frustratorum conatum suorum.

PSALMUS SEPTIMUS ET OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Laudes urbis Hierosolymitanae, sedis deliciarum-
que Jovae, quae ipsa communis quasi patria fu-
tura sit etiam aliis gentibus potentibus et opu-
lenti, ut fiant cives ejusdem civitatis, vel etiam
coloni ejusdem metropolis. Non improbabilis est
CHRIST. MULLERI *) conjectura, carmen Hiskiae
regis aetate scriptum esse, quod commemoran-
tur in eo gentes exterarum earum, quibuscum il-
lis ipsis temporibus Israelitis vel societates vel
bella intercedebant, Praeter Aegyptios et
Babylonios recensentur (Vs. 4.) *Philisthaei*,
qui regnante patre Hiskiae, Achaso, Judaeam
hostiliter invaserant, sed ab Hiskia iterum
in fines suos redacti, firmam ex eo tempore
amicitiam cum populo Judaico coluisse viden-
tur (2 Chron. XXVIII, 18. 2 Reg. XVIII, 8.).
Philisthaeis junguntur *Cuschaei*, quorum rex Ta-
raco

*) *Satura Observationum philologicarum maximam par-
tem sacrarum* (Lugd. Batav. 1752. 8.) p. 80, seqq.

racon Aegyptiis et Judaeis auxilium contra Sennacheribum tulit. Inprimis huc facit quod Chroniconum scriptor (2 Chron. XXXII, 23.) tradit, missa a vicinis gentibus munera esse Jovae Hierosolymorum urbem, postquam grave illud bellum extinctum fuerat. Eadem, quae in hoc Psalmo regnat, sententia, reperitur quoque Jes. XIX, 25., aliisque pluribus Jesaianorum oraculorum locis.

1. Magnopere inter se discrepant interpretes in verborum יסודו בחררי-קוש explanatione. Sunt, qui ea alteram partem inscriptionis Psalmi putent. Hi יסודו *fundamentum ejus*, i. e. argumentum ejus, *carminis*, שיר, interpretantur, ut sensus sit hic: carmen ejus argumentum versatur in montibus sacris. Qui vero verbis illis carmen ipsum existimant ordiri, et ipsi a se invicem discedunt, primo quidem ratione ipsius dictionis יסודו, quam plerique pro nomine substantivo accipiunt, et *fundationem* s. *fundamentum* exponunt, ad formam ישועה, *salus*, מלכות, *regnum*, alii vero pro participio feminino, Chaldaeo auctore, qui דתחיתו posuit; tum ratione *Casus*, quem alii Vocativum, alii Accusativum (*fundationem suam*, subaudi מרה ex Vs. 2.) esse volunt; ratione denique *Suffixi*, quod alii ad *Zionem* (ex Vs. 2.), nomen, etsi significatione femininam, terminatione tamen masculinum (cf. 2 Reg. XV, 16. Hof. X, 7. Mich. V, 1.), alii vero rectius ad *Deum* (ex Vs. 3.) referunt; pronomem relativum enim nonnumquam non antecedens, sed consequens spectat, ut Cant. I, 2. Proverb. VII, 8. Amos. I, 4. seq. (cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 400. not. et 434., et N. G. SCHROEDERI *Instit. L. H. Syntax. Reg. XXXIX, c.*) Hinc vertimus; *fundatio*
ejus,

ofus, fundatoria scilicet Dei, est in montibus sanctitatis, i. e. Deus fundaturus sibi et cultui suo sedem, delegit sibi montes istos sanctos, *Zionem* videlicet, ubi tabernaculum pro sacra arca a Davide paratum (2 Sam. VI, 17. 1 Paral. XV, 1.), et *Moriam* montem, quo deinceps templum a Salomone conditum fuit, 2 Paral. III, 1., vel etiam pluralem numerum usurpavit, quod *plures* circa Hierosolyma montes essent; Pf. CXXV, 2. Chaldaeus haec figurato sensu accepit: שִׁירָא דְּמִרְשָׁתָא עַל צִיּוֹן שִׁירָא דְּמִרְשָׁתָא דְּמִן לְקַדְשֵׁינָא *carmen fundatum ore Patrum priorum*.

2. שְׁעַרֵי צִיּוֹן *Portis Sion*, quibus Kimchi *loca iudicii*, coll. Dent. XXV, 7. Ruth. IV, 1 — 11., intelligit, per synecdochen tota urbs Hierosolymitana significatur, coll. Pf. IX, 15. CXXII, 2. Jef. LX, 18. Sensus est, Jovam prae ceteris locis omnibus Hierosolymorum urbem elegisse, in qua sedem suam figeret. In alium sensum haec deslexit Chaldaeus: דָּחַם יְיָ מַעֲלָנֵי בְּתֵי מִרְשָׁתָא דְּקַבִּיעֵן וְצִיּוֹן דָּחַם יְיָ מִכָּל בְּתֵי כְּנִישָׁתָא דְּבֵיהּ יַעֲקֹב *Diligit Jova introitus domuum institutionis, quas fixae sunt in Zione prae omnibus Synagogis familiae Jacob*.

3. נִכְבְּדָה מִרְבַּר־בָּה *Gloriosus* i. e. admodum honorifice dictum est de te, multa atque insignia elogia in te conferuntur, נִכְבְּדָה adverbialiter accipiendum (pro בְּנִכְבְּדָה), saepe enim nomina pluralia, vel cum praepositione, vel in casu obliquo absolute usurpata, ita induere solent usum adverbialem, ut significationem intendant, et gradum quasi superlativum in adverbis efficiant, ut Pf. IX, 9. *Judicabit populos בְּמִישָׁרִים aequitatibus*, i. e. aequissime, quod et, sine praepositione, מִישָׁרִים, Pf. LVIII, 2. Ita Pf. CXXXIX, 14. כִּזְרָמָה נִבְלִיתִי, *tremendis separatus sum*, i. e. modo valde tremendo. Participium vero passivum מִרְבַּר neutraliter usurpatum, ut Jef. XXVI, 3. בָּה בְּטוֹחַ, *in te confisus est*, i. e. posita est fiducia. Bene Chaldaeus: מִלִּין דִּיקָר מְחַמְלֵל עֲלָה, *verba honoris, honorifica, dicta sunt de te*.

4. Sequuntur Jovae verba, ut apparet ex sequentis Participii suffixo, et coll. Vn. 6.: מִזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיָדַעַי. Memorabo Rahab et Babel inter scientes me, reputabuntur inter domesticos et familiares meos; ita לְּ occurrit Num. III, 40. Pf. XXI, 15. XXV, 14. Alii: in noscentes me, s. ut me noscant, ut לְּ sit *denominativum effecti*, coll. Gen. II, 24. Zachar. XIV, 9. Pf. VII, 14. Sensus: tanta Zionis erit celebritas, ut inter ejus incolas et cives relaturus etiam sim gentes celeberrimas, quas me Deum agnoscant. רַהַב *Aegypti* nomen proprium esse, ejus ratio et origo tamen ignota, non potest dubitari, vid. Jef. XXX, 7. Ll, 9. Pf. LXXXIX, 11. — הַגָּה פִּלְשֵׁתִי הַזֶּה עִם-כּוּשׁ רְצוּר *Ecce Philisthaeam, Tyrumque cum Aethiopia* scil. memorabo tales, qui me agnoscant. זֶה יִלְדָּשָׁם *Hic, i. e. horum quisque, sive, qui*, ut Pf. LXXXIV, 2, vel subaudiri potest, לְמֵאָרַךְ post verbum: memorabo *dicens: hic quoque natus est illic*, in Zion, ut in Psalmis frequentissime, e. o. Pf. XXXII, 7. 8. XI, 4. 5. LXXXII, 1. 2. Sensus: de illis gentibus, inimicissimis aliquando Israelitis, multi in consortium ipsorum annumerabuntur, et concives efficiuntur. Id etiam Versus, qui sequuntur, 5. et 6., indicant. At sensum plane alium nostri Versus fecit Chaldaeus: דְּכָרִין חִשְׁבְּתָהֶם מִצְרַיִם וּבְבֵלַיִם לְיָדַעַי יִתֵּךְ הָאֵל פְּלִישְׁתַּי וְרְצוּרַי עִם כּוּשָׁאִי דִין מְלִיךְ אֲתִבְרָא אִתָּן *Commemorant laudes tuas Aegyptii et Babylonii cognoscentibus te; en! Philisthaei quoque, et Tyrii cum Cuschaeis* (dicent): *rex ille generatus est ibi.*

5. Unde Zioni dicetur. Alii: Ideoque de Zione dicetur, coll. לְּ Genes. XVII, 20. Pf. III, 3. אִישׁ וְאִישׁ יִלְדֶּנָּה *Vir et vir, i. e. ille et ille, sive plures, nati sunt in ea*, q. d. cujuscunq[ue] gentis homines, et undecunq[ue] nati sint vel oriundi, tamen cupient omnes scribi in catalogo civium Hierosolymitanorum. Natos hic non ponit pro indigenis, sed pro civibus, qui censentur esse Hierosolymitani. Geminatio nominis, ut h. l. אִישׁ וְאִישׁ, non tantum *distributionem et universita-*
tem,

tem, ut Levit. XVII, 10. 15., sed et multitudinem; ut Gen. XIV, 10. Exod. VIII, 10., atque diversitatem indicat, coll. Pf. XII, 3. Deut. XXV, 13. 14. — והוא יכוננה et ipsemet Altissimus fundavit eam, ut 1 Sam. XX, 29. et ipse praecepit mihi frater meus, pro, et ipse frater meus praecipet mihi. Chaldaeus, והוא יכוננה וישלמה בריה, Et Zioni dicitur: David, rex Israelis, et Salomo, filius ejus, educatus est intra eam, et Deus ipse perficiet eam ad sublimitatem, longe celeberrimam eam reddet.

6. Verbis יהוה יספר בכתוב עמיה Jova numerabis scribendo populos, inducit Deum censum veluti agentem populorum sibi parentium, et in eo censo isti reperientur scripti cives Hierosolymitani. Ante verba, quae sequuntur (וזה ילד-שם), subaudiendum iterum, ut Vs. 4., יי על ספרא די מכתבין ביה השפן כל לאמר. Chaldaeus: Domine, in libro, cui inscriptae sunt supputationes omnium saeculorum (scriptum est): rex ille educatus est ibi.

7. ושרים כחוללים Et cantantes (cf. verbum Pf. VII, 1. Exod. XV, 1. et Participium Prov. XXV, 20.) sicut tripudiantes, s. choreas in publico gaudio, praecinentibus tibiis (1 Sam. X, 5. 1 Reg. I, 40.), ducentes, coll. Exod. XV, 20. Jud. XXI, 21. 23. Hoc vero simili aliqui non solum gaudii magnitudinem, verum etiam concordiam et ordinem exprimi putant. Aliis est concisa oratio, qua subaudiendum fit: laudes dicent, q. d.: et voce et musicis instrumentis praedicabunt laudes tuas. Alii: At in Zione cantores erunt ut tripudiantes, h. e. tam facile erit invenire Hierosolymis praecones divinarum laudum, quam in aliis regionibus tripudiantes. Melius Kimchi: „Et sic cantantes sicut tripudiantes vel tibicines, omnes alternis de te cantabunt.“ Verborum על-מעניי בך sensus est incertus. Sunt, qui nomen מעניי, quod scaturigines et fontes significat, transferri

a nostro existiment ad modulationes, quae e pectore volut e fonte aquae, scaturiunt atque ebulliunt, ut sensus sit hic: omnes in me fontes mei, de quibus laudis aliquid et celebrationis a me scaturire potest, te spectant, Deus, ad te solum diriguntur universi; totum illud impendunt in te, o Zion, celebranda. Sed quoniam *fons* et pro quovis bono eximio dicitur (cf. Pf. XXXVI, 10. et ibi not.), alii nostri loci sensum faciunt hunc: omnis mea felicitas in te, o Zion, est posita; quae verba formulam laudis existimant, qua utantur cantantes illi, de quibus in priori hemistichio. Sed praefendus prior sensus videtur. Quidam סְעִינִי *adpectus* reddunt (quum עַיִן et *oculum* denotet), ac si dicat: semper oculos meos habebō in te coniectos, quicquid tibi accidat, o Zion, sive tristandū sit, sive gaudendū. In eum sensum cf. Pf. CXXXVII, 5. Chaldaeus Versum nostrum hoc modo transtulit: עַל מִינֵי הַקִּיָּיִם וְעַל מִינֵי הַקִּיָּיִם *Et dicunt cantica in choris, omnes species laudis super sacrificia dicuntur in medio tui.* Hieronymus: *Et cantores quasi in choris: omnes fontes mei in te.* Longe aliter verò hunc Versum cum eo, qui praecessit, interpretatus est Alexandrinus: Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λαῶν καὶ ἀρχόντων τούτων τῶν γεγενημένων ἐν αὐτῇ. Ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Quod Vulgatus sic reddidit: *Dominus narrabit in scripturis populorum et principum, horum, qui fuerunt in ea. Sicut lactantium omnium habitatio est in te.* Apparet, Graecum interpretem pro עַיִן legisse מִינֵי, quod ipsum etiamnum in codicibus nonnullis reperitur (eadem lectionis varietate, quae Pf. LXVIII, 26.); nomen verò מִינֵי *habitationem* interpretatus est, ex מִינֵי, neglecto pronomine. Praeterea singula hemistichia aliter distinxit, id quod unusquisque ipse conferendo Graecum cum Hebraeis intelliget.

PSALMUS OCTAVUS ET
OCTOGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Miserias suas aegrotus, jam paene in extremo salutis discrimine positus, singillatim enumerat, a quibus eripi se quasi aequissimum postulat, ut vivens Deum laudare, et de ejus beneficiis gratias illi agere possit. Ad fata Ušae regis hoc carmen respicere, conjecit IRENIUS *). „Uti enim,“ inquit, „illud sinit hominem gravissimo morbo correptum, et ob eundem, ab alienatis amicis et propinquis, commercio hominum expulsum, imo in peculiari loco instar mortuorum conclusum, unde egredi non poterat, ita talem historia nobis repraesentat pium regem Ušiam, lepra a Deo percussam, atque idcirco regno motam, et in peculiari domo, usque ad diem mortis seorsim conclusam, 2 Reg. XV, 5., 2 Chron. XXVI, 20. 21.,“ qui postremus locus verba nonnulla communia habet cum nostri carminis Vs. 6. Neque tamen id magni momenti

*) *Dissertat. Philologico-Theologg.* Vol. II. p. 184.

menti argumentum esse videtur. Nos quidem haud dubitamus adstipulari JARCHIO, hunc Psalmum accensenti eorum numero, in quibus populus Hebraeus exilii miseriis oppressus de iis, sub singuli hominis graviter afflicti persona conquestus inducitur *).

1. Vid. Prolegomm. Vol. I. p. LIII. LXIII. XVII.

2. *נִנְדָה* *Coram te*, subaudi clamor meus, vel, *נִנְדָה*, ego clamans, cf. Pf. XVI, 8. XXXVIII, 10. Chaldaeus: *לְיָמֵי קְבֻלָּהּ בְּלִילֵי לַיְלָה אֶלֹהֵי לְקַבְּלָהּ*, *Interdum clamavi, noctis preces meas coram te.*

3. *תָּבֹא לִפְנֵי הַתְּהִי* *Veniat in conspectum tuum, oratio mea*, perveniant preces meas ad tuas aures.

4. *וְחַיֵּי לְשִׂמּוֹל הַבַּיִת* *Et vitas meae, vires meae vitales* (ut Pf. XXXI, 11.) *ad infernum pertigerunt*, sic verbum intransitive usurpatur Ezech. VII, 12. Pf. CVII, 18. Cant. VI, 14. Ea est malorum gravitas, ut de vita desperandum mihi sit.

5. *נִחְשַׁבְתִּי עִם-יֹדְרֵי בֹר* *Reputatus sum cum*, i. e. accenseor *descendentibus in fossam sepulchri*, cf. Pf. XXVIII, 1. XXX, 4. Prov. I, 12. — *נִבְנֶה מִן-מַיִל* *Inflar viri reputatus sum sine robore*, vel, ut Chaldaeus, Aben-Esra et Kimchi construunt, subaudito pronominis relativo: *cui non est robur*, coll. simili constructione Jes. XL, 29. Dicit se tanta malorum gravitate esse obrutum, ut perdidit quidquid antea virium et roboris haberet.

*) Ad Vs. 4. notat Jarchius: על כינסח ישראל הוא אושר: *de congregatione Israelitica ille (poeta) loquitur, שהיה כעונה ביסורי הגלות quae afflicta est castigationibus exilii, uti ad Vs. 1. dicit. Psalmi huic similes sunt VI. XII. XIII. XXXI. XXXVIII. XXXIX. XL.*

beat. Nomen מיל, h. l. tantummodo occurrens, formae קרב, *bellum*, ejusdem haud dubie significationis est cum מילוח Pf. XXII, 20.

6. Reputatus, inquam, sum במתים, *inter mortuos*. Quod sequitur, הפשי, quam alias de *servo manumisso* dicitur, ut Exod. XXI, 2. 5. Deut. XV, 12. 13. 18. Job. III, 19., plerique h. l. *liberum* transtulerunt, atque vel, *ab omni numinis cura liberum et derelictum* interpretati sunt, vel talem, qui, cum rebus humanis sit exemptus, nemini quidquam officii debet, neque cui quidquam debetur. Verum recte monuit IKENIUS, l. c., adhibendam esse h. l. significationem

Arabici خَفْسٌ, *debilis, imbecillis, infirmo corpore* fuit, unde خَفْسٌ imbecillitas, atque أَخْفَسٌ, *imbecillis*. Qua ipsa notione nomen הפשי 2 Chron. XXVI, 21. usurpatur, ubi de rege Uria: *Percussit Dominus regem, factusque est leprosus, habitavitque in בית הפשיה* *domo infirmitatis (in einom Siechhause)*. Quod vero nomen הפשי etiam de *liberto* dicitur, causa videtur esse haec, quod servo imbecilli, aut senectute debili immunitas ab operibus, quibus impar erat, concessa fuit. J. D. MICHAELI (in *Supplem.* p. 880.) a significatione *proiciendi, humi prosterndi*, quam Arabicum خَفْسٌ in Conjugatione secunda habet, nostrum הפשי *prostratum* interpretari mallet. היה קטילין דחורמא Chaldaeus *sicut gladio interfecti reddidit*. אשר לא-זכרתם עור *Quorum non meministi, curam habes amplius*. ורתה *Et qui e manu, protectione tua excisi sunt*. Alii: *qui a manu tua, i. e. iudicio tuo excisi sunt*, scil. e vita. Sed hanc sententiam si noster enuntiare voluisset, haud dubie בידך scripsisset.

7. פשתי *Possuisti* namque, instar severi iudicis, *me, velut reum mortis*. Syrus: *demisisti me*. בבור *In fossa, qua Chaldaeus carcerem* (coll. Jerem. XXXVIII, 6.) intellexit: *in captivitate, quae simi-*

similis est foveas. Jarchi: הַרְמָה הַגְּלוּת *id est exilium.* חַחְחִימָה *Infimorum*, scil. locorum aut mansionum (Jerem. XXXVII, 16) in terra; vid. Ezech. XXVI, 20. Pf. LXIII, 10. — בְּמַצְלוֹת *In profundis*, s. profundissima aqua maris (Exod. XV, 5); sine spe emergendi aut salutis; cf. Pf. XL, 3. LXIX, 3. 16.

8. עָלַי כְּמַכָּה הָמָהּ *Super me innittitur*, incumbit mihi furor tuus, quae similitudo et Pf. XXXII, 4. XXXVIII, 3. — וְכָל-מַשְׁבְּרֶיהָ עִינָי *Et omnibus fluctibus tuis affixisti* scil. me, id quod totus clamat contextus, cf. Pf. LXXVIII, 28, ubi similis Accusativi post verbum defectus. Plene habetur Pf. CXIX, 75. עִינָי אֲלֵי *Alii* adscita notione Arabici *عنا*, *produxit*, sic transferunt: *omnes fluctus tuos produxisti*, effudisti. Alii reddunt *operuerunt me*, quod verbum illud Arabicum inter alia etiam *descendit*, et quasi *coelitus accidit* alicui aliquid denotat. Alii: *suavis tuos respondere* s. *resonare fecisti*. Aben-Esra: *humiliasti* s. *fregisti fluctus tuos super me*, coll. Pf. XCIII, 3. Sed *affigendi* sensu verbum עִנָּה et Pf. XC, 15. CII, 24. occurrit.

9. הִרְחַקְתָּ מִיָּדַי טַמְוֵי טַמְוֵי *Avertisti notos* s. familiares *meos a me*. His me affecisti plagis, ut abominationi sine familiaribus meis, qui a me fugiunt. עִינָי הוֹעֵבֹרָה לְמֹ *Posuisti*, dedisti, *me abominationes illis*, detestabilem me illis fecisti. Jarchi: הַאֲוִמוֹת שֶׁהֵינִי הַשׁוֹבֵה בְּעֵינַי עֲכָשִׁי *Populis illis*, quibus ego (congregatio Israelis) *honorata fui*, nunc sum *vilis* s. *contempta*. כְּלֵא *Clausus sum*, ut *evadere non possim*, conclusus sum malis undique, neque patet mihi usquam ex his exitus, nulla est evadendi facultas.

10. עֵינֵי זַמְזָה *Oculus meus contabuit*, dolore et miseriis species oris mei macie extabuit. עֵין *oculus*, scientiam totam interdum, sicut *os* Latinis et totum etiam hominem, significat, sicut *κατακατα* Homericæ Iliad. Θ. 164. Cf. Pl. VI, 8. XXXI, 10. Chaldaea *עֵינֵי זַמְזָה*

alii aliter distinguunt, dum aliqui ad praecedentia referunt, ut sit: *a juventute sum miser et calamitosus*, aliqui ad sequentia, ut sit: *a juventute usque perfero terrores tuos*. Deinde pro eo, quod est *a juventute*, quodque veteres omnes reddunt, quum nomen נַעַר et Prov. XXIX, 21. Job. XIII, 25. XXXVI, 14. *pueritiam* s. *adolescendum*, significet (pluribus locis non reperitur), aliqui faciunt *pras concussione* (ex significatione *excutiendi* verbi נַעַר vid. Ps. CIX, 23. Job. XXXVIII, 13. Nehem. V, 13. et cf. A. Schultensium ad Job. XXXVI, 14.), id est, propter summam afflictionem anhelus jaceo. חַלְדָּאֵס Chaldaeus עַל מַעַרְכֵי , *onus super me*, interpretatus est, satis apposite quidem ad rem, modo illa notio Hebraeae, aut cognatarum dialectorum usu firmari possit. EPDM. GASS-TELLUS in *Lex. Heptagl.* p. 2971. refert ad Arabicum أَفْن , *infirmus mente et consilii inops fuit*, unde أَفِين

et مُفِين , *ingenii et consilii expertus*, neque absque conjectura, פִּנָּה et פִּנָּה communes habuisse significationes, ut et alia verba mediae radicalis quiescentis conveniunt cum similis soni verbis sed primae radicalis quiescentis. Patrocinator huic sententiae Alexandrinus, qui ἐκτροπήθην posuit, quod Vulgatus *conturbatus sum* reddidit, sequantique etiam sunt Hieronymus et Syrus. Ita sensus erit talis: jam inde a juventute mea pertuli terrores tibi a te immixtos, in quibus nunc etiam haerens animo anxio semper trepido, neque quo me vertam reperio. Alias minas probabiles conjecturas de voce פִּנָּה vid. in D. MICHAELIS *Supplem.* p. 1996. seq.

17. Tertia radicalis verbi פָּרַח , *exciderunt me*, Kimchio monente, geminata est, ad exaggerandam significationem, ut in פָּרַח , פָּרַח , פָּרַח Ezech. XXVIII, 23. J. A. DANIEL in *Licrat. Ebr. Chald.* §. 41. III. Observ. V. β. פָּרַח legendum existimat, quum tertia Singularis פָּרַח sit. Pluribus de hac voce egit Jo. MICH. GASSERT

in Program. vernaculo sermone scripto, Hal. 1 quarto.

18. De verbo אַרְבָּי vid. not. ad Pf. XXII, 1

19. אַרְבֵּי דַהֲמֵי אֲנִימַי אֲרַחֲקֶנּוּ *Elongasti a me et socium, fecisti ut a me recederent omnes amici pingui mei, non habeo quenquam ex meis, qui mihi praestet.* Cf. Vs. 9. Verba postrema, אַרְבֵּי אַרְבֵּי varii varie interpretantur. Alexandrinus Versum non reddidit: ἀμάκρυνας ἀπὸ ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας, pro אַרְבֵּי eum אַרְבֵּי nuntiasse patet, atque *tenebras* pro miseria accepit sensus sit hic: abstraxisti familiares meos ab a meis, a me aerumnoso. Chaldaeus: אַרְבֵּי אַרְבֵּי נִתְּמַי מִפְּנֵי אֲנִימַי *notis meis obscuratus sum in facie eorum* sunt obliti. Jarchi: אַרְבֵּי אֲרַחֲקֶנּוּ אֲנִימַי, *obscura et desertus ab eis.* Aben-Esra et Kimchi ante אַרְבֵּי sententiam subaudiendum, ut verborum: *noti mei in* sensus sit hic: videntur mihi versari in tenebris, nullus video, id est, deserunt me, neque uspiam rent. Quae omnia quam sint coacta et incongrua quisque intelliget ipse. Recte vero nostra verba interpretatus est SCHNURBAUER in *Dissertat.* p. 165.

inquit, verum ac proprium vocabuli אַרְבֵּי eo positum esse, ut inferorum sedem denotet, quo dicitur ex hujus Psalmi Vs. 7., nec non Pf. CXIII. Thren. III, 6., tum vero per totum carmen esse ac quasi dominari tristem illam cogitationem de sentissimo mortis periculo, abituque ad inferos per quibus observatis vix fieri potest, quia in mentiat accipere verba אַרְבֵּי אַרְבֵּי hoc modo, ut sit, *avulsus a me amicis sodalibusque omnibus, perest, quo familiariter uti possim, praeter sepulchrum.* Sic fere Jobus, Cap. VII, 14. *Corruptionem contemptrem meum, matrem sororemque meam putredinem*

PSALMUS NONUS ET
OCTOGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Preces anxiae pro conservatione regni Davidici, jam penitus afflicti, quae nituntur promissione facta Davidi a Nathane 2 Sam. VII., quae ipsa priore carminis parte (usque ad Vers. 38.) prolixè enarratur, atque ne dubitetur, posse Deum et velle facere; quod promiserat, initio celebratur gloriose potentia et clementia ejus. Ab illa vero promissione quum longissime recederet status tum praefens; in secunda carminis parte ex- postulatio est cum Deo, qui nimirum facile pos- sit, quod pollicitus est, praestare, nec praestet tamen. Vel in ipsis ferè regni Judaici extremis, vel sub exilii initiis factum esse carmen; ar- guunt Versus 39: 40. et seqq. *).

2.

*) Cf. BENI KENNICOTTI *Notae Criticae in Psal-
mos XLII. XLIII. XLVIII. LXXXIX. ex Anglico
vertit et Appendice auxit P. J. BRUNS, notulas ad-
spersit et praefatus est J. C. F. SCHULZ. Lips.
1772. 8.* Et J. B. KOEHLERI *Notae critt. in Ps.
LXXXIX. XC. et CXLIV. in Repertor. Literat. bibl.
et orsent. P. XVIII. p. 117. seqq.*

H h h h h 2

2. עולם positum esse pro עולמים (omissa praet. ut Vs. 3. 38. Pf. XLV, 7. et LXVI, 7.), docet לֹעַל וְיָרֵךְ וְיָרֵךְ in altero hemistichio. Dicit vates, nem memoriam propagaturum se esse praedica clementiam Jovae immensam (עֲרִיבָה in plurali nu fidem veritatemque ejus in servandis promissis.

3. בִּי-אֶמְרָתִי Nam dixi, i. e. sic statuo meo, ita persuasi mihi; nam hoc etiam est de braciis, cogitare scilicet, et statuere, quasi presententia, cf. Pf. XVI, 2. XXXI, 15. CXIX, 5; 21. Significat autem his, se non dubitare, qu praesentia fiat de posteritate Davidica, praesentit men Deum ei clementiam suam, et servaturum, c misit, quum fides et misericordia ejus aeterna non possint fallere. עֲלֵי־סֶסֶר יִבְנֶה In aeternum Vs. 2.) gratia tua (suffixum repetendum ex ה in altero hemist.) aedificabitur, i. e. instar aedifici fundamento superstructi, consistet durabitque, 1 bum בְּנָה, ut aedificare, ita et durare significat, dificia firma durant, vid. Jerem. XII, 16. Mal. Job. XXII, 23. Chaldaens nostra verba עֲרִיבָה יִבְנֶה mundus per misericordiam Dei aedificabitur rede interpretationi Aben-Esra recte opposuit, nomen V. T. nusquam de mundo, verum constanter de tem פִּין שְׁמַיִם בְּהֵם אֶמְרָתִי Coslos quod attinet stabili firmabis veritatem tuam cum eis, i. e. instar coe a firmitate Homero est χάλκεον. Aben-Esra: „U admodum coelum, sic gratia tua maneat in ae Kimchi: Veritatem promissionis tuae Davidi et p ejus ita confirmabis, ut non desinat, quamdiu co duraturum, coll. Deut. XI, 21. Ad nexum cum 1 quenti subaudiendum est עֲרִיבָה, ut Pf. II, 2. 3.

3. 2. Kimchi: „sic namque dixisti per Nathan phetam: pœvigi, etc. Vs. 4.“ Aben-Esra: „Hac

est illa tua *gratia et veritas*, quod dixisti: *popigi foedus* etc. Va. 4."

4. 5. Respiciunt haec ad celebre illud promissum Davidi per Nathanem factum, 2 Sam. VII, 12. seqq. 1 Paral. XVII, 11. seqq.

6. Promissa illa sua praestare potest Jova, quod maxima pollet potentia, quam et ipsi coelites agnoscunt, celebrantque. שָׁמַיִם, *Coeli*, h. l. per metonymiam sunt sumpti, coelestes spiritus, coll. Pf. L, 6. CXLVIII, 1. 2. Alii ad coeli opus mirabile haec referunt, ut sit sicut illud Pf. XIX, 2. *coeli enarrant gloriam tuam*. מְלֶאכֶיִם *Miraculum tuum*, collective accipiendum, ut Pf. LXXVII, 11. LXXXVIII, 11. 13., res mirandas potentia tua effectas. In altero hemistichio *coetu sanctorum*, קָהַל קְדוֹשִׁים, non est *populus piorum Jovae cultorum* intelligendus, qui Pf. XVI, 3. XXXIV, 10. קְדוֹשִׁים appellantur; sed significantur illi ipsi coelestes spiritus, quos antea שְׁמַיִם vocavit, ut Job. XV, 15. Zach. XIV, 5. et infra Va. 8.

7. כִּי מִי בַשָּׁמַיִם יִצְרָה לַיהוָה. *Nam quis in nubibus*, s. in coelo, h. e. ut recte Kimchi notavit, in universo exercitu coelorum, *par est Jovae?* Cf. Jes. XL, 18. — בְּמִדְבָּרֵי שְׁמַיִם Chaldaeus recte בְּמִדְבָּרֵי שְׁמַיִם, *inter turbas angelorum*, reddidit. Cf. not. ad Pf. XXIX, 1.

8. Est Jova מֵלֶךְ בְּעֵרְץ בְּסוּדֵי קְדוֹשִׁים רַבָּה *Deus formidabilis in concilio sanctorum*, i. e. angelorum *caelestium*; רַבָּה enim h. l. non est adjective accipiendum, neque סוּד (nomini masculini generis) jungendum, sed adverbialiter usurpatum, ut Pf. LXII, 3. LXV, 10. Chaldaena: יָתִיב *sedens in throno glorioso et magno*. וְנֹרָא עַל כֹּהֲנָיִם וְקָרָא וְרַבָּה *Et timendus, venerandus, super* i. e. magis quam omnes circum eum, qui cum ipso sunt, et tanquam in familia ejus. Kimchius ad ministeria angelorum hoc refert, ut sit: qui stipant eum, quasi satellitio suo, coll. 1 Reg. XXII, 19. Job. I, 9. sicut et οὐρανῶν, Graeca figura.

9. חסין, *Robustus*, non est constructum, sed absolutum, formae עריל, עריר, גביר, significatione convenit cum חסון Amos. II, 9. — וְאִמְרָהּ סְבִיבוֹתֶיהָ *Et veritas tua circa te*, h. e. circum te circum nihil aliud est, quam veritas, ut nusquam non te veracem ostendas, sed ubicunque es, etiam illa adsit tibi. Aben-Efra: „Nunquam illa, velut accidens, separari a Deo potest.“

10. „A rebus coelestibus jam transit ad ea, quae omnibus obvia sunt, ad mare videlicet, cujus superbiam et insanos fluctus Deum reprimere ait, quoties vult.“ Aben-Efra. מָה מוֹשֵׁל בְּנֵמֹת הַיָּם *Tu dominaris in elationem maris*, tua potentia imperat insolentiae saevi maris, cf. Job. XXVI, 12. — בְּשֵׁם גְּלוֹי מָה הַשְׁבָּחָם *In efferendo*, cum sese extollunt *fluctus ejus*, tu eos *compescis*. Forma Infinitivi verbi נָשָׂא, שָׂא, hoc tantummodo loco occurrit, alias enim נָשָׂא vel שָׂא, et שָׂאָה vel שָׂאָה dicitur, ut Jes. I, 14. Pf. XXVIII, 2. Jerem. X, 5. Aben-Efra nostrum בְּשֵׁם גְּלוֹי interpretatur בְּמַחְרָוֹתָם, et הַשְׁבָּחָם per הַשְׁקִיטָם, ut Pf. LXV, 8. מַשְׁבִּיחַ שְׂאוֹן יָמִים. Chaldaeus: בְּרַ מַחְרָבָא מִחֻנְטַלִּין בְּלוֹי מַחַת הַמַּיִם בְּגוֹן *cum extollit se* (mare, quod praecessit), *elevantur fluctus ejus*, tu *compescis* eos.

11. רָמַתָּ *Contrivisti*, sic מ pro Jod, ut in רָמַתָּי, *curavi*, 2 Reg. II, 21., et in רָמַתָּי Jerem. LI, 9. כְּהַלֵּל *Sicut confossum* et omnibus viribus jam destitutum, h. e. sine ullo labore aut negotio, cf. Pf. LXXXVIII, 6. Thren. II, 12. רָהַב quum *superbum* significet, de superbis hostibus in genere aliqui h. l. sunt interpretati. Sed quia Pf. LXXXVII, 4. Jes. XXX, 7. nomine illo *Aegyptus* significatur, Chaldaeus nostra verba hoc modo explicavit: מָה שְׂמִיחָ הָיָה קָטִיל דְּחַרְבָּא רָהַבָּא הוּא פָּרַעַה רְשִׁיעָא *Tu contrivisti, sicut occisum gladio, superbum, qui est Pharao impius*. Neque hoc prorsus est repudiandum; nam quum Verfu, qui praecessit, dominatus Dei in mari meminisset, potuit hac occasione cladem illam Aegyptiorum in sua Arabico ut omnium maximam memorabile docu-

documentum dominatus hujus attexere. Quod sequitur, בְּרוּחַ עֹזְךָ בְּרִיחַ אֹמִתֶיךָ, *brachio roboris tui*, robore potentiae tuae, *dissipasti hostes tuos*, ἀπεξήγησας esse potest, si ad Aegyptum referatur, vidit enim populus Israeliticus Aegyptios jacentes in litore mortuos, a mari ejectos, vel etiam γενικόν, ad omnes hostes Jovae et populi ejus, quos confecit.

12. לְךָ שָׁמַיִם אִמָּה - לְךָ אֶרֶץ. *Tibi sunt caeli, imo etiam tibi terra.* „Non caret.“ inquit GEIERUS, „hoc emphasi. Siquidem sensus est: non modo tuum est caelum, in quo peculiariter putaris dominari, verum etiam terra, a qua nimium in oculis hominum abesse videris.“ כָּל יְמֵיךָ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל *Orbem terrarum fundasti potentia tua et quicquid hic complectitur; metaphora ab aedificio, cf. Pl. Cil, 26. CIV, 5.*

13. צִפּוֹן וְיָמִין אִמָּה בְּרִאשֹׁתָם. *Aquilonem et meridiem quod attinet, tu creasti illa.* יָמִין alias יְמִין, quasi *dextram plagam* diceres, facie hominis a Palaestina הַקָּדִימָה, ad Orientem conversa. תְּבוֹר וְהֶרְמוֹן בְּשֵׁם יְרֵבֹנִי *Tabor et Hermon in nomine tuo jubillant, te, statorem suum, celebrant.* Taboris autem et Hermonis mentione ortum et occasum significat, ut interpretatur Chaldaeus. Hic enim est situs horum montium, ut Tabor respectu Hermonis occidentalis sit Judaeae, et hic ad Orientem. Tabor in occidentali parte Galilaeae, vid. Jos. XIX, 12. Jud. IV, 6. 12. De Hermone, qui etiam Sirjon et Senir vid. Pf. XXIX, 6. XLII, 7.

14. לְךָ זְרוּעַ עִם גְּבוּרָה. *Tibi brachium cum fortitudine, validissimum.* אֵלֶּה יְמִינֶךָ *Alia est dextera tua, nihil est tam arduum, ad quod non pertineat potentia tua.*

15. צֶדֶק וְיִשְׁעֵיךָ מִכּוֹן כִּסֵּאֶךָ. *Justitia et judicium sunt basis throni tui, fundamentum solii, tui, quo nititur ipsum, sunt jus et justitia, cf. Prov. XVI, 12. XXV, 5.* Alii haec sic interpretantur, quod totum solium et tribunal ejus sit de his virtutibus confectum, sicut aliorum regnum ex auro aut alia pretiosa materia. הַיְשֵׁעַ h. l. est jurisdictionis

dictio et administratio iudicii, quam aequissimam Jova exercet, cf. Pf. XXXIII, 5. Cl, 1. Poëtice virtutes eas, quae in hoc rege sunt, tribuit folio et comitatu seu satellitio ipsius; subdit enim: *וְאֵמֶת וְיִשְׁרָאוֹת פְּנִיָּה clementia et fides praecedunt faciem tuam*, sunt satellites et antebulones tui. Cf. similem locutionem Exod. XXXIII, 19. Pf. XXI, 4.

16. *אֲשֶׁרֵי הָעַם יִדְעֵי חַרְוֶתָהּ O beatum populum, qui sciunt clangorem scil. tubarum*, quo ad festā Jovae celebranda convocantur, i. e. quos vocas ad cultum tuum, et qui te vocantem sequuntur. חַרְוֶתָהּ h. l. pro חַרְוֶתָהּ מִקְרָא-קִרְיָה Levit. XXIII, 24. Clangore tubae populus ad sacros conventus convocari solebat. Aben-Esra intelligendum, hoc ait ut illud Num. XXIII, 21. *יְהִיָּה אֵלֶיךָ בָּאָזְנוֹתָיִךָ Jova! in lumine vultus tui ambulans*, te propitium habent, gratia tua fruuntur. *Lumen vultus Jovae* aliquoties jam de gratia et benignitate ejus erga homines usurpatum vidimus, veluti Pf. IV, 7. XXXVI, 10.

17. *בְּצִדְקָתְךָ יִרְוֶנּוּ Clementia tua exaltabuntur*, i. e. beneficiis tuis jactare se possunt. Val: beneficentia tua evehuntur et superiores aliis fiunt.

18. *כִּי-הַתְּמָרָה עֵצוֹ אִתָּה Nam deus roboris eorum es tu*, quicquid habent virium et roboris, id a te est, ut in te glorientur. *וּבְרַצוֹנְךָ תִּרְוֶנּוּ Et per gratiam tuam exaltatur cornu nostrum*, quod si tu nobis faveras, evehetur dignitas et potentia nostra, ut superiores sumus hostibus nostris, id enim significatur figura *cornu exaltati* cf. infra Vs. 25. Pf. LXXV, 5. 6. XCII, 11. CXII, 9. CXLVIII, 14. Deut. XXXIII, 17.

19. *כִּי לַיהוָה מִגְּבֹנֵי וּלְקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מִלְּבָנֹי Nam Jovae est clypeus noster, et sancto Israëlis rex noster*, quod aliqui sic intelligunt: Jova est protector et rex noster, ut ל sit Nominativi nota, ut Jes. XXXII, 1. et 1 Par. III, 2. coll. 2 Sam. III, 3., ad imitationem Aethiopicæ dialecti.

lecti. Aben-Esra vero et Kimchi putant idem significari priori hemistichio ac posteriore, et per *olypeum* regem intelligendum esse, sicut Pf. XLVII, 10. reges et principes *scuta* terrae vocantur. Itaque haec sententia est hujus Versus, et quae rationem continet posterioris membri praecedentia versiculi: rex quippe noster Dei jussu et voluntate electus est, David videlicet, Salomon, eorumque successores in regno Judae; quidni ergo speremus te, ubi visum fuerit, pristinas vires redditurum nosque regno restitutum? Dei est rex noster, igitur feliciter ac prospere aget, quoties Deo visum fuerit.

20. Post *δοξολογίαν* insertam persequitur, quae supra Vs. 3. et 4. de Davide dicere coepit. *וַיִּזְכֹּר* *Tunc*, quando foedus pepigisti Davidi, Vs. 4. *דִּיְשִׁיבָהּ* *Dixisti in viso*, intelligitur celebre illud promissum Davidi per Nathanem communicatum, 2 Sam. VII, 4. seqq., quod ipsum Vs. 17. ejus Cap. *וַיִּזְכֹּר* vocatur; et Prophetae appellantur *וְיֹדְעִים*, *videntes*, quod per visa eis voluntatem suam explicare soletet Deus, et per visa eis loqueretur. Dubium, *וְיֹדְעִים*, unitatis numero, sit legendum, an *וְיֹדְעִים*, pluralitatis numero. Posterius exhibent interpretes antiqui, et codices bene multi, a Kennicotto atque de Rossio enumerati. Qui hanc lectionem sequuntur, interpretantur de populo Israëlitico universo, qui et alias nomine *וְיֹדְעִים*, id est, vel *cultorum*, vel *beneficiariorum Dei* nomine significatur. Sed simplicius est, singularem assumere, et vel *Nathanem*, quo Jova usus est nuncio, cuius et ipsius prophetia (*וְיֹדְעִים*) h. l. introducitur, vel *Davidem* intelligere, cui promissio illa est facta. Nam si *וְיֹדְעִים* universam populum intelligamus, sententia vera non est, quum promissum illud non omnibus Israëlitis, verum soli Davidi ejusque posteris datum esse constet. *וְיֹדְעִים* *עַל-בְּנֵי* *Pofui auxilium super heroa*, i. e. adjuvi eum, vid. similem constructionem Pf. XXI, 6. Minus recte sensum alii faciunt hunc: *constitui qui opem ferat adversus robustum*, id est hostes potentes, *וְיֹדְעִים* *וְיֹדְעִים* *עַל*

טעם *Exaltavi electum e populo*, quod dupliciter intelligunt, Aliqui sic, ut sit simpliciter, esse eum e populo Judaico, et non externum. Alii vero *populum* h. i. plebem faciunt, ut sit: ex infima plebe delegi eum, quippe e caula et ab ovibus abductum, et ex opilione regem factum. Pro בָּחֹרִי Chaldaeus עֲבִילִים, *juvenem* posuit: Aben-Efra: „בָּחֹרִי h. i. vel i. q. בְּבָחֵר, *electus*, vel sic vocatur, quod *adolescens* rex factus esset.“ *Adolescentem* בָּחֹרִי significat et Coh. XI, 9. Rectius tamen ΚΙΜΧΗΡ: „Vocatur בָּחֹרִי quod e populo ad regnum esset *delectus*.“

21. Ille a me delectus est David, famulus meus, quem exquirendo nactus sum mihi, et unxi eum oleo sancto meo.

22. Hemistichii prioris verba ita sunt ordinanda: אֲשֶׁר עִשָּׂה יְרֵי אֲבֹנִי, *quocum manus mea firma erit*, Aben-Efra subaudit לְעֹזְרוֹ ad *auxiliandum Deum*, Chaldaeo auctore, qui אֲרֵרִי אֲתִקְנֶנּוּ בְּסִעְרֵיהִי, *quoniam manus meae paratae sunt in adjutorium ejus*. Sensus est: manus mea praesto ei erit constanter, numquam desitnam eum auxilio meo.

23. לֹא יִשְׁיֵא מִיַּד בּוֹ. *Non ager exactorem in eum hostis*, nihil juris aut potestatis, veluti creditor in debitorem, habebit adversarius in eum, non subiget eum sibi ullus hostium ipsius. יִשְׁיֵא referendum ad רָשָׁע, quemadmodum verba alia plura, quibus tertia radicalis est He quiescens, puncta vocalia et ultimam radicalem mutuantur a finitis in Aleph, ut יִרְרֵא, *ad jaculandum*, 2 Paral. XXVI, 15.; יִפְלֵא, *segregaverit*, Levit. XXVII, 2. Plura exempla congeffit JAC. ALTING in *Fundam. Punctat. Ling. S.* p. 294. seq. Sunt quidem, qui nostrum יִשְׁיֵא ad מִשְׁאָ, quod in Hiphil *decepit* significat, referentes, haec verba interpretentur hoc modo: *non decipiet eum hostis*, nullus hostium fraude eum decipiet. Ita Chaldaeus: מִלֵּי יִסְעֵי בְּעַל דְּבָבָא בִּי, *non seducet eum inimicus*. Alexandrinus: οὐκ ἀφάλησει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, *nihil*

nihil proficiet inimicus in eo, ut Vulgatus reddidit. Symmachus: οὐκ ἐξαρτήσεται αὐτὸν ἐχθρὸς. Sed prior sententia veritati magis congrua; imposuerunt enim Davidi multi; subegit eum nemo. Præterea verbum *שׂוּחַ*, *decepit*, cum Accusativo aut Dativo, præfixo *ל*, nusquam vero cum *ב* constructum reperitur. Contra verbi *שׂוּחַ*, *exactorem egit*, constructio eadem, quæ h. l., est Dent. XXIV, 10. Quare recte Aben-Efra locum nostram sic explicat: *לֹא יִשְׁלַח בּוֹ מַשַּׁח*, *non dominabitur ei exactor*. In Bibliis Athianis (Amstelod. 1661. 8.) legitur *שׂוּחַ* (cum *Sin*) pro *שׂוּחַ* (cum *Schin*), quod transferri posset: *non offeret se in eum hostis*; sed verbi *שׂוּחַ* species Hiphilica tali vel significatione vel constructione nusquam occurrit. Neque lectionis *שׂוּחַ* vestigium ullum reperi in veteribus interpretibus aut scriptis eorum, qui varias lectiones collegerunt. Ex quibus omnibus efficitur, illud *שׂוּחַ* pro modo habendum esse. *וְבֵן עֶרְוָה לֹא יַעֲנֵנִי* *Et filius perverſitatis*, homo perversus, ut 2 Sam. III, 34. VII, 10. Hof. X, 9., *non affliget eum*, nullius hominis vis et insolentia vertet eum.

25. *וְבִשְׂמֵי תְרוּםָה בָרְנוּ* Aben-Efra sic explicat: „propterea quod nominatur de nomine meo, i. e. cultorem meum se profitetur (Jes. XLIII, 7.), gloria ejus exaltabitur.“ Cf. Vs. 18.

26. Chaldaeus hunc Versum sic reddidit: *וְנָתַתְּ בְּמַחְזֵי יָמָא שְׁלֵטְנִיָּה וּבְחֵבֵי נְהַרְנְהָא גְבוּרָה וְיָמִינִיָּה* *Et ponam in terminis maris dominationem ejus, et in incolis fluviorum potentiam dexteræ ejus.* *Fluviorum* nomine *Euphrates* notatur, quum limites regni promissi sint Davidi ab ortu in occasum a mari rubro usque ad mare occidentale seu Palaestinam, et, septentrione ad meridiem, ab ora deserti usque ad Euphratem: ut est Exod. XXIII, 31. Dent. XI, 24. Et *Euphrates* etiam alias *נַחַר הַשְּׂוֹחַ* *fluvius* nominatur, qui quum in multos alveos scindatur, etiam *fluviorum* nomen non est inconsistentium, de hoc interpretari, aut simpliciter

citer est enallage numerorum poëtica. Aliqui et ad hunc, et ad Syriae flumina referunt, quae David in expeditionibus suis superavit; subegit enim Palaestinos ad mare Palaestinum et Syros usque ad Euphratem, atque Mesopotamiam habuit tributariam, quae est inter Euphratem et Tigrim; unde nomen habet Mesopotamiae, q. d. interamnis, quam et *Syriam fluminum*, ארם נהרים (1 Chron. XIX, 6.), eodem modo appellarunt, ut *fluviorum* nomine h. l. intelligamus flumina terrae Euphrateae. Possit igitur sensus et hic esse: et usque ad Euphratem et flumina vicina vel confinia. Aben-Esra: „Quam supra Vs. 10. dixisset, Jovam dominum habere in fluctus maris, jam dicit, dedisse eum Davidi de potentia sua, ut dominaretur illis, qui navibus in mari et fluminibus itinera facerent.“

28. אף-אני בכור אמנהו Sicut, inquit, me patrem vocabit, ita vicissim ego primogenitum eum constituam, adoptabo eum, qui sit primogenitus mihi, id est praecipuo loco apud me, et sic erunt quae sequuntur אַתְּהָאֵשֶׁרֶשׁוּבֵי הַיָּם hujus. Vel *primogenitus* erit simpliciter *filius*, species pro genere; certe propheta Nathanica 2 Sam. VII, 14. habet: *et erit mihi in filium*. אָרְץ לְמַלְכֵי-אָרֶץ *Sublimiorem regibus terrae*. Kimchius huc refert 1 Paral. XIV, 17. *Divulgatum est nomen Davidis in universis regionibus, et Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.*

29. לעולם אשמר-לו חקרו In aeternum servabo illi misericordiam meam, per quam illum et posteros ejus regnum oblinere volo. וּבְרִיתִי נֶאֱמָרָה לוֹ Et pactum meum cum illo initum de conservando ipsi ejusque posteris jure regio fidele erit ipsi.

30. Exponit pactum, cujus modo facta est mentio. Chaldaeus hunc Versum sic reddidit: וְאֲשֶׁר לְעַלְמֵינִי בְנֵי וְאֲשֶׁר לְעַלְמֵינִי בְנֵי וְאֲשֶׁר לְעַלְמֵינִי בְנֵי *Constituam in perpetuum filios ejus, et thronum ejus sicut dies, quibus coeli consistent*; similis est huic locutio Dent. XI, 21. *Sicut dies coeli*

coeli super terram, hoc est, perpetuo, quamdiu coeli iminebunt terrae.

31. 32. Longius progreditur vates, inducitque nuno Deum pollicentem, etsi Davidis posteri peccarent, eaque committerent, propter quae jure ac merito regia potestas ipsis adimi posset; non tamen summo jure cum iis acturum; sed solum quasi patrem in filios, animadversurum. Porro non levibus tantum delictis indulturum promittit, sed quibuscunque, etiam gravissimis, quod significare vult, quum tot loquendi genera eodem spectantia in hoc et sequente Versu simul congerit.

33. וְהִקְרַחְתִּי בְשֶׁבֶט פְּשָׁעֵם *Animadvertam virga in peccata eorum*, quae Aben-Esra recte de castigatione paterna interpretatur, collato Prov. XXIII, 13. *Si percusseris eum (filium) בְּשֶׁבֶט, virga, non morietur.* Et in prophetia Nathanica 2 Sam. VII, 14. disertè habetur: *Ega ero ei pro patre, et ille mihi pro filio; et cum prave egerit, castigabo eum בְּשֶׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְכֶגֶל בְּנֵי אָדָם, virga viro- num atque plagis hominum;* supplicia humana enim, etiam capitalia, tamen non grassantur in familias totas et posteritatem universam.

34. וְהָיָה אֲפִיר מַעֲוֹי לֹא אֲפִיר מַעֲוֹי *Clementiam vero meam non irritam reddam ab eo*, castigabo posteros ejus quidem, si adversus leges meas peccaverint, non adeo tamen, ut, quam Davidi pollicitus sum, regni stabilitatem irritam faciam unquam, et fallam fidem datam. וְלֹא אֲשַׁקֵּר בְּמִטְבָּחִי. *Neque mentiar, f. fallam in veritate mea, nullo modo fallam fide mea.* Cf. 2 Sam. VII, 15.

35. לֹא אֶחְלֹל בְּרִיתִי *Non profanabo, violabo pactum meum*, cf. Num. XXX, 3. Pf. LV, 21. — וְיִצְאָה שִׁפְחִי *Et egressum labiorum meorum*, quod prolocutus est os meum, periphrasis sermonis, ut Num. XXX, 13. Deut. VIII, 3. XXIII, 24.

36. אֶחָד נִשְׁבַּעְתִּי בְּקִרְשֵׁי *Semel juravi per sanctitatem meam.* Aben-Esra: „Nomine קִרְשֵׁי vel coelos intelligit, ut haec verba respectum habeant ad gestum jurantium, qui sub-

sublatis ad coelum manibus enim fidei suae testem perpetuo duraturum facerent (Deut. XXXII, 40. Genes. XIV, 22.); vel ipse *Deus* est intelligendus, ut קדשי sit i. q. קדושתו. Vocula אמת vel significat, quod unum illud iurandum satis fuerit, vel hoc indicat, Deum alias nunquam per suam sanctitatem iurasse, sed illud solum promissum de stirpis Davidicae perennitate tam solenni juris iurandi formula confirmasse. אמת-לרורי אכזב *Si Davidi mentiar*, i. e. nequaquam mentiar. Particula אמת, β, iurejurando simpliciter adhibita, negat; tunc enim per Apophesiam reticetur mali imprecatio, quod capiti suo accersit iurans, si fallat. Vid. Num. XIV, 23. 1 Sam. XXIV, 22. Ies. XXII, 14. Sic solent dicere Latini: *Si sciens fallo.*

37. וְכִסְאוֹ כְּשֶׁשׁ נֹגְדֵי *Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo*, i. e. sicut sol perpetuo durabit, cf. Pf. LXXII, 17. Locis similibus ex poetis exteris illic adductis, addi potest hic MARTIALIS *Lib. IX. Epigr. 1.*

*Manebit altum Flaviae decus gentis
Cum sole et astris, cumque luce Romana:
Inviota quicquid condidit manus, coelum est.*

38. כִּי־רַחַ הַיָּמִין יִצוֹן עוֹלָם *Sicut luna firmus erit scil. thronus ejus perpetuo.* עוֹלָם pro לְעוֹלָם (quod ipsum in Cod. Regiomont. legitur); ut supra Vs. 2: וְעַר בְּשָׁמַיִם נִמְצָא *Et testis in nube, in coelo; sidus.* Testem hic aliqui intelligunt *Deum*, quod nonnumquam Deus etiam de se ipso in tertia persona loquatur; alii, subaudita ante עַר similitudinis particula כִּי, *iridem*, quam Deus gratiae suae nec redituri unquam universalis diluvii signum fecit, Gen. IX, 9. 13 — 17. Rectius Aben-Esra: „Luna testis est sidus posteritati Davidis; quia sic illi pollicitus est Deus, stirpem suam perpetuam fore, sicut est luna.“ Jarchius unitatis nomen, עַר, per enallagen ad utrumque lumen, solem et lunam accommodat; „uterque, inquit, sol et luna, testes sunt Davidi, quamdiu erunt ac durabunt, tamdiu

Chaldaeus nostro loco **אָשַׁנִּי**, *mutavit*, in Threnis **בָּעָס**, *conculcavit*. Hieronymus h. l. *attenuasti pactum servitui*; in Threnis, ad **אָרַר** referens, *maledixit*. Hebraeorum alii *perdendi*, alii *detestandi* significatum verbo tribuunt. Alias conjecturas vid. in J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 1041. No. 937. **הִלִּיתָ לְאֶרֶץ גִּזְרוֹר** *Profanasti ad terram coronam ejus*, violasti dignitatem regiam ejus coronam in solam abjiciendo; **הִלִּיל** est verbum praegnans, ut Pf. LXXIV, 7. Ezech. XXVIII, 16. coll. simili Pf. LXXIII, 27. LXXIV, 15.

41. **דִּירַשְׁתָּ כָּל-מַצְרֵתָּהּ** *Diruisti omnes macerias ejus*, quibus eum et regnum ejus munieras, cf. Jes. V, 5. Pf. LXXX, 13. Affixum referendum ad *regem*, de quo Vs. 39. **שָׂמַתָּ מִבְּצָרֶיךָ מִחֶמֶת** *Posuisti munitiones ejus contritiones*, i. e. in ruinas convertisti. Nomen **מִחֶמֶת** h. l. plerique *terrorem* interpretantur, quam notionem et Jes. LIV, 14. Jerem. XLVIII, 39. LI, 56. habet. Sed quum verbum **חֶמֶת** non solum *terrere*, verum etiam *confringere* denotet, ut Jes. IX, 3. (coll. Arab. **حَتَّ**, *confricuit*), nomen **מִחֶמֶת** h. l. magis apte eo, quo nos fecimus, modo transfertur. E veteribus ita Chaldaeus, qui **תְּבִירָא**, *confractionem*, reddidit, atque Syrus: **سَوَّبَ سَوْبًا مَسْبُوتًا**, *et diruisti munitiones ejus*.

42. **דִּירְפִּי עִמּוֹ כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ** *Diripuerunt eum omnes praestereuntes*. Kimchi: „Verbum **שָׂס** significat **בָּהָה**, *diripuit* [i. q. **שָׂסָה**, Pf. XLIV, 11.], ut Jes. XLIII, 24. Postquam sepibus et munimentis non amplius fuit a te protectus, diripuerunt eum omnes.“ **הָיָה חֶרְפָּה לְשֹׂכְנָיו** *Factus est opprobrium vicinis suis*. Kimchi: „plane e contrarij ejus, quod olim omnes vicini Davidi et Salomoni munera venerabundi afferrent, 2 Sam. VIII, 2. 1 Reg. V, 1.“

43. **הֲרִימְתָּ יְמִין צְרִי** *Elevasti dextram hostium ejus*, ut ei praevaleant. Est enim *exaltare dextram* figura Hebraea

bracia evahere; augere potentiam et robur, ut ἐξ ὑπερτέρας χείρας; de validiore manu, feriant et invadant alios succumbentes, ut Graeci loquuntur, et nominant Germani *die Oberhand*. Recte vero monet Kimchi, oppositum hoc esse promisso illi, quod supra Vs. 22. legitur. **לְיָמֵינוּ בְּהַרְשָׁה** *Laetitiam creasti omnibus hostibus ejus* eladibus ipsius. Contrarium ejus quod scribitur 1 Parale XIV, 17.; *Jovam omnibus gentibus pavorem Israelitarum injecisse.*

44. **וְיָמֵינוּ בְּהַרְשָׁה** *Imo retrorsum vertisti aciem gladii ejus*, opponuntur haec superiori promisso Vs. 24; **וְיָמֵינוּ בְּהַרְשָׁה** *Nec consistere fecisti eum in bello*. Kimchius: „non dedisti ei animum et vires quibus hostibus suis obistere valeret.“ Alexandrinus hunc Versum haud male sic reddidit: *Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς προμπίστας αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀντελάβου αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ.*

45. **וְיָמֵינוּ בְּהַרְשָׁה** *Cessare fecisti munditiam, nitorem ejus*, i. e. Institutum splendorem, decus et majestatem ejus. Literam **ב** in nomine **וְיָמֵינוּ** Aben-Elfra et Kimchi pro *heemantica* habent; ut sit nomen formae **וְיָמֵינוּ**, **וְיָמֵינוּ**, **וְיָמֵינוּ**, Dagesch vero primae radicali **ב** impositum, sit euphonicum, ut in **וְיָמֵינוּ** Exod. XV, 17. Recte vero observavit Geierus, **ב** illud pro praepositione posse accipi, quod ipsum Alexandrinus fecit (*κατέλυσας ἀπὸ καθάρσεως αὐτόν*), ut nomen sit **וְיָמֵינוּ**; quod ipsum Exod. XXIV, 10. legitur. Hinc verba nostra reddidit hoc modo: *a munditie ejus cessare fecisti ipsum*, subaudito **וְיָמֵינוּ** e contextu. Sed nihil subaudiendum; nam praefixum **ב** vel inservit constructioni verbi **וְיָמֵינוּ**, quod pluribus locis ita solet construi, vid. Gen. II, 3. Exod. V, 5. Ezech. XVI, 41. ut explicandum sit: *fecisti, ut non amplius superesset splendor ejus* (cf. de hac vi particulae, **וְיָמֵינוּ** *Storaix Observatt. ad Anal. et Syntax. Hebr. p. 255. seqq.*); vel *περίφρασις* est Accusativi, ut ad literam ita sit reddendum: *cessare fecisti de splendore ejus*; scil. plurimum; i. e. splendorem ejus; sicuti 1 Reg. XII, 9. dicitur: **וְיָמֵינוּ**

העל *Leva de jugo*, scil. quicumque, i. e. jugum, quod pater tuus nobis imposuit, nec non 1 Reg. XVIII, 5. ולא נכריה מהנהמה *ut non excoindamus bestias* (propr. de bestiis scil. tantum non omnes), atque Mich. IV, 2. וירנו מדרךיו, *ut doceat nos vias suas* (propr. de viis suis scil. aliquid). Cf. similes loquendi formulas Levit. IV, 2. Num. V, 6. 1 Sam. XXIII, 23. Sunt, qui nomine מטהר vel מטהרה *templum* significari putent, vel, quod mundior eo locus non esset, quam denominationis rationem reddit Aben-Efra, qui suffixum 1 (*templum ejus* scil. Davidis) eo refert, quod Davides templi extruendi auctor primus censendus esset, quippe qui aurum et argentum parasset; vel quod in eo mundatio sacrificiis perficeretur, ut sensus sit: amputasti omnem emundandi sui facultatem, ut sublato templo peccatum suum nullis posset sacrificiis eluere, supplicium nullis hostiis, nullis oblationibus redimere, cessare igitur fecisti ac destruxisti templum ejus. Quod ipsum spectavit Chaldaeus, qui verba nostra sic explicavit: *במלכה פהנמא דמדין על מרבחא ומרבין עמיה Abolavisti sacerdotes aspergentes in altare, et purificantes populum ejus.* Sed multo rectius Kimchi nostrum הקבא מטהרה his verbis exponit: *הקבא זכרון ונקיותו וזוהר מלכותו cessare fecisti nitorem munditismque ejus, atque splendorem regni ejus.* Cui sententiae concinit alterum hemilichium: *וכסאו לארץ מברתה, et thronum ejus ad terram dejecisti*, verbum מבר, *deturbavit, dejecit*, Chaldaeis magis ulitatum, vid. e. c. Efr. VI, 12. et Targum Geh. XLIX, 17. 2 Reg. IX, 33.

46. הקצרת ימי עלימיו *Abbreviasti dies juventutis ejus*, quod non esse de aetate regis Davidis accipiendum, historia docet, quum nequaquam immatura aetate, sed octuagenarius mortuus sit. De regno igitur Davidico interpretandum, post Aben-Efram et Kimchium, quum regnum Judae vix ad maturitatem aliquam perductum, et quasi in ipso flore extinctum sit, neque enim ad quingentos annos pervenit Davidicas stirpis regnum. Cf. similem

lem locutionem de regno Israëlīs Hof. VII, 9. Alii hoc eo referunt, quod postremorum regum Judae aetas ac vitae spatium exiguum fuit, et exiguo tempore regnarunt; Joachaz tres menses, totidem Joiachin, in quem maxime quadrat hic Versus, non enim tempore solum exiguo regnavit, sed etiam paenè puer, cum decem et octo esset annorum, quum regnum cepit. Alexandrinus: ἐπι-
 ἄρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ, ut in Alexandrino codice habetur, et sic etiam Vulgatus: *minorasti dies temporis ejus*. Vaticanus vero codex habet Ἰσπονῶ αὐτοῦ, quod rectum videtur: nam et ipsi Hebraei יְלִימָה, *juven-
 zulem ejus*, intelligunt illud tempus, quo stirps Davidica quasi viguit regni robore potens, et gloriae regiae deco-
 re nitens; spatium enim, quo regnavit, quasi adolescen-
 tia ejus fuit, ut ait Kimchi. הַעֲשִׂיהָ עֲלֵי בְּנֵי הַיָּשָׁרָה *Indui ei
 fecisti ignominiam, s. pudorem*, ob promissum tuum irri-
 tum factum, obruisti eum frustrationis turpitudine.

47. אֲבִי אֲבִי אֲבִי *Abfcondis te*. „Videris enim tantas exilii
 nostri calamitates non videre.“ Kimchi. Ante אֲבִי re-
 petenda est ex praecedente interrogatio מַה-עַר, *quousque?*

48. זָכַר-מִנִּי מַה-תִּלְוִי *Memento quantum ad me atti-
 net, s. habito ad me respectu, quid sit aetas, i. e. cogita,
 quantula sit vitae humanae duratio*. Cf. Pf. XXXIX, 6.
 מִנִּי est Nominativus absolutus, ita ut fecimus, explican-
 dus, ut Gen. XXIV, 27. Coh. II, 15. Cf. STORRIT
Observatt. p. 270. Vel est מִנִּי pro Accusativo capien-
 dum, quasi זָכַרְתִּי positum esset, uti haud raro Pronomen
 in Casu recto Nomini additum in Casu obliquo est ver-
 tendum, vid. Gen. IV, 26. X, 21. et ad h. l. not., et
 GEERTII *Lehrgeb.* p. 728. Alii, post Aben-Esram, ac-
 cessita interrogatione מַה ex sequente membro: memento,
quid, vel qualis ego sum, coll. Pf. LXX, 2, ubi verbum
 ita e seqq. adsumendum est, Chaldaeus: מְדַבֵּר לִי מִמָּנָה
 מִן עֲפָרָא *messento, quod ego sum, e pulvere crea-
 tus*. Kimchi: „Loquitur in persona alicujus ex Davidis
 posteris, qui in exilio positus dicat, se timere, ne mor-

tem obeat, antequam liberationem videret, et ne forte non relinquat post se filium, sicque regnum penitus sit defotutum.“ על-מֶה-שָׂא בְרָאָה כֹּל-בְנֵי-אָדָם Recordare, *super quo vano*, i. e. quam vane creaveris omnes homines, „quippe ad mortem illos condidisti, et vita eorum mendacium est et vanitas.“ *Kimchi*. Nisi igitur opem tuam festines, in tanta vitae brevitate vix temporis fatis suppetit, ad beneficentiam tuam experiendam.

49. Moriendum autem est communiter omnibus, quis enim est inter omnes homines, qui vivunt, qui mortem possit effugere? qui se aut vitam suam adversus sepulchri violentiam tueri, aut huic se eripere possit?

50. Ante נִשְׁעָתָא subaudiendum pronomen relativum, ut Ps. LXXVIII, 6. 8. בְּאִמְוִנָתְךָ *Per fidem tuam*. Cf. 2 Sam. VII, 15. 16.

51. זָכַר אֲרָבֵי חַרְפָּה עֲבָרֶיךָ *Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum*, cogita probra, quibus afficiuntur famuli tui, „dum adversarii nostri dictitant, nos incassum salutem sperare,“ ut ait *Kimchi*. Verba שָׂוִיָּה שִׁבְרִיָּה Chaldaeus bene sic reddidit: שִׁבְרִיָּה בְּחִיקֵי כָל-רֵבִים עִמִּים *portavi in sinu meo omnia convitia multorum populorum*, post כָּל enim repetendum est חַרְפָּה ex priori hemistichio. Recte praeterea *Kimchi* monet, hoc dici ab unoquoque exulam. *In sinu meo porto*, id est, intus animo meo devoranda et perferenda sunt, animo tolerante et obdurante ad tam gravia mala.

52. אֲשֶׁר חָרְפוּ אוֹיְבֶיךָ יְהוָה *Quia conviciantur inimici tui, Jova!* אֲשֶׁר h. i. *quia*, quem significatum poscit contextus, quum nominativus, *inimici tui*, ponatur, proindeque אֲשֶׁר pronomen esse nequit. Ita vero pro *quia*, *eo quod*, אֲשֶׁר poni haud raro constat ex *Cohel*. VIII, 11. 12. 15. VII, 29. *Hof*. XIV, 4. Ps. VIII, 2: Sunt tamen, qui אֲשֶׁר accipiant in Accusativo, *quos*, referantque ad עֲבָרֶיךָ, *servos Dei*, quos hostes ejus contumelijs proscindant. Prius tamen haud dubie praeserendum.

dam. In altero hemistichio dubium est, qui dictione עקבא משיהו significetur. Chaldaica translatio ita sonat: *quoniam probro afficiunt tarditatem vestigii pedum uncti tui*, i. e. moram adventus Messiae tui. Cujus interpretationis ratio et sensus clarior reddetur hisce Kimchi verbis: „Quidnam vero opprobrii obijciunt nobis? Moram uncti, s. Messiae tui, quod adeo ejus adventus differatur, unde adferere audent, numquam illum esse venturum. Nomen עקבא *morarum* notionem habet, a verbo עקב, quod Job. XXXVII, 4. *remorandi* significatione occurrit, a nomine עקב, *calcis*, quae postrema corporis pars est.⁴ Concinit Ara-

bum عقب, *pone venit*, unde in II. Cojag عقب, et in IV. أعقب, *distulit, procrastinavit*. Ita doceret hic locus, fuisse jam vatis nostri aetate regem aliquem e gente Davidica expectatum, qui regni Judaici veterem dignitatem esset reparaturus. Sed quae nomini עקבא tribuitur *morarum* significatio, qua sola sensus ille nititur, perquam est dubia: nam altero loco, quo id nomen occurrit, Pf. LXXXVII, 20., manifeste significat idem, quod עקבא, *calces, vestigia*. Quare et Aquila, Symmachus et Theodotion unanimi ἰχνη, Syrusque حصص, *calcaneos ejus*, reddiderunt. Sed et ipsam *vestigiorum* mentionem alii aliter accipiunt. Quidam ita: ridetur et probris petitur Rex tunc, quaecunque ingreditur, coll. Pf. LXXVII, 20. Cant. I, 8. Alii *vestigiorum*, s. *calcium* nomine *posteritatem* putant significari, quae succedens auctori generis regii, et ornamentis familiae, tanquam vestigia ejus hoc modo sequi videri potest, quemadmodum et Jos. VIII, 13. עקב de extremo agmine exercitus intelligunt. Et Arabi-

bus a verbo عقب, *pone venit, successit; successor occupavit patris sui locum*, عقب notat non solum *calcem pedis*, verum etiam *posteritatem, prolem*, quomodo

In Corano Sur XLIII, 27. occurrit: **وَجَعَلَهَا كَلِمَةً**

بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ statuit hoc, dictum permanens in posteris suis. Ita sensus erit talis: ludibriis et contumeliis insectantur inimici reliquias posteritatis uncti regis tui;

quae quidem sententia ceteris omnibus anteponenda fuerit. Alexandrinus quid sibi sua voluerit translatione, difficilia est dictu. Ejus verba haec sunt: οὐ ἀντάλλαγμα τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ χριστοῦ σου, quae Vulgatus ita reddidit: quod exprobraverunt commutationem Christi tui. Tolera-

bilem tamen horum explicationem dedit AGELLIVS:

„Quod aliqui, inquit, putant esse commutationem sententiae et voluntatis, quasi sententiam Deus mutarit Christi mittendi, non admodum recte dicitur: μεταβολή nam-

quo diceretur haec commutatio sententiae, non ἀντάλλαγμα, quod significare hoc loco retributionem exillimo. Ergo retributionem Christi objiciebant illi, quasi meritis

Davidis a Deo male relata esset gratia, cum et genus illius et regnum, a quo tam pie, tam munifice cultus es-

set, excindi permisisset. Hoc igitur opprobrio, quod illi per gentes objiciebatur, velut excitare voluit Deum ad

promissa complenda, et hunc in extrema oratione veluti aculeum infigere. Hoc nobis, inquit, ubique objicitur, hoc exprobratur, quod ei credimus, qui contra fidem

jurisjurandi, quod Davidi pepigerat, Sedeciam et Jehoniam de regno expulit, et semen stirpemque regiam penitus excidit. Aut retributionem illam regi Sedeciae factam a Chaldaea intelligit, ut digna merces ejus perfidiae rependeretur, qui contra foedera Chaldaeorum regem deseruisset, quae illi cum risu et cachinno commemorabant.

Potest etiam ἀντάλλαγμα, seu commutatio, quam gentes irridebant, sic intelligi, quod cum Judaei redimendos se a captivitate et liberandos a Messia dicerent, illi risu excipiebant illorum spem, et saepe tanquam probrum ob-

jicie-

jiciebant hanc commutationem Israelitis, quasi stulte sperarent se a suo Messia redimendos.“ Atque uterque quidem, et *retributionis*, et *commutationis*, significatus, Arabicae dialecti firmari possit consensu, nam عاقبة^s est *pensatio*, *praemium*, cf. עָבָה, Pf. XIX, 12, et أَعْقَاب^s atque عَوَاقِب^s *vicissitudines rerum* notat. Sed acquiescendum in ea, quam antea probavimus, sententia arbitramur.

53. Δοξολογία, qua tertius Psalmorum liber clauditur, qualis et Pf. XLI, 14. et LXXII, 18. sub primi et secundi libri finem reperitur.

 PSALMUS NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Prior carminis pars (Vs. 1 — 11.) humani generis miserias, ac potissimum vitae brevitatem queritur, quae mala ab irato numine ob hominum peccata dicit immissa esse; in altera parte vates primo petit a Deo, ut doceat homines brevitatem vitae suae serio animo reputare, quo ad pietatem et virtutem erudiantur, deinde, ut se erga populum suum placari patiat, quo iisdem, quibus antehac, beneficiis et divinae benevolentiae testimoniis uti ac frui possint. Inscriptio hebraica *Mose* Hoc carmen tribuit; cui si relinquatur, tum eum fecisse hunc Psalmum verisimile fuerit, quando sub finem peregrinationis illius funestissimae quadraginta annorum in deserto videbat minas divinas abunde impletas, maximamque populi partem, quam ex Aegypto eduxerat, e medio sublatam. Cf. Num. XIV. *). Fuerunt tamen, qui hebraicae inscriptionis

*) Ita Chaldaeus: צלוחא דצלי משה בקמא דני בר חבי עמא בית ישראל במדברא עני וכן אמר *Oratio, quam oravit Moses, propheta Iovae; cum peccassent populus domus Israel in deserto, respondit Moses et sic dicit.*

ptionis veritatem in dubium vocarent, inter quos RUDINGERUS, qui, „sicut,“ inquit, „alias multas aliorum Psalmorum inscriptiones alienas esse demonstravimus, neque ab antiquitate prisca, sed posterioribus Judaeis, non satis doctis, ideoque audacioribus, factos esse; ita hunc etiam Psalmum, cum titulum non haberet, ab aliquo incogitantiore Mose inscriptum puto, neque priscam antiquitatem hoc unquam sensitse. Verilimilius multo fuerit, magisque consentaneum, Antiochici temporis Psalmum esse existimare. Qui in vulgari ordine, proximo post LXXXIX. loco, hunc collocavit, is videtur clausulam secutus praecedentis de miseria generis humani et morte vastante genus humanum, cum in hoc tota querela hujus Psalmi consumatur.“ GROTIUS: „Non ab ipso Mose factus, sed ejus rebus animoque conveniens. *Τίνας αὐ λόγους εἶποι ὁ Μωυσῆς.*“ Cf. Prolegomm. Vol. I. p. XIII. *).

1. 214

*) Carminis hujus elegantiam nexumque sententiarum illustravit J. D. MICHAELIS in Nott. ad *Louthi Praelect. de S. Poesi Hebraeorum*, p. 315. edit. Gotting., p. 534. seqq. edit. Lips. Mose hunc Psalmum, cui quae Num. XIV, 26. narrantur, occasionem praebuisse putat ex ipso illius argumento nuperrime vindicare studuit J. H. PAREAU in *Instit. interpretis V. T.* p. 271. „Mosen sibi,“ inquit, „repraesentet (interpres), erectioris mentis animique virum, aetate proVectum, Israelitarum Aegyptiaca servitute oppressorum liberatorem, eorumque legislatorem ac ducem, eundemque magnitudinis divinae sensu plenum, ac popularium saluti unice intentum, qui longe maximam eorum

1. אֱלֹהֵי הַמַּלְאָכִים *Viri Dei*, i. e. ministri divini, prophetae (Deut. XXXIV, 10.), ut Chaldaeus reddidit. Cf. Deut. XXXIII, 1. Jos. XIV, 6. Jud. XIII, 6. 1 Sam. II, 27.

1. מִטָּה, *Habitaculum*, h. l. est receptus, habitaculum in periculis, refugium, ut Am. III, 4. Nah. II, 12. Cf.

eorum, quos feliciter ex Aegypto eduxerat, partem sub finem diuturnarum per Arabiae deserta oberrationum immatura morte, perversitatis poena commerita, abreptum videbat, quique omnes, qui adhuc vivebant, eo quo affecti esse debent, modo inducere volebat loquentes. Itaque si in Mosi locum, quo tempore carmen hoc componebat, se quasi totum substituat, idemque cum eo cogitare ac sentire studeat interpres; haec fere ei existet totius carminis descriptio. Moses continuo Jovam veneratus est, optimum atque unicum in afflictissima conditione refugium, quale ab omni fuerit aevo, atque omni deinceps aevo futurus erit. Hac opportunitate aeternum summi Numinis atque immutabilem durationem perpendens, cui flebilem in modum opposita esset vitae humanae brevitatis ac miserrima fragilitas; illam descripsit, poeta ipsis montibus, quos conspiceret, antiquissimis illis veluti terrae filiis, multo et anteriorem et stabiliorem in posterum, dum hujus tristem imaginem efferebat herba mane viridis, sed a vento urente ac mortifero ante vesperam subito aresfacta. Deinde insaufam vitae hujus conditionem deslevis, iraeque divinae quamvis iustae deploravit gravitatem propemodum intolerabilem. At vero, ut Israelitae ex intimo illius irae sensu melius sapere discerent, toto optabat animo, simulque enixis et spei plenissimis precibus petebat, ut Israelitarum misereatur Deus, ut iis denuo propitius laetiora largiretur tempora, quae perpessorum malorum diuturnitatem compensarent, utque brevi instantem promissae regionis occupationem prosperam esse juberet et omnino fortunatam.

Cf. Dent. XXXIII, 27. מִנְעֵנָה מֵלֵהִי קָדִים *Perfugium est Deus aeternus.* בְּדֹר דָּר *Per omnes generationes,* a rerum initis, ex quibus homines esse coeperunt, semper ad Te confugimus, quia tu es ab initio, et ante initia rerum et hominis. Ita jam consequitur, et de hac mentione aeternitatis dependet Versus secundus.

2, Dicturus de humanae vitae brevitate, prius aeternitatem Dei commemorat, ut ex comparatione, quam nostra natura caduca esset appareret. בְּנִשְׂרָם *In nondum,* i. e. antequam, priusquam, Pf. XXXIX, 14. LVIII, 10. הָרִירִים *Montium* meminit, ut Aben-Esra notat, quod ii consistunt s. in eadem statione semper manent, ac si aeterni essent, coll. Dent. XXXIII, 15. (הָרִירִי-קָדִים) et Habac. III, 6. יֵלְדוּ *Nascantur,* i. e. existerent, quasi ex terrea utero aut visceribus nati, Cf. similem verbi usum Job. XXXVIII, 28. 29., et similem locum quoad sensum Prov. VIII, 24. 25. Verbum מִחֻלְלִי (ante quod בְּנִשְׂרָם, priusquam, repetendum est) Alexandrinus et Chaldaeus passive reddunt (καὶ πλασθησάτω, וְנִחְבְּרָתָהּ, et *creata esset*), quasi Conjugatio Pyl sit, quae existat Pf. LI, 7. Prov. VIII, 24. 25. Quia tamen verbum per *Zere* terminatum Conjugationem Piel activam refert, rectius alii in secunda persona masculina transferunt, et *antequam formasset terram.* Syrus autem in tertia pers. femin. et *antequam parturiret terra,* scil. quidquam, s. germina sua, ex Gen. I, 11. 12., coll. verbo nostro in tertia feminini Prov. XXV, 23. Quomodo Hebraei inter מָרַץ et הִבֵּל distinguant, dictum est ad Pf. XXIV, 1. וְשִׂעוֹלָם עַד-עוֹלָם *Jam ab aeterno usque ad aeternum tu es Deus,* exististi ante rerum omnium initia, nec umquam interiturus es; omnium primus et novissimus; Jel. XLIV, 6. XLVIII, 12. Chaldaeus Versum hunc ita explicavit: כִּי מִחֻלְלֵי קִדְמָה דְעִמָּה עֲחִידִין לְמַחֵב מִחְקֵבָתָא הַחֹבֵבָא עַד דְּלֵא סוּרָא מִחֻבְלֵוֹ וְאִחְבְּרִימָא מְרַמָּא וְהִבֵּי הִבֵּל וְטָן עֲלֵמָא הָרִין עַד עֲלֵמָא דְאִתִּי אִתְּ הוּא *Quum manifestum esset coram te, quod populus peccaturus esset, ordinasti resipiscentiam,*

ante-

antequam montes erigerentur, et creata esset terra atque habitatores orbis, atque a saeculo hoc usque ad seculum venturum es tu.

3. Tu es aeternus, nos vero mortales et caduci: מְנַחֵם אֱלֹהִים עַד-וְיָמָא *Reverti facis hominem ad contritum*, ita ut per mortem in cineres et pulverem redigatur, i. e. tu enim celeriter circumvincta fatali vitae conversione, redigis hominem in nihilum. Apte usurpavit vocem מְנַחֵם, quae habet notionem *miseri*; cf. Pf. VIII, 5. וְיָמָא vulgo pro adjectivo habent, *contritum* significante, quomodo Pf. XXXIV, 19. Deut. XXIII, 2. Jes. LVII, 15. occurrit; unde sic erit transferendum: *ut fiat contritus*, quod Hebraei de senectutis infirmitate intelligunt, alii vero rectius de corporis humani conversione in pulverem et cineres, et in minutissimas partes comminutione. Sed J. D. MICHAELI in *Supplem.* p. 441. est nomen substan-

tivum ejusdem significationis cum מְנַחֵם, quod *pulverem* notare asserit. Verum non *pulverem* vox illa notat, sed *collem terrae depressoerem*. Quare vulgaris interpretatio retinenda. Chaldaeus: מְנַחֵם בְּרַשׁ עַל מְנַחֵם עַד מְנַחֵם, *redigis hominem propter peccatum suum ad mortem*. Graeca Alexandrini interpretatio talis est: μή ἀποστρέψης ἀνθρώπου εἰς ταπεινωσίν, quod Vulgatus: *ne avertas hominem in humilitatem* reddidit. Nomen מְנַחֵם, sub Versus 3. finem, sed מְנַחֵם lectum, ad hunc Versum traxisse apparet, sensu minime apto. וְיָמָא שׁוּבוּ בְנֵי-אָדָם *Et dixisti: revertimini, filii hominum*, i. e. dicis generi hominum: redite in pulverem, e quo producti estis, prout divina habet sententia, Genes. III, 19., atque expressis verbis dicitur Pf. CIV, 29. CXLVI, 4. Job. X, 9. XXXIV, 15. Alii: *convertimini*, i. e. poenitentiam agite, quo sensu verbum מְנַחֵם Jerem. III, 14. 22. dicitur. Aliqui vero sic haec interpretantur, ut de successione nascentium haec accipiant, quasi dicatur hoc: et redite in lucem alii, ut significentur vices ortus et interitus. Quia tamen praecedentia ostendunt,

dunt, de brevitate vitae et celeri interitu verba fieri, praefendum duximus prius illud.

4. כִּי אֵלֶיךָ שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כִּיּוֹם אֶחָד כִּי יֵעָבֵר. *Nam mille anni in oculis tuis sicut dies hesternus, quando praeteriit, quorum verborum sensus nexusque cum iis, quae praecesserant, vix alius esse potest, nisi hic: tempore omnino brevissimo hominum vitam concludis, quantacunque etiam sit aetas eorum; nam etiam si mille annos vivendo superet aliquis, mille anni illi, tibi, et aeternitatis tuae aestimatione, sunt instar diei hesternae praeteritae.* מְחַשְׁבִּין הָרַמְבַּם בְּעֵינֶיךָ *reputati sunt eorum te, reddidit.* Alterum כִּי, יֵעָבֵר, *quam, quando,* significat, ut Pf. XXXVII, 24. XLI, 12. וְאִשְׁמֹרָה בְּלַיְלָה *Et sicut vigilia in nocte, i. e. nocturna,* loco enim nostri adjectivi Hebraei saepe usurpant substantivum cum praepositione, ut עֲבֹרָה בְּעֵרְוָה, *opus in agro, i. e. agreste, Exod. I, 14.* Sic et Chaldaeus: וְהָיָה לְיָמָא. Noctem Hebraei cum antiquiores tum recentiores in *vigilias, s. custodias, וְאִשְׁמֹרָה s. מְשַׁמְרָה*, dividerunt, vid. Exod. XIV, 24. Jud. VII, 19. 1 Sam. XI, 11. Thren. II, 19. Harum autem utrum apud veteres Hebraeos tantummodo *tres*, an semper *quatuor*, quot N. T. scriptores habent (vid. Marc. XIII, 35.), numero fuerint, de eo et inter Judaeos et inter Christianos philologos disputatur. Vid. BUXTORFII *Lexic. Talmud.* s. voc. שְׁמֵרָה, et J. G. CARPZOVII *Apparatum Antiqq. Sacr. Hebr.* p. 347. *Tres* tamen *vigilias* numerasse priscos, ut singulae ternis horis conflarent, verisimile sit ex Jud. VII, 19., ubi *mediae vigiliae* mentio est facta. Pervertunt et intricatum sensum reddunt Aben-Esra et Kimchi, qui hoc Versu verba Dei ad homines, atque suffixum nominis בְּעֵינֶיךָ ad hominem referendum volunt.

5. וְרָמַתָּם *Inundas eos i. abripis homines ineluctabili vi mortis, instar nimbi, aut violentae eluvionis, obvia quaeque obruentis et secum abducentis. Praeterfertur aetas hominis, te abripiente, tanquam aquae ruentes in elu-*

elavionibus. *Effundendi* significatione verbum זָרַם supra Pf. LXXVII, 18. usurpatum vidimus, atque de *aquarum elusione* nomen זָרַם Habac. III, 10. dicitur. Cf. similem comparationem vitae humanae brevitate cum aquis effusis 2 Sam. XIV, 14. Sine necessitate J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 648. ex Arabico *أفريت* *abrupit, rescidit, transtulit, refecit eos.* Chaldaeus זָרַם לָא חַיִּיבֵיּוּן זָרַם לָא חַיִּיבֵיּוּן מוֹתָא Si non *respiscant, adduces super eos mortem.* שָׁנָה יְהִיִּי *Somnus sunt, instar somni, aut insomni evanescent.* Ludere videtur similitudine nominum שָׁנָה, *somnus*, et שָׁנָה, *annus*, q. d. שָׁנָה יְהִיִּי שָׁנָה, *anni sunt somnus.* Alexandrinus prius hoc hemistichium sic reddidit: τὰ ἐξουθενώματα αὐτῶν ἔρη θούρα, *quas pro nihilo habentur, eorum anni erunt*, ut Vulgatus posuit. Pro זָרַם Koehlerus (in *Repertor.* P. XVIII. p. 136.) illum חַיִּיבֵיּוּן, quod significatione Syriaci חַיִּיבֵיּוּן, *contemptus est, acceperit*, Agellius vero זָרַם (Job. XXXIII, 20.) legisse existimst. Alexandrinae interpretationis sensum Agellius hunc facit: „nihil aliud sunt anni, quam res, quas ipsi homines repudiant, ut stomachum facientes; nam cum in senectutem pervenerint, tot malis urgentur, ut plerumque et eos alii abominentur, et ipsi sibi minime placeant.“ בְּבֹקֶר כְּחֵצִיר חֲלֵף *Mane instar graminis transit, i. e. interit, scil. homo.* *Transeundi* notione verbum חֲלֵף frequenter occurrere, notum. Alii *mutandi* significatione h. l. accipiunt. Ita Chaldaeus: הֵיךְ עָסְבָא הֵיךְ עָסְבָא לְמַחְזָרָא יְחַלְפוֹן *sicut herbae quae succiditur, commutantur.* Quod clarius Kimchi exponit: „non aliter, inquit, ac herba, mutationes experitur homo, ac si diceret, aliquos esse, qui ipso pueritiae tempore moriantur, quemadmodum gramen, quod ante solem exortum et matutino tempore viride est, et succosum, at solis calore superveniente, repente exsiccata flaccescit.“ Sed *mutandi* significationem verbum חֲלֵף in transitivis tantummodo conjugationibus habet. Alii, adscita notione Arabici

أخلف

اخلف, *nova germina emisit exarescens herba*, atque Syriaci **أسك**, *regerminavit*, verba nostra hoc modo reddunt: qui tamen *mane instar herbae germinabat*, aut *virescebat*. Verum, quemadmodum apud Arabes verbum **خلف** in quarta duxat conjugatione, et apud Syros in Aphel, ita apud Hebraeos in Hiphil solam *regerminandi, renovandique* significatum habet; vid. Job. XIV, 7. XXIX, 20. Jes. XL, 31. XLI, 1. Praeterea eum, quem supra fecimus horum verborum sensum, et aptiorem ad rem, et priori hemistichio concinniorem esse, sponte patet.

6. Graminis instar, inquam, quod paucarum horarum spatio (*mane*) et floret, et perit, vespere autem demessum arefcit, humana est vita. Sunt, qui et hoc Versu verbum **הִנָּה** *germinat, virefcit*, transferant, quibus accensendus Chaldaeus, qui **ܘܝܘܢܝܢ**, *et augetur, s. crescit*, reddidit; sed cf. not. ad Vs. 5. **ܘܝܘܢܝܢ** *Succidit* scil. succidens, i. e. succiditur, verbo activo impersonaliter posito ut 1 Reg. XXII, 58. 2 Reg. XXI, 26. [Pf. LXXII, 2., ubi not. cf.

7. Haec ab ira tua nobis accidunt universa, haec est, quae consumit nos, hujus magnitudine territi desicimus.

8. Tu enim ante oculos tuos statuis tibi peccata nostra, atque etiam occulta nostra latere non sinis, sed in luocem prodacis conspectus tui, ut poenis ea afficias. КИМЕНТ: „Vera vocis **אש** forma esset **אשש**, cum duplici *Tau*, sicut **אשש**, sed tertiae radicalis *n* syncope fit, quando aliud *n* sequitur. Lectio vero marginalis (*Keri*) verbum exhibet cum *n* paragogico, ut **אשש** Pf. VIII, 7. **אשש** *Occultum nostrum*, scil. delictum, id enim poscit hemistichium prius et in eo facta mentio *iniquitatum*; eadem significatione nomen Job. XX, 11. occurrit. Alii *delicta juventutis nostrae* interpretantur, Chaldaeo auctore, qui **ܘܝܘܢܝܢ** reddidit. Verum *juventutem nostram* (quod proprie volunt nomine illo significari) dictum

ctum esse pro *delictis juventutis nostrae*, ut per se mihi-
me est probabile, ita nullo alio exemplo firmari potest
(vid. contra Pf. XXV, 7.), nec est huic loco satis aptum,
utpote quod angustius pro hac sententia foret. Praeterea
quam nomina aetatis, ut נעורים, זקנים, sint pluralia
tantum, apparet, עלמינו scribendum fuisse, quod ipsam
etiam plures codices et a Kennicotto, et a de Rossio
collati, exhibent. Sed potest hoc ipsam etiam *abscondi-
ta nostra* significare, ut recte transtulit de Rossi. Vete-
rum hujus nominis interpretationes utroque loco, et hoc,
et Jobiano, recensuit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1923.

9. Hisce peccatis nostris ira tua irritata facit, ut tam
simus miseri et evanidi, et tam celeriter abeant dies vi-
tae nostrae. Hemistichium posterius Chaldaeus hoc modo
reddidit: שצינא יומי תקנא הין הבל פוטא בסהרא, *consum-
simus dies vitae nostrae ut halitum oris in hyeme*. Qui-
bus postremis verbis expressit Hebraei הנה sensum, a
recentioribus fere neglectum, neque tamen prorsus
repudiandum. Bis, praeter hunc locum, nomen il-
lud occurrit, Job. XXXVII, 2, ubi parum diversam a
nomine קול significationem habere, hemistichiorum ibi
docet parallelismus, et Ezech. II, 10, ubi *gemitum*
notat, quemadmodum et verbum הנה *gemere* signi-
ficat (vid. Jes. XXXVIII, 14. LIX, 11. Jerem. XLVIII,
31.). Videtur autem hoc *ἀνοματοπεποιημένον* esse,
suspirantis anhelitum exprimens, unde non absona
conjectura fuerit, הנה primo et proprie *anhelitum*,
halitumque designare. Alii, nomine הנה eo, quem
loco Jobiano habet, significatu accepto sensum fa-
ciant hunc: praeterferuntur et evanescent vitae nostrae
dies sicut verbum emissum in aërem statim dissolvitur, ne-
que revocari amplius potest. Alii, nomini הנה *cogitatio-
nis* notionem tribuentes (significat enim verbum הנה prae-
ter alia et *meditari*), *sicut cogitatio* interpretantur. Et
dicit etiam Homerus de magna celeritate *ὡς ἤπτερον ἤε
νέημα*. Et in Hymno in Mercurium Vs. 43. *ὡς δ' ὀπὸτ'
ὠκὺ*

ὡν νόημα διὰ στέροιο πέρησει ἀνέρος. Atque Theognis juvenutatis annos cogitationis instar fugere dicit hoc Versus: Ἀτὰρ γὰρ ὥστε νόημα παρέρχεται ἄγλαος ἦβη. In Alexandrina translatione Versus nostri verba postrema ita red- dita leguntur: τὰ ἔτη ἡμῶν ὡς ἀράχνη ἐμελέτων, quae Vulgatus *anni nostri sicut aranea meditabuntur*, interpre- tatus est. „Lubricus,“ inquit Agellius, „est locus, et, ut puto, in LXX. additione alterius interpretationis obscu- ratus, nam אַרְאָה quod ἀράχνη, *araneam*, transtulerunt, et ἐμελέτων, *meditabuntur*, ejusdem dictionis Hebraicae sunt interpretationes, et interpretem, qui ἐμελέτων ver- tit, puto אַרְאָה legisse; et ἐμελέτων primae personae esse, quod clarius sic transferri posset: *anni nostri tanquam si meditarer*: itaque seorsim haec duo, et *aranea*, et *meditatio*, explicanda sunt, non in eandem sententiam cogenda et confundenda. Ut ergo in significatione *meditandi* Versum exponamus: anni nostri, inquit, tamquam syllaba et vox una prolata evanuerunt: vel annos nostros seu ego, seu homines omnes, evanescere fecimus, unica meditatione et halitu oris effudimus, qui simul atque emissus ex ore fuerit, dissolvitur; *meditatio* namque significat tenuem vocis emissionem: praeclare autem non vocem grandem ponere voluit; ut quae longiuscula sit, et aliquantisper in auribus etiam postquam emissa est, insonet, sed *medi- tationem* dixit, quae citissime absolvitur, et propter exi- guitatem resonare non potest. Altera interpretatio est: *quasi aranea*; qua nihil tenuius, nihil tabidius. Unde autem *araneam* ex Hebraeo verterint, non facile perspi- citur, nisi forte אַרְאָה habuerunt, quod nomen non qui- dem *araneam*, sed אַרְבֵּעַ, hoc est, *locustam*, solent ver- tere; sed res non multum absimilis.“ In qua sententia Agellius alios vix habuerit secum consentientes. LU- DOV. CAPPELLUS in *Crit. S. T.* II. p. 559. 607. ea verba, quae nunc in Alexandrina translatione leguntur, sic explicat: anni nostri similes sunt telis aranearum, quas meditantur, i. e. texunt. Pro אַרְאָה Graecum interpretem אַרְאָה

legisse putat, illud אָרַנְיָה vero accepisse pro Chaldaico אָרַנְיָה , *aranea*. Cui conjecturae recte Buxtorfius in *Anti-Crit.* p. 644. opposuit, אָרַנְיָה pro *aranea* in nulla dialectorum cum Hebraea cognatarum reperiri. Sed duas unius vocis אָרַנְיָה versiones librariorum incuria in hodierno textu Alexandrinae versionis coaluisse, ut jam Agellius conjicit, Buxtorfius eo confirmat, quod et Syrus interpres, qui et alias saepissime cum Alexandrino convenit, sic reddidit: *et defecerunt anni nostri* أَمْرٌ سَوَالٍ , *sicut aranea*. BOCHARTUS in *Hieroz.* P. II. L. IV. Cap. XXIII. (T. III. p. 501. ed. Lips.) Graecum interpretem pro אָרַנְיָה ; una litera addita, putat legisse אָרַנְיָה ut *aranea*, quae Arabice سَوَالٍ et سَوَالِي vocatur.

10. יָמֵי-שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה *Dies annorum nostrorum*, quod attinet (Nominativus absolutus, ut Pf. XXXV, 13.) *in iis* sunt, vel continentur *septuaginta anni*, $\text{וְיָמָם בְּבִכּוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה}$, *si autem cum viribus*, i. e. si firmiter aliquanto vivaciorisque naturae est aliquis, *octoginta anni*, quem terminum longissimum vitae fecerunt etiam Pythagorici, ideo primi introduxerunt climacterem novenarium, qui est hujus πυθμην seu radix. Dictionem וְרַבֵּם Alexandrinus $\text{καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῶν}$, *Volgatus et amplius eorum*, Chaldaeus et Syrus $\text{וְרַבֵּם מְרִיבֵימָה}$, *et plures s. maxima pars eorum* reddiderunt; ut sensus sit, horum ipsorum octoginta annorum majorem partem in labore et molestia transigi. Nam quod Hieronymus dicit, sensum ex illa interpretatione esse: quicquid supra octoginta annos fuerit, morbis et infirmitate transigitur, angustius videtur. Illos vero interpretes J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 2239. existimat ita transtulisse ac si וְרַבֵּם idem esset quod וְרַבֵּם , non quidem quod aliter legerint, sed quod ignotum sibi וְרַבֵּם ex וְרַבֵּם interpretati sint. Ipse vero Michaelis ex *festinandi* significatione, quam verbo וְרַבֵּם tribuit, nostrum וְרַבֵּם *festinationem, celerem fugam an-*

horum interpretatur, i. e. cito praetereuntes et fugientes annos. Melius tamen alii a verbi קָרָב *superbiendi* notione (vid. Jef. III, 5. et nomen cognatum Pf. XL, 5) dictionem nostram τὸ *superbire eorum*, i. e. quod maxime in iis (annis vitae) superbit, et excellentissimum est, interpretantur; ut horum verborum sensus sit talis: quodque in hac vita optimum habetur et praeclarissimum, et de quo maxime superbitur, id labor fuit et dolor. A qua sententia non multum diversus est JARONI, qui קָרָב explicat amplitudinem et honores; si quos adipiscuntur in vitae suae annis, nihil aliud esse quam laborem et molestiam. Minus placet Aben-Esra, de diebus quibus vegetiores sumus atque robusti, sive de adolescentia vocem Hebraeam intelligens. Posteriorum Versus nostri verborum, כִּי-גַו הַיּוֹם וְנִצָּפָה, sensum bene expressit Chaldaeus: אֲרוֹם עָרוּ בְּכַרְהוּבָיָא וְקָוְסִין לְצַפְרָא, *nam transiunt (anni) cum festinatione et avolant mane*. Verbum גַּו, cui Hebraei interpretes significationem כְּרִיחָה, *excisionis*, tribuunt ex conjectura, quasi congruat cum גָּו; *refecuit; totondit*, explicandum potius est Arabico جاز *transiit*. Sensus est; nos et nostra omnia cito transiunt, quasi volatica sint, ita toti subito avolamus. Ex ejusdem verbi arabici *trajiciendi* significatu J. D. MICHAELIS (in *Epimetro* ad Lowthii Praelect. IX, de Poesi S. Hebraeor. p. 199. edit. Gotting. p. 502. edit. Lips.) hunc locum sic transferendum censet: *et trajicit festine; et avolamus*, quibus verbis, quum Mosen carminis auctorem haberet, respicere eum putat ad fabulam illam ab Aegyptiis ad multos populos tralatitiam, de mortuorum trans latum mare ad insulas beatorum trajectu. Cujus tamen fabulae ab Hebraeis receptae in V. T. vestigia occurrunt nulla. Docta et solide Michaelisianam hujus loci interpretationem refutavit J. MELCH. EABER in Progr. *Mythologiam Gentilium caute ad sacrorum librorum interpretationem esse adhibendam* (Onoldii, 1785.) p. 16. seqq. Alexandrina verba nostra hoc modo trans-

tulit: ὅτι ἐπῆλθε πρᾶυτης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθῆσόμεθα, quae Vulgatus quoniam supervenit mansuetudo et corripimur, reddidit. „Vocem שׁוֹהַ,” inquit Agellius, „quum LXX. transtulerint παρῦτης, mansuetudo, videntur ab שׁוֹהַ deduxisse, quod est filere, quiescere, quod in senibus, motibus illis vehementioribus languelcentibus, quies et silentium succedat, cum irasoi et vehementi indignatione permoveri corporis imbecillitas non sinat. Pro corripimur in Graeco est παιδευθῆσόμεθα, quod si ad vocem Hebraeam שׁוֹהַ exquiramus, dicendum fuerat πτασθῆσόμεθα, et fortasse etiam LXX. sic verterant. 13 Hebraei excisionem interpretantur, ut sensus sit: quia excelsio properat et avolabimus, unde Symmachus vertit: τμηθίντες γὰρ ἄφνω ἐκπετανόμεθα, excisi subito avolamus, videlicet ex metaphora tonsionis vellerum, quae cum tonsa sunt, nonnumquam vento rapiente avolunt, aut ex metaphora messionis segetum, ut figuram herbarum retineat, quibus vitam hominis comparavit (Vs. 6.): messio, inquit, der repente venit, et tanquam demessae segetes avolamus.“ Aquilae interpretatio est talis: ὅτι διεπέλασεν ἀνὴρ καὶ ἀπετάσθη. שׁוֹהַ idem quod שׁוֹהַ valere existimavit, sensum vero verbi διεπέλασεν ab eo usurpatum ignoro. Syrus: quoniam venit super nos humilitas et abrepti sumus. Eum Alexandrini interpretis πρᾶυτης suo expressisse patet, quod ipsum Syrus N. T. interpres ad Graecum ταπεινωσις exprimendum adhibere solet. Arabicum خاس (med. ي) deprimendi notionem habet, et in II. Conjug. subegit humilemque reddidit, hincque nomen moerorem molestiamque animi denotat. Sensus tamen multo concinnior efficitur, si, Chaldaeo praecedente, nomen שׁוֹהַ ad verbum שׁוֹהַ, festinare, referimus. Illud vero pro שׁוֹהַ, praepositione omissa, ut saepissime alias, h. l. positum esse, res ipsa docet.

21. Discrepant in dictionibus כִּירָאָהָה, *secundum timorem tui*, sensu definiendo. Plerique illam sic explicant: pro timore te digno, ut sensus sit hic, quis poterit mente assequi irae tuae vim, perinde ut formidabilis tua potentia postulat eam intelligi? Alii sic explicant: quisnam est, qui novit potestatem vindictae tuae, quum *pro timore tuo*, h. e. pro ea atque te timent homines, sic in eos sit ira tua; ut quibus major inest nominis tui timor, in eis, si peccent, asperior et gravior tua ultio deserviat. Rectius tamen, repetitis sub hemistichii posterioris initio vocibus כִּירָאָהָה, sententia hujus Versus constituitur talis: Sed quis intelligit hanc vehementiam tanquam irae tuae adversus humanum genus grassantis? quis satis, et ita, ut timor tui, i. e. pietas postulat, eam considerat? Ex qua interpretatione hic Versus cum eo, qui proxime sequitur, aptissime cohaeret. Veteres in alia omnia abeunt. Chaldaeus: מִן הוּא דִרְרַע לְאַחֲבָא עוֹשֵׂבָא דְחֻקָּהּ מִלְּתֵי צְדִיקָא דְרִחֲלִי הוּא דִרְרַע מִנָּה מִשְׁכִּינֵי רִחֻבָּהּ *Quis est qui novit revocare vehementiam irae tuae, nisi justus, qui te timent, peccatam red-dentes iram tuam?* Syrus particulam ב ante כִּירָאָהָה non expressit: מִן הוּא דִרְרַע לְאַחֲבָא עוֹשֵׂבָא דְחֻקָּהּ מִלְּתֵי צְדִיקָא דְרִחֲלִי הוּא דִרְרַע מִנָּה מִשְׁכִּינֵי רִחֻבָּהּ *quis cognoscit fortitudinem irae tuae, et timorem irae tuae?* Alexandrinus denique, vocabulo לְמִכּוֹחַ, quod proximum Versum inchoat, ad hunc tracto, sic transtulit: τίς γινώσκει τὸ ἄρatos τῆς ὀργῆς σου, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ θυμοῦ σου ἐξαριθμησάσθαι; *Quis novit potestatem irae tuae et prae timore tuo iram tuam dinumerare?* ut Vulgatus reddidit. „Sic distinguunt Graeci codd. antiquissimi, sic Apollinarius, sic Augustinus, sic Hieronymus quoque testatur LXX. distinxisse. Sensus est: Quis novit dinumerare iram tuam, quot vicibus illam in nos exercueris, *pro timore tuo*, i. e. ut tuo timori, tuae venerationi, tuae majestati congruebat? q. d. ex his quae saepius passi sumus, et tuam iram experti, didicimus in-

ellabi.

Ita Chaldaeus: *Satis nos bonitate tua* מְרַחֵם לְיָמֵינוּ מְרַחֵם לְיָמֵינוּ *in seculo quod simile est diluculo*, h. e. secundum Jarchium et Kimchium, in die salutis, qui est diluculi instar ad noctem augustiae. Pro מְרַחֵם Alexandrinus מְרַחֵם enuntiavit, nam *δυσπληστῆμεν, repleti sumus*, reddidit. „Videtur autem Praeteritum posuisse pro Coniunctivo, ut sensus sit, cum repleti erimus misericordia tua, illico exultabimus, et laetabimus.“ AGELLIVS.

15. מְרַחֵם כִּי־מָה עָנִינוּ *Laetifica nos secundum dies, quibus afflixisti nos*, sicut longo tempore afflixisti nos, ita nunc rursus longi temporis felicitate exhilara et bea nos, qua miseriarum illud tempus compenses. כִּי ante מָה est mensurae & vicissitudinis, ut Threu. I, 12.; ante מְרַחֵם vero sabaudiendum est pronomen relativum, quemadmodum in posteriore hemistichio ante מָה, ut reddendum sit: *secundum annos*, & pro numero annorum, quibus mala sumus experti.

16. מְרַחֵם אֵלֵינוּ אֲנִי-לֵךְ *Ostendatur ad nos vel conspicuum fiat nobis servus tuus* (ut saepius praecedens verbum אֲנִי in passivo cum לֵךְ construitur, vid. Genes. XLVIII, 3. Exod. III, 16. IV, 1. 5.) *opus tuum* scil. auxilii (ut Pf. XLIV, 2. XCV, 9.), i. e. ede ad famulos tuos evidenter virtutem efficacitatemque potentiae salutataris tuae. Alexandrinus: *καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου*, quod Vulgatus, neglecta tamen copulandi particula, sic reddidit: *respice in servos tuos et in opera tua*, ad quae Agellius: „Qui ad Hebraeorum apices emendare voluit LXX., sustulit de capite Versus distinctionem *et*, quae procul dubio, et quidem recte, est in Graeco, quum pro *et* legerint *et* [אֲנִי-לֵךְ]. Sensus ex iis: clementiae tuae obtutu respicias in servos tuos, qui sunt tuum opificium.“ מְרַחֵם אֵלֵינוּ אֲנִי-לֵךְ *Et gloria tua* scil. אֲנִי-לֵךְ, *conspicua fiat filiis eorum* (servorum tuorum, אֲנִי-לֵךְ), exhibeat se gloriosa benignitas et beneficentia tua tam ipsis, quam posteritati eorum.

17. יהי נעם ארצי אלהינו עלינו. *Sitque suavitas, benignitas, favor Domini Dei nostri super nobis, benigno suo favore nos prosequatur.* Chaldaeus: יהי בטיבותא דבו ערו מן קדם יי עלינא. *Sit jucunditas horti Eden a Domino super nobis.* ופעשה ירינו כוננה עלינו. *Et opus manuum nostrarum confirma* i. stabile redde nobis, coeptis nostris adspires, ut exitum quem optamus, nostri conatus habeant. כוננה est Imperativus obsecrantis, cum He paragogico, ut Pf. LXXXII, 8. LXXXVI, 2. Chaldaeus: יעבריי ידנא סגיה יתקנו, *et opera manuum nostrarum ab ipso confirmentur.*

PSALMUS PRIMUS ET
NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Docet vates, quam tutus vivat ab omni malo is, qui se totum firma fiducia Deo credit custodiendum in omnibus omnis generis periculis, et se suaeque omnia ei committit et permittit. Aliqui ad pestilentiae Versu sexto mentionem ita accomodant omnia, quasi tempore eo, quo grassata haec fuit in populum, Deo immittente (propter superbam curiositatem Davidis, qui eum numeraverat), et contra eam factus sit Psalmus. Quia vero diserte opponuntur, per totum carmen, fraus, vis; nocturnum, diurnum; tenebrae, meridies; occultum, manifestum; magis, haud dubie concinnum, de periculis omnibus omnium in vita temporum, adversus quae universa tuti praesentur, qui sese Deo credant, Psalmum interpretari. Quamvis autem eis, qui certarum calamitatum tempore Psalmum factum existiment, non admodum repugnaverim; tamen, quia etiam sine inquisitione temporis et occasionis, qua scriptum sit, intelligi carmen potest, de his
minus

minus laborandum cenleo. Ceterum monendum et hoc, personarum enallages esse in hoc Psalmo frequentiores, quam in ullo alio, quae et in unius Versus (veluti 9.) diversis membris variant. J. D. MICHAELIS quidem *) duos per omnem Psalmum sibi respondere choros existimat, alterum Deo confidentium in adversis, alterum hos ad spem erigentium, eorumque admirantium felicitatem. Prior chorus loqui ei videtur Vers. 1. et 2., secundus respondere Vs. 3 — 8., denuo loqui primus in primo Versus noni hemistichio, atque inde usque ad finem Versus 13., secundus, tandem autem Deus interlocutor venire.

1. ישב בסתר עליון בצל שרי יהלון. *Sedens in abscondito Altissimi in umbra Omnipotentis pernoctabit*, s. tutus et salvus per manebit, quomodo verbum לין et Pf. XXV, 13. dicitur. Sensus: qui concredens se fidei et custodiae Dei ita absconditur in latebris praesidii et protectionis ejus, in tutus est a malis et in periculis vitae omnibus et quasi in umbra degit omnipotentiae Dei. *Latebris et absconsione*, סתר, protectionem et praesidium significari, saepe vidimus, e. c. Pf. XXVII, 5. XXXI, 21. Lowthii sententiae, verbo יהלון vim tribuentis participii, per ellipsin pronominis relativi אמר, et hinc Versum nostrum, Symmacho auctore, ita transferentis: *qui habitat in secreto*

*) In Nott. ad LOWTHII *Proselec.* XXVI, de S. *Herbariorum Poësi*, p. 519. ed. Gotting., S. p. 584. edit. Lips. Lowthus ipse elegantem nostri carminis translationem et explicationem dedit p. 295. edit. Lips.

ereto Altissimi, qui in umbram Omnipotentis se recepat; recte opposuit Michaelis, sensum ita prodire imperfectum, nam subjectum, ut ajunt, nos habituros sine praedicatione. Ipse sensum facit in hunc modum: quem in suam tutelam suscepit Deus, ejus curam numquam deponet. Semel in ejus domum admissus, noctu etiam, periculique tempore, hospitio ejus fruetur. הַסֵּבֵר, umbram Dei, sub qua pii diverfantur, interpretatus sum hospitium, ex usu vocis Gen. XIX, 8. Jes. XXXIV, 15. (noctis certe tempore, de quo et Psalmus loquitur et Lotus, non umbram desideraveris, sed hospitia). Noctem periculorum tempus intelligo; noctu nempe et latrones et ferae grassantur, ipsaque caligo horrida omnia et periculi plena facit. Of. Pf. CIV, 20 — 24. Dathius quoque imaginem h. l. depromptam existimat a jure hospitii, quod in Oriente imprimis summae sanctitatis habetur. „Is, qui Deo confidit, siltitur tanquam ab eo hospitio exceptus, a quo propterea defensionem contra omnia pericula tuto possit expectare.“

2. Tales vero qui sumus, nimirum ii sumus, ut certa fiducia sic statuere animis nostris possimus, et sic Jovae dicere audeamus: tu, Jova, es propugnaculum, munio et receptus meus, tu es Deus meus, quo nitor. Quae quidem facillima videtur ratio hunc Versum cum eo qui praecessit, apte connectendi. Difficultatis enim aliquid inesse videtur illi וְיָרֵךְ, ad Versus initium, quod interpretes bene multi pro Participio Benoni habent, quippe quod loco vocalis terminalis Zere, nonnumquam etiam Patach admittat, ut וְיָרֵךְ Participio וְיָרֵךְ in primo Versu respondeat, et ita sit transferendum: dicens, i. e. dicit, scilicet is, qui sedet in latibulo Altissimi, sive: is dicit, ad Jovam refugium meum et quae sequuntur. Ita procul dubio Alexandrinus nostrum וְיָרֵךְ accepit, quamvis per tertiam Futuri personam, וְיָרֵךְ, reddiderit. Sed recte Aben-Esra et Kimchi וְיָרֵךְ primam Futuri personam esse movent, quam forma haec per Patach constanter notat.

notat. Hinc Chaldaeus (qui Davidem hoc Psalmo Salomonem filium alloqui putat, et hunc Vs. 9. respondere): **אמר דוד אמר ליה דוד אמר** *Dixit David: dicam Jovae: spes mea* etc. Non ignoro, exempla Participii Benoni vocali Patach (loco Zere) terminati adferri אבר, Deut. XXXII, 28., אבט, Pl. XCIV, 9., אבט, Pl. CXXXVI, 6. Quae tamen nihil faciunt ad rem, quum iis mutationem vocalis Zere in Patach inferat status regiminis (cf. A L T I N G I I *Fundamm. L. S.* p. 122.), qui hic locum non habet. ה ante יהוה Kimchius h. l. *de* significare vult, ut Genes. XX, 13. ut transferendum sit: *dico de Jova*, nulla necessitate.

3. Ad eum, qui se divinae fidei commisit, sermonem poëta dirigit, et bono animo esse jubet, nam fore ut ejus beneficio non modo apertis hostibus superiorem reddat, verum etiam inlidantium fraudibus, nam תפשיק, *laqueo aucupis*, insidias indicat. אבר יהוה vulgo *a peste casuum, calamitatum*, i. e. subito ingruente, vel perniciosissima, solent transferre; Chaldaeus vero *ἀσυνδέτως* duo illa nomina posita putavit, quae sic reddidit: אמת, *a morte et tumultu*. Nomen אבר, *pestis* (אבר, *perdidit*), Alexandrinus pro אבר, *verbum*, accepit, nam verba Hebraea *ταὶ ἀπὸ λόγου παραχώδους*, *a verbo aspero*, ut Vulgatus reddidit, est interpretatus. „*Sermo vero perturbans videtur significare subitam rem et periculosam, aut ejus rei nuntium improvisum, quo perturbati expedire consilium, et in angusto salutis rationem inire animo confuso et trepidante non possumus. Symmachus λόγον ἐπηρείας, verbum insultationis, Aquila λόγον ἐπιβουλής, sermonem insidiosum, transtulit.*“ A G E L L I U S.

4. Sub pennarum ejus latibulo et perfugio tutus acubabis, nihilque pertimesces: - אבר אף אב: אברא אב אב אב *Pennis suis obumbrabit tibi*, i. e. ab adversis proteget te, *et sub alis ejus refugium habebis*, cf. de verbo אב not. ad Pl. II, 12. Nec solum in te defendendo avis alas expandentis, sed etiam armigeri, scuto praetente alium

alium protegentis, munere fungetur: *תַּחַבְּתוֹ הַקֶּלֶבֶת וְהַצֶּלַע*, *scutum et clypeus veritas ejus*, veritas fidesque ejus te illi credentem et in eo sperantem tutabitur, ea enim in hoc versatur, ut quem defendendum suscepit, illius fidem ac spem minime frustretur. De nomine *הַצֶּלַע* vid. not. ad Pf. XXXV, 2. *הַקֶּלֶבֶת* hoc tantummodo loco occurrens, *clypeum* ambientem et corpus tegentem (coll. Chaldaico *רְחֹב רְחֹב* *circumcirca*, quod Num. I, 50. pro Hebraeo *כִּיבִיבִי* est positum), explicant, Chaldaeo interprete auctore, qui *מְגִינָה* reddidit, quod *scuti* est nomen, a *rotunditate*, *בִּגְדָה*, uti videtur. Alii nomine Hebraeo *parmam* volunt notari, in omnes parte facile *circumagendam* aut *vertendam*, ex verbi *רְחַב* *circumseundi* significatu, vid. Pf. XXXVIII, 11. Alexandrinus *הַקֶּלֶבֶת* pro Participio verbi *רְחַב*, *circumdare*, habuit, reddidit enim, neglecta copulandi particula: *ὄπλω κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ*, hincque Vulgatus: *scuto circumdabit te veritas ejus*. Sed Aquila duo substantiva posuit: *ὡς πανοπλία καὶ περιφορσία ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ*.

5. Jova protegente *יְהוָה יְחַמְּדֵךְ לְיָמֶיךָ מִן הַמָּוֶת* *non timebis a pavore noctis*, non terrebunt te terculamenta ulla noctium, a *sagitta* quae (ellipsis relativi, ut Pf. XC, 15. al.) *volat interdium*. Omnino casus omnes indicat, tam qui de nocte, quam qui interdium eveniant, vel qui provideri humano etiam consilio et vitari possunt; et qui secus. GNOTIVS: „noctu a *latronibus*; et interdium ab *apertis praeliis*.“ Alii propter *pestilentias* mentionem Vs. 3. et proxime sequ. 6., *sagitta* intelligunt terribilem vim veneni pestilentis, et subitam infectionem tempore pestis; quemadmodum peste Graecos invadente Phoebum tela venenata spargere facit Homerus, Iliad L, 45 — 52. Ad pestem Chaldaeus quoque *sagittam* retulit: etenim hunc versum sic transtulit: *אֲנִי אֶמְצָא מִן הַמָּוֶת מִן הַקֶּלֶבֶת אֶת הַצֶּלַע* *Non timebis a pavore daemonum noctu ambulantium, a sagitta angeli mortis, quae volat interdium.*

6. מִדְּבַר בְּאֵל יְהוָה קָטַב יִשְׂרָאֵל אֶפֶסֶת, quae
in caligine incedit, ab excidio, quod vastat in meridie,
 intus eris a peste, quae in tenebris, et a luce manifesta;
 quae in luce meridiana et aprico grassatur. Nomini קָטַב
 J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 2181. *cuspidis* no-
 tionem adferere studuit, hoc maxime argumento nixus;

quod Arabum قُطْبَةُ *cuspidem scopi, quo jactum sa-*
gittarius dirigit, designat. Quod quam leve sit, unusquis-
 que intelliget ipse. Neque vero est, cur receptam *excidi-*
di, exitii significatum repudiemus, cui et etymon favet;
 nam Arabibus قَطَبٌ est *secare,* atque Chaldaeis קָטַב
caedere e. c. ligna (Deut. XIX, 5.); et orationis contextus
 locis, quibus nomen occurrit, omnibus, id est, praeter
 hunc locum, Deut. XXXII, 24. Jes. XXVIII, 2. Hof.
 XIII, 14., quo quidem ultimo loco (aliis vocalibus קָטַב
 scriptum), plane ut hic, cum דְּבַר, *peste,* jungitur. יִשְׂרָאֵל
 pro יִשְׂרָאֵל (a יִשְׂרָאֵל *irruit, vastavit,* cf. Pf. XVII, 9.), ex
 forma quiescentium mediae radicalis, ut יִרְדֵּי, Jes. XLII,
 4. et יִרְדֵּי Proverb. XXIX, 6., sicut etiam נָדָר et נָדָר signi-
 ficatione conveniant. J. D. MICHAELIS vero in *Sup-*
plem. p. 2291. nostrum יִשְׂרָאֵל ad verbum שָׂרָר referendum
 opinatur, cui significationem Arabici سَارٌ (pro سَوَى)
niger fuit, in II. Conjug. *denigravit,* tribuit, et quum
 nomen קָטַב *cuspidis* significatu accipiat, ut vidimus, po-
 sterius hujus Versus hemistichium reddit hoc modo: a
cuspidis mortis venenata, *quae denigrat meridiem,* i. e.
 quae tristem facit meridiem, ac tanquam in noctem con-
 vertit. Quod aliis vix placuerit. Alexandrinus hunc
 Versum sic transtulit: ἀπὸ πρᾶγματος διαπορευομένου ἐν
 σκότει, ἀπὸ συμπτάματος καὶ δαιμονίου μεσημερινοῦ, a ne-
 gotio (i. e. re) *perambulante in tenebris, ab incurso et*
daemonio meridiano, ut Vulgatus reddidit. Graecum in-
 terpretem דְּבַר iterum pro דְּבַר, ut Vs. 3., accepisse patet,
 וְיִשְׂרָאֵל vero pro יִשְׂרָאֵל (שָׂרָר *dasmonia* interpretari solent,
 Deut.

Dent. XXXII, 17. Pf. CVI, 37.). Suo autem σύμπτωμα, quod pro נקב posuit, Agellius recte monet eum non *incursum*, ut Vulgatus transtulit, sed morbi genus acutissimo dolore et morsu stimulantis indicare voluisse. Ita et Aquila: ἀπό δάγματος δαιμονίζοντος μεσημβρινοῦ, נקב *morsum* dictum putavit a secando et caedendo. Symmachus: ἀπό συγκαρπημάτων δαιμονιώδους μεσημβρίας, נקב in univcrsum pro *infortunio et casu improviso* accepit. Syrus: *من قتل من قبله من* a spiritu daemōnis, qui est in meridie. Chaldaeus denique sic integrum versiculum reddidit: *מן מותא דר בקבלא מהלה מטיעה שירין דתחבלין בטורא*. *A morte, quae in caligine ambulat, ab agminibus Daemōnum qui perdant in meridie.* Daemones enim, sive Spectra, horis meridianis haud secus ac media nocte oberare credebantur, quod in Orientis terris illa diei tempore ob molestissimum solis aestum homines somno se dare solent. Cf. *das a. u. n. Morgent.* P. IV. No. 858. p. 99. Cujus interpretationis ratio cognoscitur ex his Kimchii verbis: „Allegoricarum expositionum auctores *pestem caligantis et excidium meridiei* interpretantur de daemōnibus mala inferentibus. Verba quoque Versus sequentis de infestatione daemōnum dicta esse volunt.“

7. *כל מצרף מליך* Quodsi a latere tuo mille cadant. *כל* Cadet chalias dicitur *καθ' ὑπόθεσιν*, per ellipsin particulae conditionalis *אם* (ut Pf. XV, 4. XXXIV, 6. XXXIX, 12.), i. e. cadentibus mille in acie et belli impetu, aut a peste grassante. מצרף Chaldaeus recte *הכל מצרף מליך*, a latere sinistro tuo reddidit, id quod antithesis sequentis lateris dextri docet. Ita etiam 1 Sam. XX, 25. *אליך לא יבא* de sinistro latere dicitur: *אליך לא יבא* Ad te non appropinquabit, *אליך לא יבא*, ad nocendum, ut Chaldaeus addit, scil. adversi quicquam. Kimchi: „In bellis, quibus se mutuis certaminibus conficiunt homines, erit tibi via, qua inter utramque aciem salvus evadas, dum ntrinque quam plurimos cadentes videas. Aut loquitur

de pestilentia, qua grassante multi homines extinguuntur, ad te vero pestis non perveniet.“

8. In malis illis repellendis non laborabis, Dei namque te protegentis hoc munus est; itaque nihil aliud facies, nisi ut spectator adsis, et de tuto loco stragem impiorum et vicem eorum sceleribus repensam adspicias, ut eo magis effugisse te de malis laeteris.

9. „In primo hujus Versus hemistichio interlocutio est hominis illius Deo confidentis, effectum laetae fiduciae egregie exprimens. Sed pergit statim in altero membro eadem illa persona in praedicanda securitate, quam Dei amor et cura suis cultoribus praestat.“ D A T H E. Cf. Argument. Alii hunc Versum sic exponunt, ut nulla sit in hemistichio secundo nova personae mutatio, sed de Jo-
va adhuc sermo sit: *quia in excelsis collocastis habitaculum tuum.* Ita Chaldaeus: במזר עלמה שויתא בית שכינתך *in habitatione excelsa posuisti domicilium majestatis tuae.* Sed recte Alexandrinus: τὸν ὑψιστον ἔθους καταφυγὴν σου, et Vulgatus: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Alias conjecturas a Lowtho propositas, sed refutatas a Michaelle vid. *de S. Hebraeorum Poesi* Prael. XXVI. p. 519. not. edit. Gotting, p. 584. edit. Lips.

10. לא תאמנה אליה רעה *Non permittetur, ut obveniat ad Te malum.* Verbum אנה, cujus prima conjugatio tamen non reperitur in V. T., conferendum est cum Arabum

أني *advenit tempus, hinc אמנה occurrere, evenire fecit;* sed plerumque non de laetis, sed tristibus ponitur, ut Exod. XXI, 13. Prov. XVII, 21. et h. l., atque nomen derivatum מאניה et מאניה *casus adversus* significat, Jes. XXIX, 1, Thren. II, 5. — ונגע לא יקרר במהרה *Et plaga non appropinquabit tabernaculo tuo, i. e. familiae*

tuae, nam אהל ut Arabum ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶²

11. *Nam legatis suis mandabit de te*, ut Num. VIII, 20. *Secundum omnia, quae mandavit Iova Moysi de Levitis*. Ita ל et Gen. XX, 13. reddendum: אמרי-לי, *dic de me, frater meus est*. לשמרך *Ut custodiant te in omnibus viis tuis*, quicquid facies aut suscipies rerum tuarum.

12. Persistit in metaphora Vs. 11. inchoata: על *Super manibus te instar infantium illi, ut nutrices, portabunt, ne offendant in lapide pes tuus*. הגוף est intransitive accipiendum, ut Prov. III, 23. רגלך לא הגוף, *pes tuus non offendet*. Alii transitive: *ne ad lapidem allidas pedem tuum*. Alienum est, quod Aben-Elra et Kimchi conferunt Job. V, 23. *Cum lapidibus regionum pactum tuum*, etc. Chaklaens: על חוקיהון יטלנך דלמא תקל פיצרא בישא המחיל לאבני רגלך *Fortitudine sua portabunt te, ne impingat in concupiscentia mala, quae est similis lapidibus, pes tuus*.

13. *Super leonem et aspidem gradieris, conculcabis leonem juvenem et draconem*. Dependet hoc ex eo, quod supra Vs. 11. dixit; fore ut custodiant eum angeli, quacumque ingredietur; nulla autem esse potest via aut ingressio periculiosior, quam super feris valentissimis, saevissimis et venenatissimis ingredi aut pedes ponere. Docet autem haec hyperbole potentiam praesidii seu protectionis divinae. Ceterum *ingressio* videtur opponi *gestationi*, q. d. et gestabunt te, atque gestando tibi tutam expeditamque viam praestabunt; et si ingredieris ipse; praesidio suo haec facient; quantumvis sint magna pericula et occulta et manifesta; si solum; quo ingredendum tibi; quasi stratum esset leonibus et serpentibus; tamen praesidio Dei et Angelorum super illis ingredieris tutus. Sunt tamen, qui non de ingressione simpliciter; et quasi itinere super his bestiis, sed de conculcatione et victoria adversus hos interpretentur, atque ideo חרך *conculcandi* verbo exprimant; et sic acci-

piendam doceant: non tantum tutus praestaberis praestidio superorum, sed etiam conculcabis et proteres vim et frandem omnem, quaecumque tibi intentabitur. Ipsa tamen etiam *ingressio* interpretatio hoc complecti videtur. Quae enim, subjecta pedibus nostris, calcari se, et vestigiorum nostrorum impressionem patiuntur, ea devicta sunt ita, ut nocere nihil, nobis saltem, possint amplius. וַיִּשָּׁבֶט־וְיִשְׁחָק, quae ceteris omnibus, quibus occurrunt locis, *leonum* sunt nomina, hoc tamen loco Βόχμαρτυς Hieroz. P. II. LIII. Cap. III. (Tom. III. p. 149. edit. Lips.) pro *serpentum* habet nominibus, sine causa idonea, vid. not. nostr. l. c. *Aspidis*, וַיִּשָּׁבֶט, imagine, quidam insidias volunt significari, ut apud veteres Onirocriticos in Suida: Ὀφιδέ πατεῖν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν λύσι, qui *calcat angues, vitat insulium hostium.*

14. Jam Deus loquitur usque ad finem carminis. Fidem et spem in ipso positam, et caritatem, qua pius ipsi adhaeserit, esse causam dicit, propter quam eum protegat. Verba Hebraea, וַיִּשָּׁבֶט בִּי בִי, quoniam *mihi adhaesit*, Alexandrinus sic reddidit: ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, quia *in me speravit*, unde Cappellus illum וַיִּשָּׁבֶט, pro וַיִּשְׁחָק, conjicit legisse, illud vero eum accepisse pro וַיִּשְׁחָק *speravit, confisus est.* Buxtorfius tamen in *Anti-Crit.* p. 645. seq. Alexandrinum sensum tantummodo paullo liberius expressisse docet: „*Amare, inquit, Deum, quid aliud est, quam simul in eum sperare, confidere? Et recte Calvinus monuit, verbum וַיִּשָּׁבֶט, quod amare proprie significat, tantundem hic valere, ac, suaviter recumbere in Deum, ejusque gratia oblectare.*“ Chaldaeus: וַיִּשְׁחָק בְּמִימֵי מִי, quia *in verbo meo acquiescit.* וַיִּשְׁחָק בְּמִימֵי מִי Exaltabo eum, quoniam *cognovit nomen meum*, i. e. me ipsum (cf. Pf. IX, 11. XX, 2.); quia me novit et colit, tutum eum praestabo. *Exaltatio* h. l. non est honoris et dignitatis, de qua sequens Versus disertè promittit, sed in editam ac inaccessam munitionem sollocatio, ubi tutus sit et praestetur aliquis, ut saepe alias

alias in Pfalmis, veluti LXIX, 30. Quare recte Alexandrinus, et post eum Vulgatus, *εστραξω αυτον, protegam eum.*

15. Dependent haec de superioribus, et de mentio-
ne, quod noverit et colat nomen Dei. Erit igitur: *quia*
יְקַרְאֵנִי וְאֶעֱנֶה *invocat me*, ut Deum suum, *ideo exau-*
דִּי *audiam eum.* *עַל מַכֵּי בְצָרָה*, *Cum eo ego in angustia,*
praesto ei ero in periculis et angustiis omnibus.

16. *אֶרְוֶה יָמָיו וְאֶשְׁבֵּעַהּ וְאֶרְמָהּ בִּישׁוּעָתִי* *Longitudinis*
dierum saturabo eum, et ostendam ei salutem meam, pro-
ducam ei dies vitae suae, ut exsaturaretur vivendo, et ex-
hibebo ei experiendam salutem, qua beo cultores meos.

PSALMUS SECUNDUS ET NONAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Exhortatur pios ad celebrandam sapientiam divinae providentiae in gubernanda vita et rebus humanis, qua non sinit diuturnam esse felicitatem impiorum, et his everlis durabilem et constantem largitur iis, qui ipso freti sunt, et pie vivunt, quorum etiam senectus sit végeta. Ita autem agit, ut per ἀντιθέσιν opponat piorum et impiorum eventus, et ex eo sibi et impiis omnibus pollicetur statum florentem, cum impii in ipso flore suo concidant. Tempus et occasio scripti carminis definiri non potest.

1. ליום השבת שיר *Carmen in diem Sabbathi.* Habebant olim singuli septimanae dies destinatos suos Psalmos. Locum ex Tractatu Talmudico קדושים, quo carmina illa recensentur, attulit LUDOV. DE DIEU in *Crit. S.* ad h. l.

2. טוב *Bonum,* i. e. par est, celebrari Jóvam laudibus nostris. Alii: praeclara res est; vel: jucundum et gratum.

3. Ut

3. Ut mane, vespere, noctu et interdiu praedicentur bonitas et benignitas, veritas et fidelitas tua. Sicut nos: *frühe und spät* de iis, quas continuantur.

4. De רָצוֹן et בְּכָב vid. not. ad Pf. XXXIII, 2. רָצוֹן aliqui significationis non diversae ab רָצוֹן , *meditatio*, Pf. XIX, 15. Thren. III, 62., existimant, *meditationem* autem h. l. *carmen* esse, ut ergo רָצוֹן בְּכָב רָצוֹן significet *carmen cum cythara*, s. increpando cytharam; carmen, quod ad cytharam accinit poeta. Ita Alexandrinus h. l. $\mu\epsilon\tau' \epsilon\delta\eta\varsigma \epsilon\nu \kappa\iota\theta\acute{\alpha}\rho\alpha$, eodemque modo Pf. IX, 17. $\text{הֲלֵךְ רָצוֹן וְדָהּ דִּיאֲפָלְמוֹס}$ reddidit. Chaldaeus nostra verba רָצוֹן בְּכָב מִרְצוֹן ad *meditationem* s. cantum *cythararum* transtulit. MICHAELIS in *Supplem.* p. 496. sine ratione nomini רָצוֹן *chordae* significationem tribuit, ut verba nostra *super chorda in cythara* sint transferenda. Sed quum רָצוֹן medium inter instrumenta musica occupet locum, quum etiam eodem, ut illa, modo ante se habeat praepositionem בְּכָב , satius omnino fuerit, pro organi musici nomine illud habere, quae jam Aben-Esrae fuerat sententia. Erit igitur: *ad somnum Higgaion, cum cythara junoti.*

5. $\text{הֵבֵטָה לִּי הַיְהוָה יְהוָה שְׂשׂוֹן כִּי}$ *Quia laetificasti me, Jova, operibus tuis*, quia voluptatem et laetitiam mihi creat contemplatio rerum tuarum in gubernandis rebus humanis. Neque enim ad naturae opera, ut multi volunt, referenda haec esse, docet reliqua carminis pars, quae tota in divina justitia et aequitate celebranda versatur. $\text{וַיִּשְׂמַח בְּרָצוֹן שְׂשׂוֹן}$, *Exulto in consideratione eorum, quae efficiunt manus tuas*, dum piis et impiis hominibus iusta rependis.

6. Quam eximia sunt et singularia, quae facis, Jova! Sapientia tua est inexhausta; et in abdito posita, ut investigari eorum ratio non possit, sunt consilia providentiae tuae in gubernatione rerum humanarum.

7. Quae genus illud stultum et profanum, humana tantum sapientium, non agnoscit neque intelligit. $\text{וַיִּמְלֵךְ בְּעַרְבֵי יוֹם}$, *Virum stolidum et stultum vatem nominare eum,*

enim, qui providentiae divinae gubernationem non intelligit, orationis contextus docet. Coherentem autem inter se continente sententia Versus 7. 8. 9., et providentiam ac iudicium Dei celebrant in evertendis impiis, sicut contra sequentes contrarium celebrant, quod conservat florentes pios; atque ita providentiam universam. Jarchinus hunc Versum cum seqq. ita connectit: non penetrat hoc vir insipiens, improbos homines, etiamsi ad praesens floreat et vigere videantur, tandem perituros, Vs. 8.

8. בָּרַחַרְךָ רִשְׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיָצוּ כָל פְּעָלֵי אָוֶן לְהַשְׁמָרָם
 עֲרִי-עַרְיָ *Cum efflorescant impii instar herbas, et cum florent* (וְאִם-יִצְיָצוּ פִּיּו) *facinorosi homines, florent ut ex-*
spiciantur in perpetuum (ante לְהַשְׁמָרָם repetendum יִצְיָצוּ).
 Chaldaeus: וְעַתִּירְךָ יִשְׁעֵנֶן אֱלֹהִים עַר עַלְמָא, *et futurum est,*
ut destruat eos Deus in aeternum. Sensus: Cum speciose florent impii atque laeto germine luxuriant; minime hoc nomine beati sunt habendi illi, quum et nequaquam diuturnum hoc sit eis, et e florente statu medio suo in aeternum exitium abripiantur. Ideo comparat eos gramini et herbis luxuriantibus quidem, sed brevi etiam are-scentibus, cf. PL XXXVII, 2. 35. 36. Posteriora verba עֲרִי-עֲרִי לְהַשְׁמָרָם aliqui sic interpretantur, quasi dicatur hoc: saginari impios bonis hujus vitae, non ut bene eis sit, sed ut mactentur, et fortunari cursum impietatis ipsorum, ut majores poenas sibi accerant. Sed praefixum ל non causaliter accipi necesse est, verum consecutive solum positum potest esse, ut eventum exprimat fortunae blandientis, quemadmodum Exod. XVII, 3. *Quare edu-*
xisti nos לְהַרְמוֹתָ, ut mors nostra consequatur 2. cf. et Num. XXXII, 14.

9. וְיָמֶךָ מְרוֹם לְעוֹלָם יְהוָה יְהוָה *Tu vera, Deus excelsus, a-*
eternus es, imperium tuum aeternum, non desinis guber-
nare res hominum. Alii sensum faciunt sic, ut haec de-
 pendent a Vs. 7., hoc modo: neque cogitant, te, Deum excelsum aeternum esse, neque desinere gubernare res hominum. מְרוֹם vel adjective est accipiendum, ut Je-
 rem.

rem. XVII, 12., vel pro מִיִּתְּי מִלְּהִי Mich. VI, 6., i. e. qui in excello habitas, positum, coll. Jef. XXXIII, 5. LVII, 25. Pf. LXXIII, 8.

10. Itaque aliter fieri non poterit, universos hostes tuos perituros esse, genus impium illud et facinorosum totum dissipabitur et evanescet; confirmat, quod supra Vs. 8. dixerat. *תִּפְּרָצוּ* *Dispergentur*, tanquam glutinae, a vento disjectas (Pf. I, 4.), evanescent. Chaldaeus: *וְסִפְּרָשׁוּן כִּן סִפְּרָהוּן הַצְּדִיקִים*, *et separabuntur a congregatione iustorum*, scil. *וְעַלְמָא לְמָתָי*, *in seculo futuro*, ut in priori hemistichio addidit.

11. Jam loquitur poeta, recte monente Kimchio, in persona uniuscujusque piorum: illi interibunt, *וְהָרָם קַרְנֵי קַרְנֵי מִיִּתְּי מִלְּהִי* *meum vero cornu exaltabis ut orygis*, meum vero robor (*וְהָרָם*, ut recte Chaldaeus reddidit) evehes et augebis, ut emineat sicut cornu orygis. *וְהָרָם* esse *orygem* veterum, s. *Antilopen Leucorygem* recentiorum, observavimus ad Pf. XXII, 22. Longa habet et acuta cornus, quibus adversarios ferit. De his Oppianus (α Βοσχανατο. *Hieroz.* T. II. p. 360. ed. Lips. allatus):

Ὅξειαι καρᾶων δὲ μετῆρον ἀντέλλουσιν
Alxmai, πευκεδαναί — — — —

In sublime consurgunt acutis cuspidibus mortifera cornua. Ad phrasin cf. Pf. LXXV, 5. 6. LXXXIX, 18. 25. — *וְעָנָן מִלְּהִי בְשֶׁמֶן רֵעֵן* *Madeo*, s. *humectus sum oleo viridi*, i. e. non marcido aut vetusto, sed mundissimo purissimoque; quasi oleo recenti delibutus, ita recreabor et exhilarabor. Similitudo petita vel inde, quod diebus festis et lactis capita oleo ungere olim solebant (cf. not. ad Pf. XXIII, 5.); vel ab unctione medica, ad confirmandas vires. Verbum *וְעָנָן* Hebraeis tam transitive, quam intransitive s. re-

ciprocè usurpatur, quemadmodum Arabum *ج* et *maderfecit*, *rigavit leviter adperso humore*, et *madidus* s. *humidus fuit* significat. *ΚΙΜΧΙ:* „Verbum est intransitivum, idemque h. h. significat, ac si esset in Niphali: *persu-*
sus

sum sum. Aut si transitive accipias, *perfudi*, scil. *caput meum*, explicandum erit. J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 180. nostra verba sic explicat: *humectus sum oleo, virens*, petita imagine ab oliva, succi oleique plena, coll. Pf. LII, 10. Fuero, qui *נהב* ad verbum *נהב*, *veterascere*, referentes, verba nostra sic transferrent: *veterascere meum*, i. e. senectus mea, in *oleo viridi*, hoc sensu: mea senectus erit non exsanguis, sed viridis et florens vegetaque; nam *oleo* succum corporis vitalem, et *viridis*, *רענן*, epitheto vigorem volunt indicari. Ita Alexandrinus: *καὶ τὸ γῆρας μου ἐν ἄλαίῳ πίνω* (nam quod vulgo legitur *ἔλαω*, mendum esse etiam perquam vetustum, quum et Vulgatus habeat: *et senectus mea misericordia pingui*, jam animadvertit DUBAIVS in *Quaest. Ebraico.* L. III. Cap. XIII.); et Symmachus: *καὶ ἡ καλαιώς μου ὡς ἄλατα εὐθαλής*. Sed ad *נהב* nostrum *נהב* non patitur Dagesch forte, literae ה impositum, referre. Atque ad *נהב* recte retulit Syrus, etiam alias plerumque Graecorum interpretum vestigia persequutus: *ἔκτισέν με ἐν ἄλαίῳ* et *tinxisti me oleo suavi.* Chaldaeus: *רביחה יחי במשה רבוחה רסיבא דויה ענבי* *unxisti me oleo unctionis recentis oleae viridis.*

12. *Adspiciet oculus meus in hostes meos, in insurgentes contra me,* oculi mei ex hostibus meis, ex eis, qui mihi insidiantur, voluptatem percipient, adspectando in ipsis ea, quae cupio et expeto. Verba *videndi* cum ב constructa Hebraeis jucunditatem s. voluptatem aliquam indicare, saepius observavimus, e. c. Pf. XXII, 18. XXXV, 21. LIV, 9. Aben-Esra subaudit: *ינדיקתני מאויבי* *vindictam meam ab hostibus meis*; Kimchius vero: *מה שחפצתי* *quae optavi*. *ויר* hoc tantummodo loco occurrens, *hostem* denotat, ex verbi *ויר* *insidioso observandi* significatione, vid. Hof. XIII, 7., et conf. cognatum *וירר* Pf. V, 9. LIV, 7., et ejusdem formae Adjectiva *וירש*, *celer*, Num. XXXII, 17., atque *וירס*, *recedens*, Jerem. XVII, 13. Aliud est *ויר*, *murus*, Genes.

XLIX, 22. Pf. XVIII, 30. Chaldaeus prius hoc hemistichium ita reddidit: וְאֶסְתַּבְּלָה עֵינַי בְּאִוְבְדָנָא וְרַעֲיָקִי בְקִיּוּמִי וְאֶמְאַשְׂמָא לְאִמְאַשְׂמָא אֲדִסְפִּיכִיט אֲדִסְפִּיכִיט אֲדִסְפִּיכִיט אֲדִסְפִּיכִיט *adspicit oculus meus interitum eorum, qui molestiis me afficiunt, atque qui insurgunt contra me ad nocendum.* מְרַעֲיָם אֲשַׁמְעֶנָה אָזְנִי *Improbos audient aures meas, i. e. audient suavia auditu nuncia de malevolentibus et malefacientibus mihi.* Chaldaeus: קָל מְכִירָהוֹן אֲדִינִי *audiant aures meas vocem confractionis eorum.*

13. צְדִיק כְּתָמָר יִפְרָח *Pius ut palma florebit, s. germinabit, i. e. vel ab imis radicibus, ut palmae succisae, regerminabunt pii, ut aliqui faciunt; vel potius germinatione constanti et durante, ut opponatur germinantibus et virentibus herbis (Va. 8.), quarum fluxa est, et nequaquam diuturna viriditas, palmarum vero contra.* Ita Aben-Elfra: צְדִיק כְּתָמָר שֶׁהוּא עוֹמֵר שָׁנִים רַבּוֹת *pius similis est palmae, quas persistit plurimos annos.* Cui expositioni favent, quae sequuntur Va. 15. De palmae longaeuitate multa ex antiquioribus et recentioribus scriptoribus congestit Celsus in *Hierobot. P. II. p. 335. seqq.* כְּמָרֵךְ בְּלִבְנוֹן יִשְׁבֵּחַ *Sicut cedrus in Libano augefcet s. augefcet, cedrus arbor procera, quae longe lateque ramos extendit, cf. not. ad Pf. XXIX, 5. 6.* Chaldaeus Verbum nostrum sic explicavit: צְדִיקָא הֵיךְ הַקָּלָא יִלְבֵּלַכ בְּרִין הֵיךְ *Justus sicut palma germinat s. producit fructus (alii legunt בְּרִין, germina, ramos), sicut cedrus in Libano augefcit et radices agit.* „Utramque autem arborem, palmam et cedrum, conjunxit, ut ad felicitatem designandam satis esset. Utraque arbor quidem diuturna est, utraque semper floret, sed palma fructifera est, cedrus infructifera; rursus haec ramis abundans, illa non item. Ergo florentis probi pulchritudinem et suavitatem palmae comparavit, generis et stirpis propagationem cedro Libani.“ AGELLIIUS.

14. Quae consistae adsunt in domo Jovae, in atrio Dei nostri, eae stirpes florebut semper. Quos praecedente Versu pius vocavit plane, hos nunc stirpes nominat, *confi-*

confitas in domo Dei, i. e. confortes templi ejus, et membra populi ejus. Hi, inquit, florent semper, numquam marcescunt.

15. Etiam ubi confenuerint, tamen adhuc germinabant, succidi erunt, et vigeant floridi. ינובון *Proventus habebunt*, scil. plantati in domo Dei, Vs. 14. Chaldaeus: תובב באבבההוון יעבדון בניו בשיבוי דהובין, *Iterum ut patres eorum, procreabunt filios in senectute*. J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1610. adhibita significatione Arabici نَاب (pro نوب) *in orbem, per vices ire, redire*, verba nostra ita vult reddi: *adhuc redibunt*, i. e. *reflorescent in senectute*; petita ab arbore imagine, quae per hiemem moribunda vere revirescit. Sed retinenda est quae verbo נוב vulgo tribuitur, *proveniendi, fructum profereudi* significatio, reliquis, quibus occurrit locis, Pf. LXII, 11. Prov. X, 31. Zach. IX, 17. aptissima, atque certa ex nominibus ab illo derivatis מנובה et נוב, quae de *proventus* agrorum, *fructibusque* dici, nemo facile in dubium vocaverit; vid. Deut. XXXII, 15. Ezech. XXXVI, 30. Mal. I, 12., Et Arabibus نَاب (pro نيب) in Conjug. II. praeter alia significat: *stirpem caulemve exeruit planta*. Quae vero plantae fructusque producant, eas succi plenas esse apparet, quod ipsum h. l. significatur, quum additum sit משנים, *pingues*, i. e. succulenti, non marcidi, cf. Pf. XXII, 30. XXXVI, 9. Jes. XXX, 23. Pro מנים Alexandrinus *σπλαγγυρες* posuit, quod Vulgatus *beno patientes* reddidit, id est, ut Agellius explicat, *valentes, robusti*, *σπλαγγυ* enim, ut auctor Graecus exposuit, est σφριγγν, ἀκμάζειν, *valentem esse, vigere*."

16. Vigor ille etiam propterea conservatur eis, ut testimonium dicant, quum in aetate longa hoc experti sint, quod Jova, *petra mea*, rectus sit, et nihil sit in ipso injustitiae, quae deserat bonos, et beet impios; id enim indicatur h. l. nomine נוב, five, ut in margine notatur legendum esse, נוב, eadem significatione.

PSALMUS TERTIUS ET NONAGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Celebratur Deus Jova ut rex et defensor terrae suae, qui non patiatur, neque passurus sit, opprimi templum suum et veros consortes ejus, sed conservet hoc sanctum et inviolabile perpetuo: Num Davidicus sit, post regnum recuperatum compositus, an ad Maccabaeorum aetatem referendus, sacris per Judam Maccabaeum restitutis, haud facile definiri potest.

1. יהוה מלך מאז לבש *Jova regnat, majestatem, s. gloriam induit, exornatus est ornatu regali magnifice, majestas et gloria totum eum occupant; cf. Pf. CIV, 1. Aben-Esra לבש observat esse Praeteritum formae ירר, et ארב. — לבש יהוה Indutus est Jova majestate; anadiplosis, ut Vs. 3. Aut, ex Aben-Esrae sententia, sequens עו, quod per accentus cum sequenti verbo cohaeret, etiam cum hoc nostro est construendum; quemadmodum Jes. LI, 9. עו ירר יהוה *indue robur brachii, Joval Fortitudine accinxit se ad oppugnandos delendosque hostes suos: אף-הבטן חבל בל-תמוט Etiam stabilis erit orbis, nec movebitur. Jarchi: „Dum Jova regnabit, laetabitur terra, adversus impetum fluctuum (Vs. 3.) ab eo firmata.“**

Alii

Alii hæc cum præcedentibus connectunt, hoc modo: armatus est Jova totus robore et potentia ea, qua orbem terrarum firmavit, ita ut loco non moveatur; non autem loco movetur terra, quamdiu durat. Ita ἴσθ' erit ἀναλλαγῆ futuri pro præterito.

2. Ab omni aeternitate conditum est folium tuum, et manet firmum perpetuo, sicut tu es æternus, exere originis et finis. ἴσθ', *Ex tunc*, i. e. ab æterno, nam quia *tunc* nullum certum tempus definit, ideo positum *ex tunc*, pro, *ab æterno*, cf. Proverb. XVIII, 22., et DAUSII *Observatt.* L. VI. Cap. XVIII.

3. Murmura aquarum horribilia sunt, flumina ruunt impetu vehementi cum fremitu. Significatur potentia impetusque horribilis hostium, ut sæpe alias exercitus numerosi, omnia instar fluvii inundantes, fluminibus comparantur, veluti Jes. VIII, 7, 8. XVII, 12, 13. Jer. XLVI, 7, 8. Simili imagine ad adumbrandum irruentem Græcorum exercitum usus est VIRGILIUS *Aeneid.* II, 494. seqq. «כִּי אֶפְרַיִם לֵאמֹר לֵאמֹר» obscurius, de quo valde dissentiant interpretes. Conjicere si velis, *sonum* inter *murmurque* labentium fluminum, et *fluctus* ambigere possis: etymon si quaeras, vicerint sine dubio *fluctus*, nempe *tundentes se invicem* ac tanquam *colluctantes*, ab Arab. كس pro كوك, *tundere*, *trudere*, unde in VI. كسوا *truserunt compresseruntque se invicem*. Quinque codd. Kennicottiani כוכים vel כוכים habent, sed id eodem redit, nam et כוכ est *tundere*, Num. XI, 8., Arabi-

busque in VI. *colluctari*, unde et كوك pugna." J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 441., qui et veterum interpretum commenta recensuit atque pensitavit.

4. Quantumvis vero vehementer fremant et ruant aquarum et fluctuum i. e. hostium (cf. Vs. 3.) impetus horribiles, superat tamen longe vim et robur horum omne, potentia Dei excelli, Jovæ, quæ longe est

major et terribilior. Præfixum כ ante קלוח, quod et ante כּוּמֵי-שִׁבְרֵי-יָם est repetendum, h. l. *præ* est reddendum, et comparisonem infert: *præ vocibus aquarum multarum et validarum, præ fluctibus maris, validus est in excelsis Jova.* Geferus præfixum כ h. l. pro causali propter habet, verba vero כּוּמֵי-שִׁבְרֵי-יָם in Nominativo accipit: *validi sunt fluctus maris, unde sensus prodit hic: fluctus marini sunt tremendi, et quidem ob sonos aquarum validissimarum, tanta ventorum vi collisarum. Minus id quidem commode; nec enim propter strepitum aquarum sunt fluctus, sed, inverso ordine, propter fluctus fit strepitus.*

5. כּוּמֵי-שִׁבְרֵי-יָם נִאֲמָנֵי אִמְרֵיךָ *Testimonia tua fida sunt valde, i. e. quæ testaris verbis tuis, quæ promittis, ea verissima sunt omnia, neque fallunt aut frustrantur unquam.* כּוּמֵי-שִׁבְרֵי-יָם לְבֵיתֶךָ בְּמִנְה-קִרְשׁ יִהְיֶה לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל *Domui tuas dscet sanctitas, Jova, in longitudinem dierum, domum tuam et populum tuum violare nemo impune debet; ullis seculis, itaque speramus fore, ut deinceps arceas ab illa violationem et profanationem omnem, ut integra conservetur perpetuo.* קִרְשׁ, *sanctum, h. l. inviolatum et intactum significat, et quod violari non debet.*

PSALMUS QUARTUS ET
NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Sunt preces ardentes, ut Deus tandem iustissimam vindictam suam exerat adversus eos, qui populum ejus tam impie, crudeliter, insolenter perfequantur, et jus et justitiam omnem tollant et pervertant, de quo et miserabiliter queritur: refutat simul profanos et minatur eis iram Dei; se vero et alios hortatur ad toleranter expectandam ultionem Dei, quam invocat, et certo istis impendere praedicit. Qua ipsa nitus expectatione, tum etiam commentatione opis perpetuae divinae, quam expertus sit, et se et populum confirmat (de se enim uno loquitur, cum populi causam simul agat), inprimis vero justitiae Dei, qui sic judicet, ut non patiatur esse impunita facinora insolentis et crudelis impietatis.

„Hunc etiam (ait RUDINGERUS) ἀνεπίσημον Psalmum Graecorum liber Davidi adscribit, et recte, ut opinor: nam etsi ad Antiochicum etiam tempus referri potest, ut qui contra vim regis et populos illius factus videatur; magis tamen

men consentaneum est, de Davidis exilio; quod exulavit tempore Absalonico, Psalmum interpretari, ut accuset consilium et iudices illius temporis, Achitophalem et gregales ejus, sicut Psalmus LXXXII., quem hic peculiariter retexit et exaggerat: nam contra externorum facinora non esse factum, res satis ostendit, sed contra domestica et intestina populi Judaici. Multo minus commode aut verisimiliter alii Saulico et Ithobethico tempori carmen accommodant. Sed quo minus omnino Davidem, aut alium quendam singularem hominem hoc Psalmo de suis miseriis conqueri statuamus, vetant Versus 5. et 14., qui populum universum ab improbis vexatum et adflictum sistunt; et describitur grassatio impiorum violenta et publica, usque ad neces et caedes, nulla status, sexus et aetatis habita ratione (Vs. 5. 6.). Inligi haec vulnera populo a magistratibus iniquis et tyrannicis, haud obscure innuit Vs. 20. Pati denique haec omnia populum religionis et pietatis causa colligi potest ex *populi haereditatisque Dei*; et *justorum* atque *sanguinis innocui* titulis, quibus adflicti et vexati passim insigniuntur. Quae omnia apprimè congruunt diris et funestis cladibus, quas Antiochi Epiphanis saeva impiaque tyrannis populo Judaico attulit *). Babilonici exilii miseris

*) VENEREMUS tempus editi hujus Psalmi fixit, mox post obitum Judae, in praelio cum Bacchide, duce Sy-

riis, de quibus forsan cogitare aliquis possit, Psalmus minus convenire videtur. Neque enim dispersi aut deportati populi ullum in eo indicium apparet, neque Chaldaei, religionis causa populum Judaicam oppresserunt et everterunt.

1. *אלהי נקמות* *Deus ultionum*, i. e. ut Syrus reddidit, *אלהי נקמת*, *Deus ultor*, vindex et punitor omnis impietatis. Chaldaeus: *אלהי נקמת*, *Deus, dominus ultionis*. *אדפולג*, *Adfulge*, praebe te conspicendum, specie illustri, exere atque ostende justitiam et potentiam tuam. Est Imperativus, ut Pf. LXXX, 2. Sed Alexandrinus pro Praeterito (ut Deut. XXXIII, 2. Pf. L, 2.) accepit, et *επαβήγατο* transtulit, quod *Vulgatus libere egit* reddidit, „id est, tanquam severus justusque iudex scelerum occulta crimina detexit; et in apertum pro-

Syrorum, gloriose occisi (1 Macc. IX.), hoc potissimum argumento motus, quod initium carminis dicat, Deum jam tanquam vindicem populi sui se coepisse ostendere. „Quae optime,“ inquit, „in signata tempora conveniunt. Quemadmodum enim Jova populum per Judam vindicare adgressus erat; et plenissimae liberationis spem prudentibus secerat; ita, Juda mortuo, totum illud opus videbatur interruptum, et effectu cariturum: quare Deus denuo erat quasi precibus et votis excitandus, ut, sicut tanquam vindex effulserat; ita pergeret, et ad finem produceret vindictam.“ Sed quod Venemae *אדפולג* Vs. 1.; quod, uti *אדפולג* Vs. 2. Imperativum esse vix est dubium, pro Praeterito capit et Versum primum ita vertit: *Deus ultionum Jehova; Deus ultionum adparuit illustris*, initium carminis affectibus pleni facit admodum languidum. Illa vero interpretatione non admittit unicum argumentum; quo Venemae sententia de tempore editi Psalmi nititur.

protulit, reosque convicit. Hebraei ad modum orantis accipiunt: *appare*, manifestare, tanquam sol exoriente, detege impiorum scelera, unde Aquila reddit *ἐπιφανήσῃ, appare.* AGELLIIUS.

2. אָפַרְתָּ *Effer te*, exurge, de consensu ad tribunal interpretandum, quae editiora esse solent, q. d. conscende tribunal sublime tuum, et repende superbia et violentis illis quod meretur superbia ipsorum.

3. Quamdiu permittes, ut impii tam sint elati et inflati, et ita se efferant, atque exsultent tam insolenter rebus secundis suis? Ultima hujus Versus verba Chaldaeus sic reddidit: *quousque mali* אֲשֶׁר בְּשִׁלְתָּו יִשְׁבּוּ *sedebunt in tranquillitate?*

4. Videtur hic Versus interpretandus esse sic, ut dependeat de interrogante particula עַד-עַד *quousque*, in praeced. Vs., hoc modo: quamdiu feres protervas et praefractos voces crepare coetus illos impios et facinorosos? Alii tamen ut narrationem simplicem hunc etiam Versum interpretantur, ut sit sicut sequens 5. et 6. אֲרִיזוּ *Eructant*, ex imo pectore tanquam redundantia ex jugi fonte verba proferunt, non sine timore quodam et sono vocis. Cf. not. ad Ps. XLV, 2., et usum hujus verbi Ps. XIX, 3. LIX, 8. אֲרִיזוּ *Durum*, s. collective *dura*, petulantes et fastuosos sermones indicat, et simul in pronunciando adversus bonos poterviam. Chaldaeus: אֲרִיזוּ, *contumelias*, posuit, ut Ps. XXXI, 19., ad quem loc. cf. not. Verbum אֲרִיזוּ Alexandrinus et Vulgatus simpliciter *loquuntur* reddunt, Chaldaeus vero: אֲרִיזוּ מִלִּין אֲרִיזוּ *loquuntur verba ignominiae*. Proprie videtur notare, *se ipsos* vel *de se ipsis dicunt*, gloriantur de facinoribus suis. Hinc Jarchi אֲרִיזוּ וַיִּחְבְּרוּ, Kimchi וַיִּחְבְּרוּ אֲרִיזוּ, explicant. Aben-Elra quidem similiter אֲרִיזוּ, *efferrunt se*, exponit; sed verbum deductum esse dicit ab אֲרִיזוּ, *qui summus est in arbore ramus*, Jes. XVII, 6. g. q. d. *efferrunt se* instar rami altissimi. A. SCHULTERS in *Animadverss. philologg.* ad h. l. explicat: *ut Emirí se ge-*

runt (ab Arab. *تأسر*), imperant, quemadmodum *تأسر* et ipsi Arabum philologi *تسلط*, dominatus est, interpretantur. 5 etiam multitudinem et copiam significat, ideoque *coetus facinorosorum* videntur intelligendi.

5. Populum tuum opprimunt, et affligunt graviter peculium terrae tuae.

6. *אלמנה וגר ירחיב* Viduas et hospites interficiunt tam judiciorum, quam violentiae injuriis; hospites autem etiam in terra Israelis non minus, quam Israelitas; neutris enim pepercerunt magistratus illi.

7. Atque insuper dicere audent: Deus non videt haec, Deus Jacobicus non curat, neque scit, quid a nobis geratur.

8. At in vobis ipsis nihil est mentis et intelligentiae, qui haec dicitis. Audite ergo, doceri vos sinite. *בזרים*, *Brutos*, et *בסילים*, *stultos* vocat, qui rem omnibus ad intelligendum propositam, et indiciis tam certis exploratam, sua ipsi cupiditate ac furore coecati non intelligant, Deum omnia videre et intelligere. *בזרים בעם* *Bruti in populo*, i. e. quibus in populo nullus est insipientior; stultissimi hominum, quomodo saepius exprimitur superlativus gradus, veluti Jos. IV, 15., similis constructio Jud. V, 9., Proverb. XXX, 30. Vid. GLASSI *Philol.* [S. P. I. p. 41. ed. Dath.

9. An qui aurem condidit nihil audiet? qui oculos fluxit, non cernet? Num credibile est, auctorem horum ipsam carere sensibus iis, quos indidit aliis? *הנשע* *Num plantans*, similis forma Participii constructi est Pf. CXXXVI, 6. Chaldaeus praemittit *האפשר*, *num possibile est*, ut qui aurem condidit etc. Repetitur vero ה interrogativum ante לא, ut Vs. 10. Particulam אם conditionaliter pro si quidam h. l. accipiunt, male; nam *interrogative* significat, quoties *He interrogativo* succedit, ut Pf. LXXVII, 10. LXXVIII, 20. Job. VI, 5.

10. *היטר גוים הלא יוכיה* *An qui castigat gentes, nonne arguet*, vos profanos et violentos? An putatis

impunitam permissuram in vobis aliquid eum, qui omnium populorum totius orbis facinora ulciscitur et poenis persequitur? Aut nihil intelligere eum, המלמד אדם רע, qui docet hominem scientiam (apostropheis, qualis Pf. VI, 4. 2 Sam. V, 8. coll. 1 Paral. XI, 6.), qui solus docet homines sapere, a quo venit omnis intelligentia et sapientia. Aliqui haec non tam de intelligendo, quam cognoscendo et sciendo interpretantur, et quod nihil fiat, quod ipse nesciat. Sed illud est copiosioris sententiae, et praecedentibus congruentius.

11. Imo omnes etiam motus cordis humani introspicit et novit Jova, nullae cogitationes hominum latent eum. Neque novit tantum has, sed vanas etiam et inanes esse novit universas, et nihil posse profus. Alii verba הבל הנהייה הכל sic capiunt: quod ipsi scilicet homines (est enim pronomem masculini generis) *vanitas* (cf. Pf. XXXIX, 6. 12. LXII, 10.), hac sententia: Deum non modo hominum cogitata nosse, sed etiam ipsum hominem vanum esse scire, qui saepe numero ea verset animo, quorum perficiendorum ille potestas adempta sit.

12. Beatus, quem tu castigas et instituis, quem tu doces intelligere sapientiam administrationis et providentiae tuae; id enim ה. ל. significari nomine הורה; *legis tuae*, colligi potest ex iis, quae proxime sequuntur.

13. להשקט לו מימי רע עד יבנה להשע שחה *Ad quietem dandum ei*, i. e. ut quietem ei concedas a diebus mali, donec sodiatar impiis foveat. Sensus nexusque cum iis quae praecesserunt: beatus, quem tu docuisti, ut instructus a te scientia sanctorum sciat toleranter ferre miseras calamitosi temporis, et discat agnoscere, non esse perpetuas castigationes tuas, sed expectet placide animoque tranquillo, donec poenae meritaee et destinataee impios apprehendant et abripiant. להשקט Alexandrinus τοῦ παύειν αὐτῷ, et Vulgatus *ut mitiges ei*, reddidit, i. e. ut, cum res adversae undique tanquam venti et tempestates perstreperunt, illum summa animi quiete confer-

ves. חֲמֵץ, *foveam*, aliqui in genere interpretantur infidiis, quibus capiatur poenis destinatus; haud scio men, an de *sepulchri fovea* interpretari sit commodum *mors* etiam, et in medio quidem flore aetatis in mediis conatibus facinorum, sit una ex poenis destituta impietati, ut docetur Pf. XLV, 15. L, 24.

14. Neque enim unquam Deus negliget suos, nequam ille prodet peculium suum, et populum eum, qui habet proprium et suum.

15. Explicat et confirmat, quod Vs. 14. dicitur: כִּי-עַר-צָרָק יִשׁוּב מִשָּׁפֵט *Quia ad justitiam revertetur dicitum*, i. e. iudicium tandem justum et rectum fiet, recreentur sancti, erepti violentiae, et puniantur tollit turquo impii. וְאַחֲרָיו *Et post illud* scilicet justum iudicium quod proxime praecedit. Alii, ut Aben-Efra et Kimchi *et post illam*, justitiam. Imo alii: *post Deum*, ex Vs. sed sine necessitate. Subaudiendum est verbum substantivum יָרִיבוּ, *erunt*, ut 1 Sam. XII, 14. 2 Sam. II, 10., וְיִלְכּוּ, *ibunt*, ut 1 Reg. XIV, 8., h. e. illi adhaerebunt idque sequentur et collaudabunt כָּל-יִשְׂרָאֵל-לֵב *omnes in corde*, vid. Pf. VII, 11. XI, 2. XXXII, 11. Sensus: tempore iusta iudicia exercebantur approbantibus hiis et piis omnibus.

16. מִי-יָקוּם לִי *Quis consurget mihi*, i. e. ut mihi, est enim קום verbum praegrans, ut Genes. IV Exod. II, 27. 2 Sam. XXIII, 10. לִי alii *pro me* reddunt ut Exod. XIV, 15. Jud. VI, 31. עִם-מְרִעִים *Cum impii*, i. e. mihi, s. pro me, cui cum improbis certandum est. Chaldaeus: לִי לְאַחֲרָא קָרְבָּא עִם טְבַאשִׁין *quis assurget mihi ad gerendum bellum cum scelera* Cf. similem phrasin Pf. LV, 19.

17. Respondet jam sibi ipsi vates ad exclamatoriam interrogationem Vs. 16. Nisi Deus adesset mihi ope jam sane, amissa vita, aggregatus jacerem mortuis. טַרֵּם אֶבְשֵׂה *Parum absuisset*, quin habitaret in *lento anima mea*, i. e. jacerem jam silens inter mort

hi animi silent et quiescant, nihil est motus in his, nihil soni aut vocis. Latini poetae de mortuis eadem figura utuntur, et sunt *silentes umbrae* Virgilio, et *silentium consilium*.

18. Quando enim jamjam labi et concidere mihi videor, neque consistere me posse diutius exillimo, tum tua me bonitas arreptum sustinet et fulcit. מְצֵה רַגְלִי
Motus est pes meus, actum de me nunc est; proverbialis locutio, vid. Deut. XXXII, 35. Pf. XIII, 5. XXXVIII, 17.

19. Quando animus meus curis perturbatur plurimis, in mediis aerumnis meis, te consolante recreor et exhilaror. Nomen שְׂרָעָה, quod praeter hunc locum Pf. CXXXIX, 23. occurrit, Chaldaeus utrobique *cogitationis*, (מְחַשְׁבֵּתָא et מְחַשְׁבֵּתָא) reddidit. Alexandrinus h. l. ὀδύνας, et altero Psalmorum loco τριβους posuit. Propria nominis significatio non potest definiri, quum veterae dialecti eo careant.

20. Tu ergo, Deus, aderis innocenti mihi, desinops etiam, et propulsabis a me injurias et vim impiorum. הֲיִחְבְּרָה בְּטָמֵי הַזֶּה־נִי Num enim *consociabitur tibi solium perditionum*, i. e. quomodo enim fieri possit, ut conveniat tibi cum folio et tribunali perverso et iniquo, violentoque tali? num fas est, de te credi, quod cum iniquis principibus et iudicibus societatem inieris, ut illis populum tuum vexare, diripere et perdere liceat te vidente atque nihil prohibente, perinde atque si cum illis foedus inieris, et eorum iniquae potestati faveas? Ad constructionem verbi cum Suffixo Kimchi confert מְצֵה Pf. V, 5. Est vero illud futurum *Pyal*,posito *Kamez chatuph* pro *Kibbutz*, ut מְצֵהוּ Pf. LXXII, 20. Ante מְצֵהוּ מְצֵהוּ-הוּ repetendum הֲיִחְבְּרָה, num consociabitur tibi *jugens molestiam pro statuto* i. jure, vel *afflictionem pro lege*, i. e. quomodo fieri possit, ut ei suffragetur, qui pro jure vim et injuriam usurpat, pro legibus fraudes condit, et perniciem struit. Ita מְצֵה saepius significat *pro* (sensu *furrogationis*), ut Deut. XXIV, 16. XXV, 6. Levit. XVII, 11.

al. Symmachus tamen κατά προστάγματος, *contra legem*, reddidit, sicut et aliqui *praeter statutum* interpretantur verba על-ידי-ה', ut sit: *contra jus et fas, et contra legem Dei, perniciem cogitat, comminiscitur et struit. Alii: secundum statutum, i. e. de more et consuetudine, seu instituto eorum, qui hanc sibi legem faciunt, ut noceant omnibus.* Ita על usurpatur Jos. XXII, 9. על-פי *Secundum mandatum Jovae per Mosen.* Cf. Pf. CX, 4. Num. I, 18. Accusat autem judicia et juris administrationem ac consultationes de vi.

21. יגורו על-נפש צדיק *Conglobantur, turmatim exeunt et irruunt quasi milites et succenturiati (cf. verbum Gen. XLIX, 19. Jerem. V, 7. Mich. IV, 14.) adversus animam justii; judicia illa et congregationes ad deliberandum sunt concursationes violentorum, vim in his exercent, non jus et justitiam.* ודם נקי ירשיעו *Et sanguinem innoxium per sanguinaria sua decreta volut impium damnant,* Pf. XXXVII, 33. Proverb. XVII, 15. Chaldaeus: *sanguinem innocentem דין וקטול דין וקטול damnant iudicio mortis, ut Jerem. XXVI, 11.*

23. Rependet poenas meritas violentiae et injuriis, quas usurpant mali illi, perdet eos in facinoribus ipsorum, et eodem modo, quo ipsi alios; convertet in ipsos, quae scelerata struunt aliis; id enim significatur verbis וישב עליהם מה-אונם *redire faciet super eos iniquitatem eorum.* וברעתם יצמיחם *Et malo suo perdet eos: malum ipsorum vocat, quod in bonos moliuntur, q. d. illis artibus peribunt, quibus justos perdere volebant. Alii: propter malitiam eorum excindet cor; ב propter, ut Pf. V, 11. IX, 15. XXXII, 3.*

PSALMUS QUINTUS ET NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Invitatio est et exhortatio ad pios, ut declarent studium pietatis suum, in agendis gratiis, in adorando et celebrando Deo, et subjiciendo se potentiae ejus, monetque illos, ne adversus compellationem atque invitationem ejus contumaciter aut praefracte aliquid faciant. Quod et ne facere velint, deterret eos Psalmus Dei ipsius voce, proposito exemplo poenae gravissimae, qua Deus usus fuerit adversus majores populi Judaici in solitudine, qui vocantem Deum contemserint, et ei obtreclarint, imo tentare etiam eum ausi fuerint, quibus propterea, a terra promissa exclusis, in locis desertis illis moriendum fuerit. Alexandrinus interpres Davidi hoc carmen tribuit, ex traditione haud dubie, quam ipsam epistolae ad Hebraeos scriptor IV, 7. sequutus est. Forsan initiis illis tabernaculi in Sionio constructi, et arcae in hoc introductae est consignatum. Certae tamen temporis, quo editum sit carmen, notae in illo apparent nullae.

1. *Jubileus petrae salutis nostrae*,
 i. e. ei, qui est propugnaculum nostrum, in quo tuti
 sumus.

2. *Veniamus ante faciem ejus*, compa-
 reamus coram eo, Jef. XXXVII, 33. Mich. VI, 6. Alii,
 ut Vulgatus: *praeoccupemus faciem ejus*, quod interpre-
 tantur: maturemus, ne moremur. *בהורה* *Cum confessio-*
ne, i. e. celebratione et gratiarum actione. Kimchi: ut
 confitemur ipsi bonum, quod fecit nobis. Vid. Pf. XXVI,
 7. XLII, 5. V, 14.

3. *Rex magnus super omnes*
Deos, i. e. superans, qui pro Diis habentur, aut sic ap-
 pellantur, univeros. Sunt, qui *principes et magistra-*
tus h. l. intelligant, qui et nominantur *Dii*, vid. Pf.
 LXXXII, 1. 6.

4. *Cujus in*
manu, potestate, sunt *pervestigaciones terrae, et altitudi-*
nes montium ipsi, terrae imae et montium cacumina, in-
 fima et summa, abstrusa et eminentia omnia. *מחקרי-ארץ*
Pervestigaciones terrae sunt abditissima terrae penetralia,
 et quae in intimis ejus recessibus continentur, quicquid
 investigando et scrutando e terra erui potest, cf. cogni-
 tum nomen *חקר* Job. XXXVIII, 16., item rem et ver-
 bum Jerem. XXXI, 37. De nomine *הוצפנה* vid. ad Num.
 XXIII, 22. et Job. XXII, 25.

5. *Cui est mare, nam ipse*
fecit hoc, particula *ו* ante *הוא* h. l. *αὐτοματῶς* videtur;
 ideo sunt ejus propria et in potestate ejus, quia ipse crea-
 vit et condidit; cf. Pf. LXXXIX, 11.

7. 8. *Populus* s. *grex pascuas ejus*, i. e.
 cui se pastorem praebet, cf. Pf. LXXX, 2. Jer. XXIII,
 1. *Et oves manus ejus*, i. e. quos ducat et regat
 manu sua, cujus ipsemet curam habet, non mercenarius.

Verba,

Verba, quae sequuntur, הַיּוֹם אִם-בָּקִי חֲשַׁמְעוּ, alii interpretantur hoc modo: *utinam hodie*, i. e. statim *voci ejus obediatis*, quemadmodum אִם *obsecrantis* particula est et Exod. XXXII, 32. 1 Paral. IV, 10.; alii vero, אִם *pro conditionali* particula accepta, conjungunt cum Versu 8., hoc pacto: quando igitur audieritis vocem pastoris hujus, hodie, et quamdiu sonat, vocantis, praecipientis, et ducentis vos, nolite ad hanc obdurare corda vestra, sicut olim factum fuit in solitudine deserta, in locis *Meriba* et *Massa* nominatis. מֵרִיבָה et מַסָּה Alexandrinus non ut nomina sed προσηγορικῶς interpretatus est παρακλιρασμὸν, et παρρασμὸν. Sed docet historia, haec προσηγορικὰ Mo- sen indidisse illis locis, ut fierent illorum propria, vid. Exod. XVII, 7. Num. XIV, 22. Deut. VI, 16.

9. אִשֶׁר Ubi, ut Num. XX, 13. Jos. LXIV, 10. Ps. LXXXIV, 4. בְּחַנְתִּי אִם-רָאוּ מַעֲלֵי Explorarunt me quid possem, *etiam viderunt opus meum*, i. e. quum vidissent tamen tam multa argumenta hujus rei, in iis, quae mirabiliter feceram coram ipsis.

10. אַרְבָּעִים שָׁנָה אֶקִּים בְּדוֹר. *Quadraginta annis*, ab exitu ex Aegypto usque ad transitum per Jordanem (Num. XIV, 32. XXXII, 13.) *fastidium habeam in generatione* scil. patrum vestrorum (Vs. 9.), molestiam mihi attulerunt illius aetatis homines illi, quibus et propterea infensior fui, quod tam essent intractabiles, itaque יִאָמַר עַם חָצִי וְיִאָמַר עַם חָצִי לֵבָב הָאֵל לֹא-יָרְעוּ דְרָכֵי *Dixi: populus errantes corde illi sunt, et illi non cognoscunt vias meas*, sic de iis statui, esse genus peruersum et vecors; quod quid a me fieret, et quid postularem, non attenderet, nec velit cognoscere. Epistola ad Hebraeos Cap. III, 9. contra textum Hebraicum, et Graecam etiam translationem dirimit hoc comma a sequentibus, particula δὲ interposita, et ad praecedentia refert, ut sit: cum viderint per quadraginta annos mirabilia facta mea. Sed esse hoc mendum in epistola ad Hebraeos, cum vetera exempla demonstrant, tum, quod paulo post, in fine Capitis III, 19., ita ut in Hebraeo

braeo est, sententia refertur, et illa diremtio, tanquam correctione facta, tollitur.

11. Post לְהַם subaudiendam לְהַם, *quibus iratus juravit.* אִם-יָבֹאוּ אֵל-מְנוּחָי. *Non introibunt in requiem meam,* non pervenient ad loca quietis a me paratae, non videbunt terram promissam, in qua, sede facta, tandem acquiescerent. אִם *Si!* est h. l. jurantis per apostrophen, vid. Num. XIV, 30. Deut. I, 35. Pf. LXXXIX, 36. Est hujus etiam Psalmi caufula ita abrupta, ut motilus videri possit, sicut in Psalmis duobus aliis, LXXVII. et LXXXI. observavimus, et infra in Pf. CXIV. videbimus, qui itidem subito desinunt in media commemoratione eorum, quae Israelitis in illo quadraginta annorum itinere evenerunt.

PSALMUS SEXTUS ET NONAGESIMUS:

A R G U M E N T U M.

Hic Psalmus pars est carminis longioris, quod David composuit, quum arcam legis ex aedibus Obededomi solenni pompa deduceret, et in arce sua Sionitica in sede ei parata collocaret. Legitur hoc carmen 1 Chron. XVI, 8 — 36., et particula, quae hunc Psalmum constituit, Vs. 23 — 34. ibidem, in qua tamen nonnulla mutata sunt, et accommodata solennitati, cui fuit destinata. Non enim videtur repudianda esse traditio, quae conservata est in Graeca versione, adhibitum fuisse hunc Psalmum in dedicatione templi secundi post reditum ex Babylonico exilio, ὅτε ὁ οἶκος ἀκοδομεῖτο μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Recte quoque ibidem additur: ἀδὴ τῷ Δαυίδ. Quippe David vere auctor ejus dicitur, cujus verba sunt omnia, ut ex laudato Chronicorum loco constat. Praefules vero Judaeorum reducum ex Babylonico exilio quaedam in iis consilio suo accommodatè immutarunt. Talis cento est Psalmus CVIII. ex
Da-

Davidico LXII. et LV. ab aliquo rhapsodo confutus, et diverso tempori accommodatus. Quando enim non habuerunt poetas, qui peculiare Pfalmos facerent, apparet eos tales rhapsodias usurpasse. Nostrum Psalmum cum Chronicorum libro comparavit, atque de utriusque editionis discrepantiis disputavit G. B. REDDINGIUS in *Observatt. philologico-critt. de Psalmis his editis*, p. 94. seqq.

1. שִׁיר הַיָּמִים *Carmen novum*, et exquisitum, cf. not. ad Pf. XXXIII, 3.

5. Exterarum gentium dii non sunt dii, sed אֱלֹהִים *res nihili*, figmenta inania (ab מַלְאָכִים, negandi particula, neque enim audiendus J. D. MICHAELIS, qui in *Supplem.* p. 89. *deploratum, foedum, falsum Deum*, ab Arabico *أل*, *genere*, vel *أل*, *alteratus, corruptus fuit, foetuit* interpretatur), quemadmodum Amos. V, 5. מַדְרֵגָה, *vanitas*, et מַלְאָכִים *deus verus* sibi invicem opponuntur.

6. Omnia ejus praeclara sunt et ornata, omnia potentiam arguentia et referentia בְּמִקְדָּשׁוֹ *in sede sancta ejus*, quod et de *coelo* et *mundo* verum est, quod opus *καρμον* propterea primus appellavit Pythagoras, et de sacratio et sede arcae, vel de templo secundo, ad quod Davidicum illud carmen accommodatum est, ut in Argumento monuimus. In Chronicorum libro 1 Cap. XVI, Vs. 27. pro בְּמִקְדָּשׁוֹ *legitur בְּמִקְדָּשׁוֹ*. Sed בְּמִקְדָּשׁוֹ interpretamentum esse *רוֹבְעֵי הָאָרֶץ*, ab illo, qui Davidicum carmen accommodavit templo secundo, Reddingius recte observavit.

7. Sicut supra Vs. 3. vates Israelitas commonuerat, ut veri Dei laudes inter omnes gentes disseminarent; ita
nunc.

nunt ipsas etiam gentes commonefactas exhortatur, ut promte id exsequantur.

8. *שאו מנחה* *Ferte munus*, s. collective *munera*, cultus et obsequii vestri, more Orientalium, qui sine muneribus ad Reges non solent admitti. Pro *לבוא למצרתיו*, *venite in atrium ejus*, scil. non sine muneribus, in Chronicis *לבוא לפניו* *venite ante eum*, sistite vos oculis ejus.

9. *השתחוה ליהוה בהררה-קרש* *Adorate Deum in ornatu sanctitatis*, vid. not. ad Pf. XXIX, 2.

10. *אף-תבון חבל-גל-חטוט* Vid. ad Pf. XCIII, 1. Docet, populum Israeliticum regem habere eum, qui terram in medio mundi, et aquis mediis ita fundarit, ut firma sit et maneat, id est, omnino potentissimum. Ceterum hoc Versu et eo qui proxime sequitur, quaedam aliter sunt posita, quam in Chronicis, de qua transpositione vid. Redding. l. c. p. 97.

11. *הים וימלואו* *Mare et plenitudo ejus*, quid autem hac formula significetur, mox in Versu sequenti, tanquam *אגרוך-אגרוך-אגרוך* explicatur. *אגר-בו* *ager et plenitudo ejus*, quod idem et cognoscitur ex Pf. XCVIII, 7., ubi haec repetuntur.

13. *בא לשפט הארץ* *Venit ad iudicandum terram*, i. e. ad regnandum, *iudicare* enim figura hebraea *regnare* significat, quam praecipua pars imperii sit juris et iudiciorum administratio. Verba ultima *באמנתו* ----- *ישפט* in Chronicis non leguntur.

PSALMUS SEPTIMUS ET NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Ejusdem fere argumenti hoc Psalmus est cum superiore: celebrat Dei potentiam et majestatem agnoscendam ab omnibus gentibus, quae, abjectis idolis, hunc unum verum Deum colere deberent et adorare. Piis omnibus, qui hunc Deum Sionium colant et venerentur, ab eo protectionem, et gratiam promittit, et hoc nomine laetari eos jubet, et beneficentiam ejus celebrare.

Sicut praecedentes duos Psalmos, ita hunc etiam et sequentes aliquot, usque ad CI, occasione consecrati templi secundi vel factos vel illi accommodatos esse suspicari licet, ex Graeco titulo [Psalmi XCVI. (cf. Argument: ejusdem Psalmi), quum et similes sint argumento, et in hoc nullo ordine Psalmorum, conjuncti tamen continuo ordine legantur. In Graeca Alexandria translatione huic Psalmi praescriptum est: τῷ Δαυὶδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται, *ipsi David, quando terra ejus restituta est, ut Vulgatus reddidit.*

„Re-

„*Restitutam terram*“ inquit AGELLIUS, „sic intelligendum puto, quando a fluctuatione et agitatione stabilita est atque firmata, sedatis bellis, quibus prius concutiebatur. Non alienus ab hac sententia videtur Graecus auctor fuisse, quem Eusebium puto, ejus enim haec verba sunt: Ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν Ὁ ἐρμηνείᾳ φέρεται ἢ ἐπιγραφή, ἐροῦμεν ὡς πολλάκις συμφοραῖς παρεπεπτωκῶς ὁ Δαυὶδ ποτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ Σαοῦλ ἠλαύνετο, καὶ τὰς ἐρήμους μετεδίωκεν, τὰς δὲ περὶ τοῖς ἀλλοφύλοις διατριβὰς ποτὲ δὲ ὅτε πολέμοις ἐσχόλαζε, τὸν προκείμενον οἶμαι Ψαλμὸν κατ' ἐκείνον ᾗσε, καθ' ὃν κατέστη ἡ γῆ αὐτοῦ, ὁμοῦ καὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλείας ἐν εὐταξίᾳ καὶ εἰρήνῃ, καὶ γαλήνῃ καταστάσης, μετὰ τὴν πάντων τῶν ἐχθρῶν ἀναίρεσιν. Quoniam in LXX. interpretatione haec inscriptio fertur, dicimus Davidem, cum in multas calamitates incidisset, et nunc a Saulo fugatus deserta loca sectaretur et cum Philisthaeis commoraretur, nunc bellis gerendis vacaret, praesentem Psalmum, ut ego sentio, eo tempore cecinisse, cum ei terra restituta est, animo ejus et regno per quietem, et pacem ac tranquillitatem constituto, sublatis omnibus ejus inimicis.“ Quod si vere Davidicus sit hic Psalmus, eodem modo, quo superior, Tercundi templi dedicationi accommodatus fuerit.

1. De עָרָא vid. not. ad Pf. LXXII, 10.

2. נִבְרַת וְעָלְמָה עָלְמָה Nubes et caligo circa eum, ἀγρία διὰ ὄνοῦν, nubibus caliginosis ab omnibus partibus circum-

consumditur, harum satellitio stipatur majestas ejus. Talis *ειδωλοποιτα* de densis nubibus, inter quas de coelo descendit Deus, est et Pf. XVIII, 10. De verbis, quae proxime sequuntur, vid. not. ad Pf. LXXXIX, 15.

3. Antecedit eum flamma vassatrix, quae grassatur in hostes ipsius circumcirca, ut incendat et consumat eos. Huic simile est Pf. XVIII, 9.; etiam XXIX, 7. et saepe alias ab igne et fulmine, tonitruo et tempestatibus demonstratur potentia Dei. Fulmina atque tonitrua tanquam antecursores et antesignani sistuntur Jovae expeditionem suscipientis.

6. *הגידו השמים צדקו* *Annunciant caeli justitiam ejus.* *Coelis* alii, post Chaldaicum (*מַגְבֵּלֵי תְרוּמָא*), intelligunt *coelites*, divinae justitiae praecones; alii significari hoc putant: justitia ejus opplet omnem rerum universitatem, coelum et terram; sicut hyperbole poetica: *fama super aethera notus*, et: *sublimi feriam vertice sidera*.

7. Pudeat ergo perverſitatis suae omnes, qui idolis serviunt, qui sculptas imagines, res fictas et nihili, colant.

8. Haec cum audit Zion dici de Deo suo et adventu ejus, laetatur hoc nuntio, et omnes terrae Judaicae urbes exultant gaudio. De *בְּנוֹת יְהוּדָה* vid. not. ad Pf. XLVIII, 12. Laetantur *לְמַעַן תִּשְׁמַחַת בְּשִׁפְטֵיךָ* *propter judicium tuum*, i. e. amplitudine et justitia regni tui. *Judicia pro regno*, cf. not. ad Vs. 13. Pf. praeced.

10. *וְהִתְנֵחַ אֶתְכֶם יְהוָה שְׂמֵאֵי-רָע* *Vos, qui diligitis Jovam, odissetis pravum*, i. e. fugite deorum fallorum cultum; hoc enim peccatum, hanc impietatem h. l. generali mentione *pravi* indicari, cum ex Versu 7., tum vero ex toto argumento Psalmi cognoscitur. Apostrophe in oppositione ad cultores idolorum Vs. 7.

11. *אִנִּי אֲרֵא לְצַדִּיק וְלִישְׁרָיִם לֵךְ שִׂמְחָה* *Lux facta est justo, et rectis corde laetitia* scil. facta est, i. e. pios matet felicitas, rectosque et probos gaudium et laetitia.

Quod

Quod in altero hemistichio מַחְיֵה, idem in profere מַחְיֵה vo-
catur, quo *res secundas* notari, vix monitu opus, vid.
Esth. VIII, 16: Ps. CXII, 4. Jel. LIX, 9. Alii *lumen* acci-
piunt h. l. de sereno vultu Dei, qui est gratiae et beni-
gnitatis ejus, quomodo et consequentur haec apte ad praec-
cedentia, in quibus promittit piis defensionem adversus
impios et liberationem a Deo. מַחְיֵה Satum, h. l. destina-
tum, paratum indicare videtur. Alii: *lux dispersa est*
justis, quod *spargere* etiam de radiis luminis dicit possit.
Alexandrinus reddidit Φῶς ἀνέριθε, quod ipsum Vulga-
tus, Arabs et Syrus sequuti sunt. CAPPELLUS in *Crit.*
S. p. 566. et 935. ed. Vogel-Scharfenberg. Graecum in-
terpretem מַחְיֵה legisse conjecit, praesertim quum et Ps. CXII,
4. מַחְיֵה מַחְיֵה מַחְיֵה מַחְיֵה legatur. Sed observavit Bux-
TORFIUS in *Anti-Crit.* p. 583., illum מַחְיֵה sumpsisse pro
מַחְיֵה, quum literae homogeneae מ et ח pronunciando et
audiendo facile inter se commutari potuerint. „Sic,“ ad-
dit Buxtorfius, „Jael. IV, 11. מַחְיֵה juxta quosdam po-
nitur pro מַחְיֵה, *festinat*; et pro eo, quod 2 Reg. II,
13. legitur מַחְיֵה, Jesai. XXXIX, 2. legitur מַחְיֵה. Et
sic etiam quidam Hebraeorum acceperunt hoc locos.
Aben-Jechija scribit: *Ajin* in מַחְיֵה est loco *Chet*, quia
litterae gutturales inter se permutantur; estque hic idem
quod מַחְיֵה.“

PSALMUS OCTAVUS ET NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Et hic Psalmus Jovam ut regem omnibus gentibus adorandum celebrat. Tanta est similitudo et sententiarum et elaborationis, et eorundem verborum etiam ex uno in alterum transcriptio et repetitio in his Psalmis aliquot, ut quod de unius argumento et occasione dicitur, aequè ad omnes videatur referendum. Ideo et hunc initiis et consecrationi templi secundi factum esse censemus.

1. הושיעה לִי יְמִינוּ זְרוֹעַ קְדָשׁוֹ *Salutem ipsi praestitit dextera sua et brachium suum sanctum*, dextera potente sola sua, suo solo brachio, non ullius alterius ope, salutem sibi peperit. Sibi autem salutem aliter non parit Deus, quam vincendo hostes suos et populi sui, qui sunt simul et ipsius hostes.

3. Ostendit se non esse oblitum affectionis benignae et misericordiae suae erga domum Israelicam, et qua gratia et fide eam complectatur.

7. יִרְעַם הַיָּם *Fremat mare*, mare allonet et admurmuret congratulando, et quicquid in hoc vitam degit, haec enim est מְלֵאוֹ, *plenitudo ejus*, cf. Ps. XCVI, 11.

8. Quemadmodum Ps. XCVI, 12. *exultat ager et canunt arbores*, ita hic flumina exhortatur, ut יִתְהַלְלוּ בְּיָדָם, *ut applaudant manibus*, ad hominum exemplum, regibus recens creatis plaudentium, vid. 2 Reg. XI, 12. Cum nomine feminino נְהַרֹת conjugitur verbum masculinum per Archaismum; vid. SCHROEDERI *Instit.* p. 273. et GESENI *Lehrgeb.* p. 716.

PSALMUS, NONUS ET NONAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Celebratur et in hoc Psalmo, ut in superioribus, potentia Dei Israëlici et Zionici, tum verò etiam iustitia et misericordia ejus, quam praestet et praestiterit populo suo, quod semper preces ejus audiverit, et inter poenas etiam misericordiae tamen suae non consueverit oblivisci. Sunt, qui propter ea, quae leguntur a Versu 6. usque ad finem, difficilibus temporibus populi Psalmum factum putent, et exhortationem ad preces fieri eas, quibus petant se liberari. Nos tamen, propter similitudinem, quam habet cum Psalmo XCVI., et ceteris ejus generis, nihil de hoc faciendum censemus ab illis diversum, et referimus hunc etiam Psalmum inter eos, qui consecrationi templi secundi, et arcae in hoc introductioni, facti sunt. Neque vero caruerunt illa etiam laetitiae tempora suis difficultatibus, quare nec his aliena est illa ad preces exhortatio.

1. יהוה מלך ירגזו עמים *Jova regnat*, hic rex est gloriosissimus et potentissimus noster, *contremiscant* ad majestatem ejus *gentes* omnes; hic rex יושב כרובים *Cherubis* infidet et *invehitur*. Deus per aëra Cherubinibus invohi dicitur, ubi potentia et majestas ejus describitur, vid. Pf. XVIII, 11. LXXX, 2.

2. וְרַם הוּא עַל-כָּל-הָעַמִּים *Et excelsus est super omnes populos*, omnes populos potentia et majestas ejus sibi subjectos habet.

3. „Verba קדוש הוא *sanctus est*, Versu quinto et nono repetita, interlocutio sunt alterius chori. Quod ex initio Versus quarti apparet, in quo וְעוֹ מֶלֶךְ pendet a verbo יוֹדוּ hujus Versus.“ D A T H E.

4. וְעוֹ מֶלֶךְ מִשָּׁפֵט אֱמַב *Et robur i. e. potentiam regis scil. יוֹדוּ* (ex Vs. 3. repetendum) *celebrent*, *jus diligentis*, cujus potentia nihil habet violenti. Dicitur hoc: hic idem rex et potentissimus est, et simul etiam justissimus et clementissimus: hic Deus est terribilis aliis, sed populo suo gratiosissimus et benignissimus. אֲמַב בּוֹכֵבָה *Tu aequitatem constituis*; rectam justamque imperiam usurpas constanter.

5. הַשְׁתַּחֲוֶה לְהַרְם וְגִלְיוֹ *Adorate ad scabellum pedum ejus*, i. e. explicante Aben-Esra, convertite vos venerabundi versus locum arcae ejus (quae ipsa et Pf. CXXXII, 7. Thren. II, 1. 1 Paral. XXVIII, 2. eo nomine indicari videtur), i. q. infra Vs. 9. הַשְׁתַּחֲוֶה לְהַר קָדְשׁוֹ, et Pf. CXXXVIII, 2. אֲשַׁחֲוֶה אֶל-הַיֵּבֶל קָדְשֶׁךָ. Quare et h. l. Chaldaeus sic reddidit: וְאֲבִירוֹ לְבֵית מִקְדָּשֶׁיךָ *procumbite ad domum Sanctuarii ejus*. Nihil tamen prohibet, hoc simpliciter de regio folio Dei, per ἀδωλοποιῶν poeticam, intelligere.

6. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּהִנְיֹו וְשָׁמוּאֵל בְּקִרְאֵי שְׁמוֹ קְרָאִים *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus et Samuel in invocantibus nomen ejus*, quod vulgo sic explicant: sacerdotes et invocatores Dei maxime fideles

fideles et eminentes, *inclamabant eum, ipseque respondit eis, exaudivit eos.* Praepositionem α ante להגיר et קראי inservire voluit h. l. periphrasi superlativi, ut supra Pf. XCIV, 8., ubi not. cf. Rectius tamen praefixo α h. l. simpliciter Nominativum exprimi statuitur, hoc modo: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, i. e. sacerdos ejus, et Samuel in invocantibus eum, i. e. invocans eum, clamabant ad Jovam etc.,* quemadmodum Pf. LIV, 6. dicitur $\text{דומינאס אסא דאמאס אסא דאמאס}$ *Dominus est in sustentantibus me, i. e. sustentans me.* Vid. ibid. not. Quaerunt, quomodo Moses hic inter sacerdotes referatur, quum tamen illum sacerdotis munere nunquam functum esse constat. Bene vero AUG. PERIPHRASIS in *Dubis Vexatis* ad h. l. p. 622. observavit, uti altera periphrasis אשד-קראי ad solum Samuelem spectat, cui additur, ita priorem illam de *sacerdotibus* ad solum pertinere Aaronem, cui adjecta est; Mosen vero praepositum esse sine periphrasi et absolute, utpote alias eminentissimum. Quodsi vero dictione בלהגיר etiam Mosen includi velis, להג h. l. sensu latiore de *quovis Dei ministro* accipere necesse est, quemadmodum nomen illud et alias *quemvis regiminis administrum*, aut virum primarium, qui regem libere accedere potest, significat, veluti 2 Sam. VIII, 18., quo loco qui להגיר vocantur, iidem 1 Chron. XVIII, 2. *primores להגיר ליד המלך juxta regem* appellantur. Hinc et Job. XII, 6. להגיר vocantur ministri regii. Cf. 2 Sam. XX, 26. et 2 Reg. X, 11., ubi להגיר *regis* esse proximae admissionis amicos ejus, inde colligitur, quod conjunguntur cum *magnatibus et familiaribus* (מיהגירי) *ejus.* Et Arabibus كاهن est *administrator alieni negotii.* Vid. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 1217. Possumus autem haec, quod ad *συνηχαι* attinet, sic concinnare, ut hic sextus Versus non dependeat a praecedente quinto, qui est tanquam intercalaris Versus, sicut et in fine repetitur, sed sit novum caput in commemoratione bene.

beneficiorum Dei, quae populo contulerit. Igitur sic continuabitur cum praecedentibus, ut interferantur hujus sententiae verba: ostendit et in precibus populi audientis bonitatem et misericordiam suam.

7. בְּעֶמֶד עָבַן יְרַבֵּר אֱלֹהִים. *In columna ignis locutus est ad eos*, scil. Israelitas suos per Moſen. Columnari nube non tantum duxit populum Israeliticum in ſolitudine deſerta; ſed etiam Deus ipſe, eadem ſpecie, demiſit ſe in tabernaculum, et haec ibi ſe conſpiciendum populo praebuit, et cum Moſe in hac imagine ibidem locutus eſt, ut diſerte ſcribitur Exod. XXXIII, 9. Sylleptice autem אֱלֹהִים eſſe interpretandum, res ipſa docet. Non enim de columna neque ad populum, neque ad Aaronem locutus eſt Deus, ad Samuelem multo minus, qui illis temporibus nullus adhuc fuit, quum in ſolitudine illa tantum haec oſtenderit populo; ſed cum Moſe ſolo, et per Moſen cum populo locutus eſt. Cf. et Exod. XXV, 22. XXIX, 42. Num VII, 89. Nam etiam אֱלֹהִים ad קְרָאֵי-שָׁעָה, Vs. 6, ſubjicitur, γερουσιᾶς referendo; ſic tamen etiam non poteſt res ad aſios, quam ad Moſen referri; cum Samuele enim Deus locutus eſt quidem, ſed non de columna, et per viſa tantum, aut Urim et Thummim. שָׁרְי עֲרֵצֵי שָׁרְי עֲרֵצֵי *Servabant foedus ejus, et ſtatuta, quae dedit eis*, ſervabant religioſe, quae ſanxerat et mandaverat. Hoc alii dictum putant de Moſe, Aarone et Samuele, alii non ſolum de tribus hiſce viris, verum etiam de fidelibus invocatoribus in populo univerſis, illorum viro- rum temporibus, quod verum puto.

8. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אָמֵן עֲבִיחָם. *Jova, Deus noſter, tu exaudiebas eos*, illos fideles tuos, qui te invocarunt. Neque enim Aben-Eſrae et Kimchii placet ſententia, ad Moſen et Aaronem (Vs. 6.) haec referentium; hoc ſenſu: tu exaudiebas eos, quum pro Israele orarunt, et in faciem ſuam prociderunt, Num. XVI, 22. — אֵל נִשְׂא הַיָּיָה לָהֶם וְנָקַם עַל-עֲלֵיוֹתָם *Deus condonans eis fuiſti et ulciſcens in facta eorum*, ſcil. etiam ſi peccata eorum ulciſcebaris.

Sen-

Sensus: parcebas eis, etiam quando culpam et peccata eorum ulcisceris animadversione tua, temperando nimirum iustitiam misericordia. Sunt tamen, qui suffixum ad עֲשִׂיָּהוּ non active, sed passive sumendum putent, ut significantur facinora, quae alij adversus tres illos viros Vs. 6. nominatos patrarunt (quemadmodum עֲשִׂיָּהוּ Gen. XVI, 5. Jerem. LI. 35. est *injuria, qua ego affectus sum*), ut sensus sit hic: clementem te illis praebuisti, et ultus es quae contra ipsos committebantur. Aliqui $\gamma\sigma\upsilon\iota\chi\omega\varsigma$ et simpliciter interpretantur haec de populo universo, et hoc dici volunt: parcebas bonis, et animadvertebas in impios. Sed quam primo loco posuimus sententia poetae consilio haud dubie magis est consentanea.

 PSALMUS CENTESIMUS.

ARGUMENTUM.

Exhortatur populum, ut conveniat in Zioniq
 ad Deum adorandum et celebrandum. Etsi he-
 braeus titulus, מִזְמוֹר לְחֹרֶה, *laudatorium* facit
 hunc Psalmum, et gratiarum actionem (nam
 חֹרֶה, *confessio*, celebrationem etiam et gratia-
 rum actionem significat, ut Vs. 4. Pl. XCV, 2.);
 invitatio tamen potius est, et conclamatio ad ce-
 lebrandum, quod in Zionio praestetur, quam
 celebratio, aut gratiarum actio ipsa, quales sunt
 in aliis Psalmis. Quia vero nomen חֹרֶה etiam
sacrificium gratiarum actionis significat (ut Levit.
 VII, 2. Jerem. XVII, 26. Pl. LVI, 13.); sunt,
 qui hebraeam inscriptionem de sacrificio illo in-
 terpretentur, ad quod hunc Psalmum accinue-
 rint. Ita Chaldaeus, שְׁבַחָא עַל קִירְבָּן הַחֹרֶה, *Psalmus pro sacrificio eucharistico*, red-
 didit. Mihi vero tales inscriptiones et interpre-
 tationes non de occasione, qua poeta Psalmum
 fecerit, testari, neque argumentum indicare vi-
 dentur, sed de usu tantum docere, ad quem po-
 seritis eos Psalmos adhibuerit.

2. עברו את-יהוה בשמחה. *Colite Jovam cum laetitia*, i. e. praestate Jovae ministerium cultus vestri alacres et cum laetitia.

3. הוּא עָשָׂנוּ לָלוּ אֲמָרְנוּ. *Ipsa fecit nos*, i. e. populum et rem publicam nos constituit (quomodo haec phrasia Dent. XXXII, 6. 15. usurpatur, et Jes. XXIX, 23. Israëliticus populus עֲשֵׂה *opus manuum Jovae* vocatur) et *ipsi*, i. *ipsius igitur sumus*, quod mox clarius explicat, dum addit: עָנוּ רָצֹאן כְּרַעֲיוֹנוֹ, ut supra Ps. XCV, 7. Quod pro הוּא in textu legitur, הוּא, ejusdem voculae diversa tantummodo scribendi ratio est, qualis et Levit. XI, 21. XXV, 30. Jes. IX, 2. observatur, quibus locis itidem הוּא, *ei*, in textu הוּא scriptum est. Ita promiscue scribitur הוּא et הוּא, *hic*, Job, XXXVIII, 11. Ezech. XL, 10. 12., nec non הוּא et הוּא, *ubinam?* Genes. XXVII, 33. XLIII, 11. Job. IX, 24. XVII, 15. Qui illud הוּא nostro loco pro negandi particula *non* accipiunt, frustra laborant, ut tolerabilem verborum nostrorum sensum exculpent. Eorum alii: *ille fecit nos, non ipsi nos*, i. e. ipse fecit nos populum suum, nos ipsi non perfecimus hoc. Alii, auctore Jarchio: *ipse Deus nos fecit*, elegit, *dum adhuc non eramus*, quod miror AUBIVILLIO etiam placuisse in *Dissertat. de varietate lectionis vocum הוּא et הוּא in Codice Biblico* (in ejus *Dissertat. junctim edit. a. J. D. Michaelis*, Goett. 1790.) §. XII. p. 489. seqq., ubi plura interpretum commenta relata invenies. Cf. et CAMERON-VITRINGA *Observatt.* SS. L. III. Cap. XVIII. §. VII. Ex veteribus soli Chaldaeus et Hieronymus recte verba nostra interpretati sunt; ille enim הוּא אֲמָרְנוּ, *hic ipse nos sumus* posuit. Reliqui autem veteres, Alexandrinum (הוּא הוּא אֲמָרְנוּ) sequuti, הוּא pro negandi particula male habuerunt.

PSALMUS CENTESIMUS
PRIMUS.

A R G U M E N T U M.

Profitetur Davides primum, qualem se praestare velit regem populo, et deinde, qualem praestiturus sit familiam suam et subjectos etiam ditiori suae universos: ita se administraturum pollicetur regnum, ut nemini faciat injuriam, et foveat bonos, eisque beneficiat, repellat vero a se, et expellat impios. Carmen a Davide editum esse, statim atque regni duodecim tribuum administrationem auspiciatus est, colligitur ex Versu 8., ubi extirpaturum se ait ex *urbe Jovae*, per quam Hierosolymitana urbs videtur intelligenda, sceleratos omnes. Illam vero urbem tum demum obtinuit Davides, postquam ei omnes tribus ex communi sententia regnum detulissent, 2 Sam. V.

1. Primus hic Versus *πρόθρον* totius Psalmi videtur, quae argumentum ejus proponat, ut sit sicut illud: *Aetna mihi carmen erit; et: Arma virumque cano.* Ita sententia talis erit: de recta et justa regni mei administratione canam, et hoc carmen tibi, Jova, pangam tibi-que haec voveo. *הַסֵּד וְהַצִּדִּיק* indicabit, quomodo erga bonos,

nos, quomodo erga malos sese sit praestiturus, quae illis clementiae gratia, quae his poenae, a juris et iudiciorum severitate, debeantur.

2. אֲשֶׁנִּי לָהּ בְּרַחֵם אֱלֹהִים *Prudenter agam*, s. animum advertam *in via* s. *ad viam integrum* (ut Pl. XVIII, 33.), vel, ut alii, *ad viam integri*, coll. Prov. II, 20. Gen. XVII, 1. Prudentiam usurpabo necessariam, ut vitam degam cantam atque inculpatam. Verba אֲשֶׁנִּי לָהּ מְרַחֵם וְרַחֵם varie exercent interpretes. Aliqui ea sic transferunt: *quando*, quaeſo, *venies ad me?* i. e. quando opem ferens, ut recte et prudenter agere possim? Nimirum *venire Deum ad aliquem* dicunt tum, quum peculiari beneficio et documento gratiae se alicui quasi intuendum praebet, quando opem suam ei submittit, coll. Exod. XX, 21. Alii vero opem Dei ad regnum Davidi promissum referunt, atque particulam וְרַחֵם non pro *interrogandi*, sed simpliciter pro temporis particula accipiunt, ut Davides profiteatur, quid facturus sit, *quum Deus ad ipsum venerit*, i. e. ad regnum eum evexerit. DATHIUS adventu Dei h. l. translationem arcae sacrae ex aedibus Obed-Edomi in arcem Davidis Sioniticam (2 Sam. VI. 1 Chron. XV, 16.) significari existimat. Interrogationem: *quando tandem ad me venies?* explicat optative hoc modo: utinam ego quam primum hujus felicitatis particeps fiam, ut praesentiae tuae symbolum, arcam foederis, in aedibus meis possideam. Quale votum cur hoc ipso loco insertum sit, non facile intelligitur. Mihi quidem simplicissimum videtur, particula וְרַחֵם non interrogative accepta, haec verba: *quando ad me venies*, πρότερον facere, hac integri Versus sententia: omni conatu hoc agam, ut praestem me integrum et inculpatum; *quando ad me venies*, ambulabo in cordis mei integritate intra domum meam, i. e. ut, quando ad me venies, visendi causa, qualis ego sim, et quo loco sint mea, reperias me talem scil. integrum et inculpatum; quasi dicat: ante oculos tuos ita versabor, ut nunquam non reperiar talis. Ceterum וְרַחֵם eadem, qua

qua hic, ratione occurrit Prov. XXIII, 35. **תהי מקיץ** אוסרף אבקשנו עור, *quando expurgiscar, denuo illud quareram.* **בקרבי ביתי** *In familia mea*, i. e. domi, q. d. publice privatimque.

3. Dixit, qualem se praestare velit; nunc deinceps de familia et populo promittit et profitetur, quales hos praestare velit. **לא-אשיה לנגד עיני** *Non ponam ante oculos meos*, non proponam mihi, ut finem, aut exemplar aliquot imitandum **דבר-בלעל** *res et factum malum*, cf. XLI, 9. — **עשה-סטים שנאתי** *Facere declinantium odi*, facinorosorum facinora impia odi. **עשה** *Facere*, Infinitivus nominalis, ut apud Latinos: *scire tuum nihil est.* Sic Prov. XXI, 3, Job. XII, 12: **סטים** *Declinantium a via integra*, Vs. 2.; vel, quia nomen post talem Infinitivum non subjective, sed objective accipi solet: *facere declinationes*. Nomen praeter hunc locum semel tantummodo, Hof. V, 2. occurrit, ubi tamen **שטים** feribitur. Cf. cognata nomina Num. V, 19. Pl. XL, 5. — **לא ידבק בי** *Non adhaerebit mihi scilicet quod praecessit: facere declinationes*, i. e. nihil haerebit in me facinorum illorum, non communicabo mecum horum quicquam. Sed qui **סטים** *declinantes* transferant, sic accipiunt: *non adhaerebit mihi declinantium quisquam*, non patiar facinorosos mecum esse.

4. Discedere a me jubeo, excludo ab omni usu mecum, qui est animo perverso et pravo. Alii hunc Versum sic conformant, ut de Davide interpretentur, qui iterum profiteator, se nihil mali aut pravi admitturum in corde suo, quum hoc et jam ante, Vs. 3., contestatus sit. **רע לא ארע** *Malum non agnoscam*, i. e. nec malum hominem inter notos et amicos habiturus sum, cf. Jéf. LVIII, 3. Pl. I, 7. et ibi not. Nomen **רע** Chaldaeus **בישא** *concupiscentiam malam* reddidit; quod minime probandum, quum de hominibus pravis sermonem esse appareat.

5. **מלשנתי בסתר רעהי** *Lingua profoindentem in occulto proximum suum.* Hebraicum **לשן** i. q. Arabicum **لسن**,

inceffivit, et profecidit lingua. Chaldaeus לִשְׁתִּי לִשְׁתִּי לִשְׁתִּי loquentem lingua tertia reddidit, quae formula Chaldaeis delatorem significare solent. „Lingua tertia est lingua delatoris, quae quasi tertia est inter hominem et locum ipsius, patefaciendo arcanum“, inquit DAUSIUS in *Quaest. Ebraicæ*. L. I. Cap. IV. Aliam illius appellationis rationem minus probabilem afferunt Talmudici, vid. BUXTORFII *Lexic. Chald.* coll. 1160. Cf. Sirac. XXV, 14. Caterum מְלִשְׁתִּי juxta literas f. Chetib est מְלִשְׁתִּי, Participium Pihel, מְלִשְׁתִּי, ad formam מְשַׁמֵּת Job. IX, 15., adhibito Cholem pro vocali brevi (Patach sub ל) et Dagesch; juxta puncta autem, f. Keri, Patach et Dagesch contracta sunt in Camez, pro מְלִשְׁתִּי. Jod in fine paragogicum est, ut in מְלִשְׁתִּי, ligans, Genes. XLIX, 11., et מְלִשְׁתִּי, exaltans, Pf. CXIII, 5. Vid. et Pf. CXXIII, 1. — מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי Eum exterminabo, poenis debitis perdam. Kimchi subaudit: e conspectu meo, ut non amplius ad me redeat. מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי Altum f. elatum oculis, i. e. fastuosum et superciliosum. Cf. Pf. XVIII, 28. Prov. VI, 17. XVI, 5. 18. Job. VII, 8. — מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי Et latum corde, i. e. insolentem et ambitiosum, neque ullis modestiae finibus et praescripto contentum, cf. Prov. XXI, 4. XXVIII, 25. — מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי Eum non possum, subaudi מְלִשְׁתִּי, ferre, quod ipsum additum est Jerem. XLIV, 22. Prov. XXX, 21., omissum vero, ut h. l., Jes. I, 13. Eum non sustinebo. Alexandrinus verba hebraea sic videtur pronuntiasse: מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי, transtulit enim: τούτω οὐ συνήκων, cum hoc non edebam, ut Vulgatus reddidit, quod et Syrus sequutus est. Chaldaeus: מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי עִמָּא עִמָּא cum eo non habitabo in mundo.

6. מְלִשְׁתִּי Oculi mei scilicet intenti sunt, circumspiciunt, cf. Pf. XXXIV, 16. LXVI, 7. מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי, In fideles terrae, in eos qui spectatae sunt fidei. Locutio quasi superlativa, qualis מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי Pf. XXXV, 20., ubi not. vid. מְלִשְׁתִּי מְלִשְׁתִּי Ad habitandum mecum, i. e. ut sedeant mecum ministri, aut consilii adfessores, coll. Pf. CXIII, 8.

Sensus: circumspicio homines fidelissimos et veracissimos, ut tales mecum habeam, et in confesso consilii mei. דלך בדרך תמים הוא ישרתני *Ambulans in via integra, qui integrae est vitae, is ministrabit mihi*; non servilia ministeria, sed curationes politicas significari; res ipsa docet. Qui vitam degunt honestam et innocentem; ex iis gubernationis ministros mihi deligo, tales curabunt in regno mihi.

7. לא ישב בקרב בתי עשה רמיה לבר שקרים לא יכון. לנגד עיני *Non sedebit in medio domi meas faciens fraudem, qui mendacia loquitur, non constabit coram oculis meis.* Genus subdolum et mendax, qui fraudes struant et dolos, verbis et factis, tales non patiar locum reperire in familia mea, non patiar eos apud me sedem figere. Interpretantur enim ultima Versus nostri verba plerique: *non stabilietur coram oculis meis*, i. e. stabilem sedem non reperiet apud me, non aget radices in domo mea, etiam si forte in familiam irrepserit. Alii verbo כון *stabiliri, prosperari* intelligi exillimant, ut sit: non succedet ei res, non crescet aut fortunabitur apud me, non promovebuntur a me res ejus. Chaldaeus: ליה רש למהכונא *non erit ei facultas comparandi coram oculis meis.*

8. לבקרים *Singulis matutinis* (ל est *distributivum*, ut Jos. VII, 14. Pf. LXXIII, 14. Jef. XXXIII, 2.), quod alii tempestive, alii, primo quoque tempore, sine mora, interpretantur. GROTIUS: „Hoc ideo dictum, quod mane judicia exercebantur, cf. Jerem XXI, 12. 2 Sam. XV, 2.“ Ego idem puto esse quod *singulis diebus*, i. e. assidue, quod alias כל-היום, veluti Pf. CII, 9. מעיר יהנה Chaldaeus recte מן ירושלם בקרא דדי, *ex Hierosolyma, urbe Jovae*, reddidit. Cf. Pf. XLVI, 5. XLVIII, 2. 9. LXXXVII, 3. Alii collective pro ערי יהנה *urbibus Jovae*, i. e. Israëliticis, cf. 2 Sam. X, 12., accipiunt. Sensus: magno studio extirpabo facinorosos et sceleratos omnes, ne civitas Jovae sacra, ejusque sedes, quicquam habeat talium hominum.

PSALMUS CENTESIMUS SECUNDUS.

A R G U M E N T U M.

Populi Babylone captivi preces hoc Psalmo continentur, primo deplorantis suas aerumnas, deinde optantis et precantis, ut Jova tandem placatus Sionem restituat, et captivos liberet, ut gloria ejus celebretur. Carmen vel sub exilii finem, vel primo post reversionem tempore, et inter initia instaurationis, editum.

1. Inscriptio carminis. חַפְּלָה לְעַבְדֵי מִסֵּרִי *Preces afflicti, f. miseri*, ל nota Genitivi, ut in formula לְרִירִי מִסֵּרִי, vid. Vol. I. Prolegomm. p. XLV. Sunt, qui transferant: *preces pro afflictio*, existimentque, hunc Psalmum ut precum formulam quandam praescriptam populo in exilio, a propheta quodam inter concaptivos, qua uterentur pii interexules, quando angèrentur desiderio liberationis; quod, ut fieri solet, tanto gravius eis factum est; qua proprio fuit terminus promissus. *Afflicto*, עֲבָדֵי, populum Israeliti. cum exilii miseri afflictum intelligendum esse, recte monuit Kimchi. Monendum omnino, sicut in omnibus Psalmis posteriorum temporum, ita in hoc etiam, per exalagen personarum, de toto populo, ut de uno homine, verba fieri. כִּי-יִצְטָק *Quando tristitia obruitur*, vid. de hoc

hoc verbo not. ad Pf. LXI, 3. — וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפָּךְ שִׁחוֹ
Et coram Jova effundit sollicitudinem, i. querelam suam.
 De שִׁיחַ vid. not. ad Pf. LV, 3.

3. אֶל-חֶסֶד פָּנִיהָ סָמְנִי Cf. not. ad Pf. XXII, 25. —
 בְּיוֹם צָר לִי *Die, tempore, quo angustia est mihi, ellipsis*
relativi, ut Pf. LIX, 17., et hemistichio proximo.

4. כִּי-כִלּוֹ בַעֲשָׂן יָמִי *Nam consumti sunt fumi, instar,*
qui a vento dissipatus, disparet, et nullum vestigium re-
linquit, dies vitae meae. Pro בַּעֲשָׂן legunt et hic codices
 plures בָּעֵשֶׂן, ut Pf. XXXVII, 20., ad quem loc. not. cf.
 In altero hemistichio ambigitur de nomine סֹדֵק, quod
 alii *materiam ignis, i. lignum igne adustum* (coll. Arabico
 وقود) interpretantur; Alexandrino auctore, qui *Ἐπύριον*
 reddidit, quod Vulgatus *cremium* reddidit; alii vero, post
 Kimchium, *focus* (coll. feminino סֹדֵקָה, Levit. VI. 2.),
 quod si fumas, de *lapidibus foci* intelligendum erit, qui,
 quod perpetuo uruntur, ita consumuntur. Vel intelligun-
 tur *lateres*, qui sunt et ipsi coctione usli, et quasi tota
 saxa, ut hic idem dicatur, quod Pf. XXII, 16. יָבֵשׁ בְּחָרֶשׁ
 נְחִי *Offa mea, i. e. vigor, et robur corporis*
mei universum, ut Pf. XXXI, 11. LI, 10.

5. הִנֵּה בַעֲשָׂב וַיִּבֶשׁ לִגִּי *Percussum est* scil. aestu fol-
 lis (de quo verbum וַיִּבֶשׁ, *laesit, percussit*, et Jon. IV, 8.
 Hof. IX, 16. Pf. CXXI, 6. dicitur) *velut herba, et exaruit*
cor meum, i. e. qualis herba sola adusta, sic ego miser
aeterna contabui. Percussum est cor meum, pro: ego
sum percussus, ut illud Ennii apud Gellium (VII, 2.):
quem credidit esse meum cor, pro: quem ego credidi. Et
 Homerus Iliad. A. Vs. 395. *καρδίην Διός, cor Jovis, pro*
*ipso Jove posuit. כִּי שִׁכְחָתִי מֵאֲכָל לֶחֶמִי *Nam adeo moe-**
stos et infirmus sum, ut oblitus sim et per oblivionem
desierim a comedendo panem meum, id quod evenire so-
let insigni animi perturbatione et trillitis percussis, cf.

1 Sam. I, 7. 8. XX, 34. 1 Reg. XXI, 4. Dan. VI, 19. Job. XXXIII, 20. Ita apud Homerum Iliad. Ω, Vs. 129. 130. Thetis Achilli dicit: *Fili mi, quousque flens et dolens arduos cor, μεμνημένος εὐδὲ τὶ σίρου, οὐτ' ἀνῆς; neque memor cibi, neque cubilis?*

6. אֶמְנָחִי רִבְקָה עֲצָמַי לְבָשָׁרִי *A voce gemitus mei*; a dolore, in gravissimos et clamorosos gemitus erumpente, *adhaeret os meum cuti meas*, nam בָּשָׂר non solum *carnem*, verum et *cutem exteriorem* significare, ut

Arabum ⁵¹¹بَشَرٌ et ⁵¹¹بَشِيرَةٌ, recte jam Kimchi observavit, cf. MICHAELIS *Supplem.* p. 236. Sic Plantus: *pellis et ossa sum matritudine*, carne scilicet interjecta consumta.

7. De קָמָא et כֹּסֵס vid. BOCHARTI *Hieroz.* P. II. L. II. Cap. XXIV. et XX. (Tom. III. p. 45. seqq. et 14. seqq. edit. Lips.), et not. ad Levit. XI, 17. 18. Verissima millima est *onocrotali* et *noctuae* s. *bubonis* interpretatio, quarum avium voces ejulatui similiores sunt, quam can-

tui. Et quemadmodum noctua Arabibus أم الخراب, *mater ruderum* dicitur, ita et h. l. כֹּסֵס חֲרָבוֹס habetur, quod inter rudera et in solitudine degit. Sensus est: ejulando factus sum sicut una ex avibus, quae solitudines incolit; sicut onocrotalus aut bubo, nihil sono non triste et funestum. Pro כֹּסֵס in codd. nonnullis כֹּסֵס legitur, quod ipsum jam Hieronymum in suo codice reperisse, patet ex hoc *Epistolae ad Sunniam et Fretellam* loco (T. II. p. 655. edit. Benedict.): *Ita Hebræo pro nycticorace verbum Bos scriptum est.* Ita verborum nostrorum sententia haec erit: *sum ut proculcatio ruinarum*, i. e. ut ruinae, quae pedibus calcantur. Lectionem receptam commendat hemistichiorum parallelismus, quippe qui in altero hemistichio avis nomen requirit, quod respondeat קָמָא in membro priore.

8. וְקָמָא *Vigilavi*, i. e. ita me curae et aerumnae exagitant, ut somnum capere non possim, numquam dor-

mie. Verba חַרְרִית בְּצִוְרֵי חַרְרִית Hieronymus recte tr-
tulit: *sui sicut avis solitaria*, etenim בְּצִוְרֵי h. l. non p-
rem significat, sed *avem* in genere (cf. BOCHARTI
roz. P. II. L. I. Cap. XXI. Tom. II. p. 721. edit. Li
Et recte monuit Bochartus (p. 730. seqq. l. c.), intelli-
dam esse avem nocturnam, veluti *noctuam*, vel *bubo*
Ep. enim primus pertinet, quod noctem insomnem
agere noster dicit; nocturnis vero avibus et lucifugis
giliae fere perpetuas tribuunt omnes scriptores;
plura congescit Bochartus l. c. Deinde חַרְרִית בְּצִוְרֵי
solitaria, merito dicitur *bubo*, vel *noctua*, quia in
fertis locis degit; ut Versu praecedente dictum. f

Damir: *Noctuarum plures sunt species, كلها تحب
الخلة بانفسها والتفرق* quae omnes se-
sum et solitudinem (propr. *se segregatum esse*) am-
Sed et ideo *bubo* vocatur *avis solitaria*, quia gregale
est animal, sed solivagum. Unde VIRGILIUS *Aen.*
IV, 462.

*Solaque culminibus ferali carmine bubo
Visa queri, et longae in stetum ducere voces.*

Cum quo Virgiliano loco noster etiam in eo conve-
quod solitariam suam avem Psaltes יצ-יג, *supra tectis*
describit. Quamvis enim bubones et noctuae in dese-
locia nidificent; noctua tamen ad urbes et ad loca c-
nonnumquam se conferre, et ex aedium tectis et culm-
bus ferale suum carmen occentare, in more habent. f
OVIDIUS in *Ibis* Vs. 223.

Sed in adverso nocturnus culmine bubo.

Et VIRGILIUS *Georgic.* I, 403.

— — — — *de culmine summo*

Nequicquam seros exercet noctua cantus.

Pro חַרְרִית in codd. quibusdam, a Kennicotto et de Ro-
notatis, חַרְרִית, *vagabunda*, reperitur. Quod ipsum et
rus expressit: *sicut avis חַרְרִית, quae volat super*

eto. Utramque lectionem combinavit Chaldaeus; *sicut avis* בְּפֶרֶחַ וְנִיד בְּלַחְרִיהָ, *quae volat et vagatur solitaria.* Sed בּוֹדֵד requirit Nasora impressa ad Jes. XIV, 31. et Hof. VIII, 9.

9. כְּחֵלְלִי *Insanientes in me*, insano modo mihi insulantés. Suffixum resolvi potest subaudita praepositione, ut Pf. XVIII, 40. קָמִי, *insurgentes contra me.* כִּי בִּן בְּעַי *Per me jurant*, dicendo: accidat mihi, quod Judaeis, si fallo. Sensus: a meis miseriis argumenta et exempla sumunt; si quid mali imprecari volunt, vel sibi; ut jurantes, vel alteri, ut maledicentes; execrationum formula sum. Cf. Jes. LXV, 15. Jerem. XXIX, 22.

10. כִּי-אֶחָד מִלֶּחֶם מִכְּלֵי. *Nam cinerem instar panis manducavi*, i. e. luctus quippe pro vscu mihi est. Cineris pro luctu, qui inter cineres, et in sacci veste et squalore in terra procumbentium usurpabatur, cf. 2 Sam. XIII, 19. Jes. LXV, 25. Ezech. XXVII, 30. Job. II, 8. XLII, 6. Hoc igitur, dicit, est nunc cibus meus; nam cinere pro pane uti nemo potest. Ita autem hoc accipere, quod panem de cinere immundum comederint, mihi quidem minus videtur consentaneum. Sicut enim Pf. XLII, 4. dicitur: *lächrymae mihi panis* s. cibus *sunt* (ad quem l. not. cf.), ita haec etiam h. l. accipienda. Codd. aliquot בְּלֶחֶם, *cum pane*, s. *pro pane*, exhibent.

11. Idque mihi evenit כִּי-נִגְזַלְתִּי וְעָמָה, *propter indignationem tuam.* Verba נִשְׁמַחְתִּי וְתִשְׁלַחְתִּי, *extulisti me et profecisti me*, duplici sententia accipiunt et interpretantur; primum de sublacione, quae sit infliccionis causa, hoc modo: quemadmodum qui vult rem aliquam majore cum impetu deorsum in terram projicere, illam prius in altum attollit, sic tu me sublimem extulisti, ut vi majore, et ex alto praecipitem dares. Extulisti me ad summum dignitatis et felicitatis fastigium, nunc vero in extremas miserias dejecisti. Quod si nunquam meliorem fortunam essem expertus, aequiore profecto animo haec ferrem mala; summum quippe genus infelicitatis misero est,

fuisse aliquando felicem. Cf. Thren. II, 1. Secunda sententia est, verba sic esse accipienda: in ira tua velut turbine *sustulisti me* (Jes. LXIV, 5. Ezech. III, 14. Job. XXVII, 21.), *et profecisti*, similitudine desumpta a vento rapido, qui obvia quaevis, etiam homines, abripit, tollit, et perdit, qualem turbinem descripsit LUDOLFUS in *Hist. Aethiop.* Lib. I. Cap. V. et *Commentar. ad Hist. Aethiop.* p. 102. seq.

12. יָמַי כַּצֶּל נִשְׁטֵי *Dies mei sicut umbra extensa*, s. *inclinata*, quae scil. sub vesperam continuo fit major et tenebris propinquior, mox etiam evanida, discedente sole, cf. Jud. XIX, 8. Jerem. VI, 4. Ps. CIX, 23.

13. וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם הָשֵׁב *Tu vero, Jova, in aeternum sedebis*, i. e. tui similis manes, et constans in aeternum miserando, etenim de misericordiae aeternitate, non essentiae Dei, ut Ps. XC., haec capienda esse, docet Versus, qui proxime sequitur, וְזָכַרְתָּ לְךָ נֵר *Et memoria tua per omnes generationes*, memor es foederis tui et promissionum tuarum in perpetuum. Pro זָכַרְתָּ in nonnullis codd. בָּטַמְתָּ, *thronus tuus*, legitur, quod ipsum et Aben-Esra in suo codice reperit. Sed observavit jam Kimchi, mendum hoc esse, natum ex confusione nostri Versus cum simili Thren. V, 19. Cf. BUXTORFII *Anti-Crit.* p. 840. Et זָכַרְתָּ veteres omnes exprimunt.

14. Tu ergo exsurges tandem, quod certissime spero futurum, et misereberis Zionis, quando (בִּי) tempus miserendi advenerit. Alii: tempus *enim* adest miserationis promissae, venit tempus, quod tu praefiniisti, quo subvenias Zioni. Et certe *causalis* particulae בִּי significatio ob ea, quae sequuntur, praeferenda videtur. *Tempus praefinitum* s. *promissum*, מְצוּעַ, scil. a prophetis, maxime autem a Jeremia, XXV, 11. 12. XXIX, 10.

15. בִּי-רָצוּ עֲבָדֶיךָ מִן-מִבְּנֵיהָ *Nam volunt servi tui lapides ejus* (Zionis). Quidam *servos* intelligunt Cyrum et Darium, ut sensus sit hic: adest tempus Zionis restaurandae (Vs. 14.), nam quae ad hanc rem perficiendam

tibi

tibi delegisti ministros; bene cupiant illius ruinis. Usui tamen loquendi magis est consentaneum, *servis* s. *cultoribus Jovae* populum Israeliticum intelligere, qui, etsi deploret rudera Zionica, et lugeat moles vallas ejus, deletatur tamen iis saxis, quibus haec aliquando constitit, cujus ruinae ipsi sacrae sunt. אֶמְצָרָה יִחַכְנֶה *Es pulveris ejus*, i. e. quod in ruinis illa jacent, *miserentur*. אֶמְצָרָה, *Pulverem Zionis* aliqui solum ejus interpretantur, sed rectius alii *rudera* ejus significari censent, de quibus nomen אֶמְצָרָה et Neh. III, 34. IV, 4. usurpatur; qua ratione etiam Seneca ait in Troade: *arx illa pollens oribus et muris Deum, nuno pulvis altus*. Item Horatius de Troja: *Ilion fatalis incestusque iudex et mulier peregrina vertit in pulverem*.

16. Tunc, quum Jova hoc praestabit, ut Zion instaretur (Vs. 17.), gentes exterae, et omnes reges terrae ejus gloriam submisisse colent.

17. Hic Versus de Vs. 16. pendere videtur: omnes reges terrae venerabuntur Jovam, quod respexerit ad *preces* etc. Nominis אֶמְצָרָה, praeter hunc locum semel tantummodo, Jerem. XVII, 6. occurrentis, significatio incerta est. Plerique a verbo אָצַר, *nudavit*, interpretantur *nudatissimum*, i. e. omni auxilio destitutum. Quod ipsum Chaldaeus spectasse videtur, qui אֶמְצָרָה, *desolatorum*, nec non Syrus, qui *pauperum* transtulit. Alexandrinus sensu generaliiori אָצַר־לְוֹעַ reddidit. Sed ad אֶמְצָרָה nostrum nomen referre non patitur linguae analogia, quae docet, geminatam ejusmodi formam peculiarem esse verbis; quorum secunda radicalis vel defectiva est, vel quiescit, et recte monuit SCHNURBERG in *Dissertat.* p. 167. Jarchius *vociferantem, clamantem* explicat, ex significatione verbi אֶמְצָרָה, *vociferantur*, Jcf. XV, 5. *Juniperi* significatio, quam huic nomini vindicare studuit OL. CELSIUS *Hierobot.* P. II. p. 195. seqq., nec Jeremiae loco satis apta multo minus nostro convenit; incondita enim phrasis: *preces juniperi*. J. D. MICHAELIS in *Suppl.* p.

1971. nomen עֲרֵר eadem significatione capiendum censet, quam habet Arabum ⁵عُرَيْرٌ, *gallina sylvestris, meleagris* (*das Perlhuhn*), quae est avis per deserta vagari solita, et semper querula, tristem sonum et monotonicum edens. Schnuizerus l. c. *moribundum* interpretatur ex Arabico ¹عُرَيْرٌ, *reciprocare spiritum in gutturo instar moribundi*; quod quidem conjecturis ceteris omnibus anteponendum videtur.

19. Quae res postea literis mandabitur, atque ita memoria haec ad posteritatem propagabitur. Arguendo persuadere conatur Deo, ut impetret, quod petit. In altero hemistichio עם נְבָרָא, *populus creatus*, non est *recreatus*, ut aliqui volunt, sed: qui tum erit, et extabit cretus, s. populus, qui successurus est aetati illi, qui adhuc nascendus est, י. ד. אֲחֵרֹן, quod praecedit. Itz Chaldaeus: עָמָא דְעָתִיד לְאַחֲבָרָא, *populus qui in futurum creandus est*.

21. בני הַמָּוֶתָה *Morti destinati* (cf. PL. LXXIX, 11.), non a Deo, sed ab hominibus, id est, qui numquam putabantur se recollecturi, ut fierent populus, atque etiam, ut servi, jam essent in manu hostium, qui de ipsis facere possent, quod vellent.

23. Tum, quando magno numero convenient Hierosolymis populi, et reges et regna multa, ad communem cultum serviendi Jovae.

24. *Viam*, aliqui de variis exilii migrationibus interpretantur, Chaldaeo auctore, qui hunc Versum sic reddidit: אֲחֵרֹן מִן טוֹרָה דְאִזְרָה בְּלוֹתָא חִילֵי אֲחֵרֹן דִּמֵי, *afflicta est a labore itineris exilii vis mea, abbreviati sunt dies mei*. Quod sequutus Aben-Esra, „poeta,“ inquit, „hoc dixit sub persona piorum, qui exules erunt in terra longius remota, quam venerit tempus salutis, quod morituri videantur in via, antequam Hierosolymam veniant. *Affixit* scil. hostis *per viam virtutem meam*, i. e.

Itineris longitudine et vexatione demigrandi, diversaque loca et regiones commutandi; itaque apiculis viribus absumptisque diebus veretur, ne me prius vita deserat, quam salutis et liberationis tempus adveniat." Magis contentanem tamen videtur, *viam* h. l. de cursu vitae accipere, et nomen ad הַיְהוָה Deum intelligere, hoc sensu: exercet nos Deus in hoc cursu nostro, in praesente conditione nostra, graviter, et debilitat vires nostras; labore et dolore praecidit nobis de tempore vitae nostrae. Alexandrinus hunc Versum sic reddidit: Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχυρός αὐτοῦ, τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀναγγαλιὸν μακρῆ, unde Vulgatus: *Respondit ei in via virtutis suae: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Pro הַיְהוָה , affixit, legit הַיְהוָה , pro הַיְהוָה porro כֶּתִיב Chethib, כֶּתִיב , pro כֶּתִיב pronuntiavit כֶּתִיב , abbreviatio, ex Versu denique, qui proxime sequitur, desumpsit duas voces הַיְהוָה מִי , eas vero legit hunc in modum הַיְהוָה מִי , *dic mihi*, (quod ipsum et Syrus expressit) pro הַיְהוָה מִי , *Dico: Deus mi.*

25. Verba $\text{לֹא תִּשָׁא מִן עַלְמַי}$ Chaldaeus recte trenstulit: $\text{לֹא תִּשָׁא מִן עַלְמַי}$, *ne tollas, s. auferas me e mundo*, ne mori aut interire me sinas, ut verbum לֹא תִּשָׁא et Job, XXXVI, 20. usurpatur. Integri hemistichii prioris sententia haec est: ideo (quod tam graviter afflicti sumus) querentes dicimus: mi Deus, ne tollas me in medio cursu meo, pendente adhuc incompleta promissione tua. $\text{וְיָרֵךְ לְךָ שְׁנוֹתַי}$ *Per omnem aetatem permanent anni tui.* Quomodo allegetur aeternitatis mentio, hoc loco, clausula Psalmi (Vs. 29.) demonstrat; sic enim argumentatur: Deus aeternus est, et semper idem manebit, ideo nec promissa sua fallent, aut vicissitudini ac mutationi obnoxia erunt, nec populus ejus unquam peribit.

26. לְפָנֵינוּ *Antea, olim i. e. dudum ante nos*, ut Dent II, 12. 2 Par. IX, 11. Chaldaeus: $\text{מִן שְׂרֵיטַת דְּמַחְבְּרֵי}$ *a principio, quum crearentur omnes creaturas.* Alexandrinus אֶרֶץ אֲרָחֹס , Vulgatus *initio*. אֶרֶץ אֲרָחֹס *Terram fundasti, et in basibus quasi suis eam constituisti.*

Jef.

Jef. XLVIII, 13. LI. 13. Pf. XXIV, 2. Recte Aben-Esra haec ad Versum praecedentem referenda observat, ut nihil dicatur aliud, quam hoc: ante coelum et terram, ante has creaturas tuas fuisti; tu es omnibus rerum initiis antiquior. Kimchi: „Ac si diceret: *sicut permanes sine fine* (Vs. 25.), *ita etiam primus es, sine principio; tu namque coelum et terram fecisti.*“ וַיִּצְטַעַשׂה יְרֵיךָ שָׁמַיִם Potente tua manu ipsum quoque coelum est conditum et firmatum.

27. הָרְחֵה יְמֵיךָ *Ipsi coeli et terra* (Vs. 26.) *interibunt.* Sunt, qui post Kimchium, hypothetice haec sumenda putent, hoc modo: *ipsi etiam coeli et terra perituri essent, si velles,* propter loca Jerem. XXXI, 36. Pf. CXLVIII, 6. Coh. I, 4., quae loca tamen non de aeterna sed constanti hujus universi conservatione usque ad constitutum a Deo finem mundi loquuntur, nec alio sensu, quam promissio illa Genes. VIII, 22. intelligenda sunt. Nam mundum hunc interiturum credidisse priscos Hebraeos, patet ex Jef. LI, 6. Job. XIV, 12. Et vetus haec est opinio, inter plures antiquitatis populos recepta. Vid. GAOTIUS *de Verit. Relig. Christ.* L. I. §. XXII. p. 115. 116. ed. Jenae 1726., et ejusdem Annotatt. ad 2 Petr. III, 7. וַיִּמָּחַד הַקָּעָר *Tu autem stabis,* permanebis sine omni mutatione, sine aut interitu. אֵל וְכֹלֵם בְּבִגְדֵי יָבֵלֵי *Et universitas eorum,* s. omnia illa *sicut vestis,* quae vetustate diffuitur et rumpitur, *veterascent.* לְלִבּוֹשׁ חֲהִלִּיָּם *Tanquam amictum mutabis eos, et mutabuntur,* i. e. mutabuntur sicut vestis, quae usu deteritur; quando tibi visum fuerit, mutare ea tollereque.

28. וַיִּמָּחַד הוּא *Tu vero ipse idem es* et semper permanes immutabilis, etiam promissis et voluntate, Jef. LIV, 9. 10. וְשָׁנוּחֵיךָ לֹא יִרְחָמוּ *Et anni tui non absolventur* unquam aut finem habebunt. Sicut namque ante conditum mundum extitisti (Vs. 26.), ita etiam post eundem (Vs. 27.) extiturus es.

27. Unde saltem בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל *fili fervorum tuorum*, tametsi, qui nunc vivimus, praesentia expectatae salutis et liberationis nostrae ex hoc exilio non frueremur. Aliis *soboles fervorum Jovae sunt Israelitae*, Abrahami, Isaaci et Jacobi posterii. יֹשְׁבֵי-צִיּוֹן *Habitabunt* subaudiunt alii: Zionem instauratam, alii, post Chaldaenam et Syrum: terram patriam. Ita Kimchi: „reduces facti tempore liberationis semper in terra sua habitabunt, nec unquam iterum inde deportabuntur ipsi aut posterii eorum.“ Rectius tamen ex altero hemistichio repetitur לְפָנַי , *coram te*, quod Alexandrinus bene *εἰς τὸν αἰῶνα* interpretatus est; nam quemadmodum Pf. LXXII, 5. לְפָנַי יָרַח *coram luna*, et ibid. Vs. 17. לְפָנַי שָׁמֶשׁ *coram sole*, significat: quamdiu luna et sol durabunt; ita h. l. *coram Jovae* idem erit, quod: quamdiu Jova permanebit, i. e. perpetuo. Et similis dictio לְפָנַי אֵם Pf. XVI, 11. in altero ibi hemistichio נֶצַח , *semper* explicatur. Sententia igitur haec erit: soboles fervorum tuorum, populus tuus numquam peribit. Alii haec ut preces interpretantur, et non ut praedictionem.

PSALMUS CENTESIMUS
TERTIUS.

A R G U M E N T U M.

Celebratio beneficiorum multiplicium Dei, quibus afficit populum suum privatim et publice; inprimis tamen celebrat gratiam et misericordiam Dei et paternam affectionem erga homines in ignoscendo et tolerando imbecillitatem ipsorum. Huic enim et describendae et celebrandae maximam partem Psalmi impendit, quibus attexit postea et de potentia Dei regia. Atque ita et homines omnes, et creaturas Dei universas, exhortatur et evocat ad societatem celebrandi tam beneficum et potentem Deum, et simul etiam angelos et coelestem exercitum, quorum munera Vs. 20. 31. luculente describit. Hebraea inscriptio habet, esse *Davidis Psalmum*. Quod si ita est, sicut non videtur habere causas magnopere dubitandi, omnino laetis temporibus illum scripsisse apparet. Atque alii quidem post initia regni Israëlici, pacato jam regno, aut bellis saltem interquiescentibus, factum carmen existimant; alii vero ad
laeti-

laetitiam illam initiorum Zionii, post introductam arcam, referunt. Sed quum discrete commemoraret peccatorum remissionem (Vs. 2, et 8 — 10.), veri simillimum fuerit, tranquillata conscientia, post preces Psalmi LI. hanc gratiarum actionem a Davide editam esse, quando post mortem pueri ex Bathseba nati (2 Sam. XII, 20.) remissum sibi peccatum statuit. KIMCHI et hunc Psalmum, ut praecedentem CII., scriptum existimat sub persona exulum Judaeorum, sic ut quisque cordatus ac pius inter illos Deo laudes et gratias exsolvat pro beneficiis in exilio sibi praestitis, et liberationem constanter expectet. Nec sane absona fuerit conjectura, vetus aliquod Davidicum carmen exilii tempore totius populi usibus accommodatum fuisse, quum et ea beneficia, quae Deus et Mosi, et universo populo Israelitico praestitit, in hoc Psalmo passim celebrentur. Simile exemplum carminis Davidici superioribus temporibus accommodati vidimus Pf. XXIII. Cf. Vol. II. p. 656.

1. בְּרַבִּי אֵת-יְהוָה *Bene precare Jovae, i. e. celebra Jovam.* Verbum בְּרַבִּי si de hominibus erga Deum dicitur, *celebrare* et *laudare* significat, atque *gratias agere*; vid. not. ad Pf. XXVI, 12. XXXIV, 3. Nomini אֵת-יְהוָה in priori hemistichio respondet in altero בְּרַבִּי כָּל-*omnia interiora mea, i. e. quicquid in me est facultatis et virium intimarum, id universum celebret nomen sanctissimum.*

tudo, ac si עָרַי idem significaret quod עָרַי numerus, *multitudo annorum* (coll. Arabico عَر, *seculum*). Alias עָרַי *ornatum, ornamentum* significat, ut Exod. XXXII, 5, 2 Sam. I, 24. Jef. XLIX, 18. Hinc Aben-Efra et Kimchi h. l. et Pf. XXXII, 9. nomen illud *genas, malas, maxillas* notare conjecerunt, ab *ornatu* sic dictas, quod totam faciem ornent, eique ventositatem concilient, quemadmodum et עָרַי *maxilla* est a radice Aethiopico עָרַי, *venustus, formosus fuit*, in Conjug. VI. *ornavit se*. Ita ad verbum transferendum esset: *qui satiat bono malas tuas*, i. e. qui victu bono satiat te largiter. Alii per metonymiam *genam* h. l. pro *ore* positam putant. Tale quid spectavit haud dubie Alexandrinus, qui ἐκιδρύλας σου, atque Syrus, qui *عروقك*, *corpus tuum*, reddidit. Sunt etiam, qui *ornatu* h. l. *animam* significari existiment, ut noster locus conveniat cum Pf. LXIII, 6. *Adipe et pinguedine* עָרַי נפשתי *satiatur anima mea*. J. D. MICHAELIS ut Pf. XXXII, 9. ita et h. l. nomen hebraicum *juventutem* interpretatur (vid. supra Vol. II. p. 823.), et Versum integrum sic transferendum censet: *qui satiat juvenilem aetatem tuam bono, facitque, ut senescentis juvenitus renovetur aquilas in morem*. In altero Versus hemistichio verbum עָרַי aliqui pro secunda personae habent, transferuntque hoc modo: *ut renoveris, aquilas instar, pueritiam tuam*. Sed ita verbum illud ad *animam* pertineret, ut cum suffixo feminino ad עָרַי נפשתי etiam verbo feminino עָרַי נפשתי dicendum fuisset. Melius itaque Alexandrinus et Vulgatus reddiderunt: ἀνακαινωθήσεται ὡς ἀετῶν ἢ νεότης σου, *renovabitur ut aquilas, juvenitus tua*; facta hic, ut alias passim, constructione non ad *numerum* aut *terminationem* masculinam nominis עָרַי (nam etiam נָשִׁים, *mulieres*, et עָרִים, *urbes*, feminina sunt, Aben-Efra monente), sed ad *sensum* et cognatum עָרַי, cujus Pluralis extat Jerem. XXXII, 20.; vel, quae Kimchii est .sen-

sententiæ, subaudito ante nomen plurale נעִלְיָכִי alio singulari, נִלְיָהּ, *renascentia* i. *qualitate*. Similis generis ac numeri discrepantia reperitur Gen. I, 14. הָיָה בַּמָּוֶה, et Pf. LVII, 2. יַעֲבֹר הָיָה. Cf. SCHROEDERII *Syntax. Reg.* LXII. et GESNERII *Lehrgeb.* p. 720. — נִשְׂרָף *Inftar aquilas*, novis plumis indutæ. Neque enim in aquila juvenus renovatur aliter, quam cum veteribus pennis novæ succedant; quomodo Romanis serpens *senectam exuere* dicitur, cum veterem pellem deponit. Conferendus locus Jes. XL, 31. *Sperantibus in Dominum instaurabuntur vires, succrescent pennæ sicut aquilarum.* Loquitur propheta, haud aliter quam noster vates, de aquilarum plumis, quæ post ψιλῶσιν redintegrantur, unde fit, ut aquila vegetior, adeoque etiam junior esse videatur. Ceterum alii utrumque Versus hujus hemistichium connectunt hoc modo: qui bonis te satiat, et hoc modo instaurat aetatem tuam, ut conservetur vegeta et vigena, sicut aquilæ, etiam in senecta tua. Alii vero ad præcedens colon posterius hoc non aggregant, sed ut ἐπιστήγγισιν præcedentis interpretantur, ut fit: qui facit, ut semper maneat juvenis, nunquam senescere videaris; non multum discrepante sententiâ.

6. Qui jus et justitiam præstat iis, quibus injuria infertur, et qui vi aut fraude circumventi opprimuntur, עֲשֵׂה צְדָקָה *Qui vim patiuntur*; nihil autem tam est contrarium juri, quam vis; complectitur vero hæc h. l. utramque, et manifestam, et occultam, id est, violentiam et dolos. Alii simpliciter et generaliter interpretantur, ut fit: qui exercet justitiam, conservando pios et perdendo impios. Repetitur eadem sententiâ Pf. CXLVI, 7.

7. יוֹרֵיץ דְּרַכֵּיךָ לְמַשָּׁח *Notas fecit (Futurum loco Præteriti* sicut Exod. XV, 1. Jos. VIII, 30. Pf. CVI, 19.) *vias suas Moysi*, patefecit se et voluntatem suam Moysi, certiorum ejus notitiam potenti, Exod. XXXIII. 13. seqq.; יִשְׂרָאֵל לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵיוֹתָי *Israelitis facta sua (nota fecit),*
poten-

potentiam suam Israelitis demonstravit admirabilibus factis suis.

8. אַרְךָ אַיִם וְרַב־חַסֵּד *Tardus ad iram et multus gratia*, non est ad irascendam puniendamve proclivis, iracundus autem ad iram misericordia eam temperat, et superat in ipso bonitas et misericordia iram et vindictam.

9. Irritatus autem peccatis nostris, non tamen in aeternum saevit puniendo, לֹא לְנֶצַח יָרִיב *non in perpetuum objurgabit*, i. *objurgare solet*; sicut autem increpare, sic etiam rixari et objurgare Dei, punire est, et animadvertere; nam dicere Dei facere est; cf. Jes. III, 13. Jerem. II, 9. Hof. IV, 1. — וְלֹא לְעוֹלָם יִשְׁוֹר *Neo in aeternum servabit* scil. iram, וְנָקָם i. אָרַךְ *servare*, per ellipsin saepe dicitur de eo, qui animam iratum diutius retinet, injuriaeque memoriam non facile deponit; vid. Levit. XIX, 18. Jerem. III, 5. 12. Nah. I, 2.

11. Immensa est misericordia ejus, et tanta, quanta est coeli supra terras eminentia, erga eos, qui timent eoluntque eum religiose.

12. כִּרְחֹק טוֹרָה מִמְּצָרֶיךָ כִּרְחֹק מִמֶּנּוּ אֵם לְמַשְׁעִיבֶיךָ *Secundum elongari*, i. e. quanto intervallo distat oriens ab occidente, tam longe etiam abstulit a nobis delicta nostra, ut nihil apud nos reum, aut reatus, maneat, nobisve noceat, aut ambri ejus erga nos obset, aut officiat.

14. כִּי הוּא יָרַע יִצְרָנִי *Nam ipse novit fingi*, i. *figmentum nostrum*, quale opus sumus, id est, qualia massa, et tanquam testacei quidam, e terra et luto facti. Sensus est: non animadvertit in nos severius, sed rationem habet imbecillitatis et miseriae nostrae, novit enim, quales sumus et quam sit conditio nostra misera et infirma. Malunt tamen alii: *figmentum nostri*, i. e. cogitationes, quas animo nostro fingamus. Ita Chaldaeus: *concupiscentiam nostram malam, quas ad peccata nos inducit*; coll. Gen. VI, 5. VIII, 21. Deut. VIII, 21. Kimchi: „nam in natura hominis est, ut peccet.“ Sed priorem illam interpretationem commendat hemistichii sequentis parallelismus, quo

quo itidem fragilitatis mentio est: *memor est, nos esse pulveris instar.*

16. Homo, et res humanae et vita aetasque ejus gramine similis est, floretque sicut flos in campis (Vs. 15.), qui, cum vento asperiore afflatur, concidit statim et perit, ולא יכתיב עוד מקום, *nec agnoscit eum amplius locus ejus*, i. e. ita ut locus, in quo excrevscens confluit, non habeat amplius inquilinum suum. *Non agnoscere* h. l. idem quod non habere. Vel potest, subaudito Participio: *agnoscens* (cf. STORRII *Observatt. ad Anal. et Synz. Hebr.* p. 410. not. et p. 412. cf. GREENII *Lshrgab.* p. 797.) locutio haec impersonaliter accipi, hoc modo: ut, quo loco confiterit, non appareat amplius, aut agnoscatur.

18. לַעֲשׂוֹתָם *Ad faciendum ea*, i. e. qui mandatorum ejus sic meminerunt, ut praesent, quod illa postulant et jubent.

20. וְכָל בָּקֵל לְשִׁמְעוֹתָיָם *Obediendo voci verbi ejus*, prompti ac parati ad capessenda jussa ipsius, simul ac nutu quasi voluntatem vobis significat. Infinitivus cum praefixo Lamed hic format Gerundium in do, ut לְדַבֵּר, *dicendo*; לְבַקֵּשׁ, *quaerendo*, Coh. VIII, 17. Cf. Deut. XXVI, 17. XXX, 20.

22. בְּכָל-מְקוֹמוֹת מְשָׁלָיו *In omnibus locis dominii ipsius*, non in una tantum terra Israelitica, aut urbe Hierosolymitana, coram arca foederis, sed quam late patet ipsius imperium, per univcrsum orbem terrarum.

PSALMUS CENTESIMUS QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Celebrat potentiam, sapientiam et providentiam Dei in creatione universitatis rerum, in ordine atque conservatione rerum omnium conspicuam. Quodsi Davidicus sit Psalmus, quod quidem discrete dicit inscriptio Graecae versioni praescripta, Zioniorum initiorum fuerit. Magis tamen verisimile est, carmen hoc factum esse in laetitia instaurati templi secundi, quemadmodum qui sequitur Psalmus, numero CV., etiam ipse non est Davidicus, sed cento tantum ex Davidico, ut Zionio non possit factus videri. Ad Davidicum quidem praecedentem aggregati hic et sequens videntur tantum propter commune initium. Omnino vero illi Psalmi omnes, qui initiis templi secundi scripti sunt, aut videri possunt in ea laetitia publica facti esse, celebrant beneficia Dei, vel erga genus humanum in genere, vel erga populum Israeliticum *).

3.

*) Psalmum hunc vernacule transtulit, et commentario illustravit D. J. POTT in libro, cui titulum fecit: *Tom. IV.* P p p p p *V. ar.*

etiam ministerio, atque ita ministris utrisque; ut ad occasionem mentionis de ventorum quali aurigatione, in Versu praecedente, hoc insuper de ventis ignisque ministerio adjiciatur. Ita haec erit hujus Versus sententia: tui ministri sunt venti, turbines, et tempestates, quos mittis, quo libet tibi; pro nunciis et legatis hinc uteris: ignis flamma flagrans similiter ministra est tibi, utrisque imperas, utrique parent tibi, venti et ignis, fulmen et procellae. Sed epistola ad Hebraeos, Cap. I, 7., eamque sequenti multum, et inter alios Lutherus, de iis Spiritibus, qui Angeli a Theologis vocantur, haec interpretantur; et epistola quidem ad Hebraeos ideo ad angelos haec refert, ut hinc doceat, hos esse creaturas. Secundum hanc igitur interpretandum Versus sic erit: creat sibi spiritus, creat ignem flammantem, qui sint nuncii et ministri sui. *Spiritus* autem aut *ventus*; רוּחַ, nuntios illos appellatos volunt, quod sint expertes corporis, quum vento et spiritu nullum sit corpus, ut ita dicam, ἀψώρευον. Alii duplex praedicatum hujus Versus per comparisonem Angelorum cum *ventis* et *igne flammante* de illorum velocitate et efficacia in agendo intelligunt. Ita Chaldaeus: וְכִי אֲנִיחֵם כְּרוּחַ הַיָּם כִּי יִשְׁפֹּט כְּאֵשׁ הַיָּם כִּי יִשְׁפֹּט הַיָּם. *Qui facit nuncios suos veloces sicut ventum; ministros suos fortes sicut ignem flammantem.* Alii: illos, qui sunt angeli, facit esse ventos, vestiendo eos substantia venti, ut cum Salomo *valvas ligneas aurum* fecisse dicitur, quando eos substantia auri vestivit, 2 Paral. IV, 18. 22. Simplicissimum tamen videtur, haec; ut Hebraei faciunt, ad procellas et fulmina referre, quae alias etiam Deo ut ministros tribuunt Psalmi, v. c. CXLVIII, 8.

6. Nunc enumerat, inquit Kimchi, quomodo a creationis initio terra aquis contacta fuerit. Incongrue namque hoc alii de *diluvii aquis* accipiunt, neglecto proferus Psalmi consilio, quod est, creationis opera et beneficia praedicare. Suffixum ad תַּיִם referunt quidam ad *terram*, quae quamvis Vs. 5. praecellerit in genere femineo, ra-

rins tamen etiam masculino genere occurrit, ut Gen. XIII, 6. Jof. IX, 18. Pf. CV, 30. Ita verba hebraea sic erunt transferenda: *abyffo tanquam veste operuisti eam terram.* Sed possumus suffixum illud masculinum etiam ad ארץ referre (quod aequè masculinum est, e. v. Jon. II, 6. Hab. III, 10. Pf. XLII, 8., quam femininum, Gen. VII, 11. Ezech. XXXI, 4.), hoc modo: *ad abyffum quod attinet, velut amictum eam obduxeras, aut ut tegumentum imposueras terrae,* quomodo verbum אָרַץ et Deut. XIII, 9. Ezech. XXIV, 7. XXXI, 15. Hab. II, 14. usurpatur. Sensus vix dubius esse potest: aquae operiebant terram totam, sicut vellus corpus tegit atque induit; mergebatur terra aquis ita, ut montes etiam aquae superarent, non minus quam diluvionis aquae, Gen. VII, 19. 20.

7. אֶרְצָהּ כֹּחַ-בְּעֵרָהּ. *Ab increpatione tua, h. e. a severo mandato, quasi cum interminatione conjuncta, ut Nab. I, 4. Pf. IX, 6. XVIII, 16. Jarchi: „Quum diceret: congregentur aquae (Gen. I, 9); ab ea voce se congregarunt ad locum, quem constituisti illis, Vs. 8.“ אֶרְצָהּ כֹּחַ אֶרְצָהּ אֶרְצָהּ A voce tonitru tui, i. e. a voce instar tonitru super illam voragineum edita. Elsi enim tonitru saepe nominatur in Psalmis vox Dei (cf. Pf. XXIX, 3.), hoc tamen loco non de tempestate ulla, de qua et nihil est in historia Mosaica, sed de voce mandantis Dei, ut ἀλάλοισα poetica hoc accipiendum. Sensus est, ad vocem mandantis Dei, tanquam ad tonitru, terrefactas aquas concessisse statim quo juberentur, atque ita id elementum, quod est terrori omnibus, ad mandata creatoris sui trepidasse.*

8. יָעִלוּ הַרִים יַרְדֵּי בְּקַעֲוֹתָם. *Montes efferris se, et valles subsiders coeperunt.* Dicuntur haec sic, sicut de eluvionis aquis decrescentibus OVIDIUS: *Metamorph. I, 344.*

Flumina subsidunt, montes exire videntur.

Talem enim speciem res habet aspectantibus, quasi non aquae, sed montes, et fundus alvei moveatur, et hic fidat,

cum Alexandrino post יהלכון subjectum, פים, subandire necesse est.

11. Sic ישרי potum praebent scil. fontes et torrentes, secundum Aben-Efram, vel, secundum Kimchium, aquae, inter montes decurrentes. In ויהוה *Vau* est paragogicum, cf. not. ad Pf. L, 10. ישרי צמחם *Frangunt sitim suam*, i. e. reslingunt eam, unde nomen שר *annonam* putant diotam esse, quod ea fames frangitur, Gen. XLII, 1. נגרים *Onagri* (vid. Βοχμαριτ Hieros. P. L. L. III. Cap. XVI. Tom. II. p. 216. not. 5. edit. Lips.) pro silvarum feris (species pro genere), quae opponantur bestiis in agris seu campis, ויהוה שר, et cicuribus. *Onagrum* vero h. l. ideo ponere voluit, quod quum valde fera bestia in extremis locis solitudinum versetur, sitim magnam ferre necesse habet. Laudat igitur Dei bonitatem, qui etiam solitudines aridas et montosas rigasset, ut haberent ferae, quod biberent.

13. משקה הרים מעליוהו *Qui rigat montes e coenaculis suis* (vid. ad Vs. 3.), desuper pluendo. *Montium* nomine plerique synecdochice intelligunt totam terram, atque ita simul agros et camporum aequora; eminent autem in terra montes, ut, hac consideratione, pars terrae haberi possint praecipua. Et sane non montes tantum, sed agri etiam, et hi quidem magis, a Deo fertiles redduntur. Alii tamen montium mentionem eo referunt, quod ubi flumina non sint, ibi pluviis opus sit. Quae sequuntur, מפרי מעשיה השבע הארץ, *de fructu operum tuorum satiatur terra*, aliqui, post Aben-Efram, intelligunt de arborum fructibus, quibus satiatur homo, incola terrae. Quae metonymia tamen durior videtur. Recte vero Kimchi monet, idem, quod priori hemistichio, hic dici, sed aliis verbis. *Opera Dei* h. l. sunt *nubes*, quemadmodum *coeli opera Dei* nuncupantur Pf. VIII, 4. CII, 26. Et respondet עליוהו פֶּן מעשיה *Fruitus vero nubium est pluvia*, qua siticulosa terra rigatur et saturatur.

14. Nomen עֵשֶׂב h. l. omne genus herbarum completitur, tam pharmacorum, quam ciborum. לְעֵבְרָה הָאָרֶץ *In ministerium hominum*, quae usus hominum inserviat, i. e. in usum victumque hominum, ut לְעֵבְרָה בֵּיתָה יִהְיֶה *in ministerium*, in usum, *domus Jovis*, 1 Paral. XXIII, 24. 28. 32. XXVI, 3. Infinitivus לְהוֹצִיא pro tempore finito ponitur, verbo substantivo הָיָה omisso, ut Hof IX, 13. מְפָרִים לְהוֹצִיא *Ephraim educturus est*. Cf. Proverb. XIX, 8. Vid. N. G. SCHROEDERII *Syntax. Verb.* LXXXVII, 2. א., STORRII *Observatt.* p. 421., et GERSENI *Lehrgeb.* p. 782. Itaque haec verba sic erunt transferenda: *producere solet Deus panem e terra*. Alii post עֵשֶׂב distinguunt, ut referatur ad praecedens membrum, atque ad pecorum pabulum; verba vero לְעֵבְרָה הָאָרֶץ interpretantur *ad operam hominis*, i. e. ad agriculturam (ut infra Vs. 23. Gen. II, 6. III, 23. 1 Paral. XXVII, 26.), quomodo לְהוֹצִיא Infinitivi significationem retinebit: *ad producendum* s. ut producat panis etc. Ita haec erit Versus integri sententia: producis gramina herbasque ad pabulum pecori et jumentis, quorum opera ministerioque utentes ad agriculturam homines tibi etiam e terra victum producant.

15. וַיִּין יִשְׂמְחֵהוּ *Et vinum scilicet e terra producitur* (Vs. 14.), quod *laetificat* cor hominis. Subaudiendum est pronomen relativum. לְהַצְחִיל פְּנִים מְשֻׂמֵן *Ad exhilarandum faciem magis quam oleo*. לְהַצְחִיל Proprie: *ad jubilarum faciendum* (cf. Kal. Jer. LIV, 1.). Sed Chaldaeus, qui reddidit: לְאַתְרָא מְפִיא מִן מְשֻׂמָּה, *ad illustrandum faciem prae oleo*, verbum צָהַל sumit significatione *lucendi*, ut conveniat cum צָהַר, quemadmodum ל et ר saepe invicem permutantur. Sic מְצַלֵּחַ et מְצַרֵּחַ, Job. XXXVIII, 32. idem significat. Et ל pro ר poni volunt in מְפִלְשֵׁי מְפָרְשֵׁי Job. XXXVII, 16. Hinc Aben-Esra et Kimchi nostrum verbum ל. l. לְהַאִיר, *ad illuminandum*, explicant. Mens poetae est: Deus quoque e terra vinum producit, cujus beneficio cor hominis sic recreatur, ut et facies,

facies, in qua laetitia cordis sese prodit, hilarior efficitur, magisque splendescat, quam si oleo esset peruncta. Alii verba *לְהַצִּיחַ לְפָנֶיךָ שֶׁמֶן* non conjungunt cum his, quae proxime praecedunt, sed Infinitivum, ut Versu 14. *לְהַצִּיחַ*, pro tempore finito accipiunt, ut verba ita sint interpretanda: *faciem exhilarat ex oleo*. Ita Dathius: *ex oleo facies ejus splendet*. Quod ipsum et Grotio placuit, qui haec PLINII verba adduxit (*Hist. Nat.* LXIV. Cap. 22.): *Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei*. Verbum *יִשְׂבֹּעַ*, *fulcit*, i. e. corroborat, de pane dicitur, et Gen. XVIII, 5. Jud. XIX, 5. Cf. Ps. CV, 16. et TH. GATACKERI *Adversaria Miscellanea* L. II. Cap. XVI. p. 357., nec non Cap. XVII., quo hunc et locos plures alios nostri carminis illustrat.

16. Verbum *יִשְׂבֹּעַ*, *saturantur*, supra Vs. 15. de pluviae satietate seu copia usurpari manifestum, ut hoc etiam loco idem significare, non sit a veritate dissentaneum. *עֲצֵי יְהוָה* *Arbores Jovae*, h. I. non proceras et eximias interpretandas puto, ut Ps. XXXVI, 7. *montes Dei* sunt altissimi, sed feras seu silvestres arbores, quae non cultura hominum allaborante, ut sativae, sed sua sponte de terra excresecunt, atque ita solo Deo curante, ut sint *arbores Dei* ferae illae etiam propterea, quod ipse eas conserverit, et nullus hortulanus. Quod ipsum docet alterum hemistichium. Hinc recte Chaldaens: *arbores, quas creavit Dominus*. Cf. STORRII *Observatt. ad Anal. et Synt. Hebr.* p. 259. not.

17. *הַסִּירָה בְּרוּשִׁים בֵּיתָהּ* *Ciconiam quod attinet abietes domus ejus*, ciconiae in abietibus nidos sibi extruunt. Ciconiae enim non solum in aedium fastigiis, verum etiam in summis arboribus nidulari solent. Vid. BOCHARTI *Hieroz.* T. III. p. 90. ed. Lips.

18. De *יְעִלִים*, *ibicibus*, vid. BOCHARTI *Hieroz.* T. II. p. 289. seqq. ed. Lips., et de *שֶׁמֶן מוֹרִים*, *muribus montanis*, ibid. p. 409. seqq.

19. עָשָׂה יְרֵחַ לְסוּעָרָיו *Fecit lunam pro statis temporibus*, i. e. ut recte Chaldaeus explicavit, *ut per eam numerentur tempora et festa*. Cf. Genes. I, 14. 16. Verba שָׁשׁ יָרַע מְבֹרָא aliqui sic capiunt: *Solem quod attinet novit* scil. Deus *occasum ejus*, cura sua efficit, ut, sicuti oriatur, ita etiam *occidat* sol, noctisque ac diei vicissitudines constanter durent. Ego vero adstipulor iis, qui sic interpretantur: *sol novit occasum suum*, s. locum et tempus occasus sui; profopopoeia admodum elegans, qualis et Ps. XIX, 5. 6. 7. Job. XXXVIII, 12.

22. יִאֲסְפוּ *Colliguntur*, i. e. recipiunt sese ad lustram suam, quomodo verbum אָסַף et Deut. XXII, 2. 2 Sam. XVII, 13. Jerem. XLVII, 6. usurpatur. Cf. STORRII *Observatt.* p. 36.

24. Plena est terra קִנְיֵיךָ, *possessionibus tuis*, i. e. donis copiarum opulentiae tuae, quae penes te sunt.

25. Et non terra tantum, sed mare etiam ingens illud et vastum, quantumvis sit magnum, totum tamen scattet innumerabilibus animalium generibus. רָחֵב יָרֵחַ *Spatiosum manibus*, latissimum ex omni parte, vid. Gen. XXXIV, 21. Jud. XVIII, 10. Jes. XXII, 18.

27. בְּעֵתוֹ *Tempore suo*, i. e. opportuno, quando opus est eis.

29. תִּסְתִּיר פְּנֵיךָ וְיִבְהֲלוּ *Avertis faciem tuam, perturbantur*, cum subtrahis eis adspectum benignum tuum, ne pascantur a te et conserventur amplius, tum perturbantur et dolent, in fame et penuria omnium. Alii non de pastu et esca haec accipiunt, sed de conservatione et sotu spiritus vitalis, de quo tamen mox dicit peculiari-ter hemistichium proxime sequens.

30. תִּשְׁלַח רוּחֶךָ וְיִבְרְאוּ וְהִחַדַּשׁ בְּנֵי אֲרָצָה *Immittis spiritum tuum* i. e. vitalem, animantibus a te inditum (Genes. VII, 21. 22.), *creantur nova animantia, atque ita, nova hac veluti regeneratione, renovas faciem terrae*. Specierum propagatio, et ortus vices, post interitum, quasi novam terram, aut creationem novam hujus repraesentat.

Animadvertere tamen licet, esse, qui non de propagatione specierum haec accipiant; sed de unis et iisdem, ut loquuntur, individuis, quae, Deo subtrahente vitalem spiritum, concidant et aegrotent, et mox inbalando ipse iterum, tanquam in vitam redeant et convalescant; quod tamen posterius Versus hemistichium refutare videtur.

31. יָשַׁח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו *Lactetur Jova de operibus suis*, sicut ab initio rerum, quum omnia condidisset, delectatus est iis, quod vidit ea bona esse, Gen. I, 31.

32. Solo adspectu suo terram ejusque incolas terret, ut trenant; contactu tantum suo vaporem exprimit montibus, ut fument anxii prae timore. Exissimant respici hys ad ea, quae facta sunt in monte Sinaitico, et ad hunc, cum Deus eo descenderet, Exod. XIX, 18. Sed videtur γεινάω; de fulmine et terrae motu accipiendum, quibus terret terram et homines.

33. Contra vero tollantur tandem e medio profani omnes, qui non agnoscent hunc Deum, et contemnunt opera ejus. Quod accommodari potest conjecturae supra in Argumento propositae, de tempore et occasione scripti Psalmi. Si enim initis templi secundi instaurati scriptum est carmen, multi adhuc eo tempore fuerunt hostes exteri populi Judaici et Dei Zionii, qui oppugnantes populum hunc, simul etiam Deum ejus oppugnarent. Contra horum igitur profanitatem ardor pietatis, de commemoratione hac potentiae et beneficiorum Dei in tota rerum natura incalescens, haec precatur.

PSALMUS CENTESIMUS QUINTUS.

A R G U M E N T U M.

Celebrantur beneficia, quae Deus genti Judaeae contulit, eaque percenset a tempore promissionis factae usque ad introductionem et occupationem terrae Canaanicae, quae est historia annorum plurium, quam quadrigentorum, cujus historiae est hic hymnus epitome quaedam, et maxime quomodo sint in Aegyptum deducti, et inde liberati. Instituitur autem haec narratio ad celebrandum beneficia Dei, ut de horum memoria excitetur pietatis studium in populo erga tam beneficum Deum, et ut servant mandata ejus, ut habet clausula Psalmi.

Hujus Psalmi primi Versus quindecim etiam inchoant eum Psalmum, qui refertur 1 Chron. XVI, 8 — 22., et ibi, post constitutos cantores novos, primum a Davide Asapho datus scribitur, qui post introductam arcam in Zionio accineretur. Sicut igitur, si hic centesimus quintus totus ibi, et solus, perscriberetur, non esset res dubia, hunc Psalmum et initiis Zionii factum

factum, et primum ibi a cantoribus novis decantatum esse; ita nunc, quum initium tantum, usque ad Versum 15. ibi recitetur, et reliqua ferme omnia Psalmi illius, qui est in libro Chronicorum, in Psalmo XCVI. scripta extent, atque insuper, quae in hoc nostro post Versum 15. usque ad finem leguntur, nova sit prorsus, et quorum verbum nullum est in Psalmo Zionio 1 Chron. XVI.; planum nimirum hoc fit, hunc Psalmum CV. neque esse Davidis, neque eum, qui in Chronicorum libro perscriptus legitur, sed initium tantum Davidici illius habere, usque ad Versum 15., reliqua autem ab alio auctore ad Davidica illa attexta esse: ideoque, etiamsi quindecim Versus Davidici sunt, propter sequentia tamen non potuit Davidis nomen carmini praescribi, id quod et hac de causa non factum est in nonagesimo sexto, cujus tamen pleraque sunt Davidica. Dubitari autem vix potest, hunc etiam Psalmum eadem occasione factum, qua in Graeca Alexandrina translatione annotatur factus XCVI. (cujus Argumentum cf.); id est, hunc etiam in templi illius secundi initiis, et consecratione hujus decantatum, et ex Davidico illo, qui est 1 Chron. XVI., quindecim primos Versus ad secundi templi consecrationem a rhapsodo, propter argumenti et occasionis similitudinem assumptos esse, quibus postea, quae sequuntur de suo attextuerit. Ceterum hunc Psalmum cum eo carmine quod in Chronicorum libro extat, contulit et illustravit G.

B. REDDING in *Observatt. Philologico-Critt. de Psalmis bis editis* p. 8a. seqq.

1. קראו בשמו *Appellatis* L. compellatis *nomen ejus*, i. e. expresso nomine ejus, seu nominatim ei gratias agite, appellantes eum Jovam, quo nomine ipse sese indicavit Mosi. Quae celebrandi significatione haec formula et Dent. XXXII, 3. Jesh XII, 4. occurrit. וְקָרְאוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְעֵת צָרְתֶּם וְיִשְׁמָעְכֶם וְיִצְלַחְכֶם וְיִשְׂמַחְכֶם וְיִשְׂכַּחְכֶם וְיִשְׂכַּחְכֶם וְיִשְׂכַּחְכֶם *Nota facite inter gentes facinorae ejus*, i. e. celebrato praeconis vestris admirabiles res ejus, gestas ab eo nobiscum; ad omnes populos proclamate admirabilia facta ejus; ex enim nomine וְקָרְאוּ indicantur, ut Pf. IX, 12. LXVI, 5. CIII, 7.

2. זכרו בכל-בבלותיהו *Expattamini* (cf. not. ad Pf. LV, 3.) scil. commentando in omnibus mirabilibus ejus, sonate verbis vestris universa, quae fecit nobiscum mirabiliter. Pro eo infra Vs. 5. זכרו בכל-בבלותיהו אשר עשה. dicitur.

3. דרשו יהוה ועזו *Quaerite Jovam et potentiam ejus*, quo posteriore nomine alii potens illius auxilium intelligunt, alii vero arcam sacram, praesentiae potentissimae Jovanae symbolum, quae ipsa nomine עז et Pf. LXXXVIII, 61. CXXXII, 8. 2 Chron. VI, 41. al. significatur. Sedes arcae vero est locus cultui divino destinatus, ut sententia haec sit: convenite ad locum consecratum cultui ejus. Respondet בקשו בניו, quod h. l. proxime subjicitur, de cujus formulae sensu cf. not. ad Pf. XXIV, 6.

4. קשפתו-בפי *Judiciorum oris sui* nomine alii sententiam poenae divinae adversus Pharaonem et Aegyptios pronunciatam, alii pronunciationem legis, et moralis, et Levitici cultus intelligunt. Sed apposite monuit Reddingius, quum vates Versu 15. demum dicere incipiat de foedere, quod Jova cum Patriarchis pepigit; statuendum potius esse, poetam in generalioribus hic adhuc haerere, atque adeo hoc Versu gentis suae historiam universe spectare.

6. *בְּחִירָיו* *Electi ejus*, quos ex ceteris nationibus omnibus in populum sibi peculiarem selegit.

7. *בְּכָל-הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו* *In universa terra judicia ejus.* *Judicia* h. l. significant regnum metonymice, quum sint munus regni praecipuum. Sensus est: ipse regnat et dominatur, exercet judicia sua per orbem terrarum universum.

8. Numquam oblitus est foederis sui, cum Abrahamo initi, et Isaac atque Jacobo confirmati (Va. 9.); semper ostendit se meminisse promissionis a se factae, quam durare voluit ad omnem posteritatem. *דַּבַּר צִוְיָה* *Verbum quod mandavit*, respondet *דָּבָר בְּרִיתוֹ* in priore hemistichio. Pro *זָכַר* i Chron. XVI, 15. extat *זָכַרְנוּ* *commemorato*, celebrate, ut excitetur populus ad celebranda beneficia insignia, quibus Jova Israelitas ornavit. Sed praeserendum videtur quod nostro loco legitur, ut pergat vates in enarratione beneficiorum divinatorum.

10. *וַיַּעֲמִדְהָ לְיַעֲקֹב לְחֶטֶךְ* *Et constituit illud foedus*, ratum firmumque fecit repetendo *Jacobo in statutum*, i. e. ut decreti instar fieret immutabilis, quo se astringeret.

11. *תָּמַל בְּחֶלְחֶכֶם* *Funem hereditatis vestrae*, i. e. tanquam portionem hereditariam, quasi fune mensorio (Zach. II, 5.) vobis assignatam. Cf. not. ad Deut. III, 4.

12. Idque promisit *בְּהִיְתוֹם מְחֵי מִסְפָּר* *quum adhuc essent homines numeri*, i. e. numero pauci, faciles numeratu, quod fit de paucis; ut Gen. XXXIV, 30. Deut. IV, 27. Jerem. XLIV, 28., et e contrario infra Va. 34. Sic et Horatius dicit: *nos numerus fumus*. Pro *בְּהִיְתוֹם* i Chron. XVI, 19. *בְּהִיְתוֹכֶם* legitur, quod ipsum et h. l. in pluribus codd. extat, et Chaldaeus etiam ac Syrus exhibent. *בְּהִיְתוֹם*, ait Reddingius, „magni Critici praetulerunt, et revera primo obtutu longe praestare videtur; nam in sequentibus etiam de Israelitis in tertia, quae dicitur, persona sermo est: at vero, quia tot codices, et versiones vetustiores in utroque loco habent, quod in textu libri Chronicorum vulgatum est, et praeterea Hebraei

braei personas saepe mutare solent, denique quia lectis בְּהִיטוֹת difficultior est, eam solum Davidicam censerem. Quam autem seriori editori minus commodum videbatur, sic legere, ejus loco substituit בְּהִיטוֹת. — תַּנְּעַם *Tanquam parum aliquid et vilis conditionis*, coll. Prov. X, 20. Alii כ ה. l. non putant esse similitudinis, sed confirmationis, *vere, plane* exprimendum, ut 1 Sam. X, 27. 2 Sam. III, 34. Cf. NOLDII *Concordant. Particular.* p. 356. Male de tempore hoc vocabulum accepit Kimchi: *quum brevi tempore* in terra Canaan fuissent, fame migrare inde coacti nunc ad Philisthaeos, nunc ad Aegyptios. וְגֵרִים בָּהָא *Ac praeterea advenae, aut peregrini in ea, terra Canaanis*, Vs. 11. 23. Gen. XXIII, 4. Promisit illis se daturum terram Cananaeam, eo tempore, quo familiae eorum paucis adhuc constarent hominibus, qui in ea regione, tanquam hospites peregrinabantur, nulla cognatione, adfinitate aut amicitia muniti. Sunt, qui integram sententiam Versu 14. demum absolvi putent, hoc sensu: dum oppido pauci essent, non tamen permisit ulli, opprimere eosdem. Praestat tamen, hunc Versum cum praecedente uectere, coll. Gen. XV, 2, seqq.

13. וַיִּהְיוּ לְכֹדֵד *Et ambulaverunt, vagati sunt patres nostri, ut hospites et peregrini, מֵאֶל-מֵאֶל, de una gente ad aliam, quarum in una etiam terra Cananaea plures erant*, Gen. XV, 19 — 21. Deut. VII, 1. Alii haec verba ad vitam pastoritiam Patriarcharum spectare existimant, coll. Hebr. XI, 9. דִּמְטֵלְכָה *De uno regno, e. c. Philisthaeorum, מֵאֶל-עַם אֲחֵר, ad populum alium, veluti Aegyptiorum*, Gen. XII, 10. XLII, 23., ut vita eorum, in libro Geneseos a Cap. XII. usque ad finem libri descripta, pluribus testatur, e. c. Gen. XII, 1. 8. XIII, 18. XX, 1. XXIII, 4. Una eademque sententia tribus hisce versiculis 12. 13. 14. continuatur.

14. Non tamen passus est Deus, ut quisquam quicquam damni aut mali eis inferret, imo in reges quosdam, ipsorum

ipforum causa, animadvertit, veluti in Pharaonem, Gen. XII, 17., et Abimelechum XX, 3. 7. 18., testatus ita, singulariter illos sibi delectos esse. Ante Verbum, qui sequitur, subaudiendum est **אמל**, unde et Arabicus interpres, **قايلا**, *dicens*, addidit.

15. **אֵלֶיךָ מִן־בְּרִיתִי לֹא־תִגְעוּ** *No tangatis*, laedatis (Gen. XXVI, 11. 29. 2 Sam. XIV, 10. Ruth. II, 9.) *unctos meos*, i. e. insignite mihi dicatos consecratosque. *Uctos* vocat poeta patriarchas ex more aetatis suae, non temporis ipforum, qui numquam uncti fuerunt. Sed quoniam tempore Davidis ungebantur sacerdotes et prophetae (vid. 1 Reg. XIX, 16.), quum vellet dicere patriarchas sacerdotes fuisse veri Dei, ac proinde sacrosanctos fuisse habendos, vocat eos *unctos*, et in altero hemistichio, *prophetas* etiam, quomodo et Abrahamus Gen. XX, 7. diserte dicitur. Cf. SCHNURRERI *Dissertalt.* (ad Habac. III, 13.) p. 369. Jarchius, Aben-Efra, Kimchi, et alii Hebraeorum, per *unctos* h. l. principes et magnos viros intelligi volunt, quod patriarchas illi apud reges illius temporis et ipsi principes reputati fuissent, quomodo Abrahamo dixerunt Hethitae: *princeps Dei es in medio nostri*, Gen. XXIII, 6. *Prophetas* vero dictos existimant, quod futura praedixissent, ut Isaacus (Gen. XXVII, 27.) et Jacobus (Gen. XLIX.) morientes fata suorum praedixerunt. Hactenus extat hic Psalmus in eo qui habetur 1 Paral. XVI.

16. Aggreditur narrare occasionem, qua Jacobus in Aegyptum migravit, transitque ad describenda breviter historiae Iosephi praecipua capita, atque adeo ad celebranda beneficia, quae Deus genti Israeliticae Iosephi opera praestitit. **וַיִּקְרָא רָעָב עַל־הָאָרֶץ** *Vocavit famem super terram Canaan*, vicinasque ei regiones (Gen. XLI, 54. seqq. XLII, 1. seqq.), hoc est, ejus jussu et mandato fames invasit terram. Plena est haec locutio 2. Reg. VIII., 1. *Vocavit Jova famem et venit.* Cf. Ezech. XXXVI,

regis ministris somnia in carcere interpretatus erat; donec interpretatio somniorum, quae illi duo principes in carcere viderant, exitum habuit, et conjectoria veritas re ipsa comprobata est, vid. Gen. XLI, 12. 13. Quamvis enim non illico liberatus a carcere fuerit (vid. Gen. XLI, 7.), tamen illa interpretatio causa potissima fuit, propter quam liberatus est; nam exitu rei comprobata verborum ejus fide, a rege ad sui somnii interpretationem est accitus, et summa secundum regiam dignitate ac potestate ab eo est donatus. Locutio *venire verbum* de praedictionibus eventu comprobatis usurpatur etiam Jud. XIII, 12. 17. 1 Sam. IX, 6. Jerem. XVII, 15. Suffixum nominis *יָבֹרָךְ* aliqui ad *Deum* referunt, ut sit: *usque ad tempus, quo evenit*, et ipso eventu comprobatum fuit *verbum Dei*, quo Josepho summam dignitatem et eminentiam inter fraudes per infomnia praedixerat, Gen. XXXVII, 5 — 10. In altero hemistichio *מִצְרָיִם יְהוָה*, *Sermo Jovae*, facultatem divinandi, Josepho divinitus concessam, videtur significare, haec enim ostendit, qui esset Josephus; verbum *צָרָךְ* autem, quod proprie coctionem metallorum significat, qua non tantum explorantur, sed etiam puriora et nitidiora redduntur, hoc loco ad nominis et celebritatis claritatem transferri, non potest haberi inconsistentaneum. Sensus est: praedictiones divinationis, a Jova ei concessae, nomen ei et claritatem conciliabant. Minus commode alii: *prophetia* per ipsam indicata et impleta, *eum purum monstravit*. Alii *יָבֹרָךְ* in priori hemistichio interpretantur *rem ejus* scil. Josephi, ut fiat, dum veniret tempus, quo demonstraretur, et palam fieret, qui esset, et quid hominis; *מִצְרָיִם יְהוָה* vero *decretum Jovae*, id quod Deus decreverat de Josepho, et *צָרָךְ* *patefacere* explicant, hoc sensu: donec Deus patefecit ejus conditionem, quam illi decreverat, et quae prius ignota erat.

20. Tunc *שָׁלַח מִצְרָיִם* *misit* Pharao, *rex* Aegypti nuntios suos cum mandato, ut Jarchi et Aben-Efra addunt, vid.

vid. Gen. XLI, 14., וַיִּתְּרֶהוּ, et solvit eum a vinculis Pf. CXLVI, 7. — משל עמים Dominator (שליטן, ut Chaldaeus posuit) gentium Aegyptiarum, et vicinarum ei subiectarum misit, quod e priori hemistichio repetendum. וַיִּפְתְּחֶהוּ Et a vinculis et carcere exsolvit, vel, ut Vulgatus habet, dimisit eum, aperto carcere et vinculis detractis Jes. XIV, 17. Jerem. XL, 4. Pl. CII, 21.

21. פִּשָּׁא מִרְיֹן Posuit, constituit eum dominum, gubernatorem, qui mancipium fuerat Vs. 17., cf. Genes. XLII, 30. 33. לְבֵיתוֹ Domui suae, aulae et ministris suis, ut illius administrationem ipse ordinaret, vid. Gen. XLI, 40. XLV, 8. וַיִּשָּׂא Et dominatorem, -Vulgatus: et principem, h. e. supremum sub ipso tamen rege (Vs. 20.) administratorem, quomodo idem nomen et Gen. XXIV, 2. usurpatur. בְּכָל-קְנִינֹו In omnem possessionem suam ut eam ita gubernaret, ut potestati, Josepho concessae, ad summum imperium nihil omnino, praeter thronum, deesset, vid. Gen. XLI, 41 — 49.

22. לְאֹדֶר שָׂרָיו Ad vinciendum principes ejus, ut is, qui durissime vincetus fuerat (Vs. 18.), nunc vinceret, i. e. auctoritate et imperio, vel legibus suis eos constringeret, vel ad obsequium, vel ad poenas et carcerem, cf. Pf. CXLIX, 8. Job. XII, 18., et ad rem Gen. XLI, 44. שָׂרָיו Principes ejus i. e. praecipuos aulae ministros, et militiae ac provinciarum rectores. Chubb hujus vocis, defectivum (שר), aliqui, a Kinchio memorati, tanquam singularem numerum, de Potiphare intelligendum putarunt. Sed pro singulari si habeas שָׂרָי, collective est accipiendum. בְּנַפְשׁוֹ Pro anima sua, i. e. pro libitu et arbitrio suo, אִם-יִצְחָא, sicut vellet, ut Syrus reddidit; cf. Genes. XLI, 40. וַיִּתְּנֵהוּ Et seniores ejus, i. e. senatores et consiliarios Pharaonis, proceres regni, quomodo idem nomen et Gen. L, 7. occurrit, et respondet h. l. שָׂרָיו יִתְּנֵם Sipientiam docuit scil. politicam, nam sapientior ac prudentior ceteris omnibus repertus fuisse dicitur Genes. XLI, 38. 39.

23. וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם *Israel in Aegyptum venit*, Jacobus est h. l. intelligendus, cujus Israel fuit cognomen, ut sequens membrum sit *προεξήγησις* precedentis, aliter quam supra Vs. 10. De populo enim interpretari ideo non licet, quod eo tempore nondum fuerit populus, neque ultra sexaginta sex Jacobi familia tum habuerit, quam secum in Aegyptum adduxerit, quibus si annumeretur Josephus cum suis, universa domus ejus non habuit ultra septuaginta. De מִצְרָיִם vid. not. ad Ps LXXVIII, 51.

24. Illic vero וַיִּפְרֹץ *fructificare fecit*, s. *fructuosum* et admodum foecundum *reddidit*, Deus, cujus Vs. 19 mentio facta, et cujus benignitas per totum Psalmum celebratur. Verbum vero illud est *futurum* conjugationis *Hiphil*, per apocopen tertiae radicalis ה, ut וַיִּבֹּל, *captivum abduxit*, 2 Reg. XVII, 6. XVIII, 11. Cf. SCHROEDER *Institut.* L. H. Reg. LXXXIII, 2. c. וַיִּצְמַחְמוּ מִצְרָיִם *Et robustiorem*, numero et viribus majorem *fecit eum pro inimicis suis*, Aegyptiis, qui illos servitute premebant. Intra annos CCXXII. septuaginta illi homines domus Jacobae excreverant ad sexies centena millia perditum, exceptis liberis et mulieribus, vid. Exod. I, 7. 9. 20.

25. וַיִּתֵּן הַתֵּן לָהֶם *Vertit* s. *mutavit se*, vel *versum est cor eorum*. Ita verbum *intransitive* reddunt Chaldaeus et Arabs, quemadmodum et accipiendum est Levit. XIII, 5. 4. 13. 20. 1 Sam. XXV, 12. Ps. LXXVIII, 9., et Exod. XIV, 5. in eadem phrasi *Niphal* usurpatur, וַיִּתֵּן לִבְכֶם מִרְעָה. Qui vero *transitive* reddunt (coll. 1 Sam. X, 9. וַיִּתֵּן-לוֹ מֵרֵחַם לֵב, et infra Vs. 29. ipsum הַתֵּן ita occurrit), ii hunc *Versum* cum praecedente ita *nectunt*: *quum vero fructuosorem redderet Deus* — — — Vs. 25. *Vertit* ita *cor eorum* etc. Grotius: „Fecit autem hoc Deus multiplicando populum suum.“ *Ad odiendum populum ejus Dei*, ut odisse inciperent eum populum, quem propter Josephum olim dilexerant.

Cf.

Cf. Exod. I, 8. 9. *וַיַּעֲבֹדוּ בְּעֵבְרֵי וַיִּזְכְּרוּ לְהַחֲזִיק בְּיָדָם* *Ut dolosos se gererent* (Chaldaeus: *ut mala excogitarent*) *in servos ejus, ut fraudem et dolos, vimque et injurias adversus famulos ejus usurparent ad eos extirpandos.*

27. *וַיִּזְכְּרוּ מִפְּסָגֵי מִצְרָיִם* *Posuerunt, ediderunt* (cf. Pf. LXXVIII, 43. Exod. X, 1. 2.), *inter eos Aegyptios, וַיִּזְכְּרוּ מִפְּסָגֵי מִצְרָיִם* *verba signorum, rerum mirabilium signa, ejus, i. e. prodigia a Deo ipsis mandata. Nomen מִצְרָיִם* *πλασμαῖς*, ut Exod. IV, 8. Pf. LXV, 4. CXLV, 5.

28. *וַיִּשְׁחַךְ אֱלֹהֵי מִצְרָיִם* *Misit tenebras etiam, post alias calamitates* (Exod. X, 22. 23.), *neque enim hic, aut Psalmo LXXVIII. poeta singula prodigia eo ordine refert, quo facta sunt, sed quo in mentem ipsi venit. וַיִּשְׁחַךְ et tenebras obduxit* *iis scil. Deus, vel illa a Deo immissa obscuritas, coll. Pf. CXXXIX, 12. Verba וַיִּזְכְּרוּ מִפְּסָגֵי מִצְרָיִם ad Mosen et Aaronem referenda sint, an ad Aegyptios, dissentiunt. Qui ad hos referunt, vel subaudita particula וַיִּשְׁחַךְ, amplius, verba sic reddunt: non amplius refragati sunt verbis Dei, i. e. non amplius detrectarunt, populum dimittere, prodigiis illis adacti: vel particulam וַיִּשְׁחַךְ ante מִצְרָיִם interrogativam existimant, [quomodo] et 2 Sam. XIII, 26. 2 Reg. V, 18. מִצְרָיִם pro מִצְרָיִם dicitur, ut verba ita sint transferenda: nonne refragati sunt mandatis ejus? i. e. omnino refractarii fuerunt. Interrogatio haud rare pro asseveratione, ut Exod. VIII, 22. Levit. XVIII, 28. 2 Sam. XIX, 43., quibus locis etiam מִצְרָיִם pro מִצְרָיִם. Eum sensum, forsau Alexandrinus exprimere voluit, qui omissa negandi particula, simplicem asseverationem posuit: καὶ παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Cf. FULDERI *Miscellana. Theolog.* L. III. Cap. X., et BUXTORFII *Anti-Crit.* p. 659. Qui ad Mosen et Aaronem verba nostra referunt, hoc sensu: exequabantur enim legati duo illi mandata Dei fideliter; quo eodem sensu phrasia Hebraea hic usurpata et 1 Sam. XII, 15. 1 Reg. XIII, 21. 26. usurpatur. Minus probandi videntur, qui ad naturam haec accommodant, quae paruerit mandanti Mosi, vel qui*

sic

se faciunt, ut sit: neque non parcerunt, mandantibus
 ipsis, tenebrae, quo minus obscurarent terram.

30. [שָׂרַץ אֶרֶץ אֲרָרְתִים] Dupliciter intransitive ver-
 bum שָׂרַץ transferunt: *prorepere fecit Deus terram eorum*
ranas, ut Syrus: *أرسل في أرضهم* *reptare fecit in terra eorum*
ranas. At convenientius usui verbi Alexandrinus: *ἐξήρ-
 ψεν ἡ γῆ αὐτῶν*, *scatuit*, s. ebulliit, in maxima copia
 produxit terra eorum ranas, cf. Gen. I, 20. 21. Nec obstat
 verbi masculini cum שָׂרַץ conjunctio; quum id nomen non-
 numquam masculini sit generis, vid. not. ad Pf. CIV, 6.
 Secunda haec calamitas fuit Aegyptiis immissa, vid. Exod.
 VII, 27. 28. VII, 1. בְּחִרְי מַלְכֵיהֶם Reptantes etiam in
 ipsis *conclavibus regum eorum*, i. e. regis et filii successo-
 ris (Exod. XII, 29.) aliorumque principum regionum;
 non enim fluminis tantum oras, et agros, sed pagos quo-
 que, vicos et urbes, imo omnia, ranae repleverunt, vid.
 Exod. VII, 28.

31. De שָׂרַץ, quarta calamitate, Exod. VIII, 17. vid.
 Βοcharti *Hieroz.* P. II. l. IV. Cap. XV. XVI. et not. 4.
 p. 434. T. III. edit. Lips. De בְּנִים vero, quae tertia
 plaga erat, Exod. VIII, 12. 13. 14., Bochartum l. c. T.
 III. p. 457. *בְּכָל-בְּנֵיהֶם* *Per omnem terminum*, s. ut Vul-
 gatus: *in omnibus finibus eorum*, i. e. per omnem ter-
 ram eorum. Cf. eandem phrasin Exod. XIII, 7. Jud. XI, 22.

32. *נָחַן גְּשֶׁמִּיהֶם בְּרִד* *Dedit* s. reddidit, fecit (Pf.
 LXIX, 12.) *pluvias eorum grandinem*, loco pluviarum
 grandinem immisit, quae septima calamitas fuit, Exod.
 IX, 22. 25. Pf. LXXVIII, 47. *אֵשׁ לְהִבּוֹה* *Ignem flammarum*,
 i. e. una cum igne et fulmine, grando venit cum fulmi-
 ne et tonitru, Exod. IX, 23.; fuit igitur immissa cum
 tempestate. Sine causa aliqui de urente grandine inter-
 pretantur.

33. *וְהָיָה בְּרִד נֶחֱמָה* Kimchi: *et illa grando percussit*; alii:
et sic grandine illa (Vs. 32.) Deus percussit vias eorum,
 ut etiam Pf. LXXVIII, 47, dicitur. *וְהָיָה בְּרִד נֶחֱמָה*, *Et ficus*
eorum,

eorum, pro quibus Pf. LXXVIII, 47. שִׁקְמוּתָם, utroque loco arborum hortensium species pro genere earum. וַיִּשְׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם Et grandinis fulminisque tactu (Vs. 32.) confregit etiam reliquas omnes arbores termini eorum, h. e. intra Aegyptiorum terminos.

34. Octava poena, locustarum calamitas, de qua vid. Exod. X, 4 — 6. 12 — 15. Pf. LXXVIII, 46.

36. Poena decima et ultima: וַיִּךְ כָּל-בְּכוֹר Percussit, peremit omnem primogenitum hominum et animalium, una nocte, Exod. XII, 29. 30. וַיִּמָּוֶת לְכָל-אֹנֶת Primitivae omnis roboris eorum, quod Syrus bene primum quemque foetum eorum, tam pecudum, quam hominum, reddidit, i. q. כָּל-בְּכוֹר, proxime antea; cf. Genes. XLIX, 3. Pf. LXXVIII, 51.

37. וַיִּצְיֵאם בְּכֶסֶף וְזָהָב Eduxit eos Israelitas, servos suos (Vs. 25.), cum argento et auro, h. e. cum argenteis et aureis vasis, quae Israelitarum quisque a vicino suo petierat, Exod. XII, 35. 36. וְאִין-בְּשִׁבְטֵי עַמֵּל Nec erat in tribubus ejus populi labens, i. e. ἀσθενής, infirmus, ut Alexandrinus et Vulgatus reddiderunt; nullus, qui se qui agmen non posset, ut 2 Paral. XXVIII, 15. Cf. de hac voce not. ad Pf. XXVII, 2. Nullus morbo vel infirmitate ab exitu impeditus erat, sed omnes viribus valentes et expediti iter suum alacriter ingressi sunt.

38. שָׂמַח מִצָּרִים Laetatus est populus Aegypti, de quo nomen מִצָּרִים et Jof. XIX, 2. 3. כִּי-נָפַל מִתְּהַם עֲלֵיהֶם. Quia occiderat pavor, metus Israelitarum super eos Aegyptios, i. e. invaserat Aegyptios metus; quo metuebant Israelitas, propter ea, quae ipsorum causa eis acciderant, unde exitum eorum non tantum impediabant amplius, sed etiam urgebant et promovebant, Exod. XII, 31 — 33.

39. Egressis vero Deus פָּרַשׁ עָנָן לְמִתְּקָה expandit nubem pro tegumento (Exod. XXVI, 36. 2 Sam. XVII, 19.), sic ἐπέλαυν αὐτοῖς, in protectionem eorum, ut Alexandrinus et Vulgatus transtulerunt, cum a furore persequentis hostis, Exod. XIV, 19. 20., tum ab aestu et ardore solis, quo-

quomodo ענן de nube obumbrante et Ies. IV, 5. dicitur, cf. Sap. X, 17. XIX, 7.

40. Ante שמאל Adverbium temporis כִּי, aut עתה subaudiri potest, ut Pf. CIV, 22. *Quum postulareret populus Israeliticus scil. carnem*, ut Chaldaeus et Arabs addunt, vid. Exod. XVI, 2, 3. וַיָּבֵא שָׁלֵי *Tum adduxit Deus coturnices*, vid. Exod. XVI, 13. Num. XI, 31. 32. et ibi not., nec non Pf. LXXVIII, 27. 28. De להם שמאל vid. ad Pf. LXXVIII, 24. 25.

41. פתח צור. *Aperuit etiam*, instrumento usus Moïse baculo, *petram*, tam in Rephidim, Exod. XVII, 6., quam in Cades, Num. XX, 11. הלכו בציוח *Permeabant aquae* (Pf. CIV, 10.) *arida loca*, Ies. XLI, 18. Pf. LXXVIII, 17. Chaldaeus et Kimchi: *instar fluvii*, subaudita particula similitudinis; Aben-Esra vero ex prioris hemistichia aquas repetit in statu constructo (מֵי-נְהַר), q. d. *aquae fluminis*, coll. simili constructione 2 Paral. XV, 8.

42. Et haec quidem omnia fecit Deus, quod non desineret meminisse promissionis sanctae suae, quam fecerat Abrahamo. Cf. Exod. II, 24.

44. וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ *Et laborem populorum quasi hereditatem occupabant*, i. e. omnia ea, quae illi in eis terris excolendis elaborarant; עמל enim non tantum agriculturae, sed culturae terrae omnis generis labores, ac partas in opes significare videtur, ut recte completamur simul oppida, pagos, aedificia, et agros cultos; vid. Deut. VI, 10, 11. Cf. synonymum יָגִיעַ Pf. LXXVIII, 46.

45. Haec omnia contulit iis וַיַּעַבְדוּ יִשְׁמְרוּ חֻקֵי, *ideo, ut mandata eius servarent*, ut, quum gentes ceterae omnes falsos deos colerent, ipsi saltem populus esset pietatis et virtutis studiosus. Kimchi: „hac sub conditione, ut observarent statuta et leges ipsius, eam terram eis concessit, coll. Deut. XXXI, 20.“ הֲלֵלֵנוּ-יְהוָה Ergo, vos Abrahamidae, pro omnibus illis beneficiis celebrate Deum! Eadem est, quae praecedentis Psalmi, clausula; eademque initium et finis sequentis.

PSALMUS CENTESIMUS SEXTUS.

A R G U M E N T U M.

Celebrat et hic Psalmus beneficia Dei, exhibita patribus populi Judaici in solitudine deserta et initiis inquilinatus terrae Canaanicae, imprimis autem misericordiam ejus ingentem, qua ignoverit benignissime peccatis gravissimis ipsorum. Refert autem imprimis, quae omisit Ps. LXXVIII. et CV. Posterior carminis pars (inde a Vs. 41.) post reditum ex Babylonico exilio compositum, aut certe in eam, qua nunc comparet, formam redactum, Psalmum arguit *).

Atque

*) Absoluto demum Babylonico exilio scriptum esse hunc Psalmum, censet etiam SCHNURRERUS in *Dissertat.* p. 484. not. „Neque huic, inquit, sententiae obstat illud, quod 1 Chron. XVI, 34 — 36. verba, quae Ps. CVI. exhibet Versu primo et duobus extremis, dicuntur adhibita fuisse in sacris publicis, Davidis cura instauratis ordinatisque. Neutiquam enim certa ratione hinc efficitur, Psalmum, cui eadem verba insunt, universum vel ab ipso Davide profectum esse, vel certe ejus aetate in sacris adhibitum. Equidem putaverim potius, formulas 1 Chron. XVI, 34. seqq. commemoratas, postquam in sacris adhiberi coepissent, abhinc ita usu receptas, et apud popu-

Atque initium etiam carminis exilibus minus convenit, ut laetius. Quare, ut Psalmi aliquot praecedentes, ita hic quoque templi secundi consecrationi destinatus fuerit. Videntur autem hi Psalmi aliquot initiorum templi secundi, in dies certos distincti, aut tempora etiam diei certa quibus singulis accinerentur aliqua; quod et Davidem initiis tabernaculi Zionii de suis Psalmis fecisse apparet.

2. מי ימַלֵל גְבוּרָתוֹ יְהוָה *Quis eloquatur, verbis exprimere poterit, potentias Jovae, i. e. ingentes res, quas efficit summa et multiplex potentia ejus? Ante יִשְׁמַעֲלֶנּוּ תְהִלָּתוֹ כָּל-הַהֲלֵלֹתָיו* repetenda est particula interrogativa מי: *quis audire faciet, praedicare pro dignitate potest omnes laudes ejus?*

3. אֲשֶׁר יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט *Beatitudines custodientium* (vid. not. ad Pf. I, 1.), i. e. beati qui custodiunt jus, qui, quod rectum et justum est, accurate et religiose observant, עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל-עֵת *Quisquis, inquam, facit justitiam, qui integrum et innocentem se gerit omni tempore; constanter, Pf. XXXIV, 2. LXII, 9. Sunt, qui haec accipiant de studio Deum celebrandi; sed propositio potius est hic Versus sequentium, quam explicat Versus sextus.*

4. זְכֵרְנִי *Memento mei.* Enallage est, usitata peculiariter omnibus Psalmis, qui posterioribus illis temporibus a diversis auctoribus facti sunt, ut precator in sua persona oret pro universo populo; debet igitur esse: memento nostri, vise ad nos. בְּרַצוֹן עֲמֶה *In benevolentia popu-*

populam frequentatas fuisse, ut inferioris aetatis vati eadem facillime potuerint occurrere, atque ab hoc in suo carmine usurpari."

populi tui, i. e. pro dilectione et gratia promissa, qua complecti tibi libuit populum tuum. Genitivus אַתָּה h. l. est objectivus, ut Pf. XXX, 1. LXIX, 10. אֲנִי וְאַתָּה אֲנִי וְאַתָּה *Inviso me* s. nos, cum salute tua, adesto nobis saluari ope tua, et conserva nos.

5. Contingat mihi haec voluptas, ut videam et experiar florentes res delectorum tuorum, et laetitia gentis tuae laetitiam pariat mihi, ut una cum populo proprio tuo jactem beneficia tua laudibus meis. אֲנִי וְאַתָּה אֲנִי וְאַתָּה *Cum haereditate tua*, i. e. cum illis, quos tibi pro peculio haereditario adoptasti, quo populus Israeliticus significatur, vid. Deut. IX, 29.

7. אֲנִי וְאַתָּה אֲנִי וְאַתָּה *Non considerarunt mirabilia facta tua*, quae ipsorum gratia in Aegypto edidisti, אֲנִי וְאַתָּה *Rebellarunt*, scil. adversus te; Chaldaeus: אֲנִי וְאַתָּה אֲנִי וְאַתָּה *Rebellarunt contra verbum tuum*. Cf. Jes. LXIII, 10. Pf. LXXVIII, 40. Nehem. IX, 26. אֲנִי וְאַתָּה אֲנִי וְאַתָּה *Ad mare, in mari algoso*, s. ad mare, ad mare, inquam, algosum, ante scilicet, quam mare aperiretur, et se diduceret, et in alveum hujus descenderent, cum Mose vehementia expostularunt, vid. Exod. XIV, 11. 12. De אֲנִי וְאַתָּה vid. ad Exod. X, 19. et MICHAELIS *Supplem.* p. 1729. seqq. Praefixum אֲנִי ante אֲנִי alterum vel idem significat h. l. quod praecedens אֲנִי, ut infra Vs. 19. et Ezech. X, 15. (ubi אֲנִי manifeste pro אֲנִי, coll. I, 1. XLIII, 3.); vel, si usitatioem illius particulae notionem, in, retineas, verba ita capienda erunt, non tantum antequam in maris se diducentis alveum descenderent murmurasse contra Iovam, verum etiam tum, cum iam essent in medio alveo illius, quod dubitarent, se vivos illud transitaros. Alexandrinus pro verbis hebraeis אֲנִי וְאַתָּה אֲנִי וְאַתָּה *ἀναβαίνοντας ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ* posuit, ac si אֲנִי וְאַתָּה contracte אֲנִי, *ascendentes*, legisset. Quod ipsum Dathio placuit, qui verba nostra sic reddidit: *rebellarunt ascendentes ex Aegypto in Cananaeam ad sinum Arabicum*. Venema pro אֲנִי וְאַתָּה legendum conjicit

יָמְרוּהוּ עֲלֵיוֹן, coll. Pf. LXXVIII, 17., ubi extat עליון. Quarum mutationum neutra videtur necessaria esse.

9. וַיּוֹלִיכֵם בְּמַדְבָּר עַד דְּדִדִּים *Et deduxit eos per abyssos*, h. e. per profunda loca, sive fundum maris, altissimis alioquin aquis opertum, *sicut per desertum*, tanquam per solitudinem aliquam aridam et aquis carentem in terris mediis. *In* בְּמַדְבָּר particula ב subaudienda, ut Pf. XCV, 8. בְּמַדְבָּרָה, *sicut in Moribah*.

13. מְהֵרָה שָׂכְחוּ *Festinarunt obliti sunt*, mox tamen obliti sunt, ut Pf. CII, 3. מְהֵרָה עָנְנֵי — לֹא-חָזְקוּ לְעֵצָתוֹ *Non expectarunt consilium ejus*, i. e. non respiciebant amplius ad eum, ut ab ipso penderent, et opem et consilium ejus peterent, aut placide illam expectarent, haerentibus rebus ipsorum. Cf. Pf. CVII, 11.

15. רָזוּן, quod proprie *maciem*, morborum emaciantem denotat (vid. not. ad Jef. X, 16.), h. l. in univsum de morbis divinitus Israelitis immisiss, multa uno die millia perimentibus dicitur, vid. Num. XI, 33-35. XXXIII, 15. 16. Alexandrinus et Syrus h. l. *satietatem* interpretati sunt, apte quidem ad historiam, sed non expressa propria vi nominis hebraei, בְּנַפְשָׁם *In ipsos*, s. ipsia, ut Pf. CV, 18.

16. וַיִּקְנָאוּ לְמֹשֶׁה *Mosè invidemunt* datam a Deo auctoritatem, vid. Num. XVI, 3-13., et ad verbum Gen. XXVI, 14. XXX, 1. Num. V, 14. בְּמַחֲנֵה *In castris*, quae universa Korachus ad seditionem concitabat, Num. XVI, 19. לְאַהֲרֹן קֹדֶשׁ יְיָהוָה *In Aaronem, sanctum Jovae*, i. e. quem ipse Deus e toto coetu ad sacerdotium segregaverat. Aliqui quod de uno dicitur ad utrumque referendum antumant, hoc sensu: quos delegerat, ut praesentent eis.

19. בְּחַרְבַּב *In deserto ad montem Horeb*, vid. Dent. IX, 8-12., coll. Exod. XXXII, 4.

20. וַיִּסְוֶרוּ אֹהֶל-בְּנוֹתָם *Commutarunt* ita gloriam suam, i. e. Jovam, Deum, decus et gloriam ipsorum, propter quem, ejusque cultum, populus Hebraeorum prae ceteris

ris populis gloriosus erat, cf. Deut. IV, 6 — 8. X, 21. Pf. III, 4.

23. לילי משה בחירו עמו בפרץ לפקרו *Nisi Moses, delectus, carissimus ejus intercessisset precibus suis coram eo.* Locutio stare in ruptura, ab urbium oppugnationibus desumta videtur, ubi, si murus ariete aut ferreis glandibus concussus disjiciatur ac corruat, strenui milites objectis corporibus ruinam claudunt, ne hostia, qua parte stratus murus est, irruat. Cf. Ezech. XIII, 5. XXII, 30.

24. Hoc Versu, et tribus, qui sequuntur, breviter tangit historiam exploratorum, quae copiose Num. XIII, XIV. describitur. וַיִּמְאַסוּ בְּמַרְץ הָטְמָה *Sproverunt terram desiderii*, i. e. audita exploratorum narratione abjiciebant omne studium occupandi terram optatissimam, Cananaeam, quae eodem nomine Jerem. III, 19. Zach. VII, 14. insignitur, cf. Exod. III, 8. Deut. XI, 11 — 15. — לֹא-הֶאֱמִינוּ לְדַבְרֵי לִרְבֵּרו *Non enim crediderunt verbo ipsius, quo saepius, iterumque promisit, se eam illis daturum.*

26. וַיִּשָּׂא יָדוֹ לְהֵם *Sustulit manum suam eis* scil. jurejurando, ut recte Chaldaeus addidit, i. e. minatus est eis, minesque jurejurando firmavit, illos non visuros esse terram patribus promissam. Vid. Num. XIV, 28 — 30. *Elevare manum* i. q. jurare, loquendi formula ab hominibus deprompta, qui jurantes manus ad coelum attollunt, tanquam monstrantes Deum, quem in testem vocant, vel judicem accersentes, si fallant, vid. Gen. XIV, 22. Deut. XXXII, 40. Ezech. XX, 5. 6. וְהִפִּיל אֹתָם *Ut prosterneret eos*, Chaldaeus addit *interfectos*, vid. Num. XIV, 29. 32. 37.

27. וְהִפִּיל זָרְעָם בְּגוֹיִם *Et ut projiceret posteritatem eorum inter gentes.* Verbum הִפִּיל paullo aliter hic accipiendum, quam Versu praeced., respondet enim in altero hemistichio לְזָרְעָם, *ut dispergeret eos*; et Ezech. XX, 23., ubi integer hic versiculus repetitur, pro הִפִּיל legitur לְהַפִּיץ, *ut dispergeret.* הִפִּיל *projiciendi* significatu legitur Jerem. XXII, 7., Pf. LXXXVIII, 28. CXL, 11.

Chal-

Chaldaeus *et ut deportari faceret reddidit*. Praeferendum tamen, quod apud Ezechielem legitur, לְהַמְיץ, quum locutio לְהַמְיץ לְהַמְיץ nusquam alias occurrat. Kimchi hoc Verbu respici existimat ad Num. XIV, 45. et XXI, 1. ubi Cananaei et Amalekitae incursione facta in castra Israelitarum multum praedae secum abduxisse narrantur. Sed conferendum potius Levit. XXVI, 33. Deut. IV, 25 - 27.

28. Verbis his quatuor tangit historiam Num. XXV. De verbo אָמַר vid. not. ad eum loc. Vs. 3. אָמַר אֱלֹהִים *Sacrificia mortuorum*, i. e. falforum deorum, qui sunt vitae expertes, Deo vivo oppositi, Jerem. X, 10. Jef. VIII, 19. Pl. CXV, 5. seqq.

29. אֶרֶץ-עֲרָבָה *Erupis in eos subito et vehementi cum impetu, ceu aggere rupto*. Alii: *rupturam in eis facis*, coll. Exod. XIX, 24. 2 Sam. VI, 8. אֶרֶץ-עֲרָבָה *Plaga s. strages*, ita ut 24000 virorum perirent, vid. Num. XXV, 18: 19., et hoc nomen de pestilentia usurpatum 1 Sam. VI, 4. 2 Sam. XXIV, 21. 25. Aben-Efra: „dimidium illic periit de tribu Simeonis (ex qua etiam ille Simri fuit, a Pinehaso eccisus Num. XXV, 6. 8. 14.); quod ex illorum numero constat, collatis nimirum 59300. (qui altero post exitum anno numerati fuerunt Num. I, 23.) cum 22200 post hanc stragem repertis, Num. XXVI, 14.“

30. אֶרֶץ-עֲרָבָה *Stetit*, i. e. surrexit, ut in loco parallelo Num. XXV, 7. dicitur, אֶרֶץ-עֲרָבָה *surrexit e medio coetus etc.* לְהַמְיץ Chaldaeus et Syrus *oravit interpretati sunt*, ex significatione Conjugationis Hiphil, quod ipsum forsitan Alexandrinus et Vulgatus suo *placavit spectarunt*. Rectius Aben-Efra et Kimchi: *jus s. iudicium exercuit* (coll. nomine אֶרֶץ-עֲרָבָה, *judices*, Exod. XXI, 22. Job. XXXI, 11. cf. MICHAELIS *Supplamm.* p. 2017.), scil. puniendo, i. e. puniebat, vindicabat facinus. Alii: *arbitrum egit vindicando, composuit rem inter Deum et populum*.

31. אֶרֶץ-עֲרָבָה *Id quod reputatum est pro justitia*, i. e. fuit ea res pietati et justitiae Pinehasi tributa a Deo,

a Deo, quam ornavit et compensavit in ipso perpetuo sacerdotio, tanquam praemio, Num. XXV, 12. 13.

32. וַיִּקְצִיאוּ *Ad iram provocarunt* scil. Deum, ut Vs. 7. 29., cf. Deut. IX, 7. 8. 22. Zach. VIII, 14. על-פי *Ad aquas Meriba*, vid. Num. XX, 3. 10. 13. Pf. LXXXI, 8. XCV, 8. coll. etiam Exod. XVII, 2. 7. וַיִּרַע *Id quod mahum et noxium etiam Moſt fuit*, quo significatu verbum et 2 Sam. XX, 6, occurrit. וַעֲבוּרָם *Propter eos*, sicut ipse indicat, Deut. I, 37. coll. Num. XX, 12.

33. בִּי-הַטֵּרוֹ מֵחַ-רוּחַ *Nam* Israelitae exacerbarunt contumacia sua (Vs. 43. Pf. LXXXVIII, 17. 40.) *spiritum* i. e. animum ejus, s. ut Aethiopicus interpres, *animam ejus*, scil. Moſis, de quo Vs. 32., et eodem modo nomen רוּחַ usurpatur Gen. XLI, 8. Deut. II, 30. Pf. LXXXVIII, 8. et. At Chaldaeus suffixum ad Deum relulit, et sic reddidit: *quia rebellaverunt adversus spiritum sanctum ejus*. Jarchius et Kimchius: „Moses et Aaront exacerbarunt spiritum Dei, dicentes ad Israelitas: *audite o rebelles, num de petra haec aquam producemus?* etc. Num. XX, 10.“ Quomodo etiam Aben-Efra ad suffixum confert Jes. LXIII, 10.; praefereendam tamen censet interpretationem illam priorem. וַיִּבְטְאוּ בַשְּׂפָתָיו *Ut inconsiderate ageret labiis suis*, cf. not. ad Num. XX, 10.

34. Introducti vero in terram Cananaeam a Josua non extirpabant populos illos; quos excindi eis praeceperat Deus, vid. Exod. XXIII, 32. 33. XXXIV, 11 — 15. et cf. Jud. I, 27. 29. II, 2.

36. וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ *Et factae sunt eis gentes earumque pravae mores et religiones in laqueum*, i. e. omnium malorum causam, cf. Exod. XXIII, 33. Jud. II, 3. 11 — 15.

37. שְׂרִיט *Dasmonia* pro diis culta, ut Syriacum ܫܪܝܬ, cf. not. ad Deut. XXXII, 17., et MICHAELIS *Supplem.* p. 2292.

regis ministris somnia in carcere interpretatus erat; donec interpretatio somniorum, quae illi duo principes in carcere viderant, exitum habuit, et conjectoriae veritas re ipsa comprobata est, vid. Gen. XLI, 12. 13. Quamvis enim non illico liberatus a carcere fuerit (vid. Gen. XLI, 7.), tamen illa interpretatio causa potissima fuit, propter quam liberatus est; nam exitu rei comprobata verborum ejus fide, a rege ad sui somnii interpretationem est accitus, et summa secundum regiam dignitate ac potestate ab eo est donatus. Locutio *venire verbum* de praedictionibus eventu comprobatis usurpatur etiam Jud. XIII, 12. 17. 1 Sam. IX, 6. Jerem. XVII, 15. Suffixum nominis יָבִיחַ aliqui ad *Deum* referunt, ut sit: *usque ad tempus, quo evenit*, et ipso eventu comprobatum fuit *verbum Dei*, quo Josepho summam dignitatem et eminentiam inter fraudes per insomnia praedixerat, Gen. XXXVII, 5 — 10. In altero hemistichio אֲמָרָה יְהוָה, *Sermo Jovae*, facultatem divinandi, Josepho divinitus concessam, videtur significare, haec enim ostendit, qui esset Josephus; verbum אָרָץ autem, quod proprie coctionem metallorum significat, qua non tantum explorantur, sed etiam puriora et nitidiora redduntur, hoc loco ad nominis et celebritatis claritatem transferri, non potest haberi inconsonantem. Sensus est: praedictiones divinationis, a Jova ei concessae, nomen ei et claritatem conciliabant. Minus commode alii: *prophetia per ipsum indicata et impleta, eum purum monstravit*. Alii יָבִיחַ in priori hemistichio interpretantur *rem ejus* scil. Josephi, ut fiat, dum veniret tempus, quo demonstraretur, et palam fieret, qui esset, et quid hominis; אֲמָרָה יְהוָה vero *decretum Jovae*, id quod Deus decreverat de Josepho, et אָרָץ *patefacere* explicant, hoc sensu: donec Deus patefecit ejus conditionem, quam illi decreverat, et quae prius ignota erat.

20. Tunc מִלְּפָנֵי פַרְעֹה *misit* Pharaon, *rex* Aegypti nuntios suos cum mandato, ut Jarchi et Aben-Esra addunt, vid.

vid. Gen. XLI, 14, וַיִּתְּרֶהּ, *et solvit eum a vinculis* Pf. CXLVI, 7. — מִשָּׁל עַמִּים *Dominator* (שֹׁלֵטָן, ut Chaldaeus posuit) *gentium* Aegyptiarum, et vicinarum ei subiectarum *misit*, quod e priori hemistichio repetendum. וַיִּפְתְּחֶהּ *Et a vinculis et carcere exsolvit*, vel, ut Vulgatus habet, *dimisit eum*, aperto carcere et vinculis detrahitis Jof. XIV, 17. Jerem. XL, 4. Pf. CII, 21.

21. וַיִּשָּׂא אֶת־מִצְרַיִם *Posuit*, constituit *eum dominum*, gubernatorem, qui mancipium fuerat Vs. 17., cf. Genes. XLII, 30. 33. לְבֵיתוֹ *Domui suae*, aulae et ministris suis, ut illius administrationem ipse ordinaret, vid. Gen. XLI, 40. XLV, 8. וַיִּשָּׂא *Et dominatorem*, -Vulgatus: *et principem*, h. e. *supremum* sub ipso tamen rege (Vs. 20.) *administratorem*, quomodo idem nomen et Gen. XXIV, 2. usurpatur. בְּכָל־קְנִינֹו *In omnem possessionem suam* ut eam ita gubernaret, ut potestati, Josepho concessae, ad summum imperium nihil omnino, praeter thronum, deesset, vid. Gen. XLI, 41 — 49.

22. לְאֹדֵר שָׂרָיו *Ad vincendum principes ejus*, ut is, qui durissime vinctus fuerat (Vs. 18.), nunc *vinceret*, i. e. auctoritate et imperio, vel legibus suis eos constringeret, vel ad obsequium, vel ad poenas et carcerem, cf. Pf. CXLIX, 8. Job. XII, 18., et ad rem Gen. XLI, 44. שָׂרָיו *Principes ejus* i. e. praecipuos aulae ministros, et militiae ac provinciarum rectores. *Chibb* hujus vocis, defectivam (שָׂרָו), aliqui, a Kimchio memorati, tanquam singularem numerum, de *Potiphare* intelligendum putarunt. Sed pro singulari si habeas שָׂרָו, collective est accipiendum. בְּנַפְשׁוֹ *Pro anima sua*, i. e. pro libitu et arbitrio suo, אִם־יִצְחָק, *sicut vultet*, ut Syrus reddidit; cf. Genes. XLI, 40. וַיִּזְקְנוּ *Et seniores ejus*, i. e. senatores et consiliarios Pharaonis, proceres regni, quomodo idem nomen et Gen. L, 7. occurrit, et respondet h. l. שָׂרָיו שָׂרָו. וַיְחַבֵּט *Sapientiam docuit* scil. politicam, nam sapientior ac prudentior ceteris omnibus reperitus fuisse dicitur Genes. XLI, 38. 39.

23. וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם *Israel in Aegyptum venit*, Jacobus est h. l. intelligendus, cujus Israel fuit cognomen, ut sequens membrum fit *επεξηγησις* praecedentis, aliter quam supra Vs. 10. De populo enim interpretari ideo non licet, quod eo tempore nondum fuerit populus, neque ultra sexaginta sex Jacobi familia tum habuerit, quam secum in Aegyptum adduxerit, quibus si annumeretur Josephus cum suis, universa domus ejus non habuit ultra septuaginta. De מִצְרַיִם vid. not. ad Ps. LXXVIII, 51.

24. Illic vero וַיִּפְרֹץ *fructificare fecit*, s. *fructuosum* et admodum foecundum reddidit, *Deus*, cujus Vs. 19. mentio facta, et cujus benignitas per totum Psalmum celebratur. Verbum vero illud est *futurum* conjugationis *Hiphil*, per apocopen tertiae radicalis ה, ut וַיִּבְלֵל, *captivum abduxit*, 2 Reg. XVII, 6. XVIII, 11. Cf. SCHROEDER *Institut.* L. H. Reg. LXXXIII, 2. c. וַיִּפְרֹץ וַיִּצְרִיחַ *Et robustiorem*, numero et viribus majorem fecit eum prae inimicis suis, Aegyptiis, qui illos servitute premebant. Intra annos CCXXII. septuaginta illi homines domus Jacobaeae excreverant ad sexies centena millia perditum, exceptis liberis et mulieribus, vid. Exod. I, 7. 9. 20.

25. וַיִּפְרֹץ לִבָּם *Vertit* s. *mutavit se*, vel *versum est* cor eorum. Ita verbum *intransitive* reddunt Chaldaeus et Arabs, quemadmodum et accipiendum est Levit. XIII, 3. 4. 13. 20. 1 Sam. XXV, 12. Ps. LXXVIII, 9., et Exod. XIV, 5. in eadem phrasi *Niphil* usurpatur, וַיִּפְרֹץ לִבָּם פָּרְעֹה. Qui vero *transitive* reddunt (coll. 1 Sam. X, 9. וַיִּפְרֹץ לוֹ מְלָכִים לֵב, et infra Vs. 29. ipsum וַיִּפְרֹץ ita occurrit), ii hunc Versum cum praecedente ita nectunt: *quum vero fructuosorem redderet Deus* — — — Vs. 25. *Vertit* ita *cor eorum* etc. Grotius: „Fecit autem hoc Deus multiplicando populum suum.“ וַיִּפְרֹץ לִבָּם *Ad odiendum populum ejus Dei*, ut odisse inciperent eum populum, quem propter Josephum olim dilexerant.

Cf. Exod. I, 8. 9. *וַיִּבְרְאוּ לְבַעֲבָרֵי* *Ut dolosos se gererent* (Chaldaeus: *ut mala excogitarent*) *in servos ejus*, ut fraudem et dolos, vimque et injurias adversus famulos ejus usurparent ad eos extirpandos.

27. *בָּרְאוּ-מוֹפְתֵי* *Posuerunt*, ediderunt (cf. Pf. LXXVIII, 43. Exod. X, 1. 2.), *inter eos Aegyptios*, *וַיִּהְיוּ לְרֵאשִׁיטוֹת* *verba signorum*, *rerum mirabilium signa*, *ejus*, i. e. prodigia a Deo ipsis mandata. Nomen *וַיִּבְרְאוּ* *πλεονάζει*, ut Exod. IV, 8, Pf. LXV, 4. CXLV, 5.

28. *וַיִּשְׁכַּח מִן־פְּנֵי* *Misit tenebras etiam*, post alias calamitates (Exod. X, 22. 23.), neque enim hic, aut Psalmo LXXVIII. poeta singula prodigia eo ordine refert, quo facta sunt, sed quo in mentem ipsi venit. *וַיִּשְׁכַּח* *et tenebras obduxit* iis scil. Deus, vel illa a Deo immissa obscuritas, coll. Pf. CXXXIX, 12. Verba *וַיִּבְרְאוּ-מוֹפְתֵי* *אלו* ad Moſen et Aaronem referenda ſint, an ad Aegyptios, diſſentiunt. Qui ad hos referunt, vel ſubaudita particula *וַיִּבְרְאוּ*, *amplius*, verba ſic reddunt: *non amplius refragati ſunt verbis Dei*, i. e. non amplius detrectarunt, populum dimittere, prodigiis illis adacti: vel particulam *וַיִּבְרְאוּ* ante *אלו* *interrogativam* exiſtimant, [quomodo, et 2 Sam. XIII, 26.} 2 Reg. V, 18. *אלו* pro *אלה* dicitur, ut verba ita ſint transferenda: *nonne refragati ſunt mandatis ejus?* i. e. omnino refractarii fuerunt. Interrogatio haud raro pro aſſeveratione, ut Exod. VIII, 22. Levit. XVIII, 28. 2 Sam. XIX, 43., quibus locis etiam *אלו* pro *אלה*. Eum ſenſum forſan Alexandrinus exprimere voluit, qui omiſſa negandi particula, ſimplicem aſſeverationem poſuit: *καὶ παρεπίπρηναν τοὺς λόγους αὐτοῦ*. Cf. FULDERI *Miscellana. Theologg.* L. III. Cap. X., et BUXTORFII *Anti-Crit.* p. 659. Qui ad Moſen et Aaronem verba noſtra referunt, hoc ſenſu: exequabantur enim legati duo illi mandata Dei fideliter; quo eodem ſenſu phraſis Hebraea hic uſurpata et 1 Sam. XII, 15. 1 Reg. XIII, 21. 26. uſurpatur. Minus probandi videntur, qui ad naturam haec accommodant, quae paruerit mandanti Moſi, vel qui
ſic

sic faciunt, ut sit: neque non paruerunt, mandantibus
 ipsis, tenebrae, quo minus obscurarent terram.

30. [שָׂרַץ מֵרָצָם צִרְרָעִים] Dupliciter intransitive ver-
 bum שָׂרַץ transferunt: *prorepere fecit Deus terram eorum*
ranas, ut Syrus: *אֲנַחְּ* *reptare fecit in terra eorum*
ranas. At convenientius usui verbi Alexandrinus: *אֲנַחְּ*
פְּשַׁע הָ אֶרֶץ אֲדָמָה, *scatusit*, s. ebullit, in maxima copia
 produxit terra eorum ranas, cf. Gen. I, 20. 21. Nec obstat
 verbi masculini cum מֵרָצָם conjunctio; quum id nomen non-
 numquam masculini sit generis, vid. not. ad Pf. CIV, 6.
 Secunda haec calamitas fuit Aegyptiis immissa, vid. Exod.
 VII, 27. 28. VII, 1. *בְּחִרְרֵי מַלְכֵיהֶם* Reptantes etiam in
 ipsis *conclavibus regum eorum*, i. e. regis et filii successo-
 ris (Exod. XII, 29.) aliorumque principum regionum;
 non enim fluminis tantum oras, et agros, sed pagos quo-
 que, vicos et urbes, imo omnia, ranas repleverunt, vid.
 Exod. VII, 28.

31. De עָרַב, quarta calamitate, Exod. VIII, 17. vid.
 Βοχάρτου Hieroz. P. II. l. IV. Cap. XV. XVI. et not. 4.
 p. 434. T. III. edit. Lips. De עָרַבִים vero, quae tertia
 plaga erat, Exod. VIII, 12. 13. 14., Bochartum l. c. T.
 III. p. 457. *בְּכָל-גְּבוּלָם* *Per omnem terminum*, s. ut Vul-
 gatus: *in omnibus finibus eorum*, i. e. per omnem ter-
 ram eorum. Cf. eandem phrasin Exod. XIII, 7. Jud. XI, 22.

32. *נָתַן גְּשֵׁמֵיהֶם בְּרָד* *Dedit* s. reddidit, fecit (Pf.
 LXIX, 12.) *pluviae eorum grandinem*, loco pluviarum
 grandinem immisit, quae septima calamitas fuit, Exod.
 IX, 22, 25. Pf. LXXVIII, 47. *אֵשׁ לְהָבוֹת* *Ignem flammarum*,
 i. e. una cum igne et fulmine, grando venit cum fulmi-
 ne et tonitru, Exod. IX, 23.; fuit igitur immissa cum
 tempestate. Sine causa aliqui de urente grandine inter-
 pretantur.

33. *וַיִּפֶּחַ בָּהֶם קֶרֶב* Kimchi: *et illa grando percussit*; alii:
et sic grandine illa (Vs. 32.) Deus percussit vires eorum,
 ut etiam Pf. LXXVIII, 47. dicitur. *וְהָאֲנָחִים* *Et ficus*
eorum,

eorum, pro quibus Pf. LXXVIII, 47. שִׁמְחוּם, utroque loco arborum hortensium species pro genere earum. וַיִּשְׁבֵּר עַץ בְּגִילָם Et grandinis fulminisque tactu (Vs. 32.) confregit etiam reliquas omnes arbores termini eorum, h. e. intra Aegyptiorum terminos.

34. Octava poena, locustarum calamitas, de qua vid. Exod. X, 4 — 6. 12 — 15. Pf. LXXVIII, 46.

36. Poena decima et ultima: וַיִּךְ כָּל-בְּכוֹר Percussit, peremit omnem primogenitum hominum et animalium, una nocte, Exod. XII, 29. 30. וַיִּמָּוֶת לְכָל-אוֹנֵת Primitias omnis roboris eorum, quod Syrus bene primum quemque foetum eorum, tam pecudum, quam hominum, reddidit, i. q. כָּל-בְּכוֹר, proximo antea; cf. Genes. XLIX, 3. Pf. LXXVIII, 51.

37. וַיִּצְיֵאם בַּכֶּסֶף וְזָהָב Eduxit eos Israelitas, feros fuca (Vs. 25.), cum argento et auro, h. e. cum argenteis et aureis vasis, quae Israelitarum quisque a vicino suo petierat, Exod. XII, 35. 36. וַיֵּא-יִן בְּשִׁבְטֵי כֹהֵל Nec erat in tribubus ejus populi labens, i. e. ἀσθενής, infirmus, ut Alexandrinus et Vulgatus reddiderunt; nullus, qui se qui agmen non posset, ut 2 Paral. XXVIII, 15. Cf. de hac voce not. ad Pf. XXVII, 2. Nullus morbo vel infirmitate ab exitu impeditus erat, sed omnes viribus valentes et expediti iter suum alacriter ingressi sunt.

38. שִׂמַח מַצְרַיִם Laetatus est populus Aegypti, de quo nomen מַצְרַיִם et Jer. XIX, 2. 3. בִּי-כִנְיָל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם. Quia occiderat pavor, metus Israelitarum super eos Aegyptios, i. e. invaserat Aegyptios metus; quo metuebant Israelitas, propter ea, quae ipsorum causa eis acciderant, unde exitum eorum non tantum impediabant amplius, sed etiam urgebant et promovebant, Exod. XII, 31 — 33.

39. Egressis vero Deus פָּרַשׁ עָנָן לְמִסְפָּה expandit nubem pro tegumento (Exod. XXVI, 36. 2 Sam. XVII, 19.), sic ἀνάγκη αὐτοῖς, in protectionem eorum, ut Alexandrinus et Vulgatus transtulerunt, cum a furore persequentis hostis, Exod. XIV, 19. 20., tum ab aestu et ardore solis, quo-

PSALMUS CENTESIMUS SEXTUS.

ARGUMENTUM.

Celebrat et hic Psalmus beneficia Dei, exhibita patribus populi Judaici in solitudine deserta et initiis inquilinatus terrae Canaanicae, inprimis autem misericordiam ejus ingentem, qua ignoverit benignissime peccatis gravissimis ipforum. Refert autem inprimis, quae omisit Ps. LXXVIII. et CV. Posterior carminis pars (inde a Vs. 41.) post reditum ex Babylonico exilio compositum, aut certe in eam, qua nunc comparet, formam redactum Psalmum arguit *).

Atque

*) Absoluto demum Babylonico exilio scriptum esse hunc Psalmum, censet etiam SCHNURRERUS in *Dissertat.* p. 484. not. „Neque huic, inquit, sententiae obstat illud, quod 1 Chron. XVI, 34 — 36. verba, quae Ps. CVI. exhibet Versu primo et duobus extremis, dicuntur adhibita fuisse in sacris publicis, Davidis cura instauratis ordinatisque. Neutiquam enim certa ratione hinc efficitur, Psalmum, cui eadem verba insunt, universum vel ab ipso Davide profectum esse, vel certe ejus aetate in sacris adhibitum. Equidem putaverim potius, formulas 1 Chron. XVI, 34. seqq. commemoratas, postquam in sacris adhiberi coepissent, abhinc ita usu receptas, et apud popu-

Atque initium etiam carminis exulibus minus convenit, ut laetius. Quare, ut Psalmi aliquot praecedentes, ita hic quoque templi secundi consecrationi destinatus fuerit. Videntur autem hi Psalmi aliquot initiorum templi secundi, in dies certos distincti, aut tempora etiam diei certa quibus singulis accinerentur aliqua; quod et Davidem initiis tabernaculi Zionii de suis Psalmis fecisse apparet.

2. מִי יִמְלֵל גְּבוּרָתוֹ יְהוָה *Quis eloquetur, verbis exprimere poterit, potentias Jovae, i. e. ingentes res, quas efficit summa et multiplex potentia ejus? Ante יִשְׁמַעֵי יְהוָה כָּל-חַהֲלֹתָו repetenda est particula interrogativa מִי: quis audire faciet, praedicare pro dignitate potest omnes laudes ejus?*

3. אֲשֶׁרֵי שְׁמַרֵי מִשְׁפָּטָא *Beatitudines custodientium (vid. not. ad Pf. I, 1.), i. e. beati qui custodiunt jus, qui, quod rectum et iustum est, accurate et religiose observant. עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל-עַתָּה Quisquis, inquam, facit justitiam, qui integram et innocentem se gerit omni tempore; constanter, Pf. XXXIV, 2. LXII, 9. Sunt, qui haec accipiant de studio Deum celebrandi; sed propositio potius est hic Versus sequentium, quam explicat Versus sextus.*

4. זְכַרְנִי *Memento mei. Enallage est, usitata peculiariter omnibus Psalmis, qui posterioribus illis temporibus a diversis auctoribus facti sunt, ut precator in sua persona oret pro universo populo; debet igitur esse; memento nostri, vise ad nos. בְּרַצוֹן עֲמָךְ In benevolentia popu-*

populum frequentatas fuisse, ut inferioris aetatis vati caedem facillime potuerint occurrere, atque ab hoc in suo carmine usurpari."

populi tui, i. e. pro dilectione et gratia promissa, qua complecti tibi libuit populum tuum. Genitivus אהבתי h. l. est objectivus, ut Pf. XXX, 1. LXIX, 10. אהבתינו אהבתך *Invisis me s. nos, cum salute tua, adesto nobis salutaris ope tua, et conserva nos.*

5. Contingat mihi haec voluptas, ut videam et experiar florentes res delectorum tuorum, et laetitia gentis tuae laetitiam pariat mihi, ut una cum populo proprio tuo jactem beneficia tua laudibus meis. אהבתך-עם *Cum haereditate tua*, i. e. cum illis, quos tibi pro peculio haereditario adeptasti, quo populus Israeliticus significatur, vid. Deut. IX, 29.

7. אהבתך-עם אהבתך-עם *Non considerarunt mirabilia facta tua*, quae ipsorum gratia in Aegypto edidisti, אהבתך *Rebellarunt*, scil. adversus te; Chaldaeus: אהבתך אהבתך-עם *rebellarunt contra verbum tuum.* Cf. Jes. LXIII, 10. Pf. LXXVIII, 40. Nebem. IX, 26. אהבתך-עם אהבתך-עם, *Ad mare, in mari algoso, s. ad mare, ad mare*, inquam, *algosum*, ante scilicet, quam mare aperiretur, et se diduceret, et in alveum hujus descenderent, cum Mose vehementius expositularunt, vid. Exod. XIV, 11. 12. De אהבתך-עם vid. ad Exod. X, 19. et MICHAELIS *Supplem.* p. 1729. seqq. Praefixum אהבתך ante אהבתך alterum vel idem significat h. l. quod praecedens אהבתך, ut infra Vs. 19. et Ezech. X, 15. (ubi אהבתך manifeste pro אהבתך-עם, coll. I, 1. XLIII, 3.); vel, si usitatiorem illius particulae notionem, *in*, retineas, verba ita capienda erunt, non tantum antequam in maris se diducentis alveum descenderent murmurasse contra Jovam, verum etiam tum, cum jam essent in medio alveo illius, quod dubitarent, se vivos illud transitaros. Alexandrinus pro verbis hebraeis אהבתך-עם אהבתך-עם *ἀναβαίνοντες ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ* posuit, ac si אהבתך-עם contracte אהבתך, *ascendentes*, legisset. Quod ipsum Dathio placuit, qui verba nostra sic reddidit: *rebellarunt ascendentes ex Aegypto in Cananaeam ad sinum Arabicum.* Venema pro אהבתך-עם legendum conjicit

למדת עליזון coll. Pf. LXXVIII, 17., ubi extat עליזון. Quarum mutationum neutra videtur necessaria esse.

9. וְהִלִּיכֶם בְּתוֹמֹת מַדְבָּר. *Et deduxit eos per abyssos*, h. e. per profunda loca, sive fundum maris, altissimis alioquin aquis opertum, *sicut per desertum*, tanquam per solitudinem aliquam aridam et aquis carentem in terris mediis. In מַדְבָּר ב particula ב subaudienda, ut Pf. XCV, 8. כְּמִדְבָּרָה, *sicut in Meribah*.

13. מִהֲרֹו שָׂכְחוּ. *Festinarunt obliti sunt*, mox tamen obliti sunt, ut Pf. CII, 3. מִהֲרֹו עָנְנֵי. — לא־הָיוּ לְעֵצָתוֹ. *Non expectarunt consilium ejus*, i. e. non respiciebant amplius ad eum, ut ab ipso penderent, et opem et consilium ejus peterent, aut placide illam expectarent, haerentibus rebus ipforum. Cf. Pf. CVII, 11.

15. רָזוּן, quod proprie *maciem, morborum emaciantem* denotat (vid. not. ad Jof. X, 16.), h. l. in univsum de morbis divinitus Israelitis immisiss, multa uno die millia perimentibus dicitur, vid. Num. XI, 33-35. XXXIII, 15. 16. Alexandrinus et Syrus h. l. *fatietutem* interpretati sunt, apte quidem ad historiam, sed non expressa propria vi nominis hebraei. בְּנַפְשָׁם. *In ipsos*, s. ipsis, ut Pf. CV, 18.

16. וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה. *Mosi invidenunt* datam a Deo auctoritatem, vid. Num. XVI, 3-13., et ad verbum Gen. XXVI, 14. XXX, 1. Num. V, 14. בְּמַחֲנֵה. *In castris*, quae universa Korachus ad seditionem concitabat, Num. XVI, 19. לְאַהֲרֹן קֹדֶשׁ יְרֵאָה. *In Aaronem, sanctum Jovae*. i. e. quem ipse Deus e toto coetu ad sacerdotium segregaverat. Aliqui quod de uno dicitur ad utrumque referendum antumant, hoc sensu: quos delegerat, ut praefessent eis.

19. בְּחָרֵב. *In deserto ad montem Horeb*, vid. Deut. IX, 8-12., coll. Exod. XXXII, 4.

20. וַיִּמְדוּ אֶת-לְבוֹנָם. *Commutarunt* ita gloriam suam, i. e. Jovam, Deum, decus et gloriam ipforum, propter quem, ejusque cultum, populus Hebraeorum prae ceteris

ris populis gloriosus erat, cf. Deut. IV, 6 — 8. X, 21. Pf. III, 4.

23. לילי משה בחירו עמו בפרץ לפקרו *Nisi Moses, delectus, carissimus ejus intercessisset* precibus suis coram eo. Locutio stare in ruptura, ab urbium oppugnationibus desumta videtur, ubi, si murus ariete aut ferreis glandibus concussus disjiciatur ac corruat, strenui milites objectis corporibus ruinam claudunt, ne hostia, qua parte stratus murus est, irruat. Cf. Ezech. XIII, 5. XXII, 30.

24. Hoc Versu, et tribus, qui sequuntur, breviter tangit historiam exploratorum, quae copiose Num. XIII, XIV. describitur. וַיִּמְאַסוּ בְּמַרְץ הַמָּדָה *Spreverunt terram desiderii*, i. e. audita exploratorum narratione abjiciebant omne studium occupandi terram optatissimam, Cananaeam, quae eodem nomine Jerem. III, 19. Zach. VII, 14. insignitur, cf. Exod. III, 8. Deut. XI, 11 — 15. — לֹא־הִאֱמִינוּ לְדַבְרֵי לְרַבְרֹו *Non enim crediderunt verbo ipsius, quo saepius, iterumque promisit, se eam illis daturum.*

26. וַיִּשָּׂא יָדוֹ לְהָשִׁיב *Sustulit manum suam eis* scil. jurejurando, ut recte Chaldaeus addidit, i. e. minatus est eis, minasque jurejurando firmavit, illos non visuros esse terram patribus promissam. Vid. Num. XIV, 28 — 30. *Elevare manum* i. q. jurare, loquendi formula ab hominibus deprompta, qui jurantes manus ad coelum attollunt, tanquam monstrantes Deum, quem in testem vocant, vel judicem accercentes, si fallant, vid. Gen. XIV, 22. Deut. XXXII, 40. Ezech. XX, 5. 6. וְהִפְּיֵל אֶתְּכֶם *Ut prosterne- ret eos*, Chaldaeus addit *interfectos*, vid. Num. XIV, 29. 32. 37.

27. וְהִפְּיֵל וְרָעַם בְּגוֹיִם *Et ut projiceret posteritatem eorum inter gentes.* Verbum הִפְּיֵל paullo aliter hic accipiendum, quam Versu praeced., respondet enim in altero hemistichio לְיִרְוּחָם, *ut dispergeret eos*; et Ezech. XX, 25., ubi integer hic versiculus repetitur, pro הִפְּיֵל legitur לְהִפְּיֵץ, *ut dispergeret.* הִפְּיֵל *projiciendi* significatu legitur Jerem. XXII, 7., Pf. LXXXVIII, 28. CXL, 11.

Chal-

Chaldaeus et ut deportari faceret redi-
tamen, quod apud Ezechielem leg
locutio **לְהַחֲזִיק בְּגוֹיֵינוּ** nusquam alia
hoc Versu respici existimat ad Num.
ubi Cananaei et Amalekitae incurſi
Israelitarum multum praedae fecum
Sed conferendum potius Levit. XXVI,

28. Versibus his quatuor tangit l
De verbo **אָמַר** vid. not. ad eum loc
Sacrificia mortuorum, i. e. falſorum
vitae expertes, Deo vivo oppositi, Je
19. Pl. CXV, 5. seqq.

29. **וַתִּפְּרֹץ-בָּם** *Erupit in eos*
cum impetu, ceu aggere rupto. Al
facit, coll. Exod. XIX, 24. 2 Sam.
l. *frages*, ita ut 24000 virorum p
XXV, 18. 19., et hoc nomen de p
1 Sam. VI, 4. 2 Sam. XXIV, 21. 25
midium illic periit de tribu Simeonis
Simri fuit, a Pinehaso occisus Num
quod ex illorum numero constat, coll
(qui altero post exitum anno numer
23.) cum 22200 post hanc frag
XXVI, 14.“

30. **וַיִּצְטַבֵּר** *Stetit*, i. e. surrexit,
Num. XXV, 7. dicitur, **וַיִּקָּם** *surrexit*
לְחַלְּלֵנוּ Chaldaeus et Syrus *oravit* interp
ficatione Conjugationis Hiphil, quod
xandrinus et Vulgatus suo *placavit*
Aben-Efra et Kimchi: *jus* l. *judicium*
mine **מִלְּיָדָי**, *judices*, Exod. XXI, :
cf. MICHAELIS *Supplem.* p. 2017
e. puniebat, vindicabat facinus. Alii:
dicando, *composuit rem* inter Deum t

31. **וַתִּשָּׁב לִי לְצַדִּיקָהּ** Id quod *re*
silia, i. e. fuit ea res pietati et iusti

a Deo, quam ornavit et compensavit in ipso perpetuo sacerdotio, tanquam praemio, Num. XXV, 12. 13.

32. וַיִּקְצִיפוּ *Ad iram provocarunt* scil. Deum, ut Vs. 7. 29., cf. Deut. IX, 7. 8. 22. Zach. VIII, 14. על-מי מריבה *Ad aquas Meriba*, vid. Num. XX, 3. 10. 13. Pf. LXXXI, 8. XCV, 8. coll. etiam Exod. XVII, 2. 7. וַיִּרַע *Id quod malum et noxium etiam Mose fuit*, quo significatu verbum et 2 Sam. XX, 6. occurrit. וַעֲבֹרָם *Propter eos*, sicut ipse indicat, Deut. I, 37. coll. Num. XX, 12.

33. כִּי-הִטְרִי אֶת-רוּחוֹ. *Nam Israelitae exacerbarunt contumacia sua* (Vs. 43. Pf. LXXVIII, 17. 40.) *spiritum* i. e. animum ejus, s. ut Aethiopicus interpres, *animam ejus*, scil. Mosis, de quo Vs. 32., et eodem modo nomen רִיחַ usurpatur Gen. XLI, 8. Deut. II, 30. Pf. LXXVIII, 8. al. At Chaldaeus suffixum ad Deum retulit, et sic reddidit: *quia rebellaverunt adversus spiritum sanctum ejus*. Jarchius et Kimchius: „Moses et Aaron exacerbarunt spiritum Dei, dicentes ad Israelitas: *audistis o rebelles, num de petra haec aquam producemus?* etc. Num. XX, 10.“ Quomodo etiam Aben-Efra ad suffixum confert Jes. LXIII, 10.; praesferendam tamen censet interpretationem illam priorem. וַיִּבְטַח בְּשִׁפְתָיו *Ut inconsiderate ageret labiis suis*, cf. not. ad Num. XX, 10.

34. Introducti vero in terram Cananaeam a Josue non extirpabant populos illos; quos excindi eis praeceperat Deus, vid. Exod. XXIII, 32. 33. XXXIV, 11 — 15. et cf. Jud. I, 27. 29. II, 2.

36. וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ *Et factae sunt eis gentes earumque pravae mores et religiones in laqueum*, i. e. omnium malorum causam, cf. Exod. XXIII, 33. Jud. II, 3. 11 — 15.

37. דַּסְמוֹנִיָּה *Dasmonia* pro diis culta, ut Syriacum ܕܝܢܝܐ, cf. not. ad Deut. XXXII, 17., et MICHAELIS *Supplem.* p. 2292.

39. Ipsi se polluebant facinoribus malis, scortabantur cum idolis, quorum cultus saepe scortatio vocatur, vid. Exod. XXXIV, 15. 16. Levit. XVII, 7. XX, 5. 6.

41. Tradebat eos in manus hostium, gentium exterarum, earumque dominatui ipsos subiciebat, vid. Jud. II, 14. III, 12. 13. X, 7 — 9.

43. *נִטְרָוּ בְּעֵצָהֶם* *Exactruerant eum consiliis suis perditis*, Deut. XXXII, 28. Jerem. VII, 24. coll. Num. XV, 39. *וְנִטְוּ* *Attenuati sunt*, vel, confecti in magna copia, ab hostibus in acie, vel in servitute apud hos mortui, quod mox diserte dicitur Vs. 46. Aliqui simpliciter interpretantur, non quod conficerentur sublatis e medio, sed de miseria, quod miseri et deformes, atque macilenti fierent in captivitate, et servirent servitotem miseram.

45. *זָכוֹר לַיהוָה בְּרִיתוֹ* *Recordatus est eis foederis sui*, i. e. ad salutem eorum cum ipsis initi.

47. Quae hoc Versu petitur recollectio populi, vix dubitari potest interpretandam esse de iis, qui in Bablylonico exilio adhuc aberant, inter gentes dispersi. Quae ipsae preces extant etiam 1 Paral. XVI, 35. in eo Psalmo, quem per Asaphum Davides fecisse dicitur Zionio novo. Sed videtur ei carmini, quod in Paralipomenon libro extat, hoc additamentum ex nostro Psalmo adfuturum esse.

PSALMUS CENTESIMUS
SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Hoc Psalmo *quinque* produci classes illorum, qui ex angustiis et periculis liberati ad gratias Deo agendas devincti sint, et *primo* quidem, qui, postquam sedibus suis expulsi summam cibi potusque penuriam passi essent; restituti sint a Deo in rem familiarem (Vs. 2 — 9.); *secundo*, qui ex carcere et vinculis in libertatem asserti (Vs. 10 — 16.); *tertio*, qui ex morbo graviore liberati (Vs. 17 — 22.); *quarto*, qui ex immani procella salvi in portum deducti (23—32.), quibus *denique* subjungitur imago terrae, quae, postquam vastata penitus incolisque orbata esset, receperit nunc colonos suos, atque ad pristinam culturam ubertatemque redierit, manifestum est, et pluribus jamdudum interpretibus observatum. Singularum vero partium illarum rationem et dispositionem primus perspexit SCHNURRERUS*), qui

*) Qui carmen nostrum singulari Dissertatione illustravit *Dissertatt.* p. 480. seqq.

qui praecclare monuit, quae primae strophae praemittitur, formulam יִמְרֵי רִגְלֵי (vid. not. ad Vs. 2.), etiam ad tres reliquas aequae pertinere, atque ad Vs. 10. 17. et 23. esse repetendam. „Etenim, quae primam subsequuntur, strophae, ad ejus exemplum ita sunt penitus conformate, ut partibus suis singulis manifesto illi respondeant. Primo certum genus hominum producit, deinde exponitur calamitatis magnitudo, sequitur auxilii divini, ejusque precibus efflagitati, commemoratio, et ad gratias Deo peragendas exhortatio subjungitur. Igitur, cum plane eadem appareat stropharum omnium facies et forma, intelligitur, quod praecedit verbum יִמְרֵי non uni primae privum et peculiare, sed reliquis etiam commune esse debere. Praeterea, nisi repetatur formula haec, verbum, quo commode referantur, non habent nomina יִשְׁבֵי חֶסֶד Vs. 10., אֱוִילִים, Vs. 17.“ Argumentum carminis quod attinet, plerique statuunt, continere illud generalem commendationem providentiae atque benignitatis divinae, quam poeta exemplis quibusdam demonstrat, ex quibus singularis illa Dei benignitas, potentia et sapientia in gubernatione hujus universi cognosci possit. Verissime tamen observavit Schnurrerus, hunc locum si tractare in animo habuisset poeta, ut providam Numinis curam, quae omnes omnis generis homines complectatur, celebraret commendaretque, multo aliter

aliter scenam instructurum, atque ex infinita, quae praesto erat, multitudine exemplorum copia alia adhibitorum fuisse, quae ad eos, quibus proxime scribebat, propius pertinerent, atque ad animos eorum movendos certiore vim habitura essent, quam e. c. fata navigantium (Vs. 23 — 32.). „Si vero primam carminis partem seorsim spectaveris (utor verbis Schnurreri), commodissime potest ad reduces ab exilio Babylonico Judaeos referri: non quod eo usque redacti fuerint, ut in vasta solitudine oberrandum illis esset, et cum fame sitique conflictandum; sed poterant certe, ad illustrandam ex superioris conditionis miseria divini beneficii magnitudinem, comparari cum illis, qui domibus ejecti, versarentur in summa rerum omnium inopia atque egestate. Hoc autem si detur, nihil profecto adparet, quod impediatur, quo minus et reliqua ad hanc ipsam rationem possint accommodari. Nobis igitur sic videtur, Psalmum hunc compositum fuisse tum demum, postquam Judaei ex Babylonia primum, deinde et aliunde ex variis regionibus, velut ex Aegypto, Arabia etc., quo olim, turbato reipublicae statu, vel ultro profugissent, vel per vim hostium abducti essent, reduces in patriam facti, rem suam publicam et familiarem atque domesticam feliciter instaurare coepissent. Hos igitur esse, quos ad gratias Jovae persolvendas excitet au-

ctor. Induci profugos, captivos, ex morbo languidos, nautas procellis agitados, nonnisi eo consilio, ut recordationem, et quasi multiplicem imaginem tristium laetorumque haberent, qui et ipsi nunc ab exilio in patriam, et quasi ex carceribus in libertatem; ex morbo ad incolumitatem, ex naufragio ad litus pervenissent. Maxime autem confirmatur haec sententia ex eo, quod pars carminis postrema nequaquam agit de regionum populorumque vicissitudinibus univere, sed separatim atque unice exhibet rerum omnium commutationem eam, quam ipsa respublica Judaica experta esset, gravissimam et prorsus singularem."

2. „Ad Verbum יאמר repetenda est vel omnis formula, quae Vs. 1. praecedit — — — לרר ליהנה, ut est Jerem. XXXIII, 11., vel pars ejusdem, כי לעולם, ut Pf. CXVIII, 3. 4.“ SCHNURER. באמרי יהנה, Vos qui liberati estis a Jova, cf. Jes. LXII, 12. Verba צר מיר plerique e manu hostis reddunt, quem significatum nomen צר et Pf. LXXIV, 10., LXXVIII, 42. obtinet. Aben-Efra vero et Kimchi idem h. l. significare putant quod femininum צרה, angustia, quomodo certe occurrit infra Vs. 6. 13. et Pf. CVI, 4½. Ita מיר pro simplici מן positum erit.

3. מצפון ימים A septentrione et a mari, i. e. docente contextu et oppositione, a meridie, sive, ut Chaldaeus habet, מן ימא דרומא, de mari australi, h. e. ab oris maris rubri s. Arabici, quod meridiem versus protenditur, coll. Exod. XXIII, 31. et Pf. LXXII, 8., nec non Pf. CXIV, 3. 5., ubi itidem mare absolute pro mari rubro dicitur.

Eadem,

Eadem, qua nosse utitur, formula, *septentrio et meridies* et Ies. XLIX, 12, signatur.

4. Duas voces $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$ quum accentus jungant, *in solitudine viae* reddi solent, quod inviam solitudinem interpretantur. Eam vero potius $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$, ut infra Vs. 40., dicendam fuisse, recte monuit Schnurrerus, simulque observavit, aptiorem esse Alexandrini interpretationem: *ὄδην πόλεως καταμητηρίου εὐχὴ εὐρον, viam civitatis habitaculi non invenerunt*, ut Vulgatus reddidit, nec non Syri, qui addita etiam copula $\{\Delta\epsilon\iota\sigma\} \{\Lambda\omicron\iota\sigma\}$, *et viam urbis*, transtulit. Cui interpretationi favet Vs. 7., quo Deus dicitur eos duxisse recta via, quae ad urbem habitatum duceret. $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$ *Urbis habitationis*, i. e. habitatae, qua vel recipi potuissent, vel commorari aliquantisper reficiendi sui causa, Vs. 7. 36.

5. $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$ Ita ut *anima eorum in ipse paene deficeret*. Verbum $\eta\eta\eta$ de corde aut spiritu usurpatum, perturbationem vehementem significare, quae cor angitur, et paene deficit, vidimus ad Pf. LXI, 3.

10. Ante hunc Versum repetenda est ex Vs. 2. formula $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$, vid. Argument. $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$ *Qui sedentes fuerunt in tenebris*. „ $\eta\eta\eta$ “ intelligendum est de praeterito tempore, ut $\eta\eta\eta$, Pf. CVI, 21. Etenim participia, quum proprie sint adjectiva verbalia, nullis diversorum temporum formis distincta, omnium temporum esse possunt. Cf. SCHROEDERI *Syntax*. Reg. LV. Itaque et $\eta\eta\eta$ ad praeteritum tempus referendum est. *Caligo dicitur pro carcere patro et tenebricoso*, ut Ies. XLII, 7. Similiter VIRGILIUS *Aeneid.* VI, 734. *Neque auras Respiciunt clausas tenebris, et carcere cosco*. In verbis $\eta\eta\eta$ $\eta\eta\eta$ est forma loquendi quae dici solet hendiadys, et nomen $\eta\eta\eta$ vicem adjectivi sustinet: *constricti ferro aerumnofo*.“ SCHNURRER. De $\eta\eta\eta$ vid. not. ad Pf. XXIII, 4.

11. *עצה עלין* *Consilium altissimi*, i. q. praecedens *מאמרי-אל*, praecepta et mandata divina, quae docent, quid faciendum sit, quid omittendum.

16. „Formula haec omnis petita esse videtur ex Jof. XLV, 2. Usurpatur verbum *הרע* de caedendis dejiciendisve rebus iis, quae erectae sunt, veluti cornibus, arboribus, statuis. Igitur et hic intelligendi obices ferrei, non transversi illi, sed qui erecti foribus clausis obliant obvitanturque extrinsecus.“ SCHENVALER.

17. *מולי*, adjectivum, putamus participii usum hic habere, atque, ut illud *מאמרי* Vs. 10. ad praeteritum tempus referendum esse. *Stultus* autem Hebraeis dicitur quoque, qui improbam vitam agit, quapropter Alexandrinus Pf. CXIX, 113. vocem *העפיה*, quae ex usu arabici verbi *شعف* mente turbatos, insanos significat, bene reddidit *παρὰ νόμους*. Ante vocem *הרע* supplendum est pronomem *אשר*. Praefixum *ב* significat *propter*, ut Vs. 34. in formula *במה וושבי בה*. Verbum *התענה* ex usu, quem in Pihel habet, potest esse, afflictum semet reddidit, mala atque incommoda sibi concitavit.“ SCHENVALER.

20. *ישלה דברו וירפאם* *Misit verbum suum et sanavit eos*, i. e. voluit et mandavit, ut convalescerent, *ויחלם משחיחתם* atque ita eripuit eos e foveis s. sepulchris eorum, i. e. ab interitu eos liberavit. Cf. Pf. CIII, 4.

23. *יורדי הים במניות* *Qui descendunt in mare naves*, i. e. navigantes. *Descendere* dicuntur, qui mari se committunt, vel quod, ut vult Kimchi, terra extet supra litus maris, quamvis alioquin, inquit, mare absolute terra sit altius, vel quod, ut vult Josephus Kimchi, navis profunda sit, et in illam descendatur, unde de Jona I, 3. dicitur: *invenit navem et descendit in eam*. Grotius: „hoc autem ideo, quia moles altae sunt ad portus, ex quibus in naves descenditur.“

Faciens

Facientes opus in aquis multis, intelligenda sunt opera navalia remigando, 'vela dando', et explicando, rursus contrahendo, gubernando; significantur itaque his verbis simpliciter navigantes.

24. *Illi viderunt*, i. e. experti sunt opera Jovae, et mira ejus facta in profundo. „Haec non putem intelligenda esse de multis variisque, quae in mari navigantibus se offerant, rebus insolitis mirandisque, ex quibus certe perspicitur potentia ac sapientia Dei, a quo condita sunt omnia, sed redeunt potius ad mirificum Dei auxilium, quo usos se esse persuadere sibi debeant, qui ex horrenda tempestate salvi eluculentur; fere ut Germanice de eo, qui extremum aliquod discrimen feliciter evasit, dicimus: *er kann von Wundern sagen*, miram ipse bonitatis et potentiae divinae vim expertus est.“ СНИХУДЕН.

25. *Dixit tantum*, i. e. voluit et jussit, et *adflare* s. oriri fecit, suscitavit (quomodo וַיִּעַר וְהָעֵמִיר et 2 Paral. XIX, 5. 8. XX, 21. dicitur) *ventum turbinis* s. *procellae*, *sustulitque in altum* scil. ventus ille (nam verbum feminei generis וַיִּרָחַף convenit cum nomine ejusdem generis רַחַף) *fluctus ejus maris*. Alexandrinus prius homistichium sic reddidit: *εἶπε, καὶ ἔστη πνεῦμα καταυίδος*, quod Vulgatus sequutus: *dixit, et stetit spiritus procellae*, i. e. tanquam expeditus ad obsequendum servus praesto fuit turbo. Sensus bonus; eum vero si poeta exprimere voluisset, dicendum ei fuerat וַיִּעַר.

26. *Ascenderunt in coelum* scil. fluctus marini, et cum illis navigantes (Vs. 23. 25.), rursusque *descenderunt in abyssos* s. intima maris, *anima eorum in malo*, in tanto discrimine, tota veluti *colliquefcebatur* ac dissolvebatur praec metu.

27. *Circumvagabantur* (וַיִּדְרֹגוּ enim ad nomen וַיִּדְרֹגוּ est referendum, quod Chaldaice et Syriace significationem habet *gyri orbisque*) *et titubarunt sicut ebrius*, vertigine quasi correpti, quod eorum est, qui percussu stupefactique

con-

consilii inopia laborant, et omnis sapientia eorum absorpta est, evanuit, adversus vim ventorum ars navigandi et peritia eorum nihil quicquam proderat. Imaginibus haud multum diversis tempestatem depinxit OVIDIUS *Tristium* L. I. Eleg. 2.

Me miserum, quanti montes voluntur aquarum?

Jamjam tacturos sidera summa putes.

Quantae diducto subsidunt aequore valles!

Jamjam iacturas tartara nigra putes.

Rector in incerto est, nec quid fugitatus petatve

Invenit, ambiguis ars stupet ipsa malis.

29. סָרַחֵי Stare f. consistere fecit, i. e. ut recte Syrus (אֶמְצֵי), sedavit, cessare fecit. לְרַמְמָה, Alexandrinus et Vulgatus recte εἰς αὐραν, in auram transtulerunt, neque enim silentium venti (*Windstille*) intelligendum esse, docet tam res ipsa, quam, ut MICHAELIS monnit in *Supplem.* p. 450., nihil nautis sit terribilius, quam post procellam omnino ventos conticefcere, quod graviolem procellam praefagit, quam loca 1 Reg. XIX, 12. Job. IV, 16.; quibus lenis aurae sibilum intelligere flagitat contextus. Recte Michaelis l. c. „רַמְמָה quid vati sit, optime Virgilii verbis dixerim: *aequatas spirant auras.*“ Ceterum est hic, recte monente Schnurrero, constructio verbi, quae praegmans dicitur, pro: סָרַחֵי מְעַרְה וְיַעֲשֶׂה לְרַמְמָה, sedavit tempestatem, eamque convertit in auram. מְלִיחָה Fluctus eorum, scil. marium f. squarum, Vs. 24.

32. מִזְבֵּי זְקֵנִים, Confessus seniorum, est forum, et locus, ubi magistratus, qui ex senioribus constabat, constabat, conveniebat.

33. יָשָׁם נְהָרוֹה לְמִדְבָּרָה Posuit, fecit, convertit flumina, i. e. loca fluviorum aquis antea rigata in desertum. Verbum in futuro positum, יָשָׁם, h. l. accipiendum esse de praeterito tempore, recte docuit Schnurrerus apparere ex eo, quod continuo sequuntur futura, quae, praefixum

Vav conversivum vim habent praeteritorum; quae vero sequuntur inde ab hoc Versu usque ad Vs. 42. referenda esse ad mirabilem illam terrae Judaicae conversionem, qua factum est, ut primum, deductis in Babyloniam incolis, vasta atque inculta relinqueretur, deinceps, redditis colonis, novam faciem indueret. Certe locus Jes. XLI, 18. 19., ex quo noster ductus esse videtur, non nisi hanc ipsam rem spectare censendus est. Cf. Chaldaei interpretationem Vs. sequ.

34. Verbis propriis enuntiat, quae antea figurate dixerat. *ארץ פרי* *Terram fructus*, i. e. foecundam ac fragiferam, sicut *עץ פרי*, *arbor fructus*, est fructifera, Gen. I, 11.; *גדוה נשא*, *pascua herbae*, herbida, graminosa, Ps. XXIII, 2. *לטיחה* *In saluginem*, i. e. in salisam et sterilem terram convertit, ut neque sereretur, nec germen ferret. Sicut post everisionem Sodomae et Gomorhae ex terra fertilissima et amoenissima factus est *lacus salis*, Gen. XIII, 10. XIV, 3. coll. Dent. XXIX, 22. *PLINIUS Hist. Nat. L. XXXI. Cap. VII. Omnis locus, in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit.* Et *VIRGILIUS Georg. II. Vs. 238.*

Salsa autem tellus, et quae perhibetur amnea,

Frugibus infelix. — — — —

Hinc Jud. IX, 45. legimus Abimelechum Sichem urbem a se expugnatam solo aequasse saleque consevisse. Fuit hoc in more apud veteres, ut cum locum aliquem damnare vellent solitudinis, ac prorsus in vastitatem redigere, eum sale conspergerent. Chaldaeus: *Terram Israeliticam, quae fructum ferobat, vastavit sicut Sodomam, quae everisa est propter malitiam habitantium in ea.* Sic Vs. 35. *Quando autem conversi sunt ad legem, mutavit desertum etc.* Et Vs. 39. *Sed quum peccassent imminuti fuerunt, etc.*

35. *ישם נהר לים-ציון* *Convertit solitudinem in stagnum* quasi et copiosam abundantiam aquarum. Cf. Jes. XLI, 18. *Intelligendum hoc de terra Israelitica,*

quae

quae incolis destituta et inculta rursus ad priorem flatum rediit, incolis reversis, Vs. 36. seq.

36. *בנין שם רעבים* *Habitare fecit*, collocavit illie *esurientes*, omnibus vitae commodis antea destitutos. *בנין עיר מושב* Ita ut *erigerent urbem habitationis*, i. e. urbes quas habitarent, vel, ut alii volunt, urbes populosissimas.

37. Verbum *בנין עיר* aliqui referunt ad novos terrae colonos, de quibus Vs. 36., qui *compararent* et colligerent *פרי תבואה*, *fructum anni proventus* (Levit XXV, 20. 22. Deut. XXII, 9.), quomodo verbum *עשה* de *opum comparatione* dicitur Gen. XII, 5. Deut. VIII, 17. Sed *עשה עיר* quum non *homines* dicantur, verum *agri, vineae, arbores*, vid. Gen. I, 11. 12. 2 Reg. XIX, 30. Habac. III, 17., verbum illud h. l. rectius ad praecedens *בנין עיר* trahitur, ut sensus sit talis: *plantarunt vineas, quas redderent fructum proventus*. Sic 2 Sam. XI, 13. unam in seriem connectuntur verba plura ejusdem personae, generis, et numeri, quae tamen referenda sunt ad diversa subjecta, partim ad Davidem, partim ad Uriam, vid. SCHROEDERI *Syntax*. Reg. LVII.

39. Quae hoc et Vs. sequ. leguntur, aliqui de hostibus Israelitarum, non de Israelitis ipsis putarunt accipienda. „Sed,“ inquit SCHNURRERUS, „hoc certe negari nequit, in oratione ipsa nihil prorsus esse, quod lectorem moneat, de aliis iisque diversis hominibus nunc esse subito cogitandum. Et potius oratio ipsa sic comparata, ut non possit non in eam sententiam adduci, quod ad eodem referenda sint omnia. Nos putamus, praeterita haec, *בנין עיר* nec non Participium *עשה* (Vs. 40.), quod ob sequens *בנין עיר* positum esse debet pro *עשה* vel *בנין עיר*, dicta esse in relatione ad res praeteritas ante commemoratas, adeoque reddenda esse in Plusquamperfecto: quo facto planissime progreditur omnis oratio. Etenim, cum diceret vates, auctum nunc iterum esse divino beneficio civium numerum, fere non poterat non succurrere memoria

ria pristinae calamitatis, qua factum erat, ut ad exilem numerum redigeretur populus,“ Transferendum igitur: ad paucitatem redacti fuerant et depressi, ab oppressione mali et moeroris, i. e. calamitatibus et moerore oppressi, Alii per asyndeton, ab oppressione, et malo et moerore.

40. וַתִּפְּרֹץ עַל-נַרְיָבִים. *Effuderat* (vid. not. ad Vs. 39.) *contemptum in principes* (verba ex Job, XII, 21. petita). „Quum clades illa non in plebe sola se contineret, sed latissime ad omnes omnium ordinum homines pateret, addit: ne principibus adeo viria pepercisse Deum, quia contemptim eos ab hostibus haberi permitteret.“ SCHNURRER. וַיִּחַעַם בְּהַרְוֵהוּ לֹא-דָרָךְ *Vagari fecerat eos in vastitate ubi non est via*, i. e. in summa mentia et consilii inopia, quae ipsa verba et Job, XII, 24. Quae formula, observante Schnurrero, inde orta est, quod sint in Oriente deserta, tota obiecta arenis, vento mobilibus, aestuque ardentibus, in quae, qui incidit, nisi habeat itineris ducem gnarum et bene exercitatum, non potest non miserime pereire,

41. וַיִּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹתָיו. *Posuit Deus sicut oves familias*, i. e. effecit Deus, ut nunc singulae etiam familiae gregis instar numerosae evadant. Cf. Ezech. XXXVI, 38,

42. וְכָל-עוֹלָה קָצְפָה בִּיהָ. *Omnis autem perversitas, i. e. improbi et scelerati homines, ocludit tandem os suum*, tacere cogetur, nec ultra mutire audebit. Eadem verba et sententia Job, V, 16. In priori hemistichio Schnurrerus וַיִּשְׂרִים monet Judaeos esse, a Jova iterum in gratiam tutelamque receptos: „Qui contra confusi nunc esse dicuntur, ut ne hiscere quidem audeant, putem Idumaeos esse, Philisthaeos, aliosque olim insensiores accolae, quos Judaeis, quum in Babyloniorum potestatem venirent, proterve illustrasse, atque adeo patrii numinis vel negligentiam, vel virium, quae vindicando populo suo pares essent, inopiam exprobrasse, ex multis prophetarum locis certo constat.“

43. מִי־הָקִים יִשְׁמַר-מֵיֶרֶם וְיִחְזַק וְיִתְחַזַּק וְיִתְחַזַּק וְיִתְחַזַּק וְיִתְחַזַּק
Quisquis sapiens est, is observet, consideret haec omnia
superius dicta, intelligant singuli et quisque eorum multi-
plicem Jovae benignitatem! „Extrema haec pars carmi-
 nis non est ad Judaeos solos referenda, sed latissime pa-
 tet, atque ad omnes omnino illius aevi homines perti-
 net. Habnit enim populi Judaici restitutio hunc quoque
 usum plane eximium, ut inter exteras etiam gentes mul-
 torum animi excitarentur ad intelligendum, quam prae-
 clare et mirabiliter actum fuerit cum Judaeis, PL. CXXVI,
 2.“ SCHNURER,

PSALMUS CENTESIMUS
OCTAVUS.

A R G U M E N T U M.

Carmen hoc ex duobus Davidicis est contextum; atque initium quidem transcriptum est ferme hisdem verbis ex LVII. Psalmo, usque ad Versum sextum; reliqua omnia, usque ad finem deprompta sunt ex Psalmo LX, Vs. 7. seqq. Quodsi a Davide, ut aliqui putant, ita factum esset, vates initio querelae ejus, quae est in Psalmo LX. sublato, et gratiarum actione ea, quae est in Psalmo LVII, loco querelae illius reposita, ita retexere sexagesimum Psalmum voluisse videri posset, ut in hoc CVIII. commutaret in gratulationem meram, quod parta jam essent ea, quae Psalmo LX. a Deo petierat. Magis tamen credibile est, contextum esse hoc carmen tempore eo, quo recuperate jam potentiam pristinam, quam habuerunt sub Davide, coeperunt Judaei reduces ab exilio, id quod Machabaicis temporibus factum esse constat, quorum victoriis ex gentibus finitimis partis duo illa antiqua carmina accommodata fuerint.

PSALMUS CENTESIMUS NONUS.

ARGUMENTUM.

Adversus homines impios, qui innocentem ipsum persequerentur, et mala pro beneficiis redderent, diras execrationes pronuntiat, atque mala multa capiti illorum dicit. In calumniatores Davidis apud Saulem, imprimis in Doëgum, Idu-maeum, Psalmum factum **KIMCHI** putat; **GRORIUS** vero contra Abitophalem, hominem perfidiosissimum, amicum quondam Davidis, carmen directum arbitratur. Ad facinus Simej, cujus historia legitur 2 Sam. XVI, 5 — 13. Psalmum, potissimum Versus 16. 17. refert **DATHIUS**.

1. **אלהי תהלתהי** *Deus laudis meae!* quem laudibus celebros Vs. 30. Pl. XXII, 26. LXXI, 6. **אל-תהרש** *Ne quasi surdus et mutus taceas*, Pl. XXVIII, 1. XXXV, 22. L, 3. **Kimchi**: „nimirum ad ea, quae faciunt mihi impii, sed proterviam adversariorum reprimas, et justam de eis vindictam sumas.“

2. Rationes sequuntur vindictae, Vs. 1. postulatae, et Vs. 6. et seqq. ejusdem expositio s. descriptio habetur. **כי פי רשע ופי-מקמה עלל פחח** *Quoniam os impij, i. e. impiissi-*

impiissimum, et os ipsius quasi fraudis, i. e. fraudulentum, doli plenissimum, (ut שְׂפָחֵי מַרְמָה Pf. XVII, 1.) contra me apertuerunt. Verba פָּתְחוּ et דָּבְרוּ, hemistichio altero, impersonaliter ponuntur, vel subaudiendum est: inimici, vel adversarii mei, cf. Pf. LXVIII, 25. LXXV, 2. Aben-Esra et Kimchi haec verba sic explicant: nam impius et vir doli s. dolosus apertuerunt os suum contra me, ut מַרְמָה dictum sit pro מַרְמָה אִישׁ-מַרְמָה, coll. Pf. V, 7, quemadmodum Ezech. II, 8. מַרְי pro מַרְי אִישׁ-מַרְי dictum volent. Sed quem modo indicavimus constructionis sensus satis apertus est.

3. וְדַבְּרֵי שָׂנְאָה Et verbis odii, i. e. odiosissimis, ex mero odio profectis, nec nisi odium spirantibus. Omis- sam est praefixum ב ante דַּבְּרֵי, ut Exod. XX, 11., eademque cum verbo קָרַב constructio 1 Reg. V, 17. (al. V, 3.). סָבְבוּנִי Circumdederunt me, undiquaque adgressi sunt me, ut Hof. XII, 1.

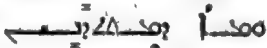

4. וְאֲנִי אִישׁ חַפְּלָה pro וְאֲנִי אִישׁ חַפְּלָה, ego tamen vir precum, cf. not. ad Va. 2., et add. Pf. CXX. 7. (coll. not. ad Pf. LV, 21.), et Dan. IX, 23., ubi הַמְרוּחָמָה dictum esse pro הַמְרוּחָה אִישׁ-הַמְרוּחָה patet ex Cap. X, 11. 19. Chaldaeus: וְאֲנִי אֲצִלִּי, Alexandrinus: ἐγὼ δὲ προσήχομαι, Vulgatus: ego autem orabam. Recte vero Aben-Esra et Kimchi monent subaudiendum esse לָהֶם, pro iis, coll. Pf. XXXV, 13., ut sensus sit: quum ego tamen semper precibus meis pro illis intercesserim. Syrus: אֲנִי מְצַלְלִי וְסוֹדֵי לָהֶם.

וְאֲנִי חַפְּלָה et ego oraveram pro ipsis. Aliqui haec verba similia esse volunt illis Pf. LXIX, 13. וְאֲנִי חַפְּלָה לָּךְ ut sit: ego vero oro, ad preces confugio, nitor solis ad Deum precibus meis; et hoc unum habeo propugnaculum adversus hostes meos. Prior vero illa interpretatio commendatur tam membrorum parallelismo, quum verba וְאֲנִי חַפְּלָה respondeant אֲהַבְחֵי טָף, quam loco parallelo Psalmi XXXV, 13., atque totius carminis consilio, quum preci-

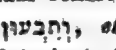

precibus suis in praesentia sic utatur, ut per has inimicis suis maledicat, et hoc modo pro se propugnet.

6. Quare *הַפְקִיר עָלַי רָשָׁע* *Praefico super eum impium*, i. e. in poenam hosti meo immitte hominem impium, qui eum perpetuo exerceat. Locutio *הַפְקִיר עָלַי בְּלִבִּי*, *praeficere* s. constituere *super aliquem aliquid* de malis alicui immisissis, quae instar severi alicujus domini aut exactoris eum continuo vexent exagitentque, occurrit etiam Levit. XXVI, 16. Transiit hoc Versu oratio a plurali (Vs. 2 — 5.) ad singularem, usque ad Vs. 19., quod alii *distributive* accipiant, ut *עָלַי* sit interpretandum: *super unumquemque* adversariorum, alii *collective* de universa illorum turba intelligunt. Kimchi suffixum singulare vocis *עָלַי* ad antesignanum adversariorum Davidis, Doëgum Idumaeum, refert, Grotius ad Ahitophelem. *וְשָׂן יְעֲזֵר עָלַי - וְיִטְוֶנָּה* *Et adversarius stet ad dextram ejus*, ut reum peragat in iudicio tuo, causamque obtineat ad ejus condemnationem. Nomine *שָׂן* Kimchi *angelum Satanam* intelligendum existimat h. l. ut Job. I, 6—9. II, 1—7., minime concinne ad rem praesentem. Recte vero Aben-Esra *hominem adversarium* significari observat, ut i Sam. XXIX, 4. 2 Sam. XIX, 23. 1 Reg. XI, 14. 23. Sunt, qui verba *stat ad dextram ejus*, interpretentur: urgeat latus ejus, coll. Job. XXX, 12. Aliis tamen rectius haec phrasim ex foro petita videtur, ubi accusatorem reo a dextra stetisse verisimile est ex Zach. III, 1., quae sententia Versu proximo commendatur.

7. *בְּהִשְׁמַטּוֹ* *Quum judicabitur* scil. *eoram te*, ut Jarchi addit. At Aben-Esra et Kimchi: *quum litis concertaverit* mecum, vel cum alio homine, quomodo verbum *שָׂם* in Niphal Ezech. XX, 35. 36. dicitur. Hoc tamen loco praestet *passiva* significatio, collato Ps. XXXVII, 33. *עָשָׂה רָשָׁע יָצָא* *Exeat*, discedat e iudicio tanquam *impium*, criminibusque opertus et *reus*; ut recte Chaldaeus, qui suo *רִיב* reddidit. Alexandrinus: *καταδικασμένος*, Vulgatus: *condemnatus*, quo significatu *עָשָׂה* et Num. XXXV, 31. usur-

usurpatur, et usitatum est Aethiopicibus, observante Ludov. de Dieu ad h. l. Bene Syrus: et quum judicantur, exsant rei. Et oratio ejus, qua pro se orabit, fiat in peccatum, non misericordiam obtineat, aut veniam impetret, sed crimen potius augeat; preces ejus convertant ei in malum.

8. Munus ejus accipiat alius, e loco muneris, quod gessit, celeri morte abreptus, ita decedat, ut relinquat hoc invitus alteri. Proprie quod alicui administrandum demandatum est, concredidit, commissam alicui munus. Aliis hic est praefectura, ut Num. III, 32, IV, 16. coll. XXX, 14, 2 Reg. XI, 13., quare Alexandrinus reddidit. Chaldaeus: numerum annorum ejus alius in hereditatem accipiat; satis apposite ad hemistichium prius, modo certis argumentis conflaret, Hebraeis numerum annorum vitas significare. Alias conjecturas vid. in MICHAELIS Supplem. p. 2034.

10. Et petant, scil. stipem, vel, secundum Kimchium, frustum panis. Vulgatus, et mendicent; cf. Thren. IV, 4. Prov. XX, 4. Pf. XXXVII, 25. Et quaerant scil. panem, victum. Pro (cum Camez longo) in codicibus quibusdam (cum Camez-Chatuph) legitur, quam lectionem Abendana in Additamentis ad Michlal-Jophi explicat: et requirentur l. vocabuntur in judicium, collata simili, ut putat, forma Conjugationis Pyal , expulsi sunt, Exod. XII, 39; ubi tamen est Cholem, quod analogia grammatica in verbis mediae radicalis Resch poscit; cf. BUKTORFFI Thesaur. Grammat. p. 127. Alteram lectionem praefereendam censet Kimchi, atque expressit etiam Chaldaeus, qui et requirant, translulit. E vastatis suis locis scil. egressi, vel ejecti. Ita Alexandrinus: Vulg. et ejiciantur

tur de habitationibus suis. LUDOV. DE DIEU præxum ἢ h. l. causali significatione accipiendum, ob, propter, existimat hoc sensu: *quaerant stipem ob desolationes suas*, i. e. ob flatas domos, familias, arva, quibus nec incrementis fieri, nec messis colligi queat, cogantur ad medicandum animum applicare. In hunc fere sensum Chaldaeus: מְרַחֵת צְרָחָהּ, *ex quo facta est vastatio eorum* postquam omnia eorum vastata fuerint. In Syriaca translatione hic Versus desideratur.

11. וְנִקְשׂוּ נִשְׂאָה לְכָל-אִשָּׁר-לוֹ. *Irretiat, laqueos injicit foenerator omni quod est ipsi*, i. e. facultates ejus cedit foeneratoribus, creditoribus foenerariis, obstrictae et dictae. Alexandrinus: ἐξερυστησάτω δανειστῆς πάντα ὃ ὑπάρχει αὐτῷ, et Vulgatus: *scrutetur foenerator omnem substantiam ejus.* Non quod pro וְנִקְשׂוּ in suo codice legit, sed quod נִקְשׂוּ aliquando idem existimavit significare, quod קָשַׁשׁ, *quaerere, diligenter scrutari*, quae modum נִבְשׂוּ et נִשְׂאָה affines habent significationes; ita נִבְרַח et נִרְחַח. Chaldaeus etiam nostra verba נִבְרַח וְנִשְׂאָה *conquirat exactor omne quod ei reddidit*; נִבְרַח vero constanter utitur ad exprimendum hebraei קָשַׁשׁ; loca attulit Buxtorfius in Lexico Chaldaico sub v. Symmachus nostro loco συγκρούσαι, *concutiat*, transtulit, quod ipsum verbum pro Chaldaico נִקְשׂוּ, *collidet* Dan. V, 9. usurpavit. Sensum putavit esse hunc: foenerator omnia rapiat; et raptim colligens inter se collidat nulla ratione habita ne corrumpantur, et inter se collidantur. וְנִבְרַח וְנִשְׂאָה *Diripiant alieni*, qui nihil eum vel consanguinitate, vel adfinitate attinent, v. barbari et extranei hostes (ut Dent. XXVIII, 43. 44. J. I, 7.) *laborem ejus*, i. e. facultates labore sibi acquisitas quomodo וְנִבְרַח Pf. LXXVIII, 46. usurpatum vidimus.

12. אַל-יִהְיֶה-לוֹ מִשְׂפַּח חֶסֶד. *Non sit ei protrahens, continens misericordiam*, sed cito quasi commiseratione omnem abruptat, cognita extrema illius indignitate. Iphrasi cf. not. ad Pf. XXXVI, 11. לֹא-יִהְיֶה חֶסֶד לְיִשְׂרָאֵל

Neq. sit, qui gratiam exercaat erga orphanos ipsius. Talis execratio est: Sis miser, et nulli miserabilis, OVID. in Ibin. Vs. 115.

13. יהי-מחריתו להכריתו *Fiat quoad posteritatem ejus ad excindendum scil. sit destinata; s. addicta, i. e. ut excindatur. Nomen מחריתו Chaldaeus et Syrus de fine impii accipiunt, hoc sensu: sit finis ejus, ut excindatur. Sed recte Alexandrinus, Vulgatus, et Kimchius posteros ejus interpretantur, quomodo illud nomen saepe dicitur, veluti Pf. XXXVII, 37., ubi not. cf. ברוך מחר ימה שמתם. In generatione altera deletur nomen eorum, parentis non solum, verum et posterorum (מחריתו). Generatione altera intelligenda ad nepotes usque generis seu familiae propagatio. Sensus igitur est: neque in altera aetate extet amplius nomen ipsorum, nihil ea de his sciat amplius, id est, ne perveniant ad aetatem alteram. Nomen alicujus delere, pro: sanditus extirpare, cf. Dent. XXIX, 19. Pf. IX, 6.*

14. יזכר עון אבותיו אל-יהוה. *In memoriam revocatur iniquitas patrum, majorum, suorum coram Deo, ei in reatum et poenam imputetur. Cf. Exod. XX, 5. יהוה חנן. Et peccatum matris ipsius ne deletur, sed filio imputetur, ut illius poenas luat.*

15. יהיו. *Sint peccata parentum, Vs. 14. Semper versentur peccata horum ante oculos Jovae, ne unquam obliviscatur vindicare ea, ut deletur non tantum posteritas, sed nomen ejus prorsus ex omni memoria hominum.*

17. Ita egit omnia, ut qui maledici sibi vellet a Deo, eveniat ergo ei, quod voluit. Altero hemistichio eadem sententia verbis oppositis exprimitur.

18. Execratio et miseria tanquam vestis intera, quae propius corpus contingit, totum eum occupet, induat in intima viscera ejus, sicut aqua, quam quis potat, et sicut oleum, quo quis perungit corpus ad curandum, cujus quidem vis in ossa ipsa ac medullas penetrat.

21. עשה-מעמי *Fac mecum*, i. e. partes meas suscipe, tua me virtute defende, et auxilio mihi praesto sis; cf. 1 Sam. XIV, 6. 45. Jerem. XIV, 7.; vel subaudiendum est nomen חסד, *fac mecum misericordiam*, ut Gen. XXI, 23, XL, 14. Pf. LXXXVI, 17.

22. וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי *Et cor meum vulneratum*, laucium est aegritudine intra me.

23. כַּצֵּל בְּנִטְוֹתָיו *Sicut umbram, quum*, sole ad occasum inclinante, *inclinatur* s. *extenditur*, evanescit proxima est. Nam etsi vespertinae umbrae longiores sunt, prope tamen tum tempus est, quod umbras tollit prorsus. Dicitur igitur hoc simpliciter: evanesco paulatim, sicut umbra. Cf. Pf. CII, 12. בְּנִטְוֹתַי כַּאֲרֵבָה *Excusus sum sicut locusta*, quod aliqui de perpetuis saltibus hujus generis interpretantur (cf. BOCHARTI *Hieroz. Tom. III. p. 276. ed. Lips.*), rectius vero alii de exagitationibus earum a ventis (coll. Exod. X, 19. Nah. III, 17.), aut hominibus, a quibus clamore sublato arcentur, vel musicorum instrumentorum fragore aliisque remediis prohibentur, quo minus in agris subsistant, vid. NIEBUHRII *Descript. Arab. p. 144. et OEDMANNI Vermischte Sammlungen aus der Naturk. Fasc. II. Cap. VI. p. 104. seq. transl. german.*

24. בְּרַגְלֵי בְּשָׁלִי *Genua mea collabuntur*, Alexandrinus ἡσθένησαν, Vulgatus: *infirmata sunt*, omnibus viribus destituta corruunt, Pf. XXXI, 11. מצום *A jejunio, inedia.* וּבִשְׂרֵי בְּהֵשׁ מִשְׁמֵן *Et caro mea mendax facta est*, i. e. defecit, destituta est, a pinguedine, scilicet ita exhausta ac deficiente, ut instar testae nunc aream. Verbum בְּהֵשׁ in conjugatione Cal hoc tantummodo loco occurrit; in Piel est *mentiri, fallere*, e. c. 1 Reg. XIII, 18., item per metaphoram de arbore aut fegete dicitur, quae *spem mentitur*, Hof. IX, 2. Hab. III, 17., et de macie corporis nomen בְּהֵשׁ Job. XVI, 8. usurpatur. Chaldaeus nostro loco מְהַרֵּי, *macilentus*, reddidit, et pro מִשְׁמֵן posuit מְהַרֵּי

פָּחַיִם *sine pinguedine*, ut *Mem* praefixum sit *privativum*, ut 1 Sam. XV, 23. Ier. VII, 8.

25. יִנְיִעוּן רֵאשֵׁם *Movent caput suum*, per ludibrium, et contemptus causa, ut solent iridentes, cf. Pf. XXII, 8.

27. וַיִּרְעוּ בֵּי-יָדָי וְיָדָי וְיָדָי *Ut cognoscant, quod manus tua ejusque opus aut effectum hoc fit*; cf. Exod. VIII, 15. XIV, 31. *Kimchi*: „quod *hanc salus* (Vs. 26.) a tua manu mihi obtigerit.“

31. Adest misero propugnatione sua (ita *dexteris astare* et Pf. XVI, 8. CXXI, 5.; differt nostra phrasis ab ea, quae supra Vs. 6. usurpata, ibi enim verbum עָרַר constructum cum עַל *contra*, significatque *adversari*; hic vero constructum cum ל *ad*, denotat *adesse alicui ad latus*), et conservat enim adversus sententias et conatus eorum, qui morti eum adjudicant.

PSALMUS CENTESIMUS DECIMUS.

A R G U M E N T U M.

Regis, divinis summum imperium tenentis auspiciis, et cum regia dignitate conjungentis sacerdotalem, ad prisca illius Melchizedeci exemplum, celebrantur majestas, potentia et victoriae bellorum, quibus regni sui hostes omnes, divino auxilio adjutus, partim jam sibi subjecit, partim in posterum sit prostraturus. Regem hunc tantis celebratum laudibus qui Davidem esse statuunt interpretum recentiorum plerique, expugnato, Davidicis copiis, Hierosolymorum castello, factum esse carmen volunt in honorem regis, quod arguere ipsis videtur Versus quartus, quo rex divino decreto dicitur constitutus esse successor prisca illius venerandique Hierosolymorum regis Melchisedeci, cujus scilicet quondam sedem, Jebusaeis nunc ereptam, Davides futuram Israelitarum regiam declaravit. Eodem pertinere dicunt, quod Versu secundo rex *e* *Zione* sceptrum potentiae suae longe lateque

que prolaturus esse canitur ¹⁾. Aben-Efra vero carmen tum conscriptum esse autumat, cum Davides audaci certamine cum hoste pugnans, in vitae discrimen adductus, et Abisaei interventu aegre liberatus esset; vid. 2 Sam. XXI, 15—17. Comites Davides eo tempore narrantur jurasse, se non passuros, ut deinceps secum ad pugnam egrediatur, ne extinguatur lumen Israelitarum. Quo refert prima carminis hujus verba, quae sic interpretatur: *ramaneas* ²⁾ *in arce tua, Zione, securus fiducia auxilii mei; ne exeas ad proelia: hostes*

1) Quas quidem Psalmi conscripti temporis notas, post Muntinghium observavit A. F. PFEIFFERUS in *Prolusione in hunc Psalmum* (Erlang. 1801. fol.). „Si quis,“ inquit, „attente legerit historiam expugnationis Jebus et montis Zion, 2 Sam. V, 6. seqq. et 1 Chron. XI, 4. seqq. relatam, non facilem, sed difficultatum et periculorum plenissimam eam fuisse animadvertet, dignam omnino, quae carminibus celebraretur et acclamationibus, praesertim si, quod non inepte acceperis, David jam antea apud animum constituerat, ibi, ut rex populi, domicilium figere, huncque animi sui propositum tanquam divinitus acceptum, suis laudaverat, et mox, ut omnia, quae veneranda populo essent, ibi conjungeret, etiam arcam foederis illuc deportaturus erat. Davidis copias, quibus oppugnabat Zion, non exiguas fuisse, etiam hostium sarcasticus sermo 2 Sam. V, 6. probat. Vides igitur, unde copiarum exquisitarum in Psalmo (Vs. 3.) commemoratio. Jebus porro, vel Salem, Melchisedeci quondam urbs erat, quam forte et ex hoc argumento pro futura regia urbe statim David declaravit, 2 Sam. V, 7.“

2) *משך*, manere, commorari, remanere, 2 Reg. II, 2, 4. 6. Jud. VI, 18. Hof. III, 3., plane ut Graecorum *καθίστηναι*, e. c. Luc. XXIV, 49. Act. XVIII, 11.

hostes tuos, tibi etiam absenti, subjiciam. In eandem fere sententiam carmen exponit MOSES MENDELII fil. 3), quanquam illud referat ad aliam historiam e vita Davidis, quae narratur a Sam. XI. et XII, 27. seqq. Rex profligatis Ammonitis, Joabum, ducem, cum copiis misit, ut *Rabbam*, urbem primariam Ammonitarum, obsideret, ipse vero *remansit* in arce sua Hierosolymis. Joabus, capta ea urbis parte, in qua aquatio erat, munitios misit ad Davidem, qui rem feliciter gestam significarent, et peterent, ut reliquum exercitum cogeret, atque, urbe penitus expugnata, bellum conficeret. Haec dum agerentur, vatem quendam Israeliticum carmen illud in honorem regis cecinisse existimat 4). Quae quidem conjectura

3) Rationes conjecturae Viri ingeniosissimi et explanationis modum exposuit DAV. FRIEDLAENDER, in commentatione, quae inscribitur: *Etwas über die Mendelsohnsche Psalmenübersetzung*, in der *Berlin. Monatschrift*, December, 1786. No. 15. Quae commentatio repetita est, subjunctis annotationibus, in hoc libro: *Moses Mendelsohn's Uebersetzung des 110ten Psalms, sammt Herrn Friedlaenders Kommentar darüber, beleuchtet von CHR. G. PERSCHKE*. Berlin, 1788. 8., Mendelidis explanationem Perschkeius idoneis argumentis refutavit.

4) Hanc ipsam sententiam secutus est H. E. G. PAULUS tam in *Clavi Psalmorum*, quam in uberiore nostri carminis explanatione, quam inseruit *Commentario in N. T.* Vol. III. p. 333. seqq. Nec non CAR. DAV. IJGEN, qui in *Comment. de Notione tituli filii Dei, Messiae, hoc est, Uncto Iovae in libris sacris tributi* (*Memorabilien Fasc. VII. p. 193.*) carmen nostrum theodisce interpretatus est, notis additis.

jectura nititur maxime hac opinione, מַלְכֵי, Ver-
 su carminis sexto, esse urbis nomen. Cui tamen
 sententiae adversari grammaticas rationes, infra
 in annotatione ad eum locum videbimus. Ne-
 que magis probari potest Versus primi explica-
 tio, ab Aben-Efra proposita, utpote ului for-
 mulae Hebraeae ibi usurpatae prorsus repu-
 gnans. Denique quid permoverit vatem, ut re-
 gem tam solenni formula Versu quarto Melchi-
 sedeci successorum a Jova declaratum canat, co-
 gitari plane non potest, si carmen ad ea refe-
 ras, quae a Sam. XXI. aut XL. et XII. commemo-
 rantur. Quod ipsum valet contra eorum
 sententiam, qui Psalmum de Abrahamo ⁵⁾, vel de
 Salomone ⁶⁾, vel de Hiskia ⁷⁾ exponunt. Nos
 qui-

5) Ita R. SALOMO JARCHI, cujus expositionem
 enarravit et refutavit J. D. MICHAELIS in *dem
 critischen Collegio über die drey wichtigsten Psal-
 men von Christo* p. 618. seqq., nec non auctor igno-
 tus versionis atque explanationis hujus Psalmi Arabi-
 cae, quam e codice Ms. Bibliothecae Bodlejanae
 edidit Schnurrerus in *der allgem. Biblioth. der bibl.
 Literat.* ab Eichhornio edit. P. III. p. 433. seqq.

6) Huic Psalmum accommodavit A. C. BORNEK in
*Commentat. super Matth. XXII, 41 — 46. et Pf.
 CX.*, in *der Allgemeinen Biblioth. d. bibl. Literatur,*
herausgegeben von J. G. Eichhorn, Vol. VI, p. 315.
 seqq. Legenda tamen sunt, quae huic conjecturae
 obvertit PAULUS in *Comment. in N. T.* Vol. III.
 p. 329.

7) Hujus opinionis jam JUSTINUS, *Martyr*, in *Dial.
 cum Tryph.* et TERTULLIANUS meminuit *advers.
 Marcion.* V, 9. Cf. Pauli *Commentar. l. c.* Singu-
 laris est Viri cujusdam docti Holmienus conjectura,

quidem, quum hic Pfalmus cum secundo hoc habeat commune, quod utroque carmine proferatur divinum oraculum, quo Jova regi a se constituto pollicetur, se ejus hostes penitus profligaturum, Psalmum secundum vero suo loco viderimus canere summum illum regem e stirpe Davidica oriundum, restitutorem gentis ac reipublicae Hebraeae, quem רַשְׁמִיָּהוּ , *Unctum*, ἰξόχως appellarunt; eundem et hoc Psalmo celebrari minime dubitamus. Veteres Hebraeos hanc spem fovisse, fore, ut Messias, perdomitis ac debellatis hostibus, ipsos ad summum potentiae et splendoris fastigium eveheret, omnibusque gen-
tibus

ab ipso in *dem Neuesten theolog. Journal* a Gablero edito Vol. VIII. p. 536. seqq. proposita, Davidem, perduellione Absalonica commotum perturbatumque, oraculum adiisse, sciscitatum de ejus rei exitu; responsum tulisse hujus sententiae: tranquillum permanere posse, auxilii divini fiducia, fore enim, ut Jova omnes ejus hostes ipsius imperio subjiciat: quod quidem essatum Versu primo Psalms enarratum posterioris aetatis poetae alicui materiam praebuisse existimat, Jovae potentiam hoc carmine celebrare. Hanc sententiam, jam per se param verisimilem, bene refellit J. E. GÜTTE in *der Einleitung in die Psalmen* p. 514. Sed prorsus repudianda est DE WERTII sententia, hunc Psalmum esse odam, qua poeta Regem aduletur (*eine dichterische Schmeicheley gegen den König*). Quinam intelligendus sit rex certo definire non audeat; sed ob Vs. 4. cogitari posse putat de principe quodam Hasmonaeo, forsitan de Joanne Hyrcano, qui proprio sensu fuerit *Rex Sacerdos*, coll. JOSEPHO *Antiqq.* LXIII. Cap. 8. Cf. quae in hanc sententiam dixit JAHN in *Appendice Hermeneutices* Fasc. I. p. 94. seq.

tibus ac nationibus imperaret, quae supersunt vatum Hebraeorum oracula clarissime probant⁸⁾. Porro is, qui hoc carmine celebratur, cum regia dignitate sacerdotalem in se uno conjunctam habet, contra quam fas esset in Israelitica civitate, illamque aeternam et excellen-

- 8) Nihil est, quod iis interpretibus, qui hoc carmine Messiam cani statuunt, opponit DE WETTE, victorias multo sanguine partas, quae regi hoc Psalmo celebrato tribuuntur, plane repugnare sanis, quae hominem Christianum decant, notionibus de Messia, atque adeo ad tuendum religionis et librorum sacrorum honorem illam interpretationem esse rejiciendam. Nam quis ignorat, carmina illa et prophetarum effata, quae Messiae splendidum imperium describunt, dijudicanda esse ex ingenio et cogitandi modo ejus aetatis, qua sunt edita? Verissima sunt, quae scripsit G. F. HUFNAGEL in Dissertat. I. de *Psalms prophetias Messianas continentibus*, Erlang. 1783., repetit. in *Commentat. theologg.* a Velthufenio, Kuinölio et Ruperti edit. Vol. III. p. 91. „Nec ea, quae per similitudinem a rege petitam Messiae tribuuntur, attributa, rejicienda puto et damnanda. Neque enim Christus ipse rejiciebat olim eorum sententiam, qui Messiam *regem* salutarent, et omnem regni Israelitici felicitatem ab eo derivarent. Ostendebat potius, eos graviter errare, qui talem in Messia viderent regem, qualem in Davide, Salomone, Hiskia, aliis, Joan. XVIII, 33 — 38. Quod si verum est, ut est, vehementer miror fuisse; qui se offendi affirmarent, in imagine Pf. CX. depicta, aegro ferentes Messiae crudelem in hostes animum, atque credentes, haec atque talia prorsus abhorrere ab ingenii ejus mansuetudine et lenitate, adeo ut sine gravi errore non possit argumentum Psalmi de Messia exponi. Salva enim res est. Per imaginem regis populi sui ultoris, et hostis profligantis, poeta adumbravit Messiam, et ita, ut ex eo ejus posse agnoscere patriam et ingenium.“

lentiorem, quam qua Aaronitici sacerdotes orati erant. Quod nec de Davide dici potuit, nec de ullo alio rege terrestri, sed de solo Messia. Ad *Messiam* Judaeos aetate Jesu carmen retulisse constat ex quaestione illa Pharisaeis a Domino proposita⁹⁾; neque aliter persuasum fuisse videtur illi, qui carmen nostrum huic sacrorum cantuum syntagmati inseruit, Davidique auctori tribuit¹⁰⁾. Quodsi enim David hanc odam dixerit, non se ipsum, sed alium quendam, se superiorem, illa celebrasse necesse est. Ille vero quis alius, nisi Messias, fuerit?¹¹⁾.

זמור

9) Matth. XXII, 41. Marc. XII, 35. Luc. XX, 41. Nec inter Judaeos posterioris aetatis defuerunt, qui Psalmum de Messia ejusque imperio explicarent, voluti R. Saadias Gaon in Commentar. ad Dan. VII, 13, et alii, e quorum Commentariis excerpta dedit WERTHEIMUS *ad Matth.* XXII, 44.

10) Sunt quidem, qui verba לְדָוִד מְזוֹמֵר interpretentur: *Davidis* scil. dedicatum, s. *in Davidem Carmen*, quum dictio לְדָוִד, quae alias nomini מְזוֹמֵר postponi solet, h. l. eidem praeposita sit. *Septies* ita nomen מְזוֹמֵר nomini *Davidis* postpositum esse, monet Masora ad Pf. XXIV, 1., scil. praeter eum ipsum locum et nostr., et Pf. XL, 1. LXVIII, 1. CI, 1. CIX, 1. CXXXIX, 1. Sed quum לְ nomini proprio in carminum inscriptionibus praemissum auctorem indicare solet, non dubitamus verba לְדָוִד מְזוֹמֵר ita esse capienda, *Davidis* scil. poëma. *Carmen*.

11) Davidi auctori hanc odam vindicare nuper studuit J. H. PAREAU in *Institut. interpretis V. T.* p. 510. „Davidem,“ inquit, „auctorem ipsa arguit carminis dictio: et vero est aliquid in ejus, omnium tribuum regis, historia tam singulare, ut ex eo solo id, quod in carmine maxime obscurum est de regiae et de sacer-

1. דָּיָרָא לְיְהוָה אֱמַם *Dictum*, effatum *Jovae ad Dominum meum*, i. e. regem, qui ab inferioribus titula דָּיָרָא salutari solebat, vid. 1 Sam. XVI, 16. XXII, 12. 2 Sam. II, 5. 8. 1 Reg. I, 13. 17. 31. Sequitur oraculi formula: שֵׁב לְיְמִינֵי סֵדֵי *Sede ad dextram meam*, i. e. regnum administra tibi a me delatum tanquam confors majestatis ac potentiae meae. Honor maximus erat, sedere regis ad dextram, quod quum ex more veterum et recentiorum populorum doceri potest (vid. KNAPPI Prolus. *de Christo ad dextram Dei sedentes* p. 6.), tum intelligitur ex loco 1 Reg. II, 19., ubi Salomo Bathsebam matrem ad dextram suam sedere jubet. Neque honor solum ac dignitas, verum *societas quoque imperii et consortium in republica administranda*, sessio ad dextram principis nonnumquam indicatur; quod non est sic intelligendum, ut, qui regi dexter

cerdotalia dignitatis conjunctione, illustrari possit. Legimus nempe 2 Sam. VI, 12 — 19., arcam foederis a Davide ad stabile in monte Zionis domicilium cum sacra pompa sic deductam fuisse, ut ipse sacerdotem ageret et vestitu suo, et offerendis victimis, et piis de populo votis pronuntiandis. Erat autem haec opportunitas simul ejusmodi, ut ad Davidis fiduciam de divino auxilio in bellis, quae adhuc gerenda haberet, alendam perquam idonea esset. In tali ergo conditione ipsam Messiae conditionem partim similem, sed multo excellentiorem adumbrare sibi visus, eum compellat sibi superiorem, ac divinum de summa ejus majestate amplissimoque imperio refert oraculum, quo certa ei promittatur de omnibus suis hostibus victoria; imo dum conspicit sacerdotali, in media atque innumera turba sancta, ornatum dignitate, quam adeo cum regio dignitate, idque in perpetuum et ex divino decreto, conjuncturus sit. Nec fuisse Davidi doctrinam de futuro Messia incognitam, probare conatus est JO. THEOD. BERGMANN in *Commentatione in Psalmum centesimum decimum*, Lugd. Batav. 1819. p. 80. in quarto.

hujusmodi dictionibus explicandis non subsistere in eo, quid singulae voces seorsim positaе hoc vel illo loco significent, sed integras formulas vim et usum spectare. *עַד-מָשִׁיחַ אֶת-יְהוָה לְרַגְלֵיךָ* *Donc subjecero hostes tuos scabellum pedibus tuis*, id est, quos valces et conculces ut scabellum; vel: conculcandos tanquam scabellum, quos habeas subjectissimos, idem quod alias simplicius dictum: *sub pedibus alicujus collocare*, ut Pf. VIII, 7. coll. Pf. XVIII, 39. XLVII, 3. Neo obscura erit origo *Φράσων*, si meminerimus, et moris fuisse olim, spud gentes barbaras, ut victores victos pedibus suis subjicerent, vid. Jos.

X, 24. 25., et verbum *سَلَّمَ* apud Arabes etiam notare: *humī prostrernere, subjicere*, unde *הָרַם רַגְלָיִם* id omne vocatur, quod *pedibus substernitur*, plane ut *מָקוֹם רַגְלָיִם* Jef. LX, 13. Particulam *עַד* non esse in hanc sententiam accipiendam, quasi subjugatis inimicis regnare sit deserturus, res ipsa docet; sed hoc ait, etiam eo tempore illum dominaturum, cum hostes adhuc, fractis licet viribus, tamen pugnant (cf. Vs. 2. *וְרָחַק בְּקֶרֶב אֶת-יְהוָה*); sive quod interim dum sedebit ad dextram Jovae, i. e. regnabit, subjecturus sit Jovae inimicos ejus pedibus suis. Nam interdum particula *עַד* ita pertinet ad tempus praecedens, ut de futuro non inferat contrarium, e. c. Gen. XXVIII, 15. *Non deferam te, donec complevero universa, quae tibi dixi*. Dent. VII, 24. *Nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos*, neque enim posteaquam contriti essent, repugnaturi erant. Cf. infra Pf. CXII, 8., et plura hujusmodi exempla in GLASSII *Philol. S.* p. 382. seqq. ed. Dath. et in NOLDII *Concordanti. Particular.* p. 534. b. edit. Tymp. Huc igitur tota causa deducenda dicitur, qui hunc principem oppugnaverint, eumque de imperio dejicere voluerint, deturbati omnes *jaceant*, ipso contra a dextra Dei sedente, i. e. regnum obtinente, divinitus ipsi delatum. Henslerus *עַד* h. l. pro *interim dum*, ut Jud. III, 26., accipiendum observat. Pfeiffero illa particula h. l. conjunctiva vel inclusiva est, ut
 1 Sam.

1 Sam. XVIII, 4. XXX, 19., sit transferenda: *quia et*, vel: adeo gloriosum te facio, *ut et ponam inimicos* etc. Constat vero, etiam expugnato Hierosolymorum castello, multos adhuc hostes Davidi debellandos fuisse. Ceterum an existiterit tale oraculum hisce verbis propositum, non est quod quaeramus. Placuit poetae, simplicem hanc sententiam: *Jova ipse dominum meum regem constituit, hostesque ejus universo ei subjiciet*, oraculi in modum proponere.

2. Jam, proposito Jovae oraculo, vates alloqui regem incipit. *מטה ענף ישלה יהנה צציון* *Sceptrum potentiae tuas*, i. e. potens et regium tuum sceptrum (coll. Jerem. XLVIII, 17. Ezech. XIX, 11. 14.) *emittet Jova e Zione*, i. e. ex arce hac, a te jam expugnata regia tua futura, regia tua jussa emittes, imperium exercebis in tuae ditionis populos. *ררה בקרב איביה* *Imperabis in medio hostium tuorum*. Qui Davidem hac oda cani existimant, illi vicinos Palaestinae populos indicari volunt. Ita PFEIFFERUS: „Imperabis, quamvis circum circa hostes, Philisthaei, Ammonitae, Moabitae, alii, sint; vid. 2 Sam. III, 18. Sic non est, quod torqueamus vocem *קרב*. Id. si cui nauseam creat, explicet, ut Hensler, pleonastice: *Imperabis in hostes*, vel *קרב בקרב*, *in appropinquatione hostium tuorum*. Sed non subest causa. Imperativum pro futuro positum esse, vix est, quod moneam.“ Sed recte monuit BERGMAN p. 98. *קרב* hic proprie *in medio*, i. e. medios inter hostes significare, ut sensus sit: quamvis terrarum orbis hostibus tuis repletus sit, non tamen hi impedire poterunt, quominus regnum tuum in eorum medio propagetur. Bene praeterea Schnurrerus (loco supra memorato) observat, post *צציון* subaudiendum esse *למחר*, sensumque esse: hostes tuos non quidem protinus delebit Jova, sed tuae potentiae metu injecto continebit.

3. *עמך בקרב* *Populus tuus erit promittudines*, id est, abstracto posito pro concreto (ut Pf. CIX, 4. CXIX, 142. 172.), erit promtissimus, evocatus a te ad hostes (Vs. 2.)

debellandos, sponte se tibi offeret. Recte N. G. SCHROEDERUS (laudatus a Bergmano p. 101.) in *Annotatt. Mss.* in hunc Pf., de hoc Versu ita disputat: Messias, rex constitutus, proponitur ut bellicus imperator praeclaris victoriis regni fines amplificans, eumque in finem utens civibus tanquam militibus pro suo rege alacriter et magno numero pugnaturis. Quidam עָמָה נָרְבָה concise dictum observant pro עָמָה יְהִיָה עִמָּךְ, נָרְבָה *populus tuus erit populus promptitudinum*, i. e. paratissimus atque promptissimus; eodem sensu, Cf. ad constructionem not. ad Pf. LX, 5. Aben-Elra ex collatione Pf. LXXVIII, 10. subaudito nomine *pluvias* (גֶּשֶׁם נָרְבָה), sensum facit hunc: *adcurrent tibi instar pluvias copiosas*. Quum נָרְבָה Exod. XXXV, 29. Levit. XXII, 18. 21. Deut. XII, 6. Amos IV, 5. de *oblationibus spontaneis* dicatur, sunt, qui h. l. post עָמָה subaudito verbo נָבֵא, et ante נָרְבָה praefixo ב, sic interpretentur: *populus tuus aderit cum spontaneis oblationibus*. Sed quum nostro loco exercitus ad bellicam expeditionem evocatus describatur, נָרְבָה omnino de *animo prompto alacrique* accipiendum, ut Hof. XIV, 5. נָרְבָה *ultra* denotat, et cf. Pf. LI, 14. (יהִי נָרְבָה vid. ibi not.), et Jud. V, 2. 9. Et Arabibus verbum نَجَب diei de milite, *promptum sese praebente*, atque ad extrema quaeque subire parato, ostendit A. SCHULTENS in Notis ad *Excerpta ex Hamasa*, Grammaticae Erpenianae a se editae annexa, p. 310. seq., atque in *Epistola I. ad Menkenium* p. 40. בַּיּוֹם הַיּוֹלֵךְ *In die exercitus tui* colligendi et educendi adversus hostes. מִלִּיטָה *Militia*, copiae militares, ut Dent. XI, 4. 2 Reg. VI, 15. — בְּהַרְרֵי-קָדֵשׁ *In decoribus sanctitatis*, i. e. pulcherrimo vestitu festoque ornatu (cf. Pf. XXIX, 2. XCVI, 9.) se sistent. Alii in *splendore bellicoso* s. *militari* interpretantur, quum tam nomen קָדֵשׁ, quam verbum קָדַשׁ, de iis usurpetur, qui ad bellum electi, eique consecrati sunt, vid. Jes. XIII, 3. (et cf. not. ad eum loc.), Jerem. VI, 4. LI, 27. Pro בְּהַרְרֵי-קָדֵשׁ in libris

libris bene multis, et manu et typis exaratis, extat
 גַּתְרֵי-קָרַשׁ, in montibus sanctis (ut Pf. LXXXVII, 1.);
 quibus montes Hierosolymitani intelligendi. Ita et in
 suo codice reperisse videtur Hieronymus, qui in montibus
 sanctis transtulit, nec non Symmachus, is tamen ex al-
 tera tantummodo recensione, quae ἐν ὄρεσιν ἁγίοις exhi-
 bet, nam in altera ἐν δόξῃ ἁγίων extat; vid. PL. Rossi
 Varr. Lect. ad h. l. Recepta lectione sensum multo ele-
 gantiorum prodire, quisque intelliget ipse. Verba, quae
 sequuntur, מַרְחֵם מִשְׁחָר לְךָ מַל יְלֻדְחָךְ Schnurrerus scite
 monet (post LOWTHIUM Praelect. X. de Poësi p. 207.
 208. edit. Goett. l. p. 104. edit. Lips. not.) resolvenda
 esse hoc modo: מַל יְלֻדְחָךְ יִהְיֶה לְךָ מַמַּל רָחֵם מִשְׁחָר, ros
 juvenutis tuae erit tibi prae rore, i. magis quam ros
 uteri aurorae; cujusmodi constructionis et ellipseos
 exempla vid. Pf. IV, 8. (7.) Jes. X, 10. Job. XXXV, 2.
 Similia loca ex Pindaro attulit Lowthus l. c. Nomen
 יְלֻדְחָךְ, juvenutis, (Coh. XI, 9. 10.); h. l. metonymice pro
 juvenibus, sicut עוֹלָם, seculum, pro hominibus in seculo
 viventibus, Pf. XII, 8., et לֵב שָׂנִיִּים ac יָמִים, multitudo
 annorum, pro viris senibus et annulis, Job. XXXII, 7.;
 nec non שִׁבְיָהּ, canities, pro homine cano, Levit. XIX,
 32. Juvenes regis h. l. esse juvenes ab ipso delectis con-
 scriptosque ad bellicas expeditiones, contextus docet.
 Rori copiae militares numerosissimae etiam comparantur
 2 Sam. XVII, 11. 12.; vid. et Mich. V, 6. Ros vero
 מִשְׁחָר uteri aurorae, est ros aurorae innumeras roris
 guttulas per unam noctem collectas, quasi ex utero suo
 parientis, cf. similem imaginem Job. XXXVIII, 8. 29. Si-
 militer CICERO de Divinat. L. I. Cap. 8. Quum pri-
 mum gelidos rores aurora remittit. Sensus: tibi ros ju-
 ventae tuae, i. e. soboles nata juvenum tuorum; seu
 exercitus populi et delectorum tuorum, roris guttis par
 erit multitudine, id est, innumerabilis quaedam. Ita
 LUDOV. CATPELLUS quoque in Crit. S. p. 861. edit.
 Vogel-Scharfenb. haec verba interpretatur, „in delectu,
 Titul 2 quem

quem facies, militum tuorum, juvenes tui electi sobolescent veluti, et subnascentur tibi ea copia et pulchritudine, qua roris guttulae mane adparent, unius noctis spatio quasi prognatae, et veluti ex aurorae vulva profeminate. Alexandrinus hebraea nostra ita reddidit: ἐξ γαστρὸς πρὸ ἑωςφώρου ἐγέννησά σε, hincque Vulgatus: ex utero ante Luciferum genui te. Patet, illum, omisissimis vocibus מִן הַיָּמִים (quas nec Theodotion expressit), cetera vocabula sic enuntiassisse: מִרְחֵם מִשְׁחַר וְלִרְחֵם; atque מִלְּרֵחַם, quidem etiamnum reperitur in codicibus quibusdam, a de Rossio enumeratis. Vix dubitari potest, calami erroribus illud annumerandum esse. Copiose de hac lectione, aliisque et veterum et recentiorum παραρρησεις hujus loci egit J. D. MICHAELIS in Collegio Critico p. 537. seqq. Cf. HENSLERI Bemerkungen über Stellen der Psalmen und Genesis p. 170. not. et BERGMAN Commentat. p. 108. seqq.

4. יָרָא וְלֹא יִנָּחַם נִשְׁבַּע יְהוָה וְלֹא יִנָּחַם *Juravit Jova, nec promissum eum poenitebit*, numquam decretum suum mutabit; eadem phrasia Num. XXIII, 19. 1 Sam. XV, 29. Sequuntur jurisjurandi verba, ante quae לֹא יִנָּחַם (ut supra Vs. 2.) est subaudiendum: אָמַר כֹּהֵן לְעוֹלָם עַל-דְּבַרְתִּי מִלְּכִי-צָדֵק *Tu sacerdos in perpetuum eris secundum rationem Melchisedeci*, prisci illius Hierosolymorum regis, qui solus, quantum memoriae proditum fuit, cum regia dignitate sacerdotalem conjunxerat (Gen. XIV, 18.). Qui hac oda Davidem laudari existimant, haec verba eo referunt, quod quum rex ille Melchisedeci quondam sedem, Hierosolymorum castellum, jam expugnasset, eum vates in veteris illius regis locum successisse canat; atque hoc quidem etiam propterea, quod eundem summum Deum, cujus Melchisedecus fuisset sacerdos, et Davides rex colebat. Sed longe aptius de Messia haec dicantur. Nomen כֹּהֵן Aben-Efra h. l. *ministri* significatione vult accipiendum, ut 2 Sam. VIII, 18. Davidis filii vocantur כֹּהֲנִים, quod 1 Paral. XVIII, 17. sic explicatur, *fuisse illos primos ad ma-*

manum regis. Quare loci nostri sensum hunc facit: Tu, David, minister Dei eris in perpetuum; ideoque decimas accipies, sicut ab Abrahamo Melchisedecus. Quod quam sit jejunum, quisque sentiet ipse. Neque probanda Hensleri opinio, verba ad hujus versiculi initium: jurabit Jova, etc., ad ea, quae praecedunt, esse trahenda. Recte SCHNURRERUS: „Formula, decretum Jovae est, quod numquam immutabit, ita comparata, ut quod proximis verbis dicitur, non possit non esse grande aliquid, eximium, singulare.“ Tale vero omnino hoc erat, quod Messias, ejusmodi regis, qui simul summi Dei sacerdos olim fuisset, successor futurus et ipse post longi temporis intervallum denno regem simul et sacerdotem sit repraesentaturus, quum hujus carminis editi tempore insolitum esset, sacerdotem fieri eum, qui non esset de tribu Levi. Quare addidit על-הַבְּרָחִי מַלְכֵי-צָדֵק, secundum rationem s. conditionem Melchisedeci, q. d. non vulgaris quidam, qualis Aharonis, aut alius ex ejus posteris, Levitae, sed singularis plane et eximiae conditionis, scil. regiae, sacerdos. על-הַבְּרָחִי cum Jod paragogico (quale in sequenti מַלְכֵי-צָדֵק, item in מַלְכֵי-צָדֵק Jos. X, 1. מַלְכֵי-בְּרָק Jud. I, 6., aliisque passim, e. c. Jes. I, 21. Thren. I, v. 4), pro על-מְנַהֵג, propr. pro ratione; secundum rationem, ut Cohel. III, 18. VIII, 2., quod Aben-Esra recte h. I. exponit על-הַבְּרָחִי, secundum morem s. consuetudinem, et Syrus כְּשִׁמְעוֹן in similitudine, quomodo et epistolae ad Hebraeos scriptor VII, 15. κατὰ τὴν ὁμοίότητα Μελαχισδὲκ dixit. Alexandrinus κατὰ τὴν τάξιν, Vulgatae secundum ordinem, qui significatus repeti potest ex verbi Arabici دَجْرٌ notionem, pons fuit, sectatus fuit, successit, unde دَجْرٌ successor; sic על-הַבְּרָחִי esset secundum successionem. In לעולם In perpetuum, quod qui ad Davidem Psalmum referunt, interpretantur; dum vives; notam enim

enim, עלים *tempus perpetuum* notare, quatenus subjectae materiae *perpetuitas* convenire potest, ut Exod. XXI, 6. Deut. XV, 17. de servo perpetuo, i. e. ad annum usque jubilaeum; cf. et 1 Sam. I, 22, 1 Chron. XV, 2. Verum contra monuerunt alii, nihil tam eximii esse in eo promisso, fore eum, de quo hic agitur, sacerdotem per totam vitam, ut id tam gravi jurejurando sanciri debuerit. Videtur igitur vates de longiore aetate, quam quae vulgo esse hominum solet, cogitasse. Nomen מלכי-צדק Kimchi Chaldaeum sequuntur (יהויקם מלך צדי, *quod fuisti rex justus*), male pro appellativo habet, ut sensus sit hic: *quia* (ut על-הברך Cohel. VII, 14.) *tu, David es rex justitiae*, s. justus, coll. 2 Sam. VIII, 15. (ubi Davides iuste regnasse dicitur). Grotius: *secundum meam constitutionem* (plauze contra usum dictionis על הברך), *o rex mi iusto!*, coll. Prov. XXIX, 14., quae quidem interpretatione retulisse sufficiat. Ceterum ad locum nostrum videtur adumbrata descriptio *regii sacerdotis* apud Zachariam vatem, VI, 13. De usu, quem auctor epistolae ad Hebraeos V, 9. 10. de hoc loco fecit, copiose diseruit BERGMAN in *Commentat.* p. 131. seqq.

5. ארני על-ימינה *Dominus ad dextram tuam*, o rex! ad eum enim, de quo Versu, qui praecessit, sermo fuerat, suffixum secundae personae nominis ימינה est referendum, et sub ארני Jova intelligendus, regis, hoc carmine celebrati, potentissimus defensor. Ita Chaldaeus: שכינתא רני על ימינה *Majestas Jovae ad dextram tuam percutiet* etc. Imo exhibent codices septendecim Kennicotti יהנה pro ארני. *A dextra*, s. *ad dextram esse* alicui ex usu loquendi Hebraico est praello esse, adesse, propugnare, vid. Pl. XVI, 8. CIX, 31. Recte Grotius hunc locum sic interpretatus est, *adjutor tibi est, et velut auxilium daturus*. Dominus, id est: Jova (neque enim de ullo alio, aut Deo, aut homine, usurpatur nomen ארני) semper ad latus tuum adversus hostes tuos pro te propugnans caedet reges, rel. Aliud quid igitur hic dicitur,

citur, quam supra Vs. 1., ubi Messias Jovae *ad dextram sedere*, i. e. pari cum eo potestate uti dicitur. Difficultatibus vix solvendis sese implicant, qui Suffixum secundae personae vocis *יָמִינָךְ* ad Jovam referunt. Tribuitur vero hic Jovae, quod proprie Messias est patraturus, cui eadem Pf. II, 9. tribuantur. Quod tamen eodem recidit, quum divino auxilio adjutus Messias insignes, de quibus hic agitur, victorias de suis hostibus reportabit. Atque ad Messiam reliqua carminis esse referenda, vix est, quod moneamus. Praeteritum *יָחַץ*, pro futuro, *contundet*, ut saepe in *vaticinationis*, v. c. *Jes. IX, 1. Obad. 1, 2. Jerem. XXVIII, 2. Cf. Lowthii Praelect. XV. p. 288. seqq. edit. Gotting., p. 163. ed. Lips. יָחַץ-יָחַץ* *Die irae suae*, quando indignabundus supplicium samet de gentibus rebellibus, cf. *Pf. II, 5. 12. Jes. XIII, 9. 13. מְלָכִים* *Reges hostiles*, quicumque demum sint.

6. Verba *יָחַץ בְּיָמֵי מָלְא בְּגוֹיִם זָרוֹת* Schaurrerns docet resolvenda hunc in modum: *יָחַץ בְּיָמֵי יְהוָה כֹּל מָלְא בְּגוֹיִם זָרוֹת*, *animadvertet in gentes hostiles; unaquaeque erit cadaveribus plena*. Aliis *מָלְא* est verbum, quod, quamvis saepe *intransitive* occurrit, nonnumquam tamen, ut *Exod. XL, 34. 1 Reg. VIII, 10. 11. Ezech. X, 3. XLIII, 5.* significatione activa usurpatur. Quo assumpto transferendum erit: *implebit* scil. eas, gentes, vel, loca omnia, *cadaveribus*. Chaldaeus *terram* subaudit, verba ejus ita sonant: *מָלְא מְרַעַם בְּיָמֵי יְהוָה יָחַץ בְּיָמֵי קְטִילִין*, *implevit terram cadaveribus improborum occisorum*. *מָלְא מְרַעַם* *Conquassabit capita*, ut *Pf. LXVIII, 22. מְרַעַם מְרַעַם מְרַעַם*. — *עַל-מְרַעַם רָבָה* *Super terram magnam*, i. e. super campos late patentes, in quibus proelia fieri solent; ingentes hostium strages edet. Sunt, qui nomen *מְרַעַם* significatu *principis, gubernatoris* accipientes (ut *Num. I, 4. XIV, 4. Jud. XI, 8.*), verba nostra sic interpretentur: *percutiet principem*, s. *collectiva, principes super terris multis*, i. e. *ingentium terrarum principes*. Qui tamen hebraice *מְרַעַם רָבָה*, vel *מְרַעַם רָבָה* (cf. *Num. I, 4.*) dicendi

cendi erant; iis enim locis, quibus particula על nomen ראש sequitur, illa pendet a verbo נתן, et integra phrasis est; *aliquem aliis principem praeponere*, vid. Exod. XVIII, 25. Deut. I, 15. Mendelii fil. רבה pro nomine urbis Ammonitarum *Rabbah* accepit, et nomen ראש *principis* significat, unde loci nostri sensum fecit hunc: *percutiet principem terras Rabbah*, i. e. ejus terrae, cujus urbs primaria est Rabbah, sive principem terrae Ammoniticae. Sed ut nemo hebraeus unquam dixit מֶרֶץ יְרֻשָׁלַיִם pro מֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ita nec מֶרֶץ רַבָּה pro מֶרֶץ עַמּוֹן (vid. Deut. II, 37. Jos. XIII, 25.) dictum verisimile.

6. מִנְחַל בְּרָרָה יִשְׁתֶּה עַל-כֵּן יָרִים רֹאשׁ. *E torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Quibus verbis plerique strenuum et alacrem bellatorem describi exillimant, quem nulla res remoretur, quin summo ardore victoriam persequatur, „qui (sunt Grotii verba), dum hostis persequitur, non quaerit diversoria, ut vino se refoveat, sed aqua contentus est, quam obiter et raptim sumit ex quovis, quem reperit, non fluvio tantum, sed et torrente.“ Respici aliqui putant historiam Jud. VII, 5. 6., ubi Gideon narratur bonos milites explorasse aquae potu, eos solum retinens, qui manu haustam e flumine aquam lamberant, dimissis e castris, quotquot flexo poplite biberant, quod hos ignavos judicaret. Sunt, qui hoc Versu significari putent tantam et tam horribilem hostium stragem editurum regem hoc carmine celebratum, ut e rivis cruoris per viam passim manantibus, quasi e torrente bibiturus sit, hoc est, satiandus sit hostium suorum sanguine, coll. Num. XXIII, 24., ubi populus Israeliticus, leoni assimilatus, praedam devorare et occisorum sanguinem bibere dicitur. Rectum vidit Schnurrerus, qui Versus sensum sic explicat: „Cum fatigatus fuerit caede hostium, tamen haud remittet, sed potu aquae ex rivo obvio refectus novas vires exferet in hostilibus copiis profligandis.“

PSALMUS CENTESIMUS
UNDECIMUS.

A R G U M E N T U M.

Celebrat beneficia collata populo Judaico, quod superioribus Pfalmis aliquot prolixè verboſeque fit, in quibus ſigillatim ea enarrantur, hoc autem brevi et ſententioſa commentatione comprehendit beneficia Jovae haec: alimentum in locis deſertis; donum terrae Canaanicae; potentiam, veritatem, juſtitiam Jovae; liberationem ex Aegypto; foedus Abrahamicum; ultimo religioſe et ſententioſe celebrat ſtudium pietatis et fructus ejus. Temporis quo fit editus, notas Pfalmus prae ſe fert nullas, eſque et illo igno- rato ſatis per ſe planus.

Ordine alphabetico hic Pfalmus conſcriptus eſt ¹⁾, ſed ita, ut in ſingulis Verſibus binae reperiuntur literae, in duobus poſtremis ternae (quod ipſum etiam factum Pf. CII.). Cur ſic cogantur literae, brevitatis cauſam Kimchi affirmat.

1) Sicut Pf. XXV. (cujus cf. Argument.) XXXIV. XXXVII. alii.

mat. Alii hujus rei rationem afferunt hanc Psalmus denarium non excederet numerum, sectum illum, et praeceptorum Decalogi merito parem ²).

Est hic Psalmus ex eorum numero, qui *Hallelu-Jah* incipiunt, quorum *decem* sunt merito ³), quemadmodum *quinque* ita finiunt. Ex quibus utrisque sex, Pf. CXIII — CXV *magnum Hallel* Hebraeis dicti fuerunt. Hoc usus in omnibus quidem festis, praecipue tamen in solennibus *Paschae* et *Tabernaculorum*. Ita ut Pf. CXIII. et CXIV. ante Paschalem, nam, sequentes vero Psalmi, CXV — CXV post eandem cantati fuerint ⁴). Hisce vero h

2) *Exquista diligentia factum Psalmum*, inquit DINGERUS, ostendunt ἀρροτριχίδες, nam ut miras ediscere volentium hoc modo consuleret ai (cf. supra p. 675.), in tam brevi Psalmo non opus. Itaque et in hoc, et in aliis, magis ad gentias et elaborationis accuratas ostentationem, quam ad memorias compendium ἀρροτριχίδες instituitimo, quae in hoc Psalmo etiam in mediis versibus usurpantur, ut in paucitate horum literas tametsi phabeti universae repraesentari possint, et singulis suis haberent binas literas. Sed in ultimo et primo haeret res, quum singuli ternas habeant, corrigi posse existimant aliqui, si ex duobus vel tres versus faciat aliquis, ut fiant Versus undecim et librarii hanc culpa sit, non autoris.

3) Pf. CVI. CXI. CXII. CXIII. GXXXV. GXCXLVII. CXLVIII. CXLIX. CL.

4) Pf. CIV. CV. CXV. CXVI. CXVII.

5) Vid. BUXTORFII *Lexic. Chaldaico-Talmud.* ܚܚܐ, col. 613. seq.

nīs prooemii loco nonnumquam praemissi putantur Psalmus noster et CXII.

1. בסוד ישרים *In conventu rectorum*, quibus Kimchi Israelitas intelligendos monet, coll. Num. XXIII, 10. וְעָרָה Imo *in toto coetu*, coll. Levit. VIII, 4. Recte Aben-Eira observat עָרָה oppositum esse סֹדִר *secretiori conventui* (cf. not. ad Pf. XXV, 14.), ut sensus sit: clam et palam, privatim et publice Jovam laudibus celebrabo. Kimchi post וְעָרָה repetendum monet praecedentem genitivum ישרים; ita Arabicus interpres: *eorumque congregatione*.

2. גדולים מעשי יהוה *Magna sunt*, omnem humanam virtutem superant, *opera Jovae*. Hoc Kimchi putat initium laudis esse, Vs. 1. indicatae; unde Aben-Esra etiam ante hunc Versiculum subaudit למטר, ut Pf. CX, 2. 4. Simplicius tamen videtur, hunc Versum cum superiore per causalem particulam *enim*, כִּי, connectere. רְרוּשִׁים *Quaestita*, s. *exquisita* (ut Vulgatus habet) sunt, *secundum omnia desideria eorum*, scilicet rectorum, i. e. magna sunt, quae fecit Jova, et omnino ejusmodi, qualia optare pii possunt, ita ut alia aut majora, quaeri vel desiderari ab iis non possint. Dathius ita reddidit: *Amabilia omnibus, qui lubenter in ea inquirunt*, inque nota subdidit. „רְרוּשִׁים *amabilia* reddidi, ex idiotismo linguae, quo participia passiva nonnumquam respondent adjectivis in *bilis*, e. c. *desideratus* pro *desiderabilis* Prov. XXI, 20.; *fractus* pro *fragilis*, 2 neg. XVIII, 21. Indicatur suavitas, quam diligentes operum divinatorum in hoc suo labore sentiunt.“ Chaldaeus pro וְעָרָה posuit וְעָרָה omnibus *qui delectantur iis*, quod ipsum sequenti Syrus et Kimchi, qui haec notat: „etsi quidem magna sint opera Jovae, sunt tamen *exquisita omnibus volentibus ea*; perinde ac si diceret: unicuique sunt explorata et inventa,

ta, qui illa studiose considerat et inquirat. חפציהם nomen adjectivum, a singulari חפץ, cuius plurale חפציהם sicut a זקן fit זקניהם, וזקניהם. Huo pertinet, q sub dictionis חפציהם literis duobus prioribus in uno dice Rossiano alia puncta primo extabant, „verosimili ait Rossius, „Chateph patach et Zere (חפציהם), qui a ctantur illis, ut Syrus, Chaldaeus, Hieronymus. etiam, sed per Cholem in partic. Michaelis *Bibb Orient.* T. XIX. p. 151.“ Alii novam nomini חפציהם significationem, et reciprocam suffixo tribuunt, ut sit *quaesita, desiderata sunt propter amabiles suas; exquisita ad omnia desideria sua, i. e. ad finem su omnia exquisite selecta a Deo; diuiniusculo. Simplex et orationis seriei aptissimum videtur, quod pr loco dedimus.*

3. חור-והקרר פועלו *Gloria et decor est opus ipsi gloriosa et magna sunt, quae facit, omnia.*

4. זכר עשה למבלתיי *Memoriam, i. e. monumentum memoriae (ut זכרון Num. XVII, 5). fecit mirabilibus s. i. e. monumentum sibi constituit nominis sui aetern mirabilibus rebus suis, quas praeslitit populo Israelit Aliqui de monumento eius Paschatos interpretantur, c Exod XII, 14., ut sensus sit: instituit monumentum finorum mirabilium suorum, pascha scilicet. Alii tractum per mare respici putant.*

5. Nomine סרך aliqui *praedam* existimant signific Aegyptiis ereptam ab Israelitis demigrantibus, coll. Ex XII, 36. Sed magis consentaneum est, סרך h. l. de vi accipere, ut Mal. III, 10. Prov. XXXI, 15., atque conservatione Israelitarum in solitudine, per quadragi annos, hoc integri Versus sensu: pavit timentes eum, ostenderet se non oblivisci pacti sui cum majoribus in Genes. XV.

6. Verbum התייר quidam, Kimchium sequuti, *praecendi* significatu sumunt, hac sententia: praenunciavit introductionem populi in terram Cananaeam, antequam

ret, ne deinde casu factum esse dicerent hostes, coll. Dent. IX, 28. Sed rectius verbum illud h. l. accipiunt non de ea, quae verbis fit, annunciatione, sed de rei ipsius praestatione, quemadmodum et Pf. XIX, 2. דִּמְוִי *demonstravit, declaravit* significat. Sensus: declaravit quid posset populo suo, dando (לָחַח, cf. not. ad Pf. CIII, 20.) ei gentium aliarum terras possidendas tanquam haereditatem, Dent. IX, 6.; quae enim haereditate accipimus, eorum sumus possessores iusti et optimae fidei.

7. אֲמַת וְשֹׁפֵט *Opera manuum ejus veritas et jus ipsum*, i. summae aequitatis, quicquid agit rerum omnium, in iis elucet fides ejus et justitia; sicut et in hac re (Vs. 6. indicata) se ostenderunt, fides quidem, praestando, quod promisit, justitia in expellendis impiis gentibus (coll. Dent. IX, 4. 5.), et tribuendo ea loca populo ei, qui ipsum colebat.

9. Redimi curavit populum suum; significari liberationem a servitute Aegyptiaca educente Mose, dubium esse non potest. צִוָּה לְשׂוּלְמֵן בְּרִיתוֹ *Mandavit in perpetuum foedus ejus*, i. e. foedus cum suo populo fecit, quod daret perpetuo. *Mandare* (צִוָּה) h. l. i. q. facere, sicut *mandare benedictionem*, est curare eam et praestare Pf. XLII, 9. CXXXIII, 3. Deut. XXVIII, 8. Levit. XXV, 12. Sunt, qui ad legem Dei haec referant, hoc sensu: observare praecepit leges suas perpetuo; ut בְּרִיתָהּ de praeceptis divinis Pf. XXV, 10., ubi not. cf. קָדוֹשׁ וְנִזְרָא שְׁמוֹ *Sanctum et venerandum nomen ejus*, i. e. ipse, ut saepe nomen Dei pro Deo ipso, ut Deut. XXVIII, 58. Pf. VIII, 2. XCIX, 3. Accipiendam autem hoc ut epiphonema, quod non dependeat de praecedentibus. Aliqui tamen hunc Versum sic interpretantur, ut fiat sententia ejus talis: redemit Deus vindicando populum suum, pepigitque cum eo foedus, ut sanctum haberet et coleret ipsam omnitempore, stipulando ab eis gratiam aeternam.

10. רֵאשִׁית הַחֵמְהָ יְרָאחַ יְהוָה *Initium autem, prima quasi pars, i. summa sapientiae, id, in quo praecipue illa*

illa sapientia consistit, est *tjmor Jovae*, Proverb. I, 7. IX, 10. Adeoque עֲשִׂיהֶם לְכֹל-טוֹב שֶׁכֵּל *intellectus bonus*, s. *intelligentia* vere *bona* est *omnibus* illis, qui *faciunt ea*, scil. *mandata Jovae*, de quibus Vs. 7. 8., aliud enim nomen non praecedit, quod cum suffixo masculino plurali conveniat: nec suffixa tertiae personae semper ad ea quae proxime praecedunt, sed nonnumquam ad remotiora referenda sunt; ut 2 Sam. XX, 6. אַחֲרָיו, *post eum*, non: *dominum tuum*, sed *rebellem adversarium*. Sic Pf. CV, 19. ubi not. vid. Ita et Pf. XXXIV, 18. verbi subjectum non in proxime praeced. Vs. 17., sed in Vs. 16. quaerendum est. Quare non est opus, ut numerum et genus mutemus, et construamus: *facientibus eam*, sapientiam; cum Alexandrino; vel: *eum*, intellectum bonum; cum Vulgato; aut cum R. Mose apud Aben-Efram: *bas*, sapientiam et pietatem. תְּהִלָּתוֹ Ideo etiam *laus* et gloria *ejus*, scil. cujusque facientis mandata Jovae, collata simili discrepantia numeri distributiva Jos. II, 4. Alii suffixum ad Jovan^m referunt, quod nomen nostrum semper de Deo dicatur, coll. Pf. XXXIV, 2. CII, 22. CVI, 12.; sed vide contrarium exemplum Jerem. XLVIII, 2. תְּהִלָּה טוֹבָה. Aben-Efra suffixum וְ ad טוֹב שֶׁכֵּל, *intellectum bonum*, refert; sed simplicior sensus ex constructione prima nascitur: *ejus hominis laus et honos עֲמָרָה לְעַד* *durabit omni tempore*, Vs. 3.

PSALMUS CENTESIMUS DUODECIMUS.

ARGUMENTUM.

Commemorat praemia pietatis, sicut Psalmus primus, et multi alii. Docet autem, solo pietatis studio, nullisque aliis rebus aut artibus humanis vitam beatam in terris comparari posse. Psalmus est alphabeticus eadem ratione, qua praecedens, constructus.

2. גבור בארץ יהיה זרעו *Potens in terra erit semen ejus,* pioſa et potens atque honorata erit familia ejus in terris.

3. צדקתו, *Justitiam ejus,* h. l. pro praemiis pietatis poni, ut respondeat הון-נעשר טף, hemistichiorum suadet parallelismus. Ita et Ezech. XVIII, 20., ubi disjungitur nomen רשעה, *improbitalis,* de fructu s. poena *improbitalis* metonymice dictum. Cf. עולתה, Hof. X, 13. et STORRII *Observatt.* p. 14.

4. *Angustia tenebris,* חשך, ut Jef. IX, 1., et *salus* luci, חור, comparantur, ut Mich. VII, 8. Sensus igitur est: res piorum adversae in prosperitatem convertuntur, חנוך ונחום וצדיק, est enim Jova, quem pii colunt, Va. 1., *gratiosus, misericors, et justus.* Sunt, qui haec nomina
jun-

jungant praecedenti לְיִשְׂרָאֵל, atque, repetita ante ea, particula ל (quam excidisse conjiciunt propter alphabeti ordinem, quam hoc hemistichium cum ה incipere deberet), integrum Versum ita reddant: *Lux oritur pio in tenebris, benigno* (ut צַדִּיק non sit, qui jus exercet, sed qui *elemosynas* erogat, quae apud seriores Hebraeos צַדִּיקָה), *miseri cordi et justo*. Verum solet illis nominibus Jova nuncupari, veluti Pf. LXXVIII, 38. CXI, 4.; nec praedicationis subjectum semper in proximis verbis exprimitur, vid. ad Pf. CXI, 10. Alii, subaudita particula שׁ ante הַנּוֹן, sic reddant: oritur lux a *gratioso, misericorde et justo*, scil. Jova. Alii ad אור, *lucem*, illa epitheta pertinere putant, q. d. *lux* scil. *gratiosa*, etc., ut exprimat *ita*, quae sit lux illa, quae piis oritur, nempe *Deus ipse gratiosus et misericors*. Sic Jarchi, qui conferre jubet Pf. XXVII, 1.

5. Hunc Versum plures interpretes sic reddiderunt, ut איש טוב faciat subjectum, *vir bonus*, וְהַנּוֹן וְהַמְלִיךָ praedicatum. Quod non permittit linguae proprietates, qua in tali constructione substantivum adjectivo praepositum; itaque dicendum fuerat איש טוב הַנּוֹן, *vir bonus largitur* etc. Quare et Chaldaeus, quum eum sensum sequi vellet, ex proprietate linguae suae invertit ordinem, ac dixit וְהַנּוֹן וְהַמְלִיךָ, *vir bonus miseretur*. Melius Alexandrinus: χαρηστικός ἀγαπᾷ ὁ οὐρανίσκος, et Vulgatus: *jucundus homo, qui miseretur*. Recte vero Ludov. de Dieu monuit, טוב h. l. *beatum, felicem* significare, ut Jes. III, 10. *Dicite justo טוב*, *quod beatus sit*. Ita et Jerem. XLIV, 17. Sic et substantive טוב et טוב pro *beatitudine* interdum ponuntur, ut Pf. XXV, 13. Exod. XXXIII, 19. A qua sententia haud multum differt Kimchi, cui טוב h. l. est substantivum, et idem, quod supra Va. 1. אֲשֶׁרֵי, q. d. *felicitas viri* est, qui *miseretur*, וְהַנּוֹן, *et mutuo dat illis*, quos indigentia premit; cf. Deut. XV, 8. Probat autem, virum beneficum esse beatum, verbis sequentibus, וְהַנּוֹן וְהַמְלִיךָ, quae interpretes bene multi volunt esse

esse descriptionem viri boni, qui *res suas cum iudicio*, id est, cum jure, iuste, ex aequo et officio *moderatur*. Sed rectius Ludov. de Dieu descriptionem esse putat viri beati, ut et quae in sequentibus continentur Veribus, et sic vertenda: *sustentabit* s. *sustinebit* (quomodo verbum יִשְׁתַּלְּחַל Pf. LV, 23. Proverb. XVIII, 14.) *res*; causas, *suas in iudicio*, ut nullius unquam iniquitatis aut sceleris convinci possit.

6. Bene erit tali homini, כִּי-לֹעֲלֵם לֹא-יִמוּט *numquam enim dimovebitur*, nihil cum evertet, loco movebit, nulla fortunae adversatio, quin potius לְיֹכֵר עֲוֹלֹת לְיֹכֵר עֲוֹלֹת *memoriae aeternae erit justus*, apud homines florebit memoria ejus immortalis.

7. Non metuit sibi מִשְׁמוּעָה רָעָה *ab auditione mala*, i. e. a tristi nuntio periculorum, ut 1 Sam. IV, 19. 2 Reg. XIX, 7. Jerem. X, 22. Alii שְׁמוּעָה *de fama* intelligunt (ut Prov. XV, 30. שְׁמוּעָה טוֹבָה), hoc sensu: non curat obtreptiones aut calumnias ulla. כִּי בָכֹן לִבּוֹ cf. ad Pf. LVII, 8.

8. עַד אֲשֶׁר-יִרְאֶה בְּצָרָיו *Dum spectet in inimicis suis quo delectatur*, dum videat puniri eos; vid. saepius expolitam phrasin Pf. XXII, 18. LIV, 9. XCI, 8.

9. *Dispergit* scil. מְצַוֵּיָהּ, *pecuniam suam*, ut Chaldaeus addidit; i. e. erogat, ut apparet ex addito בָּנִין לְאֲבִיזֵינִים. De eleemosynarum erogatione verbum בָּנִין et Prov. XI, 24. dicitur. צַדִּיקָתוֹ *Pietatis ejus prasmia*, ut supra Vs. 3. קָרְנוֹ תְרוּםָה vid. Pf. LXXXIX, 18.

PSALMUS CENTESIMUS DECIMUS TERTIUS.

A R G U M E N T U M.

Exhortatio ad celebrandum Deum, quod tantum numen demittat se ad rerum terrenarum et humanarum inprimis respectum, atque mirabili sapientia, providentia, misericordia sua conservet et administret etiam in terris omnia.

5. **הַמְּגַלֵּה לְשָׁמַיִם** *Qui exaltavit* scil. se; vel, ut Chaldaeus et Aben-Esra, locum habitationis suae, i. e. coelum, *ad sedendum*, i. e. qui extulit se in tam sublimem locum, ubi habitet et regnet. Praefixum ה ante participia habet vim relativi, ut Pf. CIII, 3., ubi not. vid. *Jod* autem in fine est paragodicum, ut in vocabulis pluribus aliis, quae Vs. 6—9. occurrunt; vid. et Pf. CIII, 3. 4. 5.

6. Et tamen de tam excelsa sede sua respicit ad omnia, quae infra ipsum sunt in coelis et in terra; demittit se inde ad curam etiam rerum humanarum. Aliquisic: qui in coelo quum sedem habeat, nihil tamen latet eum omnium etiam in imis terris: quod tamen sequentibus minus congruit. **הַמְּשַׁלֵּי** *Qui demittit*, scil. עֵינָיו, *oculos suos*, quod et Chaldaeus addit, coll. 2 Sam. XXII, 28.

7. *רָבִימָה* proprie esse *ollas sustentaculum tribus lapidibus fere aequalibus compositum*, ut Arabicum ^{٥٤٤} *أَنْبِيَّة*, recte observavit J. D. MICHAELIS in *Supplem.*

p. 137. Materia ignis vero in terris istis, apud pauperes maxime, non est lignum, sed *simus siccatus*, qui quoniam inter lapides illos ignis accendendi causa boni solebat, *רָבִימָה* et *fimi, stercoreis* notionem videtur accepisse, quam veteres omnes exprimunt. Sunt, qui hac dictione respecti putent ad Davidem, quippe qui dum gregum pastor fuisset, saepe istiusmodi ollae sustentaculo, etiamnum Arabicis Scenitis frequente, usus esset; e qua tamen humili conditione Deus ad honores et dignitatem regiam ipsum evexit.

8. Ita etiam, ut in principis solium eum, humilem, collocet, et sui quidem populi principem eum faciat ^{עם-רָבִימָה} *Cum principibus*, s. inter principes, pari tum principibus loco aliquem facere, nihil videtur esse aliud, quam, principem facere.

9. Quin exhilarat feminam sterilem, ut laeta mater fiat. Celebratur foecunditas, ut donum Dei, etiam Pf. CVII, 41. CXXVII, 3. CXXVIII, 2. Cf. not. ad Pf. LXVIII, 7. Ceterum hic etiam Psalmus abrumpi potius quam claudi videtur, quod de aliquot jam aliis monuimus.

PSALMUS CENTESIMUS DECIMUS QUARTUS.

A R G U M E N T U M.

Breviter enarrantur res mirae praecipuae, quas Deus edidit, quum Hebraeos ex Aegypto in terras Cananaeorum traduceret. Paschalis Psalmus (vid. Argum. Pl. CXI.), et ejus temporis festivitati aptissime accommodatus, etiam ab auctore ipso ei non sit factus.

1. 2. Horum duorum Versuum haec est sententia: quum Israelitae, Jacobi videlicet posterii, ex Aegypto et barbara gente excefferunt, tum illos Deus separatos ab aliis populis sibi consecravit, voluitque esse gentem, cui peculiariter dominaretur. Cf. Exod. XIX, 3. seqq. עם לעז *Populus peregrina lingua loquens* (vid. MICHAELIS *Supplem.* p. 1451.), Aegyptiacus populus vocatur, qui sua lingua utebatur, valde diversa ab hebraea, cf. Gen. XLII, 23. Pl. LXXXI, 6. Dent. XXVIII, 49.

2. In verbis יהודה יהודה generis est enallage, quum masculinum יהודה jungatur verbo femineo יהודה; lubaudiendum est ערה, Chaldaeo praeeunte, qui כנשקה רביח, כנשקה *coetus familiae Judae*, posuit. Alii observant, nomina propria populorum construi nonnumquam ut singularia, quod nomina regionum, quae feminina esse solent, per

per metonymiam pro ipsis populis usurpentur, ut Job. I, 15. Cf. SCHROEDERI *Syntax*. Reg. XXVIII, c. STORRII *Observatt.* p. 370. not. Ceterum h. l. *Juda* per synecdochen pro toto populo ponitur, et mox per *Israëlem* explicatur, ut Pf. LXXVI, 2. Tribus enim illa inter ceteras principatum quendam jam tum obtinebat; nam cum per desertum sub signis castra moverent Israelitae, prima ceteras anteibat tribus Judae, vid. Num. II, 9. X, 14. *קָדְשׁוֹ* Sanctum f. sanctitas ejus, i. e. populus ex ceteris omnibus selectus et Deo consecratus, coll. Exod. XXI, 30. Levit. XII, 44. Alii cum Arabico interprete in locum sanctuarii ejus reddunt, atque ad sanctuariam in monte Sion vel templum respici existimant, coll. Pf. XLVIII, 2. Minus quidem hoc apte huic loco, quò de iis sermo, quae in exitu ex Aegypto gesta fuere. Suffixum hujus dictionis ad Jovam referendum esse, res ipsa docet; etsi mentio ejus non praecesserit, ut Num. VII, 89. Pf. LXIII, 10. LXXXVII, 1. Cf. SCHROEDERI *Syntax*. Reg. XXXIX. STORRII *Observatt.* p. 400. not. *יִשְׂרָאֵל* *Israëlis* posterius, populus Israeliticus, ut Pf. LXXXI, 5. 9. 12. *Judas* et *Israëlis* nomine totum Hebraeum populum designari, notum. *מְשֻׁלְתָּיִם* per duodecim tribus totidem quasi regna aut dominia ipsius, i. e. populus, cui ipse Jova peculiari ratione rex et dominus esset, eumque duceret ac tueretur, coll. Exod. XIX, 5. Num. XXIII, 21. Jud. VIII, 23.

3. *הַיָּם* Mare scil. rubrum f. Arabicum, Exod. XIV, 21. *רָאָה* Vidit scil. eum (ut recte Syrus), praesentem populo suo Deum, cf. Pf. LXXVII, 17. Hab. III, 10. *וַיִּנְסֹת* Fugit quasi prae formidine Jovae in partes scissam, et liberum populo transitum dedit, Pf. LXVI, 6. LXXVII, 17. LXXVIII, 13. *הַיַּרְדֵּן יָסַב לְאַחֲרָיו* *Jordanes vertit se retrorsum*, refluxit, etsi tunc supra ripas exundans esset, vid. Jos. III, 13—16.

4. *הַהָרִים* Montes Sinai et Horeb ac vicini, quum legem promulgaturus in illum descenderet Jova, vid. Exod.

Exod. XIX, 18. Hab. III, 6. Pf. LXVIII, 9. קָטְרוּ *Saltarunt*, subsilierunt vehementibus terrae motibus, cf. Pf. XXIX, 6. כְּמַלְיִם *Sicut aristas*, saltatorium animal, qui ideo etiam קָרְטִים Pf. LXV, 14. & כְּרִפְרִי *salire*, 2 Sam. VI, 14. 16. dicti nonnullis putantur. קְבָעוֹת *Colles* in vicinia puta montis Sinai, ut Kimchi notat.

5. הַיָּם *O mare!* *He* vocantis, ut in sequentibus. Similem apostrophem ad res inanimatas vid. Deut. XXXII, 1. 2 Sam. I, 21. Jel. I, 2.

7. תִּלְפַּנִּי מֵרֹאן הוֹלֵי מֵרָץ *A conspectu Domini contremisce, o terra!* Cf. Pf. XXIX, 8. LXXVII, 17. Kimchi הוֹלֵי pro Infinitivo cum Suffixo primae personae habet, quasi diceret ipsa terra: a conspectu Domini *tremere meum* factum est; atque haec sit responsio ad interrogationem Vs. 5. 6. Sed cogitandus est poeta respondere ad interrogationem terrae factam, et concisa est responsio, sic dilatanda: oportuit profecto, o terra, te sic contremiscere. Si verba in superioribus versiculis accipis in praesenti, plana est sententia: et vero habes, cur ad Domini conspectum contremiscas.

8. Quidni contremiscas, o terra, ad conspectum ejus, cujus tanta est vis et potentia, ut rerum naturas nullo negotio possit mutare, adeoque petras et rupes durissimas in stagna et fontes convertere? Respicit ad historias Exod. XVII, 6. Num. XX, 8. 11. ut Pf. LXXVIII, 15. 20. Ceterum emphasin habet hoc: *qui convertit petram in stagnum aquarum*, quasi diceretur: qui fecit, ut rupes ipsae totae veluti in aquas liquefactae defluerent, non secus atque stagnum, essenque instar perennis cujusdam fontis Plus est, quam si diceretur: qui o petra aquam elicit.

PSALMUS CENTESIMUS DECIMUS QUINTUS.

ARGUMENTUM.

Preces continet, ne Jova deserat populum, qui ipsum colat, sed opem ei ferat, et protectionem praestet, atque sic aliis gentibus, qui falsos deos colunt, occasionem praecidat, Deum Israelitarum ridendi, sicut cum ipsorum diis poeta facit, quos exquisitis insectationibus ridet et exagitat; hinc inducit Israelitas, se invicem excitantes, ut a Jova solo certo suo atque perpetuo propugnatore opem expectent.

Psalms difficilibus temporibus populi factus videtur. Quod enim vates Deum orat Versu 2., ne patiatur suum nomen ludibrio haberi inter alias gentes, illud argumento est, tunc temporis hostes Israelitici populi in armis fuisse, ac vehementer illi insultasse, praesertim quia in Jova spem poneret. Neque tamen hoc sufficit ad carminis facti tempus accuratius definiendum. Qui Davidicum existimant, vel Jebusaeorum insultationi ac gloriationi de ipsorum diis (2 Sam. V, 6.) oppositum arbitrantur, vel preces existimant, quas

quas Davides usurpaverit in exilio Abfalonico, quum in Galilaea Peraea exularet, et in limite regni sui, ubi erat confinium cum idolorum cultoribus; ut *συλλεγὸς* sit hic Psalmus XLII. Qui vero Davidicum esse non putant, eorum alii ad Hiskiae tempora referunt, et contra Rab-facis, Assyriorum ducis, impias insultationes directum volunt maxime ob Versum 2., coll. cum 2 Reg. XVIII, 32. 33. 34.; alii Mardochoaeo et Estherae tribuunt, quum Haman tollere Judaeorum gentem moliretur; alii denique vexationum Antiochicarum temporibus scriptum censent.

In Syriaca atque Graeca Alexandrina interpretatione, ad quam Vulgata Latina, Arabica, et Aethiopica expressae sunt, hic Psalmus cum praecedente conjunctus est; et Kimchi monet, hunc Psalmum in quibusdam libris partem esse praecedentis, quod ipsum et in Codd. XVIII. a Kennicotto, atque in Codd. LIII. a de Rossio enumeratis observatum est. Argumenti tamen diversitas primo hujus Psalmi Versu novum carmen incipere suadet *).

1. Sensus: eripe nos tyrannidi hostium, non gloriae nostri nominis, sed tui causa. Cf. Jes. XLVIII, 11. Dan. IX, 18. *לֹא-לְמַלְכֵּנוּ* Chaldaeus non propter merita nostra reddidit. *כִּי* b. l. *sed*, pro *כִּי-לֹא*, post negativam, ut Pf. XLIV,

*) Extat M. AUG. GOTTL. HOFFMANNI *Recitatio super Psalmo CXV. in Collegio Philobiblico habita*, Lips. 1798. 4. 16 pagg.

XLIV, 4. LXXV, 8. לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד *Da gloriam nomini tuo*, i. e. falva nos, ut tuae potentiae laus celebretur; cf. Pf. XXIX, 1. 2. LXXIX, 9. עַל-אִמְתָּךְ *Propter fidem tuam*, qua praestare soles promissa; nobis autem opem toties pollicitus es. Kimchi connectit sententiam hujus Versus cum Psalmo praecedente, ubi de exitu ex Aegypto, hoc modo: „ut praestes ea, quae patribus nostris jure jurando promissisti; sicut enim majores nostros, nullo eorum merito, sed propter gloriam nominis tui, et foedus cum patribus eorum initum, ex Aegypto eduxisti, sic etiam nobis facias.“

2. Argumenta ede tuae potentiae, ne per ludibrium rogent fictitiorum deorum cultores: *ubi nunc est Deus eorum?* de quo adeo multa et magnifica gloriati fuerunt; ut Pf. XLII, 4. Joel. II, 17.

3. Responsio ad insultationem Vs. 2., q. d.: atqui solidi homines non sentiunt, quantum inter Deum nostrum, et suos Deos discriminis interfuit. וְאֵלֵהֶנּוּ בְּשִׁמְךָ, *Deus noster in caelis*, quum ait, vult inferre occulta anathesi, aliarum gentium deos, de quibus dicturus est, non esse in coelo; itidem quum dicit, לֵל אֲשֶׁר-הִפֵּץ עֶשֶׂה, *quae-
cunque voluerit, facit*, vult inferre, tantum abesse, ut illi possint, quae velint, ut etiam velle nihil possint, quippe qui tantum sint mera simulachra.

4. Hoc et tribus sequentibus Versibus graphice depingit deorum, in quibus gentes fiduciam collocabant, vanitatem. Atque primo quidem quum ait eos *ex argento et auro conflatos*, et quidem *hominum manibus*, significat illos non posse ullum beneficium in homines conferre, quippe qui toti eorum opera existunt.

7. זְרִיחֹם *Manus eorum* adsunt quidem, vel, *manus illis sunt*, pro זְרִיחֵי לְהֵם (ut in *Excerptis ex Hamasa*, p. 528. *القنا أشعاليها* *hastae eorum flammantissimae*, pro *القنا أشعاليها* *hastae iis sunt flammantissimae*); cf. similem contractionem Coh. V, 16., et vid. GESENII *Lehrgeb.* p. 730.

p. 730. Recte Vulgatus: *manus habent*. וְיָמָיו יָדָיו Sed *nihil tangunt, palpant*, aut contrectare possunt, multo minus quid dare aut praestare cultoribus suis. Forma verbi ex radice שָׁשׂוּ, et significatio ex radice שָׁשָׂה, cf. Exod. X, 21. Gen. XXVII, 12.

8. Aben-Efra et Kimchi hunc Versum ut imprecationem volunt accipi, hoc sensu: idolorum artifices et cultores sensu priventur ac destituantur, ut similes fiant diis ipsorum. Alii denuntiative accipiunt, quasi diceretur: idolorum artifices et cultores non minus sunt stupidi, quam idola ipsa, omnis sensus expertes se probant.

9. Quae quum ita sint, confidant impiae gentes diis suis; at vos, o Israelitae, sperate atque expectate opem a Jova, qui certus est Israelitarum propugnator. Sic se invicem adhortantur Israelitae, quos vates in toto Psalmo loquentes inducit. עֲזָרָה *Auxilium*, adjutor *eorum*, Israelitarum, subito mutata secunda persona in tertiam, ut saepissime. Potest hemistichium posterius, hic et deinceps, accipi tanquam generalis sententia, perinde quasi diceretur: Deus eorum, qui in ipso spem reponunt, certus clypeus est et propugnator. *Eorum*, scil. qui in ipso sperant. Relativum absque antecedente, ut Pf. CIV, 2. Cf. CXXV, 1. Pro Imperativis בָּטְחוּ et בָּטְחוּ in hoc et duobus sequentibus Versibus interpretes veteres omnes expresserunt praeterita בָּטְחוּ et בָּטְחוּ.

10. בְּיַת אַהֲרֹן *Domus Aaron*, i. e. sacerdotes, qui soli ex omnibus nominatim compellantur, ut peculiariter Deo dicati et consecrati.

11. יִרְאֵי יְהוָה *Timentes Jovam*, i. e. et vos omnes peculiariter, qui erga Deum estis religiosi. Aben-Efra: „ex quacunque natione vel gente.“ Jarchi: *profelyti*, qui etiam in Actis Apostolorum ita passim appellantur, ut X, 1. 22. XIII, 16, 26.

13. Jova, qui adhuc nostri curam nunquam abiecit, quae sua est misericordia, perget benefacere. Porro eadem rursus distributione utitur, qua antea, ac primo loco Israelitas omnes ponit, deinde seorsim sacerdotes atque Levitas, ac denique (Vs. 13.) pios omnes et religiosos Dei cultores, *הקטנים עם הגדולים*, *parvos aequos ac magnos*, sine discrimine (ut Jerem. VI, 13. XVI, 6. XXXI, 34.), cujuscunque conditionis aut aetatis, tribus aut nationis fuerint; neminem, modo dignum, suorum beneficiorum expertem esse patitur.

14. Augebit, vel, augeat in dies magis ac magis suam beneficentiam ergo vos et liberos vestros. Ad *אז*, *augebit*, subaudiendum est: *bona*, estque hoc, secundum Aben-Efram, explicatio praecedentis, quod *benedicere* augmentum boni, *maledicere* vero ejus diminutionem significat, cf. Gen. XXX, 24. Deut. I, 11. 2 Sam. XXIV, 3.

16. Quia *coeli* et *terrae* in proxime praecedente Versu mentio facta est, ideo nunc subdit: coelum Jova sibi retinuit, terram vero hominibus habitandam concessit, scilicet ut essent in terris, qui divinum numen venerarentur ejusque laudes praedicarent.

17. In coelis quidem nunquam desunt, qui Jovam celebrent; sed voluit Deus celebrari gloriam suam non tantum in coelis, sed etiam in his terris; quod fieri non posset, si populus, qui ipsum colit, ab hostibus deleretur. Haec igitur sententia est hujus Versus: si permittis nos, gentem tuam, ab inimicis nationibus deleri, quis tuas laudes in terris praedicabit? An mortui nos te celebrabimus? Cf. Pf. VI, 10. XXX, 10. *ולא כל-יודעי* *והמה* *Nec* laudabunt te *omnes descendentes in silentium*, id est, sepulchrum, sic nominatum, quod ibi aeternum sit silentium. Hinc etiam Latini *filentes* pro mortuis dicunt. De *והמה* vid. Pf. XCIV, 17. coll. cognatis Jes. LXII, 7. ac Pf. XXII, 3., et ad rem Job, III, 17. 18. Aben-Efrae

Efrae nomen nostrum *excisionem* significat, s. locum excisionis, collata verbi *מִצֵּי* significatione Hof. IV, 5.

18. Sensus: et nos si superstitis esse volueris (debet enim tale aliquid subaudiri, ut hic Versus cohaereat cum praecedente), erimus profecto tuarum laudum assidui praecones in terris, nec cessabimus unquam, quod vita suppetet, tuum nomen inter homines celebrare. Serva nos igitur non nostra, sed tui nominis causa. In his postremis Versibus latet atque includitur ejusmodi aliqua petitio, quae cum principio carminis conveniat.

PSALMUS CENTESIMUS DECIMUS SEXTUS.

ARGUMENTUM.

Gratias agit Jovae, qui liberarit vel populum, et auctorem Psalmi potius, et e morte ipsa, et maximis et mortiferis periculis ac miseriis, uorum magnitudinem verbis exaggerat, ut magis agnoscatur beneficium Dei, quo gaudere se et laetari ostendit; et a Deo esse salutem omnem, hominem sine Deo, et opem ejus, nihil esse. Sed quo gratiam Deo rependat, dicit se nihil habere aliud, quam ut agat ei verbis, et ostendatur beneficium, atque hoc se sacrificium audis et celebrationis suae, una cum votis suis resoluturum esse.

Hunc Psalmum aliqui ad illam historiam referendum censent, quae describitur 1 Sam. XXIII., quando a Ziphaeis proditus David, parum abuit, quin a Saulis exercitu comprehenderetur. Sed in extremo Versu mentio fit urbis Hierosolymitanae, quae tempore Saulis adhuc penes Jebusaeos erat, necdum Jovae consecratae. Alii igitur post superatas Absalonicae rebellionis pericula

cula et perturbationes Psalmum hunc a Davide factum existimant, et quod restitutus tum regno haec vota persolverit. Alii hoc carmen tempore recens in Sionium deductae arcae, coram arca et populo deducente decantatum existimant, eo-que gratias Jovae egisse Davidem pro omnibus ad illud tempus usque acceptis a Deo beneficiis; coll. 2 Sam. VII, 1. Cui sententiae maxime favet postremus Versus, quo atriorum domus Jovae, et Hierosolymitanae urbis fit mentio.

Graeca Alexandrina, et, quae hanc sequitur, Latina vetus interpretatio, nec non Arabica, dirimunt hoc carmen in duos distinctos Psalmos, quorum alter incipiat a Versu decimo, et hoc ne quid turbet in numero, qui est a Psalmo decimo, conjunxerunt Psalmum CXIV. et CXV., ut in CXLVI. rursus concurrat cum Hebraeis numeratio. Sed manifestum est, continuari inde a Versu 10. argumentum superioribus inchoatum, et Versus nonus ita cum decimo connexus est, ut unum idemque carmen esse convincat.

1. Post **אָהֲבֵנִי** Kimchi et alii plures subaudiunt **אָהֲבֵנִי**, ex sequentibus assumendum, hoc prioris hemistichii sensu: *diligo Jovam, quoniam ipse audit preces meas.* Jarchio vero, Aben-Esra, aliisque, *diligo* h. l. idem est quod *delector*, ut *Jes. LVI, 10.* *Jerem. V, 31.* *Amos IV, 5.*, hoc sensu: *gratum est mihi, quod Jova me audit, vel: summopere desideravi meis in periculis, ut Jova meas* pre-

preces audiret. *אֵם-קוֹלִי תִּחֲנֹנֵנִי* *Vocem meam*, et *deprecationes meas*, alyndeton, vel, ut alii volunt, appositio, *vocem meam*, *deprecationes meas*, quasi diceretur: *vocem meam supplicem ac deprecativam*. Aben-Efra, subaudito praefixo *ב* ante *תִּחֲנֹנֵנִי*, transfert: *vocem meam in deprecationibus meis*. Alii repetendum censent *קוֹל* in statu constructo, q. d. *vocem inquam precum mearum*, ut supra Pf. CX, 3. Alexandrinus, et, qui eum sequitur, Vulgatus, neglecto nominis *קוֹלִי* suffixo, vel, quod Jod pro paragogico habuit, ut et Hebraeorum quidam, ab Aben-Efra commemorati, sic reddiderunt: *ελακούσεται κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου*, *exaudiet vocem orationis maeae*.

2. *וּבְיָמַי* *Ideo per dies meas*, i. e. per dies vitae meae, dum vivam, ut 2 Reg. XX, 19. Jef. XXXIX, 8. Post *מִקְרָא* subaudiendum suffixum, *eam*, ut saepius accusativus objecti non exprimitur, veluti Pf. LIX, 5. LXVIII, 3. 11.

3. De dictione *תְּהִלַּי-מֵתָה* cf. not. ad Pf. XVIII, 5. Eundem sensum repetit his verbis *וּמִצָּרֵי מָצְאוּנִי* et *angusta mortis invenerunt*, allequuti sunt me fugitantem. *מִצָּרָה וְיָגוֹן מָצָא* *Angustiam et dolorem inveni*, expertus sum. Alii: non solum me pericula comprehenderunt, sed haud semel etiam non cogitans quasi ultro me illis objeci; coll. Coh. IX, 12.

4. *אַתְּ-בָּעֵת* *Atque tunc*, quum essem in illis periculis, *וְיָהוָה מָקְרָא* *Jovam invocavi*, his verbis (*לְאֵלֵךְ*, quod subaudiendum) *ah Domine, eripsi me!*

5. Hic Versus et qui proxime sequitur sic connectendus est cum praecedentibus: dicam igitur id, quod re ipsa in me nunquam non sum expertus, Deum vere clementem esse et justum, qui preces miserorum non respuit, nec sinat innocentes opprimi.

6. Nomine *פְּתוּחִים*, *simplices*, Kimchi intelligendos observat tum eos, qui rerum imperiti nulla arte aut industria depellere possunt pericula, sed totos se Dei tute-

lae committunt, tum eos, qui, etsi prudentia et experientia valent, non tamen iis nituntur. Alexandrinus *ἐντρον*, Vulgatus *parvulos reddidit*; voluit haud dubie eos significare, qui toti a Deo pendent, quemadmodum pueri, adhuc per aetatem sibi consulere nondum valentes, a parentum cura. *הִלֹּחִי* Quam *exhaustus* plane *effem*, ut Pf. LXXIX, 8. CXLII, 7.

7. *שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִּי* 7. *Revertere, anima mea, ad quietes tuas!* Solenne est Davidi, animam suam alloqui, vel se ipsum ita excitare, vid. Pf. XLII, 6. 12. XLIII, 5. CIII, 1. 2. 22. Nomine *מִנוּחַיִם* aliqui intelligunt loca tuta ab hostium insultibus, quasi Davides, videns se in tuto ab hostium omnium insidiis, prorsusque in regno confirmatum, se ipsum allocutus diceret: post tot superata pericula jam fructu tranquillitate. Rectius vero Aben-Esra id dictum esse monet in oppositione ad Vers. 3., et Kimchi: „*Dixi animae meae, revertere ex angustia, in qua versaris, ad requiem tuam, ad Deum nimirum, qui requies tua erit.*“ Jod est paragogicum, more Syrorum, ut infra Vs. 19. Pf. CIII, 3. 4. 5. *כִּי-יָחֹזֶה בְּמַלְעָלֶיכִי* *Quia Jova retribuit tibi, scil. bonum, ut Chaldaeus addidit. Alexandrinus ἐὺργετήσαί σε, Vulgatus: benefecit tibi, nec aliter Jarchius: gratiam in te contulit; verbum בְּמַלְעַלִּי enim non semper significat par pari referre, sed etiam priorem conferre in aliquem, vel bonum, i. e. benefacere, vel malum, i. e. malefacere; ut observat Kimchi ad Joel. III, 4. coll. Pf. XIII, 6. CXXXVII, 8.*

8. *אֶחָד-רַגְלִי מִתְּחִי* 8. *Pedem meum a lapsu scil. הִלַּחֲצִיתָ, arripuisti, i. e. retinuisti, ne ruerem et succumberem, cf. Pf. LVI, 14.*

9. Deo igitur deinceps securus serviam ac ministra- bo in hac vita, hoc enim significat *ambulare coram Jova*, cf. Pf. LVI, 14. *בְּתַרְצוּחַ הַחַיִּים* *In terris viventium, i. e. in his terris, ubi vitam agimus, vid. Pf. XXVII, 13.*

10. **אמנתי** *Credidi* soil. **ביתה**, ut Gen. XV, 6., i. e. non desini, in Jova fiduciam ponere, **אמר אני** *quamvis dicerem*, et si saepe cogitarem, *ego oppressus sum valde*; **ני** h. l. *est*, *quamvis*, ut Exod. XIII, 17. Deut. XXIX, 18. Jos. XVII, 18. Sed Alexandrinus particulam illam **דו** reddidit, quod et Paulus 2 Cor. IV, 13. sequutus est. Ita et GROTIUS: „Quia firmam in Deo spem habui, *ideo dixi* id, quod jam praecedit, fore, ut redirem Hierosolimam sospes et florens.“ Nihil vero de reditu Davidis in urbem in Psalmo dicitur; neque certis et indubitatis argumentis probari potest, **א** usquam *ideo*, *propterea* significare.

11. **בחרתי** *In trepidatione mea*, vid. not. ad Pf. XXXI, 23. **לל-האדם לזב** *Omnis homo mentiens*, i. e. fallax, si quis in eo spem et fiduciam ponat; cf. Pf. LXII, 10. Sensus: omnis spes in homine posita fallere potest; at quae in Deo posita est, nequit fallere; quod postremum ex opposito colligendum.

13. **בז-ישועה אשא** *Calicem salutis accipiam*, quae verba Kimchi sic explicat: „quum celebrabo convivium laetitiae, attollam calicem vini, gratias agens Deo publice pro salute mihi concessa.“ Solebant, qui ex gravi aliqua calamitate aut periculo emerferant, post victimas oblatas sacra celebrare convivia, in quibus gratias agebant Deo. Ita et GROTIUS: „*calicem salutis* vocat *calicem gratiarum actionis* pro accepta salute, quem Patrifamilias solebat familiae suae propinare. Poculum benedictionis Matth. XXVI; 27.“ Sensus igitur est: solemniter Deo gratias agam in conventu sacro. **ובשם יהוה אקרא** *Et nomen Jovae invocabo*, i. e. Deum orabo, ut pergat favere propitius adesse.

14. **בצרי** *Vota mea*, quorum reus sum, et quae illi in periculis et exilio nuncupavi, si me salvum et incolumem domum reduceret. **בצרי-אני לל-עמי** *Coram omni populo ejus*. Particula **אני** redundat, ut Jes. V, 1. Pf. CXXII, 8. CXXIV, 1.

15. Rationem adfert, cur a Deo sit servatus, quod in se expertus sit; Deum non facile sinere perire illos, qui ipsum colunt; hoc enim significant verba זָקַר בְּעֵינַי יְהוָה הַתּוֹתָה לְחַסְדָּיו *Pretiosa est in oculis Jovae mors, quae inferenda est, s. inferitur (ut Chaldaeus addit) piis ejus.* Cf. Pf. LXXII, 14. Grotius: „Sensus est, non facile Deus impiis concedit, ut pii occidant. Quae pretiosa sunt, non facile largimur.“

16. אָנָּה יְהוָה *Obsecro itaque Jovae? elementer respice ad has preces et laudes meas.* אֲפָרְסֶנְךָ לְמוֹסְרַי *Aperuisti vincula mea, liberaisti et eripuisti me periculis, quibus veluti jam constrictus ad necem videbar, ut 1 Sam. XXI, 13. 14. XXIII, 26. seqq.* Nomen masculinum מוֹסְרַי bis tantummodo praeter hunc locum occurrit, Jel. XXVIII, 22. III, 2. ל h. l. nota objecti, ut 2 Sam. III, 30. 1 Paral. III, 2.

17. Nomen יְהוָה pro suffixo secundae personae, ut Pf. XLIII, 4. LXI, 7. LXIII, 12.

19. בְּחַצְרוֹת בַּיִת יְהוָה *In atriis domus Jovae, adeoque in loco cultus sacri publico, Pf. XXVI, 8. XXVII, 4.* Intelligitur sacrarii, in quo arca Hierosolymis erat (2 Sam. VI, 17.), atrium, ubi post sacrificia εὐχαριστία oblata convivia celebrari solebant, coll. 1 Sam. IX, 12. 19. 22. seqq.

PSALMUS CENTESIMUS
DECIMUS SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Exhortatur omnes orbis terrarum populos ad celebrandum Deum, propter misericordiam et fidem in servandis promissis. Brevitas Psalmi probabilem facit conjecturam, adhibitum illum fuisse vel ut *ἐξιτήριον*, quo populus finitis sacris dimitteretur; vel sub sacrorum initium, ante solennius canticum, populi excitandi causa, fuisse decantatum.

PSALMUS CENTESIMUS
DECIMUS OCTAVUS.

A R G U M E N T U M.

Carmen triumphale, quod in magna festivitate et frequentia populi comitantis accini principem et ducem curasse apparet, quando victor sacrum adiit. Agit autem gratias Jovae, qui ipsum conservavit, et victorem gloriosum fecerit; atque insultans victis, simul orat, ut subjiciat ei hostes reliquos, et fortunet deinceps etiam ream ducis et populi universi, acclamatione publica: Bene Regi! Bene populo! Vs. 25. 26. Dramaticus est hic Psalmus; nam usque ad Versum 22. princeps loquitur, posteriora sunt populi ac sacerdotum, bene ominantium regi.

Davidicum esse Psalmum, communis est sententia, sed ad quodnam ejus tempus sit referendum, conjecturae sunt variae. Aliqui tum existimant decantatum carmen, quum David, interfecto Isboetho, Saulis filio, ab universa gente Israelitica rex inauguratus (2 Sam. V, 1 — 5.), debellatisque Philisthaeis et aliis, qui tum novum regem oppressum atque oppugnatum venerant,

rant, magna et frequenti gratulantiam multitudine comitatus Tabernaculum adiit, ut Jovæ gratias ageret. Tempori aliquanto seriori carmen assignat RUDINGERUS. „Philisthaei, ut habet sacra historia, primi fuere, ex Cananaeis gentibus, quī contra Davidem, postquam rex Israëlīcus creatus fuit, exercitum eduxerunt, quum inter hos in exilio Saulico suo exulasset, paucis annis ante, apud regem Gathicum, quī et Gathae et Siclagae, ipsi et cohorti ejus sedem praebuit, et cum his, contra Saulem evocatus a rege Gathico, in expeditionem suos in castra Philisthaea eduxit, ut cum ipsis contra populares suos, contraque patriam et regem hujus, Saulem, militaret. Accessit ad haec, quod, cum in aula Saulis, militiae externae praefectus David esset, plurimum his damni inferret, neque cum ullis plus ei esset negotii. Itaque et veterem hostem et hospitem suum, regem jam factum, attentare voluerunt, pertinacius quam ullae gentes ex vicinis ceterae. Rex igitur jam Israëlīcus David, sexies, ut puto, cum Philisthaeis pugnare necesse habuit, bis ante exstructum Zionium (2 Sam. V) et quater post introductam arcam; de quatuor quidem praeliis diserte scribitur 2 Sam. XXI. Primo autem praelio ex his quatuor in periculum incidit Jesbibenobicum (2 Sam. XXI, 16.), a quo interfectus fuisset, nisi succurrisset Abisaias. Post
illam

illam igitur victoriam, vel sequentes etiam aliquot vel universas quoque, et introducta jam hoc et epinicion, et gratulatoriae acclamationis carmen Psalmi hujus factum videtur populo.“ Sed vere monet VENEVA ¹⁾ plura inesse huic Psalmo, quae Davidi aut ejus temporibus omnino non conveniant. Praeterquam enim quod nomen *Davidis*, tanquam auctoris, in fronte non gerat, nec ullum praeferat distinguens Davidis *νετρήσιον*, illud, quod populus Hebraeus in *Israelem*, domum *Aaronis*, et *timentes Jovam* distinctus Vs. 2. 3. 4. apparet, a temporibus Davidis, et aliorum, qui ipsum sequuti sunt, regum, plane alienum est. Neque Davidi congruit, quod Vs. 10. *omnes* gentes populum et ducem ejus invalisse et cinxisse dicuntur. David initio a solis Philisthaeis fuit petitus; ipse postea vicinas gentes bellis adortus est. Neque per ea bella Davides ad tantas angustias fuit reductus, quales hic Psalmus describit. Denique haud facile intelligitur, quo sensu Davides *lapis ab aedificatoribus spreus* et contra omnium expectationem *caput anguli factus* recte dici possit Vs. 22.; quum in oculis et animis populi semper fuerit, et a Saulo et aulicis magis ex metu, quam contemptu, infestatus, lapis haberetur ad eum usum destinatus et aptus. Ad *Hiskiam*, quem constat sub belli atrocissimi pericu-

la

¹⁾ *Commentar. in Psalmos* Vol. VI. p. 130.

la lethali morbo prostratum, sed restitutum vota publica reddidisse Deo, in populi comitatu aedem Jovae salutasse, atque miraculi memoriam carminibus voluisse conservare (vid. Jef. XXXVIII. 19. 20.), carmen refert DOEDERLEIN. Sed Versum 22. nonnisi perquam coacte ad Hiskiam trahi, recte Dathius monuit. Quod enim Doederlein existimat, Hiskiam *rejectum ab aedificantibus lapidem* appellari potuisse, quod eum senatus populi Judaici ut mortuum et improlem abjecerit, vix aliis arbitror placitum. Alii in secundi templi laetitia publica Psalmum factum conjiciunt, ut simul esset epinicion pro superatis illis malis et periculis, in quibus aedificatum templum, inter Samaritanorum et vicinarum gentium oppugnationes. In ea tamen tempora plane non quadrat, quod in hoc carmine princeps celebratur, qui quum prius a sui populi proceribus contemptui habitus fuisset, nunc ad summam evectus dignitatem sistsitur. Omnia vero hujus carminis apprime quadrare felicioribus Maccabaeorum temporibus, et potissimum illi temporis articulo, quo Simon, tertius fratrum Maccabaeorum, Juda et Jonathane occisis, plenissimam populo procuravit libertatem, hostes *Aera* ejecit, et haereditario cum jure solenniter electus et inauguratus est Ethnarcha et Pontifex²⁾, recte vidit Venema. Huic tempori con-

venit,

2) Maccab. XIII, 49. seqq. XIV, 4. — 15.

venit, quod populus in Israelem, domum Aaronis et timentes Jovam distinguitur, nulla mentione regis, aut aliorum rectorum facta, argumento, summam rerum tunc penes Aaronidas, seu Pontifices et sacerdotes, fuisse. Satis verisimilis est Venemae sententia, carmen hoc destinatum fuisse, ut solenni et laetissimae Simonis, tanquam Ethnarchae et Pontificis perpetui et haereditarii, qui opus liberationis cum fratribus inceptum perfecerat, inaugurationi, die festo post Acram ab hostibus liberatam, omnibus sacrorum impedimentis sublatis, inter publicos plausus, et processions ad modum faciendae, inserviret, eo-que solenni actu publice accineretur.

Olim ad Messiam Psalmum relatum fuisse, cognoscitur ex Matth, XXI, 42, (Marc, XII, 10. Luc. XX, 17.) Act, IV, 11. Et Rabbiorum cum recentiorum tum veterum non pauci de Messia Psalmum hunc accipiunt³⁾; testaturque Hieronymus, illum apud veteres Judaeos de Messia

3) Veluti Kimchi, qui vero, quamvis ad tempora Messiae Psalmum spectare, eamque sententiam praeferendam esse communiori Judaeorum opinioni, de Davide illam explicantium, dicat; ambiguam tamen explicationem, ut totius carminis, ita etiam Versus 22. et 23. vel de Davide, vel de populo Israelitico, a regibus gentium contempto, in Commentario suo exhibet. De Davide Chaldaeus quoque Psalmum accepit, uti apparet inde, quod Versum 22. sic explicavit; *Puerum despererunt architecti, qui fuit inter filios Isai et meritis ut constitueretur rex et dominator.*

sia fuisse explicatum, atque inter eas preces, quibus adventus ejus petebatur, relatum; id quod confirmatur laetis illis populi acclamationibus, ex hoc carmine (Vs. 25.) desumptis, quibus Christus ultimo in urbem Hierosolymitanam ingressu exceptus est, Matth. XXI, 9. *).

In codicibus quibusdam a Kennicotto et de Rossio indicatis hoc carmen pars est praecedentis Psalmi; in aliis a Versu 5. novus incipit Psalmus, in aliis vero atque in multis libris precum, a Versu 25., in aliis denique a Versu 26.

1. Hortatur populum princeps, ut agnoscat et celebret beneficia in ipsum collata.

2. Peculiariter et seorsim nominat Aaronis familiam, quod summa rerum in politicis et sacris hoc tempore apud Pontifices fuit.

5. Exemplo suo probat, Jovam benignum esse et clementem. מצר *Angustia*, a radice צר Num. XXV, 18. formae מצב (א סבב) 1 Reg. VI, 29. Cf. similes phrasas Pl. XX, 2. XXII, 12. — עָנִי בְּמַרְחָב, *Exaudivit me in la-*
titu-

4) RUDINGERUS tamen non tam hac de causa, quod de Messia haec praedicta judicarent, aut hanc esse interpretationem horum Versuum scirent, his usos Judaeos illos credit, sed quod per se, ut acclamationis formula haec notior esset et familiarior Judaeis, quum nulla sit in Psalmis tam conveniens alia, et quod triumphantis Davidi acclamatum fuisse meminissent, id convertisse hac occasione eos ad Christum eique applicuisse. Sunt autem, qui ideo hanc familiarem fuisse populo existiment, quod in tabernaculorum festivitate hanc usurparent, atque hos Versus frequentarent.

titudine; **4** e. exaudivit me ex angustiis educendo, et restituendo in libertatem, ac veluti statuendo in loco lato et spatio, ubi jam libere respirare, et in quiete degere possum. Cf. not. ad Pf. IV, 2. *Exaudire in latitudine*, nihil est quam *educere in latitudinem*, vid. ad Pf. XXII, 22., et cf. Cohel. V, 19. **וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים בְּשֹׁמְרוֹתָיו** *exaudit eum*, et *largitur ei laetitiam cordis*.

6. Denuntiat Princeps, se deinceps nullius hominis minas aut vires reformidaturum, quod expertus sit Deum habere propitium. **יְהוָה לִי** *Jova mihi*, pro me, a partibus meis est, ut Pf. LVI, 10. Alexandrinus: *κύριος ἐμὸς βοηθός*, et Vulgatus: *Dominus mihi adjutor*. **יְהוָה לִי אֱמֶת** Vid. Pf. LVI, 5. 12.

7. **יְהוָה לִי בְעֹזְרָי** *Jova est in adjutoribus meis*, quod Aben-Esra et Kimchi sic explicant: adjuvat mea causa etiam adjutores meos, cum adjutoribus meis est, ut **ב** pro **עם** dictum esset. Alii: *Jova est inter adjutores meos*. Sed cf. Pf. LIV, 6. et ibi not. **יְהוָה לִי אֱמֶת** Cf. not. Pf. XXII, 18. p. 606.

9. Tutius est, *Jova mihi*, quam ullorum opibus aut potentia eminentium hominum, hi enim videntur h. l. appellari **בְּרִיבִים**, *principes*. Manifestum autem dici haec contra aliena auxilia et *συνμαχους*, quibus munire se solent suis viribus non freti. Cf. Pf. CXLVI, 3.

10. Nunc, ut illustrior appareat liberatio, de qua agit, pericula, in quibus hactenus versatus fuerit, memorat, eaque talia fuisse ait, ex quibus, nisi ope divina, non fuerit eluctatus. **כָּל-גּוֹיִם**, *Omnes gentes* quom ait, omnes intellige, quibus Judaei cingebantur **סָבִיב**, ut Zach. XII, 2. et alias saepe additur. Quod in tempora Maccaica unice quadrat. Syro-Macedones primum, qui omnes illas gentes sibi subjectas habebant, dein reliqui populi vicini, in perniciem Judaeorum conspirarunt, ut 1 Maccab. V, 1. traditur. Irruerunt non una vice et expeditione, sed pluribus, nec parva manu, sed magnis copiis atque iratis et exacerbatis animis; quo comparatio cum *api-*
bus

bus Vs. sequ. tendit. בָּשֶׁם יִרְוֶה בִּי אֲמִילִים Sed in nomine *Jovae* speravi, confusus sum, quod *exscinderem eos*, subaudiendum est ante בִּי verbum בְּשִׁבְעֹתַי, ex nomine בְּשִׁבְעָה, Verſu, qui proxime antecedit. Ita Chaldaeus: in nomine *verbi Domini* רָחֵצִיתָ סְפֵרָא, quod *exscinderem eos*. Cf. XXXIII, 21. Alii subaudiunt בְּשִׁבְעֹתַי, *juravi per Jovam*, ut 1 Sam. XXX, 42. Jef. XLVIII, 1. Alii אֲמַרְתִּי, f. דִּבַּרְתִּי, *dixi, praedixi*, coll. Dent. XVIII, 19. 20. 22. Jerem. XXVI, 16. 20., quorum locorum tamen plane alia est ratio. Sunt denique, qui particulam בִּי metri causa transpositam putent, dictioni בָּשֶׁם praeponendam, *sed* interpretandam, ut alias saepe; ita futurum אֲמִילִים pro Praeterito positum erit. Suffixum ejus verbi h. l. pro *Zere* habet *Camez* ut Exod. XXIX, 30. יִלְבָּשֶׁם. In quibusdam codd. extat אֲמִילִים, cum *Patach*, cui geminum est Hēbac. II, 17. יִחַיְתוּ, *terrefaciet eos*, pro יִחַיְתוּ. Vid. ALTINGI *Fundamm. Punctat. Ling. S.* p. 368.

12. סְבוּיֵי כְּדָרִים *Circumdederunt me velut apes*, magno scilicet ardore, ac vehementi impetu, et summa vindictae cupiditate. Similis est comparatio Deut. I, 44. et Jef. VII, 18. Huc pertinet illud Poetae, *Georg. IV*, 235. de apibus:

Illis ira modum supra est, laesaeque venenum

Morsibus inspirant, et spicula caeca relinquunt

Affixa venis, animasque in vulnere ponunt.

רָעִבוּ כָּאֵשׁ קִוְצִים *Extincti sunt populi illi sicut ignis spinarum*, qui etiā ingentem crepitum, majoresque flammās emittit, ut vicina quaeque consumpturus videatur, tamen subito deslagrat, vix cineres relinquens. Ita illarum gentium conatus, quamvis initio acres, statim languerunt, atque incallum deslagrarunt. Alexandrinus ἐξῆκατοῦσσαν, *Vulgatus exarserunt*, Chaldaeus דָּלִקִין, *ardens*, reddidit. Cappellus eos בְּצִרֵי suis in codicibus legisse conjecit, permutatione literarum figura similibus, טָוּ ב et כ, item טָוּ ב et ב. Sed recte Buxtorfius in *Anti-Crit.* p. 680. „Videntur illi, quod quibusdam verbis in hac lingua accidit,

accidit, verbum קָרַח in conjugatione hac Pyhal contraria significatione accepisse, ita ut quod in Kal significat *extinguere*, in Pihel et Pyhal significet *ardere, comburi*. Praeterea si totam sententiam consideremus, sensus eodem redire videtur; videntur enim voluisse dicere: *exarserunt subito, adeoque extincti sunt, non secus atque spinarum ignis mox exardescit, ac deflagrat, seu extinguitur*. Lectionem hodiernam sane exprimunt ex veteribus Aquila, Symmachus, Hieronymus, Syrus. Masora eam adjecta sua nota confirmat."

13. Tu hostis, omni conatu incurrens in me, voluisti me percellendo evertere, sed non successit tibi, quia Jova mihi affuit auxilio suo, et sustinuit me, ne caderem. De hostibus suis per numerum enallagen loquitur in singulari numero.

14. Nulli rei fortitudo, qua hostes superavi, adscribenda est, nisi Jovae, ideoque teneor illum carminibus celebrare. קָרַח Kimchi monet esse pro קָרַחְתִּי *cantio mea*, nam Jod suffixum ob proxime sequens Jod exspirasse. Eiusdem formae nomen קָרַח , Pl. LX, 13. Cf. not. ad Exod. XV, 2. Jer. XII, 2., quibus locis haec ipsa formula.

15. $\text{קוֹל רִנָּה וְיִשׁוּעָה בְּמִתְּחִילֵי צָרֹתַי}$ *Vox jubilationis et salutis in tentoriis piorum*, q. d. non solum ego illa Dei beneficia, per quae mihi salutem attulit, agnosco et celebros, sed etiam pii, quippe ad se illa pertinere arbitantes suis in tabernaculis laeti mihi succinunt. Quum sit $\text{בְּמִתְּחִילֵי צָרֹתַי}$, *in tabernaculis, domibus, piorum*, vult significare, non publice tantum, sed etiam privatim a singulis, quod est argumentum magnae nec fictae laetitiae, illa beneficia celebrari. Posteriore hemistichio et sequente Versu continentur voces illae jubilantium et gratulantium salutem partam ab ope divina.

16. רִנָּתָהּ עֲלֵעָה *Exaltata*, i. e. exserta, super omnes hostium vires potens, adjectivum formae עֲלֵעָה , Mich. IV, 6. 7., וְלֵלָהּ , Thren. I, 11., שׁוֹמְרָהּ , Thren. I, 13.

17. Ad se rediit, laetusque exclamat: לא-מָתִיהָ גַי-מָתִיהָ *Non moriar, quod unum tanto impetu tot hostes moliti sunt, sed vivam, illis invitis, et contra eorum molitiones, nam satis apparet, insultari etiam his verbis hostibus. וְאֶסְפֹּר טַעֲשֵׁי יָהּ Et narrabo opera Jovae, numquam illorum obliviscar, perpetuo memor me ejus unius beneficio esse servatum, eque mortis faucibus extractum.*

18. Ratio, cur laetus praedicaturus sit opéra Jovae: quoniam illum agnosco, inquit, idcirco nos severe malis afflixisse, solum ut nos calligaret et corrigeret; cui rei argumento est, quod nos non passus est perire, sed ab interitu et exitio tandem liberavit.

19. Pontifex una cum reliquis sacerdotibus in Sacrarum vestibulo stans, jubet sibi recludi fores, ut ingressus Jovam possit celebrare. Similis acclamatio Pf. XXIV, 9. שַׁעֲרֵי-צָדֶק *Portas pietatis vocat Sacrarum portas, per quas quotidie pii intrant in Sacrarium, quemadmodum mox explicat.*

20. Hoc canebant in ipso portae aditu: haec, inquit, porta, cujus limen nostris pedibus calcamus, porta est, per quam ad Jovam aditus patet, i. e. per quam intratur in Jovae Sacrarium.

21. Haec medium sacrarium ingressi cecinisse videntur,

22. Videntur haec esse verba populi, sacerdotibus succinentis, eum, qui antea tanquam lapis inutilis, et nulli aedificii, i. e. regni loco idoneus, ab aedificantibus, i. e. regni proceribus, rejectus sit, Jovae benignitate, collocatum esse לְרֵאשׁוֹת זָנָה *in caput anguli, praecipuum operis et fabricae. Intelligitur domus Maccabaica in prima sua origine, et initio moliminum haud magni aestimata, sed nunc ad summam dignitatem eversa, quum Simon, dux supremus et Pontifex factus, rempublicam, misere collapsam, instauraret, ita ut ea, antea varie agitata et adiecta, libera et secunda sit reddita. Proceres regni vocat רִבְזֵינִים, aedificantes, quorum quippe la-*
bor

bor omnis in conservando atque administrando reipublicae statu occupatus sit. Post כִּבְנֵי pronomen relativum est subaudiendum, ut Pf. CIV, 9., et saepius metaphora lapidis rejecti petita ab architectis, qui repudiant et rejiciunt, quod non est aptum operi. Quae imago bene convenit Maccabaeis, cum quod studium legis et religionis quo acti fuerunt, displicuit primoribus reipublicae, tum quod conamina et molimina eorum ad hostes reprimendos, et res instaurandas, per ipsos illos proceres, ut Menelaum (vid. 2 Macc. IV, 23. seqq.), Alcimum (1 Macc. VII, 5. seqq.) Pontifices, et alios magnates, *impios* in historia dictos, fuerint multimodis oppugnata. כִּבְנֵי אֶשֶׁת פִּנְיָה *Caput anguli* autem fieri dicitur lapis, quando in eo loco ponitur, ubi totius aedificii commissuram sustinet. Vid. J. E. FABRI *Archaeologiae der Hebraer*, p. 411. 12. Eadem figura Jes. XXXVIII, 16. Zach. IV, 7. Sunt tamen, ut E. J. GREVE (*Ultima Capita Libri Jobi*, P. I. p. 27.), qui non lapidem in angulo inferiore collocatum intelligendum putent, sed *epistylum*, quum ex rainis observetur, veteres Aegyptios, templa et aedificia majora columnis fruantes, earum capitibus lapides ingentis longitudinis et crassitiei imposuisse, qui trabium primariarum loco inservierint, atque his dein transversim alios lapides, quibus structura contegeretur, intravisse. Magis apta tamen prior illa significatio videtur, ut rex comparetur lapidi, quo omnes subtractionis partes nituntur, cf. Ephes. II, 20. 21.

23. Populus admiratur Davidem humili loco natum, qui regnante Saule multos annos vitam vagam ac miseram vixerat, et post ejus obitum, imperante decem tribubus Isboseth, gravissimo odio omnium fere procerum regni laborarat, tandem ad tantae dignitatis fastigium divinitus esse evectum, ut esset rex duodecim tribuum.

24. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה *Haec*, dicebat populus principi, sibi gratulans, *est dies, quam fecit illustrem ac insignem Jova, collato maximo beneficio regi et populo suo;*
quod

quod tamen non est τεκμήριον, ea ipsa die, qua haec decantata sunt, extitisse ea, quae argumentum carmini dederint, quam praecedentes victoriae illam gratiarum actionis diem gloriosam effecerint. Verbum πῦρ h. l. pro *nobilem atque insignem facere* usurpatur, ut 1 Sam. XII, 6. *Jova qui fecit, i. e. reddidit claros et nobiles Moysen et Aaronem.*

25. καὶ ἠψῆθη καὶ Εἰα, *salutem affer!* fortuna! largire successus, secunda, ut bene succedant omnia. Laetae acclamationis formula, qualis apud Latinos *bene!* Sic OVIDIUS *Fast.* II, 6. 36. *Et bene nos! bene te, patrias pater, optime Caesar!* Hinc et ex sequente versiculo non dubium est, quod desumpta sit fausta illa acclamatione, qua Christum ingredientem urbem Hierosolymitanam turbae, quae ad diem sellum convenerant, et pueri in templo, tanquam Messiam, Davidis filium, prosequuti sunt, illa nimirum, quae legitur Matth. XXI, 9. Ὡσαννὰ καὶ τῷ υἱῷ Δαβὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Nam Ὡσαννὰ illud corruptum seu contractum ex Hebraeo hujus loci καὶ ἠψῆθη significat *salvum fac*, vel potius, quia regit dandi casum, *salutem affer* filio Davidis. Quanquam auctor est Elias Levita in Tishi, καὶ ἠψῆθη, contractum ex duabus illis vocibus καὶ ἠψῆθη, significare fasciculos salicum torrentis, quos Judaei in festo Tabernaculorum tollunt, eo quod tunc sabinde clamant καὶ ἠψῆθη. Neque si haec sententia recipitur, obscura erit illa locutio Ὡσαννὰ υἱῷ Δαβὶδ, quae hoc valebit: hos salicum ramos praeferimus filio Davidis. Probat vero suam sententiam Elias ex Targum Hierosolymitano, quod ad *Ethar.* III, 8, sic habet: *Et faciunt sibi Hosanna; et mox: si circumseunt cum Hosanna.* Ibi profecto aperte intelligitur salicum aliarumve arborum fasciculus. Cf. *Talmudis Babylonici Codex Succah, s. de tabernaculorum festo*, ex edit. et cum *Not.* F. B. ДАЧЕН, et J. J. СРАМБИ (*Trsj. ad Rhon.* 1726. 4.), p. 332.

26. Hic et sequens Versus videntur dici a Sacerdotibus, qui populi acclamationi sua vota adjungant, novoque Pontifici et duci adventanti, aliisque, qui una cum eo venerant, fausta omnia precentur, et quidem *בְּבֵית יְהוָה*, *e domo Jovae*, thesauro et promptuario omnis boni. Alii ante *בְּבֵית* subaudito pronomine *אֲנִי* explicant vel: *nos, qui de domo Jovae*, i. e. sacerdotes, *famus*; sacerdotum enim erat bene precari; ut constat ex Num. VI, 23. Deut. X, 8.; vel: bene precamur vobis, *quotquot estis de domo*, i. e. familia, populo *Jovae*. Sed quum et aliis hanc bene precandi formulam usitatam fuisse constet ex Pf. CXXIX, 8. coll. Ruth. II, 4.; sunt, qui a choro, qui cetera accinuit, haec etiam dici putent. *הַיְהוָה בְּשֵׁם יְהוָה* vel referendum ad *הַבָּא*, *qui venit*, hoc sensu: benedictus esto, qui divinitus constitutus et ordinatus est dux et Pontifex; vel ad *בָּרַךְ*; tenebantur enim sacerdotes, quum benedicebant, adjungere *nomen Jovae*, ex Num. VI, 27. Deut. XXI, 5. 2 Sam. VI, 18.

27. *מֵל יְהוָה* *Deus solus et verus est Jova*; alii: *fortis est Jova*. *וַיִּמְרָא לָנוּ* *Illuxit nobis*, respexit nos benigne, depulsis tenebris, fortunat res nostras et exhilarat nos. *Lux* prosperitatis imago, ut Esth. VIII, 16. *Judaeis*. *הִרְאָה לֵאמֹר* *lux oriri visa est, et laetitia et gaudium et honor*. In verbis, quae sequuntur, nomen *חַג*, *festum*, res ipsa docet *μετενομομασας* usurpari pro *sacrificio festo*, ut manifeste Exod. XXIII, 18. Mal. II, 3. (cf. DAVISON *Observatt.* L. I. Cap. XVI. et STORNI *Observatt.* p. 18.), 2 Paral. XXX, 22. *וַיִּמְרָאוּ הַחֲמוֹשִׁים* *comederunt festum*, i. e. *victimam festi septem diebus*); atque post *וַיִּבְיֵאוּ* subaudiendam esse *וַיִּבְיֵאוּ*, *adducite*, eadem loquendi formula, quae supra Vs. 5. *Exaudivit et collocavit me in loco amplo* (vid. STORNI l. c. p. 425.), ut haec sit sententia: in studio ergo pio gratiarum actionis vestro, adducite die hac festa funibus vinctas pecudas vestras sacrificio offerendas per totum atrium ad altare, usque ad cornua ejus. Sio quoque Chaldaeus: *כְּפִיחוּ סִלְיָא לְבָבְכֶסָּה הָמָּא*
בְּשֵׁלִישׁ לֵילָו

בשלישין ער די הקרבניה ותחון ארמיה בקרנות סרנחא
Ligate agnum in sacrificium festi catenis, donec sacrificaveritis eum, et insperferitis sanguinem ejus in cornua altaris. Nomen עבהים Chaldaicum apparet recte *fanium* significatione accepisse, qua et Pf. II, 3. Jud. XV, 13. Ezech. III, 25. occurrit. Alii vero, Alexandrino auctore, *ramos densos* intelligunt, de quibus עבה Ezech. XIX, 11. XX, 28. XXXI, 3. 10. 14. Atque hi quidem sensum faciunt hunc: *ligate*, i. e. redimite, ornatè *festivitatem hanc frondibus* per atrium sacrarii usque ad cornua altaris, quale quid in festo tabernaculorum praecipitur Levit. XXIII, 40. coll. Nehem. VIII, 15. Hinc Lutheri interpretatio: *Schmücket das Fest mit Mayen.* Alii: exornate festam hanc diem *fasciculis frondium* agitandis usque ad cornua altaris. Sic enim in Codice Talmudico *Succah*: *agitatio* s. *quassatio fasciculorum* fuit dextrorsum et sinistrorsum, sursum et deorsum, quum altare circumverunt. Vid. *Crameri* Nott. ad hunc Tractat. p. 238. seqq. ed. Dachs. Cui interpretationi recte opposuit Jo. GOTFR. LACKEMACHER in *Observatt. Philologg.* P. III. Observ. I. (hac insignita epigraphe: *de Salicum ramis, tabernaculorum festo juxta altare holocaustorum statutis ad Pf. CXVIII, 27.*), primo quidem, verbum ארר *ligare*, non nisi coacte *exornare* explicari posse; deinde vero, vix dimidiam altaris altitudinem attingere potuisse circum-euntes ramis suis, sesquicubitum ut plurimum longis, nedum cornua, in summa parte collocata, nono a fundamento cubito. Ipse vero Lackemacher respiciendum putavit ad illum morem, quo σκηνοπηγίας festo perlongi salicum rami circum altare statuebantur, ipsam aetiam altitudine sua aequantes, si non superantes. *Ligare festum ramis* per hypallagen quandam dictum exillimat pro: *ligare, alligare ramos in festo*; ut igitur haec sit nostri loci sententia: „afferte, ut nihil desit solennitati, quam celebramus, ramos arborum densos altari alligandos, eosque tam proceros, ut ad altaris usque cornua pertingant.“ Miran-

dum est, Lackemacherum suae interpretationis patronum non attulisse Alexandrinum, qui verba nostra sic est interpretatus: συστήσαθε δερτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν (scil. κλάδοις) ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. Cf. Crameri Nott. ad Codic. Succah, p. 325. seq. Sed *ligandi* verbo nihil aptius esse potest *funibus*, quae est nominis $\epsilon\iota\eta\eta\gamma$ significatio usitata. Commodum, ea adoptata, nostri loci sensum existere, supra vidimus. Taceo explicationes plures alias, memoratu vix dignas; eas tamen qui scire forsitan cupiat, adeat BERNH. WALTH. MARPERGERI librum hoc inscriptum titulo: *De agno ad arae cornua ligando ad illustrandum Psalmum CXVIII.* Dresdae, 1730. 656. pagg. octon.

PSALMUS CENTESIMUS
DECIMUS NONUS.

ARGUMENTUM.

In hunc Psalmum varia congesta sunt, quae ad pietatem alendam et confirmandam faciunt, hincque scopus est auctoris praecipuus, ut doceat beatum vitam in observatione divinarum praeceptorum esse positam. Quare precatur Deum, ut animum ad obedientiam suis legibus plene perfecteque praestandam ipsi confirmet, atque adeo caveat, ut ne ullis malis et formidinibus, ullis illecebris et irritamentis ad transgrediendum eas impelli possit et incitari. Quibus continuas preces interseruntur, ut Deus eum conservet, eripiatque e conditione misera, in qua versetur. Quae dum precatur, testatur simul suam innocentiam et puritatem a criminibus, quorum ab adversariis accusatur, atque sese commendat Dei favori et defensionem in omnibus vitae suae periculis, argumento saepe repetito ab amore et studio suo erga leges divinas, a vitae suae innocentia et pietate, hostium improbitate, Dei veracitate.

Qui *Davidis* existimant esse hoc carmen, ii vel tum, quum inter Philisthaeos exsul degeret (1 Sam. XXVII.), ab illo factum conjiciunt; vel Davidem juvenem, necdum imperium regium adeptum, a Saulo reliquisque inimicis odio habitum atque oppressum, composuisse carmen autumant, id quod potissimum ex Vs. 9. 23. 46. 141. et 161. recte colligere sibi videntur. GURLITT ¹⁾ conjecit, poëtam aliquem juvenem hoc carmen pepigisse, qui in captivitatem a Syris abductus et in custodia habitus, neque promissis salutis et incolumitatis, neque illecebris felicitatis et voluptatum, neque atrocissimis poenarum cruciatuumque minis avocari se a patria religione ad amplectenda colendaque sacra externa ullo modo pateretur, quique adeo, praestantiam religionis patriae toties sibi inculcando, spretis omnibus promissis, omnibus illecebris et minis, animum ad constantiam gravitatemque obfirmaret. „Quid? quod gravissima indignatione percitus esse videbatur, quod alios popularium suorum, secum in captivitatem abductos, poenarum metu, promissorumve spe ad religionem patriam prodendam jam commotus audivisset, aut vidisset, ut nonnulli carminis loci declarant. Etenim hanc omnem de illius carminis argumento conjecturam fecimus ex ipsius carminis locis his Vs. 22. 23. 25. 28. 29. 36. 39.

1) Loco supra p. 1295. not. indicato.

39. 42. 43. 46. 50. 51. 53. 56. 67 — 72. 74. 78. 83. 84. 95. 109.“ HERMANN von der HARDT *) a Jaddo (יָדָדָה, Nehem. XII, 22.), summo Pontifice, Alexandri M. temporibus, in summis turbinibus publicis, civilibus et sacris, Sanaballati et Manassis, fratris improbi, qui a Judaeis ad Samaritanos desciverat, insidiis et minis, Samaritanorum insultibus, templo Samaritano jam stante et florente, compositum existimat hunc libellum, quo constantiam suam in vera religione, et reipublicae suae legibus defendendis, profiteretur, fratris et sacerdotum ad Samaritanos defectionem detestaretur, animum in Samaritanorum insidiis praesentem et imperterritum declararet, animumque adderet suis in agnita veritate perseverandi †). RUDINGERUS denique existi-

mat

2) In libro hac insignito epigraphe: *Jaddus pro Republica. Effigies praecleari tertio ante Christum seculo summi Pontificis et in populo Judaico Antistitis, qui fundamentales reipublicae et ecclesiae leges fortiter tuitus, et ab omni corruptionis immunes praestare atque redintegrare annisus. Ut et exemplum justae interpretationis, pro legitimis exegeseos fundamentis nativa linguae indole; solido historiae et geographiae veteris fundo; et curato affectuum in scriptore studio Psalmo CXIX. Libris V: Pro incremento philologiae, geminum ante seculum per Reuchlinum suscitatae, in uberiolem reconditae antiquitatis lucem, ac sereniorum posteritatis aemulationem.* Guelserbyti, 1716. pagg. 702. octon.

3) Ut Versus omnes ac singulos rebus satisque Jaddi (quae JOSEPHUS in *Antiqq. Judaic.* L. XI. Capp. 7. et 8. prolixa narratione prosequutus est) accommodat, ita nominatim Versum 46. existimat pertinere ad colloquia, quae Jaddus cum Alexandro M. ha-

mat carmen inter Antiochicae tyrannidis calamitates factum, cum usu templi careret populus, et multi ex populo ad hostes deficerent, multi etiam, vel plurimi potius, ab hostibus abducti, inter eos miserrime exularent (cf. Vs. 19.). „Servat autem enallagen personae, usitatum et paene propriam posterioris aetatis Psalmographis, *ut in sua persona verba faciant de populo*. Eritque summa haec et eo dirigetur totus Psalmus, ut commentatione verbi Dei muniat et confirmetur populus adversus ἀποστασίαν temporis Antiochici, eaque de causa petit studium et intelligentiam verbi hujus, et constantiam in agnita et demonstrata veritate. Apparet autem hoc etiam, propter studium ἀκροατικῶν (in quo comminuit expositionem autor) multa dici et repeti incuriosius et inexquisitius.“ Quod quidem iudicium verissimum esse, unumquemque docebit lectio carminis. Neque veri dissimilis Rudingeri est sententia de carminis compositi tempore et consilio, etsi non talis, quae certis indubitatisque argumentis firmari possit, ut nec ulla earum, quae superius commemoratae sunt; ita γενικῶς sunt omnia in hoc Psalmo.

Structura hujus Psalmi singularis est, viginti duobus videlicet octostichis conscriptus, hac ratione,

huisse narratur a Josepho. Quae vero de Jaddo pontifice narrat, per Simeonem justum facta esse ceteri Juaeorum historici contendunt.

tione, ut primi octo Versus omnes a prima alphabeti litera א incipiant, secundum octostichum א ב, tertiam א ג incipiat, et sic deinceps.

1. אֲשֶׁר־יִמְיִי-דָרָךְ *Felicia* (cf. not. ad Pf. I, 1.) *integrorum viae*, beati qui vitam degunt rectam scelerisque puram.

2. De עֵרָה vid. not. ad Pf. XXV, 10. Kimchi docet hoc nomine significari doctrinam divinam, quatenus habet adjuncta *testimonia*, i. e. sacramenta et ritus, qualia sunt circumcisio, Sabbatum, septimus annus, Jubilaeus, et aliae id genus ceremoniae.

4. מֵאֵר *Valde* h. l. valere summo studio et diligentia, res ipsa docet; ita etiam Deut. VI, 5. 2 Reg. XXIII, 25.

5. מִחֲלֵי *Utinam!* Nomen plurale esse, cognoscitur ex 2 Reg. V, 3. ubi מִחֲלֵי מִרְבֵּי pluralem constructum esse a singulari מֵחַל vel מִחֲלָה (formae מִרְבָּה) observant Abeu-Efra et Kimchi, quod a radice חָלָה, *rogavit, precatus est*, proprie notaret *vota, desideria*. Hinc מִחֲלֵי esset cum suffixo primae personae: *vota mea*, i. e. *utinam!* Alii

ab Arabico حَلَا, *suavis, dulcis fuit*, volunt significare: *suavitates meae!* id quod dulcissimam mihi. Ad idem illud verbum Arabicum refert J. D. MICHAELIS in *Supplementum* p. 60., sed explicat hoc modo: *dulcia verba do, precor*.

6. לֹא-אֶבֹשׁ, *Non erubescam*, plerique interpretantur: spes numquam me fallit, atque hujus Versus sensum faciunt hunc: tunc, cum vita mea ad legis tuae observationem fuerit composita, nihil non succedet, quodcumque e tuis praeceptis tentem atque aggrediar. Rectius Kimchi: „qui non observat praecepta, non potest non erubescere, quam illa respicit ac legit,“ ut igitur sensus sit: tunc, cum vitam recte institutam, non confundar cum per-

perpexero vel oculis legens, vel animo pertractans mandata tua; neque enim teste conscientia pungar, aliud in factis meis habens, aliud in memoria retinens.

7. Promittit se tum demum rite et sincere celebraturum Deum, quum leges ejus, easque justissimas, bene fuerit edoctus.

8. Certum, inquit, mihi, tuam legem perpetuo servare, modo tu ne me unquam deserito, absque cujus ope ipse nihil possam. אבן-עזר אבן-עזר Aben-Esra recte notat conjungendum esse cum אֵל-אֲשׁוּכְנִי, hoc sensu: *ne derelinquas me usque nimis*, penitus, hoc est, ea derelictione, ut non possim ea servare. Kimchi refert ad אֲשָׁרָא, *custodiam*, vultque hoc respondere ad illud Versus 4, אֲשָׁרָא אֲשָׁרָא, perinde ac si diceret: certum est mihi custodire usque valde statuta tua, hoc est, omnibus animi et corporis viribus; nunc vero tu *ne derelinquas me*, sed adjuva laborantem. Si sic sentire vis, includendum videtur parenthesi illud אֵל-אֲשׁוּכְנִי.

9. בְּמַה יִזְכֶּה-בְּעַר אֶת-אֶרְצוֹ. *Per quid?* quomodo (ut Jud. XVI, 6. 1 Sam. VI, 2.) *mundabit*, puram, et incontaminatam reddet *puer viam suam?* i. e. mores et actiones suas; quomodo puram inculpatamque praeftabit vitam suam? Juvenilis aetatis mentionem ad efficacitatem studii pietatis demonstrandum pertinere verisimile, ut significet, etiam effrenes animos et tumultuantes affectibus, quales sunt ejus aetatis, hoc studio compesci et molliri. Sic etiam Ps. XXXIV, 12. admonitiones diriguntur ad aetatem juvenilem. אֲשָׁרָא *Ut custodiat*, vel *custodiendo eam*, scilicet *viam*, vel secundum Aben-Esram, *statuta tua*, Vs. 4. 8. Ps. XVII, 4. לְאֵלֵינוּ format Gerundium in *do*; ut אֲשָׁרָא Ps. LXXVIII, 18.; אֲשָׁרָא Ps. CIII, 20. אֲשָׁרָא *Secundum verba*, praecepta tua. Masora notat hoc unum esse e tredecim quae amittunt Jod, pluralis numeri notam; sic et infra Vs. 37. אֲשָׁרָא.

11. Haeret mihi semper in animo tua lex, ne unquam ab illa declinem, et qua in re te offendam. In
verbo

verbo *abscundendi* (אֲבַסְתָּ) metaphora latet ab his sumta, qui thesaurum inventum abscondunt, ne pereat.

14. Tam mihi jucunda est legis tuae observatio, quam omnium divitiarum possessio.

16. אֲשַׁמְעֶמָּךְ Jarchi *respiciam*, meditabor, interpretatur, quasi a verbo אָשַׁע, Exod. V, 9., et sic infra Vs. 117. אֲשַׁמְעֶמָּךְ אֲשַׁמְעֶמָּךְ. Rectius Kimchi aliique: *oblector*, quae notio et Pf. XCIV, 19. Jef. XI, 8. unice apta. Cf. nomen אֲשַׁמְעֶמָּךְ, *delicias meae*, infra Vs. 24. SCHULTENSIO in *Instit. Ling. Hebr.* p. 314. frequentativum est אֲשַׁע, *laxo gutturo fuit*.

17. Confer mihi hoc beneficium, ut vivam, quod sane a te non peto, nisi ut mandata tua exsequar, non ut genio indulgeam. אֲשַׁמְעֶמָּךְ h. l. ut Pf. CXVI, 7. non est *beneficium reddere*, sed, *ultra dare*.

18. אֲשַׁמְעֶמָּךְ non solum *admiranda*, sed etiam *arcana*, *occulta* significat, Pf. CXXXI, 1. CXXXIX, 6. Jef. XXVIII, 29. et infra Vs. 27. Sic h. l. intelliguntur secreta religionis, אֲשַׁמְעֶמָּךְ אֲשַׁמְעֶמָּךְ.

19. „Legis divinae praeslantia eleganti comparatione demonstratur. Homo peregrinus multis periculis est expositus sine notitia eorum, quae facere, quae omittere debeat. Igitur magnum ei est beneficium, si amicum habet, qui eum de omnibus admoneat. Talis est homini amicus verbum Dei. Docet enim, quae in hac vitae suae peregrinatione facere, a quibus sibi cavere debeat.“
DATE.

20. Animi mei vires omnes consumptae, ac veluti attritae sunt perpetuo cognoscendae legis tuae desiderio, et assidua ejus meditatione.

21. אֲשַׁמְעֶמָּךְ *Increpasti*, i. e. increpare, severe animadvertere, et coercere soles, Pf. IX, 6. LXVIII, 31. CVI, 9. אֲשַׁמְעֶמָּךְ *Superbos*, qui non curant tuam legem, cf. not. ad Pf. XIX, 14.

22. אֲשַׁמְעֶמָּךְ Jarchi ad verbum אֲשַׁע refert, ut sit: *avolve a me opprobrium* (coll. Jos. V, 9.), quo me superbi (Vs.

21.) addiciunt, quod mandata tua servem. Alii vero לָאָ אֶלֶּהָ sic explicant: *relege* (ut supra Vs. 18.), i. e. *remove*, aufer a me opprobrium. Arabibus *velum*

(عَطْل) figurat *pudorem gravem*, qui *vultum nubere cogat*; unde *relegere*, discutere *velum convicii*, item *relegere poenam ab aliquo* dicere solent, de qua figura vid. A. SCHULTENSII Not. ad *Excerptae Hamasae*, p. 493. Sensus est: vindica me ab injuriis et contumeliis generis superbi et profani illius, quod me convitiis infectatur propter studium pietatis meum.

23. „Sensus hujus et sequentis Versus est hic: si hostes mei consilia inter se ineunt ad me perdendum; ego meditor et cogito legem tuam. Haec autem docet vitam meam ita instituere, ut ne hostis quidem habeat, quod in me reprehendere, aut in perniciem meam convertere possit.“ DATHE.

24. אֲנִישׁי עֲצָתִי *Viri consilii mei*, consiliiarii mei in rebus dubiis et difficilibus sunt mihi leges tuae.

25. ב. l. עֲפָרָא *propter mortem* (Pf. XXII, 16.) dici arguit חֲנִי, *in vitam me restitute*, quod proxime sequitur; et עֲפָרָא solum de *sepulchro* usurpari, vidimus ad Pf. XXII, 50. Sensus est: vita mea morti proxima est, tu ergo recrea, conserva me כְּדַבְּרֶךָ *secundum verba tua*, i. e. promissiones tuas.

26: דְּרַבְרֵי *Vias meas*, i. e. negotia et instituta, itemque sortem et pericula mea, ut Pf. XXXVII, 5. Sensus: semper ad te retuli de rebus et consiliis meis, a te petendi in difficultatibus et periculis; et tu exaudivisti invocantem, ut experirer opem tuam, itaque nunc etiam assis mihi et instrue me pietatis doctrina, praeceptisque, quibus docear, quid faciendum sit mihi.

28. הִלְפָה בְּמַשִּׁי *Stillavit anima mea*; totas solvor in lachrymas; Job. XVI, 20. הִלְפָה עֵינַי *stillat oculus meus*. Quia vero sequitur קַמְּנִי, *erige me*, alii (auctore ANT. DRIESSEN in *Specim. Observatt. in quaedam V. T. loca*,

ca, in *Sylloge Dissertat. sub Schlutens. et Schroederi praesid. habitt.* P. II. p. 1097.) verbo דָּלָה h. l. notionem Arabici دَلِيَ tribuendum putant, quod de *incesso senis lento*, item de *fumento quod prae nimio onere vix pergere potest*, usurpato solet, ut verba nostra reddenda sint: *incurvus lente incesso prae doloris. Stillandi tamen notio, quam verbum דָּלָה apud Syros Chaldaesque habet, quam reliquis omnibus, quibus legitur V. T. locis (Job. XVI, 20. Prov. XIX, 13. XXVII, 15. Cohel. X, 18.) unice sit apta, dubitamus, Arabicam illam significationem hoc solo loco verbo דָּלָה recte tribui. קִיַּמְנִי Erige me, qui iam prostratus jaceo, ex pulvere (Vs. 25.), recrea et conserva me.*

29. דָּרַח-שָׁקֵר הָסֵר מִמֶּנִּי *Viam falsitatis remove a me*, averte a me omnia, quae a veritate abducunt. וְהוֹרַחְתָּהּ מִיָּדַי *Et legem tuam gratiose concede mihi*, i. e. communica mecum benigne scientiam et intelligentiam legis tuae, ne errem uspiam. Alii: fac, ut grata mihi sit lex tua. Alii, subaudito ante הוֹרַחְתָּהּ praefixo כ, ut Vs. 24. 105. 119., reddunt: *secundum legem tuam miserere mei*, coll. infra Vs. 58. et Pf. LI, 3., quorum locorum tamen ratio diversa est a nostro. Praeferenda interpretatio primo loco posita; verbum הָסֵר eodem h. l. accipiendum significatu, qui Genes. XXXIII, 5. 11., *gratiam alicui testari collatis in eum beneficiis, donis aliquam ornare (einen mit Geschenken begnadigen)*. Supervacanea Muntinghii est conjectura, pro קִיַּמְנִי enunolandum esse קִיַּמְנִי, *propensio mea, amor meus est lex tua.*

30. מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי *Judicia, jura, decreta tua posui* subaudi ex Pf. XVI, 8. לִפְנֵי, *ante me*, proposui oculis meis, quibus ii dirigantur. אַל-תְּבִישָׁנִי *No pudeo me afficias*, ne finas, ut frustrentur me preces meae; vel: ne committam aliquid tibi contrarium.

32. כִּי תִרְחִיב לִבִּי *Quum dilataveris cor meum*, i. e. me liberaveris; latitudinem opponi aerumnarum angustiis, vidi-

vidimus Pf. IV, 3. XVIII, 37. Jes. LX, 5. Per inversionem haec explicanda videntur sic: libera me ex angustiis meis, et tum decurram constanter alacriterque spatium hoc, ut vivam secundum ea, quae mandat lex tua. Alii *dilatare cor* interpretantur h. l. de intelligendi capacitate, de qua 1 Reg. V, 9. (al. IV, 29.) ea dictio usurpatur.

33. עַקְבֵי יַרְכִי Jarchi explicat *e vestigio*, i. e. in omnibus orbitis et vestigiis viarum ejus, coll. Cant. I, 8. עַקְבֵי יַרְכֵי in *vestigiiis gregis*. Rectius alii: *usque ad extremum vitae meae*. Quod ipsum spectavit haud dubie Alexandrinus, qui διαπαντός reddidit, et Vulgatus *semper*, tota vita mea. Cf. DRUSII *Observatt. L. VIII. Cap. XX.*

36. אֲפֹתַי לֹא אֶחְזַק Ne scil. permittas ut flectatur cor meum *ad quaesum*, i. e. ad quaesum cupiditatem; speciem pro genere nominari autumant, avaritiani pro omni prava cupiditate. Qui vero simpliciter de avaritia interpretantur, ii haec referunt ad ea, quibus movebantur carminis hujus compositi tempore homines, ut deficerent ad falsae religionis cultum. Ita sensus erit hic: averte a me omnem avaritiam, ne quaesum ullius causa a te et lege tua deficiam.

37. Guberna sensus meos, ne convertant se ad res vanas et malas, quibus corrumpar, et corrobora me, ut sine impedimento alacriterque in iis spatiis decurrere possit vita mea, quae praefinit lex tua.

38. אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ אֶמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ Confirma mihi, *famulo tuo verbum, promissum tuum* (oppos. בְּפִל דְּבַר Jos. XXI, 45, XXIII, 14.) *quod datum est timori tuo*, i. e. ei qui deditus est timori tui. Optime Syrus: *Confirma verbum tuum servo tu* אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ, *qui timet te*. Sensus: mihi, servo tuo, promissam serva, hoc est, opem praesta, quam tui timenti pollicitus es.

39. Averte a me ignominiam turpitudinemque omnem ab hostibus meis, in quorum insectationes incurrere solet

solet pietatis studium, qui metus exercet me, qui studeo obedire tibi. Eadem sententia, quae supra Vs. 22., et infra Vs. 42. Quod autem sequitur: *כי מצוטיך טובים, tua jura bona sunt et salutaria observanti*, sic videtur aptari praecedentibus, ut si dicat: et tamen propterea tua iusta non desinunt bona esse et salutaria, quicquid obtrectent legi tuae, et studio hujus in cultoribus tuis, homines impii.

40. Tanta cupiditate quum ferar ad mandata tua exsequenda, vitam largire mihi *בצדקתך, pro justitia tua*, i. e. promissionum tuarum veracitate (ut Ps. XXXI, 2.), ut colam jura tua alacer vegetusque.

42. *ואענה הרפי דבר. Ut respondeam conviciatori meo*, qui mihi insultat, quasi me inani spe lactassem, *verbum*, i. e. aliquid, rem; ut suppetat mihi, argumentum scilicet, quod respondeam.

43. *ואל-תצל מפיו דבר-אמת. Nec eripi, auferri sinas ex ore meo verbum veritatis*, id est, hoc argumentum, in quo se occupet os meum commemorando, et cor, s. animus, meditando, mihi conserva; praesta, ne quid dicant aut cogitem tibi contrarium. Particula *ער מפיו* conjungenda cum *על*, ut sit: *nullo modo eripias*. Alii dictioni *דבר-אמת* adstruunt, ut sit: *verbum veritatis admodum*, i. e. quod est verbum veritatis usque ad supremum gradum, maxime, coll. 2 Paral. XXIV, 24.

45. *ואחלהכה ברחבה. Et ambulabo in latitudine*, in lata via et libere, coll. Ps. IV, 2., sine anxietate, tranquillo animo cultui tuo vacabo, cf. Vs. 32. Chaldaeus: *in latitudine legis*, forsan ex Vs. 96.

46. Si Maccabaicis temporibus scriptus sit Psalmus, verisimile, hunc Versum referendum esse ad Antiochum, et satrapas ejus, per quos extirpare religionem moliebatur. Qui vero Davidicum Psalmum existimant, ad Saulum hoc pertinere volunt. Aliam conjecturam vid. supra not. 3) Argum.

48. *ואשא כפי אל-מצותיה* *Tollam, manus meas ad mandata tua* excipienda et facienda. Ambabus quali manibus excipiam, et avide complectar praecepta tua.

49. *על-אשר* *Propterea quod*, ut Deut. XXIX, 24. 2 Sam. III, 30. Alii: *super quo*, Vulgato auctore, qui habet: *in quo mihi spem dedisti*. Minus recte; sic enim *אשר עלי* dici debuisset.

52. Consolor me recordatione eorum, quae de decretis legis tuae fecisti jam inde ab initio, et quae inde statuisti adversus violatores ejus.

53. *ולעמה* esse *Eurum urentem, latiferum*, vidimus ad Pf. XI, 6. Cum eo comparat vates affectum indignationis summae et anxietatis, quem sentiebat ob vexationes impiorum.

54. *ומרה היי-לי הקיה כביה מנורי* *Carmina*, i. e. materia carminum *michi sunt statuta tua in domo*, i. e. in loco peregrinationum *mearum*, in peregrinationibus meis, quod ii, qui Antiochicis temporibus Psalmum assignant, de vita misera et calamitosa interpretantur, quum de exilio simpliciter interpretari illius temporis historia non ferat. Certe *vitam* hanc, quam in his terris vivimus, *מנורים* vocat Jacobus Genes. XLVII, 9., ubi interrogatus a Pharaone, *quot sunt ימי שני תייה*, respondet *ימי שני מנורי* *dies annorum peregrinationum mearum 130 anni*. Cf. 1. Paral. XXIX, 15. Qui vero Davidicum faciunt hoc carmen, hunc Versum exilii vel Saulici vel Absalonici tempora respicere putant.

57. *הלקי יהנה* *Portio mea*, peculium meum, quo nil pluris faciendum, est *Jova*. *אמרתי* *Dixi*, statui mecum, Pf. XXXI, 15. CXL, 7.

59. *חשבתי ררכי* *Supputavi vias meas*, examinare soleo vitam meam, et studia hujus, atque instituo haec omnia, huc contendo, ut vivam secundum legem tuam.

61. *הבלי רשעים עורני* *Funes*, insidiae improborum *circumdant me*, quae est verbi *עור* hoc tantummodo loco occurrentis significatio Aethiopicibus usitata. Vid. J. D.

MICHAELIS *Supplem.* p. 1837. Sensus est hic: neque tamen inter omnes vexationes improborum patior mihi eripi memoriam et studium legis tuae. Eadem sententia infra Va. 110. Alii post Chaldaeam et Hieronymum חֲבֵלֵי רָשָׁעִים interpretantur *coetus, catervas improborum*, quemadmodum I Sam. X, 10. חֲבֵלֵי-נְבִיאִים est *caterva prophetarum*. Cf. DEUSTII *Observatt.* L. II. Cap. V.

69. תַּפְּלוּ עָלַי שִׁקְרָה זָרִים *Elaborarunt*, concinnarunt (vid. de verbo תַּפַּל Michaelis l. c. p. 1022. seqq.) *contra me mendacium insolentes*, hominum profanorum insolentia crimina fingit adversus me, fraunt calumnias.

70. חֲמַשׁ, *Obsum*, hoc solo loco legitur in V. T. sed Chaldaeis frequens ea significatione, ita Jes. VI, 10. Hebraeum חֲמַשׁ לְבַיִתָּהּ a Chaldaeo redditum est חֲמַשׁ לְבַיִתָּהּ Cf. not. ad hunc Jes. loc. חֲמַשׁ חֲמַשׁ *Sicut pinguedo*; quae sensu caret. Animos istorum stuporem contraxit ejusmodi, ut non sit idoneum, quod sentiat aut intelligat leges tuas.

75. Ante אֲמַנְנָה subaudiendum est ב; dicitque vates hoc, Deum in afflictionibus immisissis tamen pro fide sua egisse, ita ut promissa servaret.

81. בָּלַחָה לְהַשׁוּעָהָהּ בְּפִשִׁי *Consumpta* est intenta ad salutem tua anima mea, paene deficit animus meus prae desiderio ingenti opis tuae. לְרִבְרָה יְהִלְתִּי *Propter verbum tuum* quod *expecto* (scil. deficit animus meus), i. e. qui tam cupide expecto, quae complectitur et promittit verbum tuum; רִבַּר metonymice pro *re, verbo* promissa, ut Va. 25. 43. 74. 114.

82. Sicut oculi, hominum subventurorum adventum praestolantes, intentione continenti defatigantur tandem et deliciunt, ita לְאִמְרָהָהּ בְּלוּ עֵינַי *deficiunt oculi mei* intenti ad sermonem tuum, i. e. prospectando quando veniat auxilium sermone tuo promissum, cf. Va. 81. infra Va. 125. et Thren. IV, 17.

83. בִּי-הֵיחִי *Si etiam fiam*, בִּי h. l. est hypotheticum, ut Jes. LIV, 10. Pf. XXVII, 10. כִּנְאוֹר בְּקִיסוֹר *Sicut*

cut uter in fumo, i. e. si etiam miseris corpus meum ita emacietur, ut sit instar corii utris vinariae, quae in aëre fumoso exsiccata, sua sponte corrugatur. Solebant enim veteres vina sua cadis utribusve injecta tabulatis includere fumo perviis, in editioribus domuum locis, quia experiendo didicerant, citius inveterascere, et crudum, qui in novis vinis deprehenditur, saporem deponere, si admissio fumo paulatim coquerentur. GALENUS de medic. simplicio. IV, 14. T. XIII. p. 100. edit. Chartr. Καὶ παρ' ἡμῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἶνον ἐν ὑπερφοίσι οἰκήμασι, ὧν ἐν τοῖς κατωγέοις μέλλει καυθῆσθαι φλόξ πολλή κατατρεφεται ὃ γὰρ ἐν χρόνῳ πολλῷ τοῖς ἄλλοις, τοῦτο τοῖς θερμανθεῖσιν ἐν ἐλαχίστῳ περιγίγνεται. Et mox: Ἥλιος ἐκθερμαίνων καὶ φλογὸς πλησίον καιόμεναί πεπταίνουσι τῆτον οἶνου. COLUMELLA de re rust. L. I. 6. 20. Apothecae (i. e. cellae vinariae) recte superponentur his locis, unde plerumque fumus balnearum oritur, quoniam vina celerius vetustescunt, quae fumi quodam tonore praecocem maturitatem trahunt. Alludit ad hanc consuetudinem HORATIUS Od. III, 8.

*Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphoras, fumum bibere institutae,
Consule Tullo.*

MARTIALIS X, 36.

*Improba Massiliae quicquid fumaria cogunt,
Accipit aetatem quisquis ab igne cadus.*

Et III, 57. *Vel cocta fumis musta Massilitanis.*

OVIDIUS Fastor. V, 517:

*Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
Promit fumoso condita vina cado.*

Cum tali igitur utre plane exsiccato vates Hebraeus sese comparans hoc dicit: etiamsi maximis conficiatur miseris, tamen non desinent mihi curae esse praecepta tua.

75. *אֲשֶׁר לֹא בְהוֹרָתָהּ* Quod, scil. quod foveas fodiunt, non est secundum legem tuam, i. e. insolentes illi et facinorosi struunt mihi infidias contra jus et fas et legem tuam. Alii vero *אֲשֶׁר* trahunt ad *וְרִיב*, qui non sunt secundum legem tuam, hoc sensu: superbi illi, qui nihil curant legem tuam, minimeque se huic conformant, infidias mihi struunt.

86. *בְּשִׁקְרָא* pro *בְּשִׁקְרָא* Mendacio, i. e. mendaciter, falso, sine causa, cf. Vs. 69. 78.

87. *כַּמַּצֵּס בְּלִבֵּי בְּאֶרֶץ* Fere confecerunt me in terra, scil. prostratum, cf. Pf. VII, 6. XLIV, 26. LXXIV, 7. LXXXIX, 40.

94. Quia Deus meus es, et ego cultor tuus, fuito me percipere hunc fructum studii pietatis mei, ut experiar opem tuam in rebus difficilibus meis.

96. Nomen *תְּכֵלֶה* ἄπαξ λεγόμενον (formae *תְּכֵלֶה* Pf. XXXIX, 11. a verbo *תְּכֵלֶה*) Alexandrinus *συντέλειαν*, Vulgatus *consummationem*, Syrus *تكملة*, idem significans, reddidit, Symmachus vero *πάσης κατασκευής*, et Arabs *omnis perfectionis*, quod quidem interpretationibus ceteris omnibus praeferendum videtur, cf. cognatum *תְּכֵלֶה וְהָבֵר* *perfectio auri*, i. e. aurum optimum, 2 Paral. IV, 11., et aliam formam (*תְּכֵלֶה*) Job. XXVIII, 3. Sensus: nihil video rerum humanarum omnium, tam plenum, perfectum et solidum, quod non deficiat tandem, et intereat, lex tua sola, et quae tu mandas et promittis, ita ampla sunt, et tam late patent, ut se extendant ad omnem aeternitatem, aeterna sunt et immutabilia. Eadem sententia, quae in primo hujus octonarii Versu, 89. aderat. J. D. MICHAELIS vero in *Supplem.* p. 2367. *תְּכֵלֶה* *spem* interpretatur, a verbo Aramaeo *תְּכֵלֶה*, *confidit*, et sic reddit verba nostra: *omnis spei vidi finem*, i. e. omnes spes humanas fragiles esse intellexi. Cui interpretationi jam Dathius opposuit, neque Syro, neque Chaldaeo interpreti illam linguae suae significationem in mentem venisse.

98. *Præ hostibus meis sapientiam me faciunt præcepta tua*, per doctrinam legis tuæ ita me instruxisti, ut saperem sapientia hostes meos, et nihil proficiant illi adversus me profanis conatibus suis, quibus ab illa me abducant. Verbum *singulare* femininum *הַחֲכֵמָנִי* jungitur h. l. nomini *plurali* feminino, ut *saepius*, ubi nomen *rem*, non personam significat, ex Arabum more, vid. SCHROEDERI *Syntax.* LXII, d. STORRII *Observatt.* p. 383., et GESENI *Lehrgeb.* p. 719., qui plura alia hujusmodi constructionis exempla attulerunt. Veteres verbum illud pro secunda persona acceperunt hoc sensu: *redde*, vel: *reddidisti me sapientiores hostibus meis mandatis tuis*. *כי לעולם היא-לי* *Nam perpetuo est mihi* scil. unumquodque præceptorum tuorum ante oculos, perpetuo mentem meam occupant.

99. Verba *מגל-מלמדי השכלתי* *Aben-Esra* recte sic explicavit: *magis sapii, quam informatores mei*, eo quod omnem meditationem meam impenderim legi tuæ, quæ ipsa plus me erudit, quam illi. Alii hoc putant pertinere ad Antiochica tempora, quibus constat etiam ex sacerdotum ordine aliquos defecisse ad hostes. Eadem sententia Versu sequ. verbis aliis exprimitur. *Seniorum, זקנים*, nomine ibi similiter *doctores publicos* aliqui intelligunt.

102. *A tuis sententiis non deflecto*, *כי-אמה הורחני* *nam tu me instituisti*, non homines, quorum leges sæpe adeo imperfectæ sunt, ut non possint, nec debeant servari. Sed leges divinæ perfectissimæ sunt, et dignissimæ, quæ summa cura et diligentia servantur.

108. *Spontaneas oblationes oris mei acceptas habeo*, *נדבות*, *Voluntaria*, ut *Vulgatus* reddidit, sunt talia sacrificia, quæ neque ex lege, neque pro culpa, sed gratiarum actionis causa offeruntur, Deut. XXIII, 24. Significantur igitur laudes et gratiarum actiones.

109. נַפְשִׁי בְּכַפְּי *Anima, vita mea in manu mea, in maximo verborum discrimine et vitae periculo, ubi summa opus est cautione et circumspectione. GROTIUS: „Loquendi genus Hebraeum, quod summa pericula significat, quia quod manu tenemus, facile eripi nobis potest.“ Alii petatum putant a militibus, qui *vitam in manu* videntur *portare*, ut eam vel servent, pugnando fortiter; vel, si male pugnent, amittant: atque hoc modo etiam Graeci dicunt proverbio: ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ψυχῆν ἔχεις, de eo, qui in summo versatur discrimine. Cf. Jud. XII, 3. 1 Sam. XIX, 5. XXVIII, 21. Job. XIII, 14. Chaldaeus verba nostra sic reddidit: *anima mea periclitatur in superficie manus meae.**

111. בְּחֻלְתֵּי *Pro haereditate possideo, haereditarii peculii instar mihi sunt leges tuae, ita curo eas, et in pretio habeo.*

113. סַעְפִּים Alexandrinus παρανόμους, Vulgatus *iniquos*, Syrus حَسَّ, *perversos*, Chaldaeus דְּחֻשְׁבֵּין מְחֻשְׁבֵּין סַעְפִּין *cogitantes cogitationes vanas*, reddidit. Recentiorum plerique *cogitationes ancipites*, ambiguas et inconflantes, coll. 1 Reg. XVIII, 21. Videntur intelligendi *homines effrenatis cupiditatibus*, qui leges omnes divinas et humanas susque deque habent, coll. Arab. شَعَاف *insania, affectus vehementes et turbulenti*, et سَشَعُوف *demens, affectus amore, terrore et insania.* Vid. A. SCHULTENII *Commentar. ad Job. IV, 13*, Recte vero Aben-Esra observavit, nomen esse שַׁם הַתּוֹמָר, i. e. *concretum, l. adjectivum*, quemadmodum et veteres omnes interpretati sunt; forma est ex Dagestatis, ut חֲרַסָּה, חֲרַסָּה, חֲרַסָּה; cf. SIMONIS *Arcan. Formar. p. 397. seq.*

118. סַלְיָה, Chaldaeus בְּבַשָּׁה, *pedibus calcasti*, translulit; retulit ad verbum סַלְיָה, cui ex סַלְיָה, *via strata, calcandi* notionem tribuit. Manifestum vero est, nostrum verbum pertinere ad radicem סַלְיָה, Syrorum סַלְיָה,

rejecit, quae significatio tam huic loco, quam Thren. I, 15. est apta. Quam ipsam forsan et Alexandrinus ac Theodotion suo ἐξουδέγωσας, *sprevisti, reprobasti*, exprimere voluerunt. כִּי שָׁקַר חַרְמֵיהֶם Quia mendacium est dolus eorum, i. e. frustranei sunt omnes eorum conatus subdoli. Sensus est: tu reprobas omnes, qui deficient et exorbitant a praecceptis tuis: neque enim perficere huic generi a te conceditur, quod contra pietatem molitur; concidit in mediis conatibus. Posterius commatis nostri hemistichium Syrus ita reddidit: $\text{וְלֹא יִשְׁלַח אֱלֹהֵינוּ אֶת הַיָּדָא הַזֹּאת עִלְיוֹנָא}$, quoniam improbitas est meditatio eorum. Vix dubitem, inquit Dathius ad Psalter. Syriac., „interpretem nostrum pro חַרְמֵיהֶם legisse חַרְמֵיהֶם quod est ejusdem significationis cum חַרְמֵיהֶם, quo usus est. Ita quoque legerunt Alexandrinus: ὅτι ἀδίκον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν, Theodotion et Quinta: τὸ ἐπιθύμημα, Vulgatus et Arabs: quia injusta est cogitatio eorum. Lectio, si sententiam spectes, faciliior est; sed neque receptae lectioni defunt testes ex antiquis. Nam praeter Chaldaeam Aquila et Symmachus, quamquam de illo non satis certo constat. Utitur enim vocabulo ab ipso efficto, et quod ex etymologia ad utramque lectionem referri potest: ὅτι ψυδῆς συνεκίθῃσις αὐτῶν. Symmachus vero: ματαίαι γὰρ πᾶσα ἡ δολιότης αὐτῶν.“

119. כָּל־רָשָׁעִי-אֶרֶץ סִינַיִם הִשְׁבֵּתָ. *Scorias removisti omnes improbos terrae, i. e. scorias, quales sunt omnes improbi, s. improbos, scoriarum similes, remove soles.* Vid. de hac sermonis Hebraei proprietate, qua appellant aliquid ejus rei nomine, cum qua confertur, omisso *Caph* similitudinis, STORRII *Observatt.* p. 288. not. Similem imaginem reperies Jerem. VI, 28. seqq. Pro הִשְׁבֵּתָ, cessare fecisti, i. e. removisti (cf. Pf. VIII, 3. LXXXIX, 45.), veteres omnes הִשְׁבֵּתָ, *reputasti* (scorias, s. scoriarum instar improbos omnes) exprimunt, sensu minime inepto. Cf. quae de hac lectione in utramque partem disputata sunt

sunt a BUXTORPIO in *Anti-Crit.* p. 695. atque a Dathio in Not. ad Psalter. Syriac. כִּנְיִ *Ideo*, ne impietatis et poenae illorum particeps fiam, amo, revereor tuas sententias.

120. Exhorresco toto corpore ad cogitationem sententiae severae tuae, qua uteris adversus eos, qui discedunt a decretis justis tuis. Prius Versus hemistichium Alexandrinus sic reddidit: κατήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου, et hinc Vulgatus: *clavis confige timore tuo carnes meas*. Evuntiavit ille Imperativum כִּנְיִ; et Arabibus in Conjug. II. significat *clavis compegit confixitque*. Ab ea notione *horripilandi* significatio deducta videtur (quasi *clavorum instar comas erigere*) qua Hebraeum כִּנְיִ Jerem. LI, 27. Job. IV, 15. sumendum, quae ipsa et huic loco unice apta. Cf. A. SCHULTENSII *Commentar. ad Job.* p. 105. seq.

122. עֲרַבְךָ לִי טוֹב plerique, Jarchio auctore, sic explicant: *esto pro me sponsor* (ut Gen. XLIII, 9. XLIV, 32. Jerem. XXX, 21.), vindica me adversus malum, in bonum, i. e. ut bene mihi sit, ut Deut. VI, 24. X, 15. Alii, Chaldaeam, Syrum, et Kimchium sequuti, *oblecta servum tuum*, ex significatione *dulcedinis, jucunditatis*, quam verbum עֲרַב Proverb. XIII, 19. Jerem. XXXI, 26. Prov. III, 24. habet.

126. עַתָּה לַעֲשׂוֹת לִיהוָה *Tempus est faciendi Jovae* scil. מִשְׁפָּט, *judicium*, quod et Jerem. XVIII, 23. et aliis locis est subaudiendum, vid. WALTHERI *Ellipses* p. 74. Sensus: tempus est, ut Jova judicium exerceat, et vindicet gloriam suam, neque enim salvam amplius patiuntur legem suam, sed contemnunt et violant eam. Alii, Chaldaeam sequuti (*tempus est faciendi voluntatem Domini*), sensum hunc putant: tempus est, nobis, cultoribus Jovae, ei obtemperandi, et serviendi, liquidem ab impiis violatur et profonatur.

128. כֹּל-פְּקֻדֵי כָל-יְשׁוּעָתִי *Omnia mandata omnis* scil. rei *recta et bona judico*; loquendi formula, qualis Ezech.

Ezech. XLIV, 3. כל-בְּמִדְּוָי כָּל-וְגַל-הַרְוֵמָה כָּל *primitias omnium primitivorum omnis rei, et omnis oblatio omnis rei.* Significat, se absque ullo discrimine omnia omnino legis divinae mandata probare, neque facere, ut faciunt ii, qui ea duntaxat praecepta approbant, quae genio suo congruunt et placent, ceteras rejicientes, quae suae libidini adversantur. Hubigantius, Venema, alii pro כל-בְּמִדְּוָי legendum censent בְּמִדְּוָי, sine necessitate.

129. מִוִּלְיָהּ *Mirabilia*, i. e. longe praestantissima, et legibus humanis ceteris omnibus perfectiora tua sunt praecepta. Cf. Deut. IV, 6. 7.

130. מִתְּחִלָּה quidam *apertionem, ostium, primum aditum* explicant, ut dicatur hoc, qui a limine saltem, et rudimentorum aliquid legis divinae percipiant, eos statim sapere incipere. Sed מִתְּחִלָּה *aperturam* potius, i. e. declarationem, expositionem videtur notare, hac sententia: cuicumque aperitur tuum verbum, is simul illuminari mentem suam deprehendet. Ita Alexandrinus: ἡ δὴλῶσις τῶν λόγων σου φωτισεῖ καὶ συνετισεῖ νηπίους, et Vulgatus: *declaratio sermonum tuorum illuminat et intellectum dat parvulis.* מִתְּחִלָּה vero sunt *simplices*, et imperiti rerum.

131. מִי בְּעָרְתִי מִי *Os meum distendi et avide anhele*, ἤψος cupidorum et anhelantium. Sensus: summo desiderio teneor doctrinae mandatorum tuorum.

132. מִשְׁמַרְתִּי plerique de *consuetudine* agendi, quam Jova cum piis tenet, interpretantur, quo sensu nomen illud et Gen. XL, 13. Jos. VI, 15. et alias capiendum, ut dicatur hoc: pro tuo more et consuetudine erga eos, qui te colunt, miserere mei. Alii vero מִשְׁמַרְתִּי *jus, aequitatem*, interpretantur, ut מִשְׁמַרְתִּי לְאֶהְבֵי שְׂמֵךְ fit: *prout est jus erga amantes tui*, licet fas est te esse eis, qui diligunt te et colunt. Cf. DRUSII *Observatt.* L. I. Cap. XVII.

136. Verba מִיָּדַי יִרְדּוּ עִינַי *Rivos aquarum descenders faciunt*, i. e. demittant oculi mei. Sed docuit A. SCHULTENSIVS *Origg.* L. I.

Cap. VI. §. XXXV., quemadmodum Arabes dicere solent
 العين ومرت البكا, העין נרדה הבכי, *oculus*
aquarum descendit in fletum, pro: *nullo flumine lacry-*
marum perfundi, lacrymarum veluti rivis immersum la-
 vari, ita et nostrum locum transferendum potius ita esse:
rivos aquarum intrant, lavatum euntes, *oculi mei*, quod
 falcitur loco plane gemino Thren. III, 47. תלגני עיני
 תרר עיני, quae verba neutiquam sic reddi possunt: *rivi*
aquarum descendunt oculo meo, a quo tota structura ab-
 horret, verum ita: *rivos aquarum intrat oculus meus*,
 iisque sese, haud secus ac si lavatum iisset, perluit et
 immergit. Tale lavacrum in cubili suo pinxit poeta Ps.
 VI, 7. Cf. JES. XVII, 3. Jerem. IX, 17. Cf. GEBENII
Lehrgeb. p. 808. — על-אשר לא על לא, *propter*
quod non, per ellipsin relativi, de qua loquendi formula
 vid. SCHROEDERI *Syntax.* Reg. CIV. b. Sensus: sum-
 mo afficior moerore, quod lex tua ita violatur et pro-
 fanatur. Eadem sententia Vs. 139.

139. וישר משפטיך, *Rectum* s. *rectitudo sunt jura*
tua, iusta sunt omnia, quae decernit lex tua. Ad וישר
 subaudiendum est דבר, vel nomen simile aliud, ut infra
 Vs. 155. רחוק מרשעים ישועה, *longinquum ab improbis*
est salus, i. e. res longinqua; vid. SCHROEDERI *Syntax.*
 Reg. XVII. c. Qualia Latini per genus neutrum enun-
 ciant, ut: *Triste lupus stabulis*, observante DRUSIO *Ob-*
servatt. L. I. Cap. III.

141. צעיר, *Parva*, non aetatem, sed conditionem
 hic indicat, ut Jud. VI, 15., convenitque cum נבזה, *con-*
temptus, quod proxime subjicitur.

147. Antevertō lucem et diluculum inelamando te,
 fretus promissione tua, a qua pendet spes mea.

148. Antequam decedant vigiliae nocturnae, jam
 evigilant oculi mei, et doctrinam tuam commentari
 incipio.

152. קרם *Jam pridem* (propr. *ab antiquo*), ut Pf. LV, 20. LXXIV, 2. Thren. V, 21. *Quod in aeternum fundaveris ea*, scil. praecepta, statuta tua, Vs. 151. 150. 149. Sensus: jampridem hoc, et ex ipso verbo tuo, didici, ea, de quibus hoc testatur, ita esse firma, ut nullo unquam tempore, illiusve casibus convellantur, sed perpetuo immota consistant, ut igitur semper his sit tutum niti et fidere.

154. ריבה ריבוי Vid. not. ad Pf. XXXV, 1.

157. *Ἀπεξδοχα* Pfalms III, 3. 4.

158. *אחזקטטה* *Summo fastidio affectus sum* facinorosis et perfidis illis hominibus (בגרים), cf. Cal. Pf. XCV, 10., et Niphal Ezech. VI, 9. XX, 43. Job. X, 1. Alii, Chaldaicum et Kimchium sequuti: certo, litigo cum eis, oppono me illis contendendo, ex vicini verbi Chaldaici קטט significatione.

161. *ומתבריה פחד לבי* *Sed a verbo tuo solo timet cor meum*, nullam vim hostium meorum tam metuo, quam verbum tuum, ne quid committam huic contrarium.

164. *שבע* *Septies*, i. e. iterum iterumque, aliquoties, ut Pf. XII, 7. ubi not. vid.

165. *ח. שלום* h. l. de animi tranquillitate et conscientiae bonitate accipiendum videtur, hac sententia: animo sunt profusus tranquillo et quieto, qui diligunt doctrinam tuam, neque perturbat aut offendit eos quidquam.

168. *כל דרכי נגדה* *Omnes viae meae coram te*, tibi cognitae atque perspectae sunt, ut Pf. XXXVIII, 10. Sensus: quae tu mandas, observo; tu scis, me hoc agere, nihil enim te latet omnium, quae cogito et facio.

169. *בדברך הבינני* *Secundum verbum tuum intelligentem me reddo*, i. e. tuae legis intelligentiam mihi largire, ut faciam quae tua praecepta jubent.

172. *ח. חן* h. l. non *respondebit* est interpretandum, sed *cantabit, resonabit*, ut Exod. XXXII, 18. *ענות גבורה* est

est clamor victoriae, coll. Arab. غني in II. Conjug. *cecinit.* Cf. SCHULTENSII Commentar. ad Job, III, 2. Sensus: doctrina tua semper erit in ore mihi.

175. משפטך יעוררני *Judicia tua juvent me, i. e. sententia iusta tua, qua coerces et perdis impios.*

176. Huc et illuc profugus oberro, sicut ovis perditam, ita require famulum tuum, et reducito me in caulam, securum me praela. Sunt, qui hoc referant ad calamitatem Antiochici temporis, quo et dissipatus erat populus et conventus etiam sacri impediabantur, in templo quidem profusus, quo ne accedere quidem licebat Judaeis uno toto anno. Qui vero Davidicum existimant Psalmum has preces tum sasas conjiciunt, cum Davides vel a Saulo, vel a filio regno pulsus, in peregrinis terris exul degeret.

PSALMUS CENTESIMUS
VIGESIMUS.

A R G U M E N T U M.

Queritur de malignitate et calumniis hominum barbarorum et pacis inimicorum, inter quos ver-
sandum sibi sit; contra illos igitur Dei opem
implorat, quam saepius antea sit expertus.

Psalmus hic, et quatuordecim, qui eum pro-
xime continenterque sequuntur (CXX - CXXXIV.),
singuli שִׁיר הַמַּעֲלוֹת inscripti sunt. De cujus ap-
pellationis significatione et ratione diversorum
diversae sunt conjecturae, quarum tamen plerae-
que quum sint parum verisimiles, quaedam etiam
absurdæ prorsus; hoc loco unam tantum, alte-
ramve illarum, quae reliquis sint probabiliores,
attulisse sufficiet. Primum igitur multi sunt, qui
שִׁירי הַמַּעֲלוֹת interpretentur *carmina ascensionum*,
hoc est, quae canerentur, cum populus in Hie-
rosolymitanam urbem ascenderet, nimirum vel
ad festa quotannis celebranda, vel tum, cum e
Babylonico exilio reverteretur. Ea sane reversio
dicitur הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל, *ascensio ex Babylone*, Esr.
VII, 9. et revertentes vocantur הַגִּלִּים, *ascenden-*
tes,

tes, Efr. II, 9.; nam quia hic situs erat Israeliticae regionis, ut reliquis circumpositis altior esset; seu de Aegypto, seu de Babylone, ad eam tendentibus ascendendum erat. Ab iis igitur, qui de exilio in patriam redirent, decantata fuisse haec carmina, multi putarunt, hoc etiam argumento ducti, quod Efr. II, 65. inter redeuntes ex Babylonia etiam narrantur fuisse cantatores et cantatrices numero 220., vel, ut Nehem. VII, 67. habetur, 245., nimirum ad itinerum molestias molliendas, reducesque consolandos, et recreandos, atque ad Dei laudes celebrandas. Quod autem pluralis numerus, דָּוָמְעִלִּירָה, in illis titulis usurpatus sit, causam afferunt hanc, quod non una vice et tempore reversus est populus, sed variis; reversionum certe *duarum* expressa sit mentio apud Efram, *prioris*, primo Cyri anno Serubabele et Josua ducibus (Efr. I. II.), *posterioris* anno septimo regis Arthasastae, ducente Esra (Efr. VII, 6. 7, VIII.). Illi tamen conjecturae de horum carminum occasione et usu monuit jam AGELLIUS, esse aliqua in his Psalmis, quae refragari videantur, ut cum Pf. CXXII, 1. dicitur: *eamus ad aedem Jovae*, neque enim tum reparatum erat templum a Chaldaeis destructum. „Quamobrem,“ pergit Agellius, „varia quidem esse argumenta horum Psalmorum puto, sed in unum hos quindecim collectos, qui ascendentibus in templum ter in anno apte conveni-

venirent, quamvis alia de causa editi ab autoribus fuerint. Illud etiam huic sententiae favet, quod ita dispositi videntur, ut in iis, qui deinceps sequuntur, propius ad terram Judae et ad templum accedi videatur, ut cum accederetur ad urbem Jerusalem, Psalmus CXXII. decantatus sit, cujus initium: *Vehementer laetor, cum mihi dicitur: eamus ad tedium Jovae*; cum jam perventum esset ad templum, tum ille (Pf. CXXXIV.): *Laudate Jovam omnes ejus ministri, qui in ejus aede ministeria peragitis*; populumque Israel, cum de diversis locis ter in anno juxta Domini praeceptum ad montana Judaeae et adorandum Dominum pergeret (Exod. XXXIV, 24.), his Psalmis laborem itineris levare consuevit, ut *ascensiones* non absurde dici potuerint progressiones illae Israelitarum ad templum accedentium. Et nostra aetate HERDERUS¹⁾ hos Psalmos fasciculum esse carminum ab Israelitis in itinere ad dies festos cantatorum existimavit. Laetitiae vero illi publicae, qualis erat Israelitarum ad celebrandos dies festos proficiscentium, minime congruunt lamentationes et querelae illae, quae non primo tantummodo, verum et aliis pluribus horum Psalmorum insunt. Afferitur igitur alia ratio nominis, sic appellatos esse a contentione vocis, ut hujus *ascensio* significetur, et *carmina ascensionum* dicta sint, quod elata

1) In libro de Poëseos Hebraeae genio (*vom Geist der Ebraeischen Poësie*) P. II. p. 367.

Quae quidem sententia nec vobis improbanda videtur. Quicquid vero de nominis $\text{הַשְׁמַחַת הַיָּיִן}$ significatione fiatuas, hoc sane apparet, hos Psalmos omnino peculiare aliquid habere, quod et sic continenter et tanquam uno fasciculo colligati collocatique leguntur, et peculiari insuper inscriptione notati sunt, qualem non habent ulli alii. Et in hoc quidem nullo Psalmorum ordine omnino externam causam et communem quandam esse oportet, qua hos ipsos Psalmos uno titulo comprehensos habemus. De quo conjectura est perquam probabilis TILINGII⁵⁾, hos Psal-

CXXI. esse in eo illam dictionis figuram conspicuam, quae Graecis $\kappa\lambda\iota\mu\alpha\acute{\xi}$ vocatur, Latinis *gradus*, *gradatio*, quae est $\alpha\nu\alpha\delta\iota\pi\lambda\omega\sigma\iota\varsigma$ pluribus gradibus ita continuata, ut antecedentis sententiae nomen aut verbum precipuum in sequentis principio subinde repetatur. Id $\sigma\chi\eta\mu\alpha$ tamen quum non tantum in Pf. CXXI., verum et in Pf. CXXVII.prehendatur, inde hosce quindecim Psalmos nomen $\text{הַשְׁמַחַת הַיָּיִן}$ nactus esse, conjecit GESENIUS in *Ephemeridd, literarr. Halensf.* anni 1812. No. 205. Sed quum non in cunctis Psalmis, qui ita sunt inscripti, et in paucis illis eorum subinde duntaxat ista figura sit adhibita, quae et in aliis V. et N. T. locis hand raro observatur (vid. e. c. *Jes. XXVI, 1. seqq.* et cf. GLASSII *Philol. S.* p. 1331. ed. Dath.), illa de appellationis $\text{הַשְׁמַחַת הַיָּיִן}$ ratione sententia parum est probabilis.

- 5) In libro hac insignito epigraphe: EBERHARDI TILINGII *Disquisitio de ratione inscriptionis XV. Psalmorum, qui dicuntur הַשְׁמַחַת הַיָּיִן, seu Cantica Ascensionum, una cum succincta expositione eorundem.* Bremae, 1765. 8. Majore cum scientia et sagacitate Tilingius hanc materiam tractavit, quam FRID. ADOLPH. LAMPE, cujus *Commentarius in Psal-*

Psalms eo temporis intervallo, quod inde a primo reditu ex Babylónico exilio usque ad restauratam religionem et rempublicam Judaicam effluxit, fuisse partim primum compositos, partim, si qui jam ante extiterint, accomodatos ad res istius aevi, atque in unum fasciculum collectos ad usum publicum. Cui sententiae maxime favet horum Psalmorum argumentum. Plerique enim continent questus de odio et inimicitia vicinorum, de contemptu hostium potentum et superbiorum, de malis et miseriis gravissimis sustentatis, sed, divino auxilio feliciter superatis ⁶). Quae omnia simul sumta reipublicae Judaicae statui unice temporibus illis congruunt, quae reditum ex Babylone proxime sunt sequuta. Atque hunc quidem Psalmum Tilingius recte statuit

Psalms Graduum, in *Ejus Meditatt. Exegett.* edit. a Dan. Gerdes, Basil. 1742. 4. hodie exigui est usus. Nostra aetate prodierunt *Quindecim Psalmi graduales*, quos ex ipso fonte Hebraico Latinos fecit, cum vulgata versione e regione posita exacte contulit et perpetuis annotationibus illustravit SEBAST. SEEMILER. Ingolstadii, 1791. 36. pp. in quatern. Sed Commentario longe praestantiore hunc Psalmorum fasciculum nuper illustravit THEODOR. ADR. CLARRISSE in Dissertat. quae inscribitur: *Psalmi quindecim Hammaaloth philologicae et criticae illustrati*. Lugd. Batav. 1819. in octon.

- 6) Vid. Pf. CXX, 6. 7. CXXIII, 3. 4. CXXIV. tot. CXXIX, 1—3. Ceterum ad illa tempora referendos esse hos Psalmos, jam Theodoretii aliorumque Patrum Graecorum erat sententia, quam et Syriacus Psalmorum interpres sequutus est. Vid. Tilingii l. c. p. 57. et 59. seqq.

tuit continere querelas populi, non amplius de-
tenti in Chaldaea, sed reducti, de invidia et
calumniis dolisque Samaritanorum atque popu-
lorum Judaeae confinium, qui Judaeis infraura-
tionem cultus et reipublicae invidebant, atque
aedificationem urbis et templi ut impedirent om-
nem movebant lapidem. Ab iis igitur pacis tur-
batoribus ut suum populum liberet Deus, pre-
cibus petit Psalmus.

1. Introducebat poeta populum grato animo commemo-
rantem divinam clementiam, qua antea semper preces il-
lius exaudiverat: *Clamavi ad Jovam in angustia quae
fuit mihi, et exaudivit me.* Quae verba respiciunt haud
dubie illud tempus, cum Jova populum ex captivitate
reduxit; et ad spem res suas in pristinum restitutas vi-
dendi erexit. Hic ergo idem breviter complexus est poe-
ta, quod proluxius exsequitur Nehemias et explicatius in
oratione sua Cap. IX, 6. seqq.

2. Hac divina clementia et facilitate in audiendo fre-
tus orat, velit nunc quoque Deus, quum novum immi-
neret periculum a calumniatoribus, se liberare: *Libera,
Jova, animam meam a labio mendaci, et a lingua sub-
dola.* In *לשון שקר* statuenda est vel enallage status ab-
soluti pro constructo, vel hujus certe ellipsis post abso-
lutum, ut Pf. LX, 5., ubi not. vid.; vel substantivum em-
phatice pro adjectivo ponitur, q. d. *a lingua*, quae me-
ra est *fraus et dolus*, ut Pf. XXXV, 6. *ויהי חשך עיניהם* *via
eorum fit caligo.* Hisce obtrectatoribus intelligendos esse
novas incolas regionis Samaritanæ recte observat Tilin-
gius (p. 68.). „Quibus illi machinationibus, quibus do-
tis falsisque criminationibus fuerint usi, ut Judaeos tem-
plo et urbe reaedificandis depellerent, multis relatum le-
gimus in libris Esrae et Nehemiae. Modo apertis men-
daciis

daciis et falsis criminationibus (quod per שמה-שקר in-
nuitur) regum Persarum animos in Judaeos accenderunt,
effeceruntque, ut severis edictis prohiberent, quo minus
templum reaedificarent, quod inprimis ab Arthasasta fa-
ctum legimus Efr. IV.; modo tecta fraude et fucatis
verbis (quod forsitan spectat לשון רמיה) illos ab opere
suscepto revocare illudque impedire studebant, Efr.
IV, 1. 2. Atque paucis annis interjectis, sub Artaxerxe
Mnemone, idem tentarunt, Judaeos a reficiendis moeni-
bus urbis abstrahere conantes, nunc virulentis cavillis et
sarcasms, Nehem. III, 19. et IV, 1 — 5., nunc vi et ar-
mis, Nehem. IV, 7. seqq., nunc iterum verbis ad dolum
comparatis, aliisque fraudulentis medijs, Neh. VI. Va-
rijs tandem artibus rem eo deduxerunt, ut non solum
quosdam ex principibus viris ad se pellexerint, uti ne-
potem Elifchibi, Nehem. XIII, 28.; sed et ut dimidia pars
Israelis; auctore *Abrahamo Zaccut*, ad Samaritanos de-
fecerit.“

3. Apostrophe ad ipsos Samaritas, qua exprobrat
illis summam malitiam, utpote qui ex suis calumnijs et
fallacijs nullum ipsi fructum caperent; alijs tamen maxi-
mum damnum afferrent: *Quid dabit tibi, obtrectator,
lingua tua fraudulenta? aut quid lucris tibi adjiciet?*
ita, scil. in bonam partem, verbum דתת dicitur etiam
Gen. XXX, 24. Pf. CXV, 14. Alii vero in malam par-
tem accipiant, ut in jurisjurandi formula 1 Sam. III, 17.
XIV, 44. Ruth. I, 17. (quomodo et verbum יתן Levit.
XXIV, 19. 20. usurpatur), hoc sensu: quantum malorum,
quantum damnorum dare et inferre potest lingua dolosa
obtreccionibus atque calumnijs suis! Alii haec verba
ex formula illa adjurandi (loc. proxime antea memo-
ratis): כה יעשה-לך מלהים יכה יוסף sic explicant: *quam
severe te puniet Deus, lingua dolosa!* Disparem tamen
esse utriusque locutionis rationem, manifestum est. Reti-
nenda omnino explicatio primo loco proposita, cujus sen-
tentiam etiam Chaldaeus expressit his verbis: *quid dabit*

tibi, o calumniator! aut quid adjiciet tibi, o obtrsectator! lingua dolosa?

4. Chaldaeus hunc Versum responſionem ad quaestio-
nem Vs. 3. simulque poenae divinae denunciationem exi-
stimavit, hincque אָנָּן in Accusativo reddidit, hoc modo:
*Sagittas potentis acutas, veluti fulgura superne, cum
carbonibus genistarum, qui ardent in Gehenna inferne.*
Simplicius tamen est, hunc Versum sic accipere, ut per-
gat populus queri, et, quantum malorum tibi existat ab
istis calumniis, describat, comparando eas primo quidem
sagittis praecutis, ab homine robusto et valente jacula-
tis, quorum idcirco plaga altius in corpus descendit;
tum vero carbonibus candentibus. Ita igitur verba he-
braea sunt transferenda: *Sagittas fortis acutas sunt ca-*
lumniarum! aequae ac carbones juniperorum s. genistarum.
Particula אָנָּן significat h. l. *aeque ac*, ut Pl. CVI, 6.
Coh. II, 16. VII, 11. Nomine אָנָּן aliqui *genistam* nota-
ri existimant (ut URSINUS in *Arboreto Bibl.* Cap. XXVII.
§. 7. CELSIUS *Hierobot.* P. I. p. 246. ALB. SCHUL-
TENSIS ad Job. XXX, 4. OEDMANN in *den Ver-*
mischten Sammlungen aus der Naturkunde, Fasc. II. Cap.
VIII, et J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 2270.), quae,
referente Forskaliø (cujus verba attulit Michaelis l. c.),
igni injecta fragore tonat, velut juniperus, quam notam
apprime convenire putant animo iracundo et immiti.
Sed quum אָנָּן, *carbones*, poeta noster ad comparatio-
nem adhibeat, apparet, de fragore ligni ardentis non
posse cogitari. Quare retinendam censeo vulgo receptam
interpretationem: *aeque ac carbones juniperi*; de carboni-
bus autem ligni hujus constat, quod nullum genus diu-
tius ignem teneat et conservet, et, quod consequens est,
urat diutius aut pertinacius. HIERONYMUS in libro
de Mansionibus ad Fabiolam, Mansionem XV. haec scribit:
*„cum carbonibus juniperorum: ferunt lignum hoc ignem
multo tempore conservare, ita ut si prunae ejus cineres
fuerint opertae, usque ad annum perveniant.“* Ita Ara-
bes

bes curas vivacissimas et indignationem vehementem comparant **جَمْرُ الْغَضَا**, prunis Gadae, cujus arboris lignum est valde durum, quod diutissime ignem servat, per quadraginta adeo dies; vid. Reiskium ad *Taraph.* p. 110., A. Schultens ad *Hariri Confess. V.* p. 175., et *Meidanii Proverb.* ex vers. H. A. Schultens, p. 253:

5. **וַיָּחַד לִי בֵּי גְרָמֵי מִשָּׁה שְׁכַנְתִּי עִם-אֱהֱלֵי קֶדָר** *Vas mihi, quod commoror inter Mesech, et quod habito cum tentoriis Kedar.* Verbum **בֵּי** h. l. non *peregrinari* significat, sed simpliciter *commorari*; ut Pf. V, 3. XV, 1. Ier. XI, 6., et respondet **שְׁכַנְתִּי** hemistichio altero. **גְרָמֵי מִשָּׁה** pro **עִם מִשָּׁה** ut Pf. V, 5. **וַיָּחַד** pro **וַיָּחַד עִמָּךְ**, vid. ibi not. Ita Zach. II, 11. *Vas tibi, Zion, habitans apud filiam Babel.* Verba, quae *habitare, commemorari* significant, construi cum Accusativo nominis ejus, quod *locum*, ubi quis commorari, aut *homines*, inter quos habitare dicitur, observavit GERHARDUS *Lehrgeb.* p. 808. Cf. NOLDII *Concordant. Particular.* f. v. עַם, p. 740. et Not. 1943. **מִשָּׁה**, *Meshech*, nomen filii Japheti, Gen. X, 2. 1 Paral. I, 5., quo *vix* dubium est, quin *Mescht* sint intelligendi, inter Cappadociam, Colchos, Iberiam et Armeniam, ad Phasin fluvium, aut certe in ejus vicinia habitantes; cf. not. ad Genes. X, 2. Alii vero hoc nomen h. l. non ut proprium, sed ut appellativum accipiunt, quod *longum et diu protractum tempus* significet (a **מִשָּׁה**, *traxit, protraxit*, et, ad tempus translatum, *distulit, prorogavit*, ut Ezech. XII, 25. 28. Prov. XIII, 12. Nehem. IX, 38.), quemadmodum Hebraei dicunt **יָשַׁבְתִּי יָשְׁבַת בַּבֶּל**, *intra spatium decem annorum*, et **בְּמִשָּׁה הַזֶּמַן**, *tractu temporis*. Hinc nostra verba sic interpretantur: *commoror longo tempore* (ante **מִשָּׁה** praefixo subaudito). Ita Aquila: *προσηλύτευσα ἐν μακροσμῶ*, et, quamvis inversis verbis, tamen in eundem sensum; Symmachus: *παροικῶν παρελλύουσα*, id est **בֵּר מִשְׁכַּחֲתִי**, *peregrinans protraxi*, scil. tempus; pro

קְדָרִים אֲרָבִים Paullo aliter, licet eodem sensu, Alexandrinus: *ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη*, id est, קְדָרִים אֲרָבִים, *incolatus meus prolongatus est*, ut habet Vulgatus, quos sequuntur Syrus et Araba. Solus ex veteribus Chaldaeus קְדָרִים h. l. pro populo accepit; recte, haud dubie, nam quum in altero hemistichio certae cujusdam nationis, *Kedarenorum*, fiat mentio, huic nomini, ut in priore hemistichio alius nationis nomen respondeat, parallelismi membrorum leges postulant. קְדָרִים, *Kedar*, Ismaëlis filius, Genes. XXV, 13. 1 Paral. I, 29., cujus posterii non in civitatibus, sed sub tentoriis vagant et erroneam vitam ducebant, vid. Jes. XLII, 11. Jerem. III, 2. Ezech. XXVII, 21. *Moschi* vero et *Kedareni* h. l. non sunt intelligendi proprie, sed omnino gentes inhumanae et barbarae, quibus vates populi sui adversarios hucusque descriptos comparat propter ipsorum asperitatem ac saevitiam. Cf. DRUSII *Observat.* L. VI. Cap. XX. et *Proverbs Class.* II. L. III. C. 120. Ita et MICHAELIS in *Supplem.* p. 156g.: „duorum populorum, Moschorum et Cedarenorum, non ob viciniam eorum, sed quod maxime sunt barbari, nomina componantur.“ Tilingius tamen (p. 71.) *Kedarenos* s. *Arabes* proprie intelligendos existimat, quod inter hostes reduciis populi non tantum Arabum diserta fit mentio Nehem. IV, 1., verum et nominatim Geschemi cujusdam Arabis, qui gentis suae, ut videtur, antesignanus, una cum acerimis Judaeorum inimicis, Sanballato et Tobia, calumniis restorationi urbis sese opposuit, Nehem. II, 19. VI, 1. Et *Moschos* etiam inter novos Samaritidis incolas, Judaeorum res affligentes, fuisse conjicit.

6. קְדָרִים *Multum* (nomen adjectivum femininum forma regiminis adverbialiter positum, ut קְדָרִים, *centies*, Cohel. VIII, 12.), i. e. diu nimis, ut Pl. LXV, 10. CXXIII, 4. CXXIX, 1., et πολλά Marc. IX, 14. Marc. III, 12. — קְדָרִים, *Sibi*, est quasi Dativus incommodi, s. patientis, ut Thren. I, 15. III, 60.

7. Testatur populus, a se causam inimicitiarum non esse. אֲנִי אִישׁ שְׁלוֹם pro אֲנִי-שְׁלוֹם, *ego sum vir pacis*, i. e. pacis amantissimus; ut 1 Sam. XXV, 6. אֲמַתָּה שְׁלוֹם, *tu sis pax*, f. *incolumitas*, i. e. prosper; ita et supra Pf. CIX, 4. in אֲנִי הַפְּלִיאָה est nomen אִישׁ subaudiendum. וְכִי אֲרֹצֵר *Etiamsi loquor scit. שְׁלוֹם, pacem*, i. e. etiamsi semper auctor et iusfor sum pacis, וְהִנֵּה לְמִלְחָמָה *illi tamen ad bellum* scil. אֲרֹצֵר, *prodeunt*, ut haec locutio integra habetur 1 Reg. XX, 18., f. צָמִית, ut Num. XXXI, 21. XXXII, 6. Illi tamen tantum bella volunt; solum hoc agunt, ut me perdant.

PSALMUS CENTESIMUS
VIGESIMUS PRIMUS.

ARGUMENTUM.

Profitetur, se acquiescere in spe et fiducia protectionis divinae, et se a Jova solo et coelitus expectare opem omnem suam.

Carmen militare esse hunc Psalmum, quo bene precatus sit copius, quas cum ducibus suis ad bellum emisit, rex ipse domi manens, verisimile quibusdam visum, ob mentionem excubiarum, atque molestiarum a sole et luna (Vs. 6.), quae ad castra et commorationem in his sub dio pertinere existimant. Alii usurpatum fuisse Psalmum hunc volunt a sacerdotibus et Levitis, de cujus formula bene precarentur iter aliquod ingredientibus, aut peregre ituris quocunque, etiam extra expeditionem. Nos, ut Psalmos ceteros omnes, qui communem habent titulum שִׁיר הַמִּצְוֹת, ad reditus ex Babylonico exilio tempora referimus; ita hunc quoque Psalmum non dubitamus iisdem illis temporibus assignare. Atque forsitan usurpatus fuit ipso sub egressu ex peregrinis terris, quum jam esset concessum exulibus,

ulibus, ut in patriam remigrarent, et nunc in eo essent, ut iter ingrederentur *).

1. $\text{וְיָשָׁבְהוּ אֶל־בְּרִיתֵנוּ}$] Observat Kimchi, hic solum וְיָשָׁבְהוּ pro וְיָשָׁבְהוּ , sive *Lamed* pro *He* articuli, positum esse, ut 2 Reg. VII, 2. *Cujus manu* וְיָשָׁבְהוּ rex (pro וְיָשָׁבְהוּ (*innitebatur*. Cf. STORRII *Observatt.* p. 289. et GEBENII *Lehrgeb.* p. 681:

I.

*) TILINGIUS in *Disquisit.* p. 80. 81. Psalmum confecto jam itinere, quum montana Judaeae, loca illa sancta, oculis denovo lustrari jam liceret decantatum conjicit. Nec multum discrepat Graecus quidam auctor, cujus verba AEGELLIUS attulit (Eusebium illum putat): *Τὴν δευτέραν ψῆδὴν ἄδει, προαπολυθείς μὲν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐν ὁδῷ τε τῇ μακαρίᾳ (ἰσ. μακρᾷ) τῇ μεταξὺ Βαβυλῶνος καὶ Ἱερουσαλήμ γενομένου, ὃς καὶ μέσος τῶν ὁρέων ἀπολειφθείς, εὐχεται βοήθειαν αὐτῷ γενέσθαι, οὐ καὶ ἐπακούσαν; τὸ προφητικὸν πνεῦμα ἀντιφθέγγεται κύριος φυλάξει τὴν εἰσοδὸν σου, καὶ τὴν ἐξοδὸν σου.* Secundum carmen canit jam quidem e captivitate dimissus, sed adhuc in itinere illo felici (s. longiore) inter Babylonem ac Jerusalem positus; et in mediis montibus constitutus, optat sibi divinitus auxilium ferri, cujus vocibus exauditis responsum reddit propheticus spiritus: *Dominus custodiet introitum tuum et exitum tuum.* Post exilium Babylonicum carmen factum putat et J. G. LACKEMACHER, qui in *Observatt. Philolog.* P. IX. Observ. III. (inscripta: *de Numine Israelis tutelari Pf. CXXI.*) hunc Psalmum illustravit. Non improbanda proctus, mihi quidem, Lackemacheri videtur conjectura, carmen hoc recitatum fuisse a choris, sive coetibus Levitarum duobus, quorum unus personam sustineret totius populi, alter huic per antiphonam quandam responderet, et priorem quidem chorum Versus cecinisse duos primos, alterum vero reliqua.

1. Verba *אַל-הַהָרִים מִשָּׁמַיִם עֵינַי אֶטּוֹל* *Attollo oculos meos ad montes*, nonnulli sic interpretantur: sursum tollo oculos meos, ex alto enim, et desuper, auxilium expecto; quasi dicatur idem, quod Pf. CXXIII, 1. *Ad te sustollo oculos meos, qui in caelo habitas*; ut sit *אַל-הַהָרִים montes versus*, nihil aliud, quam *sursum, in caelum*. Et sicut Pf. XVIII, 17. *et sublimi (עֲלִימָה)* sibi porrectum manum canit David, quae opem ei asserret. Minus apte tamen *ad montes oculos attollere* pro eo quod est *ad caelum oculos attollere* dicitur. Alii *montes de Zionio et Moria* interpretantur (coll. Pf. LXXXVIII, 1. et CXXV, 2.), quasi dicat: respicio ad Zionium, ubi sedem habet Jova, et ubi et unde opem fert invocantibus (Pf. III, 5.), et convertebant se Judaei orantes templum versus, vid. 1 Reg. VIII, 33. 35. 38. 44. 48. Dan. VI, 11. Ita et Lackemacher (loco in not. ad Argum. cit.): „montes intelligit eos, quibus Hierosolymorum urbs, illam maxime, cum templum infidebat, Dei habitaculum; ad hunc vultum se convertere ait, dum auxilium petat.“ Quod vero addit Lackemacher, innuere vatem, idem sese quidem agere, quod gentes agant aliae, quibus ad montes respicere et concurrere solemne sit, auxilii impetrandi causa (quum persuasum esset gentibus plerisque, Deos in montibus plerumque versari); agere vero et animo rectiori, et effecta meliori; hoc, inquam, quaesitum videtur; neque porro quae adfert de templi ac delubria in montibus plerumque exstructis, ad rem nostram faciant, aut de hisce Psalmographus cogitasse quicquam verisimile (recte vero illa ad illustrandum locum Jerem. III, 23. assumi possunt). Nos quidem haud dubitamus cum Tiltingio montes intelligere Palaestinae, Zion, Tabor, Carmel, ad quos reduces in ipso itinere constituti, summo cum desiderio oculos attollere dicuntur. Sensus igitur hic erit: euge! tandem adspicio laetissima haec patriae montana. Sunt, qui, Kimchio auctore, *בְּ* pro *בָּ* positum existiment ut 1 Sam. XVII, 49. Ezech. XVIII, 6., q. d. *super montibus*

recitator se confirmaret, atque haec personae mutatio suscepta sit, ut fiat bene precantis confirmatio, quae suggeratur ab altero, quod est *ἐμφατικώτερον*. *לֹא יִתֵּן* Nec dabit, i. e. finet, permittet, ut Pf. XVI, 10. LV, 23. CXVIII, 18; *לֹא* vero h. l. non est *prohibitive*, sed simpliciter *negative* accipiendum, ut Pf. V, 3. Proverb. XII, 28. XXVIII, 17. *הִלְכָה לְפָנָיו* Nutare (alii, quibus *טוּט* est nomen formae *טוּר*, *טוּצ*, reddunt *in mutationem*) *pedem tuum*, i. e. sustentabit te, confirmando animum et corpus tuum, ut superes adversa omnia; nam qui casum et lapsum avertit, is sustentat nimirum eum, qui consistit, ut possit consistere. Cf. eandem formulam Deut. XXXII, 35. Pf. XVII, 5. XXXIII, 17. LV, 23. *לֹא יִשְׁמַרְךָ* Non enim dormitat qui custodit te, ergo continenter te sustentabit.

4. Verba *לֹא יִשְׁמַרְךָ* non dormitat, nec dormit, aliqui mutato ordine poni dicunt, quum simpliciter sic esset: neque dormit, neque dormitat. Alii *ἀνεξήγητος* hoc dici volunt, ut sit, non dormitat, multo minus dormit. Lackemacherus his verbis respici existimat ad gentium barbararum stultam opinionem, qua Deos suos *somnum* interdum *capere* sibi persuaderent, vid. 1 Reg. XVIII, 27., coll. *Iliad.* L 606. CLARISSE imaginem defunctam putat ab itineratorum catervis (*Karavanen*), quae antequam se quieti tradant custodes disponere solent, ut ab Arabibus latrocinantibus ferisque se tueantur.

5. Verba *עַל-יְדֵי יְמִינְךָ* non esse conjungenda, quasi esset: *umbra tua super manum tuam dexteram* (quomodo Lackemacherus voluit, qui figuram petentem existimat ab umbella, quam, ut fieri solet in regionibus calidioribus, manu quis tenet dextera, ut a radiis solis corpus suum defendat), sed dirimenda potius, ut sit: Deus *umbra*: i. e. protectio tua (ut Num. XIV, 9. Pf. XCI, 1.), *ad manum dexteram tuam*, id est, *l. aderit*, i. e. praesto tibi, paratus ad te juvandum, si opus sit, cf. Pf. XVI, 8. CIX, 32., jam monuit DRUSIUS *Observat.*

L. I. Cap. VIII. Neque igitur cum J. D. Michaelis cogitandum videtur de refrigerio, quod umbra praebet a parte meridionali, quae h. l. *dexteri lateris* nomine indigitetur, ut Pf. LXXXIX, 13., ubi tamen קָרַח וְקָיִץ simpliciter.

6. קָרַח וְקָיִץ לֹא-יִבְבֶּה יָרֵחַ בְּלַיְלָהּ. *Interdus sol non laedet te, et luna noctu scil. non laedet te*, ut enim solis aestus gravis in aprico, ita lunae lux noxia creditur sub hac dormientibus, in terris illis calidis, vid. e. c. ANDERSENS *Oriental. Reisebeschreib. herausgegeben von Ad. Olearius* (Hamburg. 1696. fol.) p. 8. Cf. *das a. n. Morgenl.* T. IV. No. 869. p. 108. Vulgo percussiones lunae de frigore accipiendum existimant nocturno, quod praesertim post noctem mediam, orientis in regionibus, grave et molestum est, unde Jacobus *interdus aestu, noctu vero frigore absumentum se fuisse* queritur Genes. XXXI, 39., et Jerem. XXXVI, 30. קָרַח בְּלַיְלָהּ, *frigus nocturnum*, conjungit cum *aestu diurno*. Frigus vero nocturnum lunae tributum existimant, quod, uti a sole aestus proficitur diurnus, ita luna (quod sidus *nocti praesse* dicitur Genes. I, 16.) pro fonte et effectrice frigoris nocturni habita fuerit. Lackemacherus, Michaelis, alii ex opinione veterum illustrandum putant, qui lunae vim quandam pestiferam ad morbos corporis excitandos tribuerint, unde *lunatici* dicantur. Sed multo minus Knappii videtur sententia probanda, quam et Dathius sequutus est, *lunam ferire* i. e. nocere dici, cum vel luce maligniore vel splendore nimio aciemque oculorum praefringente rebus et locis fallacem speciem praebet, ita ut viatores in devia vel paludes aberrant. Novam loci nostri explicandi rationem, eamque duplicem, proposuit GURLITT in *Animadverff. ad Auct. vet. (in Sylloge Commentat. Theolog. a D. J. POTT edita, Vol. I. p. 337.)*. „Quarum prior est, si quaeratur: quomodo luna laedere et nocere possit, inprimis peregrinantium catervae, quae sibi, in illis praesertim regionibus, multa mala ab inopino latronum impetu timeret? Nempe, lucem plane

plane condendo suam. Hinc sensus oritur hic: luna noctu non premet lumen suum, te illo recreabit usque viamque tuam illustrabit. Altera ratio est, ut verbum excidisse statuamus, quod notionem *illustrandi, exhilarandi, luxendi*, contineret, sive sit *האיר*, sive *האירש*, sive *האירי*, sive aliud quid. Atque haec quidem ratio, quum orationis concinnitatem quoque adjuvet, mihi videtur probabilior.⁶⁶ Haec Gurlitt. Judicent lectores, explicationum recenfitarum quaenam simplicitatis laudem prae ceteris mereatur.

8. *האירש הוואיך Egressum et introitum tuum*, i. e. in tota vita, et omnibus actionibus, ubicunque versaberis, vid. Dent. XXVIII, 6. XXXI, 2. 2 Sam. III, 25. 1 Reg. III, 7.; sicut in vernaculo dicimus, aliquem egredi et ingredi eo in loco, in quo versatur et vitam degit, quomodo 1 Sam. XXIX, 6. dicit Achis Davidi, *bonus, in conspectu meo, et exitus tuus et introitus tuus mecum est in castris, et non inveni in te quicquam mali*, i. e. inculpate te gessisti apud me in rebus omnibus et tota vita tua. Neque de reditu in domum, confecto bello, neque de egressu e Babylonicis terris, et introitu in Palaestinam h. l. cogitandum esse, docet *עיר-עולם* quod sequitur.

PSALMUS CENTESIMUS VIGESIMUS SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Studium maximum piorum hominum indicatur, Hierosolymam adeundi, quae urbs ab aedificiis, ab hominum frequentia, a religione, a tribunali-
libus laudatur, optanturque ei fausta et prospera omnia.

Quodsi vere Davidis, aut ejus temporis sit hic Psalmus, ut titulus monet¹⁾; in laetitia consecrati jam Zionii, vel adducta etiam eo arca, vel potius primo conventui, ex tribus solenni-
bus, in Zionio novo, post arcam introductam, et declaratam urbem Hierosolymitanam caput regni et religionis (2 Sam. VI. 1 Chron. XV.), conditus fuerit. Nec repugnat huic sententiae, quod Versu 6. בֵּית דָּוִד, *gentis Davidicae*, mentio fit, neque Davidis ipfius; nam potuit illud בֵּית infertum esse ab eo, qui vetustum carmen laetitiaerevertentium ex Babylone accommodaret

1) Alexandriae tamen interpretationi nullum auctoris nomen est praescriptum.

ret²). Certe carmen, ut nunc legitur, nemo dubitabit esse ita comparatum, ut Judaeis de templo et urbe jamjam restitutis sibi gratulanti-
bus optime congruat³).

1. Verba $\epsilon\upsilon\phi\rho\acute{\alpha}\nu\theta\eta\eta$ aliqui reddunt: *propter illos, qui dicunt mihi*, quomodo β post verbum $\kappa\alpha\tau\omega$ nomini praefixum, objectum, ut loquantur, sive materiam laetitiae indicat, ut 1 Sam. II, 1. Joel. II, 23. Pf. XXXII, 11. Ita Alexandrinus: $\epsilon\upsilon\phi\rho\acute{\alpha}\nu\theta\eta\eta$ *ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι*. Alii: *inter*

2) Quod ipsum et Pf. CXXIV. CXXVII. CXXXI. CXXXII. et CXXXIII., quibus itidem vel Davidis, vel Salomonis nomina sunt praescripta, esse factum, observat Tiling p. 87.

3) Graecus ille auctor, Agellio ad praecedent. Psalmum citatus (vid. ejus Argum. not.), de hoc Psalmo haec notavit: Οὕτω μὲν οὖν ὁ ρκ'. *Ψάλμος. ὅσσην δὲ ἔχει τὴν διαφορὰν ὁ ρκ'. πρὸς τὸν πρὸ αὐτοῦ, ἐγγύθην συνιδεῖν ῥαδίον λέγει γὰρ τοῦτον ὡσανεὶ νέων μὲν εἰσελθόντων εἰς Βαβυλῶνα τῶν Ἰσραηλῆταιν γεγενηκότων δὲ ἐμεῖ, καὶ ὡς Φήμης αὐτοῖς γενομένης, ὅτι δὴ μέλλουσιν τὰ Ἱεροσόλυμα καταλαμβάνειν τὸν οἶκον τὸν ἅγιον ἀπολαμβάνειν* Φησὶ γοῦν οὕτως, $\epsilon\upsilon\phi\rho\acute{\alpha}\nu\theta\eta\eta$, καὶ τὰ λοιπὰ. *Sic quidem CXX. Psalmus [ex Graecorum numerandi ratione] habet, quantum vero CXXI. a superiore differat, in promptu est videre. Sic namque hunc canit, ac si Israelitae, adolescentes Babylonem ingressi, ibi consenserint, et fama apud eos feratur, fore, ut Hierosolyma perveniant, et sacras aedes incipiant; sic itaque dicit: laetatus sum de his, quae dicta mihi sunt, in domum Domini ibimus. Nec multum diversa Theodoretus est sententia, duos superiores Psalmos a moerentibus adhuc dictos fuisse, tunc jam nuntio felici reditus accepto, cum iter illud optatissimum arripissent; laetos atque alacres vicissim dicere. Syriacae interpretationis inscriptio haec est: *quum praecipit Cyrus, ut redirent exsules.**

inter dicentes mihi, sive: una cum dicentibus mihi. Sed recte haud dubie Syrus: *למאן אצטריבן סוּס לַבּ*, *laetatus sum, quum dicerent mihi*, et Graecus quidam, interpres, cujus nomen ignotum: *εὐφράνεσθε ἀπόντων μοι.* Ita Mal. I, 12. *בְּאִמְרֵכֶם*, *dum dicitis.* Hoc tamen loco Participium pro Infinitivo positum.

2. Quam futuram *בְּלֵךְ* proxime praecesserit, praeteritum *עֲמְרוּהָ הָיָה* itidem pro futuro accipere congruens quibusdam visum, ut saepe alias, ubi futuro subjungitur praeteritum, veluti Job. XIX, 27. *Quem ego אֲמַרָהּ* *videbo*, *וְעֵינַי רָאָה*, *et oculi mei adspicient*; vid. et Job. V, 19. 20. XVII, 34. Jes. VIII, 8. Cf. STORRII *Observatt.* p. 162. Ita hujus Versus sensus erit hic: in tuis portis, Hierosolyma, erit statio nostra. Sed praestat, hunc Versum in Praesenti interpretari, ut sint voces adventantium, hoc modo: jam substimus intra portas tuas, Hierosolyma! Quodsi verba *עֲמְרוּהָ הָיָה* in Praeterito accipias, tolerabilem sensum vix elicies. Audi Aben-Esram, et judica ipse; sic enim ille: „meminimus, eos olim substisse in portis tuis, Hierosolyma, vel spectaculo pulchritudinis portarum atque murorum detenti, vel frequentissimi populi partim exeuntis partim ingredientis multitudine impediti.“ Nec magis ferendus Kimchi: „qui ex adscendentibus primi Hierosolymam veniebant, subsequentes sub portis expectabant.“

3. Sequuntur jam laudes Hierosolymitanae urbis, et primo quidem eo celebratur, quod non jam instar vici domunculis hinc inde dispersis, sed connexis et cohaerentibus aedificiis consistet, adeoque amplae urbis formam omnino habeat: qui quidem simplicissimus videtur sensus horum verborum: *יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה פְעִיר שְׂחֻבָּהּ-לָהּ יַחְדָּר*, *Hierosolyma aedificata est ut civitas, quae conjuncta sibi est una*, id est, quae perpetuis aedibus tota sibi veluti est conjuncta ac cohaerens. Ita Chrysostomus, cujus verba

ba allata ab Agellio: τὸ συγκεκροτημένον αὐτῆς λέγει τῶν οἰκοδομῶν, καὶ τὸ ἀσφαλές, καὶ τὸ πετυκνωμένον, καὶ ὅτι οὐδὲν ἔρημον εἶχε κατὰ τὸ μέσον, ἀλλὰ πάντοθεν ἦν πετυκνωμένη, ἀπηρτισμένη, συγκεκροτημένη, συνεχῆς τις οὖσα, καὶ συνημμένη. *Cohaerentia sibi illius urbis aedificia dicit, ejusque tum firmitatem, tum frequentiam, et quod nihil in medio desertum ab aedificiis erat, sed undique spissa et perfecta et constructa, continentibusque fabricis conjuncta.* 2 ante רַיָּג h. l. redundat, ut alias saepe, veluti Num. XI, 1. 1 Sam. X. 27. Cf. NOLDII *Concordant.* p. 357. not. 25. et not. 1314. Verba יְרֵי־הָרְבִּיבָה Syruss ita reddidit: *sicut civitas יְרֵי־הָרְבִּיבָה, quam ambit murus.* Symmachus: *συνάφειαν ἔχουσα ὁμοῦ.* Alexandrinus: *ἧς ἡ μετοχή αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ,* et Vulgatus: *cujus participatio ejus in id ipsum.* Cappellus in *crit. S.* p. 227. illum רְבִּיבָה legisse censet, a רַבָּר, *participatio, consociatio.* Agellius vero Vulgati interpretis sensum ita explicat: „laudat urbem Jerusalem ex frequentia maxima populi, quod, cum eo ter in anno universa gens conveniret, videretur metropoli persimilis, ad quam undique ex oppidis castellisque et circumjacentibus regionibus, fiat concursus, et, ut ipse dicit, *participatio et associatio.*“ Quae hausta sunt ex his Aben-Esrae: *Jerusalem in tribus festis assimilabatur civitati seu metropoli, כָּל־הַיְּרֵי־הָרְבִּיבָה, בְּכָל־הַיָּמִים, ad quam congregant se undecunque universae ejusdem filias tempore periculoso.* Amyraldus illud יְרֵי־הָרְבִּיבָה eo refert, quod urbs Hierosolymitana ex duobus oppidis in unam civitatem coaluerit: „aliquandiu enim urbs ipsa Hierosolyma divisa fuit ab arce, quam Jebusaei obtinebant, at tandem ipsa etiam arx venit in potestatem Judaeorum, 2 Sam. V, 6. seqq.“ Nos in eo, quod supra primo loco dedimus, acquiescendum putamus.

4. יְרֵי־הָרְבִּיבָה *Illuc*, tanquam ad domicilium religionis et locum, quem sibi Jova elegit Exod. XX, 21. יְרֵי־הָרְבִּיבָה *Ascendunt*,

dunt, ter quotannis in solennibus festis proficiscuntur, Exod. XXIII, 15 — 17. XXXIV, 23. Deut. XVI, 16. Ascendere vero dicuntur Hierosolymam proficiscentes utpote in regionem ceteris situ altiozem, cf. Luc. II, 41. XVIII, 31. שְׁבִעֵי יָמָה, *Tribus Jovae*, vocantur tribus Israeliticae ob foedus istud peculiare quod Jova cum hac gente sanciverat, quam etiam suo sibi servaverat regimini, cf. Deut. XXXII, 9. Pf. LXXIV, 2. Jes. LXIII, 17. Verba לְעֵרָה לְיִשְׂרָאֵל vulgo sic interpretantur: *secundum statutum Israelii datum*; subaudito ante עֵרָה *Caph*, ut Pf. LXVIII, 14., atque nomine significatione *statuti* accepto, ut Pf. XXV, 10. (ubi not. vid.), - Deut. IV, 45. VI, 20. Mihi simplicius videtur, עֵרָה usitati *testimonii* significatione accipere, ut haec sit sententia: cum pergunt tribus Israeliticae Hierosolymam ad celebrandam Jovam, id ipsum eis pro testimonio est, se esse populum Jovae peculiarem; hoc signo indicatur, ad Jovam illos pertinere, illius servitatem et cultum suscepisse.

5. Tertia laus Hierosolymitanae urbis, quod ea civitas esset, in qua judicandi potestas resideret, ac majestatis regiae sedes collocatae essent. שָׁמָּה *Ibidem*, Hierosolymis, ut Chaldaeus addidit; אַּ paragogicum hic non significat terminum ad quem, sed redundat, ut Jerem. XVIII, 2. Pf. LXXVI, 4. Pro יֹשְׁבֵי, *sedent*, Chaldaeus recte מְחַבְּבֵי, *collocatae sunt* posuit. סֵדְרָה לְמִשְׁפָּט *Sedes ad judicandum*, judicia exercenda; *judiciorum* autem mentione regnum significatur, quum haec sit pars regni, et politiae omnis, praecipua.

6. רִוְּצוּ שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם *Rogate pacem Hierosolymorum*, agite, precamini pro salute et prosperitate hujus urbis. Quae sequuntur: יִשְׂרָאֵל אֲהַבְּבֶךָ, *bene fit eis, qui te diligunt*, non existimo esse formulam votorum, ad quae concipienda verba proxima hortabantur, sed ita potius capienda, ut hoc praemii loco optet bene precantibus,

ut ipsis propter hanc pietatem bene sit; contra autem Pf. CXXIX, 5. malum precatur, vel execratur potius omnes, qui oderunt Zionem.

7. Bene sit ei foris et intus: id enim ntrumque significatur nominibus *בְּחֵילֶךָ*, in *antemurali tuo*, ut opus non sit praesidio aut exercitu ad moenia tua ab insultibus hostium tutanda, atque *בְּחַיֵּיךָ*, in *palatiis tuis*, synecdochice pro tota urbe, ut Pf. XLVIII, 4. De *בְּחַיֵּיךָ* vid. not. ad Pf. XLVIII, 14. Alexandrinus h. l. *ἐν τῇ δυνάμει σου*, Vulgatus in *virtute tua*, et Syrus *כֹּחֲךָ*, in *robore tuo*, reddidit; quod nomen hebraeum omnis generis vim, robur et virtutem denotat, e. c. Dent. XXXIII, 11. Pf. CX, 3. Melius, apertius certe, Aquila, *ἐν προτειχισματί σου*, et Symmachus, *ἐν περιβόλῳ σου*, in *muro circumducto*, vel, ut alii codd. habent, *ἐν προβόλῳ*, in *aggere moenibus circumposito*, sive humiliore muro, sublimioribus praejecto, unde milites propugnare solent. *בְּחַיֵּיךָ* Alexandrinus *ἐν ταῖς πυργοβάρεσι σου*, Vulgatus in *turribus tuis* interpretati sunt; fortasse turrita intellexerunt palatia; nisi forte mentione *moenium* facta opinati fuerint, *turrium* quoque, moenibus contiguarum rationem haberi debuisse.

8. Tuorum civium causa, quos ego in fratrum et proximorum loco habeo, precor nunc, ac precabor tibi deinceps omnia fausta et prospera. *אֶדְבַר-בְּךָ מִנְּשָׁמָה* Loquar i. e. precabor *pacem in te, de te*, ut Pf. LXXXVII, 3., quomodo et h. l. Alexandrinus et Vulgatus. Syrus *כֹּחֲךָ* pro *te*. Alii *בְּךָ* ita accipiunt: (pacem) *intra te*, existitaram, ut pax sit intra moenia tua. Alii: *dicam. pax in te!* Particula *מִנְּשָׁמָה* prorsus redundat, ut Pf. CXVI, 14. Ceterum diversae phrasae sunt Gen. XXXVII, 4. de fratribus Josephi, odio eum habentibus: *non poterant alloqui eum*

eum pacifice, et Esth. X, 3. de Mardochaeo: *quaerebat bonum populo suo*, וְיִדְבַר שְׁלוֹם לְכָל-יִרְעוּ, *et loquutus est pacem omni femini ejusdem*, i. e. consuluit saluti et prosperitati ejusdem.

9. אֲבִיקָשָׁה טוֹב לְךָ *Quaeram bonum tibi*, i. e. bene cupio tibi et facere studeo, ut Dent. XXIII, 6. Efr. IX, 12. Alii vero simpliciter: bene precor tibi, ut sit ἀγαθὸς colli ultimi in Versu praeced., quomodo eadem phrasis capienda Jerem. XXIX, 7. XXXVIII, 4.

PSALMUS CENTESIMUS VIGESIMUS TERTIUS.

A R G U M E N T U M.

Oppressi et vexati injuriis et exagitationibus profanorum hominum adversus hos irrisores et contemptores suos auxilium Dei implorant his precibus, et hoc se subjectissime et cupidissime expectare ostendunt.

Referunt Psalmum alii ad captos adhuc et exulantes Babylone, alii ad populum Antiochica tyrannide vexatum ¹⁾. Nos ad stipulamur Tilingio, hoc carmen (ut CXX.) referenti ad illud tempus, quo populo, e Babylone recenti, injuriae et contumeliae Samaritanorum tolerandae essent ²⁾.

1. Quia

1) Ex his RUDINGERUS, qui, *facio*, inquit, *hunc etiam Macchabaicum ἀποστρόν*. Quas autem non ludibria tantum, sed quae mala perpessi fuerint Judaei a Syris et Apostatis, historia illa narrat. Interpretor autem querelas hujus Psalmi magis de Apostatis, quam Syris. Nam hi vim, illi et vim, et insectationes et sarcasmos usurparunt adversus fratres suos, qui solent quam ceteras calamitates graviores esse.

2) In *Disquisit.* p. 93. „Non opus est, singularem hujus querelae occasionem in historia hujus temporis quaerere.

1. Quia non aliunde mihi adfore auxilium spero, ideo ad te suscolo oculos meos, הִשְׁבִּי בְּשֵׁמַיִם, qui habitas in caelis; praefixum ה h. l. vel est *emphaticum*, certum unicumque designans regem summum, ut Judic. VI, 15. 1 Sam. IX, 21., vel est *relativum*, ut Jerem. XXVII, 3. 1 Sam. XXV, 10. Cf. SCHROEDERI *Syntax Particular*. Reg. CXCVII. *Jod* est *paragogicum*, ut Pf. CXIII, 5. 6. CXIV, 8.

2. Dissentiunt, quorsum pertineat similitudo *servorum et ancillarum ad manus heri et herarum oculos suscollentium*. Aliqui, Kimchio patre, auctore, sensum enarrant hoc modo: quemadmodum servi, quum ab heris vapulant, ad quem respiciant, habent neminem, nisi eosdem illos, a quibus vapulant, si quo illis pacto ad misericordiam commovere possint, et exorare, culpam deprecando, ut a se ablineant manum, ita nos, ad quem convertamus oculos, proflus habemus neminem, nisi Deum. Alii sic explicant: sicut servi vel ancillae, cum ab aliis violantur, quia ab eorum injuria se tueri non possunt, nihil illis reliquum est, nisi ut ad dominos herasque oculos convertant, et ab illis se ulcisci, et ab injuria defendi flagitent; non secus nobis faciendum est, ut cum a potentioribus premimur, ad Dei nostri opem et praesidium confugimus. Quod tamen, etiam propter *herarum* mentionem, minus videtur consentaneum. Itaque alii de victu et alimonia interpretantur, quam servi ab

rere. Numquam invitj Samaritae cessarunt causas istiusmodi querelarum Judaeis subministrare. Praecipue vero ad fastum, et contumelias, atque sarcasticas irrisiones respicitur, quibus principes eorum, Tobias, Ammonita, et Sanballatus, Judaeos indignissime obruerunt. Vid. Nehem. IV. et VI. Syriaca hujus Psalmi interpretatio inscribitur: *dicitur ex persona Sorobabel, principis exsulum; estque oratio supplicationis.*

ab heris cupide expectent, hac sententia: quemadmodum servi et ancillae manus dominorum dominarumque propterea intentis oculis respiciant, quod victum, cum indigent, ab illis accipiunt; ita nos ad manus illas liberalissimas Domini respicimus; donec misereatur nostri. Cui explicationi tamen recte GURLITT (*Sylloge Commentat. Theologico.* Vol. I. p. 340.) opposuit, queri poetam de injuriosorum et superborum hostium cavillatione, e quarum manibus ut mox elabi ipsam Deus jubeat, enixe precatur. „Itaque quaerenda potius erit comparationis vis in summo desiderio, et cupiditate, ut tandem aliquando conviciis et insolentiae hostium eripietur. Quidni igitur servos cogitemus et ancillas male mulcatas et fustibus coercitas, quae cupide expectent digitum heri heraeve castigandi finem facientem. Memini certe, me alicubi in itinere orientali legere, istum morem hodieque in Orientis regionibus obtinere.“ Quae quidem interpretatio reliquis omnibus praeferenda videtur. CLARISSE p. 83. cum Geiero, Pricaeo, aliis hunc locum illustrant e more, quo in Oriente servi ministrantes adstant dominorum nutus attente observantes, uti Chardinus narrat, se apud Persarum regem eunuchos vidisse, qui marmorarum statuarum instar, manibus medio super corpore complicatis, oculis in regem fixis, ejus jussa expectantes adstitissent. Vid. HARMERI *Observat. (Beobachtungen über den Orient)* P. III. p. 199. transl. theod., et No. 870. p. 109. Cf. *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. Nescio tamen, num similitudo ab illo more mutuata, huic loco, quo servi et ancillae ab heris opem, non jussa, expectantes sistuntur, satis sit apta.

3. רב Aben-Esra et Kimchi רב וטן, *diu*, interpretantur. Sed videtur idem significare, quod femininum רב, *nimum*, Vs. 4., coll. Numer. XVI, 3. 7. 1 Reg. XII, 28. Proverb. XXVI, 10. שָׂבַע עֵנִי בֵּינוּ *Saturati sumus contumelia*, tam multa ludibria devorare cogimur, ut toti quasi referti his videamur; metaphora a stomacho ad nau-

eam

seam usque oppleto, ut Pf. LXXXVIII, 4. Job. IX, 18. Thren. III, 15. Syrus: *quia multitudinem contemptus* *אָזְנוֹ אָזְנוֹ* *audivimus*; Hebraea praelegentia verba auribus non satis recte percepit, et pro *שָׂמַעְנוּ* intellexit *שָׁמַעְנוּ*.

4. *שָׂמַעְנוּ לָהּ כַּפְּשָׁנוּ* *Satiata est sibi anima nostra*, i. e. satiati sumus, illud *לָהּ*, *sibi*, redundat, ut Pf. CXX, 6. et alias. Cf. STORRII *Observatt.* p. 449. Obrutos igitur se queruntur esse *הַלְעָב הַשְּׂמַנְיִים* *subsannatione*, insultationibus *fastuosorum*. *שָׂמַעְנוּ*, vel, ut Syri efferunt, *שָׁמַעְנוּ*, *שָׂמַעְנוּ*, valet *tranquillum esse*, unde in Paël apud Syros est *tranquillum efficere*. A *tranquillitatis* notione profecta est significatio *securitatis* ab hoste (Jes. XXXIII, 20. XXXII, 18.), etiam *securitatis*, quae in vitio est, *isprudens* (Jes. XXXII, 9. 11. Am. VI, 1.), aut *insolentis* (Jes. XXXVII, 29. Pf. CXXIII, 4.). Idem tropus obtinet in verbo *שָׂמַעְנוּ*, *سَمِعْنَا*, Hebr. *שָׂמַעְנוּ*, vid. SCHULTENSII *Orig. Hebr.* L. I. P. II. Cap. IV. §. XIV. XXII. p. 222. 226. STORRII *Observatt.* p. 179. not. Ceterum in dictione *הַלְעָב הַשְּׂמַנְיִים* Aben-Esra et Kimchi iudicant *defiderari* alterum *לְעָב* absque ה articuli, quippe quod nominibus in statu constructo positis alias non solet praemitti, ut igitur plene sic dicendum fuisset: *saturati sumus* *הַלְעָב הַשְּׂמַנְיִים* *subsannatione*, *subsannatione* inquam *fastuosorum*, coll. similibus exemplis Jerem. XXXII, 12. Jos. III, 14. Pf. CXX, 2. Alii post *כַּפְּשָׁנוּ* distinguunt, hoc sensu: *multum profecto saturatq est anima nostra* scil. opprobrio (*בָּרָא* Vs. 3.); *hasc ipsa autem insultatio est fastuosorum*, *hic ipse contemptus est superborum*, i. e. ab his proficiscitur, iis tanquam proprium est, insolenter nobis insultare; quippe sic enunciari solent ea, quae alicui sunt propria, praefixo ל, quale hic ante *הַלְעָב*. Cf. STORRII *Observatt.* p. 290. sequ. Hoc modo distinguit quoque Alexandrinus, sed ita, ut posteriore vericuli partem mala imprecantis vota esse putet;

tet; sic enim hebraea reddidit: ἐπι πλείον ἐκλήσθη ἡ ψυ-
 χὴ ἡμῶν τὸ ὄνειδος τοῖς εὐθνηοῦσι, καὶ ἡ ἐξουδένωσις
 τοῖς ὑπερηφάνοις. Et Vulgatus: *quia multum repleta est
 anima nostra; opprobrium abundantibus, et despectio su-
 perbis.* Quae Chrysoſtomus, Agellio citatus, ita exposuit:
 μετασταθῆ ταῦτα εἰς ἐκείνους, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσαιεν,
 ὧν ἐποίησαν. *Transeant haec in ipsos, et eadem ferant,
 quae fecerunt.* Theodoretus vero: ἀντίστροφόν Φησι τὰ
 πράγματα, ὡ δέσποτα, καὶ τοῖς ἀλαζωνευομένοις δι' ἣν νῦν
 παράκσιται εὐκληρίαν, τὰς ἡμετέρας ἐπάγωγς συμφοράς.
*Converte, inquit, verum statum, o Domine, et his, qui
 praesenti felicitate animos tollunt, nostras calamitates in-
 fer.* Symmachus magis apposite ad sensum Hebraeorum:
 πολλῶν ἐχορτάσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἐπιλαλοῦντων τῶν εὐθνη-
 οῦντων, καὶ ἐξευτελιζόντων τῶν ὑπερηφάνων. Syrus:
*multitudine satiata est anima nostra, derisionis irridentium,
 et despectu superbiorum.* כַּרְיָמָא esse *fastuosos*, a כָּרַמָּא,
fastus, nemo facile in dubium vocaverit, quamvis ea
 ipsa forma alias non reperiatur. Recte vero monuit
 Kimchi, a verbo כָּרַמָּא, *superbivit*, unde כָּרַמָּא, *superbus*,
 ה mutato in ו addendo יי fieri כָּרַמָּא, et in plurali כַּרְיָמָא,
 quomodo ex הַיָּצִי fit כַּרְיָצִי, *excelsus*, et in plurali כַּרְיָצִי.
 In margine jubemur divisim legere כַּרְיָצִי כָּרַמָּא, quae vo-
 cabula Jarchi כַּרְיָצִי כָּרַמָּא esserenda censet, et totum lo-
 cum ita explicat: כַּרְיָצִי כָּרַמָּא הַיָּצִי הַיָּצִי, *qui contemnunt
 vallem columbarum*, id est, inquit, *Jerusalem*. Ridicule.
 Melius multo et convenientius Kimchi lectionem margi-
 nalem כַּרְיָצִי כָּרַמָּא esserendam docet; כָּרַמָּא vero exponit
superbos, nimirum a כָּרַמָּא, in plurali constructo כָּרַמָּא,
 vocem autem כַּרְיָצִי derivat a כָּרַץ, *opprimere*, ut sit Benoni
 Cal, *opprimentes*, cf. Zeph. III, 1. Levit. XXV, 17. Ezech.
 XLV, 8. Igitur lectionem marginalem si sequaris, sensus
 erit hic: saturati, obruti sumus insectationibus hominum
 insolenter opprimentium.

PSALMUS CENTESIMUS VIGESIMUS QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Populus, superato magno periculo, agnoscit divinitus se liberatum, et propterea gratias canit Deo liberatori.

Judaeos post regressum de Babylone, cum in eos finitimae gentes infesto impetu incurrisent, Dei ope liberatos hoc carmine usos fuisse, probabilis est complurium interpretum conjectura¹⁾. Vetus autem aliquod Davidicum carmen illi usui aptatum esse, credibile facit Psalmi inscriptio. Quo vero tempore a Davide conditum sit

1) „Licet magnitudo imminentium periculorum, et angustiae populum Israeliticam prementes, quibus eum liberatum esse praedicat poeta, statum populi sub ipso exilio et reductionem in avitas sedes aptissima accommodatione pingant; inde tamen non negatur, usum hujus odae fuisse post depulsum illud periculum laud sane leve, de quo legitur Nehem. IV, 7 — 15., scilicet postquam irritum reddiderat divina providentia atrox Samaritanorum, et Judaeis tam perniciosum consilium, conjunctis viribus ex improvise adoriendi intentos reficiendis moenibus, eosque antequam animadverterent opprimendi.“ TILING in *Disquisit. de Canticis Ascensionum* p. 97. seq.

fit carmen, nemo nunc facile conjectura assequi poterit. Videntur enim quae propius spectarent illud tempus, cui primum destinatus erat Psalmus, minus vero idonea aliis temporibus essent, refecata esse ab eo, qui carmen reversis ex Babylone accommodaret ²).

1. Imperfecta est hujus versiculi et sequentis oratio, et pendet ex iis, quae sequuntur. לולי יהוה שָׁקָה לָנוּ *Nisi Jova scil. ia esset, aut fuisset, qui fuit nobiscum, absorpsissent nos vivos (Vs. 3).* Praefixum שָׁ ante שָׁקָה arguit ellipsin verbi antea subaudiendi. Cf. similem locum Pf. XCIV, 17. Porro verbum שָׁקָה cum sequente לֵי est *alicui adesse, stare a partibus alicujus*, ut Pf. XLVI, 8. 12. LVI, 10. CXVIII, 6. Quare לָנוּ Kimchi recte per עָנוּ declarat. LUDOV. DE DIEU haec verba sic reddidit: *Nisi fuisset Dominus, quem habuimus, „id est, nisi Dominum habuissimus; quum enim habendi verbo careant Hebraei, effernut id per verbum substantivum, sequente dativo, ut et Latini, est nobis pater, pro, habemus patrem.“* Sensum eodem recidere apparet. יִאֲמַר-נָא יִשְׂרָאֵל *Ita nunc dicat Israel, liberatus periculis.*

2. Hunc Versum Chaldaeus bene ita reddidit: מִיִּמְרָא רִיִּי דְהוּוֹה בְּסַעְדָּנָא בְּרִי קָם עֲלָנָא בְּרִי נִשׁ *Nisi fuisset verbum Domini, quod fuit in auxilium nostrum, quum insurrexit contra nos homo. קָם על Insurgere contra aliquem animo hostili, ut Pf. III, 2. LIV, 5. Jud. IX, 18.*

No-

- 2) Alii post devictos Philisthaeos (2 Sam. V. 1. Paral. XV.), alii vero post superatos ac caesos Ammonitas eorumque socios (2 Sam. X. XI. 1 Paral. XIX. XX.) carmen factum existimant. Ad Saulica tempora Psalmum refert Tiling (l. c. p. 95.), ut sit epinicium ob Philisthaeos, Goliatho a Davide μονομαχία interfecto, devictos ac fugatos, 1 Sam. XVII.

Nomen עָרַם collective accipiendum esse, docent pluralia, quae sequuntur, *deglutivissent, ira ipsorum, abripuissent*, Vs. 3. 4.

3. עָרַם est adverbium temporis יָמַ, cum Jod paragogico, quomodo tamen nusquam alias occurrit, nisi hoc Psalmo, scilicet hoc Versu et Vs. 4. 5. — אֲנִיכֶם עָרַם וְיָמֵינוּ *Vivos deglutivissent nos, nondum mortuos, quod saevitiam auget, comparat enim eos feris belluis, quae captam praedam, antequam moriatur, adhuc viventem carpunt ac devorant. Ant, vivos idem est, ac si diceret integros, in quo eorum aviditatem expressit. Ita Prov. I, 12. אֲנִיכֶם עָרַם Deglutiamus eos sicut sepulchrum עָרַם, viventes, עֵינֵינוּ וְעָרַם et integros sicut descendentes in foveam.*

4. אֲנִיכֶם עָרַם וְיָמֵינוּ *Tunc aquas obruissent nos, qua imagine vel hostium tumor, superbia et petulantia exprimitur, ut Prov. XXVII, 4. (עָרַם עָרַם) Apocal. XII, 15.; vel copiarum hostilium impetum et violentiam, quae et Jes. VIII, 7. 8. Jerem. XLVII, 2. et alias torrenti rapidissimo, omnia evertenti, et secum abripienti comparatur, imagine Arabibus quoque familiari; exempla plura congestit HERM. MÜNTINGHE in *Dissertat. ad quaedam V. T. loca, repetita in Sylloge Dissertat. sub praesidio Schultensæ. et Schroederi defensor.* Vol. II. p. 1177. הִלָּקָה עָרַם עָרַם לְעַרְבֵי תֹרֵם *Torrentis (ה paragogicum, ut Num. XXXIV, 5.) transivisset super animam nostram, nos esset supergressus, cf. similem locutionem Pf. LXIX, 1. Alexandrinus: χαλμαφόρον διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, et Vulgatus: torrentem pertransivit anima nostra, coll. Jes. XLIII, 2.**

5. Cum nominibus pluralis numeri, עָרַם, conjunguntur verbo singulari עָרַם, ut saepe alias, praesertim ubi verbum ante nomen collocatur, veluti Jud. XII, 6. XIII, 12. I Sam. I, 2. Vid. SCHROEDERI *Syntax. Reg. LXII, a. STORRII Observat. p. 381.* Nomen עָרַם, vel potius haec ejus forma, hoc tantummodo loco occurrit, quum alias dicatur עָרַם, *superbus; superbas vero vocantur undae, quae magno cum strepitu intumescunt omnia-*

niaque recusant repagula, quomodo Pf. LXXXIX, 10. simili fere modo dicitur: *tu dominaris in superbiae Maris.* Cf. Job. XXXVIII, 11.

6. Redit ad metaphoram, supra Vs. 3. usurpatam, pingitque hostes, quasi feroces belluas, et fame exasperatas, magnaue rabie in praedam irruentes. *102 h. l. permittit*, ut Pf. CXXI, 5.

7. Nihil infirmis avicula laqueis aucupis innexa atque irretita: neque enim se inde ullo modo potest eripere. Sic nos, inquit, infirmi eramus, et spem paene salutis abjeceramus. Nunc vero contrito laqueo, et insidiis, quas in nos paraverant hostes, liberati sumus, ac periculum evasimus.

8. Fatetur omnem salutem suam in Dei praesidio sitam esse, in cuius manu sint omnia, utpote qui omnia condiderit.

PSALMUS CENTESIMUS
VIGESIMUS QUINTUS.

ARGUMENTUM.

Fidos Jovae cultores firmos et immotos permanuros canit in periculis et adversitatibus omnibus, neque metuendum iis esse, ut impiorum tyrannidi succumbant; perversos vero istos, qui a Jova deficiant, communi cum impiis poena abripiendos et perdendos praenuntiat, ut his generibus hominum sublatis pacé fruatur Israeliticus populus.

Contra desertores cultus Jovani dirigi Psalmum, manifestum. Posito igitur atque concesso, omnem hunc quindecim Psalmorum, qui communi שיר המעלות titulo inscripti sunt, fasciculum, pertinere ad res Judaeorum ex Babylone reductorum; verisimilis Tilingii est sententia, nostrum Psalmum scriptum esse, postquam Samaritani magnam Judaeorum multitudinem ad sese pellexissent, in primis proceres quosdam, ut Semajam, argento corruptum, Neh. VI, 12. 13., et nepotem Eliafchibi, pontificis maximi, ma-
tri-

trimonii illecebris inescatum, Neh. XIII. Hoc igitur praesenti carmine vatem spectasse, ut magis confirmaret eos, qui neque minis hostium, neque blanditiis aut corruptionibus seduci se passi fuerint ad prodendum, impia defectione ad Samaritanos, communem populi Judaici causam.

1. *בַּשֵּׁי הַיְהוּדִים כַּמֶּנְיָאֵל יִצְחָק־רַחֵם הַיְהוּדִים הַיְהוּדִים* *Qui in Jova confidunt, sicut mons Zion comparati sunt, qui non movebitur, sed perpetuo manebit.* Ante *כַּמֶּנְיָאֵל* vel subaudiendum relativum *רַחֵם*, vel *הַיְהוּדִים* distributive accipiendum: *quicumque Jovae confidit, is sicut mons Zion non movebitur, sed perpetuo fedebit, i. e. firmus ac immotus consistet, sicut mons Zionicus ad tempestates omnes omni tempore.* Aliter Hebraea distinxit accepitque Alexandrinus, cujus interpretatio ita sonat: *οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ κύριον ὡς ὄρος Σιών, οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.* Quae sic reddidit Vulgatus: *qui confidunt in Domino, sicut mons Zion; non commovebitur in aeternum, qui habitat in Jerusalem.* Primum Versus 2. vocabulum, *הַיְהוּדִים*, ad hunc Versum traxit, et ante *בַּשֵּׁי* subaudiit *רַחֵם*.

2. Sicut Hierosolymitana urbs montibus est omnibus a partibus, tanquam vallo, cincta et munita, ita Jova praesidio suo, tanquam propugnaculo, munit circumcirca populum suum. Nominativus, *הַיְהוּדִים*, vim habet integri membri: *urbem Hierosolymitanam quod attinet, montes circa eam sunt* etc. Cf. Ps. XI, 4. XXXII, 10. Ceterum vix monitu opus, comparisonem inesse huic Versui, omissa ante *הַיְהוּדִים* *προτάσεως* particula *ו*, et loco *ἀποδοτι- κῆς* *ו* ante *הַיְהוּדִים* copulativa *ו* posita, qualia plura in Proverbiis, vid. XI, 22. XVII, 3. 14. XXV, 3.

3. Ne iis, quae de praesidio divino modo dixerat, opponat aliquis praesentia mala, ea non diu duratura promittit. Neque enim, inquit, permittet Jova, ut premantur pii perpetuo a potentia tyrannidis impiorum, ne fracti malis tandem ipsi etiam in scelera eadem cum impiis delabantur. **לֹא-יִנָּחֵם**, *Non quiescit*, permanebit, ut Gen. VIII, 4. Jof. XXV, 10. Prcv. XIV, 33. Alexandrinus et Vulgatus *οὐκ ἀφήσει*, *non relinquet* (*virgam improborum*) reddiderunt, ac si **יִנָּחֵם** scriptum esset. **עֲבַר** *Virga*, h. l. plagae, verbera, ut Prov. X, 13., coll. Jof. IX, 3. XIV, 5. Zach. X, 11. Alii *sceptrum*, i. e. vim, potentiam, imperium, ut Genes. XLIX, 10., interpretantur. Cf. not. ad Pf. II, 9. — **עֲשֵׂה** *Improbitalis*, i. e. impiis, abstracto pro concreto posito, ut Job. V, 16. Prov. XIV, 1., unde Alexandrinus et Vulgatus *ἀμαρτολῶν*, *peccatorum*, posuerunt. Vel pingitur improbitas velut regina cum sceptro, coll. Zach. V, 7. 8., cui etiam alias, ut Pf. XCIV, 20. thronus aut folium tribuitur. **לְהַרְחִיקֵם מִלְּפָנָיו**, *Sortem piorum*, h. l. non terram tantummodo, verum res omnes et ipsa corpora piorum significare, res ipsa docet. **לֹא-יִמְעַן אֱלֹהִים בְּעֲוֹנוֹתָם**, *No extendant pis ad iniquitatem manus suas*, ne malorum gravitate victi, relicta pietate malorum exempla sequantur. *Extendere* namque *manum ad aliquid* est illud aggredi.

4. Orat Deum, ut dignum cuique mercedem persolvat: nam quia dixerat, non commissurum Deum, ut impiorum tyrannide perpetuo premantur pii; ut hos ad rectitudinem confirmet, illos ab improbitate deterreat, consequenter nunc piis bene precatur, impiis mala eventura praedicit. **יִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל**, iidem qui alias **לֵב יִשְׂרָאֵל**, ut Pf. VII, 11. XI, 2. XXXII, 11.

5. *Rectis* apte opponuntur **הַמִּתְחַלְּשִׁים** *declinantes ad tortuositates* a recto tramite verae religionis. **הַמִּתְחַלְּשִׁים** aliqui intransitivum faciunt: *qui declinant ad semitas*

mitas obliquitatis, vel tortuosas vias suas. Sed apparet formam esse verbi transitivam; quare alii, Kimchium sequenti, verbum construunt transitivum, cum sequenti nomine in Accusativo (ut 2 Sam. III, 27. 1 Reg. XI, 2. 4.), hoc sensu: *qui declinare faciunt ambages suas*, vel, ut

Syrus: *וְהִטְּוּ אֶת־הַדְּרָגוֹתֵיהֶם* et ii, qui

pervertunt semitas suas. Rectius vero, repetito e Versu

4. nomine *לְבִטּוּתָם*, verba hebraea sic reddi videntur: *declinantes corda sua* (ut Jos. XXIII, 23. *וְהִטְּוּ אֶת־לִבָּבָם* ad tortuosa, s. in tortuose viis suis, subaudito praefixo *בְּ* (ut 2 Reg. XII, 11.). Nomen *עֲקָלְלוֹת* praeter hunc

locum semel tantummodo occurrit, Jud. V, 6., ubi viarum ambages, sive tramites a recto obliquante per devia significat. Hoc loco transferri patet ad omnem pravam et perversam vitae rationem, quae a norma praeceptorum divinorum deflectit, praesertim defectionem a vera Jovae religione, quae *via recta* est (cf. not. ad Pf. XXV, 4.). Cf. Dent. XXXII, 5. Jes. LIX, 8. A nostro

autem notari Judaeorum ex Babylone reverforum omnes eos, quicumque quomodocumque contra rempublicam, aut potius contra religionem facerent, recte observavit Tiling. Tales erant matrimonia contrahentes cum mulieribus extraneis, idolorum cultui addictis, Efr. IX. X., Nehem. XIII, 23. seqq. coll. Malach. II, 11.; tum qui sacrilegio intervertebant decimas, Neh. XIII, 10—12. Mal. III, 8—10., porro violatores sabbathi, Neh. XIII, 15., et multi alii aliis multis criminibus polluti, quos pro indignitate rei acriter castigat Malachias tribus primis capitibus.

His ergo annunciat poeta poenam et vindictam divinam: *וְיִלְכֶם יְהוָה אֱלֹהֵי הָאָדָם*, *abire, perire faciet eos Jova cum operantibus vanitatem*, quibus Tiling falforum deorum cultores designari existimat; quod *וְיָן* nonnumquam,

veluti Jes. LXVI, 3, de diis fictitiis usurpatur. Sed quum *וְיָן* alias, ut Pf. V, 6. VI, 9. Jes. XXXI, 2. *facinorosos*,

rosos,

rosos, scelestos, in universum denotet, nec hoc loco aliter capiendum videtur, ut sensus sit hic, eos, qui a cultus Jovani praescriptis recedunt, communi cum ceteris peccatoribus et scelestis poena abripiendos esse. הָלַךְ, *Abiit, periit*, ut Pf. LVIII, 9. LXXVIII, 39. CIX, 23. Hof. VI, 4., hinc in Hiphil *abire, perire facere*, i. e. perdere. Convenit Arabum أَبَى, *periit*, et in IV. conjug. *perdidit, ad perniciem deduxit*. Impiis vero *everfis* שָׁלוֹם עַל-יִשְׂרָאֵל, *pax sit s. erit super Israel*, hic *salvus sit et maneat*. Eadem clausula Pf. CXXVIII, 6.

PSALMUS CENTESIMUS
VIGESIMUS SEXTUS.

A R G U M E N T U M.

Reverſi ex Babylone laetitiã, hoc carmine produnt, gratulanturque ſibi de reditu in patriam, atque Dei beneficentiam admirabilem praedicant; tum vero orant, ut Jova velit et ceteros exules, qui Babylone remanſerant, in patriam terram reducere, jam reverſos vero defendere contra hoſtes, opus inſtaurationis impediẽtes, et patriae recuperationem eis invidentes, ut flebile principium ſequatur fortuna melior, atque inchoata reſtitutio feliciter conſummetur *).

1. *בָּשׂוּב* *In reducere*, i. e. quum reduceret Jova; verbum *שׁוּב*, quod communiter intransitivum eſt, *reverti*, quandoque transitive capitur, ut Deut. XXX, 3. Job. XLII, 10. Pf. XIV, 7. — *שׁוּבֵי צִיּוֹן* veteres omnes et recentiorum plerique reddunt *captivitatem*, i. e. captivos *Sionis*, qui ex *Zione* captivi abducti fuerant, ut *שׁוּבֵי* ejusdem

*) Cf. de hoc Pfalmo HARMERI *Observatt. super Oriente* P. I. p. 84. transl. teut. et J. E. FABRI not. p. 86., 87.

dem sit significationis cum שְׁבוּתָא (Vs. 4.) *captivitas*, a שָׁבָה, *captivum abduxit*, quemadmodum מִיָּחוּן, *ingressus*, a verbo יָחַן, extat Ezech. XL, 15., quod analogice מִיָּחוּן esse debuit. Imo sunt codices, Kennicotto memorati, qui et hoc Verfu vel שְׁבוּתָא, vel שְׁבוּתָא exhibeant; cf. Pf. XIV, 7. LXXXV, 2. Ezech. XVI, 53. Hof. VI, 11. Sed Aben-Esra observavit, שְׁבוּתָא esse nomen a verbo שָׁבָה, *reverti, reducere* deductum, quemadmodum קִיָּמָה, *surrectio*, Thren. III, 63. a קָיָם. Metonymice autem שְׁבוּתָא, *reductio*, pro *reducibus* esset, ut 2 Sam. IX, 12. מִשְׁבָּת, *habitatio*, pro incolis, et Job. XXXII, 7. רֵיב שְׁבוּתָא, *multitudo annorum*, pro hominibus annosis. Ita שְׁבוּתָא, *reducere reductionem*, esset, homines antehac a sede patria ad loca externa abductos pristinis restituere sedibus, qua ratione Pf. LXXVIII, 49. dicitur יִשְׁלַח מִשְׁלַחָה, *missit missionem*. Praeteritum הֵיכֵן aliqui, inter quos Lutherus, pro futuro positum putant, quod et Vs. 2. verba futura sequantur, et nondum praeteriisse eam, de qua hic sermo liberationem appareat ex Vs. 4., ubi pro ea maturanda funduntur preces. Quae tamen haudquaquam videbimus obstare, quo minus הֵיכֵן notione Praeteriti capiamus. כְּחֹלְמִים, *Sicut somniantes*, i. e. adeo laetati sumus, ut somniare nobis videremur, neque satis adhuc nobis ipsis de nostra laetitia crederemus; הֵיכֵן laetantium laetitiam maximam, qui dubitare solent, an verum sit, quod percipiunt, et quo potiuntur. Loca similia e Graecis Romanisque scriptoribus congeffit GATACKER in *Adversar. Miscell.* L. II. Cap. X. p. 325. Kimchi patrem suum narrat hunc Versum non de praesenti laetitia, quam Vs. 2. describat, sed de dolore et anxietate praeterita cepisse: *dolorem scilicet angoremque*, quem deportationis tempore pertulerant ad reversionem divinitus procuratam, *ex animis mentibusque omnem statim ovalasse, quomodo somno experrectis insomniorum imagines nocturnae solent*. Cf. Pf. LXXVIII, 19, 20. Chaldaeus sic reddidit: הֵיכֵן הֵיכֵן מִיָּחוּן מִיָּחוּן *suimus sicut aegroti, qui sanantur*. Cepit

מִיָּבֵינָה significatione *revalescendi*, Aramaeis non tantum, verum Hebraeis etiam usitata, vid. *Jes.* XXXVIII, 16. *Job.* XXXIX, 4. Ita sensus hic erit: ab exilio reduces, similes illis extitimus, qui a gravi et diuturno morbo subito tandem convalescunt. Et certe *reductio* e captivitate quasi a *mortuis revocatio* et resuscitatio quaedam dicitur *Jes.* XXVI, 19. *Ezech.* XXXVII, 11. 12. Eodem hoc sensu nostrum locum Alexandrinus etiam accepit; ita enim hebraea reddidit: ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρασκευασμένοι, quod minus apte *Vulgatus facti fuimus sicut consolati* vertit, quam pro *consolati* rectius *revocati a morte*, s. *ex morbo recreati* posuisset. Utuntur enim Alexandrini verbo παρασκευασθαι ad exprimendum צָמָה, *Deut.* III, 28., et צָרָה, *Job.* IV, 3. atque צָרָה, *Jes.* X, 31. Et hoc ipsum verbum Graecus interpres *Jes.* XXVI, 19. usurpavit. Nostra verba Syrus ita reddidit: *fuimus sicut* אֲנִי וְאַתָּה *illi qui laetantur*. Sensum utcumque expresse satis habuit. Graeci aliqui interpretes ἀνώουμοι hebraicum מִיָּבֵינָה ὡς ἀνυπνιαζόμενοι transtulerunt.

2. Futurum מִיָּבֵינָה יָמָּה in Praeterito reddendum esse, *tunc repletum fuit*, inde cognoscitur, quod praeteritam *Vs.* 1. praecessit; vid. *SCHROEDERI Syntax.* Reg. XLIX, et *STORRII Observatt.* p. 162. Eodem modo *Exod.* XV, 1. צָמָה יָמָּה, *tunc cecinit* Moses. Quoad phrasin cf. *Pf.* LXXI, 8. XL, 4. — צָמָה יָמָּה *Tunc dicebant* scil. dicentes. i. e. dicebatur; tertia persona pluralis impersonaliter posita, ut *Pf.* LXVIII, 25. *Nehem.* II, 7., cf. *STORRII Observatt.* p. 410. צָמָה-עִם *Cum illis*, Israelitis reducibus.

4. Gratulationi sequitur petitio. Non omnes Hebraei simul in patriam ex Babylone rediere; sed alii regnante Cyro, alii Dario, alii Xerxe, Darii filio. Qui igitur primi redierant, petunt reliquos quoque reduci, et sic coeptum beneficium perfici ac compleri. אֲנִי וְאַתָּה *Reduc* (cf. ad *Vs.* 1.) *captivitatem nostram*, i. e. ceteros nostrates,

nostrates, qui olim captivi abducti fuerant; שְׁבוּתָם ut
 גְּלוּתָם, *deportatio*, pro deportatis Ezech. XI, 24. 25. —
 כַּמַּיִקִּים בְּגִבְבֵי כַּמַּיִקִּים *Sicut torrentes in terra arida*, i. e. sicut in
 locis aestu solis exsiccatis soles alveos arefactos et vacuos
 aquis pluvialibus replere (cf. OEDMANNI *Sammlungen*
aus der Naturkunde, Part. V. C. XIII. p. 116. seq. Ver-
 tenton.); ita fac, ut deserta haec terra replatur iterum
 atque referta fiat incolis; restitue nos sedibus nostris prio-
 ribus, quae adhuc desolatae manserunt. מַיִקִּים proprie
alvei, vid. PL XVIII, 16. et ibid. not., tum, per metony-
 miam subjecti, *torrentes*, ut Job. VI, 15. PL XEII, 2.
 Cf. BRUNS in *Append. ad Kennisotti Not. critt. in*
Psalms quosdam, p. 169., ubi et aliae loci nostri expli-
 cationes, sed minus probandae, sunt commemoratae atque
 refutatae. גִּבְבֵי h. l. prima et propria significatione *focci*,
ficcitatis est capiendum (coll. Syriaco ܢܝܚܐ, *exsiccauit*,
 Samaritano גִּבְבֵי, *ficcum*, et נַכְכְּנָה, *ficcitas*), qua signi-
 ficatione et Jos. XV, 19. Jud. I, 15. occurrit, ubi מַרְץ
 גִּבְבֵי opponitur *scaturiginibus aquae*. A ficcitate non solum
terra australis Judaeae, Jos. XV, 21 — 32. descripta, ve-
 rum et australis plaga universim nomen accepit. *Ventum*
australem h. l. illo nomine significari existimavit Alexan-
 drinus, qui ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ reddidit, quod ita
 explicant: revertantur nostrates magno numero, com-
 plentes omnes vias, sicut ripas suas flumina inundantia
 ad austru flatus; is enim ventus et pluviis gignendis et
 nive liquefacienda torrentes plurimum auget. Sed recte
 Chaldaeus: הַיָּם הַמִּזְרָחִי מֵרְעָמָא מֵרְעָמָא כִּרְ נִבְעִין מִבְּקַיִי מֵיָּם
 כַּמַּיִקִּים *Sicut convertitur terra, quando scaturiunt fcae-*
brae aquarum in ficcitate. Syrus: ܡַיִּר ܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ ܕܥܝܢܐ
sicuti scaturigines, qui sunt in meridie.

5. In spem se erigunt laetiorum temporum, quae
 fecutura sint exilii miserias, vixdum exantlatas, atque
 difficultates et labores, quibuscum adhuc inter ipsa novae
 reipublicae initia reversus erat conflictandum (vid. not. ad

Pf. CXX. Vs. 1.). Proverbiali vero sententia utitur, qua significatur, tristibus laeta solere succedere. Similitudo deprompta est a feminantibus, quibus, dum terrae femina committunt, adversa quaeque occurrunt, quae lachrymas saepe cient pauperulo agricolae, qui ultra sementem vix quicquam domi retinet; incertumque messis proventum reputat; quas ipsas tamen molestias lactissima messis excipit atque compensat.

6. Idem dicit, quod praecedenti Versu, sed aliis verbis: הלוח גלה ובכה. *Vadendo vadit et flendo*, i. e. ambulat flens, s. cum fletu (scil. לשא, *portans* etc. quod sequitur); similis loquendi formula, qualis Jerem. L, 4. הלוח גלה ובכה (coll. Cap. XLI, 6. הלוח גלה ובכה) et 2 Sam. III, 16. גילה הלוח ובכה. In quibus tamen omnibus infinitivus adjunctus ad verbi potestatem nihil addit, ut alias, veluti Thren. I, 10. Jerem. XLVI, 5. (cf. SCHROEDERI *Syntax*. Reg. XCI. a. STORRII *Observatt.* p. 316. seqq. GEBENII *Lehrg.* p. 779.; sed ideo tantummodo additus videtur, ut numerosiorem aut sonantiorum orationem efficiat. Velut Exod. XXI, 28. סקול יסקל, *lapidando lapidabitur*, haud profecto plus est, quam Vs. 29. 32. יסקל solum; add. Jos. VII, 7. עברת העביר, *transire fecisti*. Dictionem טשא-הרע varie interpretantur. Alii: *extractionem*, i. e. *pretiositatem feminis*, i. e. semen pretiosum (coll. Job. XXVIII, 18. ubi תכמה טשא *pretium sapientiae* exponunt); sementem magno pretio emptam, ob caritatem annonae, quam לשא, *portans*, spargit in terram dubio eventu. Hinc Lutherus: *und tragen edlen Samen*. Alii (ut J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1567.): *corium*, i. e. *saccum ex corio, in quo seminans semen portat*. Verum quamvis hoc quidem certum sit, a *trahendo, detrahendo*, dici *pellem*, quae detrahitur animalibus, itemque *corium*, ex ea paratum, Syris , Chaldaeis , Arabibus ; inde tamen minime consequitur, etiam *succum ex corio confectum* eo nomine significari;

cari; sane nullo testimonio id probari potest. Et licet
 huic nostro loco *sacci* notio congruat; minime tamen
 apta illa est loco Amos. IX, 13. *Attinget arator messor-*
em, et calcans uvas עֲרֵהָ אֶשְׁמֵ תְּרַחֵם שֵׁמֶן, i. e.
 satorem, qui semen e linteo extrahit, tractimque in ter-
 ram spargit. Ex quo loco cognoscitur, עֲרֵהָ-אֶשְׁמֵ esse
tractionem seminis transferendum, i. e. semen e linteo, de
collo suspenso, extrahendum, et in agrum projiciendum
in longam seriem, juxta sulci ductum. BOCHARTUS in
Phaleg, L. III. Cap. XII. p. 211. עֲרֵהָ-אֶשְׁמֵ, *tractum*
seminis dictum putat propter sulci longitudinem, in quem
semen tractim spargitur. Prius praefendum, ob
 praemissum אֶשְׁמֵ. Chaldaeus de verbo fere ad ver-
 bum reddidit: מְעַרְהָ דְּבַר מְעַרְהָ מְסוֹבֵרָּהּ *portans tractionem*
frumenti seminis. Alexandrinus et Syrus nomen אֶשְׁמֵ
 vertendo non expresserunt; hic enim habet ~~אֶשְׁמֵ~~
 אֶשְׁמֵ, *qui portat semen;* ille, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐ-
 τῶν, et hinc Vulgatus: *mittentes semina sua.* Hierony-
 mus: *portans ad feminandum sementem.* Integri Verius
 sententia haec est: abit aliquando aliquis lachrymans ad
 sationem, et sementem facit in miseriis et calamitosus,
 qui idem posthac redit ad agrum suum gaudens, et re-
 portat inde laetas fasciculos frumentorum suorum de
 messe uberrima.

PSALMUS CENTESIMUS
VIGESIMUS SEPTIMUS.

A R G U M E N T U M.

Docet, nullos hominum labores esse felices, nulla consilia salutaria, nisi Deo adjuvante et prosperante. Id quod ostendit in re familiari et publica, in quibus constituendis, conservandis, augendis atque ornandis omnis hominum labor et cura occupatur.

Habet Psalmus praescriptum nomen Salomonis; et tamen an ab ipso factus sit, controversum faciunt interpretes. Nam hebraeum illud לְשֹׁלֹמֹה non *Salomonis*, ut auctoris, sed *Salomoni*, id est, pro Salomone factum, aliqui interpretantur, existimantque a *Davide* paulo ante mortem praescriptum Salomoni vel ut regulam administrationis totius regiae, vel tum esse conditum, quum templi structuram in animo habuisset, ex vaticinio autem *Nathanis* (a Sam. VII, 1. seqq.) per filium demum id futurum

turum cognovisset *). Alii vero, quum in titulis Psalmorum ḥ nomini praepositum alias semper auctorem carminis, soleat indicare, non dubitant, hanc odam a *Salomone* proficisci. Atque *TILINGIUS* quidem ipsum carminis argumetum huic sententiae favere existimat. „Namque non solum sententiae,“ inquit, „quae hic proponuntur de providentia divina, omnia complectente, deque vanitate laborum absque auxilio Dei, nimis familiaria sunt Salomoni in ejus *Ecclesiaste* et *Proverbiis*, quam ut hic non agnoscamus illius genium et stylum; sed totum quoque argumentum ita est comparatum, ut florem regni Judaici, qualem videmus maxime regnante Salomone obtinuisse, et vere aurea hujus regis tempora respiciat.“ Atque Versum quidem primum *Tilingius* ad templi a Salomone exstruendi aedificationem, secundum ad Salomonis opulentiam, reliquos ad multitudinem populi, Salomonis aevo in immensum auctam (1 Reg. III, 8. IV, 20.) putat referendos esse. Quibus argumentis et conjecturis quantum sit tribuendum, unusquisque intelliget ipse. Mihi verissimum videtur *RUDINGERI* iudicium: „Quo tempore, aut quibus occasionibus factus sit Psalmus, dici non potest. Atque

*) In versione Syriaca huic Psalmo haec praescripta leguntur: *Dictus a Davide de Salomone; dicitur quoque de Haggaso et Zacharia, qui urgebant structuram templi.* Alexandrina translatio Salomonis nomen non habet praescriptum.

Atque ne de nostris quidem cantionibus omnibus, et quæ hodie fiunt, sciri hoc potest, ut in talibus satis sit sciri, quid dicant, aut doceant. Et sunt sine dubio publicæ etiam et ordinariæ doctrinæ in templo, et ritibus certis, Psalmi facti aliqui. Omnino autem verisimile est, ad dedicationes aedium apud Judæos solennes hunc Psalmum assumptum fuisse; sive in hunc usum scriptus sit ab auctore, ut esset formula dedicationum, sive ad has aliunde translatus. Equidem vehementer dubito, contineri hoc Psalmo carmen integrum, quæle primum ab auctore conditum fuerit. Sed videtur carminis alicujus majoris ἀποσπασμάτων esse, primis reipublicæ post reditum ex Babylone restaurandæ temporibus accomodatam, ut reliqui Psalmi, communi יהוה יהוה יהוה inscriptione insigniti. Atque TILINGIUS quoque, etsi carmen nostrum Salomoni, ut vidimus, assignet, suam tamen de illo disquisitionem hacce clausula terminat: „At vero si quis perpendat, memorabilem plane providentiam Dei in aedificatione templi posterioris et urbis fuisse conspicuam, et ingentis beneficii loco esse reputandum, quod structura inter tot tantaque obstacula, et inimicorum contra eam molimina, tamen sit perfecta; custodes et excubitores frustra fuisse vigilaturos, nisi Deus modo singulari hostium adversus civitatem consilia irrita reddidisset (vid. imprimis Nehem. IV.); rempublicam post restitutionem paullatim ad
prilli-

pristinum florem et gloriam succrevisse, saltem ad hanc spem per prophetas erectos fuisse animos; denique benedictionem Dei eminuisse quoque in multiplicatione populi extraordinaria, secundum vaticinia Jerem. XXX, 19. 20. et Zachar. VIII, 4. 5. (de quo plura ad Psalmum proximum); qui omnia hæec, inquam, perpenderit, haud mirabitur, Judæos ex Babylonia recessu reduces hoc Psalmo pro re nata esse usos, eumque hac de causa huic *Canticorum Ascensionum* fasciculo inseruisse“*).

Cum Psalmo proximo nostrum ita conjungendum esse, ut ille (CXXVIII.) ea exhibeat, quæ a choro recitanda, noster vero quæ a singulis intercinenda essent, ingeniosa est POTTI conjectura, quam exposuit rationibusque haud prorsus contemnendis confirmare studuit in dissertatione Commentariis Novis Literaturæ theologicae a Gablero editis (*Neues theologisches Journal*, Anno 1800. p. 201. seqq.) hac inserta epigraphe: *Ueber Psalm CXXVII. und CXXVIII.*

Ein

*) Ab hac opinione non diversus videtur KUINOEN in *Specim. Observatt. in Psalmos*, in *Commentatt. Theologicæ*. ab ipso et Velthufenio editis. Vol. IV. p. 286. „Versus primus (inquit) continet sententiam hanc: omnes hominum labores sunt inanes et vani, si non Deus felicem successum concedit. Hanc sententiam vates exemplis quibusdam illustrat, ita, ut popularium suorum post reditum ex exilio Babylónico sortem respiciat. Nisi Deus, inquit, extruat domus nostras, frustra laborant, qui eas aedificant, nisi Deus urbem nostram custodiat, frustra excubitores vigilant. Versu 2 rem alio exemplo illustrat.“ etc.

Ein Versuch nach Grundsätzen der höhern Kritik vom Abt POTT. Argumenta a Pottio ad suam sententiam, stabiliendam allata examinavit, et plura, nec levia illis opposuit CHRIST. FRID. FRITZSCHE in peculiari scripto, quod hanc gerit epigraphen: Ueber einen Versuch Psalm 127. und 128. nach Grundsätzen der höhern Kritik in eine andere Ordnung zu bringen. Grimma, 1809. in quatern.

1. Nomine בית h. l. aliqui *templum* significari existimarunt, coll. 1 Reg. VIII, 17. Illud vero si vates exprimere voluisset, posuisset non simpliciter בית, sed vel ביתך בית, vel certe ביתך. Loquutio autem ביתך ביתך, *aedificare domum*, figura hebraea non est tantum aedificium habitationis exstruere, sed etiam familiam, et rem familiarem, instituere, constituere atque augere, vid. Exod. I, 21. Deut. XXV, 9. 1 Sam. II, 35. 1 Reg. II, 24. XI, 38. Prov. XIV, 1. 11. Ita et Graecis οἶκος non tantum *domus* est, sed etiam *res familiaris*, et Latinis *domus* etiam *familia* est, ut: *Qui genus, unde domo?* Significari autem h. l. utrumque, sequentia ostendunt; nam de opibus, familiae sustentandae causa acquirendis, Versu 2., de liberis Vs. 3. seqq. sermo est. Prioris igitur hemistichii hic est sensus: nisi Deus ope sua adsit domui atque rei familiari constituendae atque augendae, frustra consumitur humana opera, quae suo studio suaque industria hoc se perfectura existimat. In altero hemistichio nomen בית, *civitatis*, apparet πολιτεία omnia generis significare, hoc sensu: nisi Deus suo praesidio adsit civitati, et custodiat et conservet eam, adversus incendia, hostium machinationes, aliave incommoda, frustra vigilant excubitores,

et

et inane est studium qui administrant et incolunt eam, universorum.

2. Compellat eos, qui summam diligentiam in eo ostendunt, ut quam citissime de mane surgant, quam tardissime ab opere quiescant, et quam minimum quieti concedant. Vanam autem esse tantam eorum diligentiam et assiduitatem operis, tantumque laborem pronuntiat, nisi Deus eorum studiis et laboribus prosperum successum tribuat. *שׁוּא לָכֶם מַשְׁבִּיטֵי קוֹם מֵאַחֲרֵי-שָׁבָה Vanum, frustra vobis est, matutinantes surgere*, i. e. qui mane, vel, ut Vulgatus habet, *ante lucem*, surgitis ad opificia; *retardantes sedere*, i. e. quiescere a labore, quietem differentes, i. e. qui ad opus celerrime surgitis, et tardissime cessatis. *מָחָר* est *retardare*, ut Exod. XXII, 28. Deut. XXIII, 22., *שָׁבָה* vero *cessare* a labore, *quiescere*, ut Prov. XX, 3. Pl. CXXXIX, 2. Thren. III, 63. Alij verba *שָׁבָה מֵאַחֲרֵי-שָׁבָה* reddunt *morantes sedendo*, i. e. operi faciendo in seram usque noctem addidentes, s. qui in multam noctem labores producit, coll. Jes. V, 11. *Vae iis מַשְׁבִּיטֵי בַבֶּקֶר* qui mane surgunt, ut *sedentur siceram*, *מֵאַחֲרֵי בֹשֶׁת*, qui ad crepusculum usque morantur, donec vinum eos incenderit. Praeferendam tamen judico priorem sententiam, quum *שָׁבָה* manifeste sit oppositum *קוֹם*, neque usquam *operi faciendo assidere* significet. Hebraea de verbo ad verbum reddidit Aquila: *εἰς ἡ ὑμῶν ὀρθρίζουσιν ἀνίστασθαι, βραδύνουσιν καὶ καθῆσθαι*. Nec non Symmachus: *μάταιον ὑμῶν εἰ ὀρθροῦ ἀνίστασθαι, χροουλζουσι τοῦ καθῆσθαι*. Alexandrinus vero: *εἰς μάτην ὑμῶν ἔστι τὸ ὀρθρίζειν, ἐγείρεσθε μετὰ τὸ καθῆσθαι*, et Vulgatus: *vanum est vobis ante lucem surgere; surgite, postquam sederitis*. Patet, Alexandrinum vocem *מֵאַחֲרֵי* tanquam adverbium accepisse, sensumque hoc modo fecisse: nihil proderit, statim postquam quieveritis, ante lucem e quiete surgere, ita ut vix exiguum quieti concedatis. Ceterum pro *ἐγείρεσθε* Agellius monet legendum *ἐγείρεσθαι*. „Vera editio LXX., inquit, sic habet: *εἰς μάτην ὑμῶν*

ὁμῶν ἔσται, τὸ ὁρμηζέω ἐγείρεσθαι: et sic habet Vaticanus
 codex antiquissimus; quamvis de illo impressus habeat
 ἐγείρεσθε, *surgite*; itaque illa repetitio verbi *surgite*
 neque in LXX., neque in ullo interprete habetur, neque
 in Hebraeo, et sensum obscurat. Sic habent etiam alii
 codices manuscripti, sic notatum est in Catena Graeca
 ἐγείρεσθαι, et ita legendum censet Theodoretus et Euthy-
 mius. "Sensum plane alienum verbis hebraeis affinxit
 Chaldaeus, qui illa sic explicavit: *In vanum laborabitis*
vobis, qui praevenietis mane ad perpetrandum vobis ra-
pinam, qui moram facietis atque sedebitis ad patrandum
scelus. אֲכָלוּ לֶחֶם הָעֲצָבִים Qui comeditis panem dolorum,
 i. e. multis laboribus curisque paratum et sumtum. Ita
 Prov. IV, 17. לֶחֶם רָשָׁע, *panis impietatis*, est impię
 partus. Syrus: *edentes panem* כֹּאֲכֹלֵי כֹאֲכֹלֵי *cum dolore.*
 Chaldaeus: *comedentes cibos miserorum, in quibus labo-*
rarunt. Alii *panem dolorum* dici existimant cibum vilem,
 ut Dan. X, 3. לֶחֶם הַמְדוּחַ, *panis voluptatum*, est cibus
 delicatus. בֵּן יִתֵּן לְיָדֵירוֹ שָׁנָא *Ita dabit dilecto suo som-*
num, i. e. quemadmodum vos frustra fatigamini, ut vix
 paucillum somno et quieti indulgeatis; ita e diverso Deus
 iis, quos diligit, quiete et sine curis et molestiis dormi-
 re concedit. Similitudinis particula בֵּן, hemistichio po-
 steriori praemissa, ante hemistichium prius arguit כְּ simili-
 tudinis subaudiendum esse, ut Jes. LV, 9. כִּי־גִבְהוֹת שָׁמַיִם מִמָּאֲרָץ בֵּן גִּבְהוֹת
 כִּי־גִבְהוֹת שָׁמַיִם מִמָּאֲרָץ *Nam quemadmodum altiores sunt coeli terra, ita al-*
tiores sunt viae meae vestris viis. Job. VII, 9. בָּלָה עֵינָי וַיִּלָּה בֵּן
 בָּלָה עֵינָי וַיִּלָּה בֵּן *Sicut consumitur nubes et abit, ita is qui*
in orcum descendit, non ascendet. Vid. et Ezech. XXII,
 20. Jerem. III, 20. — לְיָדֵירוֹ *Dilecto suo*, collective ca-
 piendum esse, res ipsa docet; diligit autem eos, qui co-
 lunt ipsum religiose, quorum spes omnis pendet ab ipso.
 Alii accipiant בֵּן h. l. pro asseverandi particula, *vere*,
profecto, ut aliqui Ps. LXIII, 3. (cf. ibi not.) et post יִתֵּן
 subaudiunt לֶחֶם ex hemistichio proximo, ante שָׁנָא autem
 parti-

particulam ב, saepius omissam, ut hic prodeat sensus: *profecto suis victum necessarium concedit in somno, i. e. sine labore anxio.* Quam rationem nuper et Kuinoelius commendavit, loco in nota supra ad Argum. citato. LUDOVIC. DE DIEU בן h. l. recte, bene, ut Num. XXXVII, 7. XXXVI, 5. 2 Reg. VII, 9., reddendum censet, et verba nostra sic vertit: *bene dat dilecto suo somnum, i. e. quum ii, qui Deo dissidentes, suo labori omnia tribuunt, somno recte non fruuntur, mane quum admodum surgunt, et in multam noctem sedent, eam gratiam dilectis suis largitur, ut in paterna ejus cura et benevolentia recumbentes somno suo recte fruuntur, ut qui sciant tam sollicito labore neutiquam sibi opus esse.* Huic concinit Chaldaeus, qui sic reddidit: *convenienter vero et recte dabit Dominus dilecto suo somnum.* Ita tamen hiulcam nimis evadere orationem, monuerunt jam alii. Alexandrinus: *ὅταν δῶ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον,* et Vulgatus: *quum dat dilectis suis somnum.*

3. *הנה נחלה יהוה בנים* *Ecce haereditas Jovae, i. e. a Jova data, peculium a Deo concessum, sunt liberi.* Gemitivus, *Jovae*, hic non *possessorem*, sed *auctorem* indicat, quomodo terra Israelitica Exod. XV, 17. *haereditas Dei*, i. e. peculium Israelitis concessum (vid. Levit. XX, 24. Deut. III, 18. XII, 9.) dicitur. Significat, non solius vi naturae procreari liberos, sed a Deo potissimum contingere, non secus atque haereditas liberis a parentibus relinquitur absque ullo illorum labore. In altero hemistichio post *שָׂכָר* est *יהוה* subaudiendum: *Dei merces* i. praemium, i. e. donum est uteri foecunditas. Chaldaeus hunc Versum sic reddidit: *ecce haereditas Domini filii recti: merces operum bonorum filii ventris.*

4. Quum Dei munus esse dixisset sobolem propagare atque genus porrigere, jam docet, quantum bonum sit, filios fortes strenuosque educasse. *בְּחַיִּים בְּיַד גִּבּוֹר בֵּן* *Sicut sagittae in manu fortis, ita filii juvenutis, quibus plerique eos filios, qui homini adhuc juveni*
nascun-

nascuntur, intelligendos existimant, ut Gen. XXXVII, 3. בן-זקנים *filii senectutis*, est filius patri seni natus. *Filios vero juventutis* hoc loco ideo volunt commemoratos, tum quod filii in juventute geniti robustiores esse soleant, utpote geniti, quum vis genitalis adhuc fortior et vegetior est; tum quod parentibus grandiorum et provectionis aetatis liberorum opera utilis sit ad populsanda mala atque incommoda; quum qui filii homini jam seni nascuntur, per aetatem neque consilio, neque opera unquam utiles esse possint. Ego tamen malo adstripiari iis, qui בנעורים non ad parentum, sed ad liberorum aetatem referunt, ut, quemadmodum Pf. XVIII, 45. בני-נער בני *extranei*, Pf. LXXII, 4. בני-מכין *egeni*, et Coh. X, 17. בן-חרים *nobilis*, ita b. l. בני הנעורים *filii juventutis* sint adolescentes s. juvenes. Sicut autem in praecedenti Versu בנים, *filii*, liberos in genere significant, ita in praesenti *filios*, id est, mares liberos, significari, sequentia ostendunt. Vires autem et robur masculum cum robore sagittarii, proceritatem rectam juvenum viribus valentium cum sagittis sagittarii fortis comparari existimo, tales enim esse sagittas oportet, tanquam hastilia recta et non nodosa. Ceterum eandem hanc filiorum cum hastilibus comparationem Arabibus etiam familiarem esse, docet Taurizius, Scholiastes Hamasae, hoc loco, Schultensio in suis ex *Hamasa Excerptis* p. 436. citatus:

اشبي الرجل اذا اتى باولاد نجباً يصير له
بهم حدّ حديد كشيء الاسنة

Dicitur: cuspidavit vir, quum producit filios strenuos, in quibus aciem habeat, instar cuspidum mucronatam.

Verba בני הנעורים בן Alexandrinus sic reddidit: οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετραγάμων, et Vulgatus: *sicut filii excusforum*. Vocem נעורים interpres ille pro Participio Pauli verbi נער, *excussis*, habuit. Intellexit vero haud dubie tales, qui plurimis aerumnis vexantur (οἱ σφόδρα ταλαιπωροῦ-

πρωτεύουσιν, ut Suidas explicat in voce Τιοὶ Θεοῦ.) Verum Symmachus et Theodotion, teste Hieronymo in Epist. 120. ad Marcellum, *υιοὶ υσβήτητος* reddiderunt. Syrus quoque *حَبَبُ الْيُفُوتِ*, filii juventutis, habet.

5. *Beatus ille, qui implevit pharetram suam illis!* O beatum, cujus familiam auget et ornat Deus hoc modo, ut filios tales pulcros et fortes habeat, quibus instruat domus ejus. *מָהֵם* referendum esse ad *הַצִּיּוֹת* (Vs. 4.) *his sagittis*, i. e. filiis, manifestum est. *Pharetram* vero vocat domum, quae est eorum receptaculum, in qua educantur et adservantur donec emitti queant. Inepte Alexandrinus *ἀποδοῦναι αὐτοῦ* reddidit. *לא-יבשו* *Non pudebunt*, non ad utroque, parentes et liberos, ut Kimchi alique volunt, sed ad liberos solos referendum est, quos non frustretur conatus ipsorum, quando negotium eis erit cum hostibus, ut sequitur. Verba *בְּשַׁעַר אֹיְבֵיכֶם* vulgo sic transferunt: *quum loquentur cum inimicis in porta*, i. e. in disceptatione forensi, quod judicia apud veteres in *portis* exerceri solebant, vid. Deut. XXI, 19. Prov. XXXI, 23. XXII, 22. Job. V, 4., ut sensus sit hic: defendentur a natis suis parentes in litibus, quum erit illis de honore aut capite disceptandum in foro, patris causam strenue agent liberi. Sic et Chaldaeus: *quum condenderint in porta domus judicis*. Sensus vero multo aptior prodit, si verbum *דָּבַר* h. l. *perdendi*, *interficiendi* significatu accipias, quo occurrit 2 Chron. XXII, 10. (*וַתִּדְבַּר אֶחָד-בְּלִי-יָרֵעַ הַמַּמְלָכָה*) pro quo in loco parallelo (*וַתִּמְאֲזַר אֶחָד-בְּלִי-יָרֵעַ הַמַּמְלָכָה*) quam significationem

verbum illud hand dubie a nomine *דָּבַר* arab. *دَابِس*, *mors*, adseivit (quare sine causa idonea DATHIUS ad *Glossis Philolog.* S. p. 256. verbo *דָּבַר* *perdendi* notionem inesse negavit). Ita igitur verba nostra sunt vertenda: *sed periment hostes in porta*, s. *in portis*, quae ideo commemo-

rantur, quod ad portas pugnari plurimum et periculossimo solet. Atque propugnationem pro patria adversus hostes hic intelligendam esse, suadet etiam allegoriae ratio, quum filii cum *sagittis* comparentur, quae apte dicuntur hostes interficere. Nec obstat, quod verbum $\alpha\psi\delta\iota$ praecessit, quod fortasse minus aptum *sagittis* dicere aliquis possit, quum et alias propria cum tropicis per $\alpha\alpha\tau\alpha\chi\rho\eta\sigma\iota\nu$, misceri videamus; cf. e. c. not. ad Ps. LXVIII, 31. Hoc autem videtur dicere voluisse vates: quos Deus dat et procreat ad propugnandum idoneos, eos feliciter propugnare pro patria. Quasi dicat: Deus dat propugnatores, non civitas.

PSALMUS CENTESIMUS
VIGESIMUS OCTAVUS.

ARGUMENTUM.

Docet, in summa prosperitate vitam acturum, quicumque Deum veretur et colit; talem hominem frustra laboraturum numquam, imo bene suaviterque victurum, eique abundantem liberis fore familiam. Carmen concluditur voto, ut vir pius a Deo fortunetur, fruaturque perpetua tranquillitate, et longam liberorum ac nepotum seriem conspiciat.

Patet, hunc Psalmum factum esse ad imitationem praecedentis, quem explicat et confirmat. Sunt, qui eum formulam esse putent, qua bene precari conjugibus novis solerent. De tempore vero et occasione, quibus primus sit factus, definiiri nihil potest. Rebus autem Judaeorum ex Babylone recens reverforum accommodatum esse, credibile facit hoc, quod huic ipsi carminum talium pluriam fasciculo insertus est. Quod ipsum forsitan hoc consilio factum est, ut vatam praelagia (e. c. Zach. VIII,

4. 5. *) Jerem. XXX, 19. 20.) de novae reipublicae civiumque ejus incremento, quasi in compendium redacta exhiberet, atque sic dejecti animi eorum, qui tenuibus rerum suarum initiis diffidebant, ad spem meliorum temporum erigerentur, excitarenturque ad commune bonum fortiter promovendum.

2. Sunt, qui hunc Versum ita vertant: *laborem manuum tuarum quando comedes, eris* hac ratione *felicissimus*, ut ω h. l. sit temporis particula. Ita Aquila: κόπον τῶν καρπῶν σου ἔτι Φάγεσαι μακάριος εἶ, καὶ ἀγαθόν σοι. Et Symmachus: κόπον χειρῶν σου ὁ ἐσθίων μακάριος ἔσθ, καὶ μαλόν σοι ἔσται. Sed prodit sensus commodior, si particulam ω per synchysin (cujus exempla plura congescit GLASSIUS *Philol. S.* p. 660. 662. ed. Dath.) trajectam sumamus et initio Versus ponamus hoc sensu: *nam laborem manuum tuarum comedes, non in cassum laborabis, sed bonis labore tuo partis secure frueris.* Quod spectat ad poenam illam, quae Dei timorem abjicientibus definita est Levit. XXVI, 16. Deut. XXVIII, 33. Cf. CIX, 11. LXXVIII, 46: Zach. VIII, 10 — 13. Alexandrinus nostra verba sic transtulit: τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου Φάγεσαι, quae in quibusdam exemplaribus versionis Vulgatae, hoc modo reddita leguntur: *labores fructuum tuorum manducabis*, in aliis vero pro: *fructuum tuorum recte manuum tuarum exstat.* Καρπός enim, ut Agellius scite notavit, utrumque, et
fru-

*) Zachariae Cap. VIII. integrum et initium *noni* praestare vicem commentarii in hunc Psalmum, observavit TILINOIUS in *Disquis.* p. 129.

fructum significat, et manum, seu palmam, unde LXX, in Proverbiis Cap. XXXI, 20. καρπὸν δὲ ἐξέτεινε πτωχῶ, *palmas suas extendit ad pauperem.* Itaque Didymus in hunc locum, ambiguitate nominis animadversa, καρπούς Φησὶ νῦν ὡς ἀπὸ μέρους τὰς χεῖρας τουτέστι τῶν πρακτικῶν σου δυνάμεων Φάγεσαι τοὺς πόνους. Καρπούς, inquit, nunc ex parte manus intelligit, hoc est, activarum tuarum facultatum labores manducabis." Cf. DRUSII *Miscellann.* Cent. I. Cap. 26., et GATACKERI *Adversfarr. Miscellann.* L. II. Cap. VI. p. 303. 305., quo posteriore loco pluribus ostenditur, καρπὸν esse proprie manus cum brachio commissuram.

3. Alterum hoc est beneficium, quo se timentem Deus donat, ut uxorem habeat et foecundam, et verecundam ac pudicam. אִשְׁתְּךָ כְּגִפְנוֹ פְרִיָה עִירְבְתִי בֵּיתִי *Uxor tua quasi vitis fructifera in lateribus domus tuas.* אִשְׁתְּךָ cum Segol non nisi h. l. occurrit, notante Masora; alias enim Chirek habet, ut Gen. XVII, 15. 19. Ita Hof. XIV, 9. אִשְׁתְּךָ, pro אִשְׁתְּךָ; cf. Ezech. XXV, 4. פְּרִיָה *Fructifera*, ex qua multi ac viridantes palmites atque uvae oriuntur. Similis forma Participii est כֹּכְבָה Thren. I, 16. Cf. GeseNI *Lehrgeb.* p. 429. Quod additur, אִשְׁתְּךָ עִירְבְתִי בֵּיתִי, alii ad vitem pergulanam, alii vero rectius ad uxorem domi se continentem (oppositam mulieri in plateis vaganti, qualis Proverb. VII, 11. describitur) referunt, quum אִשְׁתְּךָ עִירְבְתִי de *penetralibus domus* Amos VI, 10., atque אִשְׁתְּךָ עִירְבְתִי de *interioribus navis* Jon. I, 5. usurpetur. Cf. HARMERI *Observatt.* P. I. p. 177. vers. theod. אִשְׁתְּךָ עִירְבְתִי כְּכִיב לְשֵׁלֶתֶן *Filii tui sicut plantae olearum in circuitu mensae tuae, liberi tui stipabunt mensam tuam confertim,* ut καλλίπαιδα σταφύλον, *pulchram liberorum coronam* dixit EURIPIDES *Hercul. fur.* Vs. 839., et: τίκτων ἐν οἴκοις γλυκερὸν βλάστημα, *liberorum in aedibus dulce germen, Medea* Vs. 1098. אִשְׁתְּךָ עִירְבְתִי dubium est num accipiendum de ramis, qui scatent fructibus, oleae, quos *termites* vocant Latini; an vero de ramis simpliciter,

ter, sicut plerique interpretes fecerunt, ut comparetur liberorum multitudo ramosae oleae. Videtur tamen prius magis consentaneum, etiam propter fructuum allusionem, quum *fructus uteri* significantur, ut est in Ps. praeced. Vs. 3.

4. Particulam בִּי plerique redundare existimant, ut etiam 2 Sam. III, 9. בִּי-בֵן pro simplici בֵּן positum. Alii tamen illam et in interpretatione exprimunt, hac ratione: considerate et attendite! hoc enim modo beat Deus qui ipsum colit; haec praemia rependit pietati.

5. בְּיָרְכֶךָ alii in futuro, ut certam spem et promissionem, alii in Optativo vertunt, ut bene precantis voces sint: *Jova benefaciat tibi*, quod praefiat, quum sequatur Imperativus. יְרֵךְ מִצִּיּוֹן, *Dominus e Sione*, interpretantur aliqui *Dominum Sionicum*, coll. Ps. CXXXV, 21., sed rectius alii: benefaciat tibi Jova e Sione, sede sua, unde beneficia sua longe lateque in populum suum largitur, cf. Ps. XIV, 7. XX, 3. CXXXIV, 3. יְרֵאָה בְּשֵׁם יְרֵאָה וְיִשְׁלַם *Et videas felicitatem Hierosolymitanae urbis*, fruaris prosperitate illa, quam Deus incolis hujus civitatis largitur, eamque semper spectes pace et bonis omnibus florentem. De constructione verbi יְרֵאָה cum בּ vid. not. ad Ps. XXII, 18.

6. יְרֵאָה-בְּנִים לְבְנֶיךָ *Videas filios filiis tuis* scil. natos (cf. Genes. XLV, 10. XLVI, 7, Prov. XVII, 6.), i. e. verbis Virgiliaris (*Aeneid.* III, 98.): *Adspicies natos natorum, et qui nascentur ab illis*. Non tantum nepotes significari videntur, sed pronepotès et abnepotes, id est, successio et conservatio familiarum, secundum promissionem praemissam promulgationi Decalogi de tertio et quarto gradu succedentium. Dicit igitur hoc: non tantum tua familia crescet, sed etiam liberorum tuorum. Quae sequuntur: שְׁלוֹם עַל-יִשְׂרָאֵל, aliqui cum praecedentibus connectunt, hoc modo: adspice nepotes, et *pacem super Jerusalem*. Sed cum copula ו ante שְׁלוֹם absit, praestat,

stāt, haec verba ut votum accipere, quale est clausula PL CXXV. In versionis Vulgatae latinae libris editis legitur: *pacem super Israel*. Ad quae haec notavit Agellius: „Graeci quidam codices habent *εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ*, *pax super Israel*, quam lectionem et Hebraei nonnulli probant, et codex Vaticanus habet, et aliqui latini codices. Sic quoque legit Theodoretus et Chrysostomus, qui etiam *pacem*, accusandi causa, alterius interpretis esse, non LXX., testatur. Sic certe habet vetus Romanum Psalterium, et Augustinus et Hieronymus sic explicant“

PSALMUS CENTESIMUS VIGESIMUS NONUS.

A R G U M E N T U M.

Ne praesentibus malis Israelitae victi animo concidant, et nuper de exilio reversi, ac subinde aliis atque aliis difficultatibus excepti desperent, revocat in memoriam mala, quae olim experti sunt etiam praesentibus graviora, ex quibus quum Dei beneficio sint erepti, desperandum illis haud esse, quin praesentibus quoque sint illius ope liberandi.

1. מְנוּרָי מְנוּרָי רַבָּה מוֹלְטָם *Multum*, i. e. graviter, diu ac multifariam, *angustarunt* s. *oppugnarunt me* hostes *inde a pueritia mea*, id est, a primis meis temporibus, quibus eram in Aegypto. Totum illud spatium, quo Israelitica gens fuit, hominis unius tempori et aetati comparat; hinc superiora illa atque antiquiora tempora, quibus gens illa jam in Aegypto numero aucta velut adoleverat, *juventutem* vocat, ut Jesaias XLVII, 12. 15. Hoseas II, 17., Jeremias II, 2. XXII, 21. Ezech. XXXIII, 3. seqq. Simili imagine dixit FLORUS *Hist. Rom. Prooem. §. 4. Si quis populum Romanum quasi hominem consideret, totamque ejus aetatem percenseat, ut coeperit, atque adoleverit, ut quasi ad quendam juventutis florem per-*

venit, ut postea velut consenuerit, quatuor gradus processusque ejus invenerit. — יאמר-נא ישראל *Sic dicat Israel, talem profopopoeiam habet etiam Pf. CXXIV, 1.* Sic autem haec facta sunt, ut praeceat ἔξαρχος hanc formulam gratiarum actionis populo, qui eam deinceps toto choro accineret.

2. לא-יכלי לי *Etiam non, ne sic quidem (ut* Ezech. XVI, 25.) *praevaluerunt mihi, neque tamen opprimere aut delere nos potuerunt.* Chaldaeus: כרם לי *verum non potuerunt malefacere mihi.*

3. על-גבי הרשיה *Supra dorsum meum ararunt aratores; hostes Israelitae figurate aratores appellant, eosque ajunt suum dorsum verberibus, quasi solum aratro profcidiſſe, hoc est, multa mala et plagas sibi infliſſe. Quam addunt למענותם, prolongaverunt sulcos suos, significare volunt, longa et diuturna fuisse sua mala. Haud abſimili figura summae contumeliae, quibus quis afficitur, exprimuntur Jes. LI, 23. Quia nomen גב non tantum dorsum in animalibus (ut Ezech. X, 12.) significat, verum etiam quodcunque eminens atque excelsum est, sunt, qui h. l. dorsum arborum, vel montium juga intelligenda censeant, ut verba nostra ita sint vertenda: in jugis, s. excelsis meis ararunt aratores, et protraxerunt jugera sua. Quibus verbis exprimi volunt extremam desolationem Judaeae, adeo ut hostes aratrum superinduxerint excelsis ejus terrae locis, dum et ipsas arces et urbes munitas devastarint, et tanquam agrum solo acquirant, cf. Jerem. XXVI, 18. Mich. III, 12. A qua sententia non multum diversus est J. D. MICHAELIS, qui in Supplem. p. 246. nostrum גב significatione Arabici*

جوب, *superficies terrae, et جباة, campus, capiendum voluit. Ego tamen in vulgari explicatione acquiescendum puto: patet enim ex Vs. 1. et 2., fisci populum Israeliticum imagine servi aut mancipii inde a prima sua juven-*

juventute male tractati; neque quidquam de *terras* vassatione in reliquo carmine dicitur. Minus apte etiam *dorsum meum* pro *locis excelsis* terrae patriae dixisset. De corpore humano nomen בב intellexerunt quoque veteres omnes, etsi ceteroquin invicem diversi. Alexandrinus: $\text{\u0395\u03c0\u03b9 \u03bd\u03c9\u03c4\u03cc\u03bd \u03bc\u03cc\u03c5 \u03b5\u03c4\u03b5\u03c1\u03c4\u03b1\u03b9\u03bd\u03cc\u03bd \u03cc\u03b9 \u03b1\u03bc\u03b1\u03c1\u03c4\u03c9\u03bb\u03cc\u03b9, \u03b5\u03bc\u03b1\u03ba\u03c1\u03c5\u03bd\u03b1\u03bd \u03c4\u03b7\u03bd \u03b1\u03bd\u03cc\u03bc\u03b9\u03b1\u03bc \u03b1\u03c5\u03c4\u03c9\u03bd.}$ Hinc Vulgatus: *supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam.* Verbum $\text{\u03a8\u03c1\u03b7}$ Graecus interpretes accepit *fabricandi* notione, qua Genes. IV, 22. 1 Reg. VII, 14. occurrit, $\text{\u03b5\u03c8\u03c1\u03b7}$ vero pro $\text{\u03c9\u03bc \u03a8\u03c1\u03b7}$, Job. IV, 8., vel pro $\text{\u03a8\u03c1\u03b7 \u03a8\u03c1\u03b7}$, cf. Prov. III, 29. Porro nomini $\text{\u039c\u03c3\u03c7\u03b9}$ (*Sulci*, cf. 1 Sam. XIV, 14.) tribuerunt significationem nominis $\text{\u039c\u03c3\u03c7\u03b9}$, Levit. XVI, 21. Pf. CXXX, 3. Sensum vero hujus Versus secundum Alexandrinum AGELLIVS hoc modo exponit: „*Fabricans* hoc loco proprie de aerariis ac ferrariis dictum puto, qui ferrum aut aes malleis ad incudem feriendo ducunt. Ergo labores illos hoc verbo significavit, quibus Israeliticum populum rex Aegypti et populus ejus iniquissime vexavit, adeo ut corpus laboribus immensis contererent, dorsum oneribus premerent, flagellis ita caederent, quasi malleis aes ferrumque ducerent. Deinde, translationem servans, inquit: *prolongaverunt iniquitatem suam*, nam quia malleis allisis prolongatur aes, ac producitur ferrum, $\text{\u03c0\u03b1\u03c1\u03b9 \u03c5\u03c0\u03cc\u03bd\u03cc\u03b9\u03b1\u03bd}$ quum consequens fuisset, ut diceret, *prolongaverunt me*, hoc relicto, *prolongaverunt iniquitatem suam* dixit, nam quo saevius et inhumanius illos tractabant, eo magis iniquitatum suarum crimen extremo supplicio vindicandum augebant.“ Ab arando vero imaginem h. l. esse depromptam, ostendit Versus, qui sequitur. Quare verbum $\text{\u03a8\u03c1\u03b7}$ Aquila et Theodotion recte $\text{\u03b7\u03c1\u03cc\u03c4\u03c0\u03bb\u03b1\u03c3\u03b1\u03bd}$ verterunt. Syrus sensum propriis verbis expressit: $\text{\u039c\u03c3\u03c7\u03b9 \u03c4\u03b5\u03c1\u03b5\u03c4\u03b9 \u03c4\u03b5\u03c1\u03b5\u03c4\u03b9 \u03c4\u03b5\u03c1\u03b5\u03c4\u03b9}$, *super dorso meo flagellarunt flagellutiones, et protraxerunt humiliationem suam.* $\text{\u039c\u03c3\u03c7\u03b9}$ accepit pro $\text{\u039c\u03c3\u03c7\u03b9}$, ab $\text{\u039c\u03c3\u03c7\u03b9}$, *afflictio.*

afflictio. Sed recte Chaldaeus: על גושמי רגלי רגלי אורכי, למורדביתיהון, *super corpus meum ararunt arantes, prolongarunt arationes suas, l. sulcos suos*. Quod hic interpretres pro גבי posuit בגשמי, nequaquam argumento est, eam nomen illud hebraeum non *dorsi* significatione accepisse, ut Michaelis voluit, loto supra memorato. Nam et Prov. XXVI, 3. בגשמי נג *tergum*, reddidit גשמי.

4. יהוה צדיק קפץ עבות רשעים *Jova justus est, concidit funes impiorum*, i. e. funes in jugis aratorum crudelium illorum, qui arabant tergum nostram; accommodandum enim hoc est ad mentionem sulcorum et arationis, Vs. 3. Funibus autem, quibus ad juga alligantur, et onera trahunt jumenta, his, inquam, scissis, non potest amplius onus trahi, neque fieri aratio. Cf. Nah. I, 13. Jerem. V, 5. et PAULSEN *vom Ackerbau der Morgenlaender*, p. 66. Alii *funes γενικῶς* explicant de vi et potentia, quibus, quasi vinculis, Israelitae ab hostibus constricti tenebantur. עבות Alexandrinus ἀρχένας, et Vulgatus *cervices* reddidit. Agellius illos nomine *cervicum* existimat intellexisse superbiam et elationem peccatorum. „Est autem in Hebraeo simile nomen *dorsi* et *elationis*, seu *cervicis*, nempe גב, *gab*, *dorsum*, et עבות, *ghaboth*, quasi גבהות, *gabuth*, *altitudo*, *sublimitas*, *cervix*.“ Recte vero Symmachus βρόχους; Theodotion κλειούσ, et Chaldaeus שולשלי, *catenas*, reddidit.

5. Incipit altera pars Psalmi, in qua, exemplo scilicet superiorum liberationum, jubentur Israelitae bene sperare, nec deficere in praesenti periculo: יבשו רגליהם ויחזרו אחור *Confundentur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sionem*, perinde, quasi diceret: nunc quoque, speramus, Sion et Jerusalem redibunt in pristinum ac felicem statum, et qui inimicos animos gerunt, erubescunt irritis conatibus ac terga vertent. TLLINGIUS in *Disquisit.* p. 135. intelligendos censet Samaritas, nomina-

minatim Rechum, consilii Samaritani praesidem, et Simlai, scribam, cum reliquis gentis proceribus, qui falsis criminationibus suis tantum valuerunt in aula Persica, ut regium decretum contra Iudaeos emanaret. quo aedificatio templi per aliquod tempus impedita est, vid. Esra IV.

6. Adversarios de medio tollendos significat, antequam quicquam perfecerint, non secus atque herbae, quae nascuntur in tectis (referendum autem hoc ad tecta plana aedificiorum in terris illis, cf. *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 874. p. 113.): priusquam in aliquam altitudinem assurgant, ardore solis exarescunt. Verba $\psi\text{ד} \text{נ} \text{ה} \text{ר} \text{פ} \text{ש}$ non uno modo vertunt. Aliqui sic: *quod priusquam strinxerit* scil. aliquis falcem, i. e. priusquam maturum sit ad messem, *arescit*. Verbum $\eta\text{ז} \text{פ}$ enim notum est de gladio stricto dici, vid. e. c. Judic. VIII, 20., unde h. l. accommodata ad rem de falcis extractione usurpatum existimant. Melius tamen placet eorum ratio, qui sic faciunt: *priusquam extrahat* quis gramen illud, id est, ut recte Alexandrinus: *πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι*, et Vulgatus, *priusquam evellatur*, nam $\eta\text{ז} \text{פ}$ *extrahere* in univ. notare, patet ex Ruth. IV, 7. 8. ubi de calcei detractioe dicitur. Nonnulli interpretandum putant: *priusquam exoriatur*, et de terris exsurgat ac germinet. Ita Aquila: *ὁ ἀρχῆθεν ἀνέθαλεν*, et Symmachus: *ἐκκαυλῆσαι*, *priusquam in colem assurgeret*. „Theodoretus testis est, multos codices Alexandrinae versionis habuisse non *ἐκσπασθῆναι*, sed *ἐξανθῆναι*, non *evellatur*, sed *efflorescat*; seu, ut ipse explicat, *πρὶν βλαστῆσαι καρπὸν τῆ τοῦ ἡλίου ξηραίνεσθαι προσβολῆ*, *priusquam fructum proferat, solis ei et appulsu siccatur*, nam *ἐξανθῆναι*, quantum ex LXX, consuetudine colligi potest, *florem emittens* est, non, ut quidam putant, *florem perdere*. Hanc eandem similitudinem 2 Reg. XIX, 26. legimus; nisi quod pro eo, quod est in hoc Psalmo $\eta\text{ז} \text{פ}$, et quod LXX. dixit-

dixerunt *evellatur*, in Hebraeo est שָׂרַף, simili voce, *priusquam vento uratur.* AGELLIUS. Chaldaeus hunc Versum sic transtulit: יהוון כְּחֶצִיר אֲמָרְיָא דְּמִן הָרִם דִּי צִיץ. אַחֵי רִיחַ קְרוּמָא נְחָס בֵּיהּ וְאֲחִיבָשׁ. *Erunt sicut gramen tectorum, quod priusquam efflorescat, venit ventus surus, evellit ipsum, et arefcit.* Syrus: אִמְר דְּחֶבְלָן: אִלְיָן וְשֵׁלָא תִּפְגַּחַהּ כִּסּוּ וְזִסְלָא וְלֵב סִיבַח. *Erunt sicuti herba tecti, quae cum flavit in eam ventus, marcescit et arefcit.*

7. *Quo non implet manum suam messor, aut lacertum s. finum, qui manipulos colligit.* Nulli ufui est foenum tectorum, itaque ne metitur quidem, neque demessum in manipulos ligatur. Significare vult autem, ut nemo est, qui foenum illud in tectis domorum enatum metit, sic qui hostes curet, et floccifaciat, fore neminem.

8. *Nec dicant praetereuntes: benedictio Jovae vobis.* Mos erat, ut qui per agrum, dum segetes meterentur, transirent, gratularentur et bene precarentur messoribus (vid. Ruth II, 4.): itaque quum deesse ait viatores, qui foeni in tectis enati messoribus bene precarentur, significare vult, nullos esse ejusmodi foeni mellores, ac per hoc, hostium confilia non successura. Precatur igitur, ut omnis spes successus et frugis seu emolumenti semper illos frustraretur, ut nihil unquam proficiant adversus populum Israeliticum. Sunt, qui bene precandi formulam non ad mellores graminis referant, sed ad gramen illud ipsum. Sed ut esset per se alienum, talem gramine benedictionem fieri, ita illam sententiam refutant verba, quae sequuntur: בְּרַכְנוּ אֲתֶכֶם בְּשֵׁם יְהוָה, *bene precamur vobis nomine Jovae*, quae non sunt accipienda, cum Kimchio, pro mera repetitione et confirmatione formulae praecedentis, [ed]

sed pro salutatione mutus, quod et Chaldaeus vidit, qui his verbis haec praemittit: וְלֹא יִתְיַבֵּן לְהוֹן, *neque respondent illis*, scil. salutantibus viatoribus messorum. Ita enim Ruth II, 4. *Boos e Bethlehem veniens dixit messoribus: יְהוָה עִמָּכֶם וַיֵּאמְרוּ לוֹ וַיְבָרַךְ יְהוָה*, *Jova vobiscum, illi vero ei responderunt, Jova te fortunet!* Est autem ἀφελεια haec amabilis antiquitatis, quales sunt multae Homericæ, quod simul tota bene precandi formula refertur et exprimitur, quum satis esset dicere: nemo bene precatur talibus.

PSALMUS CENTESIMUS
TRIGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Preces sunt ardentes ejus, qui haeret in calamitatibus gravissimis, et cum his, tum conscientia peccatorum suorum ita premitur, ut tantum non opprimatur. Et sic tamen veniam et remissionem illorum a Deo sibi petit et pollicetur, liberationemque ab iis malis, in quibus propter illa haeret.

Totius populi sub unius hominis persona preces fieri hoc Psalmo, Versus duo ejus postremi ostendunt. Videtur factus, aut certe adhibitus fuisse in publica illa poenitentia ob peccatum commissum in conjugis cum gentibus exteris in templo acta, de qua Efr. IX. et X.

1. מִטְּמֵקִים *Ex profundis* scil. aquarum, cf. Pf. LXIX, 3. 15. Jef. LI, 10., i. e. merlus malis, quae saepe in Psalmis aquarum voragini comparantur.

3. מִן-עֲוֹנוֹת הַשֹּׁמֵר־יָהּ *Si servaveris iniquitates, Domine*, i. e. si memoriam peccatorum admissorum retineas (Job. X, 14. XIV, 16. 17.), et eam tua misericordia non aboleas,

aboleas, אֲדַרְכֵי מִי יֵעָלֶה *Domine quis confisset?*, quis non ad extremum interitum ac perniciem perveniet? Aut, quis est, qui coram te iudice stare possit, et objectis criminibus respondere, se defendere ac purgare? .

4. כִּי-עִמָּךָ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּזְרָא *Nam tecum, i. e. apud te* (non male Syrus *כִּי-לְפָנֶיךָ*, *ab apud te, s. a te*) *condonatio, ut timearis, i. e. ut spe veniae hominibus facta ad colendum te perducantur, ut colant te homines ut Deum misericordem. Nisi enim talis esset, coleretur Jova non aliter, quam Vejoves, ne noceret scilicet, non ut commodaret, aut fugeretur etiam prorsus, ut tyrannus. Chaldaeus pro duobus postremis vocibus haec habet: כִּי בְגִלְלֵי דְחִתְחִתֵּי, ut videaris, ac si תִּזְרָא legiset pro תִּזְרָא. In Graeca Alexandrina versione pro verbis תִּזְרָא לְמַעַן תִּזְרָא haec leguntur: ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Sed quum in latina Vulgata, quae graecam totam refert, ita extet: *propter legem tuam*; Agellius conjicit Alexandrinum vertisse ἕνεκεν τοῦ νόμου τοῦ σου, quod deinde corruptum sit in τοῦ ὀνόματός σου. Et certe magis credibile est, interpretem illum pro תִּזְרָא legisse aut intellexisse תִּזְרָא, quam שְׂמָךְ. Alias conjecturas de causis Graecae Alexandrinae et Chaldaicae interpretationis vid. in CLARISSII *Commentat.* p. 127. Sensus vero, secundum Alexandrini interpretationem, hic erit: ut lex tua, qua te misericordem et clementem esse docuisti, fidelius ac vera comprobaretur.*

5. קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּיָהּ בְּנַפְשִׁי וְלִדְבָרֵי הַחַלְמֵי *Expecto Jovam, expectat anima mea, et in verbum ejus spero, spem meam in promissis ejus colloco, spero, ut Jova promissa sua de peccatorum venia sit exsequutus. Verbo Jovae, דְּבָרָיו, h. l. intelligendae sunt promissiones ejus, ut Pf. CXIX, 74. Job. XXXII, 11:*

6. נַפְשִׁי לְאֲדָרְכֵי מַשְׁמָרִים לְבֹקֵר *Anima mea Dominum scil. expectat, quod est repetendum ex Vs. 5. et 7. cf. Pf. XXXIII, 20.) praes custodibus sub auroram, i. e. ardentius,*

dentius, quam excubitores matutini, qui ultimās noctis s. matutinas vigiliās sub diluculum agunt (cf. Exod. XIV, 24. Jud. VII, 19). שומרים לבקר sunt qui custodias habent sub diluculum, et attentī diem expectant, ut feriati a custodiendi vigilandique labore somnum capiant. Ponitur autem prius שומרים nominaliter, alterum participialiter. Similis locus est Jerem. XXIII, 2. הרים הרעים הרים חמ-חמ pastores pascentes populum meum. Quod et Chaldaeus vidit, qui Versum nostrum sic reddidit: שומרים ארבעה ימים יותר מן שומרי מחרה לצפרה דבקרין לחרבה קרבן ארבעה מחרה Anima mea expectat Dominum magis quam custodes vigiliarum matutinarum, quas observant ad offerendum oblationem matutinam. Mos enim erat, ut eorum Levitarum, qui templi custodiam noctu agere solebant, unus ad hoc esset constitutus, ut observaret primum aurorae ortum; quo sacrificium iuge matutinum rite offerre liceret. Locum ex Tractatu Talmudico *Tamid* attulit Tilingiis in *Disquisit.* p. 141. Aben-Esra vero comparisonem nostro loco petitam existimat a re militari. Requirebant autem illa tempora adversus pericula ab hostibus perpetuas excubias, ut igitur ex re praesenti similitudo sumatur. Aliqui de metu excubitoris interpretantur, propter quem diem optet, quum simplicius sit et honestius, propter quietem diem circumspicere, ut liberetur non tam periculo, quam vigiliis excubiatarum. Sunt, qui geminata formula, שומרים לבקר שומרים הרבה excubitores pervigiles significari existiment, qui soli, sine successoribus, totam noctem, usque ad diluculum pervigilant; et tanto magis et cupidius lucem expetunt et prospectant. Sed videtur potius, haec repetitio affectui poetae tribuenda. Alexandrinus: ἀπὸ Φυλακῆς πρωίας μέχρι νυκτὸς ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν κύριον, et Vulgatus: a custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino. Illud: ad noctem Alexandrinum de suo addidisse patet, ut his verbis non tam desiderii vehementia, quam spei firmitas et diurnitas significetur. Praeterea sequentis Ver-

sus initium ad hunc trahit. „Graeci codd. plerique habent diplasiamnum, qui est in Hebraeo: *a custodia matutina usque ad noctem, a custodia matutina speret Israel in Domino*; et hanc repetitionem et Joannes Chryostomus, et Theodoretus, et de nostris Hieronymus et Augustinus habent, quamvis Augustinus etiam alio modo distinguit: *speravit anima mea in Dominum a custodia matutina usque ad noctem*, deinde subjungit repetitionem; *a custodia matutina speret Israel in Domino*, quae mihi distinctio maxime probatur, et magis ad Hebraeum accedit.“ AGELLIVS. Syrus: *سَجِدَ حَفِيًّا يَدَّ حَفِيًّا إِذْ حَفِيًّا إِذْ حَفِيًّا* *Expectavi Dominum a custodia matutina usque ad custodiam matutinam.* Sensu cum Alexandrino convenit.

7. Non, inquit, vana tua spes erit, neque irrita expectatio, nam apud Jovam est misericordia, illius propria est virtus clementia, והרבה עמו מרחם et multum apud eum redemptionis, non tantum voluntatem habet, verum etiam facultate pollet te liberandi, neque illi tamquam qui capiat quidem te a servitute redimere, sed cui desit pretium, quod pro redemptione detur, parum fidendum est.

8. Liberabit populum Israelicum suum a reatu et poenis peccatorum suorum universis, i. e. a malis, quibus nunc opprimitur.

PSALMUS CENTESIMUS
TRIGESIMUS PRIMUS.

ARGUMENTUM.

Contestatur de animo humili et demisso suo auctor, et quod alienissimus sit ab omni insolentia et elatione, contra potius se totum a Deo pendere, neque a se aut rebus suis ullis.

Qui pro Davidico habent Psalmum, ut inscriptio prodit, fere existimant eum factum adversus calumnias et obtrectiones Sauli et aulicorum ejus, quod regnum malis artibus adspiraret (1 Sam. XXIV, 10. XXVI, 19.), a qua ambitione se alienissimum esse testatur. Tum ob Versum ultimum, ubi apostrophe est ad universum populum, Judaeis ex Babylone reducibus accommodatus fuerit ob criminationes a Sanbalato sparsas, illos meditari rebellionem contra regem Persarum, ideoque aedificare muros urbis, vid. Nehem. VI, 5. 6. 7. Nihil tamen impedit, quo minus credamus Psalmum illa ipsa tempestate primum esse conditum, quum satis constet, quantum fidei inscriptionibus sit tribuendum.

1. ולא-רמז עיני. *Neque elati sunt oculi mei*, non attollo supercilium, ut facere solent superbi et fastuosi; cf. Pl. XVIII, 28. Cl, 5. Proverb. XI, 17. — ולא-הלכתיו בגדלות *Nec incesse*, i. ambulare, versari consuevi *magnis rebus*, non arrogavi mihi majora, ובנפלאות מצוני, *et in mirabilibus prae me*, quae miris modis supra me essent, rationem conditionis meae excederent. De rebus difficulter exsequendis נפלאות dicitur etiam Genes. XVIII, 14. Deut. XVII, 8. XXX, 11.

2. אם-לא שניתו דרוסמתי בפשי. *Si non aequavi et complanavi animum meum*, scilicet hoc vel illud mihi Deus faciat (vid. Ruth I, 17. 1 Sam. III, 17. XX, 13. Deut. I, 35. Jer. V, 9.), i. e. jurans testor, quod compesco et coerceo animum meum, ut sim ab omni elatione et superbia purus. *Animum complanatum et aequatum* opponi tumido, et cupiditatum fluctibus turbato (Jes. LVII, 20. Jerem. XLIX, 23.), observavit N. G. SCHROEDERUS in *Observatt. Selectt. ad Origg. Hebr. Cap. IV. §. XIII. p. 67.*, et similes Graecorum et Arabum figuratas locutiones attulit. Quorsum vero pertineat comparatio, quae sequitur, בנמל עלי את, *ut ablactatus erga matrem*, dissentiunt. Aliqui sensum faciunt hunc: animum meum jussi quiescere, nullam sui curam agentem, non secus atque infans a lacte depulsus totus a cura matris pendet de nulla re prorsus sollicitus, tantum absum, ut magna moliar. SCHNURRERUS in *Dissertatt. p. 168.* puerum uberibus desuesactum, qui desiderium ubera sugendi deposuerit, neque amplius plorans ejulansque illa appetat, proponi putat h. l. tanquam imaginem hominis moderati et ab omni cupiditate liberi, cujus animus bene compositus sit. Cui sententiae opposuit GURLITT in *Animadversiff. ad auctores vetl. (in Syllogis Commentatt. Theologg. a D. J. POTTO edit. V. I. p. 343.)*, dubium esse, an נמל dicatur de puero jam *diu* ablactato; in infantem vero, modo lacte depulsus, desiderium ubera sugendi omnino depositum non cadere. Ipse vero Gurlitt sensum putat esse

esse hunc: animus meus tam constanter adhaeret Jovae
 ejusque tutelae confidit (nimirum pro vocabulo Versus
 nostri penultimo יְהוָה legendum conjicit יְהוָה vel מִן הַשָּׁמַיִם),
 ut infans lacte matris depulsus, etiam uberibus ejus ad-
 haeret. Alii verba hoc sensu capiunt: tam expertus sum
 omnis fastus et superbiae quam puer recens ablactatus;
 in ea enim aetate nihil adhuc esse potest *ἐνσρησῆς* elatum
 aut superbum, et inprimis ablactionis tempore, quo in-
 fantes miserissimi esse solent, quod praeciditur eis prima
 et propria alimonia ipsorum. Minus commode tamen ho-
 mo demissus et modestus infanti ablactato videtur com-
 parari. Rectius Muntinghe et Clarisse hoc sibi verba
 velle dicunt: ut infans a matre paulatim ablactatur, ita
 et ego paulatim desiderium meum ablacto et compesco.
 Ceterum הַיָּמִים utrinque positum esse elliptice pro וְהַיָּמִים
 הַיָּמִים , notavit Schaurrerus; in comparationibus enim, ubi
 eadem res bis nominanda, interdum quidem repetitur
 nomen, ut Jes. XXI, 3., frequentissime autem secundo lo-
 co omittitur, ut Ps. XVIII, 34. XLVIII, 7. LV, 7. CIII, 5. 15.
 CX, 3. Attamen illa ellipsi haud esse opus, scite Clarisse
 monuit, quum non tam animus ablactati, quam ipse ab-
 lactandi actus, tertium efficiat comparationis. Neque igitur
 יְהוָה esse pleonastice positum, uti nos olim, cum Schnur-
 rero, sumimus, sed esse τῶν יְהוָה oppositum, hac senten-
 tia: *uti conditio ablactati est erga matrem, sic conditio*
desiderii mei erga me. Unde locum ita vertit: *ut ablactatus*
matri puer est, sic ablactatum mihi meum est desiderium.
 In Alexandrina versione hic Versus ita sonat: *εἰ μὴ ἐτα-*
πεινωφρόνουν, ἀλλὰ ὑψώσα τὴν ψυχὴν μου ὡς τὸ ἀπογα-
γαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ
τὴν ψυχὴν μου. Quae Vulgatus sic reddidit: *si non hu-*
militer sentiebam, sed exaltavi animam meam; sicut abla-
ctatus est super matrem suam, ita retributio in anima
mea. Verbo $\text{הִתְעַלְּוּ$ Graecus interpres significari existima-
 vit eum, qui supra ceteros sese non attollit, sed eis,
 etiam si humilioribus, sese aequat; pro הִתְעַלְּוּ legit
 הִתְעַלְּוּ ,

PSALMUS CENTESIMUS TRIGESIMUS SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Continet cum confessionem publicam voti Davidici de templo exstruendo a Deo approbati, tum declarationem, templum exstructum sedem Dei et religionis esse debere, tandem repetitionem promissionis divinae per Nathanem Davidi datae de perpetuitate regni ejus.

„Quum David *), pro excellenti sua pietate, postquam ad regiam dignitatem pervenerat, semper in animo habuisset aedificare templum, in quo locaretur Arca Domini, quæ ad illud usque tempus sub tentorio fuerat, et ex loco in locum migraverat, nullo domicilio fixo; hoc tamen grave peccatum commisit, quod, ut recitatur in historia sacra, populum censeri et dinumerari iussit. Ea de causa Deus misit Angelum, qui horribili pestilentia atque mortalitate

*) MOSIS AMYRALDI utor verbis in *Paraphrasi in Psalmos* p. 757.

tate erratum illud castigaret, et cum jam septuaginta milia hominum occidisset, et in eo erat, ut Hierosolymae ipsi imminens, horrendam illam stragem edere perseveraret, cohibuit eum efficacitas precum et sacrificiorum, quae David Deo obtulit in area, quam ob Ornano Jebusaeo in eum finem comparaverat. Tanta autem tum fuit Dei erga Davidem bonitas, ut non modo illi peccatum condonaret, et plagam in caede ista sisteret, sed etiam testaretur, sibi magnopere placere desiderium aedificandi Templi, quod semper ille prae se tulerat, et locum in quo sacrificia obtulerat, ei rei dicatum esse significavit, unum hoc reservavit, quod aedem istam sacram construi a Salomone voluit (Vid. 1 Paral. XXI, 18. 26—30. XXII, 1.). Id Salomon postea magnificentissime exsequutus est (2 Paral. III, 1.), et proxime ad veri similitudinem accedit, hunc Psalmum ab eo illa de causa compositum fuisse, ut ad commemorationem rerum jam praeteritarum, et earum, quas Deus pietati Davidis in tempus futurum sponderat, solenniter caneretur. Atque Salomonem, non vero Davidem, ut nonnulli ex Hebraeis putant, hocce Canticum composuisse, probabile facit cum occasio, tum etiam id quod Vs. 8. 9. et 10. continetur. Usurpatum enim fuit a Salomone in celebri illa precatone, qua, ut refertur 2 Chron. VI, 41. 42. Templum jam absolutum consecra-
vit."

vit.“ Ceterum et in dedicatione templi secundi carmen nostrum usurpatum fuisse, ostendit hoc ipsum, quod XV. illorum carminum, communi *תַּיְתִי הַמְעֵלֹת* titulo insignitorum fasciculo insertum est.

1. Inducitur primis carminis Versibus universus populus, Deum obtestans, ut declaret se memorem esse Davidis omniumque ejus sollicitudinum in ardore desiderii ingentis sui, quo expetivit templum Jovano cultui sacrum condere. Tribuitur hoc laudis Davidi solum, quod de quaerenda templi sede fuerit sollicitus. Non enim Davidi per Deum licuit templum exstruere, ut constat ex 2 Sam. VII, 13. 1 Paral. XVII, 12. In persona universi populi haec verba dici, illud persuadet, quod inferius Vs. 6. 7. in numero multitudinis dictum est: *audivimus, invenimus, introibimus.* זכור- לרור- אה כל- ענותו *Memento Davidi omnis affligi ejus*, i. e. omnem recordare laborem et sollicitudinem, quibus se ipsum adflixit cultus tui paene collapsi restituendi causa, cui etiam omnia bellici sui laboris praemia consecravit 1 Paral. XVIII, 11. — לרור *Davidi* memento scil. in bonum; sic verbum cum Dativo personae et accusativo rei constructur Ps. XCVIII, 5. Exod. XXXI, 13. Levit. XXVI, 45. — ענותו est Infinitivus nominascens Conjugationis Pybal, quam vide Jes. LIII, 4. Ps. CXIX, 71. coll. ibid. Vs 50. 61. et 1 Paral. XXII, 14. Alexandrinus (*μνησθητι*) πάντες τῆς πραότητος αὐτοῦ, et Vulgatus *memento omnis mansuetudinis ejus* reddidit, quasi ענותו pro ענותו legerit. *Mansuetudinis* autem pietatem ac religionem Davidis videtur intellexisse. Ceteri vero interpretes omnes *afflictionem* interpretantur, velut Aquila, *κακουχίας*, Symmachus *κακώσεως*, Chaldaeus *מַעֲוָה*, Syrus *ܡܫܘܥܘܬܐ*.

2. His quatuor Versibus declaratur Davidis pietas et religio, qui jurasset et vovisset, se templi locum, quem scilicet Deus destinaverat (Deut. XII, 5.), quaesiturum, donec reperisset. *וַיִּשָׁר* h. l. non quod, ut aliqui faciunt, sed qui vertendum est: (David) qui juravit etc. *וַיִּשָׁר יְיָ אֱלֹהֵינוּ* Potenti Jacobi, quem Jacobus omnipotentem suum Deum dixit, e. c. Gen. XLIX, 24. Jacobi autem potius quam ullius alterius Patriarchae meminit, quia hic erat generis totius et duodecim tribuum proximus auctor.

3. Sequitur jurisjurandi et voti formula. Subaudiendum autem est hujus Versus initio *וַיִּשָׁר*, ut infra V. 11. 13. — *אִם-אֶבְנֶה* Si introiero scil. sic mihi faxit Deus et sic addat (cf. 1 Sam. III, 17. XIV, 54. XXIV, 22. Pf. LXXXIX, 36. et ibi not.) i. e. non ingrediar. Una sententia tribus hiis Versibus continuatur. Votum autem, quod sequitur, non ingrediar tabernaculum domus meae (phrasia ex usu veterum desumpta, qui in tentoriis habitabant, cf. Pf. LXXVIII, 55.) neque conscendam spondam, lectum, stratorum meorum, nec concedam somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, usque dum invenero locum, non esse ita, ut verba sonant, accipiendum, res ipsa et historia docet. Davidem enim, ex quo decreverit templum aedificare, numquam domum suam introisse, numquam obdormisse, nemo facile crediderit; nec voti ejusmodi verbis concepti in historia sit mentio, imo historia habet, cum jam habitaret in domo sua cedrina (vid. 2 Sam. VII, 2.), de condenda aede Jovae Davidem cogitasse. Significatur vero illa hyperbole nihil aliud, quam hoc: prorsus non acquiescam. Talia sunt in vernaculo: non deponam molliter caput meum, et similia; et quae exercent aliquem, ea non sinunt eum quiescere, etiam quum quiescit. Sic Proverb. VI, 4. sapiens homini sponcione obligato suadet, ut eo nexu quantum cura et sollicitudine niti potest, se expedire curet: ne dederis, inquit, somnum oculis tuis, neque dormitent palpebrae tuas. Non enim praecipit, ne omnino dormiat, sed

sed illud consulit, ut omni studio e laqueis sponsonis quam primum se curet exsolvere. Quanta autem Davidi fuerit extruendi templi cura et sollicitudo, intelligitur ex his ejus verbis ad Nathãnem, prophetam, 2 Sam. VII, 3. *Fideone, quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita sit in medio pellium?*

4. In versione Alexandrina Versus nostri interpretatio legitur haec: *εὶ δώσω ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου.* Quae in Vulgata sic reddita sunt: *si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, et requiem temporibus meis.* „Sed illa verba: *et requiem temporibus meis,* ex Theodotionis interpretatione sunt, idemque explicavit, quod praecedentia, *et palpebris meis dormitationem,* ideoque in editione LXX., quae habebatur in Octaplis, obelo confossa erant.“ ACELLIUS.

5. Verba *עַד אֶמְצָא לַיהוָה מְנוּחָה* Chaldaeus recte sic explicavit: *עַד אֶמְצָא לַיהוָה מְנוּחָה* *usque dum invenero locum ad aedificandam domum Sanctuarii Domini.* Pluralis *מְנוּחָה*, *habitationes,* ponitur pro singulari, per esallagen, unum enim fuit et tabernaculum et templum, ut 2 Paral. XVI, 4. *בְּבֵנְיָמִן* *tribus Benjamin,* ut Genes. XXVIII, 11. *filios,* i. e. Isaacum.

6. Difficilis locus, qui interpretes multum exercuit. Atque primo quidem dissentiant, quo pertineat pronomen feminei generis verbis *אֶמְצָא* et *אֶמְצָא* affixum. Jarchius subaudiendum censet *בְּבֵנְיָמִן* *nuntium bonum,* Kimchius *שְׁכִינַת הַגְּבוּרָה*, *Schechinam gloriae,* i. gloriosam Jovae super arca praesentiam. Alii *אֶמְצָא*, *arcam,* quod nomen, et si saepius masculinum, interdum tamen femininum est, ut 1 Sam. IV, 17. 2 Paral. VIII, 11. Alii rectius ad *מְנוּחָה* referendum putant, non obstante numeri diversitate, dum ad sensum in constructione respicitur, quemadmodum Hof. X, 5. *עַל הַיְדֹם*, *super eo,* vitulo suo, quamvis *עַל הַיְדֹם* praecesserit. Cf. STODART *Observatt. ad Anal. et Syna.* p. 369. 371. Sed majorem difficultatem

creat locorum מפרתה atque שרי-יער mentio. Nam מפרתה quamvis notum sit esse nomen *Bethlehemi* (vid. Gen. XXXV, 16. 19. coll. XLVIII, 7. Ruth. IV, 11. Mich. V, 1.), tamen quo sensu noster dicat: *audivimus illud* scilicet tabernaculum *Ephraetas* s. *Bethlehemi* esse, obscurum est, quum nusquam in V. T. libris historicis memoriae sit proditum, arcam sive tabernaculum sacrum *Bethlehemi* unquam collocatum fuisse. Kimchius existimavit referri hic per mimetum verba Davidis, quibus de reperto, quem quaesierat, loco sibi gratulatus fuerit. *Ecces*, inquit, *audivimus* olim ex majoribus natu in *Ephrata*, urbe patria, futurum esse, ut locus eligatur, quo Jovae sacrarium perpetuo sit mansurum; ecce nunc tandem *invenimus* illum in *campis sylvae*, hoc est, in area Ornanis, Jebusaei, sylvofo loco. Alii מפרתה interpretantur *Ephraetacam*, i. e. Ephraimiticam regionem (ut Elkanus, pater Samuelis, Levita genere, sed patria *Ephraimita* dicitur מפרתה 1 Sam. I, 1., uti et Jeroboamus rex, ex tribu Ephraim oriundus, 1 Reg. XI, 26.), in qua Silo urbs sita fuit, ubi arca subsisterat 349. annis (vid. Jud. XVIII, 31. XXI, 19. 1 Sam. I, 3.); nomine שרי-יער autem indicari putant urbem a locis sylvofo dictam קריה-יערים, quo loco arca per 20. annos morata fuit, 1 Sam. VI, 21. VII, 1. 2. Horum igitur plerique sensum faciant hunc in modum: quum percontabamur olim, ubinam esset Sacrarium Jovae, audiebamus, illud esse in Ephraimitica regione, i. e. Silunte, ubi autem ex eo loco translata fuit, quum eam alias quaesivimus, reperimus eam in Kiriath-Jearim, et sic e loco in locum migrare cogebamur, ut Jovae debitum cultum ex illius praescripto adhiberemus. Nunc autem, postquam illius domicilium firmiter constitutum est, *accedamus* pie et religiose ad *tabernacula Domini*, cet. Vs. 7. TILINGIUS in *Disquisit.* p. 158. seqq. nomine *Ephraimitidis* designari censet regionem, ubi post infelix proelium cum Philisthaeis arca cepta et amissa est (1 Sam. IV, 3—18.), *campis sylvae*
vero

vero agrum *Kiriath-Jearim* inter et *Beth-Semes* interjectam, nobilitatum strage aliquot millium hominum, irreverenter ad arcam affluentium (1 Sam. VI, 18. 19.); indeque *Kiriath-Jearim* deducta est. „Exultat autem vates in sui temporis felicitate, qua populus fruebatur, quod arca non amplius huc illuc vagaretur, sed stabilem tandem sortita esset locum, quem populus sine mortis formidine accedere potuit. Huc enim vatem digitum intendisse patet, quia meminit non ipsarum arcae mansionum sive stationum, non *Siluntis*, sed regionis *Ephratae*, ubi Israel adverso proelio victus et arca capta fuerat; non ipsius urbis *Jearim*, i. e. nemorum, sed agri nemorum, illius nempe, ubi Deus, ob irreverenter inspectam sacrosanctam arcam, tot myriadam stragem ediderat. Sicque res tristes tegit verbis conciliis et tennioribus, animos locorum tantum notatione ad eas revocans. Hoc igitur dicit populus: quanto nunc sumus feliciores, quam quidem antea, duris illis et calamitosis temporibus! Olim *audiebamus illam* (arcam) *amissam* in *Ephraimitide*, et *reductam inveniebamus* prope *Kiriath-Jearim*, in *planitie illa nemorosa*, et utrobique non sine severo Dei in populum iudicio. Quam flebilis erat temporum illorum conditio! quam dehonestata religionis facies! cum arca foederis huc illuc vagaretur, imo ab hostibus caperetur. Nunc vero Deus tandem sibi elegit locum perpetuo habitandum; nunc porta nobis est accedendi et libertas et fiducia.“ — Alii *Ephratae* nomine non tantum urbem *Bethlehem*, vero etiam totum illum tractum inde ab ea urbe usque ad *Hierosolymam* appellatum olim opinantur (neque enim *Bethlehemum* inter et *Hierosolymam* spatium plus quam sex miliarium Romanorum aberat, vid. *RELANDI Palaest.* p. 645.), adeo ut et *Moria* mons, quo templum erat exstructum, *Ephrataeae* regionis nomine comprehensus fuerit. Qui hanc sententiam amplectuntur, negant commemorari hoc Versu locos commorationis arcae antiquos *Silunte* et *Kiriath-Jearimis*, sed putant re-

spon.

sponsionem tradi ad desiderium, quod in Versibus, qui praecedunt, expressum erat, ita ut designetur hoc Vs. 6. terminus, quorsum se venturos gaudent Israelitae pii (Vs. 7.), qui ipse locus describatur tum generalis, quod sit in regione Ephrataea, adeoque prope Davidis patriam, Bethlehem, tum specialius, quod sit in *agris sylvae*, i. e. in monte Moria, qui mons hoc nominis eo tempore habuerit, quamquam nobis non satis constat de hoc ipso. Sionem vero intendi, manifestum esse ex Vs. 13. — Nova ratione *VENEMA* hunc locum explicavit. Nimirum Israelitas, qui in hoc Versu loquentes inducantur, dicere: votum illud Davidis, quod inde a Versu 2. allatum fuerat, Salomonem implevisse: *audivimus, invenimus*, inquirunt, scilicet id, quod David se inventurum voverat. Foeminini enim generis pronomen verbis affixum, vel pro neutro positum esse, ut saepe alias, vel ad *משכנתא* referri (vid. supra). Verbum *audiendi* respicere ad nuncios a Salomone missos ad convocandos Israelitas ad illam solennitatem 2 Chron. V, 2. *Ubi* vero haec perceperant? In *Ephrata* et *agris sylvae*, h. e. in locis propinquis et remotis, cultis et incultis. *Ephratam* s. Bethlehemum poni *vel* pro locis vicinis; *vel* pro fertilibus (significat enim *מפריה* *summam fertilitatem*, vid. *SIMONIS Onomastic. V. T. p. 187.*), in oppositione ad *agros sylvae*, quibus regiones incultae, praesertim Libani, sunt intelligendae. Hoc forsitan Chaldaeus voluit, qui alterum hujus Versus hemistichium sic reddidit: *משכנתא ביהמלך אחר דצליא מבתר עלתא* *Invenimus eam in agro sylvarum Libani, ubi orabant patres antiqui*. Nobis quidem ceteris omnibus Tilingii praeferenda videtur hujus loci interpretatio supra allata.

7. *נבואה* *Eamus ergo*. Exhortantur se invicem Israelitae ad solennem loci sacri, jam divinitus definiti, frequentationem, ut *Jes. II, 3. Zach. VIII, 21.* Alii indicative: *adibimus* itaque et *intrabimus*, ut spem sibi mutuo faciant Israelitae, venturos se in posterum esse ad locum

cum certum et fixum, in quo cultus Jovae sit celebrandus. *בְּנִתְחַמָּה לְהָרִים רִגְלָיו* Adorabimus ad scabellum pedum ejus, i. e. coram arca sacra, cui pedes imponere videtur is, qui insidet alis Cherubinorum, super arca expansa, vid. Pf. XCIX, 5. 1 Paral. XXVIII, 2. Jef. LX, 13. Alii templum scabellum pedum Jovae appellari existimant, respectu coelestis solii, cui Deus insidet.

8. *קוּמָה יְהוָה לְמִנְתְּחָה* Surge, Jova, ad locum quis-tis tuae occupandum. Mutavit formulam Mosaicam evocationis Num. X, 35., quum non ad migrationem, sed ad sedem fixam et stabilem arcam evocet ex eo loco, in quodum templum conderetur, interea substitit. Hunc et duos Versus, qui sequuntur, Salomon solenni illi precationi, quam in dedicatione Templi, post illatam illuc arcam adhibuit, totidem fere verbis inferuit, vid. 2 Paral. VI, 41. — *אֲרֹן עֹז* Arca roboris tui, i. e. potentiae et majestatis tuae symbolum. Hoc nominis nusquam alias arcae tribuitur, nisi loco ex nostro Psalmo desumpto 2 Paral. VI, 41.; alias communiter dicitur *arca foederis*, *arca Dei*, et semel *arca sanctitatis*, 2 Paral. XXXV, 3. Cf. Pf. XCVI, 6. Alexandrinus nostro loco *ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος σου*, et Vulgatus *arcam sanctificationis tuae*, sed 2 Paral. VI, 41. *ἡ κιβωτὸς τῆς ἰσχύος σου* posuit. „Parum,“ inquit Agellius, „inter utrumque interest. Nam in Paralipomm. quasi materiam sanctificationis et laudis, fortitudinem, posuerunt, nostro loco ipsam laudem; sanctificationem enim pro veneratione ac laude posuerunt; laudantur autem res fortiter gestae. Ergo quum arcae causa multa fortiter gesta essent, ut Jordanis trajectio (Jof. III.), ut Philisthaeorum pestis et lues, ut idolorum eorum dejectio (1 Sam. V, 7.), merito et *arca fortitudinis* vocatur, et *sanctificationis*. Utrumque nomen, quia res conjunctae sunt in Cantico Moysi Exod. XV, 2. conjunctum legitur: *fortitudo mea et laus mea* (עֹזִי וְהַמְּדָרִי) Dominus.“

9. *וְלֵוִיִּם וְלִבְשֵׁי צִדְקָה Sacerdotes tui induant justitiam.* Sacerdotes et Levitae portarunt arcam, qui affuerunt tum, cum ornatu suo. His igitur precatur verum et internum ornatum, ut caste religioseque praesint sacris Jovae in nova aede Sionica. Sequens autem hemistichium, *וְהַסִּירִיךְ יִרְגְּנוּ*, et *pii tui jubilent*, non Levitis tantum, sed toti populi bene precari videtur, ut piorum sacerdotum sit populus pius, qui gaudeat et laetetur pio cultu, et fructus hujus percipiat. Sunt enim *וְהַסִּירִי יְהוָה* ii, quos benignitate sua complectitur, et beneficiis suis afficit. Cf. Pf. XXX, 5. CXLIX, 1. 9. Alii tamen de solis Levitis, quorum erat cantare et psallere, *piorum* nomen capiunt, Chaldaeo auctore, qui sic reddidit: *וְלֵוִיִּם הַסִּירִיךְ יִשְׂבְּחוּן* et *Levitas sancti tui laudes canant super oblationibus.* „Illud, quod 2 Paral. VI, 42., ubi hic Versus ponitur, non *justitiam* (צִדְקָה), sed *salutem* (חַסְדָּעָה) induci dicuntur sacerdotes, et in hoc eodem Psalmo (Vs. 16.): *sacerdotes etiam induam salutari* (יִשְׁעֵי), permovet, ut conjici possit, idem esse *indui salutem*, et *indui justitiam*. *Salutem* vero *indui* idem esse puto, quod pro salute atque auxilio praestito gratias Deo agere, ac Deum laetis vocibus attollere, coll. Pf. CXVII, 15. Si igitur hae laetae acclamationes, *salutis* voces dicuntur, et *indui salutem* est ejusmodi laetis vocibus salutem a Deo praestitam testari, eadem ratione *indui justitiam* erit res iuste vel clementer a Deo gestas alacri voce laudare. Hanc sententiam confirmat, quod sequitur: *et sancti tui exultent*. Maxime vero hoc probat locus Jef. LXI, 10. *Exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, וְעָלָה צִדְקָה יַעֲסֹנִי, et indumento justitiae circumdedit me.* Ubi pro *indumento justitiae* LXX., ut peritissimi viri, qui non verbum verbo, sed sensum redderent, posuerunt *tunicam laetitiae*.” AGELLIUS.

10. *בְּעֵבֹר רֹדף עֲבָדָה אֶל-חֶשֶׁב פָּנֵי מַשִּׁיחָה Propter Davidem, servum s. cultorem tuum, ne avertas faciem sancti tui, ne averferis preces Salomonis, cui regnum*

com-

commisisti, propter Davidem, quem tantis promissionibus ornare dignatus es, cf. Vs. 11. et 2 Reg. VIII, 19. *Avertas faciem alicujus* est alicujus vota precesque non admittere, non dare, quod postulat, ut 1 Reg. II, 20., ubi Bathseba ad Solomonem: petitionem unam parvam peto a te, *אל תשב אח-פני*, vide ibid. Vs. 16. 17. Nam qui impetrare nequit, erubescens et adspectu averso discedit. *Uncto Jova* autem neque Davidem, neque Messiam esse intelligendum, sed Salomonem, jam vidit Chaldaeus, qui Versam nostrum sic reddidit: *מטור וכוחיה דרור עבדך במעל ארזא במצע חרענא לנא חחויב אפי שלמרת משיחך*. *Propter justitiam Davidis, servi tui, dum intrat arca per medium portarum, ne avertas faciem Salomonis uncti tui.* Eodem modo et Jarchi exponit: ne avertas faciem Salomonis, arcam illuc, in locum extruendo templo a Davide destinatum inferentis. Pro successore Davidis preces fieri, inde apparet, quod Vs. sequ. promissionis de successoribus admonetur Jova.

11. *נשבע-יהוה לרור אמח* *Juravit Jova Davidi veritatem*, jusjurandum verum, fidele et firmum. Subaudiendum est vel nomen verbale *שבעה אמח*, quod nomen femininum videtur innuere affixum femininum in *מטרה*, vel praefixum *ב*, *באמח* *ip veritate*, veraciter. Ita Chaldaeus: *בקי שטא*. *Jurare* vero h. l. *promittere* est, et respicitur promissio Davidi per Nathanem facta 2 Sam. VII, 12. seqq. Cf. 1 Reg. VIII, 25. Pl. LXXXIX, 50. Observant praeterea, respicere haec ad Vs. 2., ut Davidi, qui Deo juraverat, juraverit rursus Deus ipse, adeoque paria quasi reddiderit. *לא ישוב מטרה* *Non recedes ab ea* promissione; fidem dedit, quam numquam violabit, cf. Jes. XLV, 23. Alii: *non poenitebit cum* promissionis, s. jurisjurandi sui, eadem sententia, quae Pl. CX, 4. coll. Num. XXIII, 19. 1 Sam. XV, 29. Pl. LXXXIX, 29. Ante verba, quae sequuntur, subaudiendum est *לאמר*, ut supra Vs. 2. et infra Vs. 13. — *אחד פרי-בתך* *Unum de fructu ventris tui*, de natis tuis,

Deut. VII, 13. XXVIII, 53. Pf. CXXVII, 3. **אשירו**
 לך **לכסא-לה** *Collocabo in folium tibi*, i. e. successorem largiar. In folio regio collocari s. federe idem est, ac regem esse, cf. Prov. XX, 8. Pf. LXXXIX, 30. 37.

12. **אם-ישמר בניך בריחי** *Si custodient filii tui foedus meum*, si sincere observent conditiones sibi a me praescriptas. **ועדתי** *Et testimonia*, praecepta (cf. not. ad Pf. XXV, 9.) *mea*, combinantur, extra ordinem, nomen pluralis numeri et suffixum, quomodo alias nominibus singularis numeri addi solet, nam ex praescripto regulae **עדותי** esse debuit. Ita Deut. XXVIII, 59. **מכהיך**, pro **מכהיך** *plagas tuas*. Hebraei haec distributive accipienda opinantur, q. d. unumquodque *testimoniorum meorum*; unamquamque *plagarum tuarum*. Sed imitati sunt, qui puncta vocalia illis nominibus subjecerunt, Syros, quibus eodem modo pluralia nominum femininorum cum eorumdem singularibus coincidunt, ut **פירותי**, in *precibus meis*, Rom. I, 9., **דרכי** *vias meas*, Ebr. III, 10. Vid. C. B. MICHAELIS *Lumina Syriaca pro illustrando ebraismo sacro*, §. XXXVII. (in *Sylloge Commentat. Theologg.* a. D. J. POTT edit. Vol. I. p. 243.). Pronomen demonstrativum **זה** h. l. vim relativi habet, ut Pf. IX, 16. XVII, 9. CIV, 8. — **ישבו לכסא-לה** *Sedebunt super throno tibi*, i. e. tuum, ut Vs. 11. Aliqui: *propter te*. Procul dubio includitur honor, in Davidem, stemmatis regii primam originem, redundans.

13. **כי** h. l. nonnulli certe vertunt. Alii *quoniam*, ut sequatur ratio jurisjurandi divini Vs. 11. 12. enarrati. Aliis est adverbium temporis: *quum* Deus Sionem elegit etc. Nobis probatur eorum ratio, qui haec connectunt cum adhortatione Vs. 7. hoc modo: Accedamus igitur nunc ad sanctum ejus templum, ut eum reverenter adoremus; *etenim* Deus Sionem elegit, ut sit gloriae ipsius domicilium. Nomine *Sionis* h. l. Moria mons, ei contiguus, seu potius pars ejus, comprehenditur, vid. R-
 LANDI *Palaeft.* p. 855. Cf. Pf. LXXVIII, 68. LXXXVII, 2.

14. וְאֵם-מְנוּחָיָי *Hæc est requies mea*, respicit ad Vs. 8., cf. Jof. LXVI, 1. עַרְיָר עַרְיָר *In perpetuum*, vid. Vs. 12. et. cf. 1 Reg. VIII, 13. — כֹּה אֲשֵׁב *Hic*, inquam, in hoc monte, *habitabo*, Pf. LXVIII, 17., nec inde discedam, ut ex Silante, quam repudiavi, Pf. LXXVIII, 60. — כִּי אֶחְתִּיקָה *Quia eam elegi et desideravi*, Vs. 13.

15. Promittit Sioniciis civibus victus et alimonie abundantiam. צִי *victum* tantum ex venatione, ut Gen. XXVII, 3. 18. Job. XXXVIII, 14., verum et *vaticum*, ut Gen. XLII, 25. Jof. IX, 15. (haud dubie quia antiquitus et in regionibus, quibus nulla sunt diverforia, iter ingressi arou suo et venatione sibi de com meatu prospicere coacti erant), imo quamvis *escam*, ut Pf. LXXVIII, 25. Nehem. XIII, 15. significat. In verlionis Graecae Alexandrinae codice Vaticano hebraeum צִיָּה רָגַע *θήραν αύτής* redditum legitur, pro quo in cod. Alexandrino רָגַע *θήραν αύτής* exstat, manifesto errore, sed vetusto, nam et Vulgatus *viduam ejus* habet, et Arabicus in Polyglottis editus Aethiopicusque interpretes idem exhibent. HIERONYMUS in *Quaest. in Genesin* XLV, 21. ita scribit: *Verbum seda, quod hic omnes ore consono ἐπισιτισμὸν, cibaria, vel sitarcia interpretati sunt, in Psalterio quoque habetur: ubi enim nostri legunt: viduam ejus benedicens benedicam, in Ebraeo habetur seda, cibaria.* — „Ex Hebraeo exploratissimum est, non *θήραν* vertisse LXX., sed *θήραν*, hoc est, *annonam ejus benedicens benedicam*. Symmachus ἐστρωσιν vertit, *rem frumentariam*: adeo fertiles eorum agros reddam, ut cumulatissime frumentum proveniat. Aquila vero τὸν ἐπισιτισμὸν, *com meatum*, vel quicquid est, quo ultra panem vescimur, quod non solum abunde incolis sufficeret, sed etiam advenis inde exportare liceat. LXX autem hoc loco *θήραν* posuerunt, ut non frumenta modo, verum etiam omne genus obsonii et avium, et ferarum et piscium, quae retibus ac laqueis capiuntur, in eo loco abundaturum significarent. Sunt etiam exemplaria graeca, quae *θήραν* legant, ut Catena

graeca et Eusebius habet, et Chrysostomus θήραν λέγει τῶν ὀνύων τὴν ἀφθουσίαν, τὴν εὐστειλίαν, venationem dicit rerum venalium copiam, fertilitatem." AGELLIUS. Et Arabica Psalmorum versio Romae 1614. edita, et ex Graeco facta, صيداً exhibet, id est, θήραν αὐτῆς. Cf. quoque DRUSII *Miscell.* L. I. Cap. LXXX. et CARPELLI *Crit.* S. p. 748. edit. Vogel-Scharfenb.

16. וְשָׂמַח אֲנִי בְּיָמֵי יְהוָה *Et sacerdotes ejus salute induam, i. e. salvos eos praestabo.* Kimchi: „loco ejus, quod sacerdotes propter me induunt *vestes justitiae* (Vs. 9.), induam vicissim ipsos *salute*, ut per me sint semper salvi." Alii significari putant apertam et manifestam salutem, quae omnibus pateat.

17. וְיִצְרַח קַרְנֵי קַרְנֵי אֲצִמְיָהּ שָׁמַיִם *Ibi Sione germinare faciam cornu Davidi, faciam, ut floreat et emineat potentia et praestantia regni Davidici, cf. 1 Sam. II, 10. Metaphora sumta ab iis animantibus, quae potissimum robur in cornibus habent, vid. Deut. XXXIII, 17. Zach. II, 1. Hinc cornu symbolum est regiae potentiae, hostes prostrerentis, Dan. VII, 20. VIII, 5. 6. Verbum אֲצִמְיָהּ, quod de plantis e terra germinantibus proprie dicitur, hic jungitur cum cornu, per catachresin, qualis et Exod. V, 21., ubi odor et oculis nectitur, et Exod. XX, 18. ubi visus vocibus jungitur. Eadem vero haec nostra phrasia occurrit etiam Ezech, XXIX, 21. Die illa germinare faciam cornu domui Israelis. וְיִצְרַח קַרְנֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל *Parabo lucernam, i. e. splendorem atque decus, longe lateque conspicuum (cf. 1 Reg. XI, 36. XV, 4. 2 Reg. VIII, 19. Job. XVIII, 6. et ad eum loc. not.) uncto meo Davidi, docente parallelismo. Praeteritum וְיִצְרַח pro futuro est capiendum, quum verbum ejus temporis praecesserit, cf. N. G. SCHROEDERI Syntax. Reg. XLVII, 2.**

18. וְאֲבִי אֲבִי אֲבִי אֲבִי אֲבִי *Hostes ejus induam pudors, ignominia eos obruam, et frustrentur omnes ipsorum conatus, quibus opprimere aut excoindere regem a me con-*
sistit.

stitutum ejusque familiam molientur. Cf. similes figuras Ezech. XXVI, 16. Pf. XXXV, 26. CIX, 29. — יָעֲלֶיךָ יְיָ יִצְיָ֑ Imo super eo, uncto meo, *amicabit diadema ipfius*, i. e. diadema regium, post hostes bello superatos illustriore cum splendore super Davidis capite prominabit; decus regium in ipso gloriose splendescet. Verbum יִצְיָ֑ h. l. ubi de *diadmate* res est, magis commode *micabit*, (coll. Arab. صَيَّصَ), quam *starebit* redditur. Vid. N. G. SCHROEDERI *Observatt. Select. ad Origg. Hebr.* Cap. VII. §. XXXVII. p. 156. Nomen יָעֲלֶיךָ Alexandrinus ἀγλαῖμα, Vulgatus *sanctificationem* vertit, ut et 2 Reg. XI, 12., quia יָעֲלֶיךָ *separavit*, a communi usu sergavit, significat.

PSALMUS CENTESIMUS
TRIGESIMUS TERTIUS.

ARGUMENTUM.

Concordiae fraternae commendatio. Quodsi Davidicum sit hoc carmen, ut inscriptio dicit, non improbanda eorum conjectura, qui vel a Davide ipso, vel ab alio ejus temporis poeta illud tunc editum putant, quum post civilia octo ferme annorum bella omnes tribus ad eum ungendum regem convenissent (2. Sam. V. et 1. Paral. XI.), ut in laetitia illa publica ad deponenda omnia odia et mutuis officiis colendam amicitiam illos hortaretur. Alii Psalmum opinantur scriptum a Davide post victorias ab Abisalom et Seba reportatas. Alii conjiciunt hoc et sequens carmen a Davide ad hunc usum conscriptum, ut quoties ad solennia festa populus Israeliticus Hierosolyma in templum conveniret, decantarentur. — Primis post reditum ex Babylonia temporibus apte Psalmus accommodari potuit, quum sublato vetere illo tribuum regni Israelitici et Judaici discidio, quod multarum cladum et bellorum causa fuerat, reversi in patriam

trium solum ex omnibus tribubus unis legibus unisque sacris conjuncti degerent, quae concordia laudatur Nehem. VIII, 1. *)

1. Quam suavis et jucunda res est, fratres inter se concordēs vivere et habitare! *Fratrum* nomine h. l. significari omnes, qui non solum sanguinis vinculo, sed etiam religionis, legum, civitatis, officiorum communitate aliquo modo conjuncti societatem inter se constituunt, vix monita opus. In verbis שֶׁה־נִגְעִים שְׁבַח אֲחֵים בָּם יַחְדָּר, quam jucundum habitare fratres etiam una, particula בָּם nexus indicatur debitus inter eos, qui, ut consanguinitatis aut religionis vinculo conjuncti sunt, animis etiam cohaerere debent.

2. נִשְׁמַן הַזָּבֹחַ Sicut oleum, vel unguentum illud eximium, pretiosum et fragrantissimum; duplex enim He demonstrativam significat notum illud unguentum, quo Pontifex unctus fuit, ut mox diserte additur, quod non fuit oleum olivae gregarium, sed unguentum odorum et pretiosum quatuor aromatibus compositum, vid. Exod. XXX, 23—25. — הַמִּזְבֵּחַ עַל הָרֹאשׁ Chaldaens recte על הרֹאשׁ, quod effusum est super caput explicavit. יָרַד עַל זָקָן יָרַד עַל זָקָן Descendit in barbam barbam Aaronis, q. d. de pilo in pilum, in barbam totam, anadiplosis, qualis Ps. CXXII, 4. CXXIV, 5. Aaronis nomine significantur Pontifices maximi in genere, sicut a primo Caesare omnes successores sunt Caesares appellati, nam Davidia tempore Aaron nullus fuit. Videtur autem hac similitudine non tantum pretiosa fragrantia et suavitas significari, sed pervasione defluentis unguenti et penetrantis omnia, usus etiam et efficacia concordiae indicari, et commendatur haec

*) Hunc Psalmum metris Latinis eleganter adumbratum lege a Lowtho de Sacra Poesi Hebraeorum, p. 512. edit. Goetting. sec., p. 292. edit. Lips. Cf. p. 236. (124.)

haec Vs. 1. non tantum ut suavis res et jucunda (נעיִם), sed etiam ut salutaris et commoda (טוב), neque enim delectat tantum, sed juvat etiam, et non singulos tantum, sed totas communitates. Cf. *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 877. p. 117. In verbis, quae sequuntur, שָׁרַר עַל-פִּי, מְדַחֵי, pronomen relativum verbo praemissum multi referunt ad שָׁרַר, *oleum*, quod descendat ad oram extremam vestimentorum Pontificis, pervadens manando, et quasi perrepens omnia, ut extrema etiam vestis unguentum hoc redoleat. Sed videtur illud שָׁרַר referendum potius ad *barbam*, cujus proxime antea mentio est facta: *quae barba descendit*, s. promissa est; ita ut unguentum super capite effusum in barbam, haec autem in vestem descendere dicatur. Verba עַל-פִּי מְדַחֵי Chaldaeus recte על אַמְרָא רַלְבִּישׁוּתָא *super oram* (propr. *agnum*, quod antiquitus orae vestimentorum, tam superiores, quam inferiores ovinis pellibus muniri solebant, ne attererentur, vid. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. II. Cap. XLIII. T. I. p. 459. edit. Lips.) *vestimentorum ejus*. Nec aliter Alexandrinus: ἐπὶ τῆς ὄψαυ τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ. Nam et Graecis ὄψα et pellis ovina est, ab ὄψ, *ovis*, et simbria, sive villus vestis. פִּי h. l. significat *oram* s. simbriam, qua vestimentum sacerdotale collo adstringebatur, vid. Exod. XXVIII, 32. XXXIX, 23. Quod ad nomen מְדַחֵי, forma haec feminina nusquam alias occurrit significatu *vestimentorum*, sed *mensuras* denotat, ut Num. XIII, 32. Jerem. XXII, 14., hoc loco vero docet res ipsa, non diversum esse a masculino מְדַחֵי et מְדַחֵי, *vestimenta*, vid. Levit. VI, 3. Pf. CIX, 18. Ex sententia FULLERI in *Miscell.* L. VI. C. II. denotat vi originis (מְדַחֵי, *mensuravit*) vestem ambitu permagnam amplissimamque, ut quae ceteris omnibus superinjecta et superinduta, eas amplexu coerceret et circumdaret.

3. Nova imagine concordiae suavitas comparatur *rari*, suaviter, absque omni impetu, aliter ac solent procellosi nimbi, descendenti, herbis ceterisque terrae nascenti-

scen-

scentibus summe proficuo; cf. similem imaginem Prov. XIX, 12. Mich. V, 6. כַּמַּל־הַרְמוֹן שֶׁרָר עַל-הַרְרֵי צִיּוֹן *Sicut ros Hermonis, sicut ros, qui descendit super montanaq Sion*, nam ante שֶׁרָר repetendum esse כַּמַּל, neque relativum וְ ad rorem *Hermonis* esse referendum, ros ipsa docet, quum ros, qui in Hermone cadebat, numquam descendere potuerit aut derivari in Sionem, quippe quod neque ratio locorum valde invicem distitorum, neque natura roris ipsa permittit, ros liquidem a monte uno numquam ita descendit, ut in alterum montem rursus ascendat. Cf. GLASSII *Philol.* S. p. 605. ed. Dath. Nonnulli putant, montem Hermon, quum sit editissimus, nivibus frequenter opertum esse; itaque ventum, qui vocatur Euro-Aquilo, humores illos niveos in montem Sion, quamvis longe distet, deferre, quo delati in rorem solvantur. Quod quam sit coactum, unusquisque sentiet ipse. Alii nomine כַּמַּל h. l. non *rorem*, qui proprie dicitur, sed qualemcunque humorem, qui terram reddit fertilem, et plantis procreandis alendisque aptam, significari opinantur, hac maxime ratione moti, quod verbum כַּמַּל in lingua Aethiopica *humidus fuit*, et in Arabica *terram humectavit* denotat. Hinc nostrum locum ita vertunt: *sicut humor, vel fluentum Hermonis, qui montana Sionis versus affluit*, ut significetur, fructus mutui amoris et concordiae latissime sese diffundere, sicut aquarum rivi ex monte Hermon decidui, in valles montibus Sionis subjectas ad eas rigandas deferuntur. Existimant porro vatem spectasse Jordanem fluvium, qui ex lacu Phiala effusus, et, postquam per occultos meatus sub terra delatus esset, circa Paneadem, prope Hermonem, velut ex novo fonte editus, aquisque montanis ita auctus, ut ex rivulo fiat fluvius, spatiosis jam ripis et pleno alveo fertur Sionem versus, et in depressoire planitie Hierichuntina, prope Hierosolyma, circumjectos late rigat campos. Quam sententiam, a Fentonio primum propositam, deinceps a Baschuo exornatam, pluribus commenda-

vit

vit TILINO in *Disquisit.* p. 179. seqq. Nititur vero illa argumento mere etymologico, nomen לָבַי *aquarum fluentia* significare posse; quod quidem nemo facile negaverit, usurpatum autem eo significato vivente lingua fuisse, nemo unquam demonstrabit. Quae istius explanationis propugnatores adferunt loca, Genes. XXVII, 28, et Hagg. I, 10., et quod posteriore loco Chaldaeus hebraicum לָבַי interpretatus est *pluviam*, nihil probant. Mito alia plura, maximam partem futilissima hujus loci interpretamenta, quae tamen si scire cupias, evolvas PFEIFFERII *Dubia Vexx.* p. 631. seqq. et YARR. van HAMELSVELD *Geograph. Biblic.* P. I. p. 344. seqq. Vers. teuton., ubi minime sunt negligendae interpretis teutonici, Jaenisehii, animadversiones, in quibus recentiorum quorundam explicationes argumentis idoneis sunt refutatae. Cf. et *das u. n. Morgenl.* P. IV. No. 878. p. 118. seqq. הַרְרֵי צִיּוֹן *Montes Sion* significare videtur eos montes, qui circa Hierosolyama sunt conspicui. Unicus namque est mons Sion, qui, quum arce emineret regia, alios montes sibi velut subditos aut apparitores hic nanciscitur. Cf. Pf. CXXV, 1. *Roris* autem *montium* fit mentio, quia quum sint propter altitudinem sicciores, major eis roris est necessitas commoditasque. In posteriore Versus hemistichio adverbium שָׁמַיִם non est ad Sionem referendum; sed ratio redditur praedicatae Versu 1. bonitatis, nimirum *quia illic*, ubi homines concordiam inter se studiose colunt, Jova prosperitatem omnigenam adesse jubet. וְיָצַק *Mandat*, quasi sistendam se jubet, ut Pf. LXVIII, 29. CXI, 9. Ante וְיָצַק subaudiendum est Vav; asyndeton, qualia plura in his carminibus.

PSALMUS CENTESIMUS
TRIGESIMUS QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Hortatio ad preces faciendas et Jovam celebrandum, incertum, num ad universos Dei cultores directa, an vero ad solos Levitas et sacerdotes eos, quibus erat, nocturnas excubias in templo agere. Aliqui eorum, quibus posterior sententia placet, dramaticum volunt esse hoc carmen; nam in duobus primis Versibus Levitarum, qui excubias templi adirent, digniorem ceteros suos socios hortari, ut, dum excubias agant, laudes Dei celebrent, atque orent, neque se defungi officio putent, si in Templo sive ad Templum pervigiles stent; in postremo autem versu ceteros respondere, eique fausta omnia a Deo precari, qui se officii admoneat. TILINGIUS hoc Psalmo contineri existimat laetam acclamationem ad sacerdotes et Levitas, jam rursus, post restitutum cum Templo cultum, munia sua ob-euntes, et excitationem, ut rite sancteque illis fungantur; cf. Nehem. XII, 44—47. Quae quidem sententia videtur carminum reliquorum XV., quorum hoc ultimum est, argumentis et usibus optime convenire.

a. הנה b. l. non esse particulam attentionis, sed exhorationis, res ostendit. בָּרַכּוּ אֶת-יְהוָה *Benedicite Jovae*, i. e. laudibus et gratiarum actionibus eum celebrate, Pf. LXVI, 8. LXVIII, 27. XCVI, 2. — כָּל-עַבְדֵי יְהוָה *Omnes famuli Jovae*, i. e. Levitae et sacerdotalis generis viri. Quamquam enim עַבְדֵי יְהוָה nomine alias universos Jovae cultores nuncupari constat, hoc tamen loco illud ad solos eos, qui prae ceteris divino cultui erant additi et consecrati, et templi ministerio fungebantur, restringendum esse (ut Pf. CXXXV, 1. 2.), inde cognoscitur, quod additum est: הַעֲמִידוּ בַּיָּהוּהָ בְּלַיְלוֹתָי *qui statis in domo Jovae noctu*, quibus verbis aperte significantur Levitae, quorum munus erat, in templo etiam noctu, per vices scilicet, excubare, cf. Levit. VIII, 35. 1 Sam. III, 3., atque RELANDI *Antiqq. Hebraeor.* p. 235. הַעֲמִידוּ *Qui stantes estis*, i. e. ministratis; usurpatur enim verbum עָמַד tam de satellitibus et apparitoribus regis, coram rege ad jussa excipienda prompte adstantibus, vid. 1 Reg. I, 2. 4. 15. X, 8. coll. Proverb. XXII, 29., quam de officiis sacris, ut Deut. X, 8., ubi expresse dicitur, *לְעָמֹד לְפָנַי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ* *ut staret coram Jova ad ministrandum ei*, item Deut. XVIII, 7. 2 Reg. V, 16. 1 Paral. XXIII, 30. (ut *starent* singulis matutinis ad celebrandum et laudandum Dominum); 2 Paral. XXIX, 11. (Vos elegit Dominus, ut *stetis* coram eo ad ministrandum ei). Sic Latinis *stare ad pedes alicujus* dicuntur, qui alicui ministrant, et apud Suetonium (*Vit. Caesar. c. 2.*) *stetisse* ad cyathum et vinum Nicomedi, i. e. pocula ei ministrasse Caesar dicitur. Chaldaeus posteriora Versus hujus verba sic explicavit: בְּקִמְיוֹן עַל צִיחַ מִצְרָח בֵּית מִקְדָּשָׁנוּ דְּבֵי נִמְשָׁחוּן בְּלַיְלוֹן *qui statis in loco custodiae templi Jovani et laudes canitis noctibus*. Alexandrinus, eumque sequutus Vulgatus, בְּלַיְלוֹתָי traxit ad sequentem Versum, huic vero post interpretationem

tionem verborum בְּבֵית יְהוָה addit *in atriis domus Dei, nostri*, quod est accersitum ex Vs. 2. Psalmi sequentis.

2. שאו-ידיכם קרש *Tollite manus vestras ad sanctum*, subaudienda est ante קרש particula אל, expressa in loco simili Pf. XXVIII, 2., quare et Alexandrinus h. l. sic ἀγία, et Syrus ܠܥܫܝܘܬܐ. Obverterunt autem precantes semper sese ad sacrarium sanctissimum, ubi erat arca, ubicunque locorum essent, in templo autem multo magis, cf. Pf. XCIX, 5. Chaldaeus: *sustollite manus vestras* ܘܕܝܘܢܐ ܕܝܘܕܝܢܐ ܥܠ ܕܝܘܒܢ ܩܘܕܫܐ, quo sacerdotes bene precari populo solebant, vid. Buxtorfii *Lexic. Chald.* voc. ܕܝܘܒܢ.

3. E diverso Jova יְבָרֶכְךָ *tibi benedicat*, spectat enim ad בָּרַכְוֹ Vs. 2. Affixum singularis numeri videtur poni distributive, ita ut cuiusvis laudantium Jovam promittatur prosperitas divinitus conferenda. Alii inferendum putant לְאַחֵר, ut haec sit sacerdotum bene precandi pro populo formula, cf. Num. VI, 24. Id quod tamen non videtur satis cohaerere cum antecedentibus; quum personae sacrae solum hic jubeantur לְבַרְךָ *celebrare* Jovam, nulla precum pro populo facta mentione. ܠְאַחֵר *E Sione*, e loco cultus sacri publico, quem ut adorantes externo gestu tenebantur venerari ob peculiarem in eo Jovae praesentiam, ita ex eodem etiam petita ac beneficia omnis generis videbantur reportari. ܥָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ *Qui fecit caelum et terram*, ideoque nihil non potest tibi facere, nihil non boni in te conferre.

PSALMUS CENTESIMUS TRIGESIMUS QUINTUS.

A R G U M E N T U M.

Hic Psalmus non tantum, ut is qui proxime praecessit, sacerdotes et Levitas, sed totum omnino populum exhortatur ad celebranda beneficia, majoribus ipsius a Deo exhibita, quibus ostenderit potentiam suam, et se verum ac unicum Deum esse, hacque occasione utens ex antithesi exagitat et insectatur idola gentium exterarum et cultum horum, atque superstitionem illorum universam, quorum nugacia numina et nihil sint, et nihil possint simile. Tempus et occasio Psalmi conditi nequit definiri.

2. Cf. not. ad Ps. CXXXIV, 1. — בְּחַצְרוֹתַי בַּיְהוָה
מִלְּהֵיכָל In atriis domus Dei nostri, in atriis templum ambulantibus, duplex enim atrium fuit, sacerdotum unum, alterum populi, vid. 2 Paral. IV, 9. Quare, quum hic *atriorum* mentio fiat, posterius hemistichium populum universum hortari videtur, cf. infra Vs. 19. 20., quibus similiter et universus populus, et Levitae ac sacerdotes seorsim compellantur. Quomodo si capiendus sit hic Versus, ante בְּחַצְרוֹתַי repetendum שְׂמֵרָיִם erit. Kimchi quoque

que hoc posterius hemistichium ad Israelitas refert, qui in atriis orabant, nec ingrediebantur templum.

3. **נָּיִן נְעִים** *Nam jucundum est scil. Jovam celebrare*, coll. Pf. CXLVII, 1. Alii pro Jovae epitheto habent, hoc sensu: Psalmos canite in laudem gratiosissimi nominis illius.

4. **יַעֲקֹב** *Jacobum*, i. e. Jacobi posteros, vel populum ex Jacobi filiis oriundum, a. metonymia causae, qualis Genes. IX, 27., cf. Pf. XIV, 7. LXXIX, 7. **בָּחַר לִי** *Elegit sibi* in peculium, ut intelligere est ex hemistichio altero. **יִשְׂרָאֵל** *Israelem*; **ἐπιμονή** manifesta, qua, mutatis verbis res geminatur eadem; notum enim, *Jacobi* et *Israelis* nomine eundem designari virum, qui ipse tamen h. l., ut jam monitum est, metonymice pro posteris usurpatur; cf. locos similes Pf. CV, 23. CXIV. 1. CXLVII, 9.

5. Nova Jovae laudes celebrandi causa: sicut Va. 4. argumenti loco afferebatur Dei erga Israeliticum populum peculiaris benignitas, ita nunc magnitudo ejus et majestas incomparabilis producitur. **כִּי אֲנִי יָרַעְתִּי** *Quia ego cognovi*, q. d. ideo hortor vos, ut illum laudetis, quoniam ex ejus operibus magnum esse intellexi.

7. Probatur sententia superioris Versus ex pluviiis, fulguribus et ventis. **מִן־עֲלֵה נְשִׂימִים מִקְצֵה הָאָרֶץ** *Qui ascendere facit nubes ab extremitate terrae*, quod aliqui sic intelligunt: e mari, quo terrae fines ambiuntur, coll. Am. V, 8. 1 Reg. XVIII, 44. Sed accommodatus est sermo ad oculorum judicium, quippe cum horizontem eminens contemplerur, videntur ex ultimis illis terrae partibus, ubi visus noster terminatur, nubes elevari et adduci. Totus hic locus extat quoque Jer. X, 13. LI, 16. **בְּרָקִים לְמִטְרָה עִתָּה** *Fulgura cum pluvia facit*, sunt enim in terris istis pluviae plerumque cum fulguribus conjunctae, vid. HARMERI *Observatt.* P. I. p. 70. vers. teuton. h. l. pro **עַם**, ut Genes. XLVI, 26. Pf. LXXXIX, 4. CXIX, 56. 98. Alexandrinus: **ἀστραπαὶς σὺς ὑετὸν**, et Vulgatus: *fulgura in pluviam fecit*, quod mirum est, ut fulgura,

quum

quum igneam naturam habeant, et aquis confraria qualitate polleant, simul cum pluvia deferantur. — שָׂצָא רִיחַ מֵאֲצִרְתָּיִךְ *Educens ventos e thesauris suis*, i. e. e specubus et locis abditis, ubi venti delitescunt, quasi res in thesauris. Simili imagine Graeci Latinique poetae Aeolum e montis sui claustris ventos fabulantur emittere.

8. Ab operibus Jovae generalibus venit ad illa specialia, quae ad Israelitas pertinebant. Vid. Exod. XIII, 15.

9. Suffixum ךְּ nomini בְּחֹן additum cum adjecto Jod (יָ), more Aramaeorum, ut Pf. CIII, 3. 4. CXVII, 7. Cf. C. B. MICHAELIS *Lumina Syriaca*, loco ad Pf. CXXXII, 12. citato. עֲבָרֵי פְרָעָה h. l. non sunt mancipia, aut servi proprie dicti Pharaonis, sed ministri ejus aulici et proceres, ut Exod. V, 21. VII, 10.

10. 11. לְסִיחֹן *Sichonem*, qui commeatum denegabat Israelitis, bello eosdem simul laceffens, Num. XXI, 21. 23. Deut. II, 30. Praefixum לְ h. l. accusativi signum est, quum הָרֵג אֹתָא alias post se habere soleat אֹתָא, accusativi notam, Jud. IX, 24. 35. 1 Reg. XIX, 1. Sic 2 Sam. III, 32. הָרַגְנִי לְאֹמְגִיר. Sichonis autem et Ogi meminit, utpote inter debellatos primorum, ut patet ex Jos. XII, et Num. XXI, itemque ceteris potentiorum cf. Am. II, 9.

12. Nomen נָחֵלָה repetitur per anadiplosin, qualis Pf. CXXII, 2. 3. 4. CXXXIII, 2.

14. Particula כִּי videtur h. l. mere expletiva esse, et tantummodo subnectere posteriora prioribus. Alii tamen illam *quin* vertendam putant, nexumque hoc modo faciendum: Jovae laudes perpetuo sunt celebrandae, quia עָוֹן יִרְיֵן *causam sui populi agere solet*; וְיִן f. יִין enim, quod proprie *judicare* significat, quandoque speciatim est, causam oppressi alicujus agere contra adversarios, ut Pf. LIV, 3. et cf. ibi not. וְעַל-עֲבָרֵי יִתְחַתֵּם *Et propter servos suos poenitet eum*, i. e. miseretur cultorum suorum, ab indignatione ac in clementiam ad animum mitiorem sese convertit, commiserando afflictorum, opemque ferendo. *Poenitentia duci* Deus dicitur, quoties sententiam

et factum mutat, agitque quod homines agere solent, quum eos facti alicujus poenitet, quando aliter cum hominibus agere incipit, quam egerat prius. Chaldaeus: *conversus in miserationes*. Defumtus est hic locus ex Deut. XXXII, 36.

15 — 18. lidem hi Versus aderant Pf. CXV, 4. seqq.

17. Pro eo, quod est Pf. CXV, 6. *אף להם ולא*, *nares habent, nec odorantur*, nostro loco ponitur, *אף אין-יש-רוח בפיהם* ubi dubium est, *אף* sitne pro nomine *nasum* significante, an pro particula *etiam* capiendam. Prius qui volunt, verba sic interpretantur: *nasus* scil. eis est; *nullus vero spiritus in eorum ore*, i. e. adeo non loquuntur, ut etiam spiritu et halitu illo, qui mutis animantibus communis est, perque os et nares e corde exeat, careant.

19. Cf. Pf. CXV, 10. 11. 12.

21. *ברוך יהוה מציון* *Laudatus sit Jova ex Sione*, ex Sione, loco ad cultum suum electo, longe lateque personent Jovae laudes. Cf. Pf. CXXVIII, 5. CXXXIV, 3.

PSALMUS CENTESIMUS TRIGESIMUS SEXTUS.

A R G U M E N T U M.

Ejusdem est argumenti cum praecedente. Laudat Jovam propter bonitatem suam, quam demonstravit partim in creatione totius hujus universi, partim beneficiis, quae in populum Israeliticum contulit. Non dubito, eorum adstriplari sententiae, qui existimant, hunc Psalmum in fundatione templi secundi usurpatum fuisse, quod maxime ex Efr. III, 11. colligunt, ubi narratur, reduces alternis choris Jovam laudasse, quod bonus sit, aeternaque in Israelitas benignitate. Quae ipsa formula est, in qua singuli hujus Psalmi Versus desinunt, qua respondebatur alteri choro, prius hemistichium accinenti.

5. בְּחִבּוּנָהּ *Cum intelligentia, i. e. sapienter et ingeniose.* Cf. Proverb. III, 19. Pf. CIV, 24. Jerem. X, 12. LI, 15. Jovae virtutes ex operibus ejus demonstrare hic incipit.

6. לִירוּקָע *Ei, qui diduxit s. expandit,* cf. not. ad Gen. I, 6., et verbum in Piel Exod. XXXIX, 3. Jes. XL, 19. Similis forma Participii existat Pf. XCIV, 9. — על-

הַמַּיִם

הַמַּיִם *Supra vel juxta aquas*, i. e. qui fecit terram sic, ut de aquis emineat, et non tota his obruatur, sicut initio creationis factum est, antequam in alveos maris et fluminum confluerent. Cf. Prov. VIII, 29. Pf. XXIV, 2., et C. B. MICHAELIS *de Notionibus Superi et Inferi*, in *Commentatt. Theologg.* a Velthufenio et Kuinoelio editt. Vol. V. p. 435.

13. לְגַבְרִים *In segmenta* scil. duo (ut Gen. XV, 17.), ut instar muri aquae utrinque confisterent, et transeuntium latera stiparent. Exod. XIV, 22.

15. גָּעַר *Excussit*, prostravit fluctibusque obruit, Exod. XIV, 27. XV, 19.

23. שָׁמַעְתִּי לְנֹכַח *Qui in humiliations nostra,* quum jaceremus oppressi, *memor fuit nostri*, לֵי is est nota objecti, ut Vs. 19. 20, 2 Sam. III, 30. Videntur autem haec verba ad antiquas calamitates populi referenda esse, non ad ejus temporis, quo carmen factum est, ut respondeant praecedentibus.

PSALMUS CENTESIMUS TRIGESIMUS SEPTIMUS.

A R G U M E N T U M.

Testantur musici et cantores templi suam constantiam, quam in exilio inter hostes olim suos, postulantes cantica et modos ipsorum, praestiterint, et quam libere recusaverint profanationem sacrorum carminum, addita imprecatione, quam usurpaverint tum adversus eos, qui talem profanationem ab ipsis postulare ausi fuere. Carmen non ipso durante exilii tempore, sed postea, cum dimissi essent, et conditione tali, qua possent organis Musicis suis jam recte uti, editum esse, ostendit et res ipsa, et verborum temporis praeteriti usus in Versibus prioribus *).

1.

*) Omnium, quos vidi, interpretum unus RUDINGERUS hujus Psalmi sententiam et consilium perspexisse videtur: „Existimo, inquit, hunc etiam Psalmum factum initiis consecrati templi secundi, et cantores templi, restituta tum Musica ipsorum usui pristino et vero suo, in templo instaurato, vel fundamento posito, inter ceteros Psalmos, hunc etiam de se accinuisse ad laudem Dei, pro beneficio tanto liberati reductique

1. על-נהרות בבל *Ad flumina Babylonis*, non urbis, sed regni, per quod dispersi vivebant. Flumina igitur illa sunt Euphrates et Tigris, item Chaboras, Ezech. I, 3: III, 15., et Eulaeus, Dan. VIII, 2. — Fluminum mentio forsitan eo pertinet, quod synagogae apud flumina condi solerent, quia Judaei obstricti erant ad manus suas ante preces abluendus, illa vero puriores aquas subministrant, quum alia aquarum receptacula. Cf. VITRINCOA *de Synagoga vet.* L. I. P. I. Cap. 11. p. 21. et *das a. u. n. Morgenl.* P. VI. No. 281. p. 26. seqq. Unde et prophetis in exilio degentibus visiones ad flumina obvenisse legimus locis ante laudatis. — Sionis mentio ostendit, non tam de patria, Palaestina, etsi de hac etiam, quam de cultu et loco cultus divini doluisse exfules pios illos musicos, praesertim fani Sionici.

2. Quod *citharas suas ad vicinas fluminibus istis salices se ajunt suspendisse*, significant suspensum musicae usum: organa musica, Deo consecrata, otiosa pendebant, nec de more ad ea canere potuimus, sed tristem vitam in luctuoso silentio transigere coacti fuimus. בחוקה *In medio ejus* scil. בארץ בבל, pro simplici בה, *in ea*. *Cithararum*, כנוריה, alias in solemnioribus gaudiis usus erat, Genes. XXXI, 27. 1 Sam. X, 5. 2 Sam. VI, 5.; unde earum cessatio ingentem et publicum luctum indicat, ut Jes. XXIV,

que populi, et cultus etiam restituti in templo prius, eaque occasione illos haec commemorasse de veteribus calamitatibus suis. Quasi dicerent: „Sit laus et gloria Deo, qui haec nobis restituit, ut Musica nostra iterum recte uti possimus: Erit igitur hoc *Levitarum et Musicorum* illius temporis Canticum, quo ipsi, a se, arcam exceperunt, et templum novum consecrarunt, vel fundamenta certe hujus.“ Hunc Psalmum metricis theodiscis eleganter reddidit annotationibusque explicavit C. GUIL. JUSTI, in libro a se edito, cui haec est epigraphe: *National Gesänge der Hebraeer*, Marburg, 1803. 8.

XXIV, 8. Ezech. XXVII, 13. Job. XXX, 31. Thren. V, 15. Hoc tamen loco cithararum mentio haud dubie est *συναδοχική*, pro organis musicis omnibus Musicorum sacrorum, quae ex his verbis apparet eos secum in exilium, ut supellectilem artis suae, asportasse.

3. *שם שאלוהו* [*כי*] Particulam *כי* multi *quia* transferunt, quasi ratio reddatur, cur sacra instrumenta e manibus deposuerint, hac sententia: suspendebamus organa ista nostra, ne necesse haberemus increpare ea, aut quisquam nos ad hoc urgeret. Sed sic etiam averti hoc non potuit. Praestat igitur; *כי* h. l. pro *quum*, *quando*, *capere*, ut Exod. III, 21. Num. XXII, 22. 2 Paral. VI, 28. loicisque aliis pluribus. Ita tamen haec dicuntur, ut appareat, occasione organorum musicorum, quae sic otiosa pendere viderent, Babylonios postulasse, ut illa increparent, et accinerent aliquid, etiam curiositate aliqui, ut audirent externam Musicam. Sic ab *Alexandro captivae feminarum jubeantur suo ritu canere in ludis, inconditum et abhorrens peregrinis auribus carmen*, ut CURTIUS refert Lib. VI. c. 1. — *שאלוהו* sensu convenire cum *שאלוהו*, *qui captivos nos abduxerant*, dubium esse nequit, sed quid proprie illa vox significet variae sunt variorum sententiae. JARCHI ab *הלל*, *insanivit*, *הלל* eoa *qui insanirent*, qui insanorum more sese haberent erga Israelitas notare existimat. Alii a *הלל*, *qui nos ululare fecerint*, ululatus nostri auctores. Alii a *הל*, *tumulus*, *cumulus* (Jof. VIII, 28. Jerem. XLIX, 2.), *contumulators nostri*, i. e. qui urbes nostras in *הלים*, *cumulos* et *acervos* lapidum redegerant. Cf. GATACKERI *Adversaria Miscellanea posthuma* C. XVIII. p. 627. Chaldaeus *שאלוהו*, *depraedatores nostri*, quasi *שאלוהו* sit pro *שאלוהו*, mutato *w* in *h*, idiotismo Chaldaico. Arabica dialectus offert tam *سَلَّ*, *periit*, *perdidit*, *diruit*, *dejecit*, *subvertit*, quam *سَلَّ*, *stravit lumi*, *postravit*, et in IV. Conjug.

jug. *vinxit, manu duxit*. Alii radicem לח esse putant, ejusdem significationis cum לח (literis ח et ט permutatis, cf. SCHULTENSII *Clav. Dialector.* p. 241. et 316), Arab.

طال (pro طُول), *longus, remotus fuit*, in II, et IV. Conjug. *elongavit*. Quod idem forsan spectavit Alexandrinus, qui $\text{οι ἀταρχύοντες ἡμᾶς}$ reddidit, quem sequutus Vulgatus, *qui abduxerunt nos*, et Syrus حَدَّتْ , quod idem significat, a حَد . Certe hoc ipsum voci חַבְּיָהוּ , quod praecessit, optime congruit. Vetus quidam interpres, cujus nomen ignotum, $\text{οι καταλαζονεσόμενοι ἡμᾶς}$, *qui arroganter se gerebant adversus nos*, vertit, forsan ex significatione Chaldaici לְהִלֵּךְ , *exaltavit, in altum sustulit*, quod, ut Hebraicum בָּבֶטֶח , ad *fastum et elationem animi* sit translatum; quae est conjectura nequam improbabilis Dathii in Nota ad Psalterium Syriac. h. l. — חֲמִשָּׁה *Laetitiam*, i. e. laetum aliquod carmen sibi accini postulabant a nobis, qui exclusa omni penitus laetitia nihil poteramus aliud, quam fletui vacare, et in lacrymis vitam degere. Verbis, quae sequuntur, Chaldaeus recte דִּבְרֵי מְרִיבָה , *dicentes*, praemisit, atque $\text{מִן שִׁירֵי צִיּוֹן}$ bene reddidit $\text{מִן שִׁירֵי צִיּוֹן דִּבְרֵי מְרִיבָה}$ unum *de illis canticis, quae in Sione dixistis*, scil. qualia in templo cantare solebant ($\text{שִׁירֵי צִיּוֹן הַכֹּל}$ Amos. VIII, 3.). Neque enim, quae aliquorum est opinio, ut novum carmen pangant panegyricum, aut ἑρηνοτικὸν , aut alius generis de templo et patria vastata, postulare Babylonios, sed sacrum aliquod carmen, ex veteribus illis suis Sionicis, ostendit exsulum responsio, Versu proximo, ut sic illi insultarint non captis tantum, sed Deo etiam ipsi et cultui ejus Judaico.

4. Tum (pendet enim hic Versus a כִּי , *quum, quando* Vs. 3.) nos sic contra; quomodo exules nos et caneremus, et consecrata Jovae carmina accineremus in terra peregrina, ad externos, et a cultu Dei nostri alienos?

עַל אֲרָצוֹת נָכָר *In terra alienigeni* scil. populi, vel *par-*
*egri*ni scil. Dei, coll. Genes. XXXV, 2. Jerem. VIII, 19.

5. [אִם אֲשַׁכַּחךָ יְרוּשָׁלַם תְּשַׁכַּח יָמֵינִי „Omnes nostri in-
terpretes in secundo membro ellipsis statuunt: *si oblitus*
fuero tui, o Jerusalem, obliviscatur dextera mea, vel
sui vel artis chordas pulsandi. At Chaldaeus nullam
agnovit ellipsis; accepit enim תְּשַׁכַּח in secunda persona,
ac vertit: אִין מְנַשְׁכֵּי לִיךָ יְרוּשָׁלַם מְנַשְׁכֵּי לִימֵינִי, *si ob-*
liviscor tui, o Jerusalem, obliviscere [imo *obliviscar*]
dexterarum mearum. Eodem sensu Alexandrinus: ἐπιλησθείη
ἡ δεξιὰ μου, Vulgatus: *oblivioni detur dextera mea*.
Legisse videntur תְּשַׁכַּח in Niphal, aut sensum expresse-
runt; idem enim est, *obliviscere dexterarum mearum*, et *obli-*
vioni detur dextera mea.” LUDOVIC. DE DIEU. Sed
תְּשַׁכַּח non capiendum esse secunda, verum tertia persona,
docet תְּרַבֵּק, Versu sequ., cujus eadem est ratio ac hujus.
Quod jam Syrus videtur intellexisse, qui Versum nostrum
sic reddidit: *אִלְיָכֵם אִלְיָכֵם לְיָמֵינִי יִשְׁכַּח*,
Si obliviscar tui, Hierosolyma, obliviscatur mei dex-
tera mea, i. e., ut recte explicavit Dathius in Not. ad
Psalter. Syriac. h. L., non amplius munere suo fungatur,
luxetur, aut torpore corripietur. Ita ad תְּשַׁכַּח subau-
diendum est suffixum primae personae ex proximo יָמֵינִי,
quae ipsa ellipsis et infra CXXXIX, 1., cujus exempla
plura vid. in GESENII *Lehrgeb.* p. 734.; et verbo cum
suffixo אֲשַׁכַּח in priori hemisticheio omnino respondere
debet in altero simile תְּשַׁכַּחִי. Bene quoque sic huic
Versui congruit Versus 6. Ut similem phrasin Dathius 1.
c. attulit locum perquam ambiguum Job. XXVIII, 4.
בְּשַׁכַּחִים מִנִּי רָגַל, cujus tamen haud dubie plane alius est
sensus, quam nostri. Rectius similis imprecationis for-
mulam allegasset Job. XXXI, 22. *Scapula mea ab hu-*
mero decidat, et brachium meum a canna decidat-
Sunt, qui omissum opinentur nominativum אֲשַׁכַּחִי, ut Pf.
XVI, 2., hoc sensu: obliviscetur anima mea dexterarum
mearum,

meae, h. e. obliviscar ejus. Ita STORR in *Observatt. ad Anal. et Synt. Hebr.* p. 416. not. Eodem modo nostra verba videtur Chaldaeus accepisse, cujus translatio superius in Ludov. de Dieu nota est allata, emendato tamen errore ab illo commisso in vertendo אֲנִישִׁי. Nescio tamen, annon prior interpretatio sit praeferenda. Simile huic loco est illud Nabegae Dhobianitae نابغة,

الذَّبْيَانِي, in carmine, quod edidit DE SAOY in *Chrestomath. Arab.* p. 328.

ما ان اتيت بشي انت تَكْرُهه
اذا فلا رفعت سوطي الي يدي

Numquam commisi quidquam, quod te dolore afficeret; sin aliter, ne mea manus flagellum meum mihi tollere valeat!

6. אִם-לֹא מִזְכְּרֵי אֶם-לֹא מִזְכְּרֵי *Adhaerescat palatui meo lingua mea, ne fari possit, multo minus canere, ni meminero tui, si, dum hic captus sum, desiderium tui in me delinat.* Affixum secundae personae ad מזְכְּרֵי Chaldaico more cum י paragogico, ut Ps. CIII, 3. אִם-לֹא מִזְכְּרֵי אֶם-לֹא מִזְכְּרֵי *Si non Hierosolymam adscendere fecero supra caput laetitiae meae, i. e. supra omnem laetitiam meam, s. pro laetitia mea maxima et nobilissima; si non pluris fecero recordationem urbis patriae, quamvis everfae, quam summa, quae mihi in exilio obtingere possint, gaudia.* Alexandrinus: εἰν μὴ προανατάξουμι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου, et Vulgatus: *si non praeposuero Jerusalem in principio laetitiae meae.* Chaldaica hujus hemistichii interpretatio in Bibliis Buxtorfianis ita sonat: אִין לֹא מִסִּיק דְּכֶרֶן יְרוּשָׁלַיִם עַל שְׂרֵי דְדוּרָא *Si non adscendere fecero memoriam Jerusalem super principio gaudii domus servorum meo-*

digite; ea est hujus verbi significatio in lingua Aethiopica, de quo pluribus egimus ad Jud. XX, 34., ubi עַבְרָהּ עַבְרָהּ docuimus recte a Jonathane translatum e *planitie Gibeae*. Porro מַבְּרֵי יִסְדֵּי עַבְרָהּ Hieronymus ad verbum: *usque ad fundamentum in ea*, quod obscuritatem non habet, si in ea conjungatur cum *complanato*, Junius, sequutus Targum [מַבְּרֵי מְפֻרְשֵׁי עַבְרָהּ], *quamdiu fundamentum erit in ea*. Praefero τοὺς LXX. qui simpliciter habent ἕως τῶν θεμελιῶν αὐτῆς, *usque ad fundamenta ejus*; בַּ עַבְרָהּ enim saepe Genitivum format, ut עַבְרָהּ בַּ עַבְרָהּ, *temporibus angustiae*, Pf. IX, 10. et alibi, quod quidem clarum est, si ex more subintelligas עַבְרָהּ, ut sit pro מַבְּרֵי עַבְרָהּ *usque ad fundamentum quod est in ea*, id est, ejus."

8. Babyloniis exitium imprecatur ita, ut bene precetur ei, qui sententiam decreti divini in eis perdendis sit exsequuturus. לְבָבֶיךָ בַּבֶּלֶת *O filia Babel*, i. e. Babelis incolae, quippe urbes et incolae sunt natalis soli velut *filiae* aut *alumni*, patria vero, s. locus nativitatis veluti *mater*, coll. Jes. XLVII, 3. Jerem. XLVI, 11. LI, 33. Zach. IX, 9. Frequenter phrasis illa ita usurpatur, ut significetur urbes et regiones ipsae, quae hisce nominibus nuncupantur, ut Num. XXI, 25. Ezech. XVI, 31. 46. XXVI, 6. Vocem בַּבֶּלֶת plerique interpretes passive capiunt pro Participio Paul, vertuntque *vastanda*, i. e. devastationi devota, ut saepius verbum praeteritum pro certo futuro ponitur, veluti Jud. V, 27. Jes. XIII, 19. Jerem. IV, 30., et participis Exod. XI, 5. (שֹׁבֵת, *qui sedebit*), Jon. 1, 3. (מֵבֹטֵט, *venturum*). Cf. STORRII *Obstrvatt.* p. 134. Quod idem spectasse Alexandrinus videtur, qui ἡ καταπρωρος reddidit, et hinc Vulgatus, *misera*. Recte vero LUDOVICUS DE DIEU: „Maxime arridet Thargum, qui active vertit מְפֻרְשֵׁי, *depraedatrix, vastatrix* (addendus erat Syrus [Σπολιτριά, *spoliatrix*, et Symmachus, ἡ ληστρίς]. Estque nomen formae Chaldaicae. Chal-

Chaldaei enim et Syri nomina actoris formant a Benoni Kal interponendo Vau inter secundam et tertiam radicalem; a Benoni מְבַנֵּן formant מְבִנֵּן, *efor*, a מְבִנֵּן *ducons*, מְבִנֵּן, *ductor*, sic a מְבַנֵּן, *vastans*, מְבַנֵּן, *vastator*, foemin. מְבַנֵּנָה, *vastatrix*. Plures hujusmodi formas vid. in C. B. MICHAELIS *Luminn. Syriacc.* §. XXX. (in *Sylloge Commentatt. Theologg.* Vol. I. p. 224.)

9. Bene sit ei, qui abreptos parvulos tuos illidet petrae! Eadem imprecatio adversus Babylonios *Jes.* XIII, 16. 18. Cf. de hac victorum in devictos immanitate 2 *Reg.* VIII, 12. *Hos.* XIV, 1. *Nah.* III, 10. *Iliad.* XXII, 63. XXIV, 732. seqq.

PSALMUS CENTESIMUS TRIGESIMUS OCTAVUS.

A R G U M E N T U M.

Summis laudibus extollit Dei erga se beneficia, quippe qui sibi opem ejus imploranti numquam defuit, sed semper invictum animi robur suppeditavit; hortaturque orbis terrarum reges, ut et ipsi Jovae laudem tribuant, ejus facta ac immensam gloriam praedicantes. Postremo concipit certam spem ac fiduciam in Deo adversus quaecunque discrimina, precaturque Deum, ut pro sua perpetua benignitate se fovere ac curare numquam desinat.

Quum Davidi inscriptio hoc carmen tribuat, conjectura est interpretum non contemnenda, edidisse regem illud, postquam, superatis multis aerumnis ac periculis, Sauleque mortuo, ad regiae dignitatis fastigium esset evectus.

1. נִגַד אֱלֹהִים *Coram diis*, i. e. coelitibus, s. spiritibus superis, cf. Ps. XXIX, 1. et ibi not. Alii: *coram diis* scil. aliarum gentium, quod explicant: *invitis diis falsis omnibus*. Alii: *coram magnatibus*, s. omnibus regibus orbis

orbis terrarum (eâdem sententia, quae Vs. 4.), quum מַלְהִיִּים et de magistratibus, deque dignitate praestantibus viris usurpari constet, cf. not. ad Pf. LXXXII, 1. Denique sunt, qui מַלְהִיִּים *Deum* vertant, et *arcam sacram* intelligendam putent, quae per metonymiam *Deus* appelletur, quod eum repraesentaret, coll. Exod. XVI, 33. 34. 1 Sam. II, 18.

2. [אַשְׁתַּחֲוָה אֶל-הַיָּבֵל קָדְשָׁךְ] Quodsi vocem הַיָּבֵל *Dauides* usurpavit, eum grandiore verbo usum esse apparet, quum tabernaculum tum esset tantum, sive Sionicum, sive Cariathicarimicum. Sensus est: supplex faciam preces tabernaculum tuum versus, in quo arca tum fuit, ut Pf. V, 8. coll. 1 Reg. VIII, 48. Pf. XCIX, 5. Alii *coelum* intelligendum existimant, quod *palatii sanctitatis Iovanae* nomine Pf. XI, 4. et Pf. XVIII, 7. nuncupatur. Verba, quae sequuntur, זֵי-הַהַגְּלִיתָ עַל-כֵּל-שִׁמְךָ אֶמְרָתְךָ, non unam ferunt interpretationem. Kimchi putat hic esse synchysin s. transpositionem, ac dici: *magnificasti super omne nomen tuum eloquium tuum*, pro, *magnificasti super omne eloquium tuum nomen tuum*, i. e. celebre reddidisti apud omnes gentes nomina tua famam, praestando quicquid dixeras ac promiseras. Profert similis trajectionis exemplum Hof. VIII, 2. *Me invocabunt, Deus meus, cognovimus te, Israel*, pro *Me invocabunt Israel, Deus meus*. Referunt Aben-Efra et Kimchi, esse, qui exponant ut *asyndeton, quoniam magnificasti super omnia nomen tuum, et eloquium tuum*. Refellit hos Aben-Efra ex eo, quod כֵּל in omnibus exemplaribus habeat *Cames chatoph*, non *Cholem*, id est, jungatur per *Maccaph* cum sequente nomine, ita ut ab eo divelli non debeat. Aben-Efra sic interpretatur: *quoniam magnificasti super omne nomen tuum*, id est, super omnia alia tua nomina, *dictum tuum*, i. e. proprium tuum illud nomen (יְהוָה), quod ipse Moysi dixisti (אֶמְרָתְךָ), quam antea prorsus esset ignotum, Exod. III, 14. 15. Quae expositio subtilior est, nec ad

con-

contextum argumentum quadrat. Alii particulam *by secundum*, pro *ratione*, ut Exod. XXVIII, 21. Jos. XXII, 9. interpretandam putant, hoc integri versiculi sensu: laudes tuas celebrabo propter gratiam et veracitatem tuam, quae ipsa inde inprimis elucescit, quod *magnificaveris dictum tuum*, i. e. amplissime promissa praestiteris, *secundum omne nomen tuum*, i. e. pro ratione celeberrimae tuae famae. Alii: *propter omne nomen tuum*, ne id detrimentum pateretur, si promissis non stetisses. Simplicissimum videtur, verba haec, quae ad verbum ita sonant: *magnificasti super omne nomen tuum verbum tuum*, hoc sensu capere: multo plura, quam tu verbis tuis promiseras, imo plura quam quae pro nominis tui fama expectare poteramus tu nobis praestitisti. Chaldaeus: *בְּכָל מִשְׁפָּחַת דְּבָרֶיךָ מִגְּדַלְתָּ מְאֹד מְאֹד*, *nam multiplicasti super omne nomen tuum verba laudis tuae*. Alexandrini interpretatio in libris plerisque ita sonat: *ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου*, indeque Vulgatus: *quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum*. Recte vero AGELLIUS observavit, quum *הַרְבָּה* Alexandrini τὸ *λόγιον* soleant transferre, de mendo suspectum esse hunc locum, ne pro τὸ *λόγιόν σου* factum sit τὸ *ἅγιόν σου*. „Certe alter interpres, ut Chrysoſtomus testatur, vertit τὸ *λόγιόν σου*, quem Theodotionem puto, qui fere ejusmodi menda librariorum, quae in LXX. versione irrepsissent, emendare fludat, et versioni LXX. quam maxime potuit inhaerere.“ Syrus: *מִגְּדַלְתָּ מְאֹד מְאֹד כָּל מִשְׁפָּחַת דְּבָרֶיךָ*, *quoniam magnificasti super omnia nomen eloquii tui*; omisit suffixum in *הַרְבָּה*.

3. *בַּיּוֹם הַהוּא*. *Die quo clamavi*, ellipsis relativi *הַיּוֹם*, ut Pf. XLIV, 2. XLIX, 13. — *וְהִצַּלְתָּ מֵי* *Tunc exaudivisti me*, nam particula *ו* h. l. non conversiva, sed copulativa, eo, quo fecimus, modo exprimenda est, ut saepe alias, veluti Jud. IV, 8. Jerem. V, 1. Cf. N. G.

SCHROEDERI *Syntax*. Reg. CIX. b. In verbis הִרְחִיבְנִי עוֹ בְנַפְשִׁי עוֹ verbi רָחַב interpretatio est dubia. Quum illi *insolenscendi, ferociendique* notio insit (Jes. III, 5. Prov. VI, 3.), plerique sic vertunt: *fecisti me alacrem, animosum*, et quodammodo *superbum* (רָחַב enim et *fastum, superbiam* indicat, cf. Pf. XL, 5.), dum עוֹ, *robur animi corporisque a te collatum בְנַפְשִׁי in anima mea*, i. e. *in me deprehendi*, vel: *alacrem me fecisti robore in anima mea*. Abu-Elra exponit per הִרְחִיבְנִי, *corroboras me*, atque verbum hoc habere post se geminum accusativum: *roborare me fecisti in anima mea robur*. Jarchi: הִרְחִיבְנִי *fecisti, ut ego magnifierem*. Veteres fere omnes *multiplicandi* significatu ceperunt, putantes, רָחַב idem esse, quod רָחַב, literarum Vau et He permutatione. Alexandrinus: πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου. Vulgatus: *multiplicabis in anima mea virtutem*. Syrus: كَثَّرْتَ قُوَّتِي فِي نَفْسِي, *multiplicasti robur animae meae*. Chaldaeus: אִמְצַעְתָּנִי בְנַפְשִׁי עוֹ אִמְצַעְתָּנִי *auxisti me in anima mea robore*. Solus Hieronymus: *dilatabis reddidit*, ut הִרְחִיבְנִי legisse videatur. Hanc ipsam lectionem in libris pluribus, et manuscriptis et typis exaratis, reperit de-Rossi, vid. *Ejus Scholia critica in V. T. libros, seu Supplementa ad Varias Lectiones V. T.*, Parmae 1798. 4. p. 111. ubi, postquam recensuisset illos libros, in quibus pro הִרְחִיבְנִי exstat הִרְחִיבְנִי, vel plene הִרְחִיבְנִי, haec subdit: „Ex hodiernis Criticis ita DOEDERLEIN in *Schol. in libros poeticar V. T.* p. 152., hancque lectionem meliorem fundere sententiam notat HAENLEIN in *Observatt. criticar. Specim.* I. p. 67., nec se dubitaturum alteri praeferre, nisi destitueretur testimonio codicum, quod nunc uberrimum exstat. R. Parchon in inedito *Lexico Mechabberoth* explicat הִרְחִיבְנִי per הִרְחִיבְנִי *dominari facis me*. *Lexicon hebraeo-gallicum Talea-burgense* anni 1279. pariter ineditum, quod apud me exstat, per אִקְוִיטְרַשׁ מוֹי accroitras moi, i. e. *augebis me*

me: codex vero meus 380. ad marg. per הנלחתי *magnificasti, ampliasti me.* Non est dubium, hoc interpretamentum ex Jarchio haustum esse. Ex Arabico *تقوى*, *timuit*, in IV. Conjug. *timorem incussit*, A. SCHULTENS in *Commentar. ad Proverb. VI, 3.* p. 47. nostra verba vertenda censet vel disjunctim ita: *formidolosum me facis hostibus, in anima mea robur invictum*, vel conjunctim: *formidolosum addis animae meae robur, potentiam formidolosam mihi circumdas.* Mihi retinenda videtur interpretatio primo loco proposita.

4. *יִזְכְּרוּ בְּלִבְיָם מְלָכֵי-אֲרָץ Celebrabunt, vel hortative, celebrent te omnes reges terrae*, quod aliqui restringunt ad reges vicinos, Hiramum, regem Tyri (2 Sam. V, 11.), Toum, regem Hamathae (2 Sam. VIII, 10.), et alios, qui Davidi ad regnum evecto sunt gratulati. Kimchi refert ad omnes reges eos, qui Davidem norunt, citatque locum 1 Paral. XIV, 17. *Exiit nomen Davidis in omnes terras, deditque Dominus pavorem ejus super omnes gentes.* Sed potuit, ut poeta, universos orbis terrarum reges alloqui, regum vero meminuit, quia et ipse talis erat, eosque hortatur, ut celebrent Jovam, *כִּי-שָׁמַעוּ אֶמְרֵי-פִי*, *quando audiverint verba oris tui*, i. e. quae promissisti Davidi, et quanta fide ea praestiteris illi; ubi audierint, promissis tuis rem ipsam per omnia respondere.

5. *וְיִשִּׁירוּ בְּרִכְיָ יְהוָה aliqui reddant cantabunt, f. cantent in viis Jovae*, quod explicant vel: modo vivendi, divinitus praescripto; vel: *cantate vos, qui in viis Jovae ambulatis*, i. e. pii, coll. Pf. [CXIX, 3. XXXVII, 34. al., et subaudiendum est verbum *לְכָה* in ejusdem sententiae formula: *וְלֵא מְלֵא אֶמְרֵי יְהוָה בְּדוֹר* 1 Reg. XI, 6. coll. 10. Vid. WALFHERI *Ellipses* p. 115. Magis congrue tamen videtur, sic reddere: *cantent de viis Domini*, i. e. de iis, quae gessit et effecit; *ב* h. l. ita capiendam, ut Pf. LXXXVII, 3. *וְיִשִּׁירוּ מִדְּבַר פִּי*, *graeclara dicantur de*
Tom. IV. H h h h h h 10

to. Cf. NOLDII *Concordant. Particular.* p. 145. ed. Tymp. Sic et Chaldaeus: וישבחון על כבישי יי, *laudes canant de viis Domini.* Aben-Elfra: „non erunt eis cantica amatoria, aut carmina bella, sed tantummodo *de viis Domini*, et ad enarranda epera ejusdem.“ Eodem sensu Syrus: *سَمِعْتُمْ اَسْمَاءَ سُبْحَانَ*, *celebrent vias Domini.* Et Graecus aliquis interpres, cujus nomen ignotum: και ἀδέτωσω τὰς ὁδοὺς κυρίου.

6. *Nam excelsus Jova, et humilem respicit*, etiamli excelso loco sedet Jova, tamen humilis habet rationem, tamen humilis sibi est cura; *similis sententia* Jef. LXVI, 1. 2. Chaldaeus hebraeum *הוא ירא* bene vertit *ירחיץ לטוב* *respicit in bonum*, i. e. clementer. Si de se David haec dicit, oblique suum animum a fastu et tumore alienum (*שפל ריה* 2 Sam. VI, 22. Proverb. XVI, 18.) indicat, eousque Jovae gratum, ut e pastore ovium Regem fecerit. Aliqui *שפל* collective capiunt, ut *Θέσις* fiat *γυναιχή*: *ad humilia respicit.* Alterum hemistichium, *וּגְבוּהַ מִמֶּרְקַק יִירַע*, sunt, qui sic vertant: *et quamvis altus sit Jova, tamen e tanta longinquitate noscit*, scil. humilem (*שפל*), ut hoc sit *σαφηνισμός* membri praecedentis. Plura tamen ita sunt inferenda, quae non sunt expressa, et tautologia potius est, quam parallelismus. Quare rectius haud dubie illi faciunt, qui *גבוה* oppositum putant *humili*, *שפל*, ut significetur *fastuosus*, *גבה לב*, Prov. XVI, 5. vel *גבה-עינים* Pf. CI, 5., ut sit *ἀντιθέσις*, et opponatur colo praecedenti, tali quidem sententia: eos, qui sunt animis submissis, Jova, etsi sublimis est, respicit tamen et amat; elatum vero et superbum etiam e longo intervallo agnoscit, et in eum animadvertit; nam *ירע* vi oppositionis notitiam judicis, qui, quos reos cognovit, poenis promeritis plectit, significat, ut Jerem. XXIX, 23. Recte Chaldaeus: *גְּבִיּוּתָא דְּיָוָה מִן שָׁמַיִם רְחִיקָא יִרְחִיקוּ יִמְתִּימָא* *elatum e coelis longinquis depri-*
mit. *עירע* *ἀνομαλῶς* pro *ירע*. Alii Piel esse volunt, pro *עירע*, *penitus cognoscit, pernoscit.* Aliis est Hiphil, ut

יִרְחִיב,

יִישִׁיב, Job. XXIV, 41. Ita A. SCHULTENS in *Institt. Ling. Hebr.* p. 470. „Singulari quid et profundioris indaginis, ad primam radicalem *Jod* accidit in verbo יִירַע Pf. CXXXVIII, 6., pro אִילֵּי, *pernoſcit*, in Futuro *Kal*, ut Altingius (§. 163.), cum plerisque putat, translato *Tfers* in locum praecedentis *Schevatis*. Sic יִישִׁיב pro יִישִׁיב, ex *Hiphil*, *benefacit*, Job. XXIV, 21.; יִילֵּי pro יִילֵּי, *ululat*, Jef. XV, 2. 3. et XVI, 7. et alibi; אִילֵּי *ululabo*, Jerem. XLVIII, 31. pro אִילֵּי. Ad eam rationem etiam יִירַע revocari posset sub *Hiphil*, ubi non יִירַע tantum, sed et יִירַע Analogia permittit. Inde exiret: *improbum notum facit procul*, per exempla *poenarum* in eum edita, videlicet. Licet et aliter.“ Pro *Hiphil* habuit quoque Kimchi, qui sic explicavit: „e caelis, qui longe a terra sunt remoti, vias hominum cognoscit, ut sciant, quod ipse videat eos.“ Alii ex Hebraeis: *cognoscentem facit*, id est, castigat et plectit (erudit, *καίδούω*). Praeferenda tamen eorum sententia, qui intransitive vertunt, ut melius congruat נָפַח בְּרֵאשִׁית, hemistichio priore; etsi rationem anomaliae non valeam explicare. Cf. GESENIJ *Lehrgeb.* p. 390., cui puncta vocalia in יִירַע Chaldaismum sapere videntur.

7. אֶל אֵיבֵי הַשָּׂלָה יִירַע *Super iram hostium meorum*, i. e. in hostes meos furiosos (quomodo *captivitas populi* Pf. CXXVI, 4. est *populus captivus*) *extendisti manum tuam*, i. e. in eosdem animadvertisti graviter, hujusmodi enim severitatis symbolum solet esse *manus extensio*; vid. 1 Sam. XXIV, 7. Pf. X, 12. Job. I, 12. Quare Chaldaeus addit: לְהַבְלִיתָם, *ut destruas eos*, vel, ut iram eorum, quam maxime furit, cohibeas et coercas, cf. Exod. XV, 12. Sunt, qui נָפַח, *nasum*, synecdochice pro *vultu* capiant, hoc sensu: in faciem hostium meorum manum tuam extendisti, ut eam percutias, eadem sententia, quae Pf. III, 8. In codd. quibusdam a Kennicottio et de Rossio indicatis priora duo hujus Versus vocabula trajecta אֶל נָפַח leguntur, id est, *etiam con-*

tra hostes meos extendas manum tuam. Quod sequitur, יהוה יעני, aliqui post Alexandrinum et Vulgatum, pro tertia feminini persona (ut Pf. XLIV, 7.) habent, ut vertendum sit: *salvum me facit dextera tua.* Verum concinnior videtur secunda masculini persona, ita ut tria haec verba, quae in hoc Versu ponuntur (הַשִּׁלְחָה, הַמַּחֲיִיבִי), eodem etiam sensu capiantur. Ita vero ante ימִינְךָ subaudiendum est ב, sive ablativi nota, ut Pf. LX, 7. CVIII, 7. XVIII, 36. Cf. DRUSII *Animadversf.* L. I. Cap. LIV.

8. יהוה יגבר בערִי *Jova perficiet pro me*, quicquid scilicet boni perficiendum restat, circa, aut pro me. Cf. Pf. LVII, 3. et ibi not. Alexandrinus verbum גבר h. l. iterum, ut loco modo indicato, accepit significatu verbi גָּבַר, s. *retribuendi* notione: ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ, Vulgatus: *retribuet pro me.* Neque aliter hoc loco Chaldaeus: יהוה יגבר בערִי על־יהוהן אַמְטִיָּהוּ *Dominus re- pendet malum illis propter me*, quomodo quidem in Polyglottis Antverpiensibus legitur. Sed in Bibliis Buxtorfianis pro גברִי legitur יְשִׁלִּים, *perficiet.* Puto legendum esse יְשִׁלֵּם, *rependat.* Syrus: يَصْنَعُ صَدَقَاتِي لِي

صَدَقَاتِي, *dextera tua commoretur* s. *quiescat super me.*

Versus praecedentis nomen ultimum ad hunc traxit. Recte vero vetus quidam interpres in Fragmentis a Drusio collectis: κύριος ἐπιτελέσει ὑπὲρ ἐμοῦ. עֲשֵׂי יְהוָה *Opera manuum tuarum*, i. e. beneficia tua, quae hactenus larga mihi concessisti manu ut Pf. XCII, 5. Neque enim generatim hic sermonem esse de operibus Dei quibuslibet, ut Pf. VIII, 7., verum de iis, quae in vatis gratiam perfecit, res docet et scopus poetae. אַל-תִּרְחַק *No deseras*, i. e. imperfecta relinquis vel destituas, ut Deut. IV, 13. Pf. XXXVII, 8., sed quemadmodum coepisti, ita illa absolvas et perficias.

PSALMUS CENTESIMUS
TRIGESIMUS NONUS.

ARGUMENTUM.

Omnia nostra a Deo cognosci pronuntiat, neque ullis artibus nos illius vim omnia cernentis fallere posse; nec mirum, quum ille nos etiam antequam nasceremur probe norit, et rudem adhuc informemque in utero matris foetum accurate perspexerit. Quum igitur eum, qui sit conditor noster, nihil possit latere quicquam rerum, actionum, cogitationum nostrarum, neque culpa, neque innocentiae nostrae; petit vates, ut Deus exploret ipsum et innocentiam suam, atque propter hanc conservet ipsum, tollat vero impios, atque divinae majestatis contemtores, qui simul sint sui hostes.

Longe maxima carminis pars quamvis in omniscientia atque omnipraesentia divina celebranda versetur; in eo tamen non esse primum poetae consilium, quo animus ejus ad canendum unice fuerit impulsus, ex clausula carminis apparere, recte monuit GURLITT*). Et vidit

*) In *Animadverss. ad auctores vett. in Sylloge Com-*

dit jam RUDINGERUS, qui, secundum hebraeam inscriptionem, Davidi hoc carmen tribuit, atque Absalonicae seditionis tempore editum conjicit, vidit, inquam, jam ille, hanc contestationem, Deum scire omnia, et non tantum actiones, sed consilia etiam, et motus animi in homine universos, dirigi videri a Davide ad probandam innocentiam suam Deo et hominibus, quod nihil adversus populum et patriam struat aut moliatur, et se vacare omni culpa criminis ejus, quo eum gravabant seditiosi. Addit tamen, considerandum esse, annon, etiam propter Versum 19. et sequentes, Psalmus referri possit ad id temporis, quo cum sua cohorte, cum rege Achi, in castra Philisthaeorum concedere necesse habuit, ad expeditionem horum contra Saulem et populum Judaicum: illi enim tempori sane etiam congruere talem contestationem de innocentia animi, et pietate vera. Gurlitto autem propter Chaldaicas et Syriacas quorundam verborum formas et significationes *) non est verisimile, hoc carmen a Davide editum esse **).

1. Propositio, quae sequentibus Versibus elegantissime exornatur. *תְּבַרְכֵנִי וְתִרְצֵנִי* *Scrutatus es me, adeoque cognoscis*

Commentatt. Theologg. a. D. J. POTT edit. Vol. I. p. 343.

*) Vid. Vs. 2. 3. 7. 20.

**) Hunc Psalmum latinis Versibus expressit LOWTH in *Praelect. XXIX. de Sacra Poësi Hebraeor.* p. 383. ed. Oxon., p. 335. ed. Lips.

gnoscis me penitus, ita plane me, et quicquid in animo meo est, cognitum habes, ut rem cognoscit, qui eam diu et diligenter investigavit. Ad חָרַע primae personae suffixum e voce, quae proxime praecedit, est repetendum, ut supra CXXXVII, 5. in וַחֲשַׁבְתָּ יָמֵינִי. Verbum חָקַר, quod de rei abditae et occultate peruestigatione proprie dicitur, de indagazione animi et affectuum usurpatur quoque 1 Sam. XX, 12. Jerem. XVII, 10.

2. Pronomen מֵאֲנִי secundae verbi personae non sine emphasi praepositum esse, jam observavit Aben-Esra. Dicit scilicet hoc: tu solus, et praeter te nemo, me penitus cognitum habes. [שְׁבַתִּי וְקָמִי] „Video plurimos interpretes vertere: *federe meum et surgere meum*, id est Latine, *sessionem et statum meum*, ac si illud שְׁבַתִּי esset Infinitivus verbi יָשַׁב, *federe*; quo pacto Hieronymus etiam *sessionem* h. l. vertit. Non equidem improbare id velim, si ita טֹ שְׁבַתִּי capere libuerit; nam et ita veteres plerique interpretes. LXX. μαθησάμεν, Chaldaeus מֵאֲנִי *sessionem meam*; addit [in Bibliis Buxtorfianis, non item in Polyglottis Antverpiensibus] לְמַעַן בְּאֲרִיחָא, ut *legi operam dem*; Doctorum enim erat *federe*, unde frequens in Talmude יָחִיב רַב, *confedit Raf*, cf. Act. XIII, 14. Videant tamen Eruditi, an non שְׁבַתִּי potius ad verbum שָׁבַת, *quiescere*, sit referendum: *tu nosti quietem meam, nocturnam; quiescere meum et surgere*. Certe ita שְׁבַתִּי sumendum esse, clarissime constat ex Pf. CXXXVII, 2, ubi מִשְׁבֵּימִי-קִיָּם et מֵאֲחֵרֵי-שְׁבַתִּי, *matutine surgentes, et sera nocte somno se dantes* exponendum esse, ipsa ratio docet. *Quiescendi* autem verba ad recreationem, quae ex somno capitur, proprie usurpari, in omnibus fere linguis receptum est. Verbum נִחַ hoc sensu occurrit Jes. LVII, 2, et שָׁכַן, quod itidem primario *quiescere* notare aperuimus ex Arabismo, in hunc usum adhibetur, Nab. III, 18, ubi id exemplis ex Alcorano firmavimus. Sed et ipsum verbum nostrum سَبَتَ seu שְׁבַתִּי Arabibus de *quiete somni* celebratur; *أسبت*
quie-

quietem cepit, pec. nocturnam; nomen *سبات*, *quies*, quod est nostrum *שבת*, proprie somni dicitur *quies*, a Golio, quod confirmat Alcorani usus, Sur. LXXVII, 9. Haec A. SCHULTENS in *Animadversf. philologg.* ad h. l. Ad verbum *שבת* nostrum *שבת* referendum monuit jam AGELLIUS, qui, *שבת*, inquit, „idem est, quod *ἀργεῖα*, *cessatio*, *vocatio* seu ab ambulatione, seu ab opere. Erit ergo Psalmi sensus: *tu nosti quietem meam*, cum ab operibus cesso, neque aliquid exterius operor; *tu nosti item resurrectionem meam*, cum ad operandum, seu ad iter agendum accingor; tibi et otii mei et negotii ratio constat, per quae duo tota vita nostra ducitur; aut enim quieti sumus, aut negotii aliquid agimus.“ Verba *בנתתי לרעי* Alexandrinus reddidit *σύ συνῆλας τὰς διαλογισμοὺς μου*, Vulgatus: *intellexisti cogitationes meas*, nec aliter Syrus *ܐܘܨܠܘܢܐ ܦܢܝܘܬܐܝܗܘܢ*. Nomen *רע* illos interpretes apparet significatione *cogitationis* accepisse, ex Chaldaismo, quo *רעה* *cogitavit*, *voluit*, denotat; nam sicut alias Chaldaei Hebraeorum *x* in *ע* mutare solent, ita et pro *רעה* *voluit* usurpant *רעה*. Kimchi quoque, Aben-Esra aliique Hebraeorum philologi nostrum *רע* explicant *רצון ומחשבה*, *voluntatem et cogitationem*. Sic infra Vs. 17. hoc ipsum redit nomen: *quam pretiosae sunt cogitationes tuae*. Similis significatus secundum quorundam sententiam, sub alia licet forma, deprehenditur in voce *רעיון* et *רעה*; Coh. I, 14. 17. Chaldaeus tamen, quod mireris, nostrum *רע* cepit *amici, sodalis* significatu, quo in V. T. frequentissime occurrit. Vertit enim: *אחברנך לחברתי בכנישתך*, *nostri societatem meam in ecclesia tua*. Quod Jarchi sequutus: *cogitasti אליך לחברני* *confociare me tecum*. Id ipsum placuit A. SCHULTENSIO in *Animadversf. philologg.* ad Vs. 17., ubi nostra verba sic exponenda dicit: *nostri amicum meum*, s. *sodalem e longinquo*; „de externis enim solum agere videtur Pfaltes

Verli-

Verbis 2. et 3., atque de internis animi cogitatis, quae ore proferantur, loqui demum incipit Vs. 4. In *Commentar. ad Proverb. VI, 3.* p. 45. tamen רעים cogitationes agitationes mentis, a רצה, *pascendo*, sic dictas putat, quibus mens veluti *pascitur*, et quibus discurreit. Certe cogitationis notionem h. l. melius congruere, quam amici, nemo non videt. In nonnullis codd. extat לרעי *scientiam meam*. ל nomini רעי praepositum est accusativi nota, ut 2 Sam. III, 30. Pf. CXXXV, 11. — מרחוק *A longinquo*, duobus modis potest intelligi, ut *longinquitas* vel *temporis* sit, quod longe ante cogitata nostra Deus intelligat, quam animo versare coeperimus (cf. *Jes. XXV, 1.*); vel *loci*, id est, de excelfo coelorum habitaculo, ut significetur, intentissimam oculorum Dei aciem nullo spatio aut loci intervallo hebetari, sed omnia intelligere ac intueri, tanquam si proxima essent, et ante oculos versarentur: quae ipsa sententia Pf. XXXIII, 13.

14. 15. pluribus expressa est. Quare et Syrus h. l. מן סכא, *ab excelfo*, vertit.

3. Vocem מרחי, *semitam meam*, Aben-Elra recte הליכה, *ire* l. *ambulare meum* exposuit, cui opponitur רבעי, *accubitus meum*, est enim pro רבצי, iterum Chaldaeorum more, quibus רבע pro Hebraeo רבץ est *accubuit*, unde et Num. XXII, 27. pro Hebraeo ורחבץ Onkelos ורבעא posuit; et hoc loco Chaldaeus רבעחי, *re-ambitum meum* vertit. Hieronymus etiam *accubationem meam* transtulit. Alexandrinus vero ענה שחילון μου reddidit, quod Vulgatus *funiculum meum* vertit. „Nonnullis e recentioribus Psalmorum enarratoribus placuit, Hebraeorum expositionem LXX. interpretum translationi accommodare, quasi idem voluerint illi significari nomine שחילון, seu *funiculi*, quod Hebraei dixerunt *accubationem*, sed haec tam longe distant, ut difficile inter se convenire possint. Dicunt autem, quibus ea expositio placet, per שחילון, seu *funiculum*, intelligi *tegetem* seu *florem*,

fioream, ex tegete autem intelligi cubationem, quod in tegetibus nonnulli cubent. Sit sane, ut ἐκ σχοίνων tegetes fiant, ex juncis nempe palustribus aut carice, nam id quoque σχοῖνος significat; liceat etiam aliquibus tegetes pro stratis habere; difficile tamen est credere, quod concluditur, etiam David regem praedivitem in tegetibus cubare solitum. Praeterea quid causae fuit LXX. interpretibus, ut pro *strato σχοίνου* ponerent? Poterant enim et facilius, et ad vocem hebraeam exprimendam aptius dicere *כוֹרְתָן*, *oubilo*, seu *στρομνήν*, *stratum*, ut solent: cur, si lectum significare volebant, tam obscuro nomine, et ad eam rem significandam longius petito, et ad vocem hebraeam parum apto uti voluerunt? Accedit eodem, quod numquam, neque apud hos interpretes, neque apud illos, neque ecclesiasticos, neque profanos auctores invenitur *schoenus* pro *lecto* posita. ----- Hilarius hunc locum exponens, *Quod*, inquit, *nostri directionem transtulerunt, id Septuaginta ex Hebraeo σχοίνου, interpretati sunt; σχοῖνος autem quarundam gentium consuetudine certum, et constitutum modum itineris significat, ut quod nos milliarium, id illi σχοίνου nuncupent.* In quibus Hilarii verbis advertendum est, Latinum quempiam interpretem *directionem* transtulisse, seu ex ipsa voce Graeca, quam LXX. posuerunt, *schoeno*, seu quod alius quispiam Graecus interpretes ita ex Hebraeo transtulerit, ut in Latinum nonnisi *directionem* transferri posset, εὐ-δύτητα puta, vel aliud simile. Augustinus porro in sua Latina interpretatione, quam sequitur, habet *limitem meam*; *limites* autem viae sunt angustiores, quae funiculis ductis protenduntur, itaque passim apud auctores ipsae viae *limites* dicuntur, ut apud poetam Latinum legimus [*Aeneid.* IX, 523.]:

Haec ego vasta dabo, et lato te limite ducam.

Ergo cum ille interpretes, quem sequitur Augustinus, *limitem meum* dixit, semitam ac viam voluit dicere, quod usque adeo verum est, ut Symmachus quoque et Theodotion

tion pro eo, quod *σχοῖνον* dixerant LXX., clarius reddiderint *καὶ τὴν ὁδὸν μου*. Ex his omnibus illud conficitur, *σχοῖνον* hoc loco significare *femitam* seu angustiores vias, et quidem rectas, ex eo, quod funiculis extentis duci soleat, maxime in agris; quod etiam ex consuetudine LXX. interpretum confirmatur, qui etiam Jeremiae XVIII, 15. in hanc significationem hac voce sunt usi [pro hebraeo *דֶּבֶר*]. Unde solet etiam Herodotus, ubi de sternendis viis aut aequandis, aut rivis ducendis mentio fit, *σχοινοσπενές* vocabulum, a schoeno, seu funiculo tendendo compositum, usurpare; ut in Polymnia [Lib. VII. c. 23.]: *κατὰ Σάνην πόλιν σχοινοσπενές ποιησάμενοι, per urbem Sanen funiculo ducto*. Tam autem vulgatum fuit, schoenum viam appellare, ut certum etiam viae spatium, quod Hilarius dixit, hoc nomine significare soliti sint illi veteres, quamvis de spatii mensura sit inter auctores controversia. Nam schoenum triginta stadia continere dixit Plinius libro V. cap. 10. Sed Herodotus libro II. c. 6. Aegyptiam esse mensuram ait, et sexaginta stadia complecti. Porro Aegyptiam esse mensuram schoenum, etiam B. Hieronymus affirmat in suis in Joëlem Commentariis, et hoc Psalmi loco certi itineris mensuram significare, sed causam, cur sit ita appellata, paulo diversam assertit. In Nilo enim flumine, inquit, sive in rivis ejus, solent nares sanibus trahere, certa habentes spatia, quae appellantur *funiculos*, ut labori defessorum recentia trahentium colla succedant. Haec ille. Non igitur mirum, si Septuaginta regionis illius, in qua positi Scripturas interpretati sunt, vocabula tenuerunt, quod eo tempore et in illa gente nota et usitata erant, quae curriculo temporum obscuriora sunt facta. AGELLIIUS. Syrus etiam interpretis hebraea *וְרַחֵם יְרֵבֶעֱ* *وَأَسْفِجْ*, *viam meam et semitus*, reddidit. Rationem vero hujus interpretationis fateor me ignorare. Verbum *וְרַחֵם* varie explicant. Quam *וְרַחֵם* alias denotet *spargere, ventilare, ventilando*

do hinc illino disjicere, ut Prov. XV, 7. XX, 8.; nostrum locum bene multi sic interpretantur: tu iter et acubitum meum *axaote ventilas*, i. e. disquisis, investigas. Ita Hieronymus: *eventilasti*. Alexandrinus: ἐξίχνιασας, *investigas*. „Quod in sententia nihil differt; nam ille quidem ad verbum reddidit, hic ad sensum magis adspexit; etenim *ventilare* est in area triticum a paleis discernere, quam discretionem si ad viam et iter transferamus, proprie *investigatio* dicitur: discernere namque et dijudicare viam et iter nihil aliud est, quam investigare.“ A GELLIVS. Magis tamen probandi, qui a ור *limbus, corona* rem aliquam undique ambiens, nostrum וררה *vertunt, cingis, circumdas*, ita ut Deus undique dicatur euntes decumbentesque nos *ambire*, inclusosque velati tenere, ut nihil effugiat ejusdem intuitum notitiamque. Quam interpretationem A. SCHULTENSIVS in *Animadversf. philologg.* ad h. l. confirmavit simili Arabum usu loquendi, qui suum احاط, *cingere*, frequentissime pro *cognoscere* usurpant, maxime cum prorsus in rei notitiam penetramus, quod in primis Deo convenit. Sic in Corani Sura VIII. Vs. 49. الله بما يعملون محيط, *Deus ea, quae faciunt, cingit*, id est, prorsus perspicit. Et Sur. II, 18. الله محيط بالكافرين, *Deus cingit, cognitos habet impios*. Addit Schultensius, posse etiam Arabicum لم ي, *scivit, cognovit*, cum Hebraeo ורה convenire; quamquam enim ut plurimum Arabum و respondsit Hebraeorum ו, tamen non desunt exempla convenientiae Arabici و et Hebraici ו, a Schultensio allata; et ipsum verbum ורה *sparfit*, Chaldaei efferunt ורה. Sensum recte expressit Syrus: ורה, *nostrum*. Perperam Chaldaeus חילוני חילוני *alienus factus es*. Retulit nostrum ורה ad ורה — כל-הרכי הסנחה *Omnibus viis, i. e. studiis et actionibus meis* (cf. Pf. I, 1. Job. XXXI, 4.) *adsuevisti*, veluti per longam consuetudinem notas habes

habes et exploratissimos, quo significatu hocce הַסֵּבִין legitur Num. XXII, 30. הַהִסְבֵּן הַסֵּבִי, *numquid adsuevi sic facere tibi?* Concinit Arabicum سكن, *habitavit*, ac, Giggejo teste, *familiaris fuit*. Alexandrinus: προῖδες, *Vulgatus praevidisti*; Syrus ܐܘܪܘܝܢܐ, *investigasti*. Chaldaeus hebraeum verbum retinuit. Cf. MICRAELIS *Supplem.* p. 1755.

4. הַיּוֹבָה יִרְעָתָהּ בְּלִבָּהּ *Nam, sive, ut alii faciunt, quum nondum est sermo in lingua mea, en! tu Jova, nosti omnem illum; nondum sermo in lingua mea ratus est, tamen quicquid cogito dicere, plane perspectum habes. Ipsas voces omnes, antequam a me lingua exprimentur, probe tenes. Ita Chaldaeus etiam, prouti quidem in Bibliis Buxtorfianis legitur: וְכִּי לִיחַ מַחְלֵל בְּלִישְׁנֵי הָאֵל וְזִי יִרְעָתָהּ מִחֻשְׁבָּתָהּ לְבִי כֹּוֹלָא *Quumque non est sermo in lingua mea, ecce, Jova, cognovisti cogitationes cordis mei omnes.* Chaldaica vero in Polyglottis Antverpiensibus Interpretatio ita sonat: וְזִי לִיחַ מַחְלֵל הַשִּׁקָּר בְּלִישְׁנֵי הָאֵל מִחֻשְׁבָּתָהּ דְּרֵי יִרְעָתָהּ *Nam non est verbum mendacii in lingua mea; tu, verbum Domini, nosti omne corpus meum.* In qua versione memorabile est illud, quod מַחְלֵל הַשִּׁקָּר, quibus verbis hebraeum הַמְּחַלְלֵי explicatur, congruit cum Alexandrino ἄδικος λόγος, vel, ut in aliis codicibus legitur, δόλος, ut appareat esse hoc dictionis הַמְּחַלְלֵי interpretamentum satis vetustum. „Beatus Hieronymus in Epistola ad Suniam et Fretellam ait, solam Sextam editionem interpretatam esse ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσῃ μου, alios autem omnes interpretes aut λόγον aut λαλίαν transtulisse. Sed tamen et Augustinus, et Hilarius, et Arnobius, et Chrysostomus, et Theodoretus *dolum* legunt et interpretantur, quod etiam in Catena Graeca reperitur. Miram etiam videtur, quod praeter Sextam editionem omnes alios interpretes λόγον transtulisse ait. Nam in Catena Graeca reperio Theodotionem quoque transtulisse δόλου*

δόλον, et Symmachum reddidisse *επερολογίαν*, hoc est, *diversiloquium*; eadem Catena Graeca et Chrysoſtomus teſtentur. Vaticanus quoque codex ille probatiſſimus, etiamli λόγον habet, tamen cum adjectione habet: λόγον ἄδικον *ſermonem iniquum*. Puto autem eos interpretes, qui tranſtulerunt δόλον, pro הָבָה legiſſe הָגַע. Certe hoc loquendi modo uſus eſt Job ſemel et iterum, ut Cap. VI, 30. הָגַעְתִּי וְשָׁחַתְתִּי וְשָׁחַתְתִּי, et Cap. XXVII, 4. הָגַעְתִּי וְשָׁחַתְתִּי וְשָׁחַתְתִּי. Igitur etiamli λόγον legamus, tamen puto *doloſum ſermonem*, ſeu iniquum, ſeu mendacem, accipi oportere, ut ſit ſenſus: abſit enim a me, ut aliter, quam eſt, loquar; unde Symmachus: οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ ἐπερολογία. AGELLIIUS. Cum Symmacho conſonat Syrus, qui hanc Verſum ita reddidit:

אֲנִי מִשְׁכָּחֶיךָ אֲנִי מִשְׁכָּחֶיךָ אֲנִי מִשְׁכָּחֶיךָ
Si eſt mutatio in lingua mea, tu, Domine, cognofcis.

5. אֲחֻזָּר וְאֲחֻזָּר אֲחֻזָּר אֲחֻזָּר *Retro et ante obſides me*, ab omni parte obſeſſum et conſtrictum me tenes; ita ut ex tuis manibus, quibus incluſus teneor, effugere nullo modo poſſim, neque proſum ire, neque retrorſum ire queam. Sunt, qui אֲחֻזָּר vertant *formasti me*, ſignificatione petita a verbo אָחַז, quum quieſcentia mediae radicalis Vau et primae radicalis Jod ſignificationes a ſe invicem haud raro mutuari ſoleant, cf. Exod. XXXII, 4. 1 Reg. VII, 15. Hoc ſignificatu verbum אָחַז h. l. Kimchius pater capiendum voluit, ac de formatione foetus in utero poetam loqui putavit, ad quam etiam ſequentia verba retulit, אָחַזְתָּ אֵלַי כַּפְּתָה *poſuiſti ſuper me manum tuam*, ad me videlicet formandum et effigiandum. Ita et Alexandrinus, οὐ ἐπλασάς με, Vulgatus, *tu formasti me*, atque Syrus, اَحْزَيْتَنِي idem. Sed quam de formatione embryonis in utero infra demum Vs. 13 — 16. ſermo ſit, praeferenda omnino uſitata verbi אָחַז ſignificatio, quam et Chaldaeus expreſſit: אֲחֻזְתָּ מֵעֵי, *coarctasti me*. Ceterum Alexandrinus, et, qui cum ſequentur, Vulgatus et Syrus, non

non tantum postrema Versus 4. vocabula cum hęc conjugunt, verum etiam voces עָרַבְתָּ מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת significatione plane alia, quam Hebraei, accipiunt. Sic enim vertunt: ἰδοὺ, κύρις, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα, ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua. Posterius Versus hujus hemistichium Chaldaeus sic reddidit: עָרַבְתָּ מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, *excitasti contra me percussionem manus tuae*, ac si עָרַבְתָּ מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת idem sit, quod עָרַבְתָּ מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת Pf. XXXII, 4. Nostram tamen formulam potius hunc sensum habere: praesentia ita tua me ambis, et manu veluti tua constrictum tenes, ut effugere eam prorsus nequeam, sermonis contextus clarissime docet.

6. מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת *Mirabilis scientia tua prae me*, haec tua scientia, per quam omnia, et me inter cetera inimitabile nosti, adeo mirabilis est, atque difficilis cognitu, ut ad eam pertingere non possim. Bene Symmachus: ὑπερβάλλει με ἡ γνώσις σου. Nam מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת pro מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת positum, ut Pf. CXIX, 128. מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת pro מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת; Jerem. XXXI, 17. מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת pro מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת; cf. Pf. XXX, 13. et ibi not. מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, *Mirabilis*, pro re difficili ad intelligendum dicitur, ut Dent. XXX, 11. *Praeceptum hoc, quod non est mirabile prae te, i. e. non excedit captum.* Et Prov. XXX, 18. מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת *Tria sunt mirabilia prae me, imo quatuor ignoro.* Chaldaeus in Bibliis Buxtorfianis: מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, *absconditum a me est ad intelligendum*, quasi מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת pro Infinitivo accepisset. Sed pressius ad hebraeum in Antverpiensibus: מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת *mirabilis scientia prae me.* In פִּלְאֵי אֱמֶת a Masforethis varia notatur lectio, nam secundum puncta vocalia legendum est מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, ad formam מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, secundum litteras vero מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת vel מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, quod est a מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת, *mirabilis*, quod Jud. XIII, 18. extat, eodem modo, ut ab עָרַבְתָּ descendit עָרַבְתָּ. Paulo aliter A. SCHULTENS in *Commentar. ad Proverb.* p. 464. Ab Arabico قَلْبًا (ultimis *Vau* et *Je*), *scidit, abscondit*, verba nostra sic vertit: *abscissa cognitio a me.* „Pro מִן־כָּל־מִשְׁכָּל־אֲרָצוֹת substituant

Maso-

Masorethae פליא, ut sit Participium passivum a פלם. Sed sana lectio, et a פלם prodigium, miraculum, quasi *abscissionem* dicas, limpide exit פליא; *miraculosus, prodigiosus*, cujus femininum פליאה, molliore flexu immutatum, more Syriaco, in פליאה, *Jod* in otium residente.“ אכל לה - אכל לה *Elata est, non possum eam* scil. להשיג *apprehendere*, quod Kimchius subaudiendum recte monet, est enim elliptica locutio, qualis Pf. XXI, 12. ubi cf. not. Alii: *non possum praevalere illi*, quum verbum אכל cum לה constructum alias *praevalere* significet, vid. Genes. XXXII, 26. Jerem. XX, 10., vel: *nihil possum ad illam*, coll. Job. XXXI, 23., plane impar sum ei capiendae. In sensum plane alienum detorsit Syrus hunc Versum
 2001 יִצְחָק וְזֶה אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי
a me fuit scientia et miraculum; militavi, et non valeo virtute.

8. Verba וְאֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי אֲנִי reddi possunt vel, subaudita ante אֲנִי particula ו, *et si in inferno stratum facerem*, vel, nomine illo in accusativo accepto, *si infernum strati locum facerem mihi*, coll. Jes. LVIII, 5. *Ut facerem cineremque sternat.* Nominе אֲנִי h. l. neque inferi, neque sepulchrum significantur, sed tantum loca infera, quae coelo opponuntur; sensus: in ima terrae loca si descenderem.

9. כַּנְפֵי-שָׁמַיִם, *Alis aurorae*, plerique exillimant maximam designari velocitatem; nihil enim velocius diluculi radiis, qui momento temporis universum hemisphaerium ab oriente ad occidentem pervadunt, ut haec sit hujus Versus sententia: si aurorae alis instructus, pari cum radiis solis celeritate per aërem avolarem, ab orientis plaga ad ultimum usque occidentem. Ita et MICHAELIS in *Epimetra ad Lowthi de Poesi Hebraeor. Praelect. IX. p. 188.*: „*Alas Aurorae attollere*, est, iisdem, quibus Aurora, alis, aut aequę citis avolare, Oceanique

nique ultima petere, ubi et Aurora condī, Tithonique inire cubile fertor." Scilicet respicere poetam existimat fabulam illam non Graecis solum Latinisque poetis, verum Hebraeis quoque, ut putat, familiarem (coll. Pf. XIX, 5. 6.) de sole mari immerso. LOWTHIUS vero in *Prælect.* XVI. p. 167. edit. Oxon. p. 172. edit. Lips. not. „Mihi non satisfacit," inquit, „commatis hujus vulgo jam recepta interpretatio, quasi exprimeretur motus continuus ab oriente in occidentem, ejusque motus celeritas cum radiorum solis velocitate compararetur. Videntur mihi hujusce distichi, plane sicut prioris (Vs. 8.), duo membra inter se opponi, non esse alterum alteri consequens; idque tam clare apparere ex ipsa sententiarum constructione; ut de eo dubitari non possit; transitum itaque duplicem exprimi, unum ad orientem, alterum ad occidentem; fugae denique longinquitatem, non celeritatem motus, amplificari. Ita Theodoretus in loc. "Ὁρθρον τὰς ἀνατολάς ἐκάλει, οὐσμάς δὲ τῆς θαλάττης τὰ ἔσχατα τῷ γὰρ ὕψει καὶ τῷ βάθει τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος προσέθηκε, διδάσκων τὸ τῆς θαλάσσης φύσεως ἀπεριγραφόν. In voce אַרְבֵּי est ἡ pronomen affixum, secundum LXX. Syr. Vulg." Hinc Lowthus Versum hunc sic vertit: *fugam capiam auroram versus, habitem in extremitate maris occidui.* Michaelis tamen in nota huic loco subjecta obitare Lowthi explicationi, facereque pro vocalibus Hebraicis putat, quod indecens sit, hominem implumem dicere: si alas *meas* attollerem. Aliud esse: si alas, quales sunt Aurorae, attollerem. HUNTIUS, Linguae Arabicae Professor olim Oxoniensis, Lowthi verbis, paullo antea a nobis allatis, addidit hanc notam: „Auctor collectionis perutilis commentariorum Judaicorum, cui Titulus *Miccloh Yophe*, ita videtur accipere hanc phrasin אֶשְׁמָהּ כְּכַפְּי-שָׁחַר, ac si esset ratio loquendi Orientalibus usitata ad notandum *volatum* sive *fugam in Orientem*, Haec sunt ejus verba: אֶשְׁמָהּ כְּכַפְּי-שָׁחַר וְאֶעֱוֹף בָּהֶם כְּלִמְרָם אִם אֶלֶךְ *Si sumam alas aurorae, usque volitem, id*

hemislichio האמנותי apprehensum *me teneret*. Similis sententia est Amos IX, 2. Sensu vero plane diverso DΑΤΗΤΗΣ: „ego tamen ibi quoque tuae praesentiae *gratiosae, quae me defendit*, certus esse possem. Hoc verba נָחַךְ et יָמִין innuunt. Nam David non optat Deo efugere, aut ei occultari. Recordatio praesentiae divinae in omnibus locis solatium ei erat, et spem ejus fiduciamque in Deo positam confirmabat, quod ex conclusione totius Psalmi inde a Vs. 17. clare apparet.“ Sed quo consilio poeta numinis divini ubique locorum praesentiam declararet, in Argumento monitum.

11. Si aliam ineam rationem, et me posse tenebris oculere putem, illisque tectum Dei oculos vitare, tamen haec quoque ratio vana erit; neque enim tenebrae ipsae adeo obscurae erunt, ut tuam aciem obscurent. נָאֵמַר יְשׁוּבָנִי אֶת-חֹשֶׁךְ יִשְׁפָּטֵנִי Si dicerem; tamen caligo me obscurabit; accedo enim illis interpretibus, qui verbo שָׁחַךְ h. l. *caligandi, obscurandi* significatum tribuunt, a voce נָשַׁךְ, *crepusculum*, sicuti et alia verba mediae radicalis Van, et primae radicalis Nun, quae vero ceteras duas radicales literas easdem habent, significationibus conveniunt; ita מָוֵל et נָמַל est, *circumcidere*, רִוַח et נָרַח *impellere*, הָרַם et נָרַם *fremere*. וּוַל et בָּוַל *fluere*, פָּחַךְ et נָפַח *spirare*, פָּחַץ et נָפַץ *discutere, dispergere*, קָנַס et נָקַס *fastidire*. Alii aliter, quum verbum שָׁחַךְ, praeter hunc locum bis tantummodo occurrat, Genes. III, 15. et Job. IX, 17., quibus locis tamen diversis notionibus capiendum esse apparet. Ad nostri loci interpretationem nobis probatam sensu proxime accedit verbi שָׁחַךְ explicatio ea, quam in medium attulit EVERARD SCHEIDTIUS in Nota ad Genes. III, 15. (in Opere imperfecto, cujus plagula prima hanc gerit epigraphen: *Liber Genesios sive בְּרֵאשִׁית ad fidem Codicum Mss. versionumque antiquarum emendavit, et vulgatam versionem Latinam, hic illic interpolatam atque ad contextum originalem compositam e regione adjecit Ever. Scheidius*)

p. 54. „Verbum שרף proprie notavit *fricare, terere*; uti certissime constat ex dialecto Aramaea [cf. Buxtorfii *Lexic. Chaldaic.* p. 2351.]. A notione *terendi* est illa *obterendi, conterendive*, in Chald. שרף, apud Paraphrasten Pf. 94: 5. *Populum tuum ירבא*. Neque aliter Job. 9: 17. בשערה ישפני *in turbine conteret me*, Syrus *سفت*, Chaldaeus *מרקק* reddidit. Atque ita hoc loco [Gen. III, 15.] ישפנה ראש, *conteret caput tuum*. Ceterum diverso paullum aspectu שרף *fricare* iidem Aramaei, et Arabes imprimis [شاف], adhibuerunt pro *fricando illinere, affricare, eximie picem camelis*, atque adeo *picem eos oblinere* s. *incrustare, obtegere*. *Firuzabadius*: الشوف طلي الجمل بالقطران والمشوف المطلي به *inungere camelum pice; unde שרף pice inunctus camelus*. An inde explicandum Pf. 139: 11. *Sin dixerim, ישפני חשך ויהי אור* certe *tenebrae incrustabunt me*, Belgice: *de duisternis zal mij (als met een pik-zwart floers) bedekken; tum vel ipsa nox בערי אור lux circum me.* Arabibus a *fricando* verbum شاف in Conjugat. II. denotat etiam *polivit, nitentem, fulgentem reddidit*, et hinc مشوف *nitens fulgensque numus*. Qua significatione adscita h. l. J. D. MICHAELIS in *der Beurtheilung der Mittel, die ausgestorbene hebraeische Sprache zu verstehen*, p. 308. et N. G. SCHROEDERUS, Muntinghio in *Animadversf. philologg.* ad h. l. commemoratus, verba nostra sic reddiderunt: *dixi: ipsa caligo nitere me facit, sive fulgentem reddit*. Potuere hanc sententiam Syriaci interpretis auctoritate commendare, qui sic vertit hebraea: *אמרתי: תשפני חשך ויהי אור* *Dixi, tenebrae praelucebunt mihi, et nox lucebit in facio mea*. Quae interpretatio tamen Michaeli postea ipsi displicuit, ut fatetur in *Supplem. ad Lexx. Hebr.*

p. 2299., quo quidem loco adsumta significatiōe *Spocandi, observandique*, quam Arabicum شاق in V. et VIII. conjugat. habet, nostra verba sic interpretatur: *ipsae tenebrae vident me, observant me*. Nobis tamen neque haec sententia poetae consilio videtur accommodata esse. Nam quia negaverat, se posse ullam humano ac terreno ingenio viam atque rationem invenire, per quam Deum fugeret aut lateret, cum unam ex illis rationibus exposuisset, nempe velocitatem fugiendi seu in sublime, seu in profundam, seu ad extrema orbis terrarum; ad aliam rationem transit, ea porro est, cum si non fugae praesidio subductus, tenebris certo, et obscuritate cooperatus quispiam latet. Inter veteres optime Symmachus: εὖν εἶπω, ἴσως σκότος περισκεπάσει με, ἀλλὰ καὶ ἡ νύξ Φωτισινὴ περὶ ἐμέ. Sensu plano diverso hunc Versum exhibet Alexandrinus: καὶ εἶπα, ἄρα σκότος καταπατήσει με, καὶ νύξ Φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου, quae Vulgatus sic reddidit: *Et dixi, forsitan tenebrae conculcabunt me, et nox illuminatio mea in deliciis meis*. Verbum ηω interpretes ille cepit *conculcandi* significatiōe (cf. Scheidii notam superius allatam), et pro ηωωω legit ηωωω, a nomine ηω, *deliciae*. Recte vero AGELLIUS monuit, per *noctem* et *conculcationem* illum aerumnas et calamitates significari putasse, atque hanc esse ex ejus interpretatiōe hujus commatis sententiam: si quando cogitantem metus incesserat, ne malorum et aerumnarum tenebris obruerer, et tanquam redigerer in pulverem, ipsa tamen vel densissima nox tuo favore atque potentia mihi in lucem vertebatur, adeo ut vel mala atque incommoda mihi summae laetitiae causa fierent. A qua interpretatiōe non longe discedit DATHIUS, qui hunc Versum ita vertit: *Quodsi cogitarem, tenebras mihi offe posse exitiosas, nox tamen lux esset circum me*. Eundem hujus Versus sensum putat, quem praecedentis: non magis mihi tenebrae, alias periculosae et formidolosae, timendae sunt. Verbum ηω *conterendi, perdendi* notione capit, ut Alexan-

xandrinus. Chaldaeus in Polyglottis Antverpiensibus: *Dixi: at caligo obscura circum me; tamen et nox lucet circa me.* Sed in Buxtorfianis Bibliis: *Dixi: at caligo confociata. f. condensata est circa me, et nox obscura propter me.* Ita expressa est verbi *הוֹשֶׁה* significatio *oblindi*, Aramaeis usitata, et superius ex Scheidio commemorata, omissum vero nomen *אור*, neque sensu incommodo, si Versum proximum huic ita jungas, ut ille demum *ἀντιθεσιν* contineat.

12. *לא-יִחְשֶׂה* *Non obscurum facit* scil. quicumque eorum, quae facio aut cogito, ut Aben-Esra explicat, quum verbum sit transitivum, ut Pf. CV, 28. Alii: *tenebras facit*, i. e. obscura fit. Ita Alexandrinus: *ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπό σου.* Cf. quae proxime de verbo *יָאִיר* monebimus. *בְּמַה* *A te*, i. e. quin tu pervideas. Eadem sententia Jerem. XXIII, 24. Job. XXXIV, 23. — *יָאִיר* plerique transitive capiunt: *illuminabit* scil. me latentem, et occulta mea omnia, quum transitivum sensum habet Pf. XIX, 9. Proverb. XXIX, 13. Sed potest et intransitive sumi, ut Ezech. XLIII, 2. *Terra הָאֵרָה lucebat a splendore ejus.* Sic Alexandrinus: *καὶ νύξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται*, et Vulgatus, *et nox sicut dies illuminabitur.* Verba *הַשִּׁיכָה כְּאוֹרָה* Chaldaeus recte vertit: *et tenebrae et lux aequales sunt* scil. tibi, nullo a te discrimine habentur. Duplex *כְּ* *exaequationis* est, cf. not. ad Pf. LVIII, 10. Alexandrinus vertit: *ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτως καὶ τὸ φῶς αὐτῆς*, legit utrumque nomen cum He mappicato, *כְּהַשִּׁיכָה כְּאוֹרָה*.

13. Nec mirum, si nihil te lateat mei, quum secretissima corporis mei partes tuae sint, et tuum opus. Verbum *כָּקַח*, quum plerisque quibus occurrit, locis, *acquirere, emere, possidere* significet, nostrum locum haud pauci sic explicant: *possides renes meos*, i. e. imperium habes

habes plenum in ea, quae intra me penitus latent, etiam in abstrusissima mea. Sed recte monuit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 2196. esse illis notionibus *parandi* quoque, *creandique* significationem addendam, qua adscita non hoc tantummodo loco, verum et Genes. XIV, 19. 20. Dent. XXXII, 6. sensus magis idoneus enascitur. Videntur in hebraeo קנה duorum verborum Arabicorum قني *acquisivit sibi, possedit*, et قان (pro قين) *formavit, concinnavit*, significationes coaluisse. Quare et Genes. IV, 1. nomen קין ad קנה refertur. Verendum igitur cum Syro: *quia tu parasti, formasti renes meos*, quibus notum est Hebraeis significari affectuum et cogitationum fontem et officinam (vid. Pf. VII, 10. XXVI, 2. Proverb. XXIII, 16.), quae quum Dei sit opus, non est mirum, ipsi intima hominis cognita esse. Hemillichium posterius, *obtexisti, contexilli me in utero matris meae*, Dathius recte monuit non esse intelligendum de protectione et defensione Dei, quum sermo sit de mira formatione foetus in utero materno, sed sententiam esse eandem, quae Job. X, 11. *Cuta et carne vestivisti me, ossibus ac nervis contexuisti me*, tanquam structuram elaboratissimam. Recte nostra verba Chaldaeus reddidit: *texuisti me in ventre matris meae*, q. d. tu mirifice in ventre matris, sicut textor telam (est enim *tela textum*), membra mea mixtim artificiose texuisti et composuisti. *Protegen-di*, tuendive significata verbum *cepit* Alexandrinus, qui *ἀντράβου μου ἐκ γαστρὸς μητρὸς μου* vertit, et hinc Vulgatus, atque Syrus: *suscepisti me de utero matris meae*, id est, me de utero matris egredientem adjuvisti ac defendisti. „Notandum, Quintae editionis auctorem transtulisse, ut ait B. Hieronymus, *conflasti me in ventre matris meae*. Graecum verbum is auctor editionis illius

illius posuit, ut opinor, ἐχώνευσας, idque elegantissime, metaphora nempe a fuloribus metallorum et sigillorum opificibus ducta, qui in formam ex argilla factam, argendum fundant [Nostrum חֲכִימֵי interpretem illum apparet ad verbum חָכָם retulisse, quod Alexandrini et Jes. XLIV, 10. Jerem. X, 13. graeco χώνευσις exprimunt; ac si חֲכִימֵי extaret]. Puto autem, proprie verbum hebraeum significare *sepe circumdare, sepire* [cf. GEORG. HUSZTI Dissertat. philol. de Ling. Hebr. *Synonymis ex origine illustrandis* §. XXXIII. in *Sylloge Dissertat.* Vol. I. p. 227. ubi ea ipsa significatio Arabicae dialecti ope adstruitur], quod ossibus ac nervis, tanquam sepe quadam vitalia contexta circumtegantur atque valentur. AGELLIIUS.

14. נִרְאָהוּ בְּפִלְיָהּ עַל כִּי נִרְאָהוּ בְּפִלְיָהּ *Celebrabo te propterea quod miris modis* (pro נִרְאָהוּ בְּפִלְיָהּ, recte notante Aben-Esra, qui simile adjectivi pluralis adverbiascentis exemplum adfert Genes. XLII, 7. נִרְאָהוּ בְּפִלְיָהּ *duriter, duris verbis*) *mirabilis sum formatus, vel, ut alii, propriam verbi פָּלַא separandi notionem exprimentes* (vid. Exod. XXXIII, 16. Pf. IV, 4) vertunt: *separatus sum* a reliqua materia sanguinis materni. Buxtorfius in Concordantiis vertit: *admiratione abripior*, quum בְּפִלְיָהּ sint *admiranda*. Alexandrinus vertit in secunda persona: Φοβερώς ἐθαυμάστωμαι, et Vulgatas *terribiliter magnificatus es*. Syrus: *Laudabo te* לְפָנַי וְיִצְחָק וְשִׂמְחָה, *propter miraculum, quod fecisti*. Sed primam personam Chaldaeus expressit: כִּי מִרְאָהוּ בְּפִלְיָהּ *quod mirificis modis mirifice factus sum*. וְנַפְשִׁי יִרְעָה אֲדָר *Et anima mea agnoscit valde*, i. e. agnoscit hoc animus meus profusus, esse scilicet admirabilia opera; neque enim de perceptione sapientiae divinae, quae superat captum nostrum, hoc interpretandum, sed de iudicio intelligentiae ejus, quod sit ea admirabilis et inexplicabilis. Alii per anastrophe particulam אֲדָר referunt ad בְּפִלְיָהּ, non ad verbum יִרְעָה, hoc sensu. *agnoscit animus meus, esse valde mirabilia opera tua*.

15. עָצָם interpretes veteres fere omnes, ne Chaldaeo quidem excepto, vertunt *os meum*, quasi esset עָצָם, ut Pf. CII, 7., quum tamen sit cum *Camez-chatuph*, ab עָצָם, *robur*, quod ipsum bis adhuc legitur, Deut. VIII, 17. et Job. XXX, 21., quo utroque loco עָצָם est *robur manus*. Ita ex veteribus solus Symmachus: ἡ κρατάλωσις μου. Significari aliqui putant corroborationem illius materiae mollis et infirmae, quae tum sit, quum officulis sustineri ac erigi incipit. Videtur potius natura substantiaque corporis tota et pars ejus quaelibet intelligenda esse, quarum nulla Deum latuit. אָשֶׁר Quum, quando, ut Pf. XLI, 9. CXLVII, 9. — עֲשִׂיתִי Kimchi capiendum censet *comprimendi*, *compingendi* significatu (perinde ac si esset עֲשִׂיתִי) ut Ezech. XXIII, 3. 8., explicatque: cum compactus sum, et tanquam caseus manibus conformatus atque compressus, juxta illud Job. X, 10. *Nonne sicut lac emulsisti me, et sicut caseum me-coagulasti?* Rectius tamen Aben-Elra communem retinet significatum, ut sit Pysal verbi עָשָׂה, et vertendum: *factus s. conformatus sum*. בְּסֵתֶר In abscondito, i. e. in utero matris, coll. Vs. 13. „Verbum עָשָׂה insignem in se continet imaginem ab *opere ac artificio phrygionico* tractatum, quod Hebraeis עָשָׂה dicitur, ut Pf. XLV, 15. Formationis corporis humani-opificium, quod nervis, ossibus, carne, cute, confiluit, *artificio confert phrygionico*, quod magna constat varietate, filisque ac juncturis sibi invicem intertextis. Ita Kimchius, qui et vocabulo מֵסַחֲבֵימֵי usus est, cujus radix סָבַח est significantiā verbo עָשָׂה, *contexit*, affine. Piscator: *verbum עָשָׂה significat proprie acu pingere, seu intexere variorum colorum fila, quod Itali verbo ex voce Hebraea deducto vocant recamare. Est igitur hic elegans metaphora: nam ut phrygio diversorum colorum fila scite in tela contexit; ita Deus ex diversis membris corpus hominis scite atque artificiose compegit. Imo non corpus tantum ex membris, sed membra etiam singula ex particulis variis et*

vari-

variantibus, quasi opus quoddam variegatum, contexuit. Itaque Marcus Imperator L. II. S. 2. corpus humanum vocat *κροκύφαντον, ἐκ νεύρων, Φλεβίων, ἀρτηριῶν πλεγμάτιον, πέπλον*, sive *reticulum* potius, *ex nervis, venis, arteriis, implexis invicem, contextum*. Hebraicam vocem proxime accessit Symmachus, qui *ἐποικίλθην* reddidit, h. e. *variegatus sum*; nam *ποιικιλτής*, qui *acu intexit*, et *ποιικιλτική*, *πλυμιταρική τέχνη*, *ars variegandi, versicoloribus filis contexendi*, Hesychio Suidaue testibus. Haec GATACKERUS in *Dissertat. de N. Instrum. stylo* Cap. IV. in Ejusd. *Operr. Critt.* p. 31. Alexandrinus, qui pro *תְּהַמְרָךְ הָ הָּוֹסְטַאסִּס מוֹו* posuit, *substantia mea*, ut Vulgatus reddidit, legit *תְּהַמְרָךְ*, a radice *מַרַךְ*, quae ab interpretibus illis aliquando redditur *ὑψίστημι*. *יָרָם הַיִּסְתְּהָת* *Inferiora terrae* appellari h. l. uterum maternum, quod sit ille tenebrosus, perinde ut sunt terrae cavernae et secessus, res ipsa ostendit. Ita et Chaldaeus: *מַמְרָךְ מַרְסִּיכָךְ בְּבֵרִיחַ מַרְסִּיכָךְ* *formatus sum in utero matris*. Alii accipiunt hoc ut sonat, hoc sensu: quum hic inferne in terris efformarer, tu e coelis videbas, nihilque te latebat. Sed prius praefendum suadet hemifichiorum parallelismus, quum *יָרָם הַיִּסְתְּהָת* respondeat *תְּוֹרַר סִּסְרַר*.

16. *הָיָה עִינֵיךְ* *et* *הָיָה עִינֵיךְ* Nomen *הָיָה* praeter hunc locum non occurrit in V. T. Neque verbum *הָיָה* plus quam semel exstat, scilicet 2 Reg. II, 8., quo loco de Eliae pallio dicitur: *הָיָה עִינֵיךְ הָיָה עִינֵיךְ הָיָה עִינֵיךְ*, ubi interpretes veteres in *convolvendi* significatione consentiant; unde et nomen *הָיָה* Ezech. XXVII, 24. *involutura* vestium aut mercium complicatarum, quum alio deseruntur, significare plerique putant. Cf. G. GUIL. MEYERI *Commentat. in Ezech. Cap. XXVII*, in der *Goettingischen Bibliothek der neuesten Theolog. Literat.* Vol. IV, p. 612. Certe Chaldaeis *הָיָה* et *מַמְרָךְ* est *toga, stola, involutrum*, cui homo involvitur, et quod etiam *convolvitur*, ac *complicatur*. Quibus ipsis Chaldaeis, ut et Rabbi-

Rabbinis, חֵטָה designat *massam* seu *materiam informem*, unde quid elaboratur, veluti lignum, item metallum fusile, unde fiunt vasa. Hinc et nostro loco nomine hebraeo plerique existimant significari *embryonem*, *informem illam involutam* quasi vel *conglomeratam* massam, antequam vis πλαστικῆ ad membrorum formationem affurgeret. Ita Alexandrinus et Aquila, $\text{ἀκατέργαστόν μου, ἰμπερφέκτου μου}$, ut Vulgatus reddidit, et Symmachus ἀμορφωτόν με , quibus verbis eos interpretes apparet significasse eundem illum et in utero adhuc informem foetum. *Massae informis* notionem, Muntinghe in Arabico

جِلْد , *corpus excoriatæ et exenteratæ ovīs absque capite pedibusque* deprehendit. Minus accurate Chaldaeus: ܥܦܝܝܢ , *corpus meum*. EPIPHANIUS hebraicae linguae peritus, ex Judæis inque ipsa Palaestina natus, *Libro I. adversus Ebionem* §. 31. vocem hebraeam חֵטָה significare dicit $\text{χόνδρον ἢ σιμιδάλευς κόκκον, μηδέπω εἰς ἄρτον συνελθόντα καὶ φυραθέντα, ἀλλ' ὡς ἀπὸ κόκκου σίτου τμηθέντα, χόνδρον, ἢ χονδρίτην, ἢ λεπτήν ψηφίδα, ἥτις ἐκ σιμιδάλευς γίνεται, grutum, aut simile granum, nondum in panem coactum aut subactum, sed tamquam e putamine tritici divisum grutum; aut farinae globulum, aut minutum calculum, qui e similia fit}$. Quae explicatio sese probavit J. D. MICHAELI, qui in *Supplem. ad Lexx.* p. 315. „*Chondrum*, ait, seu, ut Latini dicunt, *alicam*, *chondrum ex grano tritici resectum* hebraicum חֵטָה significare, eo facilius credo Epiphanio, quod Arabia etymon ultro offert; *chondri* fiunt ex granis tritici, pellicula atque extremitatibus resectis, unde a جِلْم , *secuit*, optime nomen nancisci potuerant.“

Qua in sententia Michaellem confirmavit Wrisbergius, anatomiae peritissimus, qui ipsum docuit, primum, quod post impraegnationem oculis cerni in utero possit, vesicam semipellucidam esse prope rotundam, *chondro similem*. Utroque etymo sensus idem erit: quum rudis adhuc
massa

massa atque informis essem, unde nasciturus eram, tu
 jam nosse me. וְעַל-סִפְרָךָ כֻּלָּם יִבְחָכֵנִי *In libro tuo omnia
 ea scribuntur, vel, per enallagen temporum, scripta
 sunt.* Eadem similitudo ad exprimendam accuratissimam
 Dei notitiam Pf. LVI, 9. Mal. III, 16. Affixum masculi-
 num pluralis numeri in כֻּלָּם neutralem hic habet signifi-
 catum, referendumque est ad ea omnia, quae in Versibus,
 quae proxime praecedunt, dicta sunt de hominis in utero
 formatione. Nam ad nomen יָמִים, quod sequitur, affi-
 xum illud referre vetat intercedens accentus distincti-
 vus, Merca compositum, qui ipse sensum absolvit. Alii
 referunt ad בְּלִמִי, *massam meam*, quod collective capiend-
 um volunt. Kimchi e sermonis contextu subaudit קְיָאָרִים,
membra, quae formanda adhuc erant. Ita et Aben-Esra
 de membris, quorum forma velut in libro sunt designata,
 ita ut prodeant postmodum sine additione et diminutione.
 Quem ipsum sensum bene sic explicavit AMYRNALDUS:
 omnia enim illa, quae postmodum admirabili ordine compo-
 sita sunt, et collocata quaeque locis idoneis ad usus, quibus
 a te destinabantur, quum primum digerebantur, et tamen in-
 digesta adhuc erant, non minus perfecte tibi perspecta fue-
 runt, quam si in libro tuo sigillatim et ad unum dili-
 gentissime perscripta exstitissent. Jarchius affixum illud
 refert ad כָּל יִצְרֵי הָעוֹלָם *omnes mundi creaturas reli-
 quas*, quae itidem assignatae כַּמֹּנִי, *sicut ego*, ita ipsae
 singulae antequam creatae, coram te tamen manifestae
 erant et sunt. Verba יָמִים יִצְרֵי varie interpretantur.
 Aliqui: *per dies formabantur* scil. membra mea, q.
 d. non uno momento, sed progressu temporis, de die
 in diem, formabantur ista membra mea ex informe mole
 (בְּזֵלָם); ut indicetur omne illud temporis spatium, quo
 partus in utero gestatur. Sic Kimchi: בְּיָמִים רַבִּים, *per
 dies multos* fit membrorum formatio. Eodem modo יָמִים
 simpliciter capiendum Genes. XXI, 34. *Commoratus est
 Abraham in terra Philisthaeorum יָמִים per multos
 dies.* Cap. XXVII, 44. *Habita cum eo יָמִים dies ali-
 quot;*

quot; Cap. XXXVII, 34. *Luxit filium יציר per plures dies.* Alii: *dies etiam scripti fuerunt, quibus formata sunt membra mea, subaudita pronomine relativo.* Mihi vero recte monuisse Muntinghe videtur, verbum יציר, quod alias *formavit* significat, quam notionem communem habet cum Arabico *صا* (quemadmodum טוב et יטב, bonus fuit ורע et ירע, malus fuit, שוע et ישע laxus fuit, notionibus non differunt), hoc loco eadem significatione accipi, quam verbum illud Arabicum obtinet in Conjug. V., *concepta illi fuit, et ob animum versata res, imaginatus fuit rem, formam ejus concepit;* quomodo יציר melius respondebit verbo יצרהו, quod praecessit. Simile duci videtur ex architectonicis, ubi initio forma aedificii in charta depingitur, et ipsum illud verbum Arabicum in Conjug. II. *effigiavit, pinxit* denotat. יציר pro יציר, *dies mei*, politum, quemadmodum et alias affixa non exprimentur, ubi e contextu subaudiri facile possunt, veluti תהלה pro תהלה Pf. XXXIII, 1. CXLVII, 1. — וליא Quum nondum ullum ex eis scil. diebus (alii, membris) exstaret. וליא h. l. unum ex eis reddendum, ut Exod. XIV, 28. *Non relictus est.* וליא ex iis ad unum, i. e. Aegyptiorum ullus; et Levit XXVI, 36. *Qui remanserint וליא ex vobis.* Pro וליא in libris plerisque editis in margine praecipitur legendum וליא, juxta quod Kimchi sensum sic exposuit: *Multi dies illi, intra quos membrorum conformatio perficitur, sunt veluti dies unicus, scil. Deo; novit enim eos omnes (s. ea omnia) momento uno.* Sed recte observavit C. B. MICHAELIS in *Luminib. Syriacc.* §. VII. illud וליא ad marginem notatum meram esse scribendi diver- sitatem (quemadmodum Jef. LXIII, 19. Proverb. XXVI, 9.), ita ut tam וליא (ו); quam וליא (א) utrumque non significet, adeoque ambo non magis differant, quam similes voculae, quae sub diversa orthographia significando coincidunt, veluti וליא et וליא, *haec;* וליא et וליא, *igitur,* Job. XXXVIII, 11. Genes. XXVII, 33. Job. XIX, 33.,

nominaque propria $\alpha\iota\delta\alpha$ et $\iota\alpha\gamma$ *Joppe*, Efr. III, 7. Jon. I, 3., $\alpha\iota\gamma\gamma$ et $\iota\gamma\gamma$ *Iddo*, Esdr. V, 1. Zach. I, 1. Confirmat sententiam nostram Syriasmus, in quo eadem negativa particula *non*, itidem ordinarie quidem $\bar{\nu}$, ut Hebraeorum לֹא , aliquando tamen et אֵין , quod $\tau\omega\ \iota\lambda$ ex affe respondet, scribitur, v. g. Joan. I, 13. Pf. C, 3." Roscius notavit, in codd. hand paucis $\tau\acute{o}\ \iota\gamma\gamma$ h. l. plane omissum esse. Omnes etiam veteres interpretes expresse- runt negandi particulam, etsi ceterum in hujus Versus interpretatione inter se diversi. Alexandrinus: *Ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφῆσονται ἡμέρας πλασθήσονται καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς*, quae Vulgatus sic reddidit: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur, et nemo in eis.* „Quibus in verbis, inquit AGELLIUS, hic mihi sensus esse videtur: *Imperfectum meum*, id est, me quasi nondum ad opus perductum, me adhuc rudem *viderunt oculi tui*, nec mirum, quum *in libro tuo omnes homines scribantur*, quamvis per plures dies formandi adhuc sint, *et nemo in eis*, hoc est, ne unus quidem in eis omnibus est, qui non sit scriptus, intellige. Vult autem indicare, perfectam hominum apud Deum esse notitiam, quamvis adhuc illi perfecti non sint, et explicatas apud illum esse omnium rationes. Aut sic etiam possit intelligi; in libro tuo omnes homines scribantur, tamquam si jam formati essent, quum tamen plures dies ad eorum formationem sint necessarii, et ne unus quidem ex eis sit." Aliter Symmachus: *Ἀμορφωτόν με εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου σὺν τοῖς ἐν τῇ βίβλῳ σου πᾶσι γεγραμμένοις, ἡμέρας πλασθησομένοις, οὐκ ἐν ἐνδοσίσης οὐδεμίᾳ ἐν αὐταῖς*, hoc est, nihilo obscurius me adhuc informem vidisti ac nosci, atque alios omnes vides ac noscia jam perfecte formatos. Chaldaeus: $\text{מַשְׁכָּלִי מִן־הַיּוֹמִים אֲשֶׁר־בְּיָדְךָ וְכָל־הַיּוֹמִים אֲשֶׁר־בְּיָדְךָ מִן־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר־בְּיָדְךָ וְכָל־הַיּוֹמִים אֲשֶׁר־בְּיָדְךָ מִן־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר־בְּיָדְךָ$

חַר בִּינֵיהֶן *Corpus meum viderunt oculi tui, et super libro memoriae tuae omnes illi dies mei scripti sunt, in die, quo formaretur mundus, a principio, quum creatae sunt creaturae omnes, et nondum una ex eis esset.* Denique Syrus, qui multum discedit ab Hebraeo et Alexandrino: כְּחַסְדֵּי תַּעֲבֹדָה יִתְּנֶה לְךָ כָּל הַיּוֹמִים אֲשֶׁר יִבְרָא אֶת הָעוֹלָם

Et retributionem meam viderunt oculi mei (forfan legendum כְּחַסְדֵּי, oculi tui); *super libris tuis omnia ea scribentur; ecce dies abbreviati sunt* (legendum puto אֲשֶׁר יִבְרָא creati sunt), *nec erat eis homo.*

Pro וְגַלְמֵי Syrus expressit וְגַלְמֵי, quod placuit Vögelio in not. ad *Cappelli Crit.* S. p. 275., sed explicavit sic: „quidquid Deus voluit, ut mihi eveniret; fata mea. Omnia fata mea praevidisti; in libro tuo sunt consignata; a te ad certa quaedam tempora sunt distributa, nec est unum eorum, quod mihi non antea designasses.“

17. וְלִי מֵהַיְקָרִים רַעִיף *Itaque mihi quam pretiosae sunt cogitationes tuae, i. e. consilia tua, quae in his sapientiae tuae documentis, quale est corporis humani opificium, adeo luculenter sunt conspicua.* וְלִי מֵהַיְקָרִים *Quam pretiosa sunt, i. e. quam magni aestimatur, quam existima!* Pretiosum alicui dicitur, quod magni ab eo aestimatur, ut 1 Sam. XVIII, 30. de nomine Davidis: *ehuntiatu* וְיִיקָר *et pretiosum, vel magni habitum fuit tam apud externos, quam apud suos, cf. Pf. LXXII, 14. et loca ibi notata.* Aliqui exponunt: difficiles sunt ad investigandum ac percipiendum, capi nequeunt, quomodo Pf. XLIX, 9. redemptio *pretiosa* dicitur pro ea, quae fieri nequit. Eadem sententia Pf. XCII, 6. Nomen רַעִיף, quod nos eadem qua supra Vs. 2. significatione capiendam censemus, veteres interpretes omnes frequentiore *sociorum, amicorum* notione ceperunt. Alexandrinus: ἀμοιβὴ δὲ πλεονεκτημάτων οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός. Vulgatus: *mili*

tus: *mihî autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus*; nec aliter Syrus. Chaldaeus: *לִי כְּמָה יְקִירִין וְרַחֲמֵיךָ צְרִיבִים מְלֵהָ* *Et mihi quam pretiosi sunt amici tui, justî, Deus!* Quod ipsum Jarchius sequutus, cujus interpretatio talis est: coetus Israeliticus dicit: quam honorati sunt in oculis meis justî, qui in qualibet generatione existunt. Eandem illam *amicorum* significationem recepit A. SCHULTENS in *Animadverss. philologg.* ad h. l., quem sic vertit: *Quam cari mihi sunt, o Deus, amici tui!* cui opponitur, ait, Vs. 21. *אֵן אוֹן אוֹדוֹ פְּרֹשֶׁקֶר, -o Deus, qui te odio habent?* Minus bene tamen ita quadrant, quæ de *copia* proprie sequuntur, altero hemistichio et Versu sequente; satis vero idonea sunt, si de divinis consiliis ac rationibus intelliguntur. *מִהַ עֲצָמוֹ רַחֲמֵיךָ* *Quam invaluerunt summae eorum!* Verbum *עָצָם* *validus* fuit, sæpius de magna copia dicitur, ut Pf. XL, 13. Jerem. XV, 8. *שִׁמְרָה*, *Summa*, ut Exod. XXX, 10. Num. I, 2. IV, 2. 22., h. l. ea significatione præter morem in multitudinis numero usurpatur ad exprimendam copiam infinitis quasi librorum foliis colligendam. Longe aliter Alexandrinus: *λίαν ἐκπαλαιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν*, Vulgatus: *nimis confortatus est principatus eorum.* Chaldaeus: *כְּמָה רַבֵּי הֵילֵי רַבֵּי הֵילֵי*, *quam robusti sunt principes eorum.* A. Schultens l. c. verbâ nostra sic vertit: *quam multa sunt eorum capita*, quam locutionem stylo Orientis tantundem esse ait, ac, *quam multi ipsi sunt* (scil. *amici tui*, quomodo *רַבֵּי* interpretatur): nimirum *caput viri* dicere solent Arabes per synecdochen partis pro toto pro *viro*, *capita equorum* pro *equis*, et similia, quorum largam exemplorum copiam affert ex scriptoribus Arabicis. Et sic Hebraei quoque Jud. V, 30. 2 Sam. III, 8. 1 Paral. XII, 2. 3. Similiter Aethiopes, teste LUDOLFO in *Lexic.* p. 133. nomen *שִׁמְרָה*, pro pronomine *ipse* usurpant, etiam cum ad *crastinam diem* spectat, et similia, in quibus synecdoche locum non habet. Cf. STORRII *Observatt.*
ad

ad Anal. et Syntax. Hebr. p. 8. not., qui tamen a Schultentio discedit in nominis רַעֲיָה interpretatione, et Verbum nostrum sic vertit: *quam ardua mihi sunt cogitata tua, o Deus! quam multa sunt ea ipsa!*

18. מְסַפְּרָם Numerabo ea, i. e. si ea numerarem, subaudienda particula conditionalis ׀, ut Pf. XXXIX, 12. Pf. XL, 6. XCI, 17. CIV, 28. 29. 32. Cf. STORRII *Observatt.* p. 304. מְחֹל יָרֵבֹן *Prae arena multa erunt, s. essent, ipsam arenam maris sua multitudine ac varietate superarent, cf. Genes. XXII, 17. Jes. X, 22. Job. VI, 3. XXVI, 14. Simile illud OVIDII Metam. XI. Totidem, quot massis aristas, sylvae gerit frondes, ejectas littus arenas.* הִקְיִצְחִי רַעֲוִי עִנְיָה *Si evigilavero, tum adhuc ago tecum, meditatione mea in istam sapientiae, potentiae ac bonitatis tuae infinitae considerationem et admirationem totus defixus. Dormiens de te somnio, vigilans cogito: meditantem somnus obruit, evigilantem mox tui meditatio lubit. Eadem fere sententia Pf. LXIII, 7.*

19. Altera pars carminis, in qua male imprecatur sceleratis istis hominibus, qui existimant se Deum latere, quasi ipse aliquid nesciat. Utinam, inquit, male perdas sceleratos et exitio dignos homines! ׀ h. l. pro *utinam*, ut Pf. LXXXI, 9., cf. ibi nota. Ita VIRGILIUS *Aeneid.* VI, 187. *Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat.* Alii: *siquidem* interfecturus es, ut Jerem. XXIII, 38. Ezech. XXV, 6. LUDOVIC. DE DIEU ׀ h. l. pro *asseverantis* particula, *certe, omnino*, habet, ut Jerem. XXXI, 20. ad quem locum plura exempla avertit; cf. NOZDII *Concordant.* p. 66. edit. *Tymp.* רַעֲוִי hic collective capiendum de improborum turba. אֲנָשֵׁי דָמִים *Viri sanguinarii!* Pf. V, 7. XXVI, 9. LV, 24. Subita apostrophe, qualis Pf. VI, 9. CXIX, 115. סוּרֵי מִנְפֵּי *Recedite a me.* חַלְדָּאֵי יִזְרֹן, *discedent, Syrus* וְיָבֹדֵי, *abeant* vertunt, hoc integri versiculi sensu: *si occideres, o Deus, impios, tum sanguinarii a me reced-*

Tom. IV. Kkkkkkk cede-

cederent. Ita vero vel סָרַד, vel סֹרַד, ut בָּשָׁד, *pudore suffusi sunt*, Jerem. XIV, 3., אֹרַד, *illuminati sunt*, 1 Sam. XIV, 29., סֹבֵד, *boni sunt*, Cant. IV, 10., scribendum fuisset.

20. יֹאמְרֵי מְרֹדָה Eos dico, *Qui loquuntur contra te, rebelles, qui tibi refragantur.* Redit per iteratam apostrophem ad Deum, a quo ad impios se verterat Vs. 19. Ludov. de Dieu יֹאמְרֵי h. l. non pro pronomine habet, sed pro particula affirmativa, *certe, utique*, ut 1 Sam. XV, 20. Pf. X, 6. XCV, 11. Aptius *quod, quia*; ut Pf. XXXI, 8. redditur. יֹמְרוּ pro יִמְרוּ עָלַיָּהּ vel בָּהּ. Ceterum יִמְרוּ scriptum pro יֹאמְרוּ, elisa prima radicali מ, ut 2 Sam. XIX, 14. *Amasae dicoris*: ita חָסָה Pf. CIV, 29., חָזָה 2. Sam. XX, 9., et Jef. XIII, 20. יָהֵל, ubi not. cf. Sunt etiam plures codd., a Rossio enumerati, qui plene יֹאמְרוּ habeant. לְמִוְצָה *Scelerate*, ut Pf. XXIV, 4. לְמִרְמָה *fraudulenter*. מְוִצָה, quod alias *cogitationem* in universum denotat, h. l. in malam partem, ut Pf. XXI, 12., capiendum, quemadmodum et cognatum וּצָה Ezech. XXII, 9. Hof. VI, 9. *scelus* significat. „Versus hinc in Graeco varie legitur. Impressi codices plerique habent οτι ἐρισται ἔστε εἰς διαλογισμοὺς, *quia contentiosi estis in cogitationes*, quam lectionem sequuntur Joannes Chrysostomus et Enthymius. Nonnulli legunt: ἐρισται εἰσιν, *contentiosi sunt*. Alii habent ἔπεις, sed quia in accentu differt; nam si ἐπεις legatur, erit *dices*, ἢ ἔπεις, significabit *contentiones*. Utraque pronuntiatio suos fautores invenit: nam interpret ille, quem sequitur Augustinus, transtulit: *quia dies in cogitatione*; et Apollinarius sic legit, cum in versu dixerit ἀλλ' ἔπεις, *sed dices*. Alteram pronuntiationem sequitur Vaticanus codex, et Catena Graeca, et Hilarius. Non desunt codices Graeci, qui habeant ἐπεῑτε, *dicetis*. In Hebraeo est מְרֹדָה, quod meo iudicio fluit a מָרָה, quod verbum solent LXX. vertere ἐπιζῆν, hoc est, *contendere*, seu *irritare*; est, ubi transferunt παραπικραίνειν, *exacerbare, irritare, offendere*.

dere. Sunt tamen ex Hebraeis multi, qui ab רָמָה , *dicere*, deducant, sed hi literam, quae in nullo Hebraeo exemplari est, suppleant, מ , ut sit מִרְמָה , *dicent adversum te*; et sic intellexerunt Aquila et Symmachus, quorum prior edidit: $\text{ὅτι ἀντιλέξουσί σοι εἰς ἀπόνειαν, quia contradicent tibi in malam cogitationem}$; alter vero, $\text{ὅτι τινες ἀντελάγησάν σοι διαλογισμόν, qui contradixerunt, seu objecerunt tibi cogitationem}$. At vero a הָרָה , quod est *contendere, irritare*, deduxerunt Theodotion et quinta editio: nam Theodotion transtulit, $\text{ὅτι ἐρίσει εἰς διαλογισμόν, quia contendet, seu irritabit in cogitationem}$. Quinta vero editio habet: $\text{ὅτι παρεπίκρανάν σέ ἐν παροβουλίᾳ, quia exacerbaverunt te in malo consilio}$. In tanta igitur varietate non modo multarum interpretationum, verum etiam unius interpretationis exemplarium, divinare, quo modo LXX, transtulerint, haud facile est. Sed quia plures illae diversitates sunt, quae a הָרָה deriventur, quam quae ab רָמָה , et Theodotionis interpretatio, qui solet cum LXX maxime convenire, habet *ἐρίσει, contendet*; ideo puto LXX a הָרָה deduxisse, et verbum *ἐρίζειν, contendere*, posuisse, ut solent, et *irritandi, seu exacerbandi, seu contendendi et offendendi* significationem tenuisse. Sententiam igitur LXX hanc fuisse puto. Quia optaverat impiorum interitum, cum diceret: *utinam occidas, Deus, peccatores*, idque inhumanum et ferum videbatur, assert nunc causam, cur iuste mortem eorum et interitum expetat: *quia, inquit, irritant, seu offendunt Deum in cogitatione, seu, in cogitationem*; nam Vaticanus codex habet *εἰς διαλογισμόν*, hoc est, ut suam cogitationem perficiant, et opere compleant. Significat autem cogitationem illam perversissimam et scelestissimam verum Deum deferendi, et falsos Deos colendi. *Rebellant a te, atque deficiunt in cogitatione atque opinione sua mala, illum non esse Deum, aut haec humana non curare existimantes.* AGELLIVS.

Chaldaeus: $\text{מְהַרְהָרָה לְפָנָיִךְ יְיָ}$ *Quia jurant per no-*
 Kkkkkk 2. *men*

men tuum dolose: accepit affixum verbi מַרְרִי accusandi casu, *loquuntur te*, i. e. usurpant tuum nomen, esse-runt illud. Sed quomodo ad periurii mentionem h. l. delapsus fuerit vates, non adeo liquet. Hinc alii sensu paullo latiore: *dicunt te*, h. e. nomen tuum in ore habent ad tegendum suum astum. Alterum hujus Versus hemistichium, $\text{מַרְרִי מִשְׁפָּחַי מִשְׁפָּחַי}$, varie construunt et explicant interpretes. Difficultas sita est in voce prima et tertia. Hanc enim alii *hostes* reddunt ex Chaldaismo, ubi Hebraeorum ח mutatur in ע (cf. not. supra ad Vs. 2.), adeoque ex רַח , *hostis* sit רַע , quomodo רַע occurrit 1 Sam. XXVIII, 16., vel, ut N. G. SCHROEDERUS in *Observatt. Selectt. ad Orig. Hebr. Capp. II. §. XVIII.* p. 28. docet, quod proprie *serventes tui*, i. e. odio in te serventes notat (ex Arab. أعداء , *odio ira ferbuit*, cf. not. ad Pf. LXXIII, 20.); alii usitatioe *urbium* significatione capiunt (eadem ἀμφιβολία , quae Pf. IX, 7.); illam vero, מִשְׁפָּחַי , quidam pro Participio Paul, idque regulariter, alii pro tertia Praeteriti persona habent, transpolita vel elisa tertia radicali מ , ut Jerem. VIII, 11. Ezech. XXXIX, 26. Zach. V, 9. Pf. LV, 16., et addito in fine מ paragogico, ut Jos. X, 24. Jes. XXVIII, 12. Quodsi pro Participio Paul מִשְׁפָּחַי habeas, et מַרְרִי *inimicos tuos* vertas; sensus erit hic: *elatus in vanitatem hostes tui*, i. e. hostium tuorum unusquisque, numeri discrepantia eodem modo resolvenda, quo Genes. XLVII, 3. $\text{מִשְׁפָּחַי מִשְׁפָּחַי}$, *pastor ovium sunt servi tui*, i. e. quisque servorum tuorum. Cf. N. G. SCHROEDERI *Syntax. Reg.* XXIV. et STORRII *Observatt.* p. 371. seq. מִשְׁפָּחַי non modo *vanitatis*, verum etiam *nequitiae, impietatis* notionem habere, ut Job. XI, 11. Jes. V, 18. Pf. CXIX, 37., notum. Ut igitur in priore hemistichio מַרְרִי est *scelerate*, ita hic מִשְׁפָּחַי *nequiter, impie*, quomodo ea ipsa vox Jerem. XVIII, 15. accipi potest, $\text{מִשְׁפָּחַי עַמִּי שְׂכַחְתִּי מִי}$. Nam *oblitus est mei populus meus impie*. Quae igitur priora hemistichio notaverat, homines ita tumidos fastu et

et insolentia, ut, nullo summi numinis metu, ne maledictis quidem et contumeliis in ipsum abstineant, eodem altero disticho verbis paullo aliis describit. Veterum omnium optime Symmachus: ἐπὶρθησαν ματαίως οἱ ἐναντίοι σου. Sed commemorandi sunt explicationes quaedam aliae, etsi nobis minus probabiles. Atque haud pauci quidem eorum, qui, ut superius dictum est, κωζ pro tertio Praeteriti persona habent, subaudito ἦναι, te, aut ἦναι, nomen tuum, haec verba ita vertunt: *usurpant contentim nomen tuum adversarii tui*, quod de perjurio intelligunt, coll. Exod. XX, 7. Deut. V, 11. (cf. not. ad Pf. XXIV, 4.). Ita Chaldaeus, accommodate ad suam hemistichii prioris interpretationem supra adductam, nostra verba reddidit: *הַיְהוּדִים הָיוּ לְיָדֵי הַכּוֹזִים בְּעֵינֵי הַיְהוּדִים* qui jurant temore, *hostes tui sunt*. Alii: *qui extollunt soil. ad honores et dignitates vane*, i. e. studio profano, *hostes tuos*, iisque patrocinantur. Sunt, qui *מִשְׁלֵי מִשְׁלֵי* vertant: *proferunt scil. verba in vanum*, i. e. vane, quod sic intelligunt: falsa quaedam et laeta ac plausibilia praedicant, et vulgi auribus placentia proponunt, ut prophetae falsi faciebant, qui, ut inquit Jeremias Thren. II, 14., *מִשְׁלֵי הַיְהוּדִים*, *prolationes*, i. e. prophetias *vanitatis* Hierosolymitanis vij debant, et plebis animos ad spem rerum falsarum erigebant, quum sibi illas a Deo revelatas falso jactarent. Hunc sensum forsitan Aquila spectavit: ἦσαν εἰς εἰκὴ ἀντίστολοι σου. Sententiam non admodum diversam faciunt aliqui eorum, qui *הָיוּ לְיָדֵי* *urbes tuas* vertunt: et integrum hemistichium sic explicant: *extulerunt ad vanum civitates tuas*, i. e. civitates tuas totas in eo quod vanum est, sperare et confidere docent, et ad falsos deos civium animos sublevant, atque adeo u te tuoque cultu alienant; collato pro stabilienda hac explicatione Hof. IV, 8. *הָיוּ לְיָדֵי הַכּוֹזִים בְּעֵינֵי הַיְהוּדִים*. Sed hoc frustra, quum phrasicos ab Hosea usurpatae rationem prorsus aliam esse appareat. Alexandrinus: *ἀρῶνται εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις σου*, Vulgatus: *accipient in vanitate civitates tuas*, quod

Arabicus interpres recte: *rapinunt urbes tuas injuste explicasse videtur*. Denique J. D. MICHAELIS in *Epimetro ad Lowthii Praelect.* XIX. p. 398. nostra verba sic interpretatur: *qui nominant urbes tuas ad mendacium*, i. e. qui pejerant per urbes tuas, Sichemum, Bethelam, Siluntem, Hierosolymam, alias, per quas juratum a Judaeis esse ex Matth. V, 35. notum. Eandem interpretationem sequutus est Dathius. In V. T. libris tamen nullum moris illius vestigium reperitur, ut merito dubitari possit, num vatis nostri aetate ejusmodi jurisjurandi formula usitata fuerit.

21. Ut se longissime abesse ab hominum istorum scelere ostendat, se illis insensum esse, qui Deum odissent, affirmat, adeo ut illius inimicos sibi etiam esse inimicos dicat. Interrogandi formula, qualis hic usurpatur, הלא משנא משנאך nonne odi, qui te oderunt? pro affirmatione, ut Prov. XIV, 22. XXII, 20. — ובהקוצמך *Et contra adversarios tuos*. Haec hujus vocis forma nusquam alias in V. T. occurrit; non tamen dubium est, convenire cum מהקוצמ, *hostiliter insurgens contra* (על vel ב) alium, Pf. XVII, 7. LIX, 2. Hoc loco prima litera כ per syncopen elisa est, idque, ne quatuor literae serviles ab initio thematis concurrant, ut conjicit Buxtorfius *Thesour. Grammat.* L. I. Cap. XLIII. p. 234. מהקוצמ *fastidio affectus sum*, abominor, averfer eos. Alii: *ira excandui*, coll. Arab. قاض (pro قبيظ) *ferbuit*.

Ita Syrus: *חלא אבניו מבידי למחכר אומדאי* *et in eos, qui surgunt contra te, excandui*. Alexandrinus: καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηνόμην, *Vulgatus: et super inimicos tuos tabescebam*, ita illos detestabar, ut paene confumerer. Chaldaeus: כר קומין לקבלך מנא, *et cum insurgunt contra te, ego contendo*, ex Chaldaici קמט notione, vid. not. ad Pf. CXIX, 158.

22. חכליה שגמא *Consummatione odii*, i. e. consummato odio, cui nihil addi possit, odi eos. Prius substantivam

tivum adjectivi vices gerit, ut Pf. XIV, 7. LXXXV, 2. שְׁבוּחַ עַם, *captivitas populi*, pro populo captivo; אָרְךָ יָמַיִם *Longitudo dierum*, pro longi dies Pf. XXIII, 6. Chaldaeus: עַד שְׁצִיאוֹתָ סְבִיחָא, *usque ad absolutionem odii*, odio absolutissimo, odi eos. לְאֹיְבֵיִם הָיָה לִי *Pro inimicis sunt mihi*; הָיָה לִי *sequente* לְ גִמְיָנוּ *habere aliquem vel aliquid pro hoc aut illo*, vid. Jud. XVII, 10. Jef. XIX, 20. XXII, 21.

23. Postquam in sceleratos et impios invectus est, ipse se Deo examinandum ac puniendum sistit, si quid irreligionis, aut impietatis vel mente unquam conceperit. Perferutare, inquit, animum meum, an ita sit; examina me, et cognosce, quid cogitem, quid sentiam.

24. דָּרַךְ עֶצֶב quid significet, dissentiant. Nomen עֶצֶב quum aliis duobus, quibus occurrit V. T. locis, Jef. XIV, 3. 1 Par. IV, 9., indubitate *dolorem* denotet (quem admodum cognata nomina עֶצֶב Pf. CXXVII, 2. et טַעֲבָה Jef. L, 11.); nostram dictionem plerique *viam doloris*, i. e. eam, quae non nisi dolorem pariat, quae in dolorem ac tristitiam tandem definat, explicant. Aben-Esra et Kimchí: *viam rebellionis et contumaciae*, ex loco Jef. LXIII, 10. מָדַד וְטַעֲבוֹ אֶחָד-רֵיחַ קָרְשׁוֹ, *rebellarunt et irritarunt spiritum sanctum ejus*, ubi tamen alii: *contristarunt, moerore affecerunt*. MUNTINCHE: *via fastuosae insolentiae et pevilantiae*, collato Arabico

عُضْبٌ, *probris dictis incessivit*, unde عَضَابٌ, *qui contumeliosis verbis alium infectatur*. Arabica dia-

lectus offert praeterea عَطْبٌ *peritit*, unde عَطْبٌ, *interitus, exitium* (exempla permutationis literarum ط

ט et γ plura attulit A. SCHULTENSIUS in *Clav. Dialector.* p. 285.). Ita דָּרַךְ עֶצֶב eadem esset via, quae Jer. XXI, 8. דָּרַךְ הַמָּוֶת, cui ibid. דָּרַךְ הַחַיִּים opponitur. Mallem tamen nostrum vocabulum h. l. *simulachri, idoli* signi-

significatione (a *formandi* notione Job. X, 8.) capere, quomodo non solum cognatum nomen עֲצָב Pf. CXXXV, 15. CVI, 38. Zach. XIII, 2., verum et ipsum nostrum עֲצָב Jel. XLVIII, 5. usurpatur, quo postremo loco nominibus חָסֵל et נֶסֶח de falforum deorum simulachris usurpatum, ut *συμῶνυμον* jungitur. Jam vero, quemadmodum הַדָּרָה est *Jovae religio*, Pf. XXV, 4., et ibi not., atque *via Bersebae* Amos VIII, 14, *cultus* s. *religio Bersebae* (cf. Act. XIX, 23. XXII, 4.); ita et ה. l. עֲצָב הַדָּרָה *simulachrorum cultus*, defectio a religione Jovae. Quod ipsum spectasse videntur veteres. Nam Alexandrinus: *ὁδὸς ἀνομιᾶς*, Vulgatus: *via iniquitatis*:

Syrus: *וְהַדָּרָה הַמְעִיָּן* *via mendacii*, Chaldaeus: *וְהַדָּרָה הַמְעִיָּן* *Via errantium*, Neque minus dissentiunt, quae sit הַדָּרָה הַמְעִיָּן, in altero Versus hemistichio. Vulgo vertunt: *via aeternitatis*, i. e. quae ad aeternum beatitudinem ducit. Cui interpretationi recte Mantinghe opposuit, הַמְעִיָּן veteribus Hebraeis *aeternitatem beatam* significasse, sine argumento sumi. Ipse הַמְעִיָּן adverbialiter pro הַמְעִיָּן, *semper, perpetuo*, capit, et ad הַדָּרָה subaudit suffixum secundae personae, a Syro quoque expressum (*وَأَنْتَ*)

וְהַדָּרָה הַמְעִיָּן, *duc me in via tua quae est in aeternum*) unde verba nostra sic vertit: *deduc me semper in via tua*. Verum quum הַדָּרָה הַמְעִיָּן manifeste respondeat הַדָּרָה הַמְעִיָּן, apparet, utrobique duo haec nomina in statu regiminis poni, ut Grammatici loquuntur, ita ut posterius, s. rectum, adjectivi locum teneat; quemadmodum Jerem. LI, 39. הַמְעִיָּן-שָׁנָה *somnus perpetuitatis*, i. e. perpetuus. Aben-Esra et Kimchi הַדָּרָה הַמְעִיָּן non differre existimant a הַדָּרָה הַמְעִיָּן, *via universae terrae*, s. generis humani universi 1 Reg. II, 2., qua *mortem* designari, non est dubium. Afferunt ad commendandam suam sententiam locum Cohel. XII, 5., ubi homo moriens dicitur *vadere* הַדָּרָה הַמְעִיָּן *ad do-*

num aeternitatis suae, i. e. ubi perpetuo manebit, unde numquam redibit (Job. XVI, 23.). Addi poterat locus Ezech. XXVI, 20. והורחיקו את-יוררי בור אל-עם עולם
Quum detrahero te cum iis, qui descendunt in foveam ad populum aeternitatis, quem aliqui populum perpetuo apud inferos commoraturum interpretantur. Illi igitur distichi hujus sensum faciunt talem: si videris in me aliquid contumaciae, mortem mihi inferas precor. Quae interpretatio ferri posset, nisi obstitent duo Jeremiae loca, quibus parilis dictio sensu manifeste diverso extat. Locus prior est Cap. VI, 16. Ita dicit Jova: State ad vias, et videte ac interrogate לנהיבות עולם de viis seculi, et videte, quae sit via bona, atque in ea ambulate. Alter vero Cap. XVIII, 15. Impingorè eos fecerunt ברכיהם שבילי עולם in viis eorum, in viis seculi, ut ingrederentur semitas viae minime stratas. Quo utroque loco non est dubium significari vias a longo retro tempore calcatas, quemadmodum עולם longissimi retro temporis, s. vetustissimi notionem aperte habet in hoc Proverb. XXII, 28. Ne removeas עולם-בגול terminum antiquitatis, quem posuerunt majores tui. Ita Jes. LVIII, 12. LXI, 4. הן רבות עולם sunt ruinae vetustissimae, et Pf. CXLIII, 3. עולם מתי jam dudum mortui, unde sponte elucet verus sensus loci Ezech. XXVI, 20. superius a nobis allati. Quemadmodum vero utroque illo Jeremiae loco per vias antiquas, quae devias et minime stratis opponuntur, religionis avitae s. ejus quem majores coluerunt, dei, observantia significatur; ita et nostrum vatem vix dubium esse potest Deum orare, velit eum religionis suae via ducere, quam pii illi gentis Hebraeae auctores, Abrahamus, Isaacus, Jacobus, tenere, neque umquam concedere, ut ab ipso ad alienum cultum deficiat. Quem ipsum sensum forsitan Chaldaeus expressit, qui verba nostra sic reddidit: ירבר יהי במורה תריצי עלמא et deduc me in via piorum seculi, prisci intellige.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Conqueritur de hostium malitia, calumniis et insidiis et implorat auxilium divinum contra eas. Solatur se spe et fiducia, quam in Deo ponit, qui non solum ipsum defendat, sed etiam hostes perdat. Communis fere est interpretum sententia, carmen directum esse contra Doëgum, Siphaeos, aliosque, qui Davidem apud Saulum, regem, falsorum criminum insimulabant, 1 Sam. XXII, 9. seqq. XXIII, 19. seqq. RUDINGERUS in fuga Absalonica contra seditiosos ejus temporis, praesertim Ahitophalem, carmen editum suspicatur. Nos quidem in hoc Psalmo, ut in CXX. et CXXXI., populum Hebraeum e Babylonicis terris in patriam restitutum, sub singuli hominis persona, de Samaritanorum atque populorum confinium invidia et calumniis queri, et contra eos Dei opem implorare arbitramur.

2. Singularis numeri dictiones, אִישׁ וְאִתָּהּ et אִישׁ וְאִתָּהּ (cf. Pf. XVIII, 49.), collective esse capienda, docent verba pluralia Verfu 3. — תִּצְרְנִי pro תִּצְרְנֵי (Pf. XII, 8.); וְ Schvatum in hoc verbo et Pf. LXI, 8. Prov. II, 11. V, 2. fervatur, ut in simili תִּכְנֹשׁוּ, Jef. LVIII, 3.

3. אִישׁ-יָוֵם non *tota die*, sed *omni die*, i. per omnes dies est vertendum, ut significet, nullas inducias hoc bellum habere, quod adverfum se susceperunt. יִגְרְרוּ, adscita *congregandi* notione (vid. not. ad Pf. LVI, 7.), alii, Kimchio auctore, vertunt *congregant* i. cumulant bella, coll. Habac. I, 15., alii, *congregant se ad bella*, intellecto אִישׁ ante sequens nomen, ut Pf. V, 8. coll. 2 Sam. XI, 11. Alii גִּירָה h. l. significatione cum גִּירָה, *concitavit*, convenire existimant (ut verba alia plura tertia radicali ה et secunda quiescente significationes communes habent), ut vertendum sit: *excitant bella*, quae ipsa phrasia Deut. II 5. 9. Prov. XV, 18. Dan. XI, 25. extat. Ita Chaldaeus, qui verba תִּצְרְנֵי וְתִכְנֹשׁוּ *concitant bella* vertit; et voce אִישׁ-יָוֵם usus quoque est Syrus. Alexandrinus suo ταπεινάσσυρο, et Vulgatus *constituebant*, sensum, non propriam verbi vim, expresserunt. תִּלְחָמָה *Bella*, i. *proelia*, i. e. continua dissidia, quibus me exagitari et obruere tandem conantur; eodem sensu idem nomen Pf. CXX, 7. Syrus ἰλιση, *contentionem*, iurgium, reddidit.

4. אֲשֶׁר לְשׁוֹנָם *Acuunt linguam suam* ad maledicendum, instar sagittae acutae, Kimchio notante, coll. Pf. CXX, 4. — אֲשֶׁר לְשׁוֹנָם *Instar serpentis*, cujus lingua valde tenuis est (extrema linguae serpentis, λεπτὰ ὡστὰρ ὑψίχως, *capillamenti tenuitate* ait Aristoteles Hist. Nat. L. II. c. 17.) et mobilis, ita ut veloci et crebra agitatione, praesertim quum vult morderi, eandem acnere videatur. Vid. BOCHARTI Hieroz. T. III. p. 242. ed. Lips.

Lipl. De עֶכְשֵׁב *aspide*, vid. eund. libr. T. III. p. 154., quo loco nos in not. aliam quādam minus idoneam hujus loci interpretationem refutabamus. Ceterum cf. Pf. X, 7. LV, 22. LVIII, 5.

6. Similitudines eadem vid. Pf. IX, 16. XXXI, 5. LVIII, 7. LXIV, 6. — לְיָמַי alii in Accusativo *funes* reddunt, alii vero, subaudito ב, *funibus*, quibus rete super volucres contrahitur. לְיָדַי Propr. *ad manum* (לְיָדַי 2 Sam. XIV, 30.) i. e. *ad latus, juxta*, ut Prov. VIII, 3. הַיָּמִין לְיָדַי *juxta portas*. הַיָּמִין *Orbitas*, qua eundam est mihi; Pf. XXIII, 3. Prov. IV, 26. Kimchi: „Secus eum locum, per quem solebam iter facere, et caute ingredi; spectat verba Sauli, regis, ad Siphenses (1 Sam. XXIII, 22.): *Ite, quaeso, parate omnia, et cognoscite, et animadvertite locum ejus, in quo sit pes ejus, quis viderit eum ibi.*“

7. Sed in mediis hīsce periculis constitutus magna cum fiducia הִתְקַדְּמְתִּי דִּבְרֵי אֱלֹהִים *Dixi ad Dominum*. Kimchi: „postquam audiui, eos mihi omnibus in locis insidiari.“ הִתְקַדְּמְתִּי *Deus meus tu es*, et nullae mihi vires, vel ad fugiendum, vel ad resistendum, nisi in te solo, suppetunt.

8. הַיָּמִין עֵץ רֹבֵר *Robur salutis meae*, recte Syrus אֱלֹהֵי הַיָּמִין *salvator meus fortissimus* reddidit. הַיָּמִין *Textifis, i. protector fuisti*, cf. Pf. V, 12. XCI, 4. Kimchio praeteritum est loco futuri; minime necessarie, nam ex praeteritis bene sperat et argumentatur. הַיָּמִין *Capiti meo*, galeae instar, περιεφαλαια τοῦ σωτηρίου, Ephes. VI, 17. 1 Thessal. V, 8. — הַיָּמִין *In die armorum*, Alexandrinus recte ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, et Chaldaeus הַיָּמִין *in die belli* vertit.

9. הַיָּמִין הַיָּמִין הַיָּמִין *No igitur nunc etiam des i. e. concedas desideria impiorum*, ne permittas, ut cupito potiantur. Kimchi: „ut me capiant, et desiderium suum,

suum, quod meum exitium spectat, expleant.“ Verbum
 ירַח h. l. *permittendi, concedendi* notionem habet, ut
 Pf. XVI, 10. LV, 23. CXXI, 3. ירַח etfi hoc solo
 loco occurrat, non tamen dubium est communem habere
 significationem cum ירַח, *desiderium*, Pf. X, 3. CXII,
 10. Singularis esset ירַח, ita ut tertia radicalis ה transferat
 in Jod mobile, et quidem dageffatum, ut ה in ירַח
 Genes. XXVII, 28., Kimchio monente. Alexandrinus, qui
 haec verba sic vertit: μή παραδῶς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς
 ἐπιθυμίας μου ἀμαρτωλῶ, legit ירַח. „Chrysofomus et
 Hilarius non habent *me*, sed tantum: *ne tradas, Do-*
mine, a desiderio meo peccatori. Hilarius optime lo-
 cum exponere videtur: *ne tradas, Domine, aliquam*
partem desiderii mei peccatori: ne quid ex his, quae
 opto, sit, quod praeveniens peccator, Saul nimirum,
 impediatur, ne partem ullam desiderii mei impediatur pec-
 cator. Chrysofomus *desiderium* non active, ut Hila-
 rius, sed passive putat intelligendum: *ne concedas, Do-*
mine, peccatori, ne exigam quidem aliquam partem
desiderii mei, hoc est, ejus, quod contra me desiderat.
 Apollinarius tertiam affert exponendi rationem, minime
 improbandam: *ne me desiderii mei eventu frustratum ir-*
ridendum tradas peccatori, et de mea frustratione gau-
dium illi facias: μή κεδάσας πόθον ἄμμι πόροις μέληθρον
 ἀθέσμοις.“ AGELLIUS. At Aquila, qui ἐπιποθήματα ἀσεβοῦς,
 atque Symmachus et Theodotion, qui μή δὲς, κύριε τὰς
 ἐπιθυμίας τοῦ παρανόμου, sequenti sunt lectionem rece-
 ptam. וַפֶּן collective hic iterum ponitur, ut Vs. 5., unde
 plurale verbum sequitur, וַפֶּן. Chaldaeus in Bibliis
 Buxtorfianis: מַפְּן אִמְרֵי יְרַח וְיִרְחֵהוּ מִי, *ne concedas*
desideria Doegi impij. Nomen אִמְרֵי tamen in Polyglot-
 tis Antverpiensibus abest, et recte quidem, ut puto, quum
 glossema esse videatur, quod ex Kimchii Scholiis irrepse-
 rit. Nam in Versus proximi paraphrasi Chaldaica *Ahi-*
tophelis nomen exprimitur in utraque editione, Basi-
 leensi et Antverpiensi. Ad *Doegum* vero et *Ahitophe-*
lem

lem simul non posse referri unum idemque carmen, sponte patet. קוּמְךָ recte Chaldaeus $\text{הִתְבַּשְׁחַחַתְּךָ}$ *cogitationem ejus* reddidit; convenit enim hoc nomen haud dubie significatione cum $\text{הִתְבַּשְׁחַחַתְּךָ}$ et $\text{הִתְבַּשְׁחַחַתְּךָ}$, *meditatio, machinatio*, praefertim rei noxiae, Pf. XXXI, 14. XXXVII, 12. Alexandrinus: $\text{διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ}$, ac si לִבְךָ קוּמְךָ legerit. קוּמְךָ-לִבְךָ *Ne exire facias*, i. e. ne ad exitum perducas, ne finas exire in rem. Verbum קוּמְךָ h. l. convenit cum קוּמְךָ , *exiit* (plura alia hujusmodi exempla vid. not. ad Pf. CXXXIX, 11.), ut Pf. CXLIV, 13. Prov. III, 13. VIII, 35. Sic Kimchi exponit per מִצִּיחַתְּךָ , *educas*, et Jarchi: $\text{הִתְבַּשְׁחַחַתְּךָ לִבְךָ וְקוּמְךָ}$ *cogitationem ejus ne succedere facias*, s. secundes. Postea tamen subjicit aliorum sententiam, qui ex Chaldaico קוּמְךָ , *fraenum, quo ora camelorum compescunt* (concinat Arabicum قوسم ,

funiculus annexus annulo, qui per camali nasum trajicitur) verba nostra sic interpretantur: *ne eximas* ($\text{מִצִּיחַתְּךָ-לִבְךָ}$) *fraenum o maxillis eorum*. A qua explanatione sensu non differt N. G. SCHROEDERI sententia, a Muntinghio in Animadversf. philoll. ad h. l. commemorata, nisi quod ille adscita Arabici فانق , *frangere*, notione verba nostra proprie sic exprimenda censet: *capistrum ejus ne frangere facias, ne concedas, ut rumpatur fraenum, quo illum adhuc continuisti*. J. D. MI-

CHAELIS in *Supplem.* p. 1999. ex Arabico فوق *super, supra*, unde فانق et *superior fuit, superavit* significat, verba haec existimat ita vertenda: *cogitationes s. consilia ejus non superare fac*. Quae notio tamen ceteris locis, quibus verbum hebraeum occurrit, minime est apta. Alexandrinus sensum latius expressit dum μη ἐγκαταλίπης με vertit. Chaldaeus: $\text{קוּמְךָ לִבְךָ הִתְבַּשְׁחַחַתְּךָ}$ *cogitationi ejus ne satisfacias*. Symmachus et alius quidam Graecus interpres: μη ἀποβαίνης . Ante קוּמְךָ repetendum est לִבְךָ ,

לֹא, ut Pf. XXXV, 19. XXXVIII, 2. LXXV, 6. XIII, 5. Ita Alexandrinus: *μηποτε ὑψωθῶσι*, et Symmachus: *ὕψα μη ἀπαρθῶσι*. Jarchi: *כי יתנאו, nam efferent sese*. Neo aliter Kimchi: „*evenit secundum cogitata ipsorum, ירדו, efferentur, et extollent capita sua, tum ipse (Saul), tum locii ejus.*“ Qua ratione non opus esset repetitioe particulae לֹא, sed consequens solum denegatae exauditionis poneretur: *si concesseris consiliorum successum, ירדו efferent se, sic möchten sich erheben*, ut Lutherus vertit. Singularis est Syrus: *cujus interpretatio talis est: لَوْ سَعِدَ لِي لَوْ سَعِدَ لِي, et cogitatio ejus ne adscendat in caput meum*. Junxit postremis hujus Versus verbis vocem primam Versus decimi, omisso vocabulo ירדו. Praeterea pro *פָּנָה* eum *פָּסָה*, a *פָּסָה, ascendit*, legisse suspicatur Dathius in Nott. ad Psalter. Syriac.

10. Quadrifarism hunc Versum interpretantur, pro diversa significatione nominis רֹאשׁ. Id enim quum 1) proprie *caput* denotet; sunt, qui hebraea sic vertant: (quod attinet) *caput circumdantium me, labor s. opus labiorum ipsorum obruat eos, i. e. in eorum caput recidat quicquid contra me decreverunt, ac labiis suis, ut mihi inferrent, loquuti sunt*. Eadem sententia Pf. VII, 17. *יָשׁוּב עִמָּלִי בְּרֹאשׁוֹ*. Alii adscita 2) metaphorica *ducis* significatione (qualis Num. XIV, 4.); ducem intelligunt adversariorum Davidis, quem vel Doëgam, vel ipsum Saulum accipiant, hoc sensu: *principem ac ducem eorum qui me circumdant, s. mihi insidias struant, labor labiorum ipsorum operiat, et quicquid in me parant et decernunt mali, in ipsos recidat auctores*. Huic interpretum classi accensendus Chaldaeus, quamvis ceterum sensu diversus: *וְאֶחָדָם מִן הַתְּלָמִידִים הַלְמִידִי דְמַסְתַּחֲרִין וְאֶחָדָם מִן הַתְּלָמִידִים הַלְמִידִי דְמַסְתַּחֲרִין* *Ahitophel caput confessus discipulorum qui circumeunt, ut doceant pravitatem, insimulatio labiorum suorum operiat eos* (Duo

(Duo illa verba: אַגְמִינִים וְיָרִיחַ אֶרְצָם recepimus ex Polyglottis Antverpiensibus, nam in Bibliis Basileensibus absunt). 3) Alii porro, Jarchio auctore, nomini וְאֶרֶץ h. l. *agminis, turmae* significatumtribuendum censent, quem Jud. VII, 16., Job. I, 17. 1 Sam. XI, 11. obtinet, unde hic prodibit sensus: agmina eorum, qui mihi insidias struunt, obruat quicquid contra me moliantur. 4) Aliqui denique capiunt וְאֶרֶץ *veneni* significatione, ut Pf. LXIX, 22. (ubi not. cf.), ut ita verba hebraea sint transferenda: *venenum circumvenientium me, opus, inquam, labiorum ipsorum ipsos operiat*, i. e. in ipsos recidant calumniae, quibus exitium mihi struunt. Quem sensum commendat illud, quod superius Vs. 4. mentio praecessit veneni aspidum. Praeterea ita commodissime praedicatum, ut loquuntur, alterius hemistichi, וְאֶרֶץ, copulabitur cum hoc subjecto: *venenum circumdantium me*, s. malum mihi structum, *operiat ipsosmet circumdantes*. Quem sensum inter veteres Symmachus expressit: ὁ περιρασμός τῶν κυκλούντων με, ὁ μόχθος τῶν χαιλέων αὐτῶν πομασάτω αὐτούς. — אֶרֶץ si ad nomen אֶרֶץ, *circuitus* (1 Reg. VI, 29. 2 Reg. XXIII, 5. Cant. I, 12.) refertur, sensum commodum vix dabit. Quare habendum est pro plurali Participii Hiphil, אֶרֶץ, quod ipsum Jerem. XXI, 4. exstat, licet significatu transitivo, quem conjugatio Hiphil verbi אֶרֶץ ceteris omnibus, quibus occurrit, locis habet, scilicet ut non *circumdare*, sed *circumire facere, circumducere, convertere* denotet. Verum ut verba alia plura, quae in prima conjugatione significationem intransitivam habent, eandem etiam in Hiphil servant, e. c. אֶרֶץ, *moerore affectit* (Job. XXVII, 2.), sed Zach. XII, 10. *moeret* (propr. *facit moerere se*, cf. plura alia in STORRII *Observatt.* p. 203.); ita et nostrum אֶרֶץ proprie *circumagentes sese circa me* valet h. l. Unde recte Kimchi hanc vocem sic exposuit: הַסּוֹבְבִים לִי לְכַרְנֵי, *qui me circumdant, ut capiant*. וְאֶרֶץ לַעֲמַל לַאֲבִיבֵי לַאֲבִיבֵי *Labor labiorum suorum*, i. e. calumniae, quas contra me effutiant. Alii in-

interpretantur molestiam labiorum suorum, coll. Prov. XXIV, 2. *Devastationem meditatatur cor eorum*, וְעָמַל שְׂפָתֵיהֶם תְּהַרְבֵּנָהּ, et molestiam, quam aliis facessunt, labia eorum eloquuntur. וְיִכְסִימוּ *Obtegat eos*, instar grandis alicujus oneris recidat in caput auctoris, eumque comminuat. In textu extat וְיִכְסִימוּ, ex prisca orthographia, a radice כָּסַר, ejusdem juris cum כָּסִי, pro quo utroque vulgare כָּסָה. Ita et in paucis aliis hujusmodi verbis Vau mobile retinetur, ut in וְשָׁלַחְתִּי Job. III, 25., et in וְרִיבָה *inebriabo te* (Jes. XVI, 9.), a רָיַו, *rigatus fuit*. Cf. A. SCHULTENSII *Institt. ad fundamm. Ling. Hebr.* p. 386., STORRII *Observatt.* p. 210. not. et, qui fufus de hac dictionis nostrae forma disputavit, GERARD. KUYPERS *Differtat. ad varia V. T. loca* Cap. II. §. IV. in *Sylloge Differtatt. sub Schulensf. et Schroederi praesid. defensar.* P. I. p. 555.

11. Dira et extrema hostibus suis supplicia imprecari pergit. וְיִפְּטוּ עֲלֵיהֶם *Movebuntur*, i. e. demittantur *super eos*. Verbum מִפֵּט, quod alias *nutare, moveri* significat, quam notionem etiam in Niph'al retinet (vid. Prov. X, 30. XII, 3.), h. l. pro ratione contextus idem est, ac *demitti* ex alto instar grandinis, aut lapidum fulmineorum. Secundum consona legendum esset in Hiph'il וְיִפְּטוּ *movebunt*, scil. moventes, quod impersonaliter intelligendum *movebuntur*, l. demittantur (cf. STORRII *Observatt.* p. 410. et not. ad Pf. XLVI, 3.). A. SCHULTENSIIUS tamen in *Institt. ad fundamm. Ling. Hebr.* p. 368. consona s. רָפַטוּ *existimat* rectius וְיִפְּטוּ pronuntiari, quod pro Niph'al verbi מִפֵּט, ejusdem cum מִפֵּט notionis, habet, quemadmodum וְיִפְּטוּ *coctum jusculum*, Genes. XXV, 20. 34., sit Participium Niph'al a וִיפֵט *ferbuit cum tumore*. וְיִפְּטוּ *Carbones igniti*, cf. Pf. XVIII, 13. 14. Chaldaeus: וְיִפְּטוּ *veniant super eos prunae e caelo*. וְיִפְּטוּ *In ignem ruere ipsos faciat* scil. is, ad quem pertinet, de impiis supplicium lumere, i. e. Deus, Vs. 9. nominatus. Vel, ut Kimchius

Tom. IV. LIIIIII vult,

vult, pendet hoc a *labora labiorum* s. mendacio, cuius Vs. 10. meminit. Chaldaeus: בְּנִרְמָא רְגֵהֶם וְהַלְמֵן, *in ignem Gehennae eos dejiciat*. Aben-Elra שָׂמָּה non *in ignem*, sed *per ignem*, i. e. lapide ignito subito interficiente, interpretatur. Ita Alexandrinus: ἐν πυρὶ καταβαλεῖ αὐτοὺς, *igne*, i. e. fulmine, *dejiciet eos*; nec non Lutherus: *er wird sie mit Feuer tief in die Erde schlagen*. Quod sane melius videtur congruere iis, quae praecesserunt: *prunas in eos demittet*. בְּמַהְמֹרֹת, vocabulum ἄπαξ λεγόμενον, philologi ex Hebraeis unanimi consensu עַמְקוֹת עֲמֻקוֹת *foveas profundas* exponunt, Chaldaeo haud dubie auctore, qui בְּגִיצֵין רְמַחְמֵרִין, *in foveas lutosas* reddidit, si lectio est sana; certe pro גִּיצֵין, voce nusquam alias occurrente, Buxtorfius in *Lexico Chald.* p. 424. suspicatur legendum גִּומְצֵין, *foveae*, et pro רְמַחְמֵרִין in Bibliis Antverpiensibus legitur רְמַחְמֵרִין, quod hebraeo conveniens est. Et citat Kimchi locum ex Talmude, quo vox מַהְמֹרֹת *scrobium* significatione usurpetur: *initio sepeliebant eos במהמורה, cumque absumta esset caro, colligebant ossa, sepeliebantque ea in loculis*. Opposuit vero jam Coccejus, fieri posse, ut Talmudici ab hoc ipso Psalmorum loco vocabulum sint mutuati, cui eam significationem tribuerint, quam contextui maxime idoneam conjicerent. Ex nostratibus certiora primus dedit J. H. MICHAELIS in *Annotatt. uberiorib. ad h. l.*, „Collato synonymo מְרַחֵם Versu sequ., et Arabico הִמְרִי, *impulit, vel effudit aquam, item fluxit aqua, diruit, versavit, invertitque rem*, et nominibus Arabicis, quae *pluviae vehementem effusionem, aut nubem pluviam cum impetu effundentem* denotant, verti poterit: *multo cum impetu, aut imbrium et torrentis instar eos prostrernat, ita ut non resurgere possint*.“ Dsjeuharii, Firuzabadii, aliorumque Philologorum Arabicorum loca, quibus verbum exponitur, collegit EVERARD. SCHELDIUS in *Specimine Observatt. ad quaedam V. T. loca* (repetito tam in *Sylloge Dissertatt. sub Schul-*

Schultens. et N. G. Schroederi praesidio defensor. P. II. p. 958. tam ad calcem Dissertationis Scheidianae in *Canticum Hiskiae* Lugd. Batav. 1799.) Cap. I. §. V., locumque nostrum sic vertit: *in gurgites aquarum rapidissimos*, qui h. l. summam figurant calamitates, vel etiam ipsam mortem, quae *aquarum vorticibus* non Arabibus tantum, verum Graecis etiam poetis frequenter assimilatur, id quod Scheidius exemplis pluribus probavit. J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 559. duplicem proponit explicationem, ab Arabico *همس* oblatam, unam, ab *impellendi* notione: *in impulsionibus non consistent*, i. e. ita impellentur, ut consistere nequeant; alteram, a

significatione *pluendi*, unde ^{5 c 1} *همس* una pluviae effusio, unus imber, nempe et vehementiore pluvia ab impellendo dicta, ut sensus sit: *effusis imbribus non consistent*. Quod posterius Michaelis existimat praefendum, quod manifestum est, gravem tempestatem describi; praecesserat *fulmen et ignis*, sequitur nunc *diluvium et inundatio*. Fuisse tamen jam Rabbinos doctiores, qui Arabicum *همس* ad nostram dictionem illustrandam intelligerent assumendum esse, observavit DE ROSSI in *Varr. Lect.* ad h. l. „Optime R. Parchon in *Lexico inedito Mechabberoth* ad rad. *המר* במהמרות בל-יקומי פי אשר הנחלים ההולך בחזקת המר: *Dictio illa Pf. CXL, 10. significat inundationem torrentium euntem cum aestu et vehementia*. Vertendus ergo locus: *in inundationibus non subsistent*. Nota, tribui a R. Parchon verbo *המר* eum significatum *effundendi*, quem habet adhuc apud Arabes, multo ante recentissimos Lexicographos, qui dictionem hanc ex Arabico *همس* et ipsi illustrarunt. Hoc factum etiam reperio a R. Immanuel in *inedito Comment. in Psalmos*, codicis mei 615. [ineunte seculo XV. scripti]: ומלה במהמרות אין לה דומה ופחורונה לפי עניינה מכשולות ואפשר שיהיה דומה ללשון הערב באמרם המר על המים כשהם נשפכים ממקום

גבורה כלומר יפלו בשוחות עמוקות ולא יוכלו קום ולצאתם
 מהם *Dictio similem non habet, significat autem*
offendicula, seu ruinas. Fieri etiam potest, ut similis
sit verbo linguae Arabicae, in qua המר usurpatur de
aquis, quum ipsae effundantur de loco alto; ac si dica-
tur; cadent in profundas foveas, nec poterunt surgere,
et egredi ex illis. Alexandrinus ἐν ταλαιπωραῖς vertit.
 Michaelis in *Supplem.* l. c. suspicatur, eum nostram
 vocem ad radicem מָרַר, *amarus fuit*, ejusdemque con-
 jugationem Hiphil retulisse. Bini Graeci anonymi in
 Fragmentt. Vett. interpret. commemorati transtulerunt
 ἐσπευσμένως, *celeriter subito*, ac si מָרַר legissent, quod
 ipsum reperit de Rossi in codice aliquo. Syrus vocem
 hebraeam in sua versione non expressit.

12. אִישׁ לְשׁוֹן *Vir linguae scil. malae, i. e. maledi-*
cus et calumniator, cujus lingua maledicentiae et calum-
niis dedita est. Cf. Job. XI, 2. Num אִישׁ שְׂפָתָיו justus
erit? Chaldaeus: גְּבַר דְּמַשְׁתַּעֵי לִישָׁן תְּלִיתִי *Vir, qui nar-*
rat lingua tertia, i. e. qui calumniatur, ut Pf. CI, 5.
 ubi not. vid. Calumniatorem aliqui, Kimchio auctore,
 h. l. Doëgum, calumniatorem Davidis intelligunt; sed
 malim in univ. delatorum et calumniatorum genus
 communiter dici. בַּל-יִבֶן בְּאֶרֶץ *Non stabilietur in terra,*
 non firmo erit et stabili gradu, non firmas habebit sedes,
 sed de hominum coetu et urbibus pelletur. Cf. Pf. CI, 7.
 CII, 29. — אִישׁ-הָמָס רָע יִצְרָנָה *Virum violentiae quod*
attinet, malum, infortunium s. malum, quod ipsemet com-
misit, venabitur eum, sicuti in retia et laqueos aves ac
ferae territatione venatorum et aucupum coguntur, ita
calumniator infectatione hominum propelletur, ut iisdem
artibus, quibus adversus alios usus erat, capiatur et per-
eat. Sunt, qui רָע non pro nominativo habeant, sed pro
epitheto nominis אִישׁ (vir Volentus et improbus); tum
verbum יִצְרָנָה impersonaliter est capiendum, venabuntur
eum. לְמַרְחָה Ad impulsiones bene Kimchi explicat:
 ab uno malo in alterum, donec vehementissime exagita-
 tus

tus ad interitum praecipitur. Sine argumento idoneo nonnulli מרחפת *praecipitia* notare contendunt. Alexandrinus: *sic κατάφρασην*, Vulgatus: *in interitum*; nec aliter Syrus. Chaldaeus: *גבר המזומא ביש וצורניה מלמך ומזומא ונקפניה בנהגם* *Hominem violentum venabitur infortunium; angelus mortis impellet eum infernum.*

13. Certum habeo, Deum, tanquam justum judicem, numquam commissurum; quin hominem inopem, justum et innocentem defendat. Quod ergo ille in universum facit, idem in mea causa facturum spero.

14. *ישבו ישראלים אה-פניך* *Sedebunt, habitabunt recti, coram facie tua*, ante oculos tuos versabuntur, sub te protectore erunt. Similitudo a patrefamilias petita videtur, in cuius conspectu assidue versantur liberi, quos educat, tuetur, nutrit. Vocula אה h. l. propinquitatem denotat, ut Esth. I, 10. *Eunuchi ministrabant, אה-פני המלך coram facie regis*; item 1 Sam. II, 11. Pf. XVI, 11. XXI, 7.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS PRIMUS.

ARGUMENTUM.

Precatur Deum, ut sic linguam et animum componat ac moderetur, nihil ut quicquam per impatientiam in Deum aut adversarios temere effu-
tiam, neque peccet, allectus hostium, quorum ingenium et mores describit, societate et consuetudine. Postremo petit se servari et defendi ab hostium insidiis, quos optat suis ipsorum artibus perire, se salvo et incolumi.

In periculis quidem, et insidiarum metu, Psalmum scriptum esse, manifestum; sed quae illa pericula, et quae insidiae fuerint, non item. Aliqui tamen, antequam exularet, et dum adhuc in aula Saulis esset, inter malevolos et impios assentatores regis, scriptum existimant. Alii vero in exilio, et ab exule factum docent. Ex Kimchii sententia eadem occasione hic Psalmus editus est, qua praecedens, quum David exsul et in fuga esset coram Saule. Aliqui vero, qui tempus accuratius definire tentant, carmen eo referunt, quum David in spelunca Engediana
ad

ad interficiendum Saulum a comitibus instigatus fuisset (1 Sam. XXIV, 1. 5. seqq.), quo ipso tempore Psalmum eum, qui proxime hunc sequitur, conditum esse, illius titulus adfirmat. Ita AMYRALDUS: „Non dubito, inquit, habita ratione materiae, quam continet, quin referendus sit hic Psalmus ad ea tempora, quibus Davides vexatus a Saule, fugere, et ea de causa permulta pericula subire cogebatur. Tum eorum opinionem verosimilem esse duco, qui putant, eum Vs. 6. hujus odae respicere ad ea verba, quibus Saulem allocutus est, postquam ei, in caverna deprehenso, tanquam *uncto Domini* reverenter pepercit.“ Quia tamen David bis sese in cavernam recepit, Adullamiticam (1 Sam. XXII, 1.), et Engedicam (1 Sam. XXIV, 1.), ad utram illarum historiarum ambo hi Psalmi referendi sint, vix unquam certo definire poterit.

2. Ante nomina קָטַרָה et מְנַחֵם-עֵרֶב intelligendam esse comparationis notam, כ, ut Pf. XI, 1. LXVIII, 14. ut alias saepe, res docet, et expressit illam Chaldaeus, qui hunc Versum bene sic reddidit: תְּחַבֵּן צְלוֹתֵי הַיָּהּ קָטַרָה בּוֹסְמִין קְרָמָה וְקָפוֹת יְרֵי בְּצֵלוֹ הַיָּהּ הוֹרוֹן בְּסִים קָטַרָה הַמְתַּקְרֵב בְּרִמְשׁ *Dirigatur, disponatur, oratio mea sicut suffitus aromatum coram te; elatio manulim mearum in oratione sit instar oblationis jucundae, quae vesperi offertur.* Verbum תְּחַבֵּן aliqui *dirigatur* vertunt, et simpliciter de directo ascensu, tanquam *ὑψιμαρος*, interpretantur, hoc sensu: largire successum hunc orationi meae, ut recta ad te ascendat, et perveniat tanquam thymiana

miama. Ita Amyraldus: *instar suffitus, qui tibi in tabernaculo oblatus recta dirigitur ac fertur in conspectum tuum, nec, veluti fumus, a vento in aere dissipetur.* Alii faciunt: *sit stabilis* (qua notione verbum כּוּן Pf. CXL, 12. aderat), id est, valeat et proficiat aliquid oratio mea apud te. Alii: *statuatur*, ut grata sit, atque accepta fiat. Erat autem in lege de utroque thymiamate et sacrificio, quod singulis diebus, mane et vesperi offerretur, Exod. XXIX. et XXX. — *Sublatione manuum*, מַנְיָא מַשְׁמַחַת, preces et supplicationem significari, a signo rem signatam, vix monitu opus; cf. 1 Reg. VIII, 22. Pf. XXVIII, 2. XLIV, 21. Fuere tamen, qui מַנְיָא h. l. *oblationis, muneris*, significatione, ut 2 Sam. 8. Ezech. XX, 40. 2 Paral. XXIV, 6., acciperent, sensu minime congruo, quem nec parallelismi leges admittunt, secundum quas מַנְיָא ac מַשְׁמַחַת sibi invicem respondent. Cf. DRUSII *Animadversf.* L. II. Cap. XVI. מַנְיָא-מַשְׁמַחַת (כּוּן) Sicut *oblatio vespertina*, quae ex simila s. puriori farina constabat (Levit. II, 1. a.), et jugi sacrificio matutino ac vespertino adungebatur, Exod. XXIX, 38-42. Num. XXVIII, 3. seqq. Quia *vespertinas* tantummodo *oblationis* mentio sit, suspicati sunt aliqui, vesperi has preces Davidem fecisse ad Deum. Alii vero de matutino simul sacrificio interpretantur συνεκδοχικῶς.

3. מַשְׁמַחַת Aben-Esra habet pro Imperativo, ut Pf. XXV, 20., atque ad מַשְׁמַחַת subaudit nomen מַשְׁמַחַת, ut ita sit vertendum, *pone capistrum et custodi illud ori meo*, coll. Pf. XXXIX, 2. מַשְׁמַחַת לְפִי מַשְׁמַחַת. Commodior tamen sensus exoritur, si pro nomine *custodiam* significante, capiamus, formae מַשְׁמַחַת, מַשְׁמַחַת. Ita Chaldaeus מַשְׁמַחַת מַשְׁמַחַת, Alexandrinus: τοῦ, κύρις, Φυλακῆν τῷ στόματι μου, et Vulgatus: *pone, Domine, custodiam ori meo*, ne quid impatienter aut temere adversus te et homines effutiam. Syrus מַשְׁמַחַת מַשְׁמַחַת, *custodem*, reddidit. מַשְׁמַחַת aliqui, ut A. SCHULTENSIUS in *Institt. ad fundamm.*

damm. L. H. p. 421., pro nomine habent, *retinaculum* designante; ita repetendum esset *הַרְבֵּה*. Malim tamen, post *Aben-Efram* et *Kimchium*, pro Imperativo *Cal* com *n* paragogico (ut *הַרְבֵּה* Genes. XXXIX, 12., *מְרַבֵּה* Genes. XXV, 31.) atque *Dagesch* euphonico capere, ut *הַרְבֵּה*, *custodi eam*, Prov. IV, 13. Plura hujus *Dagesch* euphonici exempla vid. in *GESENI* *Lehrgeb.* p. 87. Cf. quae idem *Vir Doctissimus* de isto *Dagesch* attulit ex *Abil-Walidi* opere grammatico in *Commentar. ad Jes.* T. p. 892. not. Nomen *הַרְבֵּה* h. l. incertae est significationis. Nam *pauperis* notio, quam alias obtinet, commodum sensum vix dabit; quam enim dedit *ΛΥΔΟΥ. DE DIEU* hujus coli explicationem: *custodiatur super paupere unumquodque labiorum meorum* (*הַרְבֵּה* ei est tert. perf. femin. singul. praeteriti Niphal, et *הַרְבֵּה* distributive accipit), i. e. ne permitte, ut labiis meis piorum afflictorum causam obtrectans, ad impios deficiam, haec, inquam, interpretatio quam sit coacta, et quam parum congruat carminis consilio et scopo, unusquisque intelliget ipse. *Aben-Efra* et *Kimchi* tribuunt nomini *הַרְבֵּה* h. l. notionem *τοῦ πύργου, janua, fores*. Quamvis minus idonea dictio videri possit *janua labiorum meorum*, quum labia sint fores oris, labia autem non habeant fores; tamen similis locutio Mich. VII, 5. *הַרְבֵּה-הַרְבֵּה חֲרָשׁ, custodi ostia oris tui*. Et Job. XLI, 5. *וַיִּפְתַּח הַרְבֵּה פְּנֵי* *fores faciei ejus* designant os. Sic *ἐν πύλαις στόματος* dixit *EURIPIDES* in *Hippol.* Vs. 882., et *ARISTOPHANES* in *Ranis* Vs. 861. *στόμα ἀπύλωτον* de lingua effreni. *Alexandrinus* quoque h. l. *ῥύραν* vertit. Inde sententia satis apta: *custodi fores labiorum meorum, ne quid dicam tibi contrarium, aut incogitanter*. Alii alias conjecturas afferunt, sed minus idoneas. *Kimchi* pater a verbo *הַרְבֵּה*, *Jes.* XXXVIII, 14., cui *elevandi, sursum tollendi* notionem tribuunt, *הַרְבֵּה* *הַרְבֵּה*, interpretatus est *elevationem* s. *elevationem labiorum meorum*, quod de verbis, quae labiis efferuntur, intelligendum putavit. Ita *Chaldaeus*: *הַרְבֵּה*
הַרְבֵּה

על וקוף ספנתה *custodi super elevatione labiorum meorum*. J. D. MICHAELIS coll. Arab. **ج**, *duxit, direxit, monstravit, indicavit, coniecit verti posse: dictum labiorum meorum*. Sed arabicum verbum de loquela simpliciter non solet usurpari. Alii a verbo להך, *hausit*, nostram dictionem interpretantur *haustionem labiorum meorum*, i. e. prolationem cogitationum ex corde. Dure. Syrus vocem לה non expressit, sensum tantummodo reddere contentus, dum **ج** **س** **ل** **و** **ك** **و**, *et custodem labiis meis* scil. pone, transtulit. Alexandrinus: καὶ θύραν περισχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου, ac Vulgatus: *et ostium circumstantiae labiis meis*. „Circumstantia juxta sacrarum literarum consuetudinem arx dicitur, et editus locus, undique muris cinctus et firmus. Sic solent LXX vocare arcem Sion περισχῆν Σιών, circumstantiam Sion, ut 2 Reg. [Sam.] V, 7. 9., et Pf. XXX. [XXXI, 21.]. Eiusmodi vero arcibus, ut quae praesidio sint, porta firmissima, et feris ac vectibus munita imponitur. Pone, inquit, ostium firmissimum labiis meis, quale solet arcibus, quae praesidio sunt urbibus, imponi. His ergo translationibus ac figuris usus est, ut cautionem loquendi significaret. Ex quo illud etiam intelligimus, paulo aliter LXX. legisse, ac suspicor, illos מצורה vel מצורה habuisse.“ AGELLIUS. Magis tamen probanda SCHARFENBERGII conjectura, in not. ad Cappelli Crit. S. ed. Hal. p. 684., Alexandrinum lapsum esse in eruenda origine vocis מצורה, quae deducenda est a verbo מצר, et quemadmodum Pf. XXXII, 7. מצרני *custodies me*, male reddidit τῆς περισχούσης μου, et Ezech. VI, 12. הַמְצוּר בְּרָעַב, *qui conservatus est*, s. qui non periit fame, ὁ περιεχόμενος ἐν λιμῶν, ita h. l. illum confudisse verba מצר, *custodire*, et צור s. צרר, *cingere, circumdare*.

4. Ne inclinari sinas (מל-ת), propensum fieri permittas animum meum על דברך רע, quod Chaldaeus **מ** **ל** **ת** **ר** **ע** *verbum malum*, Alexandrinus et Vulgatus *εις λόγους*

γουος πονηρίας, in verba malitiae reddiderunt; alii tamen
 rectius ad rem malam, coll. 1 Sam. XXII, 15. 2 Sam.
 XI, 27. Coh. I, 8. 10. interpretantur; nam sicut praece-
 dente Versu contra verborum, ita hoc Versu contra fa-
 cinorum impietatem preces facit. עָשָׂה עֲלֵי וְלִי לְהַטְהִיל
 לְיָ-יְהוָה אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל-הַיּוֹם Ad patrandum facinora in impie-
 tate i. e. impie, cum viris facientibus scelus, ne eo
 me delabi finas, ut quid mali facinoris suscipiam, et cum
 impiis me in facinore conjungam. Chaldaeus haec quoque
 verba de cogitationibus accepit, quum עָשָׂה עֲלֵי וְלִי לְהַטְהִיל
 verterit אֲשַׁר עָשָׂה בְּרַעְיוֹנָהּ, ad cogitandum cogitati-
 ones in improbitate. Alexandrinus: τοῦ προφασίζεσθαι προ-
 Φάσις ἐν ἀμαρτίαις, ad excusationes in peccatis, ut Vul-
 gatus reddidit, i. e. ut praetextus falsos praetexam ad
 scelera admittenda. Recte Syrus: אֲשַׁר עָשָׂה לְיָ-יְהוָה
 et faciam opera iniquitatis. לְהַטְהִיל enim patrandi signi-
 ficatione, ut Exod. X, 2. (coll. Piel Thren. I, 12. 22.
 II, 20.) capiendum, et עֲלֵי-יְהוָה facinora denotat, ut Deut.
 XXII, 14. 17. Pf. XIV, 1. XCIX, 8. — In verbis, quae
 sequuntur, nomen עֲשָׂה, etsi hoc solo loco occurrat,
 vix tamen dubium esse potest notare *delicias*, quum ver-
 bo עָשָׂה, et voci עֲשָׂה *suavis, jucundi, dulcis* notionem
 inesse constet. Vertendum igitur hoc modo: *ne permittas,*
ut comedam aliquid eorum, quibus ipsi delectantur,
id est, ne fruam cum ipsis deliciis ipsorum, aut mensa
communi. Id quod aut simpliciter, aut allegorice accipi
potest. Si simpliciter accipitur, significabuntur, quae
Paulus appellat εἰδωλόθυστα, quorum sane multa occasio
fuit Davidi, dum exsul inter vicinos populos degeret.
Sin figurate, poterit esse comedere, sicut usurpatur Ge-
nes. XXXI, 15. אֲשַׁר עָשָׂה לְיָ-יְהוָה אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל-הַיּוֹם, comedit argentum
nostrum, id est, usus est eo ad sua commoda, cf. Genes.
XLV, 18. Jos. I, 19. Esr. IX, 12., et sic fiet sententia
hujus coli talis: neque communicem utendo, fruendo,
usurpando quicquid eorum, quae ipsis placent, et
quae

molliora, quae tamen quibusvis sagittis ac jaculis perniciosius vulnerant, avertat Deus, ut meum caput impingent ac perfundant. Aut in modum optantis, malim, inquit, a justo homine per misericordiam ac benevolentiam caedi, quam ab impio oleo verborum ungi. Hoc idem Salomon dixit in Proverb. Cap. XXVII, 6. *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.* Et Eccles. VII, 5. *Melius est, a sapiente corripitur, quam stultorum adulatione decipi.* In Hebraeo vero est שֶׁמֶן יְרֵבָה, *unguentum primum*, hoc est, excellentissimum, impiorum hominum nempe, ne frangat caput meum: quasi mollia illa verba, unguenta licet ac fomenta videantur, tamen caput non leniant, sed imminuant ac frangant. *Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum.* Juncta sunt haec verba cum superioribus, nam super ea, quae dicta sunt, aliquid addunt, et habent amplificationem. Tantum abest, ut mihi displiceant fidelia ac utilia verbera, mihi a justis hominibus inflicta, ut etiam pro beneplacitis eorum vota faciam, et Deo supplicem, ut illis optata concedat; nam collectivè dixit superius: *corripiet me justus*, id est, justii homines, ideoque nunc quasi de pluribus, non de uno dixerit, subjungit numero multitudinis: *in beneplacitis eorum.* Aut, si Chrysostrum sequamur, non solum, inquit, non placent illorum molliora unguentis verba, et justorum potius castigationes amplector, verum etiam omni studio precor, ut ab eorum *beneplacitis*, desideris, cupiditatibus, longissime absum. Ceterum שֶׁמֶן יְרֵבָה Alexandrinum patet accepisse in significatione Chaldaici שָׂרָה, *velle, delectari re aliqua*, idem quod Hebraeum שָׂרָה, vid. not. ad Pl. CXXXIX, 2. Cf. Buxtorfii *Anti-Critic.* p. 645. Quod autem pro שֶׁמֶן יְרֵבָה Alexandrinus ελαιον ἀμαρτωλοῦ posuit, non inde factum quod שָׂרָה יְרֵבָה in suo codice legit, ut conjecit J. D. MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. XIX, p. 161., sed explicationis causa. Nam sunt etiam ex Hebraeis interpretes, qui *unguentum impiorum* explicant, ut

mox videbimus. Porro **יָנִי** accepit significatione Arabici **نَوِي**, *pinguis evasit*, unde **نَي**, *adeps*, et **نِي** *pinguedo*. Ad Alexandrini sensum proxime accedit Syrus, nisi quod is **רַעוּתֵיהֶם** usitata significatione accepit.

לֹא יִשְׂמַח אֱלֹהִים בְּחַטֹּאתָי וְלֹא יִשְׂמַח אֱלֹהִים בְּחַטֹּאתָי וְלֹא יִשְׂמַח אֱלֹהִים בְּחַטֹּאתָי

Doceat me justus, et corripiat me; oleum impiorum caput meum ne pinguefaciat, quoniam oratio mea est contra malitiam eorum. Sensu diverso Chaldaeus: **יִשְׂמַח בְּנִי צְדִיקָא מְטוּל חֲטָא וְיִכְסֵּנִי [בְּהוּ דְמַרְבִּי] מְשַׁח רְבוּחַ קִדְרָא [בְּרַם בְּלִיל מְלֻכּוּתָא] לֹא יִבְטַל מִן רִישֵׁי אַרוּם עַד כְּרוּן צְלוּתִי מִסְחָרָא בְּבִישְׁתֵּיהוֹן** *Percutias me justus propter benignitatem, et corripiat me sacerdos ungens me oleo unctionis sanctitatis; attamen coronam regni ne irritam faciat, s. aboleat a capite meo; nam adhuc oratio mea ordinata s. directa est in malitiam eorum.* (Quae in Chaldaico uncinis sunt inclusa, e bibliis Antverpianis inseruimus). Ad hujus interpretis sententiam JARCHI nostram locum in hunc modum explicavit: „Bonum mihi est, si redarguat atque castiget me propheta verax et justus, quoniam omnes illius castigationes sunt beneficium. Unguentum regni, quod super caput meum effusum est (coll. Pf. XXIII, 5. *pingue reddidisti unguento caput meum*), non removeat caput meum a redargutione justī, ut abeam et vescar cum operantibus iniquitatem. Nam quamdiu oratio mea est in ore meo, ecce illa est propter eorum improbitatem, ne per illos cadam.“ ABEN-ESRA; „Ex sententia Moſis, sacerdotis, hic Versus ita est capiendus: nolo cum impiis vesci; sed si percutiat me impius aliquis, corrigendo in eo, quod justum est, misericordiae loco sum habiturus, ac si increpet me, istud habebō pro oleo capitis. Nobis vero **שָׂמֵן וְאֵל** videtur idem esse, quod **מִנְעֻמֵיהֶם**, *deliciae illorum*

(im-

(impiorum) Vs. 4., et ראשית significatione ראשית, *praecipui*, accipiendum, ut Amos. VI, 6. ראשית שמנים ומשחה *primitiis unguentorum*, i. e. praestantissimis unguentis *ungunt se*; et Exod. XXX, 23. ראשית בשמים *aromata capitis*, s. *praestantissimas notas*, i. e. odora menta praestantissima. בני autem notione *frangendi*, ut Num. XXXII, 7., capiendum. Quum vero oleum alias vulnera capitis sanare soleat, b. l. contrarium effectum ei tribuit. Porro בני respondet נָא וְהִלַּמְנִי, et וְהִלַּמְנִי signat *mala, quae ipsis sunt eventura.* Ex Abu-Esrae igitur sententia partis secundae hujus Versus sensus est hic: fallaces impiorum blanditiae ne me perdant; vél, ne praetextu dulcedinis quispiam mihi in exitium meum blandiatur et indulgeat vitiis meis; nam preces facio, ne eodem lapsu cadam, quo illos prospicio ruituros. קִימְחִי: „Illorum deliciae atque blanditiae mihi non placent; sed contra *percutiat me justus; erit misericordia*, i. e. hoc erit mihi beneficii loco; *et increpet me*, erit mihi oleum praecipuum (nam שמן ראשית est ut בשמים ראשית Exod. XXX, 23.), non *franget* s. *laedet caput meum*, ista percussio, quin mihi erit loco olei praestantissimi, quo inungitur plaga. *Quoniam adhuc* scil. ego, i. e. quoad ero, *et oratio mea erit in mala eorum*, i. e. preces faciam, ut ab eorum malefactis Deus me integrum servet. Parens vero meus verba: *oleum praestantissimum ne frangat caput meum*, de sceleratis exposuit, hoc sensu: plaga a justo mihi inflicta bona mihi est, et beneficii loco habita; at vero impius oleo praestantissimo me si inungat, clamabo ac dicam: *ne frangat caput meum.*“

A. SCHULTENS in *Commentar. ad Job. XXXIII, 10.*

p. 905., quo loco hebraico נִיָּא notionem Arabici نى, *cruda fuit caro*, tribuit, nostrum locum ita explicat: „*Justus me tundat, erit benignitatis; arguatque me erit שמן ראשית, oleum capitale, quod neutiquam בני ראשית crudum reddet caput meum.* Vulgo *franget*: non nimis

mis apposite; minus utique decore, quam *crudum reddet*, quod proprie et improprie pervenustum praebet sensum; ubi enim aceto fricatur ulcerosum caput, crudescit: similiter ubi correptione alicui aures effricantur, totus saepe incrudescit. At Psaltes sibi correptionem vel severissimam pro balsamo fore dicit, quod caput non crudum, sed mite, molle, submissum, sit redditurum.“ J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1636. יָגִי, post Alexandrinum, vertit *impinguet*, et pro שָׁמֶן אֶרְבָּתִי, uti superius monuimus, שָׁמֶן אֶרְבָּתִי legendum censet, sententia, ad seriem orationis, ut ipse quidem putat, aptissima: „de conviviis cupediisque malorum (idololatrarum credo) vixdum fermo fuerat Vs. 4. *ne gustem delicias ipsorum!* Pergit David: *inebriet me* [propr. *nutare me faciat*, scil. ebrietate, coll. *Jes. XXVIII, 1. Jes. XVI, 8. et Supplem. p. 544.*] *pius pietate et arguat me, oleum injusti ne impinguet caput meum*, i. e. ne intersum eorum conviviis festisque idololatricis. Oleum convivale intelligitur, magna enim olim pars lauti convivii, unctio.“ Interpretatio omnium, quas adhuc recensuimus, infelicissima! Optimam hunc locum explicandi rationem censeo propositam esse a DOEDERLINIO in *Scholiis in libros V. T. poeticos* ad h. l.: „*Castiget me justus* (proprie *tundat me* [cf. not. supra ad Pf. LXXIV, 6.]), *beneficium erit; reprehendat me, oleum capitis erit. Non renuerem, si vel repeteret*, nec repetitis inligationibus irritarer. Sed jam, cum contrarium experiar, *contra malitiam eorum deprecari* apud Deum. Injustae laesionis animus impatiens querelas ac preces ad Deum desert.“ Comprobavit eam interpretationem Dathius quoque, qui monet, verbum יָגִי, in quo tertia radicalis *n* omissa est in textu vulgari [ut in הָרָעִי 2 Reg. XIII, 6., et in יָרָעִי Jerem. VIII, 11.], quam tamen 36 codices Kennicotti habent, recte explicari *avertens, abnuers*, ut Num. XXXII, 7. 9. Pf. XXXIII, 10. Congruit Arab. نَاي (non

(non *תּוּי*, ut Dathius posuit) et *נָא* (pro *נֹא*), *reliquit, discessit, elongavit se*, et in IV. conjug. *discedere fecit, avertit*. Eodem sensu Chaldaicum et Jarchium nostrum *נָא* explicasse, supra vidimus. Praefixum *ב* ante *נָא* h. l. *contra* denotat, ut Pf. LXXIV, 1. LXXVIII, 19. LXXX, 5.

6. Mirifica est et in hoc Versu interpretum discrepantia. Plerique faciunt imprecationem supplicii capitalis adversus principes eorum, a quibus premitur, ut praecipitentur seu dejiciantur de saxis petrarum. Sed tum quomodo audient sermones ejus, ut dicitur altero hemistichio, praecipitati et sublato e medio? nisi de vulgo interpretemur, quod postea audiat. Itaque aliqui dignitatis potius, quam salutis et vitae hanc praecipitationem interpretantur, ut hic sit sensus: *dejiciantur de culmine suo et honore omni exuantur principes ipsorum; tum vero, quando everfi jacebunt, exaudientur verba mea, quae jam repudiantur, et erunt populo suavia et jucunda, quibus nunc irritantur*. DÖRNERLEIN l. c. hunc locum sic explicavit: „*Dimissi sunt iudices eorum juxta petram*. Alludit ad historiam 1 Sam. XXIV., quum Saulum ejusque socios in caverna secedentes incolumes atque liberos dimiserat, hoc sane facto meriturus aequi regis gratiam. Addit: *et audierunt dicta mea blanda*, vid. 1 Sam. XXIV, 9 — 12. Nihilominus tamen fecius non parit immitis rex vitae conservatoris sui (Vs. 7).“ Quae interpretatio non multum discrepat ab ea ratione, quam Aben-Esra sequutus est, qui tamen verba *נָא בְּיַד־סַלֵּעַ* sic interpretatur: *dimissi sunt*, i. e. libere se disfundunt per loca petrosa, ut me persequerentur, principes et iudices eorum. *בְּיַד־סַלֵּעַ*, propr. *per latera rupis*, referendam videtur ad illud 1 Sam. XXIV, 3. *Affumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israel, perrexit ad investigandum Davidem et viros ejus super abruptissimas petras*. *נָא בְּיַד־סַלֵּעַ* Aben-Esra re-

cte נְרִיבֵיהֶם *proceres eorum*, exposuit, quo eodem sensu nomen שְׂפָטוֹם Pf. II, 10. CXLVIII, 11. Zeph. III, 3. usurpatur. Saulum et impios ac potentiores ejus affectas designare videtur. Alii *Saulum* solum respici putant, quem David tanquam principem suum semper consideravit, ac verbis pluralibus usum esse, ut sermo nonnihil mitigaretur. וְשָׁמְעוּ אִמְרֵי בִי בְעַמִּי *Et audiverunt verba mea, quod jucunda fuerint*, bonitatis et observantiae erga ipsos plenissima, nec quicquam violenti aut injurii, sed animum potius mansuetum ac placatum significantia. Respicit forsan, quae 1 Sam. XXIV, 10 — 15. referuntur. Summa hujus Versus est: hostium meorum duces ac principes, quum me per abruptissimas rupes quaerent, audiverunt verba humanitatis plena erga Saulem, nec tamen desinunt me nunc persequi; de quo Vs. sequ. queritur.

7. Qui in praecedente Versu imprecationem in hostes factam existimant, rationem hic reddi putant a crudelissimo ipsorum odio et immanitate. At qui Davidis lenitatem et pietatem ergo illos Vs. 6. expositam censent, hoc Versu illorum odium lenitate sua minime repressum descriptam volunt, quibus et nos accedimus. Dissentiant autem, similitudo num desumpta sit a lignorum sectione, an de terrae in aratione proscissione, qua terra vulneratur quasi et laceratur, ac effossa jacet tanquam lacera et exaggerata. Id quidem Chaldaeus voluit, qui Versum hunc ita vertit: הַי כְּמִן אֶבֶר רָפְלָה וְכַבֹּעַ בְּמַרְרִימָא כְּמַרְעָא *Sicut vir, qui fecat et findit aratro in terra, sic dispersa sunt ossa nostra ad os sepulchri.* Eodem sensu Syrus: אִמְרַ עֲבָדָא זְנוּנָא אֲנָחְא אֲלֹהִים אֲשֶׁר־עָשָׂה לָא כַּעֲשָׂה לְמִנְהָ *Sicuti vomer, qui dissecat terram, dispersa sunt ossa eorum ad os inferni.* Sed quum similitudo ad dispersionis comparisonem dirigatur, in aratione autem nihil de solo spargitur, aut dispergitur, puto de lignorum sectione interpretandam esse similitudinem. כְּמִן פְּלִחָא וּבִקְעָא *Sicut findens*

dens scil. ligna, coll. Coh. X, 9. (כָּתַעַ עֲצִים). — בָּאָרֶץ
In terra, quando videlicet truncus, vel lignum finden-
 dum in terra firme est repositum, ita ut frustra et frag-
 mina longe lateque in solo dissiliant. כְּפָרוֹר עֲצָמֵינוּ לְפָנֵינוּ
 אִשָּׁא. Ita *dispersa sunt ossa nostra ad os sepulchri*, quod
 aliqui *ostium*, s. ingressum interpretantur, quomodo Jos.
 X, 18. 22. פִּי הַמְּעָרָה est *ingressus cavernas*, ut Pro-
 verb. VIII, 3. פִּי קָרָה *ostium urbis*; alii *os mortis de-*
voraturas, sicuti gladio confimenti saepissime *os* tribui-
 tur, ut Genf. XXXIV, 26. Exod. XVII, 13. Num. XXI,
 24. Sententia igitur talis est: illi vero nos insectantur
 adeo acriter, adeo nos male habent, ut quemadmodum,
 quum faber lignarius trabem aliquam vel findit, vel exa-
 sciat, sic ossa nostra dissipata testimonium perhibeant tru-
 culentiae adversariorum nostrorum. Forsan nonnulli e
 Davidis comitibus inciderant in manus Saulis, et inter-
 secti erant. Alii respici existimant ad sacerdotes, quos
 Saul crudeliter obtruncari iussit, 1 Sam. XXII, 16 — 19.

8. כִּי אֵלֶיךָ עֵינָי Quia tamen *ad te oculi mei* scil.
 directi sunt, cf. Pf. XXV, 15. CXXI, 1.; non redditur
 hic ratio antecedentium, sed subsequentiū: quia auxi-
 lium a te exspecto, et בְּכֶה הִסִּיתִי *in te*, (ד' paragogicum,
 ut Jof. III, 6. Jerem. XXIX, 25.) *refugium meum quae-*
ro, ideo אֵל-תִּעַר נַפְשִׁי *ne effundas*, scil. לַמּוֹת *ad mor-*
tem (coll. Jof. LIII, 12.), *vitam meam*, noli permittere,
 ut eorum manibus sanguis meus, in quo anima et vita
 consistere putatur (Levit. XVII, 11. 14. Deut. XII, 23.),
 effundatur, et sic illi trucibus et immanibus animi sui
 cogitatis potiantur. Alii: ne praesidio tuo nudatam de-
 stituas animam meam, a *nudandi* significatione, quam ver-
 bum עָרָה nonnumquam obtinet.

10. Affixum in כְּמַכְמָרֶיךָ aliqui referunt ad Deum,
 ita ut sit relativum absque antecedente, ut alias haud
 raro, quando e contextu sermonem esse de Deo intelligi
 potest, hoc sensu: illi mihi nunc insidiantur (Vs. 9.), ve-

rum eos tandem suo reti Dens concludet, donec ego ex illorum insidiis salvus et illaesus evadam. Alii affixum illud ad Saulum pertinere putant, hoc sensu: tam Saulus, quam qui se illi adjunxerunt ad me infectandum, *cadant in retia ejus*, Sauli, id est, una cum Saulo pereant, et quidem his ipsis artibus, quibus me appetit Saulus. Praestat tamen, affixum distributive capere (ut Pf. LXVI, 3. CXIX, 137, CXXV, 2.), ut sit: *incitant in retia quisque sua*, quae mihi expanderunt. Eadem fere sententia Pf. VII, 6. Vocem יָחַר alii ad ea, quae praecesserunt, referunt, hoc sensu: *cadant una omnes impii isti in retia*, quae ipsi pararunt; alii vero cum מַלְכֵי quod proxime sequitur, nectunt, hac sententia: *ego una scilicet cum sociis meis* (ut aliqui Pf. IV, 9. יָחַר capiunt), follet enim *plurium* associatio et exaequatio hac voce indicari, vid. Pf. XXXIII, 15. XL, 15. XLIX, 3. CXXXIII, 1. — עַר-מֵיכֹרַד *Donec transiero*, s. dum transeam salvus et incolumis retia ipsorum mihi exposita, imo et ipsos in retia sua delapsos. Suis ipsorum dolis et insidiis capiantur hostes mei, interim dum mihi illaeso transire liceat.

PSALMUS CENTESIMUS
QUADRAGESIMUS SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Preces ardentissimæ destituti profus ac desperantis ab omni humana ope, et solo Deo nitentis. Titulus habet, in specu hunc Psalmum a Davide factum. Quum autem et in Adullamico et Engeddino specu latuerit (vid, ad Pf. LVII, 1.); non explicatur hac inscriptione, in utro specu factus sit, neque hoc aliquis facile definiverit. Etsi enim aliqui hanc oden rectius ad speluncam Adullamicam (1 Sam. XXII, 1) referri censent, quod in specu Engeddino Saul potius, quam David in periculo vitæ fuerit; nihilominus tamen etiam ipse David in summo vitæ discrimine illic haerebat, actumque tunc de illo erat, si quo pacto deprehensus fuisset, quum ante speluncam Engeddinam exercitum haberet trium millium Saulus, atque ita ibi tanquam obsideretur Davides. Parum autem refert ad intelligendum Psalmum, ad hanc, an ad illam historiam referas.

4. בַּהֶעֱפָרָה עָלַי רִחִי *Quum involvitur apud me spiritus meus*, scil. tristitia ac moerore, dum obrutus aegritudine spiritus meus perturbatissimus paene deficit, cf. not. ad Ps. LXI, 3. CVII, 5. — וַיֵּאמֶר יְדֹעָה נְחִיבָהּ *Tu vero nosti semitam meam*, non uno modo explicant. Quum enim *via* utrumque significet, et cursum vitae metaphorice, et viam, qua ambulatur, simpliciter; ideo aliqui haec illi, aliqui alteri significationi accommodant. Qui *viam* metaphorice capiant, ex quibus Kimchi, sensum sic faciunt: tu nosti causam meam, quod adversarii mei innocentem me persequuntur, ac necem meam injuste quaerunt. Qui *viam* proprie intelligunt, interpretantur vel de via et ratione evadendi, ut sensus sit: tu solus scis, quo tramite ex hoc periculo me possim eripere; vel sic: tu nosti, quot et quantis periculis sit circumsecta semita mea, quod optime congruit hemischio, quod sequitur, וְזוֹ אֶהְיֶה טָמְנוּ פֶּה לִי *in via, qua ambulo, absconderunt laqueum mihi*, undique hostes mihi insidias struunt, explorantes omnia mea itinera. De *ו* cf. not. ad Ps. IX, 16. Verbum טָמְנוּ Aben-Esra recte observat esse impersonaliter positum, nam subaudiendum est nominativus Participii, *abscondentes*, vid. de hac loquendi formula STORRII *Observatt.* p. 410.

5. הַבֵּיט יְמִין וְרֵאָה aliqui vertunt: *adspice dexteram et vide* scil. o Deus! quod sic explicant: considera et vide, quam destitutus sim omni auxilio, vide, num dexteræ meae adjutor aliquis adsit, nam *a dextra alicujus esse* significat alicui auxilio esse, vid. Ps. XVI, 8. CIX, 31. CXXI, 5. Itā optabit David, ut Deus recognoscere accuratius quasi velit conditionem suam extreme periculosam. Aben-Esra et Kimchi tamen non pro Imperativis, sed pro Infinitivis habent verba הַבֵּיט et רֵאָה (id quidem ad formam הִיךָ Ezech. XXI, 15.), cum subaudiendo verbo finito primæ personæ, ut plene sit: הַבֵּיט יְמִין וְרֵאָה (ut 1 Sam. XXX, 8. וְרֵאָה וְרֵאָה), *respicio ad dexteram et video*, dexteram autem solum
comme-

commemoravit, sinistra praetermissa, brevitatis causa, quum ex re potiore altera minus nobilis intelligatur (cf. Pf. XCI, 7. et GLASSII *Philol. S.* p. 627. ed. Dalb.), hoc sensu: in omnes partes oculos converto, num aliquis auxilio mihi veniat. In hoc sensu, qui sane aptissimus videtur, consentiunt veteres omnes. Alexandrinus: κατενόουν σὺς τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, Vulgatus: *considerabam ad dexteram et videbam*. Syrus: *Δεξιὸν ἄνευ εἰς, respexi ad dexteram et vidi*. Chaldaeus: *על ימיני ורחמי וימינא ורחמי*, idem. *יאין-לי שביר*, *Sed nullus est mihi agnoscens*, qui pro suo me agnoscat, ac meae salutis ullam rationem habeat. JARCHI: „Nullus est inter Saulis ministros, qui ipsum impediatur, et causam meam tueatur.“ *אין דורש לנפשי* *Periit fuga* s. *effugium a me*, omnis spes a facultas evadendi mihi erepta est, quo fugiam non habeo; eadem loquutio Jer. XXV, 35. Amos II, 14. — *אין דורש לנפשי* *Non est, qui requirat animam meam*, i. e. qui me curet, cui vita mea curae sit. Sunt, qui vertant: *non est, qui requirat animae meae* scil. טוב, ut Elth. X, 3. *דורש טוב לעמו*, *quaerens bonum populo suo*, i. e. studens commodis populi sui. Nihil tamen obstat, quo minus simpliciter vertas: *non est, qui quaerat de anima mea*, ut ל latine *de* sit exprimendum, ut 2 Sam. XI, 3. *דורש לנפשי* *quaesivit de muliere illa*, et Jerem. XXX, 17. *אין דורש לנפשי*, *non est, qui quaerat de ea*.

6. Haec cum iis, quae praecefferunt, ita sunt connectenda: quum humanae opis nihil se offerat, *עקתי עליהם clamavi ad te* etc. *חלקי פארץ החיים* *Portio mea in terra viventium*, a te solo exspectandum mihi est auxilium, praeter te, quo nitar aut confidam, in terris habeo neminem. Eadem figura Pf. LXXIII, 26., cf. Num. XVIII, 20. De *חלקי פארץ החיים* cf. not. ad Pf. XXVII, 13.

7. *רנתי* *Vociferatio mea*, cf. not. ad Pf. XXXIII, 1. — *רנתי קאר* *Attenuatus, attenuatus sum valde, exhaustus*

haustus animo et corpore, ad extrema redactus, Pf. LXXIX, 8. CXVI, 6. — אָמַצְרָה מִמֶּנִּי, *Praevalent mihi*, longe valentiores ac robustiores sunt me, ita ut ab eis opprimar prorsus; neque enim hoc solum dicere voluit, se esse robore et potentia inferiorem Saule, quod nemo nesciebat.

8. מִסְבֵּר *Claustrum, carcerem* dictum plerique putant speluncam illam, in qua se David inclusus continebat hostibus undique septus. Alii metaphorice et γυμνάσιον de calamitatibus et angustiis exilii, quibus circumstrictus erat, interpretantur. בִּי יִכְתָּר צְדִיקִים כִּי הִגְמַל עָלַי *Cingent me pii, quum retribuueris mihi*, i. e. quum mihi beneficium, quod rogo, tribueris, tum omnes religiosi homines ad me confluent, seque mihi tuarum laudum praecones adjungent. Alexandrinus verbum יִכְתָּר reddidit ὑπομνεσῶσι, et Vulgatus *expectant*, ex significatione aramaei כְּתָר, qua verbum Job. XXXVII, 2. usurpatur. Ita sensus esset: pii meam liberationem sollicite expectant. Aptiorem tamen sensum h. l. *cingendi* significatio praebet, et locis Judic. XX, 43. Hab. I, 4. Pf. XXII, 13. unice apta, unde et *corona* כְּתָר Hebraeis dicta, quod caput *cingat*. Chaldaeus: אֲמַשְׁלֵתִי בְעִבְרוֹן לָךְ בְּלִיל דְשִׁבְתָּ צְדִיקִים, *propter me facient tibi coronam laudis iusti*, quod sequuntur Jarchi: „propter me te coronabunt pii, et gratias tibi agent, quod conserues eos, qui timent te.“ Aliter Aben-Efra: „propter me gloriabuntur pii, ac si corona regia esset in capite eorum.“ Argutiae. אָמַל h. l. significat, priorem beneficium conferre, cf. not. ad Pf. CXVI, 7.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS TERTIUS.

ARGUMENTUM.

Orat, ut sibi in extremum jam discrimen adducto Deus opem ferat, et in se sperantem a periculis eruat. Alexandrinae versioni et Latinae vulgatae praescriptum est, in seditione Absalonica et ejus temporis exilio hunc Psalmum a Davide conditum esse. Alii eum referunt ad eadem illa pericula, quibus Psalmorum, quae proxime praecesserunt, preces sunt fusae. Nec desunt, qui in persona totius populi Psalmum cani putent, cum abductus esset in servitutem, et pleraque figurate translateque dici ad moerorem indicandum. Certe eo consilio, ut harum precum in publicis calamitatibus usus esset, lugubrem hanc odam inter carmina ad publicum cultum destinata adscitam fuisse, minime dubium esse potest.

1. **אֱמֶנֶתְךָ** *In veritate tua*, i. e. pro tua fide, quae numquam fallere potest; vel: propter veritatem promissorum tuorum. **שִׁמְעֵנִי בְּצִדְקָתְךָ** *Exaudi me pro justitia tua*, qua misere oppressis succurrere, et superbe elatos repri-

reprimere soles. Cf. Pf. XXXI, 2. Aben-Efra vult, *בצדקה* hoc significare, ita ut conspiciatur tua justitia. Simile esse observat illud Pf. CXVIII, 5. *עָנְנִי בְּמִרְקָב*, *exaudivit me in latitudine*, i. e. ita ut positus fuerim in amplo et spatioso loco.

2. *אֶל-הַכּוֹאֵם בְּמִשְׁפַּח אֶחָד-עַבְדְּךָ* *Ne intres in iudicium cum servo tuo*, q. d. nunc, quum in extremis malis et periculis verfor, noli, quaeso, summo jure mecum agere. Si deliqui, aut peccavi, *נָא*, quaeso, de me servo tuo hoc tempore poenas sumito. *כִּי לֹא-יִצְדַק לְפָנֶיךָ כָּל-הָיָי* *Nam non erit justus in conspectu tuo ullus vivens*, nemo coram te et tribunali tuo est innocens, ut in iudicio tuo absolvi possit aut mereatur.

3. *רָבָא לְאָרְץ חַתְּי* *Contrivit ad terram usque vitam meam*, me prostratum in pulverem paene rededit; cf. Pf. LXXIV, 19. — *הַשֵּׁיבְנִי בְּמַחְשָׁבִים כְּמַחְי עוֹלָם* *Sedere me facit, habitare me cogit in tenebris*, in locis tenebricosis, veluti sepulchro aut carcere, *tanquam mortuos seculi*, i. e. dudum mortuos, quorum ipsa quoque memoria longitudine temporis evanuit, qui non amplius curantur (Pf. CXLII, 5), cf. Pf. LXXXVIII, 6., ubi eadem sententia, sed paullo aliter expressa. Nostra verba exstant quoque Thren. III, 6. De significatione nominis *עוֹלָם*, quae hic locum habet, vid. not. ad Pf. CXXXIX, 24.

4. *וְהָעֵצָה עָלַי רָחִי* Cf. Pf. CXLII, 4. — *לְבִי לִשְׁחֹמָם* *Stupet*, stupore quasi percussum et consternatum est *cor meum*. Ingens animi consternatio ac moeror describitur, ubi spes omnis ac fiducia uno velut ictu prostrata jacet.

5. *זָכַרְתִּי יָמַיּ מִקָּדָם* *Recordatus tamen sum*, in memoriam mihi revocavi *dies ab antiquo*, i. e. anteacta tempora, quibus non solum majores nostros, verum me ipsum etiam ex angustiis liberalli. *בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ* *De factis manuum tuarum*, i. e. potentiae et bonitatis documentis meditor.

6. בארץ-עִיפָה *Sicut terra lassa*, i. e. deficiens siccitate et aestu (Esa). XXXII, 2. Prov. XXV, 5.) pluviam avidissime expetit, ita לָךְ *ad te* scil. sitit anima mea, coll. Pf. LXIII, 2. XLII, 3.

7. אֶל-תְּסַתֵּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי *Ne occultes vultum tuum, respectum tuum a me*, cf. Pf. XXVII, 9. וְנִמְשַׁלְתִּי עִם בּוֹר *Nam similis redditus sum*, vel, ut alii, repetita negandi particula, *ne similis reddar descendentibus in foveam sepulchri*, Pf. XXX, 4. LXXXVIII, 5.

8. הִשְׁמִיעֵנִי *Audire*, i. e. sentire, experire *me fac*, ut Pf. LI, 10. בְּקֶרֶךְ *Mane*, i. e. cito: matura opem tuam, cf. Pf. XLVI, 6. וְהוֹדִיעֵנִי דְרֶגְךָ-וְהוֹדִיעֵנִי *Notam mihi fac viam, qua eam*, doce me, quid faciam, de me et meis, ut pericula evitem, cf. infra Vs. 10. Alii: ut vitae meae cursum recte et tuis praeceptis congrue instituem, coll. Pf. XXXII, 8. כִּי-אֶלֶיךָ נִשְׁאַחֵי בְּנֵשִׁי Cf. not. ad Pf. XXV, 1. LXXXVI, 4.

9. Verba אֶלֶיךָ כִּסִּיתִי *Aben-Esra et Kimchi recte interpretati sunt apud te occultavi*, secreto ab hominibus apud te exposui aerumnas meas omnemque causam meam, quoniam tu solus opem mihi ferre potes; tibi in occulto revelavi, quod homines celavi. Loquendi formula, quam *praegnantem* Grammatici dicere solent, et plene sic expressit Kimchi: אֶלֶיךָ צִעֲקָתִי בְּסֵתֶר וּבְמַכְסֵה מִבְּנֵי אָדָם *clamavi ad te ex occulto et abscondite ab hominibus*. J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 1317. „Constructum, inquit, cum מֵל hoc verbum contrariam quodammodo notionem adsciscere videri possit, *revelandi*, sed facilem expeditu: *tibi teci*”; i. e. tibi clanculum et soli dixi. Sic

plane Arabes אֶסְרִי, *arcantum*, faciunt أَسْرَى, *tanquam arcanum aliquid alicui credidit*, id vero est, revelavit, dixit, sed sub fide arcani.“ Similis est *Aben-Esrae ad h. l.* observatio, quemadmodum contraria constructione, per particulam מֵ, Genes. XVIII, 17. הַמַּכְסֵה אֶת־מִצְרָיִם אֶת־אֱבְרָהָם? *ita h. l.* ex diversa constructione

structione, scilicet per \aleph , diversam et contrariam oriri significationem. Eadem de causa verbum לָקַח *sumere, accipere*, Exod. [XXXV, 5. vertendum esse *dare*, et סוּר , *recedere*, Jud. IV, 18. idem esse quod *accedere*. Alexandrinus, qui $\text{אָלֵךְ בְּסִיחֵי אֵלֶיךָ}$ $\pi\rho\sigma\varsigma\ \sigma\epsilon\ \nu\alpha\rho\acute{\epsilon}\varphi\upsilon\rho\omicron\nu\varsigma$, *ad te confugi*, reddidit, בְּסִיחֵי , ut sono non admodum diversum a הַסִּיחֵי , ita et significatu cum eodem convenire putavit, quae ipsa et R. Marini fuit opinio, ab Aben-Esra commemorata, sed vana haud dubie, quum verbum הָסָה cum ב , ubicunque occurrit, construi solet, vid. Pf. VII, 2. XVI, 1. XXV, 20. XXXI, 2. al. Unde apparet in codicum Regiomontanorum, quorum varietates a Lillenthalio excerptae sunt, alterutro, quem Kennicottus numero 224. significavit, perperam הַסִּיחֵי pro בְּסִיחֵי scriptum esse.

10. $\text{לְמַדְנִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ}$ *Docce me facere voluntatem tuam*, suggere mihi, ut faciam, quod tu vis, et tibi probatur. Recte observavit Dathius, Knappio auctore, haec verba non esse de auxilio divino ad vitam probe et recte instituendam, intelligenda, nam Versu 9. et 11. de defensione ab hostibus est sermo. Orat igitur Deum, velit ipsi rationem et modum revelare, quae ex his periculis possit evadere. רוּחְךָ טוֹבָרָה *Spiritus tuus bonus*, cf. Neh. IX, 20. et Jes. LXII, 14. ($\text{רוּחַ יְרֵחָה תְּבַיְחֶנּוּ}$). — $\text{בְּמִרְצֵי מִישׁוֹר}$ *In terra planitiei*, i. e. in via recta, in qua non offendam. Cf. Pf. XXVII, 11. V, 9. Ubi humana consilia salutem expedire mihi non possunt, te duce opus habeo.

11. לְמַעַן שְׁמֶךָ *Propter nomen tuum*, ut hoc celebretur, i. e. tuae gloriae causa, quo argumento saepius utitur, vid. Pf. XXV, 11. XXXI, 4. LXXIX, 9. תְּחַיֵּנִי *Vivifica me*, vitam instaura paene mortuo mihi, Vs. 3. 7.

12. $\text{כִּי אָנֹכִי עַבְדְּךָ}$ *Nam ego sum servus tuus*, pars familiae tuae, et in clientela tua, hinc a te opem expecto, nullam aliunde. Cf. Pf. CXVI, 16. LXXXVI, 16.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Initium Psalmi celebrat gloriose beneficia, quae Deus auctori, ut regi (Vs. 1. 2. 10.), peculiari-ter ad illud tempus usque contulit, virtutem bellicam, scientiam rei militaris, salutis conser-uationem in praeliis, victorias, cetera, quae tanta esse significat, ut miretur simul magnitu-dinem eorum, et quod Deus in ipsum et genus humanum tam sit beneficus, quum tamen nihil sit in homine, quod tantam beneficentiam me-reatur, aut ea dignum sit, quippe qui conditio-ne tam sit caduca et misera. Hanc celebratio-nem beneficiorum Dei praemittit precibus suis ardentibus, quibus implorat opem potentiae di-vinae adversus hostes, a quorum apparatu et ir-ruptione periculum tum fuerit: quod beneficium si ei denuo contingat, laudem a se et celebra-tionem novam promittit Deo benefactori suo, quam tum ei sit praestiturus, et simul bona quae-dam pacis commemorat, quibus ut potiatur po-pulus, vehementer orat, ut quietem populo

con-

conciliare velit Jova, et hostium irruptionem et conatus avertere.

Quodsi hocce carmen, ut titulus asserit, vere est Davidicum, non improbanda Kimchii conjectura, editum esse adversus gentium exterarum, quae undique bella contra Davidem movebant, molimina, postquam, regno potitus, et Israelitas universos imperio suo subjectos haberet, et Philisthaeos, qui in ejus ditionem irruerant, secundo proelio repulisset (vid. 2 Sam. V.). Victoriã de Goliatho reportatam a Davide hoc Psalmo celebrari, ut nunc legitur in versionis Alexandrinae libris editis, et non paucis manu exaratis ¹⁾, vana est conjectura, quae ipsa Psalmi consideratione refellitur; nam latius patet argumentum ejus, quam ut ad singulare certamen unius cum uno restriungi recte possit. Neque magis eorum probari potest sententia, qui hunc Psalmum vel adversus Abnerum (2 Sam. II. 13. seqq.), vel adversus Absalonem et seditiones

1) Fuisse tamen vetustos codd., in quibus hoc additamentum non extabat, apparet ex hoc Scholio exemplo Vaticano adscripto: ἐν ἐνδοῖς τῶν ἀντιγράφων τῆ ἐπιγραφῆ προσκείμενον εὖρον πρὸς τὸν Γολιάθ. οὔτε δὲ παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρμηνευταῖς, οὔτε μὲν παρὰ τοῖς ὁ εὖρον ἐν τῷ ἕξατλῷ. Et Agellius: „Quis addiderit, inquit, titulo: *adversus Goliath*, nam in Hebraeo nomen tantum auctoris inscriptum est, ignoratur. Hilarius ait, Theodoretus negat, in Hexaplis praeter David aliud adscriptum.“ Forsan ex Chaldaica paraphrasi Versus 10. originem duxit hoc glossema, vid. ibi not.

fos ejus conatus factum putant. Theodoretus hoc carmen in persona Judaeorum dici existimat, quos jam de Babylone reversos gentes vicinae aggressae sunt, ac bellis atque armis opprimere conatae. Est et alius Graecus auctor, Agellio commemoratus, qui Psalmum ad Maccaica tempora refert ²⁾. Certe et his et illis temporibus carmen facile poterat accommodari ³⁾.

1. Sit laus ei, qui me instruit virtute et scientia bellica!

2. עֲבַר טִיבָה חֲסִידִי Chaldaens bene טִיבָה, *faciens benignitatem*, et Kimchi חֲסִידִי אֱלֹהֵי, *deus gratiae meae* (quod extat Ps. LIX, 11. 18.), i. e. benefactor meus, explicavit. Sic Deus Ps. CIX, 1. אֱלֹהֵי חֲסִידִי, sed Jerem. XVII, 14. חֲסִידִי (cf. Dent. X, 21.) simpliciter nuncupatur. וְצִוְיָרְתִי *Et arx mea*, propugnaculum meum inexpugnabile, cf. Ps. XVIII, 3. XXXI, 3. עֲלִיזָה *Excelsum meum munimentum*, ad quod hostes pertingere non possunt. וְיִמְכַלְטֵי-לִי *Et liberator meus mihi*, quasi proprius et peculiaris. Kimchi: „לִי vel pleonastice additur, majoris declarationis causa, vel Jod Participio additum, est pa-
rago-

2) "Ὡς ἐκ προσώπου τῶν Μακαβαίων τοῦτον τὸν Ψαλμὸν φέγγεται ὁ μακάριος Δαυεὶδ, νενικηκότων μὲν καὶ ἀπαξ καὶ δις καὶ πολλὰκις τοὺς Ἀντιόχου στρατηγούς· αἰτούντων δὲ τὴν τελείαν ἀπαλλαγὴν.

3) Extat in J. A. STARKII *Sylloge Commentatt. et Observatt. philologico-critic.* Vol. I. (Regiomonti 1769.) p. 229. seqq. *Psalmus Centesimus Quadragessimus Quartus ad Codd. Mss. accurate recensitus. Accedit Versio latina, Lectionis varietas et animadversiones criticae.* Quibus jungendae sunt J. B. KOEHLERI *Animadverss. critt.* in hunc Psalmum teutonice scriptae in *Repertor. Literat. bibl. et oriental.* P. XVIII. p. 144. seqq.

ragogicum, qualia Pf. CXIII, 5. 6. CXXIII, 1. רָרַר
 alii ex arab. ^س *reduxit*, vertunt: *qui reduxit* scil. com-
 positis dissensionibus *populum meum sub me*, sub meum
 imperium; alii, ut N. G. SCHROEDER in *Commentar.
 de Vestitu Mulier.* p. 378., qui verba רָרַר et רָרָה, uti
 literis sibi invicem cognata, ita significationibus etiam
 congruere existimant, sic vertunt: *qui calcat* s. calcavit
populum meum sub me, i. e. qui mihi imperium in po-
 pulum meum contulit. Eodem significato Schroederus id
 ipsum verbum vertendum monet Jes. XLV, 1. לָרַר-לְפָנָיו
 נְוִים *ad proculcandum coram eo gentes.* Calcandi fi-
 gura autem *subigendi, dominio alicujus subji-
 ciondi* notio significatur et reliquis verbis, *calcandi* gerentibus si-
 gnificatum, veluti בָּגַס, vid. Pf. XLIV, 6. LX, 14. CVIII,
 14., porro רָשַׁע (Jes. XXV, 10. Mich. IV. 13.), רָרַר (Deut.
 XXXIII, 29. Jes. LXIII, 3.), aliis, a Schroedero adductis.
 Ceterum pro עָמִי legendum esse עָמִים, hodie haud pauci
 statuunt interpretes, non uno ducti argumento, primo
 quidem, quod verbum רָרַר, cui subjugandi domandique
 cum violentia quadam notio inest, minus aptum sit im-
 perio Davidis in Israelitas; tum, quod Pf. XVIII, 48.
 Davides eadem fere sententia וַיִּדְבֹּר עָמִים הָתָּמִי dicit, de-
 nique, quod magna codicum, a Kennicotto et de Rossio
 inspectorum copia h. l. עָמִים pro עָמִי habet. Sed nota-
 tum est jamdudum a Masorethis ad 2 Sam. XXII, 44.,
 nostrum עָמִי unum esse ex סְבִירִין, i. e. *opinione ambi-
 guis*, quae primo intuitu lector opinetur debere vel pos-
 se aliter legi, quum vel sensus videatur sic postulare, vel
 quod alibi sic legantur, nec tamen aliter legenda sunt,
 quum ista lectio sit genuina. Vid. BUXTORFII *Tybe-
 rias* s. *Commentar. Masoreth. historic.* Cap. XIII. §. V.
 p. 145. (edit. in quatern.) et *Clavis Masorae* Cap. X. p.
 271., cujus posterioris loci verba una cum nota Masore-
 thica ad dictum Samuelis loc. excerptit О ТНО ВЕР-
 НУЩЕЕ de *Nominn. Hebraeor. plural. num.* §. 79. p.

83. 84., qui de tribus illis locis, quibus עמי pro עם positum credi possit (i. e. praeter nostrum ac Samuel. loc. indicatum et Thren. III, 14.), pluribus disputavit. Ex ejus sententia locis illis עמי est nomen singularis עם cum suffixo primae personae; atque nostro quidem loco Davidem omnes homines sibi subjectos, licet ex variis nationibus constarent, *populi sui* (עמי) nomine, completi existimat, quo eodem usu colectivo idem nomen et Job. XII, 24. Jes. XLII, 5. legitur. Ego quidem et ipse nomen עם colectivo sensu capiendum censeo, sed additum *Jod* habeo pro paragogico, ut in יהוה Ps. CX, 4., in יהושבי Ps. CXXIII, 1. aliisque pluribus in nott. ad ea loca enumeratis. Notandum, et Alexandrinum in suo codice legisse עמי, vertit enim: ὁ ὑποτάσσων τὸν λαὸν μου ὑπ' ἐμέ. Quod vero Chaldaeus עמי reddidit, nequaquam est argumento, eum עם in suo codice reperisse; nam potuit עמי ea, quam indicavimus, ratione capere. Non sunt audiendi, qui עמי peculiarem pluralis numeri formam, litera ם decurtatam, dicunt, qua de opinione dictum supra p. 637.

3. ותרעה *Quod agnoscis eum*, scil. ut ei benefacias; *nosse* h. l. prospicere et curam alicujus gerere, ut Ps. XXXI, 8. Hof. XIII, 5. Similem praefixi ו usum cf. Ps. LXXVIII, 44. CV, 28. ותרעה *Quod reputas*, aestimas, *eum*, ejus rationem habes, ut Jes. LIII, 3. Cet. cf. Ps. VIII, 5.

4. הבל propr. *vanum*, Kimchi recte observat h. l. significare *halitum oris*, qui momento evanescit et dissipatur, ut Jes. LVII, 13., ubi cum רוח componitur. Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 490., et Ps. XXXIX, 6. 7. 12. LXII, 10. בצל עובר *Sicut umbra praeteriens*, quae puncto temporis evanescit. Cf. Ps. CII, 12. Job. VIII, 9. XIV, 2. Coh. VI, 12.

5. השמים יתרו *Inclina coelos tuos, et descende!* Coelum inclinari dicitur, quando nubes deorsum vergunt, ut, sicut in magnis fieri solet tempestatibus, terrae valde

sint propinquae, turresque aut montes paullo altiores videantur contingere; cf. Pf. XVIII, 10. Evocat igitur Deum e coelo, et, ut possit expedite descendere atque adesse, jubet enim coelos suos dimittere inclinando, ne de tam arduo descensu mora longior objiatur, atque ita impediatur aut differatur auxilium. Omnis haec imago adventantis Dei et in hostes animadvertentis deprompta est a terribili tempestate ac terrae motu, ut Pf. XVIII, 10. seqq. Alii respici putant ad Jovae in montem Sinai descensum, Exod. XIX. passim, praesertim Vs. 18. *Montibus*, הַרִים, nimis arguti aliqui interpretes vel reges, vel quoscunque insolenter sese efferentes opinantur significari, qui יַעֲשׂוּנוּ *fumo abeant*, i. e. igne sint consumendi. Sed pertinent haec ad scenae, a vate instructae, ornatam, neque in talibus ad vivum refecanda sunt omnia ac singula.

6. Cf. Pf. XVIII, 15.

7. Pro הַרִים codices plures a Kennicotto et de Rossi commemorati in singulari legunt הַר, quod ipsum et versiones veteres omnes expriment. Et Pf. CXXXVIII, 7. legitur הַרִים; cf. LXXX, 18. CXIX, 173. Starkius et Koehlerus litteram י insertam putant tanquam matrem lectionis. וְהַצִּילֵנִי מִמֵּיִם רַבִּים Chaldaeus sic exposuit: *eripe me a populis, qui similes sunt aquis multis*. Et Kimchius מֵיִם רַבִּים interpretatur אוֹיְבִים, *hostes*, eosdemque intelligendos monet quos vates statim בְּקָרְ בְּנֵי בְּקָרְ vocat. Quem sensum et Amyraldus paraphrasi expressit; *serva me ex eluvione et inundatione hominum istorum, qui more ingentium aquarum ex multitudine sua intumuerunt*; cf. Jes. XVII, 12. Pf. XVIII, 17. CXXXIV, 3-5. Alii in universum pericula aquis profundis et rapidis similia significari existimant; coll. Pf. XXXII, 6. LXIX, 2. 3. 3. 16. בְּנֵי בְּקָרְ Syrus حَسَبٌ, *improbos*, et Arabs نَكُورٌ, *invisos, iniquos* reddiderunt. Sed retinenda Alexandrini et

et Vulgati interpretatio *ὡς ἄλλοτριῶν*, *filiorum alienorum*, i. e. alienigenarum, exterorum, qui eodem nomine Pf. XVIII, 45. 46. Nehem. IX, 2. nuncupantur; *barbaris* vero, s. iis, qui peregrinae sunt nationis, linguae, et religionis, omnes in genere hostes significantur, vid. not. ad Pf. LIV, 5. *AMYRALDUS*: qui ideo, quod nihil cum republica Israelitica commune habent, implacabile in nos odium fovent et alunt.

8. Verba *אֲשֶׁר פִּיהֶם דְּבַר-שׁוֹן*, *quorum os locutum est*, s. loquitur *vanum*, plerique interpretantur de vana virium ostentatione, de minis inanibus et vanis, et quorum nihil sit eventurum, ut hic sit sensus: animadvertite in barbaras istas atque immanitate efferatas gentes, quae post tantas acceptas clades verba grandia et superba proferre audent, quae tamen, quum ventum erit ad rem, vana et inania reperientur. Sed quum *דְּבַר-שׁוֹן* aliis locis de *sermonibus mendacibus fallacibusque* usurpetur, vid. Pf. XII, 3. XLI, 7. Proverb. XXX, 8., nos h. h. illis, *quorum os vana loquitur*, gentes *perfidas ac foedifragas* notari existimamus, quod praeterea suadet alterum hemistichium: *יְמִינָם וְיָמִין שֶׁקֶר*, *dextra eorum dextra mendacii*. „*Aben-Esra*, et *Kimchi* aliique interpretes *dextra* hic de *robore et potentia*, ut alibi saepe, explicant. At rectius R. *Salomo* ad iusjurandum *dextram* hic refert: *בַּשֵּׁט יְמִינָם, בַּשֶּׁקֶר נִשְׁבְּעִין*, *falso jurant, extendentes ad jurandum dextram*. Confirmat hoc Arabismus, ubi *يَمِين*, *دَيْمِين*, *dextra* est, et *iusjurandum* [Cf. J. D. MICHAELIS *Supplem.* p. 1091. 1092.]. R. *Adonim* etiam, a *Kimchio* laudatus, *פִּירַשׁ אֹחֲזוֹ לְשׁוֹן* *פִּירַשׁ אֹחֲזוֹ לְשׁוֹן* explicavit sensu *juris jurandi* ex Arabismo. Ita et *Ben Bileam* apud *Aben-Esram* *אָמַר כִּי שְׁבוּעָהּ מִן הָעֲרָבִי* *ait, dextram eorum ex lingua Kedarena tantum esse, atque iusjurandum eorum*.” A. SCHULTENS *Animadvexss. philolog.* ad. h. l.

9. *שִׁיר הַדָּשׁ* *Canticum novum* ob nova a te accepta beneficia; vel: exquisitum, vid. Pf. XXXIII, 3. XL, 4. XCVI, 1.

10. Canam Deo illi, qui me, Davidem, cultorem suum, ab exitio, quod ab hostibus imminuit, liberavit. Enallage personae eademque constructio, quae Jes. XXVIII, 16. LIV, 1. Ezech. XXI, 30. Cf. STORRII *Observatt.* p. 388. מַחֲרֵב רָעָה Chaldaeus interpretatus est: מַחֲרֵבָא דְגִלְיָתָא בִישָׁא דְגִלְיָתָא a gladio malo Goliathi. Sed non est dubium, intelligenda esse omnia in universum pericula a gladiis adversariorum.

12. Sunt, qui hoc Versu, et duobus, qui proxime sequuntur, barbarorum illorum, Va. 7. 8. commemoratorum sermones jaetabundos existiment relatos, quibus res suas florentissimas praedicent. Quod si sumas; post וְשָׂמָּה erit אֲמָרִים s. אֲמַר לְאֲמַר subaudiendum. Ita Alexandrinus: ὡν οἱ υἱοὶ ὡς νεόφυτα κ. τ. λ. Alii וְשָׂמָּה vertunt eo quod, quia, ut Genes. XXXI, 49. Levit. XX, 9. Cohel. IV, 9, sive quandoquidem, ut Jos. XXII, 31. Nehem. II, 3, atque haec de hactenus acto tempore interpretantur, ut petat, ne interrumpatur ab illatione calamitatis novae ab hostibus pristina et hactenus communicata felicitas, q. d. nam res nostrae alioquin bello se habent, ac restat tantum, ut nos afferas e manibus istorum extraneorum. Nos vero sensum magis idoneum nasci putamus, si וְשָׂמָּה pro וְשָׂמָּה לְאֲמַר, ut, quo; capiatur (ut Deut. IV, 40. וְשָׂמָּה לְאֲמַר לְאֲמַר, ut bene sit tibi et filiis tuis, porro Gen. XI, 7. Num. XXIII, 13. et locis pluribus a NOLDIO in *Concordant. Particular.* p. 102. ed. Tymp. recensitis), ut petat rex, velit se Deus e periculis praesentibus eripere, et adversus molitiones hostium custodire, ut parta per ipsum pace res Israeliticae crescant et floreat. Vertendum igitur, ut sint filii nostri sicut plantae scil. adolescentes, vividae. Chaldaeus pro פְּנִימָיִם posuit דְּרָקְלִין, sicut plantae dactylorum. Cf. Pf. CXXVIII, 3. Simili imagine VIRGILIUS usus *Aeneid.* IX, 674. Abietibus juvenes patriis et montibus aequos. מְרִלִים dubium est, ad נְטִיעִים referendum sit, an vero ad בְּנֵיִם, nam verbum בְּנֵיִם dicitur non tantum de liberis, ut Jes. I, 2. Hof. IX, 12., ve-

rum de plantis quoque, vid. Jef. XLIV, 14. Jon. IV, 10. Ad plantas retulit Alexandrinus, qui ὡς νεόφυτα ἰδρυμένα vertit, vel, ut in aliis codicibus legitur: ὡς νεόφυτα ἡδρυμένα. Videtur tamen praeferendum alterum ob proximum nomen aetatis, בְּנֵי יָרֵחַ, quod hominum est, non plantarum. Chaldaeus: מִן טַלְיֵי חַהוּן: *in doctrina legis inde a pueritia sua educati.* — יָרֵחַ

plerique *angulares columnas* ex Arabico نُرُوءِيَّةٌ, et Syriaco ܐܢܘܠܝܐ, *angulus*, interpretantur (cf. J. D. MICHAELIS *Suppl. p. 595. seqq.*), Aquilam et Hieronymum sequuti, quorum ille ὡς ἐπιγώνια, hic *quasi anguli*, vertit. Hoc certum, nomen יָרֵחַ Zach. IX, 15. de *angulis* altaris dici. *Columnarum* similitudinem vero spectare existimant ad proceritatem rectam, sicut poeta Pf. CXXVII, 4. sagittarum rectae proceritati comparat filios, et Cant. III, 6. puella procera assimilatur עֲשֵׂן חַיִּמְרוֹת, *eldationibus fumi*, s. fumo columnae instar in altum ascendenti. Ego tamen hoc loco propter additum מְחֻשְׁבֹּת, i. e. *artificiose dolatae*, similitudinem rectius puto ad formam et speciem, egregiamque membrorum commensum referri, hoc sensu: crescant filiae nostrae pulchre et speciose, ut similes sint columnis angulorum, quae exquisito opere elaboratae in aedificiis magnificis collocari solent. Alexandrinus κεκαλλωπισμένα vertit, exquae eo Vulgatus *ornatae*, Syrusque ܐܡܪ ܦܢܝܢܐ ܕܡܫܚܐ, *ut sponsae ornatae*. A quibus non multum Chaldaeus discrepat, qui ܘܢܚܘܢܝܐ, *splendidas*, reddidit. Qui omnes vocis Hebraeae explicationem petierunt ex Chaldaico ܘܢܝܐ, *splendor, fulgor*, et Arabico نُرُوِي, *ornavit*, unde نُرُوِي *habitus*, forma.

13. מְנוּיָנִי *Anguli nostri*, i. e. anguli aedium nostrarum, s. horrea, promtuarum nostrarum, ut veteres omnes reddiderunt; cf. MICHAELIS *Suppl. p. 597.* מְלֵאִים, *Pleni sunt*, omni scilicet genere bonorum, ut Deut. VI, 11. Neh. IX, 25. ܘܒְּתָיִם מְלֵאִים ܕְּכֹל-טוֹב — *Exire facien-*

cientes (de verbo פיק cf. not. ad Pf. CXL, 9.), i. e. proferrantes, effundentes, suppeditantes omnis generis opes. Non male Alexandrinus ἐξερευγόμενα (scil. ταμεία), Vulgatus *eructantia*, Hieronymus *supereffundentia*. וַיִּזְלַח מִן מִן *A specie ad speciem*, i. e. unum genus edulium post alterum, summa varietate et copia. Similem constructionem, quae abundantiam et continuitatem infert, vid. Pf. LXXXIV, 8. XCVI, 2. Jerem. IX, 2. Cf. GLASSII *Philolog.* S. p. 448. ed. Dath. וַיִּזְלַח *speciem* notare videtur, ut Aramaeum וַיִּזְלַח et וַיִּזְלַח. Sic Genes. I, 24. pro Hebraeo מִן מִן Onkelos מִן מִן posuit. Alii ad וַיִּזְלַח, *alere, cibare* referunt, ut וַיִּזְלַח idem significet quod וַיִּזְלַח, *alimentum*, Genes. XLV, 23. 2 Paral. XI, 23. Sed tum cum Camez, וַיִּזְלַח, scribendum fuisset. Veteres interpretes וַיִּזְלַח putabant idem esse, quod וַיִּזְלַח, *hic*, fere ut Chaldaei ex וַיִּזְלַח Hebraeorum, Zain in Daleth mutato, et Jod adjecto, וַיִּזְלַח faciunt. Hinc Alexandrinus: ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τούτο. Vulgatus: *eructantia ex hoc in illud*; Hieronymus: *effundentia hoc in illud*; Syrus: *effusa unum in alterum*; hi omnes ita dictum intelligentes, ut unius promptuarii opes in alterum sint transferendae propter abundantiam. At Chaldaeus: מִן מִן מִן מִן *quae* (promptuaria) *suppeditant* necessaria *ex anno in annum*; proprie *ex hoc* scil. anno *in illum*. „Graves sane auctores,” inquit J. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 635. „sed displicet pronomen non nisi semel obvium, hybridum, forma Chaldaicum, litera וַיִּזְלַח Hebraicum.” צֶמֶד מִן מִן *Oves nostrae* s. greges ovilli (cf. not. ad Pf. VIII, 8.) sunt *millescantes*, i. e. recte explicante Jarchio, *per chiliades foetificantes*. Chaldaeus: מִן מִן מִן *parientes millia*. Alexandrinus πολυτόκα, Vulgatus *uberes foetu*, multiparae; *mille* enim synecdochice pro multis, ut Pf. L, 10. XCI, 7. מִן מִן *Imo in myriades auctae*, vel multiplicatae. Cf. nomen Pf. III, 7. XCI, 7. Chaldaeus: מִן מִן *multiplicantes myriadas*. Alexandrinus: πλγ-

πληθύνοντα. וַיִּרְבּוּצֹהָרָה. *In vicis* s. plateis *nostris*, ut, cum egrediuntur, vel ingrediuntur, plateae illis refertae sint. Cf. Deut. XXVIII, 4. XXX, 9.

14. In vocis מְסַבֵּלִים explicacione discrepant interpretea. Quum סָבַל *portare*, *bajulare* onus significet (ut Genes. XLIX, 15. Ies. LIII, 4. 11.), non pauci *onustos* scil. carne et pinguedine intellexerunt. Ita Alexandrinus, qui ταχέϊς, Hieronymus, qui *pingues*, et Vulgatus, qui *crassos* vertit. Alii ad fortitudinem boum retulerunt, bajulare onera aptorum. Sic Chaldaeus: מְרִי מְסָוִי, propr. *domini oneris*, i. e. bajulationi apti; Kimchiusque in Lexico (sed et alteram explicacionem adferens): *fortes, et qui ferre possunt onera*. Eodem redire videtur Syri

ܩܘܒܝܢܝܢ, *robusti, fortes*; nisi Alexandrini ταχέϊς exprimere voluerit. Cui interpretationi J. D. MICHAELIS in *Supplem.* 1711. recte opposuit, bovem non esse bajulatorium animal. Neque tamen magis probandum nobis videtur, quod ipse adfert: *boves nostri crescunt, seu adole-*

scunt, ex Arabico شَبِلَ, *crevit, adolevit*. Nullus enim est V. T. locus, cui haec notio congruat, ut jure meritoque dubitandum sit, Hebraeis illam usitatam fuisse. Neque Chaldaico, Syriaco, aut Samaritano סָבַל ea significatio inest. Rectius BOCHARTUS in *Hieroz.* P. I. L. II. Cap. XXX. p. 295. nostrum מְסַבֵּלִים *onus uteri gestantes*, id est foetas, gravidas explicavit, quemadmodum Arabum حَمَلٌ, *ferre, portare*, et in utero *gestare* significat, et prae-

gnans mulier تَمَلٌ, id est *onusta* dicitur. Romanis quoque gravidae boves *sordae* a *serendo* dictae. מְסַבֵּלִים, ex eorum nominum, quae Grammatici *epicoena* dicunt, numero (cf. STORRII *Observatt.* p. 89. SCHROEDERI *Syntax.* Reg. XXI.), ut plura alia animalium nomina, heic ut ad foeminam referatur, locus postulat, ut Deut. VII, 13. מְסַבֵּלִים est *foetus vaccarum tuarum*. Proxime antea nosser rogaverat, ut oves millicuplis foetibus auferentur, nunc

nunc etiam armentis exoptat eandem foecunditatem. Non minus variant interpretes in iis, quae sequuntur, explicandis. Et primo quidem verba אין פֶּרֶץ Kimchius sic interpretatur: *In nobis et in pecudibus nostris nulla sit orba; nam פֶּרֶץ significat orbitatem.* Id vero probat ex eo, quod Uzae orbatio, seu clades פֶּרֶץ vocatur 2 Sam. VI, 8. Eundem sensum forsan spectavit Syrus, qui سوما حستى وخصون, *nec sit in eis sterilis.* Bochartus l. c. interpretatur: *ne sit abortus (in armentis nostris).* Existimat abortum פֶּרֶץ, quod nomen proprie *violentam eruptionem* significat (vid. 2 Sam. V, 20. Job. XXVIII, 4. Hof. IV, 2.), recte nominari, quod abortus sine violenta ex utero eruptione non fiat; additque de foeta ex utero erumpente verbum פֶּרֶץ Genes. XXXVIII, 29. usurpari. Quo loco tamen minime de abortu, sed de maturo ac vivido foetu, ex utero matris non sine singulari vigore erumpente sermo est. Quodsi vero ad abortum verba nostra referre velis, ea cum iis quae proxime sequuntur, וְאִין יוצאה, sic essent vertenda: *non sit ruptura uteri intempestiva, neque exiens, immaturus partus*, coll. ad hoc posterius Dent. XXVIII, 57. Nimum tamen hoc modo extrinsecus textui insertur. Jarchius, cui אלופיני h. l. non sunt *boves*, sed *principes*, quomodo אלוף Genes. XXXVI, 15. 17. et saepius usurpatur, principes moneri putat, ut inferiores ferant, qui vicissim eis obsequantur, ne fiat פֶּרֶץ, *divisio* in populo. Parum profecto apposite. Aliqui פֶּרֶץ de caularum *ruptura* interpretantur, ita ut feris bestiis et furibus aditus pateat ad armenta. Ita Alexandrinus: οὐκ ἐστὶ κατάπτωμα Φραγμῶν, et Vulgatus: *non est ruina maceriae.* Aben-Elra *rupturam* in muris urbium h. l. putat significari, de qua nomen פֶּרֶץ 1 Reg. XI, 27. Alii in universum *rupturae nomine infortunium* intelligendum putant, quo felicitatis integritas laeceretur. Alii: non est *irruptio* vel *perruptio* hostium, perruptis scil. praesidiis vel ordinibus nostris, sed omnia apud nos pacata et bene composita sunt, coll. 2 Sam. V,

20. כפרץ מים *Perrupit Jova hostes meos coram me* כפרץ מים
sicut rapturam aquarum. Ita Amyraldus: neque sit no-
 bis sustinendus *impetus*, factus ab hostibus, neque *eru-
 ptio* in eos facienda; nam יוצא de obfessorum eruptione
 in hostem facienda capit, quomodo verbum יצא Jud. IX,
 33. 38. 39. sumitur. Nos quidem cum Aben-Esr- פרץ de
 percussis urbium moenibus censemus intelligendum, et
 verba יוצא וזאין ita interpretanda: *neque exiens* sit scil.
 נפש (saepius subaudiendum, ut 2 Sam. XIII, 39. Pf.
 XVI, 2.), *anima* ulla, i. e. ne sit ullus, qui aut fugam ca-
 pessere coactus, aut captivus ab hostibus abductus ex urbe
 migret; vel, יוצא sensu neutro accepto: *nihil exeat*,
 scil. direptum ab hostibus; cui sententiae optime congruunt
 verba postrema: וזאין צוהה ברהבהינו *et nullus clamor* scil.
 luctuosus, צוהה בביתהא, *clamor ululatus*, ut Chaldaeus
 vertit, *in plateis nostris.* Deprecaturus igitur belli cala-
 mitates, petit, ne urbis ab hostibus expugnatae mala hor-
 rifica experiantur, cum rupto urbis muro, et portis effra-
 ctis hostes in urbem ingressi omnia caede rapinisque com-
 plent, ululatuque et clamore omnia miscentur. Bochartus
 verba וזאין יוצא subaudito nomine פרה, sic exposuit:
nec sit vacca, quae emittat, s. ejiciat semen, aut foetum
 (coll. Job. XXI, 10. *Vacca ejus concipit, nec respuit se-
 men*), quasi יוצא positum esset pro transitivo מוציא, quo-
 modo יוצא et Amos. V, 3. aliqui interpretantur. Verum
 de ejectione seminis e valva וציא simpliciter dici vix puto.
 Alii post וזאין subaudiunt רעה (coll. Jerem. XXV, 32. רעה
 יוצא מנוי אל-גוי), ut sensus sit: nullum exoriatur ma-
 lum, infortunium. Exemplum omitti nominis רעה afferunt
 Job. IV, 5. coll. II, 11. Ezech. VII, 10. Et Chaldaeus וזאין
 מוצא reddidit וזאין מוצא *nec exitus* s. prodiens
sit malum.

15. O beatum populum, cujus res eo statu sunt!
 Quam felix est ea natio, cujus Jova Deus est! Ille enim
 solus omnia ista bona suppeditare potest.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS QUINTUS.

A R G U M E N T U M.

Celebrat gloriam et potentiam Dei, quae in omnibus operibus ejus elucet, sed inprimis benignitatem, quam exhibet generi humano universo, et eximiam eis, qui colunt eum, et ad eum confugiunt: hos sustentat, alit, exaudit, conservat. Singuli hujus carminis Versus literis primoribus elementorum Hebraicorum ordinem repraesentant, ut in Psalmis aliis pluribus factum est, vid. Argument. Ps. XXV. p. 681. In nostro Psalmo autem desideratur is Versus, qui a litera *Nun* erat incipiendus post Vs. 13. Extitisse quidem aliquis putare possit, et vere putavit CAPPELLUS, Verum istum in eo codice, e quo Alexandrinus Graecus interpres suam translationem concinnavit. Nam post Vs. 13. in Alexandrina versione haec leguntur: πιστὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Quae ipsa et in Latinam Vulgatam, Syriacam, Arabicam, et Aethiopicam versionem translata sunt. Sed manifestum est, ista levi duarum tantummodo dictionum mutatione, et prima in subsidium ex Deut. VII, 9. accessita, penitus ex Vs. 17. hujus ipsius Psalmi desunta

sumta esse, et hebraice ita sonarent: נאמן יהיה).
 בכל-דבריו ובכל-מעשיו Obelo proinde Grae-
 cum illum Versum merito notavit Scholion Grae-
 cum codicis Vaticani, nec eum agnovit Hierony-
 mus, nec Aquila, nec Theodotion, nec Chal-
 daeus, nec Masorethae, nec interpretes Hebraei.
 Neque probabile esse, vel casu hunc Versum ex-
 cidisse, vel studio expunctum esse, recte obser-
 vavit. BUXTORFIUS **). „Casu fieri non potuit,
 quia error ob interruptam seriem Alphabeti ni-
 mis manifestus et facile deprehensus fuisset. Stu-
 dio cur expunctus esset, quum nihil in eo sit,
 quod Judaeos offendere, vel ad eum eradendum
 permovere potuisset?“ Cf. Argument. Pf. XXV.
 p. 683.

3. וְלִבְהַלְחֵן אֵין חָקֵר Et magnitudini ejus nulla est
 scrutatio, quanta sit ejus potentia, nemo investigando
 exquirere, nedum verbis eloqui potest. Aben-Esra: „fe-
 cus, quam finita est potentia omnium regum aliorum.“

6. Praefixum ו hujus Versus initio causali significa-
 tione est capiendum, [ut Pf. XLIX, 10. CXLIV, 3. al., cui
 respondet alterum ו ante וְיִלְוֶהָ, ideo vertendum. Hoc
 enim sine se canere res gestas Dei significat, ut propage-
 tur ad posteritatem memoria illarum: ut virtutem, vim
 incredibilem terribilium scil. factorum tuorum celebrant,
 ideo ego, eos incitandi causa, maxima facta tua enarrabo.

7. Sic רב-טובהך multitudinem bonitatis tuae, i. e.
 ingentem tuam bonitatem. Nomen רב Kimchi recte ob-
 servat

*) Quae ipsa verba leguntur in codice Hebraeo Aca-
 demiae Dublinensis, seculo XV. exeunte scripto (numero
 142. a Kennicotto signato) in ima parte paginae.

**) Anti-Crit p. 437.

servat esse h. 1. non adjectivum sed substantivum, ut Jes. LXIII, 7. Pf. XXXI, 20. *יְבִיעִי* *Ebullient* (cf. not. ad Pf. XLV, 2. p. 1012.), quasi perpetuo fluxu orationis edifferrent, sicut scaturigo, jugiter ebulliens, perpetuo novas effundit aquas. Cf. Pf. XIX, 3. LIX, 8.

8. *אָרְךָ אֲפִים וְגוֹזֵל-חֶסֶד* *Tardus ad irascendum, et promptus facillisque misericordiae*, cf. Pf. LXXXVI, 15. CIII, 8.

9. Verba *וְרַחֲמֵי עַל-כָּל-מַעֲשָׂיו* non sunt comparative intelligenda, quasi diceret, superare misericordiam omnia opera ejus, sed hoc sensu: misericordiam effundit super omnia ab ipso creata, erga universas res creatas exercet.

15. *בְּעֵתוֹ* Kimchius explicat *cuius in tempore suo*, i. e. *ἐν σὺναίσις, in tempore opportuno*, ut Alexandrinus et Vulgatus verterunt, quod aliqui eo referunt, quod alia animantia de nocte sibi cibum parant, alia interdum. Cf. Pf. CIV, 20 — 23. Alii vero suffixum referunt ad *אֲכָלָם* *cibum ipsorum*, iusto tempore paratum, et intelligunt, quod suo quaeque tempore fruges maturescant, et adolescant herbae, quibus aluntur.

16. Tu, tanquam benignissimus et liberalissimus moderator ac rector, non restricta manu, sed aperta largiter illis qui indigent tribuis, et satias omne animal eo cibo, quem quodque cupit, et illi jucundus est; id enim significat *רָצוֹן*, quod Kimchi bene sic explicavit: *כָּל-אֶחָד לְפִי רָצוֹנוֹ וְלִפֵּי תַאֲרָחוֹ* „Ut Vs. 19. *רָצוֹן יִרְאִי* sunt *desideria piorum*, sic in hisce verbis *desideria animalium*, sunt victus, quem optant, et quo delectantur.“ DATHIUS.

18. *קְרוֹב* *Prope est*, id est, exaudit, voces ad se clamantis et invocantis accipit; nam apud nos ex longinquitate fieri solet, ut minus audiamus; qui ergo audit, is prope est. Cf. Jes. LV, 6. Pf. XXXIV, 19.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS SEXTUS.

ARGUMENTUM.

Non in terrenorum regum ac principum, sed in Dei regis potentia spem esse collocandam, cujus et potentiam ac vires, fidem et clementiam, praesentem in afflictis rebus opem, et regnandi justitiam celebrat. Graecae Alexandriae hujus Psalmi versioni, ceterisque, quae ex illa sunt factae, praescribitur nomen *Haggaei* et *Zachariae*, sicut et Psalmis duobus, qui proxime sequuntur. Certe quae Vs. 7. et 8. hujus carminis habentur, optime congruebant reversis ex Babylone, ut non absurde dicatur, vel ab illis hominibus Psalmum ad occasionem praesentis temporis decantatum, vel ad horum hominum personam apte compositum. Videntur autem omnio Psalmi hi quinque postremi initiis consecrati templi secundi usurpati fuisse. Habent pleraque haec carmina ἀπενδοχὰς frequentes ex Davidicis, quorum aliqua paene centones haberi possunt.

2. בְּתוֹרַי *In duratione mei*, i. e. dum ero, i. q. בְּתוֹרַי
hemistichio priore. Ita Genes. XLVIII, 15. אֲדוּרַי *a du-*
ratione mei est a quo tempore exstiti. Cf. SCHROEDER
Syntax.

Syntax. Reg. XCV, b. β. GLASSII *Philol.* S. p. 361. seq. edit. Dath.

4. Ante מַחֲוֹת subaudiendum מַחֲ, ut Pf. XCI, 7., ubi not. cf. Quando exhalatur anima, quando migrat e corpore spiritus hominis, in pulverem et terram redigitur corpus ejus, unde extitit (Genef. III, 19. Cohel. XII, 7.), simulque tum pereunt consilia ipsius, et quae instituit univcrsa. Quid igitur in his esse potest, quo fidat aut nitatur quicquam? עֲשֵׂהוּבֹהוּ hoc tantummodo loco obvium, ejusdem haud dubie significatus ac עֲשֵׂהוּבֹהוּ Job. XII, 5. *cogitationes* (nam עֲשֵׂהוּ Aramaeis et Hebraeis est *cogitavit*, vid. Dan. VI, 4. et Chaldaicam versionem Jerem. XVIII, 12.), i. e. consilia, molimina, et proposita.

5. מְשַׁרְי מְשַׁרְי Beatitates scil. istius hominis sunt (cf. Pf. I, 1. XL, 5.), similis ellipsis qualis Pf. LXV, 5. מְשַׁרְי מְשַׁרְי Cujus in auxilio, vel cui in auxilio est *Deus Jacobi*, cujus adjutor est ille Deus, quem Jacobus colebat, vel, ut Jarchi explicat: „qui Jacobo promittit: *ego adero tibi, et custodiam te*, Genef. XXVIII, 15.“ Ad constructionem cf. Exod. XVIII, 4. et not. ad Pf. LIV, 6.

8. פָּקַח עֵוְרִים פָּקַח עֵוְרִים *Aperiens caecos*, i. e. oculos caecorum, caecis visum reddit. Aliqui *caecos* h. l. intelligunt in carceris tenebris et squalore detentos, ut Jef. LIX, 9. 10. Et כְּפִנְפִיּוֹת כְּפִנְפִיּוֹת, *incurvatos*, i. e. malis afflictos et dejectos, alli vinctos in carcere dictos existimant, qui compedibus curvati, stare non possunt, hos igitur compedibus solutis, erigit.

9. Jova tutela sua protegit מְגֵרִים מְגֵרִים *peregrinos*, qui solent injuriis et insultibus peti, cf. not. ad Pf. XXXIX, 13. וְהָיָה וְהָיָה וְהָיָה *Orphanum et viduam statuminat*, (cf. Pf. XX, 9., eorum conditionem alioqui labantem stabilit, ne contemptu superbiorum, et violentorum injuriis corruant. וְהָיָה וְהָיָה וְהָיָה *At viam improborum distorquet* s. invertit, vel *errantem facit* cf. not. ad Pf. XXXI, 11.), i. e. efficit, ut eorum cogitata et consilia aut nullum exitum habeant, aut longe diversum, quam

quam ipsi cogitarant, ut in ruinam et perniciem suam praecipites ferantur.

10. Ante dixerat (Vs. 3. 4.) non esse in principibus fiduciam ponendum, quod illorum potestas et consilia morte ipsa evertantur; nunc idcirco ait Jovae regnum sempiternum fore, quo probet, bene in illo spem collocari, qui sit aeternus rex, atque adeo perpetuo possit juvare. Hemistichio altero *Sionem*, hoc est, Sionios compellens jubet esse securos, quippe qui pro Deo habeant Jovam aeternum regnaturum.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Hic etiam Psalmus celebrat, et alios hortatur ad celebrandum, gratiam et beneficentiam Dei, praesertim erga populum Judaicum, ita tamen, ut excurrat ad beneficiorum communium commemorationem, quae potentia et benignitas ejus praestiat tam omnibus animantibus, quam hominibus, confirmando perturbatos, erigendo prostratos, pascendo anni proventu, tempestate bona, pacem conservando terris, custodiendo politiam et civitatem. Suadet Versus secundus, reversis e Babylonia exsulibus carmen esse conditum, et quum jam otium illis esset a vicinis gentibus, portaeque ac muri essent resituti, ut ex Versu 13. et 14. constare potest. Cf. Argument. Pf. CXLVI.

1. זְמַרָה מֵלִהְיוֹנוּ *Pfallero Deo nostro, vel Deum nostrum*, ut illum, circa quem cautus occupatur. זְמַרָה infinitivus *Piel*, cum ה paragogico, ut Levit. XXVI, 18. Verbum autem sine sequente *Lamed* etiam construitur Pf. XLVII, 7. LXVI, 2. LXVIII, 5. 33. al. זָמַרָה, *Decens*, Aben-Efra monet esse Participium Niphal formae נִזְמַרָה Levit. VII, 9.

2. נִדְרָחֵי יִשְׂרָאֵל *Dispersos*, i. e. exules, ex suis sedibus et patria expulsos *Israelitas*, ut Jef. XI, 12. LVI, 8.

3. שְׂבוּרֵי לֵב *Contriti corde*, appellantur ii, qui in magno aliquo cruciatus et angore animi versantur, quorum cor et animus dolore intimo vulneratus est et fractus. Tales autem h. l. exules et in exilium abducti vocantur, ut Jef. LXI, 1.

4. Potuit Deus facile hinc inde dispersos *Israelitas* congregare, quem nihil fugit, adeo ut stellas universas toto superiore orbe dispersas nullo negotio numeret, vel ipsas nominatim cians. Cf. Jef. XL, 26. XLIII, 1. XLV, 3. 4.

8. Celebrandi Dei argumentum, ut Job. V, 9. 10. XXXVII, 6., ponitur pluvia, quippe ejus beneficio; si tempestiva est, animantibus victus paratur, quo pertinet Versus proximus. הַרְרִים, in *montibus*, siccis alioquin et aridis, et ut fluminibus nulla arte irrigari possunt. In Graeca Alexandrina atque Latina Vulgata versione additum legitur: καὶ χλόην τῆ δουλεία τῶν ἀνθρώπων, *et herbam servituti hominum*. Huc translata ex Pf. CIV, 14.

9. בְּנֵי עֹרָב *Filiis corvorum* plerique pullos *corvorum* intelligendos putant, et interpretantur de mirifico quodam pastu, qui eis divinitus curetur, quando deferuntur a parentibus, post עֹרָבֵי autem subaudiunt עֹרָבֵי, *ad eum* scil. Deum, ut sensus hic sit: cibum procurat pullis *corvorum* eum invocantibus. Sic et Job. XXXVIII, 41. (al. XXXIX,

XXXIX, 3.). *Quis praeparat corvo escam suam, quum pulli ejus ad Deum clamant, et vagantur luc atque illuc absque cibo?* Quia tamen filii corvi ex linguae Hebraicae usu etiam esse possunt corvi simpliciter (cf. GLASSII *Philolog.* S. p. 95. seq. ed. Dath., sunt, qui corvis *συμσδοχινῶς*, tanquam specie pro genere, h. l. omnem avem significari existiment, ut sensus sit hic: escam suppeditat cum ceteris animantibus universis, tum avium generi; coll. Luc. XII, 24. *Considerate cervos, non ferunt, nec metunt*, pro quo est, apud Matthaeum VI, 26. *aves sub coelo.* Cujusmodi explicationibus imaginis poeticae vividi colores penitus extinguuntur. Recte vero observavit BOCHARTUS *Hieroz.* P. II. L. II. Cap. XI. Tom. II. p. 798. seq. edit. Lips. tam nostrum, quam Jobi locum eo spectare, quod corvus pullos jam enutritos, et ad volatum habiles, nido pellit, ut in posterum sibi prospiciant. Tum igitur, quum nondum sint plenis viribus, nec in perfecto vigore aetatis, neque dum ad victum proprio labore atque industria sibi comparandum adfuerint, consilii inopes magna voce crocitant (יִקְרָאוּ), et aërem querulis clamoribus implent. In quibus angustiis Deus illis succurrit, et victum suppeditat.

10. Exemplis divinae providentiae propositis ostensum est, Deum illis quoque animantibus opem ferre, et necessaria suppeditare, quibus nullum sit aliud auxilium; deprimit jam eorum confidentiam, qui viribus suis aut copiarum subsidio freti a Deo salutem non requirunt. Summa hujus et proximi Versus, Deum non favere iis hominibus, qui viribus suis nituntur, sed piis et religiosis, qui et ipsum verentur, et sola ejus elementia pendere volunt. לא בְּבִיזָה הִסֹּס יִהְיֶה לָא Chaldaeus bene sic reddidit: לא בְּבִיזָה הִסֹּס יִהְיֶה לָא non delectatur fortitudine eorum, qui equitant in equis. Kimchi: אֵיכָנֶה הִפֵּץ בְּאָדָם non delectatur homine, qui in robore equi fiduciam ponit. Cf. Ps. XX, 8. XXXIII, 16. 17. Hemistichium alterum, לא בְּשֹׂקֵי הָאִישׁ יִרְצָה, Tom. IV. Oooooo non

non in cruribus equi oblectatur, aliqui de cruribus vel ad incendendum et agitandum equum agilibus, vel ad cursum et fugam ab hostibus expeditis interpretantur, coll. Amos. II, 15. *Velox pedibus non salvabitur, et adscensor equi non salvabit vitam suam.* Et notus est ille πτόδης ὠνός Achilles Homeri. Ego tamen accedere malo iis interpretibus, qui haec verba capiunt de pedestri exercitu ex fortissimis viris collecto. Coniunguntur enim duo praesidia, quibus reges et populi maxime confidere solent, exercitus cum equestres, tum pedestres. „Chrysoſtomus per *tibias* (ἄβω) arma videtur intelligere, non *crura*, id est, περικνηθίδας et ocreas, quod etiam Hieronymus in suis Commentariis sentire videtur. Alius quidam Graecus auctor a parte totius corporis firmitatem intelligendam censet. Pro *tibiis* editio Romana et Gallicana, Hilarius et Augustinus habent *tabernacula*: *Neque in tabernaculis viri beneplacitum erit ei.* Idem agnoscit Arnobius. Hi igitur Latini interpretes pro *κνήμας* legerunt *σκηναίς*. Varietatem ex Hebraeo natam puto, quod alii legerunt ἄβω *tibias*, ut nunc in Hebraeis codicibus legimus; alii *ἄβω*, *tabernacula*, quod hunc sensum habere videtur: non in tabernaculis viri, non in copiis et multitudine militum aut satellitum complacitum est Deo, ut Ps. XXXIII, 16. *Non salvatur rex per multam virtutem*, hoc est, non multo exercitu vallatus, atque praesidio, sibi salutem partam confidat. Haec autem verba putat Chrysoſtomus ad reverbos ex captivitate spectare, ne, quia infirmi et omnium egentes ac inermes erant, ea de re turbarentur, et animis conciderent.“

AGELLIVS.

12. Cum hoc Versu Alexandrina versio, et, quae ex ea sunt factae, incipiunt novum Psalmum, ut congruat deinceps numeratio Psalmorum cum hebraeis, quae discrepare ab his coepit supra Ps. IX. (CXLVII. cf. Prolegom. p. XXVI. seq.). Res tamen ostendit, non esse hoc novi carminis initium, sed cum praecedentibus cohaerere, et

et de iis dependere. Nam praemissa simili exhortatione, qualis Vs. 1. 2., ad laudandum Deum ob instaurationem urbis et rei publicae, redit iterum ad celebrationem beneficiorum, quae Deus in universum genus humanum conferre solet.

13. בִּי-חֹזֶק בְּרִיחֵי שַׁעְרֶיךָ *Quoniam roboravit vectes, repagula portarum tuarum, te egregie munivit adversus hostium insultus.* Ex his verbis maxime editum collat hoc carmen Nehemiae temporibus, aut post Nehemiae tempora. Primus enim Nehemias muris urbis portas imposuit, vid. Neh. III. בָּרַךְ בְּנִיךָ *Bene precatus est filiis tuis, i. e. civibus tuis, qui mirum in modum numero et opibus augentur, et bene ac fortunate vivunt.* לְ-תְּרַבְּתָם *Intra te, intra muros tuos.*

14. הָשֵׁם-בְּכֹלְךָ שְׁלוֹם *Qui posuit, constituit terminum tuum, fines tuos pacem, i. in finibus ac terminis, quasi praesidium quoddam ac stationem pacem ipsam collocavit, quae, ne bellum atque hostis propius ad muros audeat accedere, in ipsis finibus adveniēti occurrat, eumque longissime arceat.* Nam personae fictione utitur, et pacem tanquam praesidiarium militem facit. Simili figura, atque de eadem civitate Hierosolymitana in laurata dicitur Jesa. LX. 17. שָׂמַח בְּתְּרָתָהּ שְׁלוֹם. *Igitur sensus nostri loci: pacata confinia tua fecit, ut hostes ad limites tuos accedere non audeant.* הָלֵב הַשֵּׁם יִשְׂבֵּינֶךָ *Adipe tritici, optimo ac selectissimo frumento* (cf. Num. XVIII, 12. Deut. XXXII, 14. et ibi nott.) *satias te.* Effectus pacis. Cf. Levit. XXVI, 6.

15. Aliud celebrandi Dei argumentum, ex eo ductum, quod statim, atque aliquid in terris fieri Deus praecipit, uno momento, et quam celerrime ejus mandatam, quo opus est, perferatur ac perficiatur illico; id quod exemplis in iis, qui proxime sequuntur, Versibus confirmet. Malo hunc Versum sic accipere generaliter, quam cum Aben-Esra et Kimchio *Dei eloquium et verbum* pluviam interpretari; quae nutu et voluntate Dei fiat; quod coactum

לפני קרחו מי יצטרף *Coram frigore ejus*, i. e. ab ipso misso, *quis consistet?* Bene Amyraldus: „quum ventum aquilonem a septentrionum carceribus emittit, ut aërem percurrat, quis adeo algoris patiens est, ut vim frigoris illius perferre possit? Tum ingentia flumina, quorum aquae pontes indignari videntur, constricta gelu consistunt, et tanquam freno aliquo coercentur.“ Cf. Job. XXXVII, 9. 10.

18. Deus est, qui nivem, pruina, grandinem, et conglaciatas aquas in terram demittit, et rursus, ubi visum est, inducto atque excitato vento, aut pluvia, in aquas fluentes dissolvit. Ante ישלח subaudiendum אמ, ut Ps. CXLVI, 4. Si *mittit דברו verbum, mandatum suum*, quo frigus discedere atque dissolvi jubet. Chaldaeus: *ישדר קרום המהיה* *Mittit eorum caloris sui.* Kimchi: *solis ardorem et pluviam. ויתסם* *Et liquefacit ea, nivem, pruina, grandinem.* ישב רוחו יגלו-מים *Si spirare facit* s. jubet *ventum suum, fluunt iterum aquae*, lenioris aerae tepore laxatae ad pristinam fluendi naturam revertuntur.

19. Commemoraverat effecta providentiae divinae generalis, per quam hoc universum gubernat, quaeque ad omnes ejus partes aequabiliter pertinent. At populum suum Jova singularibus beneficiis adfecit, quae hoc et proximo Versu celebrat.

20. Cf. Dent. IV, 7. 8. 32—34.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS OCTAVUS.

ARGUMENTUM.

Evocantur res creatae universae ad celebrandas Deis laudes. Ita autem suum hoc carmen poeta distribuit, ut primum (usque ad Vers. 7.) ea, quae in coelo sunt, deinde quae in terra, compellet, et omnes ordines, aetates et conditiones hominum. Clausula vero celebrat beneficia collata populo Israelitico, qui Deum prae omnibus hac de causa laudare debeat.

1. *Laudate Jovam* מן-השמים *e coelis*, i. e. vos coelites, s. quaecunque in coelis estis. הַלְלוּהוּ בַמְרוֹמִים *Laudate eum* vos qui estis in *excelsis*, in summis coelis. Bene Chaldaeus: כָּל חַיְלוֹ מֵאַנְגְלֵי מְרוֹמָא *omnis exercitus angelorum excelsi*, in quo quasi domicilium vestrum constitutum est.

2. כָּל-צָבָאוֹן *Omnis exercitus ejus*. Aben-Esra *stellas* interpretatur, sed de iis Vs. 3., unde commodius h. l. tanquam angelorum synonymum accipitur, coll. 1 Reg. XXII, 19. Pf. CIII, 21.

3. כּוֹכְבֵי מוֹר *Stellae lucis* Kimchio sunt *planetae*, terrae propinquiore, nobisque adeo lucidiores ac fixae stellae. Sed nihil impedit, quo minus stellas in universum omnes, aut coelestia sidera, luce sua noctem ejusque tenebras illuminantia intelligamus; cf. Jer. XIII, 10. Ezech. XXXII, 8. Alexandrinus, qui πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς reddidit, pluralia in כּוֹכְבֵי perperam pro accepit.

4. שְׁמַי הַשָּׁמַיִם *Coeli coelorum* minime sunt *coeli infimi*, tanquam proximi nobis et utilissimi, ut quidam censent, sed potius *altissimi coeli*, s. ingentes et vastissimae sphaerae coelestes, quae tot vassa siderum corpora spatiosissimo ambitu suo continent. Progreditur enim nunc poeta ad ipsos orbis coelestes, summos et infimos, cf. Deut. X, 14. 1 Reg. VIII, 27. 2 Paral. II, 5. הַמַּעַל הַשָּׁמַיִם *Aquis quae supra coelum sunt*, alii aquas *supra-coelestes*, alii rectius *nubes* intelligunt. Quia nubes fiunt in sublimi, in ea regione, quae *coelum* solet appellari, illas cum sole, et luna et reliquis sideribus connumerat. Sic GROTIUS: „Nam etiam aer hic infimus *coelum* Hebraeis.“ Kimchi: „*coelum* etiam *aer* vocatur, coll. Gen. I, 20. 26. 30. II, 19. VI, 7. XI, 4.“ PLINIUS *Hist. Nat.* L. II. Cap. 38. „Namque et hoc *coelum* adpellavere majores, quod alio nomine *aera*.“

5. כִּי הוּא צִוָּה וַיְבָרָא *Nam ipse praecepit, et creata sunt* omnia illa coelestia. Addit ita rationem sive argumentum laudis. Respicit vero ad historiam creationis Gen. I., in qua omnia verbo Dei facta fuisse narrantur. Alexandrinus: ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν, comma posterius ex Pf. XXXIII, 9. additum est.

6. חֻק־בְּתוֹן לֹא יַעֲבוֹר *Statutum dedit eis, certum ordinem eis praescripsit, et non praeteribit*, s. peribit, i. e. servantur leges illis praescriptae; ita enim durant leges, et non pereunt, si servantur, et non violantur.

7. מִן-הָאָרֶץ *Qui estis in terra*, ut supra Vs. 1. מִן-הַשָּׁמַיִם Cf. not. Pf. LXXX, 14. Terrestribus vero accenset quoque belluas aquatiles; aqua enim, recte monente Aben-Esra, unum globum constituit. וְכֹל הַיָּם *Et omnes abyssi*; cen latibula, in quibus monstra illa (תַּנִּינִיִּים) habitant.

8. אֵשׁ *Ignis* qui in aëre gignitur ex sulphureis vaporibus, qui in sublime feruntur, i. e. fulmina ac fulgura. קִיטוֹר *Vapor*, nebula. Kimchi: „haec omnia, etli in aëre

aëre nata, ex terra tamen orientur.“ רִיחַ סָגְרָה עֵשֶׂה דְבָרֵי. *Ventum procellas* i. e. procellosum faciens verbum ejus, i. e. exsequentem jussa ejus. Cf. CIV, 4.

9. מְרִזִּים *Cedrorum* nomine sylvestres arbores in universum significantur; utpote nobilissimae illarum, opponuntur enim h. l. fractiferis.

11. Postremo compellat *homines*, quos ita munere et dignitate (Vs. 11.), sexu et aetate (Vs. 12.) distinguit, ut omnes tamen indiscriminatim et univérse cohortetur (Vs. 13.). Kimchi: „*hominis* ultimo loco meminit, sicut is ultimus in creatione fuit.“

14. וְיָרָם כְּרֹן לְעֵמֹו *Evehit cornu populo suo*, i. e. auget gloriam et potentiam populi sui. כְּרֹן Chaldaeus bene מְיָקָר, *gloriam*, reddidit. Cf. Pf. LXXV, 5. LXXXIX, 18. 25. Verba לְכֹל־הַסְּיִדְוִיִּו לְהַלְלָהּ aliqui praecedentibus nectunt hoc sensu: *laudem* i. e. *gloriam piis suis* scil. *evehit*, i. auget ob tot ipsius collata beneficia. Alii: *laus* scil. *Jovae omnibus piis erga ipsum* scil. *convenit*, decet; par est, ut omnes, qui ipsum colunt, et in quos tot et tanta beneficia confert, laudibus eum extollant. *Israëlitis*, עַם קְרִיבֹו *populo propinquo sibi*, i. e. quibuscum foedere se conjunxit, et quos prae ceteris populis sibi consecratos et dicatos esse voluit, Exod. XIX, 5. SCHNURRERUS in *Disfertatt.* p. 170. verba nostra interpretatur *populum propinqui* s. *amici sui*, quo Abrahamus sit intelligendus, qui et Jes. XLI, 8. 2 Chron. XX, 7. מִתְּהֵב מֵאֱלֹהִים dicitur. Cf. not. ad Genes. XVIII, 18. Habet tamen phrasis eo sensu accepta nescio quid insoliti; nec dubito, vatem, si illam sententiam exprimere voluisset, scripturum fuisse וְיָרָע מְבָרָהֶם מֵהֵב. Vulgari interpretationi non modo favet locus Deut. IV, 7., verum et interpretum veterum consensus. Alexandrinus: λαῶ ἑγγύζοντι αὐτῷ. Chaldaeus: עֵמֹו וְקְרִיבֵיֹו לֵיהּ, *populo, qui propinquus ei*. Syrus: חֲבֵרָו וְסָבִיבֵיֹו, *populo, qui propinquus ei est*.

PSALMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS NONUS.

ARGUMENTUM.

Laudibus extollit Jovam ob beneficia in Israe-
liticum populum collata. Sũnt, qui carmen initiis
regni Davidis editum censeant, quum arcem Sionis
cepisset, et hostes omnes vel subegisset vel profligaf-
set, atque in magnificam spem futuri temporis ere-
ctus esset. Alii reipublicae instauratae beneficium,
post exilium Babylonicum, celebrari existimant.
Alii denique ad temporum Maccabaicorum victo-
rias carmen pertinere conjiciunt. Certas tamen no-
tas temporis, quo editum est carmen, frustra quaeras.

2. יְשׁוּעָה יִשְׂרָאֵל בְּעֶשְׂרֵי. *Laetetur, exsultet Israel de
fundatore suo.* Recte monuit DATHIUS, non argutandum
esse in numero plurali nominis עֶשְׂרֵי, quasi eo innuatur Tri-
nitatis mysterium. Nam Pluralis numerus quandoque poni-
tur pro singulari ad denotandam magnitudinem et excellen-
tiam, ut יְשׁוּעָה Pf. XLII, 6. 12. XLIII, 5. שְׂמֵחוּ Pf. XLV, 16.
XLIX, 4. גְּבוּרָה Pf. XC, 10. Vid. GLASSII *Philol. S.* edit.
Dath. p. 58. Ita Jef. LIV, 5. בְּעֵלְיָה עֶשְׂרֵי יְהוָה, Job. XXXV,
10. אֱלֹהֵי עֶשְׂרֵי, Coh. XII, 1. בּוֹרְאָהּ. In quibus omnibus re-
spicitur nomen אֱלֹהִים. Cf. אֲרִיגִים קָשָׁה Jef. XIX, 4. et not. ad
eum loc. Respondet h. l. nomini מְלֶךְ in altero hemistichio,
et utroque nomine Deus significatur, qui et alias, ut Pf.
LIX, 6. Jef. XLIV, 2. LI, 13, עֶשֶׂה, *fundator* populi Israe-
litici vocatur, quod ejus politiam instituit.

3. בְּמַחֹל. h. l. non est *in choreis* interpretandum, ut
aliqui, post Alexandrinum, fecerunt; sed *fistula, tibia*, ut
idem

idem sit quod חליל (1 Sam. X, 5. Jef. V, 12.), ut Exod. XV, 20. Jud. XI, 34. XXI, 21. Et Pf. sequ. Vs. 3. hoc ipsum מחול inter alia cetera organa musica commemoratur. Cf. PFEIFFERUM *de arte Musica Hebraeor.* p. XLVI.

4. יָפְאָר עֲנִיִּים *Exornabit miseros*, i. e. qui deformes erant aerumnis multifariis, et miseri jacuerunt, ex miseriarum squalore extrahit, decoros et prae aliis conspicuos reddit, gloriam et salutem eis confert.

5. *Jubilabunt על משכבותם, super cubilibus suis*; significatur gaudium publicum, quod ad privatas cujusque res, atque ita in lectum uniuscujusque pertinet, sicut et mala publica. Aliqui de intestino gaudio, et quod quasi in somno gaudetur. Alii: *cantabunt etiam in cubilibus suis*, id est, noctes etiam, et in lectulis suis, atque ita dies noctesque, continuo. Cf. not. ad Pf. IV, 4.

6. רִנְּנוּ אֵל *Exaltationes Dei*, i. e. laudes, quibus eum extollunt; cf. verbum Pf. XCIX, 5. 9. XXX, 2. al. Alii subaudiunt שִׁירוּ, ut significet proprie *cantus exultantes* scil. Deum. הָרֵב הָרֵב בְּפִיּוֹ *Gladius gemini oris* (διότρομος Hebr. IV, 12.), i. e. utrinque acutus, atque ad mordendum absumendumque velut aptus. Ita Jud. III, 16. Ehud narratur gestasse שְׁנֵי פִיּוֹ הָרֵב הָרֵב, *gladium oris duplicis*, et Prov. V, 4. verba meretricis blandientia dicuntur acuta בְּהָרֵב פִּיּוֹ. Hoc loco prima syllaba geminatur, sicut in תִּקְלוֹן, *ignominia*, Habac. III, 16., et in הִלְקִלְקוֹת *lubricitates*, Pf. XXXV, 6. Tales gladios utrinque scindentes h. l. dicuntur gestare Israelitae, quibus ultionem exercent adversus gentes hostiles, ut sequitur Vs. 7.

9. לַעֲשׂוֹת בְּהֵם מִשְׁפַּט בְּחַיִּב *Ad faciendum cum iis iudicium scriptum*, scil. in libro legis, ubi Deus populi sui hostes internecone deleri jubet, vid. Deut. VII, 2. XXXI. XXXII, 41. coll. Ezech. XXXVIII. XXXIX. GROTIUS similitudinem petitam exillimat ex sententiis, quae descriptae recitari solebant. Deus *describere* dicitur, quod decernit Judae Vs. 4. Apocal. XIII, 8. XX, 15.

PSALMUS CENTESIMUS QUINQUAGESIMUS.

ARGUMENTUM.

Exhortatio ad celebrandum Deum omni genere Musices, vocis et carminum, et chirurgica universa, quae fuit usitata illis temporibus. Sicuti Psalmus CXLVIII. universitatem rerum excitat ad Jovae laudes celebrandas, ita hic Musicam templi et ceteram omnem evocat.

1. *Laudate Jovam בְּקִרְשׁוֹ in sanctuario, i. e. templo ejus, et בְּרִקְיָע in expanso scil. coeli (Genes. I, 6. Pf. XIX, 2. Jof. XLII, 5.), i. e. vos angeli et coelites. Significatur igitur, terrenam, in Sanctuario, et coelestem in coelis sedem Jovae, laudes ipsius personare. Expansum s. coelum עָצָה, roboris ejus, i. e. in quo potentiam suam et virtutem divinam luculenter ostendit. Cf. Pf. VIII, 4. Quidam hoc additum existimant ad exprimendam coelium soliditatem, tum influendi vim et efficaciam. Sed Kimchius simplicius sic dictum putat, quia in coelo vel maxime conspicitur immensa potentia creatoris.*

2. *בְּבִרְתֵּי קִרְבָּנָיו Propter potentissima facta ejus, propter admirabilia facta potentiae et virtutis ejus. כָּרָב קִרְבָּנָיו Secundum multitudinem magnitudinis ejus, omnem magnitudinem et majestatem ipsi tribuite (Deut. XXXII, 3.), prout meretur infinita ipsius majestas. Cf. Dent. III, 24. V, 21.*

4. De כִּנֹּרִים chordis, fidibus, Syris כִּנֹּר, vid. PFEIFFERUM de arte Musica Hebraeor. p. 33. et J. D. MICHAELIS Supplementum. p. 1526.; de עֲבָב cf. not. ad Pf. XXXIII, 2.

5. „צִלְצִלֵי-שָׁמַע, et צִלְצִלֵי הַרְוּעָה, *cymbala auditus* et *cymbala clangoris*, per posteriora Kimchi *tubas* intelligit; priora vulgo fumunt de cymbalis, quae procul audiuntur; at ea potius essent תְּרִס הַרְוּעָה, nam majus hoc, quam שָׁמַע. Arabice سماع seu שָׁמַע, *auditio*, aliquando

sumitur pro ⁵لِغَا, *cantu*, et موسيقيا, *musica*. Sint ergo שָׁמַע-צִלְצִלֵי *cymbala musicalia*, vel etiam, *ad quae cani possit*, nam سماع et لِغَا, *cantus* apud Meidanium, differentia a צִלְצִלֵי הַרְוּעָה, quae majorem ciebant sonum.“
A. SCHULTENS. in *Animadversf. philologg.* ad h. l. צִלְצִלֵי Alexandrinus recte κύμβαλα videtur reddidisse,

cf. 2 Sam. VI, 5. Nam Arabice صول significat *sonuit cum tinnitu ferrum*. PFEIFFERUS l. c. p. 54. putat significari

illud organon musicum, quod Arabibus hodie صنج vocatur: quod GOLIUS *Lex. Arab.* p. 1383. his verbis describit: *crembala*, i. e. duo cuprea crepitacula, quae inter se concussa suavi *personant tinnitu*. Arabibus *familiare instrumentum*. NIEBUHR in *Itinerar. (Reisebeschreib. nach Arabien)* P. I. p. 181. illa *discos* vocat (*Castagnettes*), quorum duplex genus esse ait, unum, minoris formae, quo saltatrices inter saltandum utuntur, alterum, majoris formae, quo hodie utuntur milites in musica castrensi; hos majores discos Pfeifferus hebraice צִלְצִלֵי הַרְוּעָה, minores illos שָׁמַע-צִלְצִלֵי opinatur.

6. לֵל הַנְּשָׁמָה *Omnis anima*, quicquid vivit, quicquid spirat, quasi dicat: non tantum organa musica, omnis generis, sed etiam omnes homines, qui vivunt, et animantia universa, Jovam extollant laudibus.

CC

#

16
a
13

